

Unio dissidentium, omnibus unitatis & pacis amatoribus utilissima : ex praecipuis ecclesiae christianae doctoribus

<https://hdl.handle.net/1874/402916>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

H. BODM
unio
disidentium

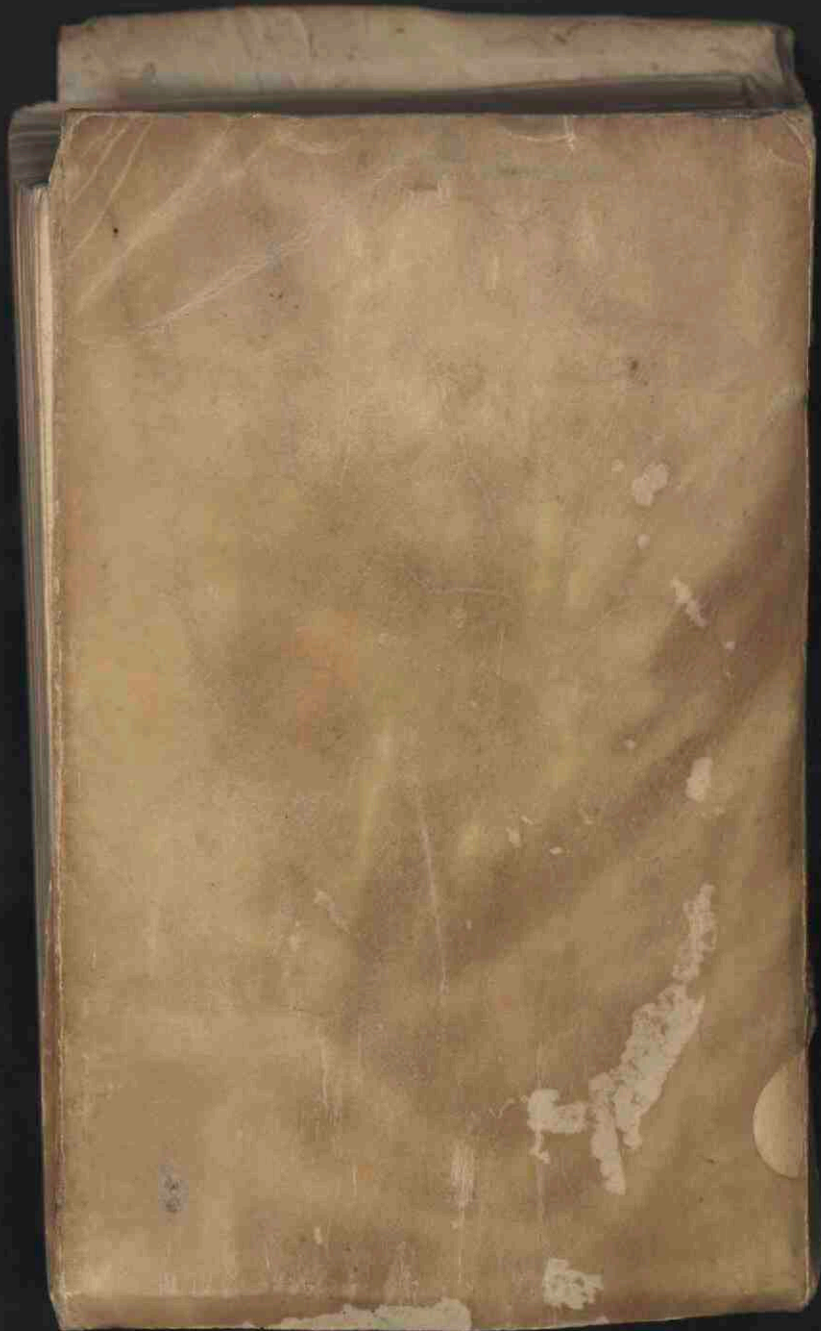
E. ocl.

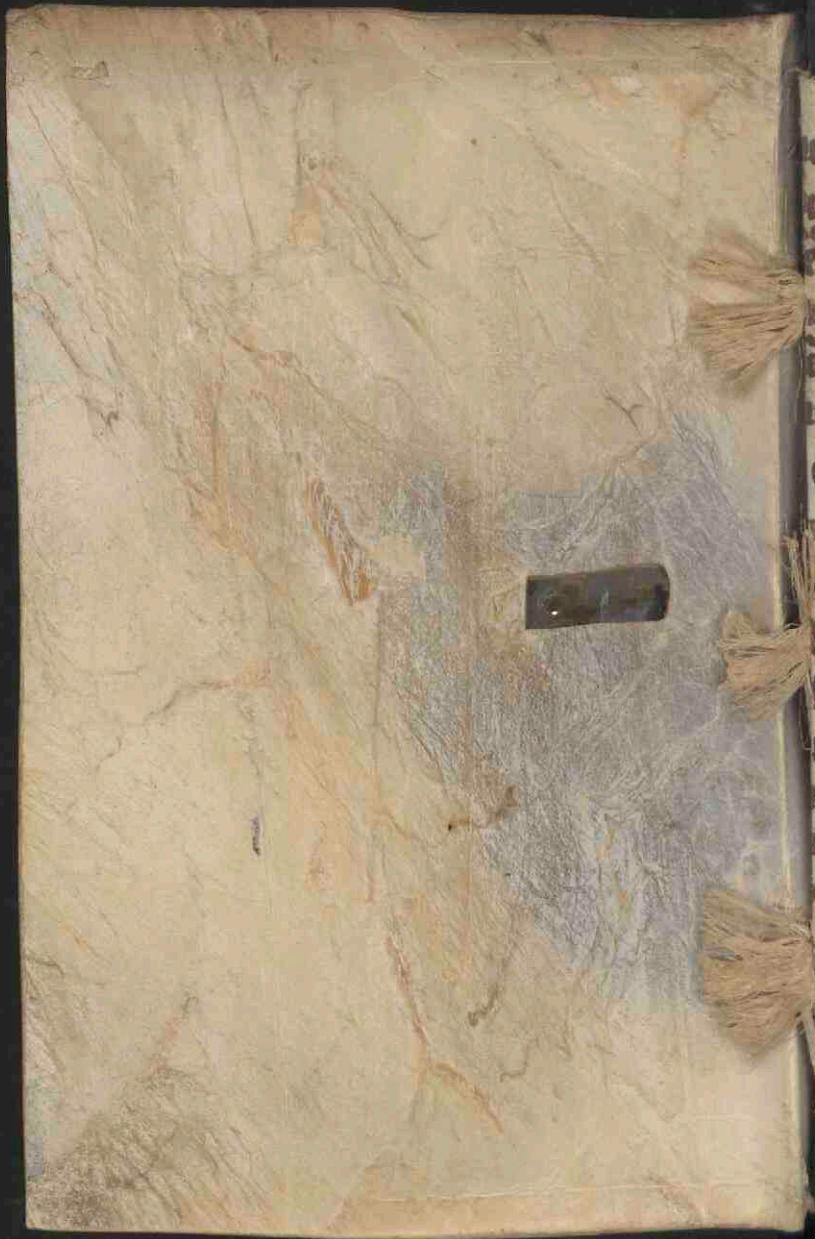
105

non potero ad
quo & quo a facie
endero in celi
dero ad infer
ero pennas me
tauero in ex
enim illuc ma
ne & tenebit
t dicit forsitan
bunt me &
s. Quia tenebre
tate & nox
t sic tenebre
a tu possedisti
isti me deuto
tebor tibi quia
ificatus es
& anima mea

cognoscerunt
os meum atque
et substantiam
terre. Inquit
oculi tui et
ventur die
nemo me
honorificat
de nimis con
cipatus ego
et super arena
et surrexi et
Si occideris de
sanguinem de
dicitis in cog
munitate
ne qui odes
rum et super

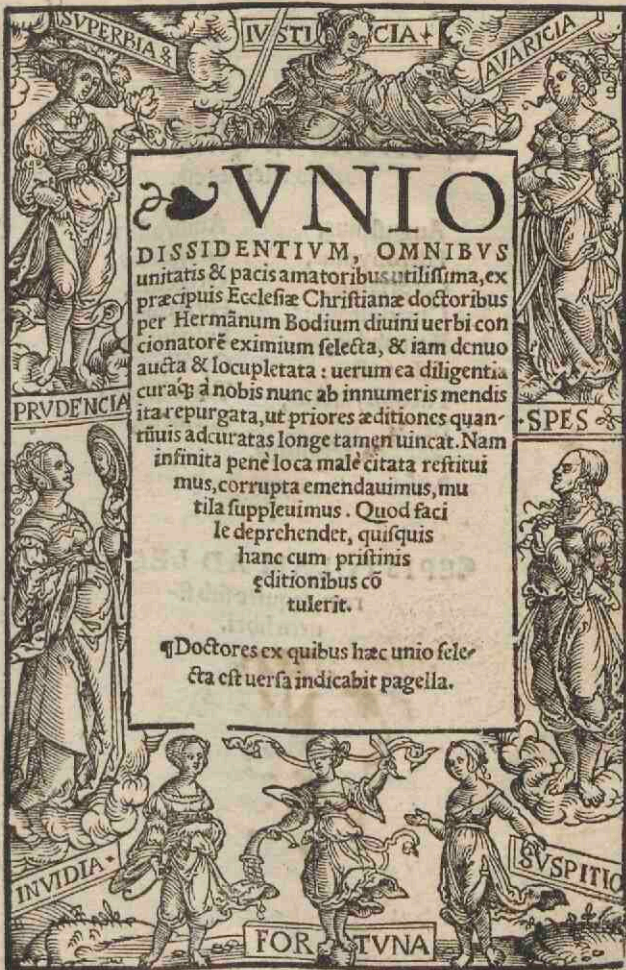
Er habet bndhly

105

Theologia

Octavo n°. 105.

N. 47. C.

UNIO

DISSIDENTIVM, OMNIBVS
unitatis & pacis amatoribus utilissima, ex
præcipuis Ecclesiæ Christianæ doctoribus
per Hermānum Bodium diuini uerbi con-
cionatorē eximium selecta, & iam denuo
aucta & locupletata : uerum ea diligentia
curaq; à nobis nunc ab innumeris mendis
ita repurgata, ut priores æditiones quan-
tūuis adcuratas longe tamen uincat. Nam
infinita penè loca male citata restitui-
mus, corrupta emendauimus, mu-
tila suppleuimus. Quod faci-
le deprehendet, quisquis
hanc cum pristinis
æditionibus cō-
tulerit.

¶ Doctores ex quibus hæc unio sele-
cta est uersa indicabit pagella.

Doctores ex quibus hic
libellus selectus est.

Augustinus,	Ambrosius,
Hieronymus,	Gregorius,
Cyprianus,	Origenes,
Chrysostomus,	Hylarius,
Bernardus,	Fulgentius,
Athanasius,	Cyrillus,
Theophylactus,	Tertullianus,
Beda,	Clemens,

Lactantius.

Basiliensium, nazianzenorum,

¶ EPISTOLAM AD LECTO-
rem, require sub fi-
nem libri.

INSIGNIUM

LOCORUM HVIVS LIBEL-

LI INDEX.

A

Absque baptismo spiritus nullus saluatur	12
à carnibus quare quidã tẽpore Pauli abstinebãt	237
adam cur non perseueravit	2
adam immortalitatem perdidit per liberum arbitrium	7
ad fidem nullus cogendus	249
adhortatio pro studiosis	264
à domino preparatur cor ad bonum	116
advocatum alium non habemus præter Christum	315
ides & lapides adorare non debemus	456
edificatio proximi	104
affectus & effectus boni ex Deo sunt	59
affectus querendi Deum ab illo accipitur	133
agit Deus etiam in cordibus malorum hominum	55
aliqua peccata etiam pœnã peccatorum sunt.	54
aliud spe possidemus quã re tenemus	19
alter alterius onera portate	237
ambitio & luxus sacerdotum	212
ambitio & luxuria funeris tollenda	465
amore omnia facere debemus	119
anathema quid sit apud nostrates	411
anathema quondam ex magna charitate fiebat	Ibidem
anathema nos à Christo separat	412
angelus in Paradiso de sub proprio locutus est	247
ante peccatum nulla uerecundia in homine fuit	18
ante gratiam nulla merita	114
antichristi sunt omnes hæretici	220
antichristum multi sub nomine Christi dotent	221
antichristus unus est in genere	497
antichristi qui sunt	491
antichristus quomodo cognoscitur	Ibidem
antichristianorum dissensiones & schismata	Ibidem
antichristi opera & miracula	481
antichristi exercitus sunt hæreses	485

AA

8

antichri

V N I O N I S

antichristi regnum quale erit	Ibidem
antichristus quare dicitur abominatio desolationis	486
antichristi ætas nunc est	472
antichristos quos Ioannes appellauit	Ibidem
antichristi sunt omnes hæretici	220 & 473
antichristus filius perditionis dicitur	474
antichristus dæmonium meridianum dicitur	476
antichristi aduentus signa	480
antichristi tempore fideles multa patientur	Ibidem
antichristi nominis proprietates	471
apostoli præceptum	62
apostoli etiam ordinem in ecclesia docent	99
apostoli sibi inuicem non sunt aduersi	185
apostoli de cœlestibus parum scripserunt	257
apostolicæ linguæ sunt legendæ	262
apostoli nihil ex se elegerunt	283
apostoli uniuerso populo scripserunt	286
apostolus in epistola ad Thessalonicenses loquitur de corpora-	
li, non de spiritali opere	355
apostoli in angulis prædicabāt contra regum edicta	472
apud Deum homines aliquid sunt	19
apud Apostolum in reliquijs plenitudo censetur	136
apud Deum non est opus patronis	443
arbitrium nostrum gratia Dei liberum fit	5
arbitrium nostrum liberatur à Deo	123
arbor scientiæ boni & mali	6
arma nostra uerbum Dei	279
arrogantia duplex in inimicis gratiæ Dei	146
artem discere ab artifice debemus	252
auaritia erga defunctos	230
auaritia quorundam sacerdotum	263
auditus legis tantum non sufficit	77
augustini præceptum de scriptis suis	245
autoritas legis	82
auroritates otiosorum hominum	357
autoribus quantum tribuendum	244
B aptismus est duplex	25
baptismus aquæ & spiritus	27
	bella

I N D E X.

bella & persecutiones Christianis profunt	326
beneficia Dei	76 & 121
beneficia Christi erga peccatores	105
beneficiorum Dei consideratio	204
bernardus mores ecclesie deplorat	475
bibere illum potum quid est	376
bona uoluntas in nobis opus Dei est	132
bona uoluntas gerimen omnium uirtutum	Ibidem
bonis omnia cooperantur in bonum	34
bonorum & falforum Christianorum differentia	179
bonum est ut etiam mala sint	64
bonum à Deo, malum à nobisipsis habemus	122
bonum quod agimus, donum Dei & opus nostrum dicitur	125

C

C ananaea solum Christum inuocat	345
cananaea mulieris diligens oratio	345
canonica scripturae tantummodo fides adhibenda	244
canonica scriptura immaculata est, ppter linguas	244
cantum Ambrosius quare instituit	343
cantus diuinus mœrorem depellit	Ibidem
caro & sanguis uerbi Dei	381
cathedra ecclesie	227
cauere à Iudaismo debemus & à superstitione gentilium	234
causas peccati Deus tollit à nobis	122
causa quare Moyses propinquos carnis non elegerit	406
certissimum signum nouissimi temporis	302
certi sumus per spiritum sanctum nos filios Dei esse	202
charitas nobis à Deo datur	84
charitas est Deus & Dei donum	88
charitas sola non peccat	200
charitas reuocat nos ad unum nomen	316
charitas nunquam defisit reprehendere	318
charitas Augustini circa hæreticos captos propter uiolentiam quam fecerant	324
charitas nos unum facit cum Deo	376
charitas & patientia Pauli eximia	413
christus ex uirgine nasci uoluit	12
christus uiuit etiam ex lege	87
christiani à grauissimo onere liberati sunt	90

V N I O N I S

christiani in scientia Christi isti sunt docendi	340
christianus solus professionis suæ ignarus	273
christianorum circa uerbum negligentia	276
christus est dominus legis & sabbati	217
christus frustatim consumi non potest	376
christianorum fidelium semper est pati, sed hæreticorum persequi	515
cibo corporali sumpto spiritualem quærere debemus	430
cibus spiritualis non minuitur	375
claves ecclesiæ quid	204
claves ecclesiæ sunt communes	311
clavis ecclesiæ uerbum Dei est, clauicularij sacerdotes	312
clavis ecclesiæ est uerbum Dei	Ibidem
coadiutores Dei quare dicimur	151
cogitatio bona non est à nobis	116
cogitatio falsorum sacerdotum	415
cognitio Dei uita æterna	164
comestiones & ebrietates reprobantur	332
communicatio passionis dominicæ	204
communia omnia cum Christo habemus	182
communicatio christiana	327
comparatio de sole	44
comparatio de doctore	58
comparatio Euangelica	105
comparatio de oculis	146
concilia priora posterioribus cedere debent	247
concordantia noui & ueteris testamenti	101
concordantia Iacobi & Pauli de fide & operibus	184
concupiscentia manet in renato	22
confessio Augustini	283
confessio iusti & peccatoris	301
confessionis utilitas	304
confessio Petri Apostoli	303
confessio unde sacramentum dicitur	304
confessio patrum antiquorum	316
consecratio & examinatio sacerdotis	389
constitutiones hominum non obligant ad peccatum	234
constitutiones humanæ in scripturis fundatæ sint	343
contemptus facultatum	103

contem^o

I N D E X.

contemptus effusus super principes	266
contemptus doctorum uirorum	459
continentia ipsa est donum Dei	78
contra eos qui dicunt peccatorem obicem ponere gratiæ	57
contra liberum hominis arbitrium	78
contra false gloriantes de meritis	106
contra uoluntatum patronos	139
contra mandata hominum	217
contra doctores subtiles	255
contra excommunicantes	322
contra humanam indulgentiam	363
conuersio nostra ex Deo est	142
conuersio & auersio unde est	275
cordis auditor est Deus	347
cornelius Centurio ex gratia credidit	114
coronat Deus dona sua	118
corporeum tantum baptisma nihil prodest	25
corporis nostri contemptus summa uictoria est	334
corpus Adæ ante peccatum quale fuit	30
corpus Adæ ante peccatum dici poterat mortale uel immor- tale	31
corpus Christi nos sumus	368
corpus Christi quomodo fiunt peccatores	371
corpus suum quare in pane CHRISTVS nobis commen- dauit	372
correptio fieri debet ex compassione	319
correctionis modus	320
corripientem diligere oportet	321
creatio Adæ primi hominis	6
creatio, sanatio, saluatio ex Deo sunt	149
credere in Christum est medicina animæ	155
credere & uelle quomodo nostrum dicitur	157
credere est corpus Christi manducare	161
credere quid est	172
credere in Christum est uita æterna	182
credere est manducare in spiritu	380
cubiculum orationis quale erat	339
cultus superfluus & nimius apparatus in templo reproba- tur	384

V N I O N I S

cultus Dei non est in operibus externis	440
cultus Dei est secundum illius uoluntatem agere	451
cultus Dei in inuisibilibus consistit	454
cur Deus permittit hominem tentari	8

D

D ecem præcepta opera legis sunt	171
declinare ad dexteram & ad sinistram quid	223
de his qui studia liberalia & rationalia docent	259
de Iacob & Esau	39
dei iudicia non sunt à nobis discutienda	138
de nostris temporibus scribitur Matthæi 24 capite	481
deplorat statum ecclesiæ Chrysostronus	411 & 417
de præscientia Dei	8
de purgatorio	207
de satisfactione & merito	175
desponsati sumus in fide	153
deus non uult mortem peccatoris quomodo accipiendum	9
deus mali autor non est	10
deus uincit cum iudicatur ab homine	18
deus non est personarum acceptor	42
deus omnia quæcumq; uoluit fecit	44
deus elegit uasa misericordiæ ante constitutionē mundi	48
deus dominatur uoluntatibus hominum	54
deus non omnes docet	58
deus saluandos præuenit, damnandos inuenit	61
deus nullum genus hominum respuit	62
deus quos uult saluat	65
deus quare iubet ea quæ non possumus	83
deus facit ut bonum uelimus	Ibidem
deus coronat hominem in miseratione & misericordia	106
deus homines nos idem & iustos facit	107
deus iustificat uolentem, quia ipse dat uelle	110
deus operatur nobiscum, id est, in nostra uoluntate	115
deus per nos operatur tanquam per instrumenta	133
deus ipse ducit nos ad Deum	141
deus dat incrementum ad bonum	142
deus nos elegit	152
deus umbras non respicit	164
dies festi quare inter christianos constituti sunt	93

I N D E X.

differentia inter posse non mori, & non posse mori	3
differentia inter figuram & ueritatem	173
differentia doctrinarum	274
differentia inter Psalmos Hymnos & cantica	346
differentiæ generis humani	62
dilecti non idem qui inimici	45
dilecti sumus à Deo ante omne meritum	47
dilectio ex Deo est	83
dilectionis quatuor gradus	326
disciplina primitiæ ecclesiæ	314
discretio iusti & iniusti	176
disputatio simplicis senis laici	427
distancia non est in fide Christi	98
diuersa hæresum genera	488
docens alium seipsum instruit	430
docere & facere debemus	227
doctor nisi laborauerit indignus est	420
doctrina Christi de oratione	347
doctrina Christi aquæ comparatur	278
doctrina apostolorum æterna	432
doctrinæ Christi inhærendum	269
dogma peruersum abominatio est	228
dolor Themistoclis	258
dominus imperat non per diuites sed per fideles	409
dominus custodit suos	516
domi etiam laici Biblia diuina legant	431
domus Dei quid significat	313
dona Dei fixa manent	45
dono Dei boni à malis discernuntur	48
dono Dei dicimur promereri	110
duces ecclesiæ nomen opere destruunt	409
duæ sunt laudabiles personæ in scripturis	206
duo sunt dies, Heri & hodie	Ibidem
duplex est gratia	129
duplex est gratia præsentis uitæ, scilicet credēdi & patiēdi	Ibidem
duplex est fides	171 & 181

E

E A quæ Deo placent nobis placere debent	138
eadem est fides noui & ueteri Testamenti	209
AA 5	eadem

V N I O N I S

eadē opera externa possunt habere iusti & iniusti	461
eadem ecclesia nunc patitur quæ & olim passa est	522
ecclesia in euangelio stabulum dicitur	105
ecclesia sola clauēs à CHRISTO accepit	310
ecclesia neminem persequitur pœna corporis	248. & 325
ecclesia quando est spelunca latronum	365
ecclesia omnis est sacerdotium sanctum	424
ecclesia persecutionibus credita est	472
ecclesia Christi non cognoscitur nisi per uerbum Dei	486
elemosynas quare Paulus accipere noluit	351
electio & abiectio est in uoluntate Dei	43
ementes & uidentes dona Dei eadem pœna plectuntur	365
episcopatus seruitus est non principatus	391
episcopatus opus & ministerium est non dignitas	399
episcopi uel sacerdotes neminem damnare possunt	413
episcopi & pastores ecclesie nihil possidere debent præter uir- tutum & uestitum	420
episcopum etiam docilem esse oportet	246
episcopus & presbyter unum sunt	397
error Petri apostoli	92
error multorum non excusat	214
errores extirpandi sunt non homines	414
etiam si Deus oēs damnaret nullus iuste conqueri posset	41
euangelium etiam in ueteri testamento prædicabatur	91
euangelium recipit qui donum Dei habet	141
euangelium omnia continet	268
eucharistia quid significet	389
ex adoptione saluamur	166
ex aliarum meritis non pendeamus	446
ex bonis operibus Deo debitores efficimur	128
excellencia ceremoniarum legis	454
excomunicatus à Paulo postea plus illum dilexit	323
excommunicationis periculum	324
exemplum charitatis	68
exemplum habemus in Petro curationis peccatorum	303
ex origine damnati, ex gratia saluati sumus	40
exordium nostræ salutis à Deo est	151
ex parte cognoscimus	21
expositiones legi p̄nt quorū dogmatibus nō est agescendū	252
ex spiri-	

I N D E X.

ex spiritu uiuenti codices non sunt necessarii

249

F

F acere & perficere bonum quō differunt	79
famam abstinentiæ aliqui quærent delictijs	310
fames uerbi Dei plaga maxima	292
fide & spe saluati sumus	23
fideles latebunt in nouissimis temporibus	487
fidem non omnes habent	59
fidem à Deo accipimus	156
fidem & corda quærit Deus, non munera externa	364
fides præsentia non cupit	85
fide saluati sunt patres ueteris testamenti.	95
fides est genitrix bonæ actionis	140
fides credentium Dei est donum	Ibidem
fides principium meritorum	141
fides plena & perfecta	157
fides datur homini ex misericordia Dei	118
fides ad Christum nos trahit	159
fides est opus Dei	161
fides nostra Christus est	161
fides ipsa necesse est ut operetur	186
fides à Deo data facit hominem iustum	186
fides facit opera bona	203
fides habet clauis ecclesiæ	314
fides nostra simplex ac sufficiens describitur	427
fides orationis fundamentum est	489
fidutia qualis erit nobis in Deum	147
filij Dei sunt qui spiritu Dei aguntur	114
filij uel nepotes ad sacerdotium non sunt eligendi	406
finibus non officijs uirtutes à uitijs discernuntur	178
fomes peccati manet in carne post baptismum	12
fortitudo nostra ex Deo	123
fragilitas nostra ad Deum festinare cogit	25
frater quomodo fratrem absoluit à peccato	304
fratribus compati est pia trinitaria	328
fraus & fallacia diaboli	216
fructus hominis christiani est confessio fidei	179
fugere debemus docentes contra dominum	363
fundamentum	

V N I O N I S

fundamentum ecclesie est Christus	370
funeris nimius sumptus reprobatur	464
furtum quid sit	358

G

G Audium parentum in persecutione filiorum	517
gentes peccatores dicuntur	95
gloria dialecticorum	261
gradus ecclesiasticus non gratia sed ex merito dandus	397
gratia quæ datur electis post lapsum	3
gratia Dei omnia peccata soluit	11
gratiæ Dei qui sunt ingrati	105
gratia & meritum contraria sunt	110
gratia Dei liberamur non meritis nostris	111
gratia pro gratia datur homini	112
gratia Dei nouam creaturam facit	133
gratia datur malis & impijs	138
gratia Dei per uoluntatem hominis, tanquam per instrumentum operatur.	144
gratia hominis uoluntatem primo reparat	Ibidem
gratia Dei in homine non est otiosa	145
gratia, quæ agit in homine	Ibidem
gratia Dei penitentiam in nobis operatur.	337
gratiæ totum ascribendum, nihil meritis	352
gratis Deus omnes saluat	110

H

H Abitus sacerdotalis sit humilis	399
hæreses unde dicantur	382
hæreses à philosophia subornantur	283
hæresis ualde utilis sed periculosa	178
hæresis propter gulam confruitur	240
hæretici omnia mysteria ecclesie habent	179
hæretici deprauant testimonia scripturarum	219
hæretici per quæ decipiunt homines	243
hæreticis omnia opera externa non profunt.	243
hæretici sua quærunt, nõ proximos suos	Ibidem
hæretici habent manus otiosas, & repositoria plena	353
hæretici etiam scripturas & sacramenta habent	456
hæretici & fideles eadem ferme ceremonias habent	481
hæretici etiam inuicem contrarij sunt	425
	hæretici

I N D E X.

hæretici quare Christianos occidere uolunt	520
hæretici non sunt comburendi	522
hæreticorum impietas quomodo manifestatur	520
hæreticos dominus occidere prohibet	503
hæreticus probatur uerbis & factis	492
helena non lignum sed pendentem adorauit	461
hic nullus hominum est sine peccato	199
hieronymus dubitat de autore epistolæ ad Hebræos	86
hieronymus uocat negotiationem uitium	358
historici etiam in multis falluntur	282
holocausta & sacrificia christiani hominis	422
homini reluctanti Deus gratiam inspirat	116
hominis perfectio est imperfectionis suæ cognitio	120
hominis descriptio absq; gratia Dei uiuentis	131
homo quantum ad se nihil est	19
hominum miseria & malitia	26
homo cecidit per liberum arbitrium	108
homo de suo Satanas est	121
homo uniuersa uanitas & umbra mortis	Ibidem
homo ædificatio Dei est	142
homo ex fide uiuens	177
humilitas Ioannis confitentis se peccatorem	315
homo per se nihil est	194
honores & diuitiæ non sunt à Deo petendæ	349
honor imaginis Dei	458
humana Deo non patrocinantur	472
humilitas Ioannis apostoli	315

I

I acula præuisa minus feriunt	489
ieiunandum est omni tempore	330
ieiunia quare instituta sunt	93
ieiunium Iudæorum reprobratur	329
ieiunium uerum christianorum	329
ieiunium quas uirtutes operatur	330
ieiunium superstitiosum	Ibidem
iesus crucifixus aliquibus est Dei uirtus, aliquibus stultitia.	136
ignorantia circa clauis ecclesiæ	306
illumina mur per lucem illuminantem Christum	139
imago Dei quam perdidit Adam	38
	imago

V N I O N I S

imago Dei uera quæ sit	443
imaginis Dei uerus cultus	448
imaginis Dei iniuria	459
immutabilia sunt dona Dei	35
impatientia hominum	210
impium est lignis & lapidibus gratiam referre	449
impossibile est saluari nisi per Christum	202
in Adam tanquam in radice omnes damnati sumus	2
in Aristotelem & philosophos	261
in baptismo aliud uisibiliter aliud inuisibiliter agitur	27
in baptismo omnia peccata sunt remissa, sed nõ extirpata	105
in cantum musicum	346
in Christo requiem habemus	197
in creaturis nulla sit nobis fiducia	438
in confessione Dei & agnitione eius tota salus nostra	208
in defensores liberi arbitrij	4
in defensores meritorum	303
in dialecticos & solum eloquentes	359
indigna res est iudicium ab infideli quærere	103
in dilectione nullus excipitur	326
indulgentia delictorum est reparatio uitæ prioris	365
indulgentiam peccatorum in nobis inuenimus	359
indulgentiam accipit sola confidentia in meritis Christi	362
indulgentiam peccatorum per uerbum Dei inuenimus	360
indulgentiam peccatorũ meretur is qui ab ipsis abstinet	366
in eos qui sectas faciunt & pharisæos	216
in fine mundi populus per se uerbum Dei leget	287
in hac uita inuicem adiuuare possumus	349
inimici hominis domestici eius	500
iniquitas non est apud Deum	55
iniquus est qui timore pœnæ non peccat	119
initium corrigendi cor fides est	84
in iudicio peccatum raro uitatur	103
iniuriam facit Deo qui diffidit	165
iniustus non est Deus	42
in latores legum importabilium	227
in nobis Adam sumus, in Christo iusti	75
innocentia perfecta nobis in baptismo non datur	174
in nouo testamento etiam est litera occidens	380
	in peccatõ

I N D E X.

in peccatis nascimur	13
in primitiua ecclesia christiani cognoscebant ex moribus	487
in prohibitores nuptiarum	236
in quo corpore renouabimur	31
in resurrectione perfecte prius renouatur homo	22
in sacerdotes negotiatores	417
in scripturis sapius pars pro toto accipitur	136
in seruitium Dei etiam rustici sunt admittendi	352
in solo Deo confidendum	209
intercedere potest christianus pro sceleratis	99
in uerbo domini permanere debemus	214
inuidia Arianorum in ueros fideles	515
ira Dei quæ est	30
iudæi unde erant scandalizati	378
iudicamus mala quæ pati nolumus	68
iudices etiam in misericordia punire debent	100
iudicia Dei abyssus multa	34
iudicio contendere non licet	102
iudicium cum misericordia datur electis	112
ius ciuile non frustra institutum est	99
iussioni & uoluntati Dei tantum obediendum	6
iustitia non datur per legem	74
iustitia Dei nostra dicitur	111
iustitia quæ ex lege est quid sit	106
iustitia quando dicitur nostra	127
iustitia Dei iusti sumus	194. & 203
iustitia nostra est confessio iniustitiæ nostræ	203
iustitia D E I in ueteri testamento uelata, & in nouo reuelata	209
iustificatio bona opera præcedit	139
iustificatio præcedit omnia bona opera	188
iustificamur gratis	75
iustis non est lex posita	89

L

L Abore nostro ad penitentiam non peruenimus	337
labor & diligentia Apostoli	356
labor noster fratribus prodesse debet	354
lachrymæ in penitentia laudantur	302
	1214

V N I O N I S

laici etiam ab episcopis inuitabantur ad prædicandum uerbum	426
laici disputare & docere possunt	426
laicici uerbū Dei non solū audire sed & docere debent	428
lauari & sanari necessarium	13
laus epistolarum Pauli apostoli	278
legem nobis ipsi fecimus	88
legem charitatis boni habent	89
legem non seruat qui timore uel cupiditate seruat	90
legem quomodo naturaliter implemus	188
legis opera bipartita sunt	89
lento gradu ad ministeria ecclesiæ est ueniendum.	391
leprosi quare ad sacerdotes mittebantur	307
lex abundare facit delictum	75
lex ad gratiam nos cogit	78
lex à Moysè tradita etiam à nobis seruari debet	90
lex charitatis non quærit quæ sua sunt	87
lex domini animas conuertens	87
lex infirmum non sanat	76
lex infirmabatur per carnem	81
lex iudicialis coerces humanam malitiam	99
lex libertatis & seruitutis	89
lex naturæ à Deo in corde hominis scripta est.	67
lex naturalis quid est	70
lex non solam fidem exigit	169
lex omnes homines damnat	111
lex peccati & mortis	1
lex siue doctrina nihil prodest sine opere Dei	60
liberamur à pedagogo per fidem	81
liber primus homo uoluntate peccauit	50
libertas mali hominis est peccare	113
liberum arbitrium fuit in primo homine	1
liberum arbitrium ad malum sufficit	2
litera legis sine spiritu non sufficit	30
literarum sacrarum profunditas	281
locus hominem non sanctificat uel orationem	346
locus sanctorum in anima est	423
locus sanctus est sacra scriptura	494
locutione nostra Deus non quærit doceri	342
	lotio

I N D E X.

lotio pedum discipulorum quid significat	309
lugere mortuos stultitia est	465
lux euangelica quotidie magis aperitur	213
luxus maxima seruitus est	332
luxus ecclesiasticorum reprobatur	476

M

M Agis Deo debitores sumus, quā ipse nobis	148
maledictio prima	14
male uelle est in potestate malorum, sed non male	
operari	45
malis omnia cooperantur in malum	34
malorum uitia persequuntur bonos	328
mandata Dei condemnant	164
mandati forma simplex seruanda est	213
mandatum generale, Non concupisces	77
mandatum magnum	269
manducare Christi est cōmunicare passionibus eius	380
materia prædestinationis ad humilitatem nos cogit	38
maximum malum christianorum	220
maximus honor Dei est si uoluntatem illius impleamus	384
mediatore opus habebamus	29
meditatio & scientia scripturarum ad quæ ualent	284
memoria mortuorum	349
memoria mortuorum post hanc mortem completa est	336
mendacium loquitur, qui de suo loquitur	267
mendicitas reprobatur in ecclesia Dei	355
merita hominis Dei munera sunt	112
merita nulla præcedunt gratiam	124
meritum in primo homine fuisset, si perseuerasset	3
meritum hominis nullum est	43
meritum nostrum miseratio domini	165
militans ecclesia non est sine macula aut ruga	199
militia est uita christiana	145
militia est uita hominis super terram	333
ministratio mortis est lex	79
miseri cordia Dei præuenit hominem in bonis operibus	126
miseri cordia peruersa non fit in nobis	107
miseri cordia præuenit hominis uoluntatem	113

V N I O N I S

miseri esse non solum nolumus, sed nec uelle possumus	7
modus persecutionis christianorū aduersus christianos	516
monachi laborare debent	358
montanus hæreticus leges ieiuniorum primus instituit	330
montes Dei qui sunt	457
mores etiam nostri temporis	290
mortuis nihil emolumenti ex impensa funeris	464
mortuorum ornamentum est cleemosyna	465
mors Christi mortem nostram occidit	75
mors Christi tota spes nostra est	865
mors ex peccato defluxit	13
mors per Adam uita per Christum	12
mulier primo peccauit	15
multa errata in libris Augustini	245
multa ex Adam adhuc portamus	24
multa mala ex neglectu uerbi Dei	216
multi antichristi nondum manifesti sunt	492
multi christiani nunc peiores sunt Iudæis	106
multi sunt sacerdotes nomine, sed pauci re	430
multitudo peccantium ab ecclesia non punienda	322
multitudo Psalmorum in oratione reprobatur	344
mundus regitur opinionibus	234
munera Dei gratuita sunt	50
murmurare non oportet aduersus Deum	138
murmur maximum peccatum contra dominum	374
mutatio hominis ad bonum, opus Dei est	127

N

N atura bona à Deo, uoluntas mala à nobis	9
natura nostra peccato est obnoxia	174
nec infans unius diei immunis est à peccato	38
ne decipiamur per inanem philosophiam	235
negotiatores ecclesiæ qui sint	362
nemo ex lege saluatur	168
nemo iustificatur præceptis bonæ uitæ	170
neq; locus neq; uestis indulgentiam largiri potest	363
neque per legem neq; per naturam saluamur	107
neq; ueritas neq; agnitio Dei super terram	219
ne seducamur umbris	234
	nihil

I N D E X.

nihil habemus quod non accepimus	123
nihil luminis est in natura nostra	121
nihil nisi uitium à uoluntate aufertur	133
nihil nobis tribuendum	170
nihil sine Dei adiutorio possumus	111
nitimur in uetitum	77
nomina ministrorum ecclesie	404
non est potestas nisi à Deo	101
non in umbris confidendum	98
non necessarium testibus presentibus confiteri	308
non patrum, sed scripturæ autoritas seruanda	288
non perseverantes usq; in finem, non sunt prædestinati	35
non quod uolunt bonum hoc agunt	78
non solum studium sed etiam oratio nobis est necessaria	277
non sperandum in hominibus	409
notitia Dei quid est	86
noua tormentorum genera ab Arianis inuenta	517
nouissima hora iam est	502
nouum & uetus testamentum quare dicitur	94
nulla ætas ad omnia discenda sufficit	281
nulla lex nobis danda in oratione	341
nulla mandatorum Dei in nobis perfecta custodia	175
nulla merita hominum Christus inuenit	144
nulla sanctitas nobis ab hominibus	446
nulli credendum præter scripturam	487
nullis præcedentibus meritis Deus nos uulneratos curauit	121
nullum imitemur præter Christum	228
nullus ad fidem uenit nisi doctus à Deo	57
nullus ad altare accedat nisi uerus pœnitens	374
nullus Deo resistere potest	61
nullus est beatus in ista uita	23
nullus est episcopus episcoporum	248
nullus est excommunicandus nisi propter peccatum famosum	324
nullus est ex se sanctus	452
nullus ex retributione, sed gratis saluamur omnes	139
nullus hic implet primum præceptum	192
nullus per legem sed per fidem saluamur omnes	95

V N I O N I S

nullus uiuens implet legem 117

O bedientia maxima uirtus	6
occulta opera Dei, iudicia quare uocantur	36
oculum pro oculo, dentem pro dente	101
officia apostolorum	417
omne bonum homo uolens agit	146
omne bonum in dilectione fit	115
omne donum perfectum à Deo est	124
omne meritum gratia Dei est	113
omne quod habemus ex gratia est	109
omnes christiani unum sunt, sic & omnes antichristiani	497
omnes doctores legere possumus	264
omnes fideles à patre Deo fidem accipiunt	134
omnes fideles in faceretotes ununtur & reges	422
omnes homines sunt peccatores	200. & 453
omnes in Christo uitam æternam percipiunt	62
omnes in primitiua ecclesia baptizabant & prædicabant	404
omnes peccatores nascimur	29
omnes pro debitis orant	23
omnes qui saluantur ab æterno prædestinati sunt	50
omnes sancti pronunciant se peccatores	14. & 190
omnia bona Dei dona sunt	143
omnia bona Deo attribuenda	161
omnia bona Deus in homine facit	116
omnia bona opera nostra imperfecta sunt	190
omnia in potestate Dei sunt	54
omnia membra Christi sacerdotet sunt	424
omnia munda mundis	236
omnia nos in commemorationem facimus	386
omnia præcepta decalogi seruanda sunt opere externo præter unum	90
omnia præcepta Mosaica sunt litera occidens	170
omnia sciens difficile corrigitur	275
omnis doctor est seruus legis	217
omnis potestas à domino Deo est	415
omnis sanctitas ex uno solo Deo est	452
omnis scriptura est infra canonicam scripturam	257
Omnis	

I N D E X.

omnis sermo falsus antichristus est	498
omnium creator est Deus	107
opera Abrahæ secuta sunt fidem	186
opera absq; fide non sunt bona	158
opera bona fidem non præcedunt	184
opera Dei immutabilia	134
opera hominis fidem habentis	177
opera hypocritica quæ sunt	178
opera legalia etiam nunc sunt licita si absit fiducia	91
opera sine fide inania sunt	166
operatio & sollicitudo differunt	317
opera trinitatis sunt inseparabilia	57
opera ueri regis	423
opere & uerbo simul docere debemus	429
operum merita futura non respicit Deus	39
oportet manducationem esse spiritualem cū corporali	375
oportet sacerdotem testimonium habere bonum ab his qui foris sunt	389
oportet sacerdotes esse uigiles	250
opus Dei in hominis uoluntate	4
opus & utilitas legis Mosaicæ	73
opus fidei dilectio est	186
oratio est sacrificium	200
orandum & prædicandum est in omni loco	341
orationē sacerdotis in tēplo oēs intelligere debent	342
orationes nostræ quare non exaudiuntur	348
orationes nostras audit Christus in omni loco	347
orationis modus & uirtus	338
orationis nostræ tria obstacula	350
oratio non est in multiloquio	340
oratio propria maxime Deo placet	442
oratio sine clamore fieri debet	339
oratio uera est in cogitationibus cordis	Ibidem
ordinatio principis	407
ordinatio sacerdotis fiat secundū traditionē diuinā	396
ordo correptionis ex euangelio	320
ordo in ecclesia qualis iam sit	405
ordo seruandus est inter christianos	98

V N I O N I S

ornamenta ecclesie	417
ostensio legis Mosaię	74
otij quanta mala	356
otiositas omnem malitiam docuit	357
otium quosdam ad seruitium Dei trahit	353

P

P ædagogus est lex	82
panis dominicus quomodo facti sumus	370
panis & aquę significatio	280
panis intrat in os, Christus uero ad cor	382
panis quomodo fit	368
panis substantialis Christus	382
paruo omnes pauperes alere possumus	418
paruuli baptizati etiã participes sunt corporis domini	368
paruuli non renati damnantur	50
paruulorum damnatio siue saluatio	49
paterfamilias uerbum Dei domi tractare debet	433
pauci fideles inueniuntur in nouissimis temporibus	489
paulus fuit hic perfectus, & imperfectus	192
paulus in descriptione episcopi uitia uirtutibus opposuit	400
paulus missus est ad Ananiam ut uerbū Dei ab eo audiret	307
paulus noluit Titum circumcidi	92
paulus non omnibus placebat	61
pauperum curam præ omnibus habere oportet	385
paupertas in uidua laudatur	420
pax charitas, fides sunt à Deo patre	159
pax uera christianorum	471
peccata inueterata quomodo tolluntur	332
peccata remittuntur per nomen Dei	316
peccata remittuntur per uerbum	309
peccator & hæreticus compassione corrigendi sunt	412
peccator nihil manducat nisi signum	372
peccatorum continuata memoria utilis est	302
peccatum alterius nulli nocet sine consensu	28
peccatum à nobis est fugiendum	324
peccatum post mortem non remittitur	336
peccatum quare ab Apostolo uiro ascribitur	15
peccatum quid est	69

peccatum

I N D E X.

peccatum uocatur etiam sacrificium	81
pelagianorum error	83
per Adam omnes expulsi sumus de paradiso	16
perditus nihil boni operari potest	113
perfectio hominis in quo consistit	521
perfectio nostra Dei uirtutibus est coaptanda	191
perfectio nostra est imperfectiōis nostræ cognitio 118. &	191
per fidem Christus in corda nostra intrat	205
pericula nostri temporis	231
persecutiones primitiæ ecclesiæ	475
persecutio quantum malum est	520
perseuerantia in bono ex solo Deo est	4
per uerbum ad Deum conuertimur	275
per uerbum Dei peccata soluuntur	314
per uerbum humana natura est sanata	298
peruersa opinio Pelagianorum	48
petri potestatem is habet qui illius opera facit	311
petrus missus est ad Cornelium	307
philosophi patriarchæ sunt hæreticorum	191
pietas est cultus Dei	183
piscatores nobis regulam uiuendi scripserunt	432
plebs à criminoso præposito se separare debet	395
plenissima charitas in nemine est uiuente	25
plus humana quam diuina quærimus	276
pœnæ peccati quæ sint	18
pœnitentia est ex gratia Dei	114
pœnitentiæ definitio	301
possumus omnia sed in domino	310
post mortem nullum meritum	335
post mortem prius sanamur perfecte	106
præcepta diuina intellectu omnibus facilia	432
præcepta necessaria sunt de uiribus suis confidenti	84
præceptum Dei non atramento inscribitur, sed spiritu	69
præciosissimum margaritum quod sit	181
prædestinati à Deo mundantur	33
prædestinatio & gratia non differunt	33
prædestinatio & propositum differunt	Ibidem
prædestinatio necessitat	35
BB 4	præde-

V N I O N I S

prædestinati soli ueritatem quandam faciunt	61
prædicantes uerbū Dei quotidie à labore excusant	352. & 356
prædicatio pseudoprophetarum	92
prælati non nisi lachrymis suas ulciscantur iniurias	351
prælatura sacerdotum quæ sit	422
præsumptionibus hominum subiicimur	223
præuaricatio etiam legis Mosaicæ	70
præuaricatio legis naturalis	70
prauo corde Christus ab aliquibus prædicatur	226
prima libertas uoluntatis	4
primus homo meritum per liberum arbitrium perdidit	4
principes sint iudices uerbi	291
principium medicinæ est causas languoris incidere	309
prius id quod animale, deinde id quod spirituale	32
prius legendum postea despiciendum	253
promissione Dei saluamur	149
promissio quondam nunc adimpletio facta est	372
prophetæ in nouo testamento qui sunt	423
prophetæ nunc dicuntur interpretes scripturarum	404
propositum bonum à Deo accipimus	47
propria opera Pauli, non nisi peccata erant	120
propria uoluntas grauis est sarcina	88
proprium nouæ creature est operari bonum	141
propter peccata populi dux malus ecclesiæ datur	403
propter transgressionē legis naturæ lex Mosaica data est	69
proximi nomen ad aliquid est	326
proximus noster omnis homo est	325
publica confessio qualis erat	316
pueri sint in sacris literis occupati	413
pugnæ uerborum uanam gloriam quærunt	293

Q uæ docet lex naturæ	68
quæ gratia Adæ data erat ante peccatum	3
quæ in Paulo sit operatus Deus	149
quæ in sanctis uidere debemus	458
quæ maior destructio ecclesiæ	401
quæ modo in ecclesia quæruntur	261
quæ præcedunt in capite sequantur in membris	322
quæ	

I N D E X.

quæ sunt merita sanctorum	49
quæ supra nos nihil ad nos	256
quale aurum requirit CHRISTVS pro indulgentia peccatorum	360
qualitas uoluntatis mutatur in hominis conuersione	132
quàm grande peccatum hominem anathematizare	412
quando fratrem iudicare possumus, & quando non	238
quare cõcupiscentia manet in renatis	79
quare lex Mosaica data est	68
quare pater uerbum genuit	297
quare uetus lex adeo fuit seuera	100
quatuor dies mortis	71
quatuor gradus hominis	371
querela sacerdotum ad Christum	415
quicquid foris agitur sanctitatis nihil prodest	364
quidam in ecclesia contra ecclesiam sentiunt	499
quicquid electis hic deficit in futuro perficietur	28
quid eligit Deus in prædestinatis	157
quid est mortis aculeus	20
quid sit fugere ad montes	486
qui non credunt, Abrahamæ filij non sunt	134
qui non uenit ad Deum ab eo non audiuit	59
qui sacerdotes eligendi sunt	394
qui sint docentes liberum arbitrium	219
qui sint uere beati	203
qui sint ueri Christiani	410
quis sit honor sanctorum	437
qui sunt uere manducantes	377
quod tibi ab altero uis fieri, ipse alteri fac	68
quomodo Deus dicitur corda hominum indurare	40
quomodo mali sunt à Deo prædestinati, nõ ad culpam sed ad pœnam	60
quotidiana extirpatio uitiorum	366
quotidie cibus est quærendus	357

R

R aritas honorum prælatorum	219
rapina & auaritia prælatorum	230
recta fides est initium bonæ uitæ	156

V N I O N I S

refugium nostrum Christus est	195
refutatio quaestionum & litium	293
regale sacerdotium omnes sancti dicuntur	137
regnum caelorum diuinitus fidelibus praeparatum est	129
regnum caelorum est praedicatio Euangelij	260
regnum caelorum praeparatur nobis a Deo, non meretur	176
regnum caelorum scripturae dicuntur	312
regula generalis in constitutionibus humanis	342
religionem Christianam Deus liberam fecit	223
religionis consummatio	269
remittere peccatum solius Dei est	313
reprehensio fieri debet ex dilectione	318
repropitiatio delictorum que sit	390
requiescere debemus ab omnibus operibus nostris	197
resistendum eis qui liberum arbitrium praedicant	105
resurrectio nostra est in Christo	182
reticendo pollumur peccatis alienis	320
tractatio Augustini de fundamento ecclesiae	311
retributio nostra aeterna damnatio est	109

S

S abbatum non per otium celebrare obligamur	93
sacerdos eligendus ex consensu populi	395
sacerdotes caluitium facere non debent	408
sacerdotes ex optimis laicis eligendi sunt	410
sacerdoti a Deo & populo electo obedire oportet	392
sacerdotis officium uerum	390
sacerdotium non est sanguini deferendum	397
sacerdotum timor	263
sacramenta etiam indigni ministrant	28
sacramenta signis diuersa sunt, sed re & uirtute spirituali eadem	375
sacramenta ueteris testamenti quid ualeant Christianis	89
sacramentum corporis mysterium est unitatis & charitatis	368
sacramentum eucharistiae fide indiget	367
sacramentum pacis	384
sacramentum unionis	183
sacrificium nostrum est memoria sacrificij Christi	385
sanguinis Christi pretium	137

sanguis

I N D E X.

sanguis noster & corpus nostrum sunt uerum uinum et uerus panis	377
sanguis signum nostrum	250
sancta rusticitas solum sibi prodest.	279
sanctis unde tristitia	457
sanctorum uirtutes imitari debemus	445
sanctorum præteritorum cultores sumus, non præsentium	319
sanctos colimus & sanctitatem contemnimus	440
sanctos nos dicere possumus	451
scelus ortum Constantinopoli ex confessione scribæ & Pharisei qui dicantur	227
scripta doctorum quantæ autoritatis.	245
scriptura autoritatibus legis plena est.	84
scriptura canonica omnibus scripturis præponitur	247
scriptura diuina est mare	278
scriptura diuina non ad solos monachos pertinet	435
scriptura diuina spiritu legi desiderat	281
scriptura omnibus accessibilis, sed non omnibus penetrabilis	277
scriptura omnibus data	286
scriptura principum quæ sit	Ibidem
scripturas legere & sequi debemus	352
scripturæ gentiliū nugæ & mendacia	282
secundum Deum non secundum hominem uiuendum est	283
seipos omnes diligunt	327
sepultura Christianis ab hæreticis denegata	517
sepulturam Christiani parui facere debent	465
sermonem inuestigare est gloria Dei	280
seueritas iudicis bonis prodest	100
signa & prodigia Antichristi	498
signum ueri pastoris	516
si ipsi iustos nos faciamus, ergo oratio est inanis	107
silentium domini erga Cananæam	443
silentium prælatorum est periculosum	319
simonia ecclesiæ	232
sine fide uirtus etiam peccatum est.	132
sine gratia Dei nihil sumus	126
sine intermissione orate	94
	sine

V N I O N I S

sine querela conuersari quid est	117
sola charitas diuidit inter filios regni & Diaboli	461
sola fide sine operibus homo iustificatur	166 & 167
sola gratia discernit bonos à malis	41
sola misericordia Dei est causa salutis, non meritū nostrū	63
sola unitas & charitas uere manducat	378
soliciti esse uetamur, laborare tamen debemus	358
soluere & ligare inuicem quomodo possumus	305
solus Christus audiendus est	214
solus Deus est increatus	448
solus Deus est iustus & iustificans	198
spe tantum saluati sumus	20
spiritualia magis quam carnalia curanda sunt	434
spiritus communis in omnibus regenerat	28
spiritus Dei erigit nos ad bonum	125
spiritus est qui uiuificat, non lex neq; litera	124 & 204
spiritus ipse postulat pro nobis	349
spiritus Psalms solum intelligit	346
spiritus sanctus dilectio est	299
spiritus sanctus habitat in baptizatis paruulis	19
spiritus sanctus quare dicitur donum Dei	298
spiritus solum scit quæ sint in homine	301
studij laus	274
studium hæreticorum circa uerbum Dei	353
studium quærendi & inueniendi Deum, nobis à Deo est	128
sua docere nullus præsumat	226
super cathedram Moysi qui recte sedent.	226
T	
T empora nostra sunt periculosissima	475
tempore Ambrosij baptizabant certis diebus	405
tenemus promissiones, non figuras ipsas	170
tentatio eorum qui prædicant uerbum Dei	295
terra est exercitium nostrum, cælum corona	333
testamentum siue pactum quid est	86
timor à martyrio nos non reuocet	334
timor & amor Dei	194
timor non est in charitate	119
tradi Satanæ quid sit	322
	tri2

I N D E X.

tria peccata principaliora	331
tria quæ à Deo petere debemus	350
trinitatis uera confessio	299
triplex testimonium quod filij Dei sumus	147
turba iniquorum quando corripienda	322

V

V asa iræ profunt uasis misericordiæ	45
uelle & nolle quomodo nostrum dicitur	130
uæ illis qui propter lucra indulgentiam peccatorum promittunt	362
uelle nos facit gratia Dei	122
uentris cura prohibetur	356
uera conuersio ad Deum	276
uera pœnitentia quæ fit	301
uera spes omnium Christianorum	177
uerba Cypriani ad Pompeium	246
uerba Dei spiritus & uita sunt	84
uerbi Dei collatio & repetitio prodest	273
uerbi Dei ignorantia gentiles scandalizat	272
uerbi Dei neglectus piaculum grande	271
uerbi Dei obscuritas prodest	280
uerbi Dei operatio in anima	271
uerbi Dei prohibitio	295
uerbi Dei summa laus	270
uerbis Christi insistere debemus	216
uerbi simplicitas non crassa ignorantia laudatur	272
uerbo Dei dupliciter resistitur	318
uerbo Dei homo secularis facile conuertitur	275
uerbo Dei nutrimur & consolamur quotidie	314
uerbo Dei saluamur	271
uerbum Dei igni comparatur	Ibidem
uerbum Dei ignis exæstuans est	294
uerbum Dei lucro & auaritiæ contrariatur	290
uerbum Dei pœnitentes consolatur	317
uerbum Dei sine argento discitur	288
uerbum Domini manet in æternum	296
uerbum falsum aliquando sedet in ecclesia	495
uerbum quare pater genuit	297
	uerbum

V N I O N I S

uerbum patris filius Dei est	297
uerbum quare descendit in carnem	Ibidem
ueritas paupertatem parit	295
ueritas promissa nobis exhibita est	373
ueritas uinci non potest	291
ueritatem non consuetudinem sequi debemus	224
uerum purgatorium	366
uerus cultus Dei est incorporeus	463
uerus honor huius sacrificij	384
uerus modus manducandi	378
uetus & nouus homo	80
uix domini misericordia & ueritas	38
uinum quomodo fit	368
uirginitas non potest præcipi sed optari	262
uirtutes & uitia cum morte finiuntur	335
uisiones quando à nobis credendæ	426
uita æterna non per opera, sed per Christum datur	187
uita æterna gratia dicitur	112
uita ista sine remissione peccatorum non agitur	189
uita ista transitus est	24
uita sacerdotalis non fit communis cum cæteris	403
uita sacerdotalis sanctior & melior esse debet uita laicorum	402
uita sacerdotum quotidiana	421
una massa perditionis omnes per naturam sumus	108
unde Christus populum suum auget	144
unde est ruina ecclesiasticæ disciplinæ	421
unde facta sunt schismata	315
unde Iudæis iactantia contra gentes	166
unde quidam apostatæ fiunt	36
unde scripturarum negligentia oritur	418
unicuique de proximo cura commissæ est	434
unicum consilium domini in nouissimis temporibus est, fuge re ad scripturas	487
unitas ecclesiæ laudatur	348
uniuersitas quomodo in solis electis describitur	135
uno spiritu omnes regeneramur	28
unum Deum colere debemus	417
unum est peccatum scilicet incredulitatis	156
	unus

I N D E X.

unus dies celebris fit in septimana	433
unus est præses ecclesiæ, non autoritate diuina sed consuetudine	398
unus & idem spiritus fidei in nouo & ueteri testamento	205
unusquisq; onus suum portabit	437
uoca operarios & redde illis mercedem, quid	138
uoluntas bona ab ipso homine non est	140
uoluntas bona Dei donum est	82
uoluntas boni hominis gratia Dei agitur	4
uoluntas Dei à nemine impeditur	64
uoluntas Dei est causa omnium	138
uoluntas Dei regula omnium	39
uoluntas Dei semper bona est	65
uoluntas & operatio bona à Deo sunt	128
uox ad Dionysium Alexandrinum cœlitus audita de libris hereticorum	133
usus eleemosynarum ecclesiæ	426
utrum fides parentum baptizatis proficit	408
	27

Z

Z elus Dei non secundum scientiam, quid	194
--	-----

F I N I S.

Themata theologica in præ-

fenti libello contenta.

1	De lapsu Adæ, & Peccato originali	1
2	Omnes homines præuaricatores sunt per Adam	10
3	Quomodo liberamur à peccato, & de baptismo paruulorum	19
4	De Prædestinatione, Vocatione, Iustificatione & Glorificatione	32
5	De Duplici lege, scilicet Naturali & Positiua	72
6	De Operibus legis	89
7	De Lege Iudiciali, & Gladio seculari	96
8	De Gratia & Merito	104
9	De Fide & operibus	153
10	De Præceptis & mandatis hominum	209
11	De Vtilitate uerbi Dei	270
12	De Pœnitentia & triplici confessione	299
13	De Correptione fraterna	317
14	De Abstinentia & Ieiunio	328
15	De Oratione	338
16	De Labore Manuum	350
17	De Indulgentijs	358
18	De Sacramento corporis & sanguinis Christi	367
19	De Ordine ecclesiasticæ constitutionis	388
20	Quod omnes fideles sunt Sacerdotes, Reges et Prophetæ, sed non omnes ministri ecclesiæ	421
21	De honore erga sanctos, & impensa funeris	435
22	De Antichristo	467
23	De Fuga & persecutione Christianorum	511
24	De Essentia diuinitatis	427

H I E R O N Y M V S:

B Legant prius, & postea despiciant, ne uideant nō ex iudicio, sed ex odij præsumptione ignorata damnare.

DE LA-

DE LAPSV.

Adæ & peccato originali. Gene-
fis tertio.

Romanorum quinto:

SICVT PER VNVM HOMINEM
peccatum in hunc mundū intrauit, & per pec-
catū mors, ita & in omnes homines mors per
transiit: in quo omnes peccauerunt, & cætera.

Prima Corinthiorum decimoquinto: Quoniã qui
dem per hominem mors, & per hominē resurrectio
mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita
& in Christo omnes uiuificabuntur.

Augustinus libro contra Fortunatum in disputa-
tione secunda.

Liberum uoluntatis arbitriū in illo homine fuisse dico, qui
primus formatus est. Ille sic factus est, ut nihil omnino uolun-
tati eius resisteret, si uellet præcepta dei seruare. Postquam au-
tem libera uoluntate ipse peccauit, nos in necessitatem præci-
pitati sumus, qui ab eius stirpe descēdimus. Quandiu ergo por-
tamus imaginem hominis terreni, id est, quandiu secundum
carne[m] uiuimus, qui uetus etiam homo nominatur, habemus
necessitatem consuetudinis nostræ, ut non quod uolumus fa-
ciamus. Cum autem gratia Dei amorem nobis diuinum inspi-
rauerit, & nos suæ uoluntati subiectos fecerit, quibus dictum
est: Vos in libertatem uocati estis, & gratia Dei liberauit me
à lege peccati & mortis. Lex autem peccati est, ut qui-
peccauerit, moriatur: ab ista lege liberamur, cum iusti esse ce-
perimus. Lex mortis est qua dictum est homini: Terra es & in
terram ibis. Ex ipsa enim homines sic nascimur, quia terra su-
mus, & in terram ibimus propter meritum peccati primi ho-
minis: propter autem gratiam Dei, quæ liberat nos à lege pec-
cati & mortis, ad iustitiam conuersi liberamur, ut postea eadē
ipsa caro quæ nos in pœnis torfit in peccatis manentes, subit-
cia[n]t nobis in resurrectione, & nulla aduersitate nos quatiat,

Liberū ar-
bitrium in
primo ho-
mine fuit.

Galat. 5

Roma.

Lex pecca-

ti.

Genesis 2

Genesis 3

Lex mor-

tis,

quo minus legem Dei, & præcepta diuina seruemus.

Ecclesiastici decimoquinto: Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Adiecit mandata & præcepta, si uolueris mandata cõseruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquã & ignem, ad quod uolueris porrige manum tuam. Ante hominem uita & mors, bonum & malum.

Augustinus libro de Nouo cãtico capite octauo.

Liberũ ar- Quid enim ualeat liberum arbitrium non adiutum, in ipso
bitrium ad Adam demonstratum est. Ad malum sufficit sibi, ad bonũ non,
malum sub- nisi adiuuetur a Deo. Primus em̄ ille homo accepit liberũ ar-
bitrium **sicut** **ignẽ** **rectum,** & posuit ante eum sicut scriptura dicit, ignẽ
sicut. & aquam, ad quod uolueris, inquit, porrige manũ tuam. Ele-

git ignem, reliquit aquam: uidete iustum iudicem. Quod ele-

git homo liber, accepit: malum uoluit, hoc illum secutum est.

In Adã tã- Videte rursus illum iustum iudicem misericordiam facien-
q̄ in radice tem. Cum enim uideret, quod homo totam stirpem suam ma-
oẽs dãnati le usus libero uoluntatis arbitrio, in se tanquam in radice da-
sunt. mnasset, ipse non rogatus de cælo descendit, & humanum ge-
nus superbia pereunte, sua humilitate sanauit, errantes perduxit ad uitam, peregrinos perduxit ad patriam. Non ergo gloriatur humana natura de se, sed in eo gloriatur qui fecit se.

Ecclesiastici decimo: Initium superbiæ hominis,

apostatate a D E O, quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor eius: quoniam initium omnis peccati est superbia.

Augustinus libro de correptione & gratia capite decimo.

Quæritur enim a uobis (quantum attinet ad hoc donum quod est in bono perseuerare usq; in finem) quid de ipso primo homine sentiamus, qui certe sine ullo uitio factus est re-ctus. Quapropter saluberrime cõfitemur, quod rectissime credimus, Deum dominumq; rerum omnium, qui creauit omnia bona ualde, & mala ex bonis oritura, se præsciuit, & sciuit magis ad omnipotentissimã suam bonitatem pertinere, etiã
de ma-

Adam cur
non perse-
uerauit.

de malis benefacere, quam mala esse non finire. Sic ordinasse angelorum & hominum uitam, ut in ea prius ostēderet, quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæq; iudicium.

Cap. II. Istam gratiam nō habuit primus homo, qua nunquam uellet esse malus. Sed sane habuit in qua si permanere uellet, nunq̄ malus esset, & sine qua etiam cum libero arbitrio bonus esse non posset, sed eam tamen per liberum arbitriū deserere posset. Nec ipsum ergo Deus esse uoluit sine sua gratia, quæ reliquit in eius libero arbitrio, quoniā liberum arbitrium ad malū sufficit, ad bonū autem parum est, nisi adiuetur ab omnipotenti bono: quod adiutoriū si homo ille per liberum nō deseruisset arbitrium, semper esset bonus: sed deseruit & desertus est. Tale quippe erat adiutoriū quod desereret cum uellet, & in quo permaneret si uellet, nō quo fieret ut uellet. Hæc est prima gratia quæ data est primo Adam, sed potentior in secundo Adam. Prima est enim qua fit ut habeat homo iustitiā si uelit. Secūda ergo plus potest, qua etiā fit ut uelit, & tantum uelit, tantoq; ardore diligit, ut carnis uoluptatem contraria concupiscentem, uoluntate spiritus uincat. Est quippe in nobis per hanc Dei gratiam in bono recipiendo & perseveranter tenendo, non solum posse quod uolumus, Verum etiam uelle quod possumus. Quod nō fuit in homine primo. Tunc ergo dederat deus homini bonā uoluntatem, in illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectū. Dederat adiutoriū sine quo in ea non posset permanere si uellet, ut autē uellet in eius libero reliquit arbitrio. Posset ergo permanere si uellet, quia dederat adiutorium per quod posset, & sine quo non posset perseveranter bonum tenere quod uellet. Sed quia uoluit permanere, profecto eius culpa est, cuius meritum fuisset si permanere uoluisset. Et acceperat posse si uellet, sed non habebat uelle quo posset, nam si habuisset perseverasset. Posset perseuerare etiam si uellet, quod ut nollet, de libero descendit arbitrio: quod tunc ita liberum erat, ut bene uelle posset & male. uerasset. Quapropter bina ista quid inter se differant, diligenter & uigilanter intueudum est. Posse non mori, & non posse mori. Differētia Posse nō peccare, & nō posse peccare. Benū posse nō deserere, inter posse & bonum nō posse deserere. Potuit enim non peccare primus non mori homo, potuit non mori, potuit bonum nō deserere. Nunquid ri, & non

Quæ gratia Adæ data erat ante peccatū.

Gratiaque datur electis post lapsum.

Meritū in se, si perse-

posse mori dicturi sumus, nō potuit peccare, qui tale habebat liberum arbitrium? Aut non potuit mori, cui dictū est: Si peccaueris mor te morieris? Aut non potuit bonum deserere, cum hoc peccando deseruerit, & ideo mortuus sit? Prima ergo libertas uoluntatis erat, posse non peccare, nouissima erit multo maior, non posse peccare. Prima immortalitas erat posse non mori, nouissima erit multo maior, non posse mori. Prima erat perseverantiae potestas, bonum posse non deserere, nouissima erit felicitas perseverantiae, bonum non posse deserere.

Cap. 12. Nunc uero posteaquam est illa magna peccati merito amissa libertas, etiam maioribus donis adiuuanda remansit infirmitas. Placuit enim Deo quo maxime superbia humanae praesumptionis extingueret, ut non gloriaretur omnis caro coram ipso, id est, omnis homo. Unde aut non gloriaretur caro coram ipso, nisi de meritis suis, quae quidem potuit habere, sed perdidit: & per quod habere potuit, per hoc perdidit, hoc est, per liberum arbitrium, propter quod non restat liberandis nisi gratia saluatoris. Non enim gloriantur iniusti, qui non habent unde. Nec iusti, quia ex ipso habent unde, nec habent gloriam suam, nisi ipsum, cui dicunt: Gloria mea & exaltans caput meum. Ac per hoc nec de ipsa perseverantia boni, uoluit Deus sanctos suos in uiribus suis, sed in ipso gloriari: qui eis non solum dat adiutorium, quale primo homini dedit, sine quo non possint si uelint, sed in eis operatur etiam & uelle, quoniam non perseverabunt, nisi ut possint & uelint, perseverandi eis possibilitas & uoluntas, diuinae gratiae largitate donetur. Tantum quippe spiritu sancto accenditur uoluntas eorum, ut ideo possint, quia sic uelint: ideo sic uelint, quia Deus operatur ut uelint.

Psalmo 3: Perseuerantia in bono ex solo Deo est. Opus DEI in hominis uoluntate. Nam si in tanta infirmitate uitae huius, in qua tamen infirmitate, propter elationem reprimendam, perfici uirtutem oportebat, ipsis relinqueretur uoluntas sua, ut in adiutorio Dei, sine quo perseverare non possent manerent si uellent, nec Deus operaretur in eis ut uellent: inter tot & tantas tentationes infirmitate sua uoluntas ipsa succumberet, & ideo perseverare non possent, qui deficientes infirmitate nec uellent, aut non ita uellent, infirmitate uoluntatis ut possent. Subuentum est ergo infirmitati uoluntatis humanae, ut gratia diuina indeclinabiliter & inseparabiliter ageretur, & ideo quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduersitate aliqua uinceretur. Ita factum est ut

est ut uoluntas hominis inualida & imbecilla, in bono adhuc paruo perseueraret per uirtutem Dei, cum & uoluntas primi hominis fortis & sana, in bono ampliore non perseuerauerit, habens uirtutē liberi arbitrii, quamuis nō de futuro adiutorio Dei, sine quo non posset perseuerare si uellet, non tamen tali quo Deus in illo operaretur ut uellet. Fortissimo quippe dimisit atq; permisit facere quod uellet, infirmis se seruauit, ut ipso donante inuictissime quod bonum est uellent, nec hoc de serere inuictissime nollent. Dicente ergo Christo: Rogauit pro te ne deficiat fides tua, intelligitur ei dictum, qui ædificatur supra petram. Atq; ita homo Dei non solum misericordiam cōsecutus est, ut fidelis esset: uerumetiam quia fides ipsa non deficit, ut qui gloriatur, in Domino gloriatur.

Luce 22

1. Cor. 1

Augustinus Epist. cvi. ad Paulinum.

Ne offendāt in lapidem offensionis, uelut argute defendendo naturam & liberum arbitrium, quemadmodum Philosophi huius mundi, qui uehementer egerunt, ut putarentur uel res liberi putarent sibi beatam uitam uirtute propria uoluntatis effice arbitrii. re. Caueant ergo isti ne per sapiētiam uerbi euacuent crucem Christi, & hoc sit eis offendere in lapidem offensionis. Natura enim humana, etiam si in illa integritate in qua cōdita est permaneret, nullo modo seipsam creatore suo nō adiuuante seruaret. Cum igitur sine gratia Dei salutem non posset custodire quam accepit, quomodo sine gratia Dei potest reparare quam perdidit?

Idem Epist. cvij. ad Vitalem.

Si uere uolumus defendere liberum arbitrium, non oppugnemus unde sit liberum. Nam qui oppugnat gratiā, qua nostrū arbitrium ad declinandū à malo & faciendū bonum liberatur arbitrium, ipse arbitrium suum adhuc uult esse captiuum.

Arbitrium
nostrū gra
tia Dei li
berum sit.

Primo Regum decimosexto: Ait ergo Saul ad Dauid: Benedictus tu fili mi Dauid. Et quidem faciēs facies, & potens poteris.

Psalmo quadragesimo octauo. Et homo cū in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis in spicientibus, & similis factus est illis.

Augustinus de Genesi ad literam libro octauo ca-
pite sexto.

Obediētia
maxima
uirtus.

Neq; enim qui fecerat omnia bona ualde, in paradiso insti-
tuerat aliquid mali, sed malum fuisse homini trāsgressionem
præcepti. Oportebat autem ut homo sub domino Deo posi-
tus aliunde prohiberetur, ut ei promerendi dominum suum,
uirtus esset ipsa obedientia, quam possum uerissime dicere so-
lam esse uirtutem, omni creaturæ rationali agenti sub Dei po-
testate, primumq; esse & maximū uitium tumoris ad ruinam
sua potestate uelle uti, cuius uitij nomen est inobediētia:
Nō esset ergo unde se homo dñm habere cogitaret atq; senti-
ret, nisi aliquid ei iuberetur. Arbor itaque illa non erat mala,
sed appellata est scientiæ dignoscendi bonum & malum, quā
si post prohibitionem ex illa homo ederet, in illa erat præcep-
ti futura trāsgressio, in qua homo per experimentum pe-
næ disceret, quid interesset inter obediētiæ bonum, & inobe-
diētiæ malum. Proinde hoc non in figura dictum, sed quod-
dam uere lignum accipiendum est, cui non de fructu uel po-
mo quod inde nasceretur, sed ex ipsa re nomē impostum est,
quæ illo contra uetitum tacto fuerat secutura.

Iussioni &
uoluntati
Dei tantū
obediendū

Cap. 13. Denique à peccante nihil aliud appetitum est, nisi
non esse sub dominatione Dei, quando illud admissum est, in
quo ne admitteretur, sola deberet iussio dominantis attendi.
Quæ si sola attendereetur, quid aliud quàm Dei uolūtas atten-
deretur, quid aliud quàm dei uoluntas amaretur? quid aliud
quàm dei uoluntas humanæ uoluntati præponeretur? Domi-
nus quidem cur iusserit uiderit, faciēdum est à seruiēte quod
iussit, & tunc forte uidendum est à promerente cur iusserit.

Sapientiæ secundo: Quoniam Deus creauit homi-
nem inexterminabilem: & ad imaginem similitudi-
nis suę fecit illum. Inuidia autē Diaboli mors introi-
uit in orbem terrarum. Imitantē autem illum qui sunt
ex parte illius.

Augustinus in Enchiridio. Capite ciiiij.

Creatio Sic enim oportuit prius hominem fieri, ut & bene uelle pos-
set & male, nec gratis si bene, nec impune si male, postea ue-
rū primis Adæ sic erit ut male uelle non possit, nec ideo libero carebit ar-
bitrio,

bitrio. Multo quippe liberius erit arbitriū, quod omnino non poterit seruire peccato. Neque enim culpanda est uoluntas, aut uoluntas non est, aut libera dicenda non est: qua beati esse sic uolumus, ut esse miser non solum nolumus, sed nequaquam prorsus uelle possumus. Sicut enim nunc etiam anima nostra nolle infelicitatem, ita tunc nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo prætermittendus non fuit in quo Deus uoluit ostendere, quod bonum sit animal rationale, quod etiam peccare posset, quamuis sit melius quod peccare non posset: sicut minor fuit immortalitas, sed tamen fuit in qua posset etiam mori, quibus maior futura sit in qua non possit mori.

Cap. 105. Illam natura humana perdidit per liberum arbitrium, hanc est acceptura per gratiam, quam fuerat si non peccasset acceptura per meritum, quibus sine gratia nec tunc ullum meritum esse potuisset. Quia & si peccatum in solo libero erat arbitrio constitutum, non tamen iustitiæ retinendæ sufficiebat liberum arbitrium, nisi participatione immutabilis boni diuinum auxilium præberet. Sicut enim mori est in hominis potestate cum uelit, nemo est enim qui non seipsum (ut nihil aliud dicam) uel non uescendo possit occidere, ad uitam uero tenendam uoluntas non satis est, si adiutoria siue alimentorum, siue quorumcunque medicaminum desint: sic homo in paradiso ad se occidendū, relinquendo iustitiā idoneus erat per uoluntatem, ut aut ab eo teneretur uita iustitiæ parum erat uelle, nisi ille qui cum fecerat adiuuaret. Sed post illam ruinam maior est misericordia Dei, quando & ipsum liberum arbitrium liberandum est seruitute, cui dominatur cum morte peccatum. Nec omnino per seipsum, sed per solam Dei gratiam, quæ in fide Christi posita est liberat, ut uoluntas ipsa, sicut scriptum est, à domino præparetur.

Quarto Esdræ quarto: Seminatum enim est malum, & necdum uenit destructio ipsius. Si ergo non inuersum fuerit quod seminatum est, & discesserit locus ubi seminatum est malum, non ueniet ubi seminatum est bonum. Quoniam gramen seminis mali seminatum est in corde A D A M ab initio, & quantum impietatis generauit usque nunc, & generat usque cum ueniat arca? Aestima autem apud te gra-

men mali seminis, quantum fructum impietatis generavit, quando secatae fuerint spicae quarum non est numerus quam magnam aream incipient facere? Et respondi & dixi: Quomodo & quando haec? Quare modici & mali anni nostri? Et respondit ad me, & dixit mihi: Non festines tu super altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum. Nam excessus tuus multus. Nonne de his interrogauerunt animae iustorum in promptuarijs suis dicentes, usquequo spero sic, & quando ueniet fructus areae mercedis nostrae? Et respondit angelus: Quando fuerit impletus numerus seminum in uobis: quoniam in statera ponderauit seculum, & mensura mensurauit tempora, numero numerauit, & caetera.

Augustinus libro undecimo capite quarto de Genesi ad literam.

Cur Deus permittit hominē tentari.

Si ergo quaeritur cur Deus tentare permittit hominē, quem tentatori consensurū esse praesciebat: altitudinem quippe consilij eius penetrare non possum, & longe supra uires meas hoc esse confiteor. Non mihi uidetur magnae laudis futurum fuisse hominem, si propterea posset bene uiuere, quia nemo male uiuere suaderet: cum & in natura possit, et in potestate habeat

Iacob. 4

uelle non consentire suadenti, adiuuante tamen illo, qui superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Cur itaque tentari esse fineret, quem consensurū esse ipse praesciebat, altitudine quidem consilij eius, cum id facturum esset propria uoluntate per culpam, & ordinandus esset illius equitate per poenam, ut etiam sic ostenderet animae superbae ad eruditionem futurorum sanctorum, quam recte ipse uteretur animarum uoluntatibus etiam malis, cum illae peruersae uterentur naturis bonis.

De praescientia.

Cap. 9 Sed praesciebat quid eorum factura esset uoluntas mala: praesciebat sane, & quia falli non potest eius praescientia, ideo non ipsius, sed eorum est mala uoluntas. Cur ergo eos creauit quos tales futuros esse praesciebat? Quia sicut prauidit quid mali essent futuri: sic etiam prauidit de malis factis eorum quid boni

boni ipse esset factururus. Sic enim eos fecit, ut eis relinqueret unde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum laudabiliter de se operantem inuenirent. A se quippe habent uoluntatem malam, ab illo autem & naturam bonam, & iustam poenam sibi debitum locum, alijs exercitationis adminiculum, & timoris exemplum.

Natura bona à Deo, uoluntas mala à nobis.
Rom. 12

Cap. 10 Sed posset inquit etiam ipsorum uoluntatem in bonum conuertere, quoniam omnipotens est. Posset plane: Cur ergo non fecit? Quia noluit. Cur noluerit penes ipsum est, debemus enim nos non plus sapere, quam oportet sapere.

Ecclesiastici decimosexto: Misericordia enim & ira est cum illo: potens est exoratio & effundens iram secundum misericordiam suam: sic correctio illius hominem secundum opera sua iudicat, & cetera. Omnis misericordia faciet locum unicuique secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis illius.

Quarto Esdræ tertio: O dominator domine, tu dixisti ab initio quando plantasti terram, & hoc solus, & imperasti populo & dedisti Adam corpus mortuum: sed & ipsum figmentum manuum tuarum erat: & insufflasti in eum spiritum uitæ & factus est uiuens coram te: & adduxisti eum in Paradisum quem plantauerat dextera tua antequam terra aduentauerat. Et huic mandasti diligere uiam tuam, & præteriiuit eam: & statim instituisti in eo mortem & in nationibus eius: & natæ sunt gentes & tribus & populi & cognationes quarum non est numerus. Et ambulauit unaquæque gens in uoluntate sua, & mira agebant coram te, & spernebant præcepta tua, & cetera.

Augustinus libro primo Retractionum capitulum uigesimo primo.

Nullius mortem Deus querit, quod sic accipiendum est, quia Deus non homo sibi acquisiuit mortem, deserens Deum, & acquirit qui uult mor-

tem peccatoris. non recurrit ad Deum, secundum quod scriptum est, Sapientia primo: Deus mortem non fecit. Sed & illud non minus uerum est: Vita & mors à domino Deo est. Vita scilicet à dominante, mors à uindicante.

Eccle. 11

Eodem libro capite uigesimo sexto.

Deus mali autor non est.

Vtrum Deus mali autor non sit? Vbi uidendum est ne male intelligatur quod dixi: Mali autor non est qui omnium quæ sunt autor est: quia in quantum sunt, in tantum bona sunt. Et ne hinc putetur non ab illo esse peccatum malorum, quæ utiq; malum est his qui puniuntur. Malorum ergo peccata, quæ à domino deo est, malum est quidem malis, sed in bonis Dei operibus est, quoniam iustum est ut mali puniantur, & utiq; bonum est omne quod iustum est.

Omnes homines præuari-

catores sunt per Adam.

Sapientia septimo:

SVM quidem & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus est, & in uentre matris figuratus sum caro: decem mensium tempore coagulatus sum, & cetera. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus est omnibus ad uitam, & similis exitus.

In oratione Hieronymi Tenorum quinto: Patres nostri peccauerunt & non sunt: & nos iniquitates eorum portauimus.

Esaiæ quadragesimo tertio: Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præuariicati sunt in me.

Quarto Esdrae tertio: Cor enim malignum baiulans primus Adam, transgressus & uictus est, sed & omnes qui de eo nati sunt. Et facta est permanens infirmitas, & lex cum corde populi cum malignitate radicis: & decessit quod bonum est, & mansit malignum.

Osee quinto: Ipsi autē sicut Adam transgressi sunt pactum meum: ibi præuaricati sunt in me.

Hieronymus super Oseam to. vi. Fo. xi.

Hoc est, in Paradiso omnes præuaricati sunt in me in similitudinem præuaricationis Adam. Non enim mirum si quod in parente præcessit, etiam in filiis condemnetur. Vide Tertullianum aduersus Marcionem libro secundo, folio centesimo octo gesimosecundo de lapsu primi hominis, & cætera.

Ad Romanos quinto: Si enim unius delicto mors regnauit per unum, multo magis abundantiam gratiæ, & donationis & iustitiæ accipientes, in uita regnabunt, per unum I E S U M C H R I S T U M. Igitur sicut per unius delictum, in omnes homines in cōdemnationem: sic per unius iustitiam, in omnes homines in iustificationem uitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: Ita per unius obeditionem, iusti constituuntur multi.

Augustinus de uerbis domini sermo. xxxi.

Primus enim homo quando peccauit, folijs ficulneis uelanda uelauit. Hæc uelauit unde nati sumus membra. Quæ enim ante peccatum fuerant glorianda, post peccatū pudenda sunt facta. Denique antea nudi erant & non confundebantur. Non enim erat unde erubescerent quando peccatum non præcesserat, nec poterant de sui creatoris operibus erubescere: quia operibus sui creatoris bonis, nullum adhuc malū opus suum miscuerant. Nondum enim manducauerant de ligno scientiæ boni & mali, unde manducare prohibiti erant. Postea ergo & manducauerunt & peccauerunt, natum est de illis genus humanum, id est, homo de homine, obnoxius de debitore, mortalis de mortali, peccator de peccatore.

Ante peccatū nulla uerecūdia in homine fuit.

Augustinus ad Hilarium. Epist. lxxxix.

Quid est enim ex uno delicto in condemnationem, nisi illo delicto quo deliquit Adam? Et quid est ex multis delictis in iustificationem? Nisi quia C H R I S T I gratia non solum illud delictum

Gratia dei omnia pec

cata soluit. delictum soluit quo obstringuntur infantes, ex illo uno homi-
 ne procreati, sed etiam multa delicta, quæ cum creuerint ho-
 Absq; ba- mines addunt malis moribus suis. Tamen & illud unum, quo
 ptismo spi- est obligata propago carnalis, quæ ab illo primo homine ori-
 ritus nul- ginem ducit, sufficere dicit ad condemnationem. Ideo non est
 lus saluat. superfluus baptisimus paruulorum, ut qui per generationem
 illi condemnationi obligati sunt, per regenerationem liberen-
 tur. Et sicut non inuenitur homo, qui ab eadem condemnatio-
 ne soluatur: sic non inuenitur homo, qui præter Christum spi-
 ritualiter regeneretur.

Augusti. ad Dardanū. Epist. lviij.

Mors per Peccatum enim factum est relicto deo, iustitia non fit sine
 Adā, uita deo, ac per hoc nec moreremur, nisi per carnalem propaginē
 per Chri- de membris illius ueniremus: nec uiueremus, nisi per spiritua-
 stum. lem connexionē membra Christi essemus. Inobedientia nan-
 que concupiscentiæ quæ habitat in carne mortali, qua fit ut ea-
 dem etiam membra præter uoluntatis moueantur arbitrium,
 ad eum modum redigitur, iustitia coniugali, ut licite copula-
 ti: parentibus generentur, quibus fit necessarium regenerari.

Christus Non tamen per huiusmodi conuenientiam maris & fœminæ,
 ex uirgine uenire uoluit carnem suam Christus, sed de uirgine, nihil tale
 nasci uo- in eius conceptu concupiscente, similitudinem carnis peccati
 luit. sumpsit ille pro nobis, qua caro peccati mundaretur in nobis.
 Nemo enim nascitur nisi operante concupiscentia carnali, quæ
 tracta est ex primo homine qui est Adam, & nemo renascitur
 nisi operante gratia spiritali, quæ data est per secundum ho-
 minem, qui est Christus.

Bernardus sermone in cæna domini.

Post ba- Sed forte querat aliquis & dicat. Si delictum est in baptismo
 ptismū fo- quod contraximus à parentibus, cur adhuc manet cupiditatis
 mes pecca- fomes, & uelut incentiuum quoddam peccati? Neq; enim du-
 ti manet- bium quin à primis parentibus in nos traducta sit ista lex.
 in carne. Omnes siquidem in peccatrice uoluptate generamur, propte-
 rea licet inuiti, illicitos quosdam motus concupiscentiarum &
 ranquam bestialia sentimus. Dixi uobis sepius nec mente exci-
 dere debet, quoniã in casu primi hominis cecidimus omnes.
 Cecidimus autem super aceruū lapidum, & in luto, unde non
 solum inquinati, sed etiam uulnerati & grauter quassati su-
 mus.

mus. Lauari siquidem cito possumus, ad sanandum uero opus Lauari & est curatione multa. sanari ne- cessarium.

Sapientia duodecimo: Semen enim erat maledictum ab initio, nec timēs aliquem ueniam dabas peccatis illorum. Quis enim dicet tibi quid fecisti? Aut quis stabit contra iudicium tuum? Aut quis in conspectu tuo ueniet uindex iniquorum hominū? Aut quis tibi imputabit si perierint nationes quas tu fecisti? Nec em̄ est alius deus quā tu, cui cura est, de omnibus, ut ostendas quoniam non iniuste iudicas iudiciū. Neq; rex neque tyrānus in conspectu tuo inquirent de his quos perdidisti. Cū ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quoque qui non debet puniri condemnas, & exterum æstimas à tua uirtute.

Esaia quinquagesimo septimo: Nunquid non uos filij scelesti, semen mendax?

Augusti. de uerbis Apосто. sermo. iiii.

Uideate ergo fratres, uidete genus humanum, à prima illius primi hominis morte defluxisse. Etenim peccatū à primo ho- Mors ex peccato de defluxit.
mine intrauit in hunc mundum, & per peccatū mors, & ita
in omnes homines pertransiit. Pertransiit uerbum attendite, quod audistis considerate, uidete quid est pertransiit. Pertransiit, inde est paruulus reus, peccatum nōdum fecit, sed traxit. Etenim illud peccatum non in fonte mansit, sed pertransiit: Roma. 5
non in illum aut in illum sed in omnes homines pertransiit. Genuit peccatores morti obnoxios primus peccator, primus præuaricator. Venit ad sanandos de uirgine saluator, qui ad te non qua uenisti uenit. Non enim ille de concupiscētia maris & fœminæ, non de illo uinculo concupiscētiæ. Quia ergo In peccatis nascimur.
non qua uenisti, ad te uenit, liberat te. Vbi te inuenit? Venundatum sub peccato, iacentem in morte primi hominis, trahentem peccatum primi hominis, habentem reatum antequam habere possis arbitrium.

Quarto Esdra sexto: Residuas autem gentes ab Adam natas dixisti eas nihil esse, & quoniam saluæ
assl

affimilatæ sunt: quasi stillicidiū de uase similiti abundantiam eorum. Et nunc domine, istæ gentes quæ in nihilum deputatæ sunt cœperunt dominari nostri & deuorare: nos autem populus tuus, quem uocasti primogenitum, unigenitum, æmulatorem tuum traditi sumus in manibus eorum, & si propter nos creatum est seculum: quare non hæreditatem possidebimus cū seculo?

Septimo: Quando transgressus est Adam constitutiones meas iudicatum est quod factum est. Et facti sunt introitus huius seculi angusti & dolentes & laboriosi, & cætera.

Romanorum septimo: Ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato.

Esaia quinquagesimosecundo: Gratis uenundati estis, & sine argento redimemini.

Augustinus sermo. de tēpo. dominica quarta post octauas Epiphaniæ:

Vis nosse causam uenditionis turæ? Audi ipsum redemptorem, per Esaia prophetam apertissime proclamantem: Ecce inquit nō est abbreviata manus domini, ut saluare nequeat, neq; aggravata est auris eius ut non audiat, sed iniquitates uestræ diuiserūt inter uos & Deum uestrum, peccata uestra absconderūt faciem eius a uobis ne audiret. Quia ergo carnales

Maledictio prima nos fecit, & spinis ac tribulis cōdemnauit illa prima Dei maledictio, nosq; ita iniquo pater noster commerito uenundedit, ut bonum quod uolumus, agere nequeamus, dum diuisi a memoria summi boni, ea quæ humanæ fragilitatis sunt cogitare compellimur: dum puritatis amore flagrantes, incentiuis naturalibus quæ penitus ignorare uelimus, etiam inuiti plerūq; compungimur. Et inde est quod beatus Apostolus dicit, cum Oēs sancti apertissime fateatur inuitabili se uel omnes sanctos peccati peccatores huius necessitate restrictos, tamen neminem eorum ob hoc esse damnandum audenter enuntiat dicens: Nihil ergo damnationis his qui sunt in CHRISTO IESV.

Idem

Idem libro de diffinitionibus ortho. fidei.

Nulus sanctus uel iustus caret peccato, nec tamen ex hoc de-
finit esse iustus uel sanctus, cum affectu teneat sanctitatē. Nō
enim naturæ humanæ uiribus, sed propositi adimento per
Dei gratiam acquirimus sanctitatem. Et ideo ueraciter se oēs
sancti pronuntiant peccatores, quia in ueritate habent quod
plangant, & si non reprehensione conscientiæ, certe mobilita-
te & mutabilitate præuaricatrici naturæ.

Genesis tertio: Vidit igitur mulier quod bonum
esset lignum ad uescendum, & pulchrum in oculis,
aspectuq; delectabile, & tulit de fructu eius & come-
dit, deditq; uiro suo, qui comedit, & aperti sunt oculi
amborum.

Ecclesiastici uigesimo quinto: A muliere initiū fa-
ctum est peccati, & per illam omnes morimur.

Primo Timothei secundo: Et Adam non est sedu-
ctus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit.

Origenes in Epistolam ad Romanos libro quin-
to capite quinto:

Et primo uideamus quomodo per unum hominē peccatum Roma. 5
introiuit in hunc mundum, & per peccatū mors. Fortassis cū Mulier pri
requirat aliquis, si ante Adam mulier peccauit de qua dicit, mo pecca-
qua seducta in præuaricatione facta est, & rursus ante ipsam uit.
peccauit serpens. Si ergo ante Adam mulier peccauit, & ante
mulierē serpens, ut dicit Apostolus, quia Adam nō est seductus
mulier aut seducta est, quomodo per unum hominē, & nō mā
gis per unam mulierē uidebitur introisse peccatū? A muliere Eccle. 25
enim initiū peccati, & ante mulierē a serpente siue a Diabolo,
de quo dicitur in Euāgelio, quia ille homicida erat ab initio. Iohan. 8
Sed uide in his Apostolum naturæ ordinem tenuisse, & ideo Peccatum
quoniā de peccato loquebatur, ex quo mors in oēs homines quare ab
pertrāserat, successione posteritatis humanæ, quæ huic morti Apostolo
succubuit ex peccato ueniēti, nō mulieri ascribit, sed uiro. Nō uiro ascri-
bitur em ex muliere posteritas, sed ex uiro nominat, sicut & ipse in bitur.
alijs in locis dicit: Non enim est uir ex muliere, sed mulier ex r. Cor. 11
uiro, & iterum: Sicut enim mulier ex uiro, ita & uir non
ex uiro

ex muliere, sed per mulierem, & ob hoc mortalis posteritas, & corporalis successio, uiro potius auctori, & non mulieri deputatur. Sed ut adhuc euidentius fiat quod dicimus, addeamus etiam hoc quod idem Apostolus ad Hebræos scribit: Sed & Leui qui decimas accepit, decimatus est: Adhuc enim in lumbis erat patris Abrahamæ, cum obuiauit ei Melchisedech regresso à cede regum. Si ergo Leui qui generatione quarta post Abraham nascitur, in lumbis Abrahamæ esse perhibetur, multo magis oēs homines qui in hoc mundo nascuntur & nati sunt, in lumbis erant Adæ, cum adhuc esset in paradiso. Et omnes homines cū Per Adam ipso, uel in ipso expulsi sunt de paradiso, cum ipse inde pulsus oēs expulsi est, & per ipsum mors, quæ ei ex præuaricatione uenerat, consumus de sequentur & in eos pertransiit, qui in lumbis eius habebatur, paradiso. & ideo recte Apostolus dicit: Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes uiuificabuntur. Neque ergo ex serpente qui ante mulierem peccauerat, neque ex muliere quæ ante uirum in præuaricatione facta est, sed per Adam ex quo omnes mortales originem ducunt, dicitur introisse peccatum, & per peccatum mors.

Ecclesiastici decimo octauo: Quid est homo, & que est gratia illius: & quid est bonum aut quid nequam illius: & cætera. Propter hoc patiens est dominus in illis: & effundet super illos misericordiam suam. Vidit præsumptionem cordis eorum quoniam mala est: & cognouit subuersionem illorum quoniam nequam est. Ideo adimpleuit propiciationem suam in illis, & ostendit eis uiam æquitatis, & cætera.

Ecclesiastici quadagesimo: Occupatio magna creata est omnibus hominibus, & iugum graue super filios Adam à die exitus de uentre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium. Cogitationes eorum & timores cordis, ad inuentiones, expectationis dies & finitionis ad præsentem super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terram & cinerem: ab eo qui utitur hyacintho & portat coronam, usque

usq; ad eum qui cooperitur lino crudo. Furor, zelus, tumultus, fluctuatio, & timor mortis: iracundia perseverans, & cōtentio: & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam eius, & cætera. Ad hæc mors, sanguis, contentio & romphea, oppressiones, fames & contritio & flagella. Super iniquos creata sunt hæc omnia.

Capite quadragesimoprimo: O mors quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis: viro quieto, & cuius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc ualenti accipere cibum. O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti, & cætera. Noli metuere iudicium mortis.

Job quarto: Nunquid homo Dei cōparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit uir? Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles: & in angelis suis reperit prauitatem. Quantomagis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum consumuntur uelut à tinea. De mane usq; ad uesperam succidentur, & quia nullus intelligit in æternum peribunt.

Idem decimoquinto: Quid est homo ut immaculatus sit, & ut iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli nō sunt mundi in conspectu eius: quantomagis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem.

Secundum Septuaginta: Nemo mundus à sorde, neq; infans cuius est unius diei uita super terram.

Idem capite uigesimoquinto: Stellæ non sunt munda in cōspectu eius, quantomagis homo & putredo, & filius hominis uermis?

Psalmo decimotertio: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non
b est usq;

est usque ad unum.

Esaię quinquagesimotertio: Oēs nos quasi oues errauimus, unusquisq; in uiam suam declinauit, & posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrorum.

Idem sexagesimoquarto: Et facti sumus ut immūdi omnes nos, & quasi pannus menstruatae uniuersae iustitiae nostrae.

Romanorum tercio: Est autē Deus uerax, omnis autem homo mendax.

Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei.

Ambrosius in apologia Dauid. Capite decimo.

Roma. 3 Sit enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Vt iustificeris in sermonibus tuis. Sermones Dei pleni ueritatis sunt atq; iustitiae, ideoq; uera sunt quae locutus est dominus de fragilitate humana, quia inclinatum est cor eorum ad nequitiam, propendit ad fraudem, & quia definiuit, eo quod non sit homo qui non peccet. Omnes enim declinauerunt, & inutiles facti sunt, ideo uincit Deus cum iudicatur, quoniam prolapsione uniuersorum probauit quaecumq; de nostra iudicauit fallacia. Ergo si dixerimus, quia non peccauimus, mendacem facimus Deum, sed impossibile est mentiri eum. Nos igitur omnes sub peccato esse manifestum est.

Psalmo 13
Deus uincit, cū iudicabit ab homine.

Bernardus sermone quinto de dedicatione.

Poenae peccati quae sint. Quid modo necesse est singulas uitae huius miseras numerare, quam sit onerata peccatis, obfusa tenebris, irretita illecebris, pruriens concupiscentijs, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malū, in uitium omne procliuis, postremo totius confusionis & ignominiae impleta. Nimirum si ipsae quoq; iustitiae nostrae omnes ad lumen ueritatis inspectae, uelut pannus menstruatae inueniunt, iniustitiae deinceps quales reputabuntur? Si lumen quod in nobis est tenebrae sunt, ipsae tenebrae quantae erunt? Facile est cuiq; nostrum si sua melius uniuersa, & sine dissimulatione uestiget, & iudicet sine acceptatione personae, attestari per omnia Apostolicae ueritati, & libere proclamare, qui se putat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Quid est homo quia magnificas eum (ait fidelis & deuota

Esaię 64

Matth. 6

Galat. 6

Iob 7

uota

ta confessio) aut quid apponis erga eum cor tuum? Quid? sine dubio, uanitati similis factus est homo, nihil est homo. Quomodo tamē nihil penitus est, quem magnificat Deus? Quomodo nihil, erga quem appositum est cor diuinum? Respiremus fratres, & si nihil sumus in cordibus nostris, forte in corde Dei potest aliud latere de nobis. O pater misericordiarum, o pater miserorum, quid apponis erga eos cor tuum? Scio, scio, ubi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Quomodo ergo nihil sumus, si thesaurus tuus sumus? Omnes gentes quasi non sint, sic sunt ante te, & tanquam nihilum, & inane reputabuntur. Siquidē ante te, sed nō sic intra te. Sic in iudicio ueritatis tuæ, sed nō sic in affectu pietatis tuæ. Nimis uocas ea quæ nō sunt tanq̄ ea quæ sunt. Et nō sunt ergo, quia quæ nō sunt uocas, & sunt quia uocas. Licet em̄ non sint quantum ad se, apud te tamen sunt, utiq; iuxta Apostolū: Non ex operibus, sed ex uocante. Sic nimis sic consolaris in tua pietate, quē in ueritate tua humiliasti, ut magnifice dilateſ in tuis, qui merito angustiat in uisceribus suis. Siquidē uniuersa uia tuæ misericordia & ueritas, requirentibus testamentū tuum & testimonia tua. Testamentū utiq; pietatis, & testimonia ueritatis. Lege homo in corde tuo, lege intra teipsum, de teipso testimonia ueritatis, etiā hac communi luce iudicabis te indignū. Lege in corde tuo Dei testamentū, quod firmatum est sanguine mediatoris, & inuenies q̄ longe aliud spe possidere, q̄ re tenere uideris. Quid est homo quia magnificas eū? Magnus utique sed in illo, siquidē magnificatus & ab illo. Aut quomodo non magnus apud illum, cui tam magna cura est de illo? Ipsi em̄ cura est de uobis ait Apostolus Petrus, & Propheta: Ego autē mendicus sum & pauper dominus sollicitus est mei.

Homo qui
tum ad se
nihil est.

Esaiā 40

Roma. 4
Apud Deū
homines
aliquid
sunt.

Roma. 9
Psalmo 14

Aliud spe
possidere
mus, q̄ re
tenemus.

1. Petri 5
Psalmo 30

De liberatione a peccato originali. Et baptismo paruulorum.

Augustinus lib. ad Dardanum de præsentia Dei.

Capite duodecimo & decimo tertio.

Dicimus ergo in baptisatis paruulis quis id nesciant, Spiritus habitare spiritum sanctum. Sic enim eum nesciunt, sanctus ha quamuis sit in eis, quemadmodum nesciunt & men- bitat in ba

- ptifatis
paruulus. tem suam cuius in eis ratio qua uti nondū possunt, uel ut quæ
dam scintilla sopita est, excitanda ætatis accessu. Neq; hoc in
paruulis mirum debet uideri, cum Apostolus quibusdam etiã
i. Cor. 7 maioribus dicat: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus
i. Cor. 2 Dei habitat in uobis? De qualibus paulo ante dixerat: Anima
lis autē homo non percipit quæ sunt spiritus Dei, quos etiam
paruulos uocat non carnis ætate, sed mentis. Non itaq; perci
piebant cognitione spiritum sanctum qui habitat in eis, & ha
bitante in se spiritu sancto, adhuc animales, nondum spiritua
les erant, quia nondum poterant inhabitatorem suum spiri
tum cognitione percipere. Habitare autem ideo & in talibus
dicitur, quia in eis occulte agit, ut sint templum eius, idq; in
proficientibus & proficiēdo perseuerantibus perficit. Spe em̄
Ad Tit. 3 salui facti sumus, sicut Apostolus dicit, cū alio loco dicat: Sal
uos nos fecit per lauacrum regenerationis. Cum ergo hic di
cat, saluos nos fecit, tanq̄ salus ipsa iam data sit, quemadmo
Spe tantū dum intelligendum sit, illic exponit ubi ait: Spe enim salui fa
saluati su cti sumus. Spes autem quæ uidetur nō est spes. Quod enim ui
mus. dit quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus, speramus,
per patientiam expectamus. Multa itaq; dicuntur in scriptu
ris, tanquam facta sint, cum in spe adhuc esse intelligātur. Vn
de est & illud quod dominus discipulis ait: Omnia quæ audi
Iohan. 15 uia à patre meo, nota feci uobis. Quod usq; adeo secundū spem
Iohan. 16 dictum est futurorum, ut eis postmodum dicat: Multa habeo
uobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Agit ergo in
quibus mortalibus adhuc habitat, ipsam ædificationem habi
taculi sui, quam non in ista sed in alia post hanc uitam perfir
i. Cor. 15 cit, quando absorbebitur mors in uictoria, dicitur illi: Vbi est
Quid est mors uictoria tua? ubi est mors aculeus tuus? Quid est autem
mortis aculeus, nisi peccatum? Propter quod nūc etiam rena
i. Cor. 15 ti ex aqua & spiritu, omnibusq; peccatis siue originis ex Adā
mors aculeus. in quo omnes peccauerunt, siue factorum, dictorum, cogita
tionum nostrarum, in illius lauacri mundatione deletis, ta
men quia manemus in hac uita humana, quæ tentatio est su
per terrā, merito dicimus: Dimitte nobis debita nostra. Tunc
Matth. 6 utiq; perficietur in re, ubi nūc proficiendo ambulatur in spe.
Et merito dicitur habitare in eis quos secundum propositum
Nora. uocatos, iustificandos, glorificandosq; suscepit, etiã anteq̄ in
corpoream quæ ubiq; tota est ualeat eius nosse naturā, quan
tum nos

tum nosse ex parte per speculum & in ænigmate ab homine Ex parte
 in hac uita cum plurimū profecerit potest. Sunt enim in qui- cognosce-
 bus habitat multi tales, qualibus dicit Apostolus: Non potui mus.
 uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanq̄ par
 uulis in Christo lac uobis potū dedi non escam. Nondum em̄ 1. Cor. 13
 poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. His quidem etiam il-
 lud dicit: Nescitis quia templum Dei estis, & spiritus Dei habi-
 tat in uobis? Hos tales etiam si antequam perueniant ad spiri-
 talem mentis ætatem, ubi non lacte alantur, sed solido cibo,
 dies uitæ huius extremus inuenerit, perficiet in eis habitator
 illorum, quicquid hic intelligentiæ minus habuerunt, quoniã
 & ab unitate corporis Christi, qui nobis uia factus est, & à tē-
 pli societate non recesserunt. Vnde ut non recedant, regulam
 fidei pusillis magnisq̄ communem in ecclesia perseueranter
 tenent, & in quod peruenerūt, in eo ambulāt, donec eis Deus
 reuelet, si quid aliter sapiunt, cogitationes carnales non do-
 gmatizant: quia non obdurant contētiosis defensionibus im-
 manendo, sed quodammodo ambulando, id est, proficiendo
 defudant, intelligentiæ perspicuitatem impetrantes per fidei
 pietatem.

Quicquid
 electis his
 deficit, in
 futuro per-
 ficietur.

Exodi uicesimotertio: Non eijciam eos à facie tua
 uno anno, ne terra in solitudinem redigatur, & cre-
 scant cōtra te bestia. Paulatim expellā eos de conspe-
 ctu tuo donec augearis & possideas terrā, & cætera.

Deuteronomij septimo: Si dixeris in corde tuo,
 plures sunt gentes istæ quàm ego: quomodo potero
 delere eos? noli metuere, sed recordare quæ fecerit do-
 minus Deus tuus Pharaoni & cunctis Aegyptijs, pla-
 gas maximas, quas uiderunt oculi tui, & signa atque
 portēta, manumq̄ robustam & extētum brachium:
 ut educeret te dominus Deus tuus & cætera. Dabitq̄
 dominus Deus tuus in conspectu tuo, & interficiet il-
 los donec penitus deleantur, & cætera.

Augustinus de nuptijs & concupiscentia ad Vale-
 rium libro primo capite uigesimoquinto.

Si autem quæritur quomodo ista concupiscentia carnis ma-
 Conc
 neat

scientia ma-
net in re-
nato.

In resurre-
ctione per
fecte prius
renouatur
homo.

neat in regenerato, in quo uniuersorum facta est remissio peccatorum, quando quidem per ipsam feminatur, cum ipsa carnalis gignitur proles etiam baptisati: aut certe si in parente baptisato potest & esse peccati, & non esse, cur eadem ipsa in prole peccatum sit? Ad hoc respondetur, dimitti concupiscentiam carnis in baptismo, non ut sit, sed ut in peccatum non imputetur. Quamuis autem reatu suo iam soluto, manet tamen donec sanetur omnis infirmitas nostra, proficiente renouatione interioris hominis de die in diem, cum exterior induerit incorruptionem. Cuius uitiosis desiderijs ad illicita perpetranda, non obedire precipimur, ne regnet peccatum in nostro mortali corpore. Quae tamen concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus & continentibus, accedente etiam fenestrate multo maxime.

Iudicum sexto: Humiliatusque est Israel ualde in conspectu Madian. Et clamauit ad dominum postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad eos uirum prophetam, & locutus est. Haec dicit dominus Deus Israel: ego uos feci conscendere de Aegypto, & eduxi uos de domo seruitutis, & liberaui de manu Aegyptiorum & omnium inimicorum qui affligebant uos. Eieci eos ad introitum uestrum, & tradidi uobis terram eorum, & dixi: Ego dominus Deus uester, & caetera. Obsecro mi domine, si dominus nobiscum est: cur ergo apprehenderunt haec omnia? Vbi sunt mirabilia eius quae narrauerunt patres nostri, atque dixerunt: de Aegypto eduxit nos dominus? Nunc autem dereliquit nos dominus, & tradidit in manu Madian. Respexitque ad eum dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian. Scito quod miserim te. Qui respondens ait: Obsecro mi domine, in quo liberabo Israel? Ecce familia infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Dixitque dominus: Ego ero tecum, & percuties Madian quasi unum uirum.

Augu.

Augustinus in Epist. ad Ianuarium cxix.

An ignoratis quoniam quicumque baptisati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptisati sumus? Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem. Vnde nisi fide? Neque enim iam in nobis perfectum est, adhuc in nobismetipsis ingemiscimus, & adoptionem expectantibus, redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quae uidetur non est spes. Quod enim uidet quis, quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. Quod memento si saepe commemorem, nec iam nunc in ista uita nos beatos fieri debere arbitremur, & ab omnibus difficultatibus liberos, ac sic in angustijs rebus temporalium aduersus Deum ore sacri lego murmuremus, quasi non exhibeat quod promissit. Promissit quidem huic uitae necessaria. Sed alia sunt solatia miserorum, alia gaudia beatorum. Domine, inquit, secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuae iucundauerunt animam meam. Non ergo murmuremus in difficultatibus, ne perdamus latitudinem hilaritatis, de qua dicitur: Spe gaudentes, quia sequitur: In tribulatione patientes. Noua ergo uita in fide nunc inchoatur, & spe geritur. Consepulti ergo illi sumus per baptismum in mortem. Ut quemadmodum Christus surrexit ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitae ambulemus. Ambulamus ergo in re laboris, sed in spe quietis, in carne uetustatis, sed in fide nouitatis.

Augustinus ad Hieronymum. Epistola xxix.

Charitas est uirtus, qua id quod diligendum est diligit. Haec in alijs maior, in alijs minor, in alijs nulla est. Plenissima uero quae iam non potest augeri, quando hic homo uiuit est in nemine, quando autem augeri potest, profecto illud quod minus est quam debet, ex uitio est. Ex quo uitio non est iustus in terra qui faciat bonum & non peccet. Ex quo uitio non iustificabitur in conspectu Dei omnis uiuens. Propter quod uitium si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Propter quod etiam quantumlibet profecerimus necessarium est nobis dicere: Dimitte nobis debita nostra, cum iam omnia in baptismo dicta, facta, cogitata dimissa sint. Quis itaque recte uidet unde & quando & ubi speranda sit illa perfectio cui non sit quod adijci potest.

Roma. 6
Fide & spe
saluati sumus.

Roma. 8

In ista uita nullus est beatus.

Psalmo 93

Plenissima
charitas in
nemine est
uiuente.

1. Iohan. 1
Oes pro de
bitis orant
Matth. 6

Sapientiae nono: Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.

Deuteronomij duodecimo: Neque enim usque in praesens tempus uenistis ad requiem & possessionem quam dominus Deus uester daturus est uobis. Transibitis Iordanem & habitabitis in terra quam dominus Deus uester daturus est uobis, ut requiescatis a cunctis hostibus per circuitum, & absque ullo terrore habitetis in loco quem elegerit dominus Deus uester, ut sit nomen eius in eo, & caetera.

Augustinus prima quinquagena, Psalmo trigesimo octauo: Dixi custodiam uias meas. Versu.

Ecce ueteres posuisti dies meos. Veterascunt enim haec, ego nouos uolo, nouos nunquam ueterascentes, ut dicam uetera transierunt, ecce facta sunt noua, nunc in spe, tunc in re. In nouati enim fide & spe, quanta adhuc uetera agimus. Non enim si Christo induti sumus, ut ex Adam iam nihil portemus. Videtur de ueterascentem Adam, & innouari Christum in nobis. Et si exterior inquit homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Ergo ad peccatum, ad mortalitatem, ad praerupta tempora, ad gemitum & laborem, & sudorem, ad aetates succedentes non manentes, ab infantia usque ad senectutem, sine sensu transeuntes, ad haec attendentes: uideamus hic ueterem hominem, ueterem diem, uetus canticum, uetus testamentum. Conuersi autem ad interiorem, ad ea quae innouanda sunt pro his quae immutabuntur, inueniamus hominem nouum, canticum nouum, testamentum nouum, & sic amemus istam nouitatem, ut non timeamus uetustatem. Nunc ergo in hoc cursu transimus a ueteribus ad noua, ipse transitus agitur cum corrumpuntur exteriora, & innouantur interiora, donec etiam hoc ipsum quod exterius corrumpitur reddat debitum naturae, ueniat in mortem, renouetur & hoc in resurrectione, tunc fiet reuera omnia noua reliqua, quae nunc sunt in spe. Agis ergo nunc aliquid a ueteribus te exuendo, & in noua currendo. In noua ergo currens iste, & in ea quae ante sunt

2. Cor. 5
Multa ex
Adam ad
huc porta-
mus.

2. Cor. 4
Vita ista
transitus est

sunt extensus: Notum fac mihi, inquit, domine finem meum, Psal. 38
& numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mi
hi. Ecce trahit adhuc Adam, ut sic festinet ad Christum. Ecce Fragilitas
inquit, ueteres posuisti dies meos. Veteres dies ex Adam, uete nostra ad
res illos posuisti, ueterascunt quotidie, & sic ueterascunt, ut ali Deum festi
quando etiam consummentur. nare cogit

Hieronymus in Commenta. super illud Esaiæ iij.

Cum abluerit dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Duplex est
Hierusalem lauerit de medio eius in spiritu iudicii, & spiritu combustionis, baptismus
De quo iudicii spiritu, & spiritu combustionis, Matth. 3
Iohannes Baptista in Euangelio loquebatur: Ego baptiso uos
in aqua, qui autem post me uenit, ipse uos baptisabit in spiri
tu & igne. Ex quo discimus, quod homo tantum aquam tri
buit, Deus autem spiritum sanctum, quo sordes abluuntur, &
sanguinis peccata purgantur.

Iob nono: Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulse
rint uelut mundissimæ manus meæ: Tamen sordibus
intinges me, & abominabuntur me uestimenta mea.

Hieremiæ quarto: Circumcidimini domino & au
ferte præputia cordium uestrorum uiri Iuda, & habi
tatores Hierusalem: ne forte aggrediatur ut ignis in
dignatio mea & succendat, & non sit qui extinguat.

Hieronymus libro Commentariorum ad Galatas.

Si igitur qui in Christo baptisati sunt Christum induerunt, Galat. 3
manifestum est eos qui non sunt induti Christum, non fuisse Colloss. 3
baptisatos in Christo. Ad eos enim qui fideles & baptisma Chri
sti consecuti putabantur dictum est: Induite uos dominum Ie
sum Christum, Si quis hoc corporeum, & quod oculis carnis
aspicitur, aquæ tantum accipit lauacrum, non est indutus do
minum Iesum Christum. Nam & si Simon ille in Actibus Apo
stolorum acceperat lauacrum aque, uerum quia spiritum san
ctum non habebat, indurus non erat Christum.

Iob tricesimo sexto: Caue ne declines ad iniquita
tem: hanc enim cepisti sequi post miseriam.

Deuteronomij uicesimo tertio: Quod autem semel
egressum est de labijs tuis, obseruabis & facies, sicut

promisisti domino Deo tuo, & propria uoluntate & ore tuo locutus es.

Augustinus libro quinginta homeliarum Homelia decima.

Ephe. 5

De hominum miseria & malitia.

Videte quomodo caute ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Ergo dies malos due res faciunt: Miseria hominū, & malitia. Sed miseria hominum communis est, non debet malitia esse communis. Ex quo em̄ de peccato Adam omnes miseri nati sumus, cōmunis est miseria. Sed contra generationē quæ nos miseros fecit prouidit Deus regenerationem, unde nos à miseria liberaret. Generatio mittit in miseriā, regeneratio designat ad beatitudinē. Non em̄ quia dixi regeneratio liberat à miseria, iam nos continuo ut regenerati sumus, beati essemus. Si mox regenerati, iam beati essemus, & dies bonos ageremus, non nobis Apostolus diceret, qui iam regeneratis & fidelibus loquitur: Redimentes tempus, quoniā dies mali sunt, & regenerati dies malos dicimus, quousq; finiatur pœna mortalitatis, & succedat gratia summæ felicitatis.

Genesis tertio: Inimicitias ponam inter te & mulierem & semen tuum & semē illius. Ipsum conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.

Secundo Regum se primo: Quis ego sum domine Deus, & quæ domus mea quia adduxisti me hucusq;? Sed & hoc parum uisum est in conspectu tuo domine Deus: nisi loquereris etiam de domo serui tui in longinquum. Ista est enim lex Adam dñe Deus. Quid ergo addere poterit adhuc Dauid ut loquat ad te? Tu enim scis seruū tuum domine Deus. Propter uerbum tuum & secundum cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres seruo tuo. Iccirco magnificatus es domine Deus, quia nō est similis tui: neq; est Deus extra te in omnibus quæ audiuimus auribus nostris. Quæ est autē ut populus tuus Israël gens in ter-

ta, propter quam iuit Deus, ut redimeret eam sibi in
populum, & poneret sibi nomen, & cætera.

Ambrosius ad Demetriadem. Epistola ultima.

Sed quia filius Dei uenit, ut solueret opera diaboli, & ut que-
reret ac saluaret quod perierat, manifestum est omnes in Adam
damnationi obnoxios esse nascendo, nisi in Christo liberati
fuerint renascendo. Vnde uigilanter in nobis considerandum
est, in ipso regenerationis munere quid geratur. Quamuis enim
ad unum concurrant omnes eiusdem mysterij portiones, aliud
tamen est quod uisibiliter agitur, aliud quod inuisibiliter cele-
bratur. Nec idem in sacramento forma, quod uirtus, cum for-
ma humani ministerij adhibeatur obsequio, uirtus autem per
diuini operis præstetur effectum. Ad cuius utiq; potentiam refe-
rendum est, quod dum homo exterior abluitur, muratur in-
terior, & fit noua creatura de ueteri, uasa iræ in uasa miseri-
cordiæ transferuntur, & in corpus Christi uertitur caro pec-
cati. De impijs iusti, de captiuis liberi, de filijs hominum fiunt
filij DEI.

In bapti-
simo aliud
uisibiliter
aliud inui-
sibiliter
agitur.

Idem Ambrosius in Lucam capite tertio.

Nam cum ex duabus naturis homo, id est, ex anima consi-
stat & corpore, uisibile per uisibile, inuisibile per inuisibile my-
sterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu ani-
mæ delicta mundantur. Aliud agimus, aliud inuocamus. Licet
etiã in ipso fonte sanctificatio diuinitatis aspiret. Nō enim aqua
omnis ablutio est, sed hæc inter se diuisa esse non possunt. Et
ideo aliud fuit baptismus pœnitentiæ, aliud gratiæ est. Istud ex
utroque, illud ex uno. Nam cum communia delicta sunt men-
tis & corporis, purificatio quoq; debet esse communis.

Baptismus
aquæ &
spiritus.

Augusti. Bonifacio episcopo. Epistola xxij.

Queris à me utrum parètes baptisatis paruulis suis noceât,
cum eos de monioꝝ sacrificijs sanare conantur. Et si non no-
cent, quomodo eis profit cum baptisantur parentum fides, quo
rum eis nō potest obesse perfidia. Vbi respōdeo tantam illius
sacramenti, hoc est, baptisimi salutaris, esse uirtutem in sanctis
compage corporis Christi, ut semel generatus per alioꝝ car-
nalem uoluptatem, cum semel regeneratus fuerit per alioꝝ
spiritualem uoluntatē, deinceps non possit uinculo alienæ ini-
quitatis obstringi, cui nulla sua uoluntate cōsentit. Et anima

Vtrum fides
parentum
baptisatis
prodest.

Ezech. 18 enim patris mea est, inquit, & anima filij mea est. Anima quæ peccauerit ipsa morietur, non autem peccat ipsa, cum parentes ei omnino nesciētī, uel quilibet alius adhibet sacrilegia dæmoniorum. Sed ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solueretur, quia nondum erat anima separati uiuēs, id est, altera anima de qua diceretur: Et anima patris mea est, & anima filij mea est. Iam itaq; cum homo in seipso est, ab eo

Peccatū al- qui genuit alter effectus, peccato alterius sine sua consensione
terius nul- non tenetur obnoxius. Traxit ergo reatum, quia unus erat cū
li nocet si- illo & in illo a quo traxit, quando quod traxit admissum est.
ne cōsensu Non autem trahit alter ab altero, quando sua unoquoq; pro-
pria uita uiuente iam est unde dicitur: Anima quæ peccauerit
Vno spiri- ipsa morietur. Ut autem possit regenerari per officium uolun-
tu omnes tatis alienæ, cum offertur consecrandus, facit hoc unus spiri-
regenera- tus ex quo regeneratur oblatus. Non enim scriptum est: Nisi
mur. quis renatus fuerit ex parentum uoluntate, aut ex offerētium

Iohan. 3: uel ministrantium uolūitate aut fide: Sed nisi quis renatus fue-
Nota. rit ex aqua & spiritu. Aqua igitur exhibens forinsecus sacra-
mentum gratiæ, & spiritus operans intrinsecus beneficiū gra-
tiæ, soluens uinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, re-
generat hominem in uno Christo, ex uno Adam generatū.

Spūs com- Regenerans ergo spiritus in maioribus offerētibus, & parui-
munis in- lo oblato renatoq; communis est. Ideo per hanc societatem
omnibus. unius eiusdemq; spiritus prodest offerentium uoluntas parui
regenerat- lo oblato. Quando autem in paruulum maiores peccant, offe-

rentes eum atq; obligare conantes dæmonum sacrilegis uin-
culis, non est anima utrorunq; communis, ut etiam culpam
possint habere communem. Non enim sic communicatur cul-
pa per alterius uoluntatē, quemadmodum communicat gra-
tia per sancti spiritus unitatem. Non autem potest spiritus ho-
minis esse & huius & illius, per quem peccante altero, & altero
non peccante, sit tamen culpa communis. Ac per hoc po-
test paruulus semel ex parentum carne generatus, Dei spiritu
regenerari, ut & illius obligatio contracta soluatur. Spiritus
autem ille sanctus qui habitat in sanctis, ex quibus una colum-
ba deargērata charitatis igne conflatur, agit quod agit etiam
per seruitutem, aliquādo non solum simpliciter ignorātium,
uerum etiam damnabiliter indignorum. Offerunt quippe par-
uuli ad percipiendum spiritualē gratiam, non tam ab eis quo-
rum

Sacramen-
ta etiā in-
digni mi-
nistrant.

rum gestantur manibus, quamuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quam ab uniuersa societate sanctorum atq; fidelium. Ab omnibus namq; offerri recte intelliguntur, quibus placet quod offeruntur, & quorum sancta atq; indiuidua charitate ad communicationem sancti spiritus adiuuantur. Tota ergo hoc mater ecclesia quæ in sanctis est facit, quia tota omnes tota singulos parit. Quod baptismus extra ecclesiam susceptus nemini prodest, uide Augustinum to. 3. pagina 160. c. & 165. b. c.

Ecclesiastici . tricesimo quinto: Et dominus non elongabit, sed iudicabit iustos & faciet iudicium: & fortissimus non habebit in illis patientiam ut contribulet dorsum ipsorum: & genibus reddet uindictam donec tollat plenitudinem superbiorum, & sceptrum iniquorum contribulet: donec reddat hominibus secundum actus suos, & secundum opera Adæ, & secundum presumptionem illius: donec iudicet iudicium plebis sue, & oblectabit iustos misericordia sua. Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis quasi nubes pluuie in tempore siccitatis.

Augustinus in Enchiridi. capite tricesimo tertio.

Tenebatur itaq; iusta damnatione genus humanum, & oēs Psal. 89
erant filij iræ, de qua ita scriptum est: Quonia omnes dies nostri Oēs peccatores nasci
stri defecerunt, & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aratorum nasci
nea meditabuntur. De qua ira dicit etiam Iob: Homo enim natus mur.
ex muliere, breuis uitæ & plenus iræ. De qua ira dicit etiam Iob 15
dominus Iesus: Qui credit in filium, habet uitam æternam, qui Iohan. 6
autem non credit in filium, non habet uitam æternam, sed ira Dei
Dei manet super eum. Non ait ueniet, sed manet super eum. Cum hac
hac quippe omnis homo nascitur. Propter quod dicit Aposto- lus:
lus: Fuimus enim & nos natura filij iræ sicut & ceteri. In hac Ephe. 2
ira cum essent homines per originale peccatum, & tanto gra- Mediato-
uius & perniciosius, quanto maiora & plura addiderunt, ne- re opus ha-
cessarius erat mediator, hoc est, reconciliator, qui hanc iram sa- bebamus.
crificij singularis (cuius erant umbræ omnia sacrificia legis & Rom. 15
prophetarum) oblatione placaret. Vnde dicit Apostolus: Si enim cum
cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius,

eius, multo magis reconciliati nunc in sanguine eius, salui erimus ab ira per ipsum. Cum autem Deus irasci dicitur, non eius quæ est. significatur perturbatio, qualis est in animo irascentis hominis, sed ex humanis motibus trãstato uocabulo, uindicta eius quæ non nisi iusta est, iræ nomen accepit. Quod ergo per mediatorum recõciamur Deo, & accipimus spiritum sanctum, ut ex inimicis efficiamur filij: quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei: hæc est gratia dei per IESVM CHRIVM dominum nostrum.

Lactantius libro de ira Dei, capite primo.

Nec tamen nos tam arrogantes sumus, ut comprehensam nostro ingenio ueritatem gloriermur: sed doctrinã Dei sequimur, qui scire solus potest, & reuelare secreta. Cuius doctrinæ philosophi expertes existimauerunt naturam rerum omnium coniectura posse deprehendi. Quod nequaquã fieri potest, quia mens hominis tenebricoso corporis domicilio circũsepta, longe à Dei perspectione summotã est. Et hoc differt ab humanitate diuinitas, quod humanitatis est ignoratio, diuinitatis sciẽtia. Vnde nobis aliquo lumine opus est ad depellẽdas tenebras quibus offusa est hominis cogitatio: quoniam in carne mortali agentes, nostris sensibus diuinare non possumus. Lumen autem mentis humanę Deus est: quẽ qui cognouerit, & in pectus admiserit, illuminato corde mysteriũ ueritatis agnoscat. Remoro autẽ Deo, cœlestiq; doctrina, oĩa erroribus plena sunt.

Prima Corinthiorũ decimoquinto: Factus est primus homo Adam in animam uiuentem, nouissimus Adam in spiritum uiuificantem. Sed non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis.

Augustinus libro sexto, capite decimonono de Genesi ad literam.

Corpus Adæ ante peccatum quale fuit. Solet item quæri, utrum animale corpus homini formatũ sit è limo, quale nunc habemus, an spirituale quale resurgentes habebimus? Quanquam enim hoc in illud mutabitur, seminat enim corpus animale, surget corpus spirituale, tamen quid prius homini factum sit, ideo disceptatur, quia si animale factum

rum

Etum est, nō hoc recipiemus, quod in illo perdidimus, sed tantō melius, quanto spiritale animali præponendum est, quando erimus æquales Angelis Dei.

Cap. 24. Renouabimur ergo à uetustate peccati, non in pri- In quo cor-
stinum corpus animale in quo fuit Adam, sed in melius, id est pore reno-
in corpus spiritale cum efficiemur æquales Angelis Dei, apti uabimur.
celesti habitationi, ubi esca quæ corrumpitur non egcbimus.
Renouabimur ergo spiritu mentis nostræ secundum imagi-
nem eius qui creauit nos, quam peccando Adam perdidit. Re-
nouabimur autem etiã carne, cum hoc corruptile induct in-
corruptionem, ut sit spiritale corpus, in quod nondum muta-
tus, sed mutãdus erat Adam, nisi mortem etiam corporis ani-
malis peccando meruisset.

Cap. 25. Illud quippe ante peccatum, & mortale secundum Corpus
aliam, & immortale secundum aliam causã dici poterat: Id Adæ ante
est mortale, quia mori poterat: Immortale quippe, quia pote. peccatũ di-
rat non mori. Aliud est enim non posse mori, sicut quãsdã na ci poterat
turas immortales creauit Deus; Aliud est autẽ posse nō mori, mortale
secundum quem modũ primus creatus est homo immortalis, uel immor-
quod ei præstatur de ligno uitæ, non de constitutione na tale.
turæ, à quo ligno sæparatus est cum peccasset, ut posset mori
qui nisi peccasset, posset nō mori. Mortalis ergo erat conditio
ne corporis animalis, immortalis autẽ beneficio cõditoris. Si
em corpus animale, utiq; mortale, quia & mori poterat, quis
& immortale ideo, quia & non mori poterat.

Cap. 27. In hoc ergo renouamur secundum id quod amisit
Adam, id est, secundum spiritum mentis nostræ. Secundũ au-
tem corpus quod seminatur animale & resurget spiritale, in Roma. 6
melius renouabimur, quod nondum fuit in Adam. Dicit item Ephe. 4
Apostolus: Expoliãtes uos ueterem hominẽ cum actibus suis,
induite nouũ qui renouat in agnitionẽ Dei, secundũ imaginẽ
eius qui creauit eũ. Hanc imaginẽ in spiritu mentis impressã Imago dei
perdidit Adam per peccatũ, quam recipimus per gratiã iusti- quã perdi-
tiæ: Non spiritale atq; immortale corpus, in q̄ ille nondũ fuit, dit Adam.
& in q̄ erunt oēs sancti resurgẽtes à mortuis. Hoc em̄ primum
est illius meriti quod amisit: Proinde illa stola prima, aut ipsa
iustitia est unde lapsus est, aut si indumentum corporalis im-
mortalitatis significat, etiam hanc ille sic amisit, cum propter
peccatum ad eam peruenire nō potuit. Dicitur etiam & ami-
sisse

fisse uxorem, & amisisse honorem, qui speratum non accepit, illo à quo sperabat offenso.

Augustinus libro secundo capite octauo de Genesi contra Manicheos.

Nondum spiritalem hominem debemus intelligere, qui factus est in animam uiuentem, sed adhuc animalem. Tunc enim spiritualis effectus est, cum in paradiso, hoc est, in beata uita constitutus, præceptum etiam perfectionis accepit, ut uerbo Dei connumeraretur. Itaque postquam peccauit, recedens à præcepto Dei, & dimissus est à paradiso, in eo remansit ut animalis esset. Et ideo animalem hominem prius agimus omnes de illo, qui post peccatum nati sumus, donec assequamur spiritalem Adam, id est, dominum nostrum Iesum Christum, qui peccatum non fecit, & ab illo recreati & uiuificati restituamur in paradysum.

Prius id quod animale, dein de id quod spiritale.

De prædestinatione, uocatione, iustificatione, & Glorificatione.

Romanorum octauo:

SCIMVS AVTEM QVONIAM Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum, his qui secundum propositum uocati sunt sancti. Nam quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, quos autem prædestinauit, hos & uocauit, & quos uocauit, hos & iustificauit, quos autem iustificauit, illos & magnificauit.

Ephesiorum primo: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Christum in ipsum, secundum propositum uolun-

uoluntatis suae, in laudem glorię gratię suae, in quam gratificauit nos, in dilecto filio suo, in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, & cætera.

Augustinus libro de prædestinatione sanctorum, capite decimo.

Inter prædestinationem & gratiam hoc tantum interest, quod Prædestinatio est gratiæ præparatio, gratia uero iam est ipsa natio & donatio. Prædestinatio est, quæ sine præscientia esse non potest, potest autem esse sine prædestinatione præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus. Præscire autem potens est etiam quæ ipse non fecit, sicut quæcunq; peccata, quia & sunt quædam quæ ita peccata sunt, ut pœnæ etiam sint peccatorum. Vnde dictum est: Tradidit Deus illos in reprobam mentem, ut faciant quæ non conueniunt, non ibi peccatum Dei est, sed iudicium. Quocirca prædestinatio Dei quæ in bono est, gratiæ est præparatio, gratia uero est ipsius prædestinationis effectus.

Hieronymus libro commētariorum in Epistolam ad Ephesios, capite primo.

Inter prædestinationem autem & propositum, hi qui solēt inter uerba discutere, hoc asserunt interesse, quod prædestinatio alicuius rei multo ante in mente eius qui destinet, quid futurum sit præfiguret. Propositum autem, cum iam uicina sit machinatio, & penè cogitationem sequatur effectus.

Fulgentius libro primo ad Monimum.

Neq; enim alia est eius prædestinatio, nisi futurorū operum eius æterna præparatio.

Augustinus in Soliloquijs, capite xxviii.

Omnes autem nos quasi pannus menstruatæ, de massa corrupta & immunda uenientes, maculam immunditiæ nostræ (quam cælare saltem tibi qui omnia uides non possumus) in frontibus portamus, quare mundi esse non possumus, nisi tu mundaueris, qui solus es mundus. Mundas autem de nobis filijs hominum eos, in quibus tibi cōplacuit habitare, quos ab inaccessibleibus profundis secretis iudiciorum incomprehensibilium sapientiæ tuæ, semper iustorum, licet occultorum, sine eorum meritis prædestinasti ante mundum, uocasti de mundo,

**Iudicia dei
abyssus
multa.**

Roma. 9

**Bonis oīa
cooperan-
tur in bo-
num.**

**Malis oīa
cooperant
in malū.**

iustificati in mūdo, & magnificas eos post mundū. Non omni-
bus autem hoc facis, quod admirantur tabescentes omnes sa-
pientes terræ. Et ego domine hoc considerans expauesco, &
obstupefco de altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ tuę,
ad quam ego non pertingo, & incomprehensibilia iudicia iu-
stitiæ tuę, quoniā ex eodē luto alia quidē facis uasa in hono-
rem, alia uero in contumeliam sempiternam. Quos igitur tū
hī elegisti de multis in templum sanctum tuum, ipsos mūdas,
effundens super eos aquam mundam, quorum nomina nume-
rumq; tu nosti, qui nequaquam possunt perire, quibus omnia
cooperantur in bonum, etiam ipsa peccata. Cum enim cadūt
non colliduntur, quia tu supponis manum tuam, custodiens
omnia ossa eorum, ut unum ex eis non coneratur. Attamen
mors peccatorum pessima: illorum inquam, quos antequam
faceres cælum & terram, secundum abyssum multam iudicio-
rum tuorum occultorum, semper autem iustorum præsciuiti
sti ad mortem æternam, quorum dinumeratio nominum &
meritorum prauorum apud te est, qui numerum arenę maris
dinumerasti, & dimensus es profundum abyssi, quos reliquisti
in immunditijs suis omnia cooperātur in malum, & ipsa etiā
oratio uertitur in peccatum, ut si etiam usq; ad cælos ascende-
rint, & inter fidera cæli collocauerint nidum suum, quasi iter
quilinium in fine perdentur.

Primo Regum decimoquinto: Porro triumphator in Israël non parcat, & pœnitentia non flectetur. Neq; enim homo est ut agat pœnitentiam, & cætera. Capite decimosexto. Usquequo tu luges Saul, cū ego proiecerim eum ne regnet super Israël?

Esaiæ quadragesimo: Deus sempiternus dñs, qui creauit terminos terræ, non deficiet neq; laborabit: neque est inuestigatio sapientiæ eius.

Iob tricesimotertio: Semel loquitur Deus, & secūdo idipsum non repetit.

Malachiæ decimotertio: Ego eñ dominus & non mutor.

Numeri uicesimotertio: Non est Deus quasi homo ut

mo ut mētiatur: nec ut filius hominis ut mutetur. Dixit ergo & non faciet? Locutus est & non implebit?

Primo Regum tertio: Iccirco iuravit dominus Heli, quod non expietur iniquitas domus eius uictimis & muneribus usq; in æternum, & cætera. Et respondit Heli: Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat, & cætera.

Romanorum undecimo: Sine pœnitentia em̄ sunt dona & uocatio Dei.

O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uix eius: quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, et in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula seculorum.

Augustinus ad Paulinum Epistola quinquagesimanona.

Sine pœnitentia sunt dona & uocatio Dei. Vides certe illos **Immutabi**
 significari, qui pertinent ad numerum pœdestinatorum. De qui **lia sunt do**
 bus alio loco dicit: Scimus quomā diligentibus Deum omnia **na Dei.**
 cooperantur in bonū his qui secundū propositum uocati sunt **Matth. 20**
 sancti. Multi em̄ sunt uocati, pauci uero electi. Qui uero ele-
 cti, ipsi secundum propositum uocati, in quibus Dei præscien-
 tia proculdubio falli non potest. Hos præsciuit & prædestina **Prædesti-**
 uit cōformes imaginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in mul- **natio ne-**
 tis fratribus. Quos prædestinauit, hos & uocauit. Hæc uocatio **cessitat.**
 secundum propositum est, hæc est sine pœnitentia. Quos autē **Roma. 8**
 uocauit, illos & iustificauit. Quos autem iustificauit, illos &
 glorificauit. Si Deus pro nobis quis contra nos? Non sunt in **Non perse**
 ista uocatione, qui in fide quæ per dilectionem operatur, etiā **uerātes us-**
 si aliquantulum ambulant, non perseverant usque in finem. **que in finē**
 Et utiq; potuerunt rapi, ne malitia mutaret intellectum eorū, **non sunt**
 si ad illam prædestinationem & uocationem quæ secundum **pœdestin-**
 propositum & sine pœnitentia est pertinerent. At ne quis **ati.**
 quam præsumptor ita de occultis iudicet alienis, ut dicat, ideo

Vnde quidam apostatae fuerunt.

Occulta opera Dei iudicia quare uocantur.

non rapti sunt ex hac uita antequam essent fidei desertores, quia in eadem uita non fideliter ambulabant, & hoc in eorum cordibus nouerat dominus, quamuis hominibus aliter appareret, quid diciturus est de infantibus paruulis, qui plerique accepto in illa aetate Christianae gratiae sacramento, cum sine dubio pertinerent ad uitam eternam regnumque caelorum, si continuo ex hac uita migrarent, sinuntur crescere, & nonnulli etiam apostatae fiunt, unde? Nisi quia non pertinent ad illam praedestinationem & secundum propositum, ac sine poenitentia uocationem. Cur autem alij ad eam pertineant, alij non pertineant, occulta causa esse potest, iniusta non potest. Nunquid enim iniustas apud Deum? Absit. Nam & hoc ad illam pertinet altitudinem iudiciorum, quam mirans Paulus, tanquam expauit Apostolus: O altitudo diuitiarum, & caetera. Ideo quippe illa iudicia uocat, ne quisquam talia fieri putet, siue iniquitate siue temeritate facientis, siue casu & fortuito labentibus ullis partibus iam dispositorum sub tanta sapientia Dei seculorum.

Exodi trigesimalotertio: Miserebor cui uolueris, & clemens ero in quem mihi placuerit, & caetera. Inuenisti enim gratiam coram me: & teipsum noui ex nomine.

Genesis quarto: Et respexit dominus ad Abel & ad munera eius: ad Caim autem & ad munera eius non respexit.

Exodi secundo: Et respexit dominus filios Israel, & liberauit eos.

Lucae primo: Quia respexit humilitatem ancillae suae, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Lucae uicesimosecundo: Et conuersus dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus uerbi domini sicut dixerat.

Deuteronomij uicesimosexto: Afflixerunt nos Aegyptij & persecuti sunt, imponentes onera grauissima: & clamauimus ad dominum Deum patrum nostrorum

DE PRAEDESTINATIONE. 37

strorum qui exaudiuit nos, & respexit humilitatē nostram, & laborem atq; angustiam: Et eduxit nos de Aegypto in manu forti, & cætera.

Genesis decimosexto: Vocauit autem Agar nomē domini qui loquebat ad eam: tu Deus qui uidisti me. Dixit em̄ profecto: Hic uidit posteriora uidentis me: propterea appellauit puteum illum, puteum uiuentis & uidentis, & cætera.

Secundo Regum uicesimosecundo: Præuenit me in die afflictionis meæ: & factus est dominus firmamentum meum: & eduxit me in latitudinem, liberauit me, quia complacui ei, & cætera.

Genesis uicesimosecundo: Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi uictimam holocausti filii mei, & cætera. Appellauitq; nomen loci illius, dominus uider. Vnde usque hodie dicitur: in monte dominus uidebit, & cætera.

Lucæ primo. Elizabeth dixit: Quia sicut fecit mihi dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

Lucæ quinto: Vidit publicanum nomine Leui sedentem ad teloneum, & ait illi: sequere me.

Romanorum nono: Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex uocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Moyse enim dicit: Miserebor cui miserus sum, & misericordiam præstabo cui miserebor. Igitur non uolentis neq; currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni: Quia in hoc
c 3 ipsum

ipsum excitauit te : ut ostendam in te uirtutem meam
& ut annuntietur nomen meum in uniuersa terra.
Ergo cui uult miseretur & quem uult indurat. Dicis
itaq; mihi : Quid adhuc queritur . Voluntati em̄ eius
quis resistit? O homo tu quis es qui respondeas Deo?
Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me fe-
cisti sic? An non habet potestatem figulus luti, ex ea-
dem massa facere, aliud quidē uas in honorem, aliud
uero in contumeliam?

Oseæ secundo : Vocabo non plebem meam, ple-
bem meam: non dilectam, dilectam: et non misericor-
diam consecutam, misericordiam consecutam.

Augustinus libro de prædestinatione & gratia: ca-
pite tertio.

Materia Si cui uult miseretur, & quē uult indurat, quid adhuc que-
prædestina ritur? Voluntati enim eius quis resistet? Nouerit hac plus nos
tiōis ad hu ad humilitatem ac pietatem cogi atq; arctari sentētia. Quum
militatem enim totum ad Deum referēs, humanis uiribus neget doctor
nos cogit. amplissimus, quid aliud q̄ in Deum toto corde suspensū, ab eo
salutis auxilium postulemus, hortatur? Quē ergo mouet hæc
in diuinæ gratiæ dispensatione diuersitas, & iniustum putat,
negari alteri, quod alter acceperit, intelligat quemadmodum

Psal. 24 diuinitus dixerit Psalmista: Vniuersę uiḡ domini misericordia
Vię dñi mi & ueritas, atq; ignoscat tali Deū agitare res humanas iudicio,
sericordia ut debitas pœnas aut iuste reddat aut misericorditer donet.
& ueritas. Vitiatæ enim radice macula, ita propaginis traduce per ge-
Nec infans nerationum sarmenta diffusa est, ut nec infans quidem unius
unius diei diei à culpa sit primæ præuaricationis alienus, nisi per indebi-
immunis à tam saluatoris gratiã fuerit liberatus. Quod si nec hic sine pec-
peccato. cato est, qui propriū habere nō potuit, cōfiscitur ut illud traxe-
rit alienum, de quo dicit Apostolus: Per unum hominem pec-

Roma. 7 catum intrauit in mundum, & per peccatum mors, & ita in
omnes pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Quod qui ne-
gat, negat profecto primum nos esse mortales. Si enim ut di-
cit Apostolus: Per unum hominem peccatū intrauit in mun-
dum, & per peccatum mors: mors intrare non potuit, nisi in-
grante

trante peccato. Et quoniam mors nō naturæ conditio, sed pœna peccati est, sequatur necesse est pœna peccatum. Si ergo, ut apparuit, de præuaricatoris semine omnes nascimur debitores, quoniam in Adam omnes peccauerūt, & ipsa iam in principio unde descendimus massa damnata est, nullus de duritia sua, nullus de pœna sua conqueri audeat, quæ etiam non existentibus peccatis proprijs, sola nascendi conditione debetur. Quod uero Deus alijs gratuita uocatione cōuersis misericordiam largit̄ indebitā, nō ad dispēsatoris iniustitiā, sed ad donātis misericordissimā * largitatē, ueritatis ratiōe referendū est.

* Aliās libertatem.

Augustinus in Enchi. capite xcvij.

Quis porro tam impie desipiat, ut dicat Deum malas hominum uoluntates quas uoluerit, quando uoluerit, ubi uoluerit in bonum non posse conuertere? Sed cum facit, per misericordiam facit, cum autem non facit, per iudicium non facit. Quoniam cuius uult miseretur, & quæ uult indurat. Quod cum diceret Apostolus, gratiā commendabat. Ad cuius commendationem, de illis in Rebecca utero geminis fuerat iam locutus: quibus nondū natis, nec aliquid agentibus boni seu mali, ut secundum electionem propositū Dei maneret, nō ex operibus, sed ex uocante dictum est ei: quia maior seruiet minori. Propter quod adhibuit alterū prophetiā testimoniū ubi scriptū est: Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Sentiēs autem quemadmodum posset hoc quod dictū est permouere eos qui penetrare intelligēdo non possunt hanc alti uidinē gratiā, Quid ergo dicemus ait? Nunquid iniquitas est apud Deum? Absit. Iniquū enim uiderur, ut sine ullis bonorū malorū uel operum meritis, unum Deus diligat, odiatq; alterū. Qua in re si futura opera uel bona huius uel mala illius, quæ Deus utiq; præsciebat, uellet intelligi, nequaquā diceret, nō ex operibus, sed ex futuris operibus, eoq; modo istam solueret quæstionē: imō nullā quā solui opus esset faceret quæstionē. Nunc uero cum respondisset, absit, id est, absit ut sit iniquitas apud Deū, mox ut probaret nulla hoc iniquitate Dei fieri, inquit Moyse em̄ dicit: Miserebor cui misertus ero, & misericordiā præstabo, cui misericors fuero. Quis enim nisi insipiens Deum iniquum putet, siue iudicium pœnale ingerat digno, siue misericordiā præstet indigno? Deniq; infert & dicit: Igitur non uolentis neque cur

Voluntas Dei regula omnium.

Roma. 9

Malach. 1
De Iacob & Esau.

Operū merita futura non respicit Deus

Exodi 33

Roma. 9

Ex origi- iræ nasebantur, nullis quidem operibus proprijs, sed origina
ne dānati liter Adam uinculo damnationis obstricti. Sed qui dixit, mi-
ex gratia serabor cui misertus ero, & misericordiam præstabo cui mise-
saluati su- ricors fuero, Iacob dilexit per misericordiam gratuitam, Esau
mus. autem odio habuit, per iudicium debitum. Quod cum debere
 tur ambobus, in altero alter agnouit non de suis distantibus
 meritis sibi esse gloriandum, quod in eadem causa idem sup-
 plicium non incurrit, sed de diuine gratiæ largitate, quia non
 uolentis neq; currentis, sed misertus est Dei. Altissimo quip-
 pe ac saluberrimo sacramento uniuersa facies, atq; ut ita dixe-
 rim, uultus sanctarum scripturarum bene intuens id admo-
 nere inuenitur, ut qui gloriatur in domino gloriatur.

1. Cor. 1

Ecclesiastici tricesimonono: Propterea ab initio confirmatus sum & cōsiliatus sum, & cogitauī, & scri-
 pta diuisi. Omnia opera domini bona, & omne opus
 hora sua subministrat. No est dicere, hoc illo nequius
 est. Omnia enim in tempore suo comprobabūtur. Ec-
 nūc in omni corde & ore collaudate & benedicite no-
 men domini.

Primo Regum sexto: Percussit autem dominus de
 uiris Bethsamitibus, eo quod uidissent arcam domi-
 ni, & percussit de populo septuaginta milia plebis,
 & cætera.

Exodi decimonono: Cauete ne ascendatis in mon-
 tem, nec tangatis fines illius. Omnis qui tetigerit mō-
 tem morte morietur.

Augustinus libro de prædestinatione & gratia, ca-
 pite quarto.

Quomodo Quod uero sequitur: Quem uult indurat, ibi paululum hu-
Deus dicitur manæ mentis intentio uerbi nouitate confunditur. Sed non
corda ita intelligendum est, quasi Deus in homine ipsam quæ nō es-
hominum set, duritiam cordis operetur. Quid enim aliud est duritia, q̄
indurare. Dei obuiare mandatis? Ergo quicquid post illam præuaria-
 tionem natus supplicij homo patitur, iuste reddi meritoq; fa-
 ceatur.

teatur. Indurare enim dicitur Deus eum, quem mollire noluerit. Sic etiam repellere eum, quem uocare noluerit. Sic etiam excæcare dicitur eum, quem illuminare noluerit. Quos enim prædestinauit illos & uocauit, & cætera. Ipse enim dedit ut simus, ipse ut boni esse possimus.

Augustinus in Enchi. capite xcix.

Sola enim gratia redemptos discernit à perditis, quos in unâ perditionis concreuerat massam ab origine ducta causa communis. Hoc autem qui eo modo audit ut dicat, quid adhuc conqueritur? Nam uoluntati eius quis resistit? tanquam propterea malus non uideatur esse culpandus, quia Deus cuius uult miseretur, & quem uult indurat: absit ut pudeat nos hoc respondere, quod respondisse uidemus Apostolum: O homo tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit, & cætera. Hoc enim loco quidam stulti putant Apostolum in responsione de fecisse, & inopia reddendæ rationis repressisse cõtractoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum est: O homo tu quis es? Et in talibus quæstionibus ad suæ capacitatis considerationem reuocat hominem uerbo quidem breui, sed reipsa magna est redditio rationis. Si enim non capit hæc, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit, magis non inuenit quid respondeat. Videt enim si capit, uniuersum genus humanum tam iusto iudicio diuino in apostatica radice damnatum, ut etiam si nullus inde liberaretur, nemo recte posset Dei uituperare iustitiam: & qui liberantur, sic oportuisse liberari, ut ex pluribus non liberatis, atque in damnatione iustissima derelictis, ostenderetur quid meruisset uniuersa conspersio, & quod etiam istos debitum iudicium Dei duceret, nisi eius in debita misericordia subueniret: ut uolentium de suis meritis gloriari, omne os obstruatur, & qui gloriatur, in domino gloriatur.

Sola gratia discernit bonos à malis.

Etiã si Deus oēs dånaret, nullus iuste cõqueri posset. 1. Cor. 1

Ecclesiastici tricesimoprimo: Cogitatus præscientiæ auertit sensum.

Genesis quadragesimo: Pharaon faciens grande conuiuium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis: restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum: alterum suspendit in patibulo, ut cõiectoris ueritas probaret.

Genesis quadragesimoprimo: Irat⁹ rex seruis suis, me & magistrum pistorum retrudi iussit in carcere principis militum & c. Ego enim redditus sum officio meo: & ille suspensus est in cruce & c.

Secūdi Regum decimonono. Dixit Miphiboseth ad Dauid: Tu autem domine mi rex sicut angelus Dei es: fac quod placitum est tibi. Neque enim fuit domus patris mei nisi morti obnoxia domino meo regi. Tu autem posuisti me seruum tuum inter conuiuas mensæ tuæ. Quid ergo habeo iustæ querelæ, aut quid possum ultra uociferari ad regem? Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? Fixum est quod locutus sum & cætera.

Augustinus ad Sixtum Romanum presbyterum
Epistola centesimaquinta.

Deus non
est psona-
rum acce-
ptor.

Quod autem personarum acceptorem Deum se credere existimant, si credant quod sine ullis præcedentibus meritis, cuius uult miseretur, & quos dignatur uocat, & quem uult religiosum facit, parum attendunt quod debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato, ut nec ille se indignū queratur, nec dignū se iste gloriatur, atq; ibi potius acceptiōnem nullam fieri personarum, ubi una eademq; massa dānationis & offensionis inuoluit, ut liberatus de non liberato discat, quod etiam sibi supplicium conueniret, nisi gratia subueniret. Si autē gratia utiq; nullis meritis reddita, sed gratuita bonitate donata. Sed iniustum est, inquit, in una eadēq; mala causa, hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo iustū est utriq; puniri, quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias saluatori, dum nobis redditū non cernimus, quod in dānatione similiū etiam nobis debitū fuisse cognoscimus. Si em̄ utriq; liberarentur, lateret quid peccato per iustitiam debeatur: si nemo, quid gratia largiret. Ut ergo in hac difficilima quæstiōe uerbis potius utamur Apostoli: Volens deus ostendere iram, & demonstrare potentiam suam & c. Vbi quia uniuersa massa dānata est, contumeliā debitā reddit iustitia, honorē indebitū donat gratia, non meriti prærogatiua nō fati necessitate,

Iniustus
nō est deus

Roma. 9

non te

non temeritate fortunæ, sed altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Cur igitur sua merita iactaturus est liberatus, **Quæ sunt merita sanctorum.** cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? **Roma. 3** Nullane ergo sunt merita iustorū? Sunt planè, quia iusti sunt. Sed ut iusti fierent, merita non fecerūt. Iusti enim facti sunt, cum iustificati sunt, sed sicut dicit Apostolus: Iustificati gratis per gratiam ipsius. Querimus namq; meritum obdurationis, & inuenimus. Merito namq; peccati uniuersa massa damnata est, nec obdurat impartiendo malitiã, sed non impartiendo misericordiã. Quibus em̄ nō impartit̄, nec digni sūt nec merent̄: at potius ut non impartiat̄, hoc digni sunt, hoc merent̄. **Quæ Meritū ho- minis nul- lum est.** Querimus autem meritū misericordiæ, nec inuenimus, quia nul- lum est, ne gratia euacuetur, si nō gratis donatur, sed meritis, redditur. Si enim dixerimus fidem præcessisse in qua erat me- ritum gratiæ, quid meriti habet homo ante fidem? **Quid enim 1. Cor. 4** habet, quod nō accepit? Nam si querere uellet homo, ante gra- tiam quid meruerit ut acciperet eam, mala sua poterit homo inuenire, non bona, etiam si eum unius diei uitam habentem super terram gratia saluatoris inuenit.

Genesis quadragesimo octauo: Iacob extendens manum dextrã poluit super caput Esraim iunioris fratris, sinistram aut̄ super caput Manasse qui maior natu erat commutans manus, & cætera.

Quarto Esdræ septimo: Scio domine quoniam uo- catus est altissimus misericors, in eo quod misereatur his qui nondum in seculo aduenerunt.

Hiero. Hedibiz. quæstione x. To. iij.

Si Esau & Iacob necdum nati erant, nec aliquid egerant ma- li aut boni, ut uel demererentur Deum, uel offenderent, & ele- ctio eorum atq; abiectio, non merita singulorum, sed uolun- tatem eligentis & abiicientis ostendit, quid ergo dicemus. Ini- quis est Deus? Secundū illud exemplum q̄ loquit̄ ad Moysen: Miserebor cui misertus fuero, & misericordiã prestabo cui mi- ferebor. Si hoc inquit recipimus, ut faciat Deus quodcumq; uo- luerit, & absq; merito & operibus uel eligat aliquem uel con- demnet, ergo nō est uolentis neq; currentis, sed miserētis Deus: maxime cum eadem scriptura, hoc est, idem Deus loquatur ad Pha- **Electio & abiectio est in uolū- tate Dei, Exodi 33**

Deus oīa ad Pharaonem: In hoc ipsum excitauit te, ut ostēdam in te uirtutem meam, & annuntietur nomen meum in uniuersa terra. Si hoc ita est, & pro uoluntate sua miseretur Israëlī & indurat Pharaonem, ergo frustra queritur atq; causatur, uel nos bona non fecisse uel fecisse mala, cum in potestate ipsius sit & uoluntate, absq; bonis & malis operibus uel eligere aliquem uel abijcere, praesertim cum uoluntati illius humana fragilitas resistere nequeat. Alioquin unus est solis calor, & secundū essentia: subjacentes, alia liquefacit, alia indurat, alia soluit, alia cōstringit. Liquatur enim cera & induratur lutum, & tamen caloris non est diuersa natura. Sic & bonitas & clementia Dei, uasa irāe quae apta sunt in interitum, id est, populum Israël indurat, uasa autem misericordiae quae praeparauit in gloriam, uocat, hoc est, nos.

Comparatio de sole.

Exodi decimo: Ego enim induraui cor Pharaonis & seruatorū illius: ut faciam signa mea hic in eo: & narres in auribus filij tui & nepotum tuorum quoties cōtriuerim Aegyptios, & signa mea fecerim in eos: & sciatis quia ego dominus Deus.

Ecclesiastici decimosexto: Nam plurima illius opera sunt in absconsis: sed opera iustitiae eius quis enuntiabit, aut quis sustinebit? Longe enim est Testamentum a quibusdam: & interrogatio hominum in con summatione est.

Job tricesimosexto: Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterit scrutari uias eius: aut quis audet ei dicere, operatus es iniquitatem? & cætera.

Numeri uicesimotertio: Temporibus suis dicetur Jacob & Israël quid operatus sit Deus.

Romanorum undecimo: Reliquiae secundum electionem gratiae Dei, saluae factae sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin gratia non est gratia. Quid ergo? Quod quaerebat Israël, hoc nō est con
secu-

secutus, electio autem consecuta est, ceteri uero excē-
tati sunt, sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum
compunctionis, oculos ut nō uideant, & aures ut non
audiant, usq; in hodiernum diem, & cetera. Secundum
Euangelium quidem inimici propter uos, secundum
electionem autē charissimi propter patres: Sine pō-
nitentia sunt dona & uocatio Dei.

Augustinus libro de praedestinatione sanctorum,
capite decimosexto.

Secundum Euangelium quidem inimici propter uos, secun-
dum autem electionem dilecti propter patres. Quid est secun-
dum Euangelium inimici propter uos, nisi quod ex inimici-
tia qua occiderunt Christum, in Euangelio sicut uidemus si-
ne dubitatione profecit? Et hoc ostendit ex Dei dispensatione
uenisse, qui bene uti nouit etiam malis, non ut ei profint uasa
irae, sed ut ipso illis bene utente, profint uasis misericordiae.
Quid enim apertius dici potuit, quam id quod dictum est: Se-
cundum Euangelium inimici propter uos? Est ergo in malo-
rum potestate peccare. Ut autem peccādo hoc uel hoc illa ma-
litia faciat, non est in eorum potestate sed Dei, diuidentis te-
nebras & ordinantis eas, ut hinc etiam quod faciunt cōtra uo-
luntatem Dei, non impleatur nisi uoluntas Dei. Ecce quod di-
ctum est, secundum Euangelium quidem inimici propter uos.

Tanta quippe ab inimicis Iudaeis manus Dei & consilium pra-
destinavit fieri, quanta necessaria fuerant Euangelio propter
nos. Sed quid est quod sequitur: Secundum electionem autem
dilecti propter patres? Nunquid illi inimici, qui in suis inimi-
citijs perierunt, & aduersantes Christo de gēte adhuc pereūt,
ipsi sunt electi atq; dilecti? Absit. Quis hoc uel stultissimus di-
xerit? Sed utrunq; licet sit inter se contrarium, id est, inimici
& dilecti, quamuis non in eosdem homines, tamē in eandem
gentem conuenit Iudaeorum, & ad idem carnale semē Israēl,
alijs eorum ad claudicationem, alijs ad benedictionem Israēl
ipsius pertinentibus. Vnde & hic posteaquam dixit: Secundum
electionem autem dilecti propter patres, cōtinuo subiicit, unde
agimus: Sine pōnitentia enim sunt dona & uocatio Dei,
id est, sine mutatione stabiliter fixa manent. Ad hanc uocatio-

Vasa irae
profunt
uasis mi-
sericordiae.
Male uelle
est in pote-
state malo-
rum, sed non
male ope-
rari.

Dilecti nō
idem qui
inimici.

Dona Dei
fixa manēt
nem

nem qui pertinent, omnes sunt docibiles Dei, nec potest eorū quisquam dicere, credidi ut sic uocarer, praeuenit eum quippe misericordia Dei, qua sic uocatus est ut crederet. &c.

Ecclesiastici decimoquarto. Beatus uir qui in sapientia morabitur, et qui in iustitia sua meditabatur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei. Qui excogitat uias illius in corde suo, & in absconditis illius intelligens. Vadens post illum quasi inuestigator: & in uijs illius consistens. Qui respicit per fenestras illius, & in ianuis illius audiens. Qui requiescit iuxta domum illius: & in parietibus illius figens palum. Statuet casulam suam ad manus illius, & requiescet in casula illius bona per eum. Statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis illius morabitur. Protegetur sub tegmine illius à feruore: & in gloria eius requiescet & cætera.

Matthei undecimo. Confitebor tibi pater Domine cæli & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic placitum fuit ante te.

1. Cor. 1. Videte uocationem uestram fratres, quia non multi sapientes, secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes, & infirma mundi elegit DEVS, ut confundat fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret, ut gloriatur omnis caro in cōspectu eius: ex ipso autem uos estis in Christo Iesu qui factus est nobis sapientia & iustitia, & sanctificatio & redemptio, ut (quæadmodū scriptum est) Qui gloriatur in domino gloriatur.

Gal. 1. Cum autē placuit ei qui me segregauit ex utero matris meæ, & uocauit per gratiam suam.

Prima Petri primo: Petrus Apostolus Iesu Christi, electis aduenis dispersionis Ponti Galatiae, Cappadociae, & Bithiniae, secundum praescientiam Dei patris, in sanctificationem spiritus, in obedientiam & asperionem sanguinis Iesu Christi, gratia uobis & pax multiplicetur. Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi, & caetera.

Prima Petri quinto: Deus autem omnis gratiae qui uocauit nos in aeternam suam gloriam, in Christo Iesu modicum passos, ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria & imperium in secula seculorum.

Secunda ad Timotheum primo: Qui nos liberauit & uocauit uocatione sua sancta non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam quae data est nobis in CHRISTO IESU, ante tempora secularia.

Romanorum primo in salutatione: Per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediendum fidei, in omnibus gentibus pro nomine eius, in quibus estis & uos uocati Iesu Christi, omnibus qui sunt Romae, dilectis Dei, uocatis sanctis.

Augustinus libro expositionis inchoatae in Epistolam ad Romanos.

Omnibus inquit, qui sunt Romae dilectis Dei uocatis sanctis. Etiam hic significat benignitatem Dei potius, quam meritum illorum. Non enim ait, diligentibus Deum, sed dilectis Dei. Prior enim dilexit nos, ante omnia merita, ut nos dilecti, eum diligeremus.

Dilecti sumus a Deo ante omne meritum.

Augustinus contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium libro secundo, capite nono.

Propositum

Dicunt Pelagiani se confiteri, gratiam quoque adiuuare unius bonum a cuiusque bonum propositum, non tamen reluctanti studium uir-

tutis

accipimus. tutis immittere. Hoc quippe ita dicunt uelut homo à seipso si-
 ne adiutorio Dei, habeat propositum bonum, studiumq; uir-
 tutis, quo merito præcedente, dignus sit adiuuari Dei gratia
 subsequente: putat enim fortasse ita dixisse Apostolum: Sci-
 mus quoniam diligentibus deum, omnia cooperantur in bo-
 num, his qui secundum propositum uocati sunt, ut propositum
 hominis uellet intelligi, quod propositum tanq̄ bonum meri-
 tum sequatur misericordiam uocantis Dei, ignorantes ideo di-
 ctum esse, qui secundum propositum uocati sunt, ut Dei, non
 opinio Pe hominis propositum intelligatur, quo eos quos præsciuit &
 agianoz. prædestinauit conformes imaginis filij sui, elegit ante mundi
 constitutionem. Non enim omnes uocati, secundum propo-
 situm sunt uocati: Quoniã multi uocati, pauci uero electi. Ipsi
 Matth. 20 ergo secundum propositum uocati, qui electi ante constitutio-
 nem mundi. Hominis autem propositum bonum, adiuuat qui-
 dem subsequens gratia, sed nec ipsum esset, nisi præcederet gra-
 tia. Studium quippe hominis qd dicitur bonum, quis cum esse
 cœperit, adiuuetur gratia, non tamen incipit sine gratia.

Augustinus lib. de correptione & gratia, cap. vii.

1. Cor. 4 Quis enim te discernit? Quid aut habes quod nõ accepisti? si
 autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? ab illa per-
 ditionis massa, quæ facta est per primum Adam, debemus in-
 telligere neminem posse discerni, nisi quod hoc donum habet
 Dono Dei quisquis habet, quod gratia saluatoris accepit. Quicunq; ergo
 boniã ma ab illa originali damnatione, ista diuinæ gratiæ largitate di-
 lis discer- screti sunt, nõ est dubium quod & procuratur eis audiendum
 nuntur. Euangelium, & cum audiunt credunt, & in fide quæ per dile-
 ctionem operatur, usq; in finem perseverat, & si quando exor-
 bitant, correpti emendantur, & quidam eorum si ab homini-
 bus non corripiantur, tamen in uiam quam reliquerant re-
 deunt, & nonnulli accepta gratia in qualibet ætate, periculis
 huius uitæ mortis celeritate subtrahuntur. Hæc enim omnia
 operatur in eis, qui uasa misericordiæ operatus est eos, qui &
 elegit eos in filio suo, ante constitutionem mundi, per electio-
 nem gratiæ. Si autem gratia, iam non ex operibus, profecto
 electi sunt per electionem gratiæ, non præcedentium merito-
 rum suorum, quia gratia est illis omne meritum.

Deus ele- git uasa mi-
 sericordiæ
 ante cõsti-
 tutionem
 mundi.

Quarto Eisdæ quinto: Dominator domine, ex
 omni

omni sylua terræ, & ex omnibus arboribus eius elegisti uineam unicam: & ex omni terra orbis, elegisti tibi foueam unam: & ex omnibus floribus orbis, elegisti tibi lilium unum: & ex omnibus abyssis maris, replesti tibi riuum unum: & ex omnibus ædificatis ciuitatibus, sanctificasti tibi metipsum Syon: & ex omnibus creatis uolarilibus, nominasti tibi columbam unam: & ex omnibus plasmatis pecoribus, prouidisti tibi ouem unam: & ex omnibus multiplicatis populis, acquisisti tibi populum unum: & ab omnibus probatam legem donasti huic quem desiderasti populo. Et nunc domine quid tradidisti unum pluribus? Et præparasti super unam radicem alias: & disperdidisti unicum tuum in multis: & conculcauerunt eam, qui contradicebāt sponsonibus tuis, qui que tuis testamentis non credebant. Et si odians odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.

Ambrosius de uocatione gentium libro primo, capite quinto.

Respice ad uniuersalem multitudinem paruulorum, in qui Paruulose
 bus excepto illo quo in damnationem nascitur gens humana damnatio,
 delicto, nec præterita possunt merita, nec futura censi. Oēs siue salua-
 enim de quibus nunc loquimur, ante illum intelligētis usum, tio.
 ante liberum uoluntatis arbitrium, alij ad æternam beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miseriam transeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu est. si moralem innocentiam quæris, omnis summa in uitio est. Non inuenit quod discernat humana iustitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia Dei. In abscondito est confilium, sed non latet donum: opus excrit pietas, causam obscurat potestas. Quod si ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitijs & sceleribus ætatem, sacramento baptismatis CHRISTI in ipso uitæ fine renouantur, & sine ullo suffragio bonorum operum in regni cœlestis cōsortium transferuntur, quo intellectu diuinum iudicium comprehen-
 d des,

Dei mune
ra gratui-
ta sunt.

Nota.

des, nisi ut indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera.
Et sicut nulla sunt tam detestanda facinora, quæ possunt gra-
tia arcere donum: ita nulla posse tam præclara opera existe-
re, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudi-
cium debeatur. Vilesceret enim redemptio sanguinis CHR I
ST I, nec misericordiae Dei humanorum operum prærogati-
ua succumberent, si iustificatio quæ fit per gratiã, meritis præ-
cedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces es-
set operantis.

In eodem libro Ambrosij, capite septimo.

De paruulis uero quibus sine ullo bonæ uoluntatis merito,
in originali uulnere cum ceteris mortalibus causa communis
est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur cur isti salui
fiant renati, illi pereant non renati, sub illius prouidentia &
omnipotentia in cuius manu est anima omnis uiuentis, & spi-
ritus uniuersæ carnis hominis.

Idem libro secundo, capite septimo.

Paruuli nõ
renati da-
untur.

Neque enim credi fas est, eos qui regenerationis non adepti
sunt sacramentum, ad illud beatorum pertinere consortium.
Et magis stupendum magisque fit mirum, quod ubi actio nõ
offendit, ubi arbitrium non resistit, ubi eadem miseria, simi-
lis imbecillitas, causa communis est, non unum esse iudicem de
tãta parilitate, & quales reprobatur abdicatio, tales adoptat ele-
ctio. Et plura ibidem.

Idem libro secundo, capite ultimo.

Ephc. 1

Benedictus Deus & pater domini nostri IESV CHR I
ST I qui benedixit nos, & cætera. Et cætera quæ sub eiusdem
sensus prædicatione connectit, docens donum atque opus gra-
tiæ in æterno semper Dei mansisse consilio, omnesq; adoptio-
nis filios, non solum in eo tempore quo iam existentes uoca-
ti sunt, sed etiam priusquam mundus conderetur, electos. In
qua electione quicquid hominum præcognitum non est, nul-
la eidem ratione sociabitur. Omnes enim qui in regnum Dei
de cuiuslibet temporis uocatione uenturi sunt, in ista quæ secu-
la cuncta præcessit adoptione signati sunt. Et sicut nullus in-
fidelium in hac sorte numeratus, ita nullus piorum ab hac for-
te discretus est. Hæc autem æterna & semper tranquilla cogni-
tio nulla nos urget necessitate peccandi, nec inde manat ini-

Oes qui sal-
uantur ab
æterno præ-
destinati
sunt.

Liber pri-

quitas

quitas unde iustitia. Quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis uoluntatibus, quas utiq; bonū fuit liberat fieri, spontanea est orta trāsgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pendeat essentia, à summo se bono, dum proprio peruerse delectat, abruptit, cui nūc ruinae medetur gratia Dei. Et propterea Iesus Christus uenit in hunc mundū, ut soluat opera Diaboli, quę utiq; sic soluunt, ut in destructione eorū, etiam ab eis quibus succurrit laboretur, quoniā & hoc à saluante donat.

mus homo
uoluntate
peccauit.

1. Iohan. 3

Ecclesiastici tricesimotertio: Ex ipsis exaltauit & magnificauit Deus: & ex ipsis posuit in numerum dierum: & omnes homines de solo & ex terra unde creatus est A D A M. In multitudine disciplinae domini separauit eos, & immutauit uias eorum: Et ex ipsis benedixit & exaltauit: & ex ipsis sanctificauit, & ad se applicuit: & ex ipsis maledixit & humiliauit, & conuertit illos à separatione ipsorum. Quasi figuli lutum in manu, & cætera.

Esaia quinquagesimoquarto: Ecce ego creauit fabrum sufflantē in igne prunas, & proferētem in opus suū, & ego creauit interfectorē ad disperdendum.

Sapientia decimoquinto: Tu autem Deus noster suauis & uerus es: patiens, & in misericordia disponēs omnia. Etenim si peccauerimus tui sumus, sciētes magnitudinem tuam, & si nō peccauerimus, scimus, quoniam apud te sumus computati. Nolle enim te consummata iustitia est.

Esaia quadragesimoquinto: Ego dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Ego dominus faciens omnia hæc. Væ qui cōtradicit factori suo, testa de famijs terræ. Nunquid dicet lutū figulo suo, quid facis, & opus tuum absque manibus est? Væ qui dicit patri, quid generas, & mulieri, quid parturis? Hæc dicit dominus

sanctus Israël plastes eius. Ventura interrogate me super filios meos & super opus manuum mearum: mandate mihi. Ego feci terram & hominē super eam creauit ego. Manus meae tetenderunt caelos: & omni militiae eorum madaui. Ego suscitaui eum ad iustitiam, & omnes uias eius dirigam.

Sapientiae decimosexto: Tu es domine qui uitae & mortis habes potestatem: & deducis usque ad portas mortis, & reducis.

Iob capite quinto: Quia ipse uulnerat & medetur, percutit, & manus eius sanabunt.

Ecclesiastici septimo: In die bona frueri bonis, & malam diem praecauere. Sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, ut non inueniat homo contra eum iustas querimonias.

Proverbiorum uicesimosecundo: Diues & pauper obuiauerunt sibi, utriusque operator est dominus.

Iob nono: Vnum est quod locutus sum & innocentem & impium ipse consumit, & caetera.

Capite undecimo: Si subuerterit omnia, uel in unum coartauerit, quis contradicet ei? Vel quis dicere potest cur ita facis? Ipse enim nouit hominum uanitatem.

Capite duodecimo: Apud eum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui aedificet: si incluserit hominē, nullus est qui aperiat: si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si remiserit eas, subuertent terram. Ipse nouit & decipientem & eum qui decipitur. Adducit consiliarium in stultum finem & iudices in stuporem. Baltheum regum dissoluit, & praecingit funes eorum. Ducit sacerdotes in gloriosos & optima-

DE PRAEDESTINATIONE. 51

tes supplantat. Commutans labium ueracium, & doctrinam senum auferens, & cætera. Qui immutat principum populi terræ, & decipit eos ut frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris & nō in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.

Prouerbiorum decimosexto: Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus, impium quoque ad diem malum.

In eodem, capite uicesimo: A domino diriguntur gressus hominis, quis autem hominum potest intelligere uiam suam?

In eodem, decimosexto: Cor hominis disponit uiam suam, dominus autem dirigit gressus eius.

Amos tertio: Si erit malum in ciuitate, quod dominus non fecerit.

Hieremiæ decimo: Scio domine, quod non est hominis uia eius, nec uiri est ut dirigat gressus suos.

Ecclesiastici septimo: Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit

In eodem, capite decimo: Quomodo ignoras quæ sit uia spiritus, & qua ratione compingantur ossa in uentre prægnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

Primo Regum secundo: Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit.

Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent, quia nō in fortitudine sua roborabitur uir.

In eodem capite de filijs Heli: Et non audierunt uocem patris sui, quia uoluit dominus occidere eos.

Primo Regum primo: Abijt cum Saule pars exercitus, quorum tetigerat corda Deus.

Tertio Regum duodecimo: Nō acquieuit rex populo quoniam aduersatus eum fuerat dominus.

Augustinus libro de Libero Arbitrio & gratia, capite uicesimo.

Satis me disputasse arbitror aduersus eos, qui gratiam Dei uehementer oppugnant, qua uoluntas humana non tollitur, sed ex mala mutatur in bonam: & cum bona fuerit adiuuatur: & si disputasse, ut non magis ego, quam diuina ipsa scriptura uobiscum locuta sit, euidentissimis testimonijs ueritatis: quæ scriptura diuina si diligenter inspiciatur, ostendit non solum bonas hominum uoluntates quas ipse fecit ex malis, & a se factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit uitam: uerum etiam illas quæ conseruāt seculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eas quō uoluerit, quando uoluerit faciat inclinari, uel ad beneficia quibusdam præstanda, uel ad pœnas quibusdam ingerendas, sicut ipse indicat occultissimo quidem iudicio, sed sine dubitatione iustissimo. Nam inuenimus aliquæ

Omnia in potestate Dei sunt.

Aliqua peccata etiam pœnæ peccatorum sunt.

Iosue 7

Deo dominatibus hominum.

peccata etiam pœnas esse aliorum peccatorum, sicut sunt uasa iræ, quæ perfecta dicit Apostolus in perditionem: Sicut est induratio Pharaonis, cuius & causa dicitur ad ostendendam in illo uirtutem Dei: Vnde dicit dominus ad Iesum filium Naue: Non poterunt filij Israël subsistere a facie inimicorum suorum. Quid est, non poterunt subsistere? Quare non subsistebant per liberum arbitrium, sed per timorem turbata uoluntate fugiebant, nisi quia dominus Deus dominatur uoluntatibus hominum, & quos uult in formidinem uertit iratus: Num quid non sua uoluntate homo improbus filius Gemini maledicebat regi Dauid? Et tamen quid ait Dauid, dimitte eum, ut maledicat, quia dominus dixit illi maledicere Dauid. Ecce quomodo probatur Deum uti cordibus, etiam malorum ad laudem atque adiumentum bonorum. Sicut usus est Iuda tradente

CHRISTVM.

Genesis uicesimoquarto: A domino egressus est sermo. Non possumus extra placitum eius quicquam aliud loqui tecum.

Genesis quadragésimonono: Nolite timere: Num Dei possum resistere uoluntati? Vos cogitastis de me
malum

malum: sed Deus uertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in praesentiarum cernitis, saluos faceret multos populos.

Genesis quadragesimoquarto: Quid respondebimus, inquit, domino meo, uel quid loquemur, aut iuste poterimus obtrudere? Deus inuenit iniquitatē seruatorum suorum.

Ex eodē libro Augustini, capite uicesimo primo.

Quis non ista iudicia diuina cōtemiscat, quibus Deus agit etiam in cordibus malorum hominum quicquid uult, reddens eis tamen secundum merita eorum? In literis Apostolicis uide te quae scripta sunt, ad Romanos primo. Propterea tradidit illos in desideria cordis illorum in immunditiam. Item paulo post: Propterea tradidit illos Deus, in passionēs ignominiae. Et tradidit illos Deus in reprobam mentē. Secunda ad Thesalonicenses secundo. Ideo mittit illis Deus operationem erroris, ut credant mēdacio. His & talibus testimonijs diuinorum eloquiorum, quae omnia commemorare nimis longum est, satis quantum existimo manifestatur, operari Deum in cordibus hominum, ad inclinandas eorum uoluntates quocumque uoluerit, siue ad bona pro misericordia, siue ad mala pro meritis eorum, iudicio utiq; suo aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem iusto. Fixum enim debet esse, & immobile in corde uestro, quia nō est iniquitas apud Deum. Ac per hoc quando legitis in literis ueritatis à Deo seduci homines, aut obtundi, uel obdurari corda eorum, nolite dubitare praecessisse mala merita eorum, ut iuste ista paterentur, ne incuratis in illud Salomonis: Insipientia uiri uiolat uias eius, Deus autem causatur in corde suo.

2. Reg. 16
Agit Deus etiā in cordibus malorum hominum.

Quarto Esdrae sexto: Et anteq̄ praesentes anni inuestigarentur, & anteq̄ abalienarentur eorum, qui nūc peccant ad inuentiones, & antequā consignati essent qui fidem thesaurizauerunt: tunc cogitavi, & factae sunt (creaturae) per me solum, & non per alium, & finis per me & non per alium, & caetera.

Iniquitas non est apud Deū.

Quarto Regum tertio: Non uidebis uentum ne-

que pluuiam, & alueus iste replebitur aquis: & bibetis uos, & familiae uestrae, & iumenta uestra. Parumque est hoc in conspectu domini, insuper tradet etiam Moab in manus uestras.

Actorum decimotertio: Et crediderunt quotquot erant praedeterminati ad uitam aeternam.

Danielis duodecimo: Et in illo tempore saluabitur populus tuus, omnis qui inuentus fuerit scriptus in libro.

Esaie quinquagesimoquarto: Vniuersos filios tuos doctos a domino, & multitudinem pacis filijs tuis, & in iustitia fundaberis.

Capite quinquagesimosecundo: Quia quibus non est narratum, de eo uidebunt, & qui non audierunt, contemplati sunt.

Capite sexagesimoquinto: Quaesierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt, qui non quaesierunt me. Dixi: Ecce ego, ecce ego ad gentem quae nesciebat me, & quae non inuocabat nomen meum.

Iohannis sexto: Omne quod dat mihi pater ad me ueniet. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum, scriptum est in Prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei: Omnis qui audiuit a patre & didicit, uenit ad me. Capit. xiiij. Ego scio quos elegerim. Cap. xv. Non uos me elegistis, sed ego elegeri uos, & posui uos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus uester maneat. Ego elegeri uos de mundo. Matthaei x. Nonne duo passeris asse ueneunt? & unus ex illis non cadet super terram, sine patre uestro. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

Esaie sexagesimosecundo: Non uocaberis ultra de relictis, & terra tua non uocabitur amplius desolata.

Sed

Sed uocaberis uoluntas mea in ea. Ecce dominus aditum fecit in extremis terræ. Dicite filiæ Syon: Ecce saluator tuus uenit, ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. Et uocabunt eos populus sanctus, redempti à domino. Tu autem uocaberis quæ sita ciuitas, & non derelicta.

Augustinus de prædestinatione sanctorum libro primo. Capite octauo.

Omne quod dat mihi pater, ad me ueniet. Quid est, ad me ueniet, nisi credet in me? Sed ut fiat, pater dat. Item paulopost: Nolite inquit murmurare inuicem. Nemo potest uenire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum, & ego eum resuscitabo in nouissimo die. Et omnis qui audiuit à patre & didicit, uenit ad me. Quid est omnis qui audiuit à patre, & didicit, uenit ad me, nisi nullus est qui audiat & discat à patre, & non ueniat ad me? Si enim omnis qui audiuit à patre, & didicit uenit: profecto omnis qui non uenit, non audiuit à patre nec didicit. Nam si audisset & didicisset, ueniret. Neque enim ullus audiuit ac didicit & non uenit: Sed omnis ut ait ueritas, qui audiuit & didicit à patre, uenit. Valde remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua pater auditur, & docet ut ueniat ad filium. Ibi est & ipse filius, quia ipse est uerbum eius per quod sic docet, nec agit hoc cum carnis aure, sed cordis. Simul est & ibi spiritus patris & filii: Neque enim ipse non docet, aut separatim docet, inseparabilia quippe dicimus esse opera trinitatis. Et ipse est spiritus sanctus, de quo Apostolus dicit: Habentes autem eundem spiritum fidei. Sed ideo patri hoc potissimum est attributum, quia de ipso est genitus unigenitus, & de ipso procedit spiritus sanctus. Multos uenire uidemus ad filium, quia multos credere uidemus in Christum, sed ubi & quomodo à patre audierint hoc & didicerint, non uidemus. Nimirum gratia ista secreta est, gratia uero esse quis ambigit? Hæc itaque gratia, quæ occulte humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à nullo duro corde recipitur. Ideo quippe tribuitur ut cordis duricia primitus auferatur. Quando ergo pater intus auditur, & docet ut ueniat ad filium, auferit cor lapideum, & dat cor carneum. Sic quippe facit filios promissionis & uoluntatis Dei.

Ioan. 6

Ioan. 9

Nullus ad fidem uenit, nisi doctus à Deo

Opera trinitatis sunt inseparabilia.

2. Cor. 4

Cōtra eos qui dicunt peccatorem obicem potestatem Dei.

sa misericordiae, quae praeparauit in gloriam. Cur ergo non omnes docet, ut ueniant ad Christum, nisi quia omnes quos docet, misericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet? Non enim frustra scriptum est in Prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei, Quod testimoniū cum praemississet, tunc subdidit: Omnis qui audiuit a patre & didicit, uenit ad me. Sicut ergo integre loquimur, cum de aliquo literarum magistro qui in ciuitate solus est, dicimus: omnes iste hic literas docet: nō quia omnes discūt, sed quia nemo nisi ab illo discit, quicumq; ibi literas discit: Ita recte dicimus, omnes Deus docet uenire ad Christum: non quia omnes ueniunt, sed quia nemo aliter uenit. Cum autem non omnes doceat, aperuit Apostolus, quia nolens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam &c. Hinc est quod uerbum crucis pereuntibus stultitia est, his autem qui salui fiunt, uirtus Dei est. Hos omnes docet uenire ad Christum Deus, hos oēs uult saluos fieri, & in agnitione ueritatis uenire. Nam & si illos quibus stultitia est uerbum crucis, ut ad Christum uenirēt, docere uoluisset, procul dubio uenirent & ipsi. Quare inquit non omnes docet? Si dixerimus quia nolunt discere, quos non docet, responderit nobis: Et ubi est quod ei dicitur? Dñe tu conuertens uiuificabis nos: Aut si non facit uolentes ex nolentibus Deus, quid orat ecclesia secundū praecipitum domini pro persecutoribus suis?

Deuteronomij. xxix. Vos uidistis uniuersa quae fecit dominus coram uobis in terra Aegypti Pharaoni & omnibus seruis eius, uniuersaq; terrae illius: tentationes magnas quas uiderunt oculi tui: signa illa portentaq; ingentia & non dedit uobis dominus cor intelligens & oculos uidentes, & aures quae possent audire usq; ad praesentem diem &c.

Quarti Esdrae octauo: Hoc seculum fecit altissimus propter multos, futurum autem propter paucos & cetera. Multi quidem creati sunt, pauci autem saluabuntur.

In eodem

Esa. 54

Compara
tio de do-
ctore.

1. Cor. 1

Deus non
oēs docet
Psal. 84

In eodem: Sicut enim agricola serit super terram femina multa, & plantationes multitudinis plantat: sed non in tempore omnia quæ seminata sunt saluatur, sed nec omnia quæ plantata sunt radicabunt: sic & qui in seculo seminati sunt, non omnes saluabuntur. Et respondi & dixi: Si inueni gratiam loquar. Quomodo semen agricolæ si non ascenderit, aut non acceperit pluuiam tuam in tempore: aut si corrupta fuerit multitudine pluuiæ: sic perit & similiter homo qui manibus tuis plasmatus est.

Secunda Thessalonicenses tertio: Non enim oim est fides Fidelis autem dominus est, qui confirmabit uos & custodiet à malo.

Augustinus contra Pelagiū & Celestinū de gratia Christi lib. 1. Capite decimo.

Non omnium est fides, qui audiunt per scripturas dominū regnum cælorum pollicentē, aut omnibus persuadetur quibuscunq; suadetur, ut ueniant ad eum qui dicit: Venite ad me omnes qui laboratis. Quorum autē sit fides, & quibus persuadetur, ut ad eum ueniant, satis ipse demonstrauit, ubi ait: Nemo uenit ad me, nisi pater qui misit me traxerit eū. Et paulo post cum de non credentibus loqueretur: Dixi, inquit, uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo.

Cap. 14. Omnis qui audiuit à patre meo & didicit, uenit ad me. Qui ergo non uenerit, non de illo recte dicitur, audiuit quidem & didicit sibi esse ueniendum, sed facere non uult quod didicit. Prorsus non recte dicitur de isto docendi modo, quo per gratiā docet Deus. Si em̄ sicut ueritas loquitur: Omnis qui didicit uenit, quisquis nō uenit, profecto nec didicit. Quis autē nō uideat, & uenire quenq; & nō uenire arbitrio uoluntatis? Sed hoc arbitriū potest esse solū si nō uenit, non autē potest nisi adiutum esse si uenit. Et sic adiutum ut non solū quid faciendum sit sciat, sed quod scierit etiam facit. Ac per hoc quā Deus docet, nō per legis literam, sed per spiritus gratiam, ita docet, ut quod quisq; didicerit, nō tm̄ cognoscēdo uideat, sed etiā uolendo appetat, agendob; perficiat. Et isto diuino docendi mō etiam.

Fidem non
oēs habent
Matt. 11
Ioannis. 6

Qui nō uenit
ad deū
ab eo non
audiuit.

Affectus et
effectus boni
ex Deo
sunt.
Notat.

etiam ipsa uoluntas & ipsa operatio, non solum uolendi & operandi naturalis possibilitas adiuuatur. Sed omnis qui didicit à patre, non solum potest uenire, sed uenit, ubi iam & possibilitatis profectus, & uoluntatis affectus, & actionis effectus est,

Lex siue
doctrina
nihil pro
dest absq;
opere dei

Cap. 24. Legant ergo, & intelligant, intueantur atq; fateantur, non lege atq; doctrina insonante forinfecus, sed interna atq; occulta mirabili ac ineffabili potestate operari Deum in cordibus hominum, non solum ueras reuelationes, sed etiam bonas uoluntates.

Esaiæ I. Dominus Deus aperuit mihi aurem: ego autem non contradico, retrorsum non abij.

Baruch secundo: Et conuertentur ad cor suum in terra captiuitatis suæ, et memores erunt nominis mei. Et scient quia ego dominus sum Deus eorum: & dabo illis cor & intelligent, & aures & audient &c.

Prouerbiorum uigesimo: Aurem audientem, & oculum uidentem dominus fecit utrunq;.

Sapientiae septimo: Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum quæ mihi dantur: quoniam ipse sapientiae dux est & sapientum emendator. In manu enim illius & nos & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia disciplina.

Fulgentius libro primo ad Monimum.

De filio autem Dei Ioannes dicit: Scimus quia ille apparuit ut peccata tolleret, & peccatum in eo non est. Sicut ergo peccatum in eo non est, ita peccatum ex eo non est. Quod autem ex eo non est, opus eius itaq; non est, Quod autem nusquam est in opere eius, nusquam fuit in prædestinatione eius. Non ergo prædestinati sunt mali ad hoc, quod male operantur à concupiscètia sua abstracti & illecti, sed ad hoc, quod iuste patiuntur inuiti. Prædestinationis enim nomine non aliqua uoluntatis humanæ coactitia necessitas exprimitur, sed misericors & iusta futuri operis diuini sempiterna dispositio, prædicat.

Quo sunt
mali à deo
prædestina
ti non ad
culpā sed
ad pœnam

Deo

DE PRAEDESTINATIONE.

67

Deo autem misericordiam & iudicium cantat ecclesia, cuius hoc opus est in homine, ut occulto uoluntatis suae, non tamē iniusto, consilio aut gratuitam misericordiam praeroget misero, aut debitam iustitiam rependat iniusto. Imò aut misericorditer debitori donet, quod si uellet, iuste posset exigere; aut iuste cum usuris, quod suum est exigat, & iniquo debitori, quod debetur iniquitatibus reddat. Ac sic, aut iustum profus indignum misericordia praerueniat, aut illum ira dignum inueniat: ipse enim donat gratis indigno gratiam, qua iustificatus impius illuminetur munere bonae uoluntatis, & facultate bonae operationis, ut praerueniente misericordia bonum uelle incipiat, & subsequente misericordia bonum quod uult, facere ualeat.

Deus saluā
dos praue
nit dānan-
dos inuenit

Quare ergo dicit Paulus, qui omnes homines uult saluos fieri, & ad agnitionē ueritatis uenire? Primo Thimothei secundo.

Autorita-
tes istae ui-
dentur scri-
pturae pra-
cedenti cō-
trariae.

Secunda Petri tertio: Nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti.

Augustinus libro de correptione & gratia Capite decimoquarto.

Nullus deo
resistere
potest.

Cum autem homines per correptionem in uiam iustitiae seu ueniunt seu reuertuntur, quis operatur in cordibus eorum salutem: nisi ille, qui quolibet plantante atq; rigante, & quolibet in agris atq; arbutulis operante dat incrementum Deus, cui uolenti saluum facere, nullum hominum resistit arbitriū? Sic enim nolle & uelle in uolentis aut nolentis est potestate, ut diuinam uoluntatem non impediatur, nec superet potestate. De his em̄ qui faciunt quae non uult, facit ipse quae uult, & qd scriptū est, qd uult Deus oēs homines saluos fieri, nec tñ omnes saluātur, multis quidē modis intelligi pōt. Oēs hoīes uult saluos fieri, ut intelligantur omnes praedestinati, quia omne genus hominum in eis est, sicut scriptum est de Pharisaeis: Decimatis omne olus. Vbi non est intelligendum, nisi omne quod habebant: Neq; enim omne olus quod erat in toto terrarum orbe decimabant. Secundum istum locutionis modum dictū est: Sicut & ego omnibus per omnia placeo. Nunquid em̄ qui hoc dixit, placebat etiam tam multis persecutoribus suis? Sed place

Predestina-
ti soli uni-
uersitatem
quandam
faciunt.

Mat. 23

1. Cor. 1
Paulus nō
omnibus
placebat.

place

placebat omni generi hominum quod Christi congregabat ecclesia, siue iam intus positus, siue introducendis in eam. Non est itaq; dubitandum uoluntati Dei, qui in caelo & in terra omnia quaecunq; uoluit fecit, & qui etiã illa quæ futura sunt fecit, humanas uoluntates non posse resistere, quo minus faciat ipse quod uult, quandoquidem etiã de ipsis hominum uoluntatibus quod uult, cum uult facit. Sicut scriptum est: Et abiit Saul in domum suam in Gabaa. Et abierunt cum eo portentes, quorum tetigerat Deus corda.

1. Reg. 10

Augustinus in Ench. Cap. ciiij.

Differētia
generis hu
mani.Deus nul
lū genus
hoim re
spuit.

Qui omnes homines uult saluos fieri, non quod nullus hominum esset, quem saluum fieri nollet, qui uirtutes miraculo rum facere noluit apud eos, quos dicit acturos fuisse penitē tiam si fecisset: sed ut omnes homines omne genus humanum intelligamus per quasunq; differentias distributū, reges, pri uatos nobiles, ingnobiles, sublimes, humiles, doctos, indoctos integri corporis, debiles, ingeniosos, tardicordes, fatuos, diuites, pauperes, mediocres, mares, fœminas, infâtes, pueros, adolefcētes, iuuenes, seniores, senes, in linguis omnibus, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in professionibus, in uoluntarum & conscientiarum uarietate innumerabili constitutos, & si quid aliud differentiarum est in hominibus. Quis est enim eorum unde non Deus per unigenitum suum dominum nostrum per omnes gentes saluos fieri homines uelit, & ideo faciat, quia omnipotens uelle inaniter non potest quodecunq; uoluerit? Præceperat enim Apostolus ut oraretur pro singulis hominibus, & specialiter addiderat pro regibus. & his qui in sublimitate sunt, qui putari poterant fastu & superbia sectari, à fidei Christianæ humilitate abhorrere, proinde dicens: Hoc enim bonum est corā saluatore nostro Deo, id est, ut etiã pro talibus oretur, Statim ut desperationem tolleret, addidit: Qui omnes homines uult saluos fieri.

Apostoli
præceptū

Augustinus ad Vitalem. Epist. cvij.

1. Cor. 2

Oēs i Chri
buntur, cum tam multi æterna morte damnantur, ideo di
sto uitā æ
ternā per
cipiunt.

Sed sicut illud quod dictum est: Omnes in Christo uiuifica tum est, quia omnes quicūq; uitam æternam percipiunt, nō percipiunt nisi in Christo. Ita quod dictum est, omnes homines uult Deus saluos fieri, cum tam multos nolit saluos fieri, ideo

ideo

DE PRAEDESTINATIONE.

63

ideo dictum est, quia omnes qui salui fiunt, nisi in ipso uolente non fiunt, & si quo alio modo illa uerba apostolica intelligi possunt, ut tñ huic apertissime ueritati, in qua uidemus tã multos, uolentibus hoibus sed Deo nolente, saluos nō fieri cōtraria esse non possunt. Quō autem non detur gratia diuina uoluntas meretur humana, si eis quibus datur, gratuita misericordia datur, ut uera sit gratia? Quomodo in hac re merita recordia dei est causa salutis nō meritū nostrum.

Quandoquidem illis quibus pensantur humanae uoluntatis? gratia ista non datur, nullo plerunq; merito, nulla uoluntate distantibus, sed misericordia cum eis quibus datur habentibus causam, iusto tamen iudicio Dei non datur. Non enim est iniquitas apud Deum, ut intelligant quibus datur quam gratia eis detur, quando iuste utiq; non daretur, quoniam similes habentibus causam iuste non datur.

Iob uigesimalitertio: Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationē eius: & anima eius quodcunq; uoluit fecit.

Ecclesiastici. x. In manu Dei potestas terræ & cætera. In manu Dei potestas hominis.

Prouerbiorum decimonono: Multæ cogitationes in corde uiri: uoluntas autem domini in æternum permanebit.

Secundo Regum uicesimalitertio: Cuncta enim salus mea, & omnis uoluntas: nec est quicquam ex eo quod non germinet.

Secundo Paralipomenō decimo: Et nō acquieuit populus precibus. Erat enim uoluntatis Dei ut compleretur sermo quem dixerat & cætera.

Prouerbiorum septimo: Meum est consilium & æquitas: mea est prudētia, mea est fortitudo. Per me reges regnant: & legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperant: & potentes decernūt & cætera. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes supernæ & iustitia & cætera.

Prouerbiorum decimosexto: Sortes mittunt in sinum,

num, sed à domino temperantur.

Genesis tricesimoprimum: Non dimisit eum Deus ut noceret mihi.

Hieremias quinquagesimoprimum: Curauimus Babylonem, & non est sanata.

Ezechielis uicesimoquarto: Immundicia tua execrabilis: quia mundare te uolui, & non es mundata à sordibus tuis.

Ecclesiastici quadragesimoterrio: Benedicentes dominum exaltate illum quantum potestis: maior enim est omnium laude. Exaltantes eum replemini uirtute. Ne laboretis, non enim cōprehendetis. Quis uidebit eum & enarrabit: & quis magnificabit eum sicut est ab initio? Multa abscondita sunt maiora his. Pauca enim uidimus operum eius: omnia autem dominus fecit: ea pie agentibus dedit sapientiam & cæ.

Secundo Paralipomenon undecimo: Non ascendetis neque pugnabitis contra fratres uestros: reuertatur unusquisque in domum suam quia mea hoc gestum est uoluntate. Qui cum audissent sermonem domini, reuersi sunt: nec perrexerunt contra Hieroboam & cætera.

Idem August. in Enchiridio. Cap. xcvi.

Nec dubitandum est Deum facere bene etiam sinendo fieri quæcumque male. Non enim hoc nisi iusto iudicio finit. Et profecto bonum est omne quod iustum est. Quamuis ergo ea quæ mala sunt, in quantum mala sunt non sint bona: tamen ut non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum ut essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono. Cui proculdubio quæ facile est quod uult facere, tam facile est quod non uult esse, non sinere. Hoc nisi credamus, periclitatur ipsum nostræ fidei confessionis initium qua nos in Deum patrem omnipotentem credere confitemur. Neque enim ueraciter ob aliud uocat omnipotens, nisi quia quicquid uult potest

Bonum est
ut etiam
mala sint

Voluntas
dei à nemi-
ne impeditur

potest, nec uoluntate cuiuspiam creaturae uoluntatis omnipotentis impeditur effectus.

Cap. 97. Quamobrem uidendum est quemadmodum sit de Deo dictum, quia & hoc Apostolus uerissime dixit, qui omnes homines uult saluos fieri. Cum enim non omnes, sed multo plures non fiunt salui, uidetur utiq; non fieri quod deus uult fieri, humana scilicet uoluntate impediende uoluntatem Dei. Quando enim quaeritur causa, cur non omnes salui fiant, responderi solet, quia hoc ipsi nolunt. Quod quidem de paruulis dici non potest, quorum nondum est uelle, seu nolle. Nam quod infantili motu faciunt, si eorum uoluntati iudicaretur esse tribuendum, quando baptizantur, cum resistunt quantum possunt etiam nolentes saluos eos fieri diceremus. Sed aper-
 Math. 23. tuis dominus in Euangelio compellās impiam ciuitatē: Quotiens, inquit, uolui congregare filios tuos sicut gallina pullos suos, & noluiti: tanquam Dei uolūtas superata sit hominum uoluntate, & infirmissimis nolendo impredientibus, non potuerit facere potentissimus quod uolebat. Er ubi est illa omni-
 Deus quos uult saluat potentia qua in caelo & in terra omnia quaecunq; uoluit fecit, si colligere filios Hierusalem uoluit & non fecit? An potius illa quidem filios suos ab ipso colligi noluit, sed ea quocq; nolente filios eius collegit ipse quos uoluit: quia in caelo & in terra non quaedam uoluit & fecit, quaedam uero uoluit & nō fecit, sed omnia quaecunq; uoluit fecit.
 Psalm. 113.

Cap. 102. Sed quālibet sint uoluntates, uel angelorū uel hominum, uel bonorum uel malorum, uel illud quod Deus, uel aliud uolentes quā Deus, omnipotentis uoluntas Dei semper inuicta est: quā mala esse non potest. Quia etiam cum mala irrogat, iusta est, & profecto quae iusta est, mala non est. Deus igitur omnipotēs siue per misericordiam cuius uult miseretur, siue per iudicium quem uult obduret, nec inique aliquid facit, nec nisi uolens quicquam facit, & omnia quaecunq; uult facit.
 Voluntas dei semper bona est.

De duplici lege naturali, & Po

sitiua. Et de peccato
 De lege naturali.
 Prouerbiorum tertio.

HAbe fidutiam in domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudētię tuę. In omnibus uijs tuis cogita illum, & ipse dirigit gressus tuos. Ne sis sapiens apud temetipsum. Time Deum, & recede à malo. Honora deum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus &c.

Ecclesiastici decimoséptimo: Deus creauit de terra hominem, & secūdum imaginem suam fecit illum. Et iterum conuertit illum in ipsam: & secūdū se uertit illum uirtute. Numerum dierum & tempus dedit illi: & dedit illi potestatem eorum quę sunt super terram. Posuit timorem illius super omnem carnem: & dominatus est bestiarū & uolatilium. Creauit ex ipso adiutorium simile sibi: consilium & linguam & oculos & aures, & cor dedit illis excogitandi: & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit & illis scientiam spiritus, & sensu impleuit cor illorum: & mala & bona ostendit illis. Posuit oculum ipsorum super corda illorum ostendere illis magna opera suorum: ut nomen sanctificationis collaudent: & gloria in mirabilibus illius, ut magna opera enarrēt operum eius. Addidit illis disciplinam: & legem uitę hereditauit illos: testamentum æternum cōstituit cum illis: & iustitiam & iudicia sua ostendit illis. Et magna opera honoris eius uidit oculus illorum: & honorem uocis audierunt aures illorum: & dixit illis, attēdite ab omni iniquo. Et mandauit illis unicuique de proximo suo. Vię illorum coram illo sunt semper, non sunt absconsę ab oculis ipsius. In unamquamque gentem preposuit rectorem, & pars Dei Israel facta est manifesta. Et omnia opera illorū uelut sol in conspectu Dei: & oculi eius sine intermissione inspicientes in uis eorum

rum. Non sunt absconsa testamenta propter iniquitatem illorum & omnes iniquitates eorum in conspectu dei & cætera.

Thobix quarto: Omnibus autem diebus uite tuæ, in mente habeto Deum. Et caue ne aliquando peccato consentias & prætermittas præcepta domini Dei nostri. Ex substantia tua fac eleemosinam, & noli auertere faciem tuam ab ullo paupere. Ita em̄ fiet ut nec à te auertat facies domini. Quomō ita potueris esto misericors. Si multum tibi fuerit abundanter tribue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libeter impartiri stude. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam. Quod ab alio odjeris fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias.

Matthei septimo: Omnia ergo quæcunq; uultis ut faciant uobis homines & uos facite illis.

Romanorum secundo: Cum enim gentes quæ legem nō habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia eorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium in die cum iudicabit Deus occulta hominū, secundum Euangelium meum per Iesum Christum.

Augustinus quinquagena secunda psalmo quinquagesimo septimo. Versu primo.

Quandoquidem manu formatoris nostri in ipsis cordibus nostris ueritas scripsit: Quod tibi non uis fieri alteri ne feceris. Hoc & antequā lex daretur nemo ignorare permisus est, ut esset unde iudicarentur, & quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptum est in tabulis quod in cordibus non legebant. Non enim scriptum nō habebant, sed legere nolbant. Oppositum est oculis eorum,

e a quod

Sapient. 1
Quare lex
Mosaica
data est.

quod in conscientia uidere cogent, & quasi forinsecus amota uoce Dei, ad interiora sua homo compulsus est dicente scriptura: In cogitationibus enim impij interrogatio erit. Vbi interrogatio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiam à se ipsis exules facti sunt, data est etiam cōscripta lex. Non quia in cordibus scripta non erat, sed quia tu fugitiuus eras cordis tui, ab illo qui ubique est comprehenderis, &

Esaie 46

ad teipsum intro reuocaris. Propterea scripta lex quid clamat eis, qui deseruerūt legem scriptā in cordibus suis? Redite prauaricatores ad cor. Quis enim te docuit nolle accedi ab altero

Quæ docet
lex nature

ad uxorem tuam? Quis te docuit nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit nolle iniuriam pati, & quicquid aliud uel uniuersaliter uel particulariter dici potest? Multa enim sunt de quibus singulis interrogati homines clara uoce respondeant, nolle se pati. Age si nō uis pati ista, nunquid solus es homo? Nōne in societate uiuis generis humani? Qui tecum factus est, socius tuus est, & omnes facti ad imaginem Dei, nisi terrenis cupiditatibus conterant, quod ille formauit. Quod ergo tibi non uis

Iudicamus
mala quæ
pati noli-
mus.

fieri, noli alteri facere. Iudicas enim malum esse in eo quod pati nō uis, & hoc te cogit nosse lex intima in ipso tuo corde cōscripta. Faciebas, & clamabatur inter manus tuas, quomodo cogeris redire ad cor tuum, cum hoc pateris inter manus alienas? Furtum bonum est? Non: interrogo, Adulterium bonum est? Et omnes clamant non. Homicidium bonum est? Omnes clamant detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est? Non, uox omnium est. Aut si adhuc non cōfiteris, accedit qui concupiscit rem tuam, placeat tibi, & responde quod uis. Oēs

Quod tibi
ab altero
uis fieri,
ipse alteri
fac.

ergo de his rebus interrogati clamant hæc bona nō esse. Rursus de beneficijs, non solum de non nocendo, uerumetiam de non præstando atq; tribuendo interrogatur omnis anima esuriens, famem patiens. Alius habet panem & redundat ei ultra sufficientiam, nouit te egere, non dat. Displicet tibi esurienti, displiceat & satiato cum alterum esurire cognoueris. Peregrinus tecto indigens, uenit in patriam tuam, nō suscipitur ille. Tunc clamat ille, inhumanam esse ciuitatem, facile apud Barbaros sibi esse potuisse refugium. Sentit iniquitatem, quia patitur, tu forte non sentis. Sed oportet ut te cogites peregrinū,

Exemplū
charitatis.

& uideas, quomodo tibi possit displicere, qui tibi non præstitit, quod tu in patria tua non uis peregrino præstare. Eia tu redi,

redi, redi præuaricator ad cor, ibi scripta est lex, quod tibi fieri non uis, alij ne feceris.

Esaiæ uicesimoquarto: Luxit & defluxit terra, & infirmata est, defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ. Et terra infecta est ab habitatoribus suis. Quia transgressi legem sunt, mutauerunt ius, dissi- pauerunt fœdus sempiternum. Propter hoc maledictio uorabit terram, & peccabunt habitatores eius, ideo insanient cultores eius, & relinquetur homines pauci.

Hieronymus super illud, libro octauo.

Audiant Iudæi, qui se solos legem domini accepisse gloriantur, quod uniuersæ primæ Gentes, totusq; orbis naturalē ac ce- ceperit legem, & idcirco postea lex data sit per Moysen, quia prima lex dissipata est. De qua Apostolus loquitur: Cum em̄ Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, isti legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Qui igitur has leges obser- uauerint, præmia consequentur, qui autē neglexerint eas, sustinebunt quæ nunc sermo propheticus cōminatur. Et quomodo in principio benedixit Deus omni creaturæ quam fecerat, sic in consummatione maledicet his qui terreni sunt, &c.

Ambrosius libro de Paradyso, capite octauo.

Quid est enim peccatum, nisi præuaricatio legis diuinæ, & celestium inobedientia mandatorum? Non enim auribus cor- poris de mandatis celestibus iudicamus, sed cum esset Dei uerbum, opiniones quedam nobis boni & mali pullulauerunt, dum id quod malum est, naturaliter intelligimus esse uitandum, & id quod bonum est, naturaliter intelligimus nobis esse præceptum. In eo igitur uocem domini uidemur audire, quod alia interdicit, alia præcipiat. Et ideo si quis non obedi- rit illis, quæ semel à Deo præcepta credimus, pœnæ obnoxius æstimatur. Dei autem præceptum, non quasi in tabulis lapideis atramento legimus inscriptum: sed cordibus nostris tenemus impressum spiritu Dei uiui. Ergo opinio nostra sibi legem facit. Si enim Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, &c. Opinio igitur humana, sibi tanquam Dei lex est.

Augustinus contra Iulianum Pela . libro quarto,
capite tertio.

Ideoq; dicuntur sine lege naturaliter quæ legis sunt facere,
quia ex gentibus uenerunt ad Euangelium, nõ ex circumcisio
ne, cui lex data est, & propterea naturaliter, quia ut crederet,
ipsa est in eis per Dei gratiam correcta natura.

Sapientiæ decimo: Hæc illum qui primus forma-
tus est à Deo, pater orbis terrarum cum solus esset crea-
tus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo. Et eduxit
illum de limo terræ, & dedit illi uirtutem continendî
omnia . Ab hac ut recessit iniustus in ira sua per iram
homicidij, fraternitas deperijt. Propter quod cū aqua
deleret terram, sanauit iterum sapientia per contem-
ptibile lignum iustum gubernans.

Augustinus ad Hilarium Epistola octogesima nona.

Proinde quoniã lex est etiam in ratione hominis, qui iam
utitur arbitrio libertatis naturaliter in corde conscripta, qua
suggeritur ne mali aliquid faciat quisq; alteri, quod pati ipse
non uult: secundum hanc legem præuaricati sunt omnes, etiã
qui legem per Moysen datã non acceperunt, de quibus in Psal-
mo legitur: præuaricatores æstimaui omnes peccatores terre.
Non enim omnes peccatores terræ legem per Moysen datam
præuaricauerunt, sed tamen nisi aliquam præuaricassent, non
appellarentur præuaricatores. Vbi enim non est lex, nec præ-
uaricatio. Præuaricata ergo lege, quæ in Paradyso data est, na-
scitur homo ex Adam cum lege peccati & mortis, de qua dicitur:
Video aliam legem in membris meis repugnantem legi-
mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati, quæ
est in membris meis: Quæ tamen nisi mala postea consuetudi-
ne roboretur, facilius uincitur, non tamen nisi gratia Dei. Le-
ge autem illa præuaricata quæ est in usu rationis animæ ratio-
nalis, in ætate hominis iam ratione utentis, præuaricatores
fiunt omnes peccatores terræ. Præuaricata uero lege etiam il-
la, quæ data est per Moysen, multo amplius abūdat delictum.
Si enim data esset lex, quæ posset uiuificare, omnino ex lege
esset iustitia. Sed cõclusit scriptura omnia sub peccato, ut pro-
missio

Lex natu-
ralis quid
est.

Psal. 118

Præuarica-
tio legis na-
turalis.

Roma. 7

Præuarica-
tio etiã le-
gis Mosai-
cæ.

missio ex fide IESV CHRISTI daretur credentibus. Hęc Galat. 3
 uerba si agnoscis, Apostolica sunt, de qua lege iterum dicit: In eodem,
 Lex præuaricationis gratia posita est, donec ueniret semen,
 cui promissum est dispositum per Angelos in manu mediato
 ris, CHRISTVM commendās, cuius gratia salui facti sunt
 omnes, siue paruuli à lege peccati & mortis, cum qua nati sur
 mus: siue maiores, qui male utentes arbitrio uoluntatis, præua
 ricarunt legem naturalem ipsius rationis: siue qui legem accē
 perunt, quæ data est per Moysen, eamq; præuaricantes litera
 occisi sunt. Cum uero etiam Euangelica præcepta homo præ
 uaricat, uelut quatruiduanus mortuus pūtet: nec de illo tamē
 desperandum est propter eius gratiam, qui nō lente dixit, sed
 magna uoce clamauit: Lazare ueni foras.

Iohan. 12

Augustinus in Iohānem, Tractatu quadragesimo
 nono, capite undecimo.

Homo quando nascitur, iam cum morte nascitur, quia de
 Adam peccatum trahit. Vnde dicit Apostolus: Per unum ho- Roma. 5
 minem peccatum intrauit in mundum, & cætera. Ecce habes Quatuor
 unum diem mortis, quod homo trahit de mortis propagine. dies mor-
 Deinde crescit, incipit accedere ad rationales annos, ut legem tis.
 sapiat naturalem, quam omnes habent in corde fixam: Quod Thobix 4
 tibi non uis fieri, alij ne feceris. Nunquid de Paganis hoc dici
 tur, & non in natura ipsa quodammodo legitur? Furtum uis
 pati? Vtique non uis. Ecce lex in corde tuo. Quod non uis pa
 ti, facere noli. Et hanc legem transgrediuntur homines. Ecce
 alter dies mortis. Data est lex etiam diuinitus per famulum
 Dei Moysen. Dictum est illic, non occides, non mœchaberis,
 non falsum testimonium dices, honora patrē & matrem, non
 concupisces rem proximi tui. Ecce lex scripta est, & ipsa con
 temnit. Ecce tertius dies mortis. Quid restat? Venit & Euāge
 lium, prædicatur regnum cœlorum, diffamatur ubique Chri
 stus, minatur gehenna, uita promittitur æterna, & ipsa conte
 mnitur. Transgrediuntur homines Euangelium. Ec
 ce quartus dies mortis. Merito iam fœtet.

Nunquid & talibus neganda est mi
 sericordia? Absit. Etiam ad tales
 dñs excitandos nō dedi
 gnatur accedere.

72 **De lege positua quæ est di-**

plex, diuina z humana.

Primo de lege diuina siue Mosaica.

Romanorum secundo:

Quicumq; enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt, & quicumq; in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.

Tertio: Scimus autem quoniam quæcunq; lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur, ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo, quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autē iustitia Dei sine lege manifestata est, testificata à lege & prophetis.

Quarto: Si enim qui ex lege hæredes sunt exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur.

Quinto: Lex autem subintrauit, ut abundaret delictum, ubi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia, ut sicut regnauit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per iustitiam in uitam æternam, per Iesum Christum, & cætera.

Eodē: Peccatum non imputabatur, cum lex non esset, sed regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est foma futuri.

Septimo: Peccatum non cognoui, nisi per legem, nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Nō concupisces. Sine lege enim peccatum mortuū erat. Ego autem uiuebam sine lege aliquando. Sed cum uisisset mandatum, peccatum reuixit. Ego autem mortuus sum, & inuentum est mihi mādatum, quod erat
ad ui-

ad uitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta, per mandatum seduxit me, & per illud occidit. Itaq; lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum.

Octauo: Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem. Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis.

Prima Corinthiorum decimoquinto: Virtus peccati lex.

Galatas secundo: Ego enim per legem, legi mortuus sum. Si enim per legem iustitia, ergo gratus Christus mortuus est.

Galatas tertio: Nam si ex lege hereditas, iam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donauit Deus. Quid igitur lex? Propter transgressionem posita est, donec ueniret semen, cui promiserat. Lex ergo aduersus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset uiuificare, uere ex lege esset iustitia. Itaq; lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur.

Prima ad Timotheum primo: Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur, scientes hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, & cætera.

Hebræorum septimo: Nihil enim ad perfectum adduxit lex. Capite decimo: Umbram enim habens lex futurorum bonorum, nunquam potuit accedentes perfectos facere.

Ambrosius libro de Iacob & uita beata, capite vi.

Quid igitur profuit ut lex promulgaretur, si profutura non erat? Opus & erat?

utilitas legis
Mofay
cæ.

erat? Habebamus iam legem nature, erat unusquisq; sibi lex, qui opus legis scriptum habebat in corde suo. Illam non tenuimus, cur addebatur ei altera, in cuius operibus caro non possit iustificari? Accessit uinculum, nõ solutio: addita est peccatorum agnitio, non remissio. Peccauimus omnes, qui poteramus excusationem prætere per ignorantiam, os obstrutum est omnibus. Profuit tamen mihi, cœpi confiteri quod negabam, cœpi delictum meum cognoscere, & iustitiam non operire, cœpi pronũciare aduersus me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietates cordis mei. Sed & illud mihi prodest, quod non iustificamur ex operibus legis. Nõ habeo igitur unde gloriari in operibus meis possim, non habeo unde me iactem, & ideo gloriabor in Christo. Nõ gloriaber, quia iustus sum, sed gloriabor, quia redemptus sum. Gloriabor, non quia uacuus sum peccati, sed quia mihi remissa sunt.

Psalm. 31

Augustinus lib. de litera & spiritu. Cap. ix.

Ostensio
legis Mo-
saycæ.

Ostendit enim tantummodo lex, quid faciendum, quidue cœnendum sit, ut quod illa ostēderit, uoluntas impleat, ac sic homo iustificetur. Sed õ homo attende quid sequitur: Nunc autē, inquit, sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata per legē & prophetas, Parum ne insonat surdis? Iustitia, inquit, Dei manifestata est? Hanc ignorant qui suam uolunt constitutere, huic nolūt esse subiecti. Iustitia, inquit, Dei manifestata est: Non dixit iustitia hominis uel iustitia proprię uoluntatis, iustitia Dei, non qua iustus est deus, sed qua induit hominem, cū iustificat impium. Hęc testificata per legē & prophetas, huic quippe testimonium perhibent lex & prophetæ. Lex quidem hoc ipso quod iubendo & minādo, & neminem iustificando, satis indicat dono Dei iustificari hominem per adiutorium spiritus. Prophetæ autē, quia id quod prædixerunt, Christi impleuit aduentus. Nā hinc sequitur & adiungit dicens: Iustitia autē Dei per fidē Iesu Christi, hoc est, per fidē qua creditur in Christum. Sicut autē fides Christi dicta est, nõ qua credit Christus, sic illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrunq; enim nostrum est, sed ideo Dei & nostri dicitur, quod eius nobis largitate donat. Iustitia ergo Dei sine lege, nõ sine lege manifestata est. Sed iustitia Dei sine lege est, quam Deus per spiritum gratiæ credenti confert sine adiutorio legis, hoc est, non adiutus a lege

Iustitia nõ
datur per
legem.

a lege

lege. Non utiq; iustificati per legem, non iustificati per pro-
prium uoluntatem, sed iustificati gratis per gratiam ipsius: mur gra-
tis. non quod sine uoluntate nostra fiat, sed uoluntas nostra osten-
ditur infirma per legem, ut sanet gratia uoluntatem, & sana
uoluntas impleat legem, non constituta sub lege, nec indigēs
lege. Iusto enim non est lex posita. 1. Thi. 5.

Augustinus super Iohannem. Tracta. iij. Ca. i.

Lex per Moysen data est, quæ reos tenebat. Quid enim ait
Apostolus: Lex subintravit ut abundaret delictum. Hoc pro-
derat superbis, ut abundaret delictum: Multum enim sibi da-
bant, & quasi uiribus suis multum assignabant, & non pote-
rant implere iustitiam, nisi adiuuaret ille qui iusserat. Super-
biam illorū uolens domare Deus, dedit legem, tanq̄ dicēs: Ec-
ce implere, ne puteris deesse iubentem: nō deest qui iubeat, sed
deest qui impleat. Si ergo deest qui impleat, unde nō implet?
Quia natus cum traduce peccati & mortis, de Adā natus tra-
xit secum quod ibi conceptum est. Cecidit primus homo, &
omnes qui de illo nati sunt, de illo traxerunt concupiscentiā
carnis. Oportebat ut nasceretur alius homo, qui nullam tra-
xit cōcupiscentiā, homo & homo, homo ad mortē, homo ad
uitam, sicut dicit Apostolus: Qm̄ quidē per hominē mors, &
per hominē resurrectio mortuorū. Oēs qui per Christū iusti-
ficati, iusti. Non in se, sed in illo. Nam in se si interrogas, Adā
sunt: In illo si interrogas, Christi sunt. Quare? Quia ille ca-
put dominus noster Iesus Christus, non cum traduce peccati
uenit, sed tamen uenit cum carne mortali. Mors peccatorum
pœna erat, in domino munus misericordiæ erat, non pœna
peccati. Nō habebat ille quare moreretur, & mortuus est: Tu
habes quare, & mori dedignaris? Dignare æquo animo pati
per meritum tuum, quod ille pati dignatus est, ut te à sempit-
terna morte liberaret. Homo & homo: Sed ille non nisi ho-
mo, iste Deus & homo: ille homo peccati, iste homo iustitiæ.
Mortuus es in Adā, resurge in Christū. Nam utriq; debetur
tibi. Iā credidisti in Christū, reddes tñ quod debes de Adā. Sed
non te in eternum tenebit uinculū peccati: quia mortem tuā
eternā occidit mors tēporalis Domini Dei tui. Ipsa est gra-
tia fratres mei, ipsa est ueritas, quia promissa & exhibita.
Non erat ista in ueteri testamento, quia lex minabatur non
operculā

Rom. 5
Lex abun-
dare facit
delictum

1. Cor. 15

In nobis
Adam sur-
mus, in
Christo
iusti.

Mors
Christi
mortē no-
stram oc-
cidit.

utilitas legis
Mofay
ca.

erat: Habebamus iam legem naturę, erat unusquisque sibi lex, qui opus legis scriptum habebat in corde suo. Illam non tenuimus, cur addebatur ei altera, in cuius operibus caro non possit iustificari: Accessit uinculum, non solutio: addita est peccatorum agnitio, non remissio. Peccauimus omnes, qui poteramus excusationem pręterendere per ignorantiam, os obstrutum est omnibus. Profuit tamen mihi, cępi confiteri quod negabam, cępi delictum meum cognoscere, & iustitiam non operire, cępi pronũciare aduersus me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietates cordis mei. Sed & illud mihi prodest, quod non iustificamur ex operibus legis. Nō habeo igitur unde gloriari in operibus meis possim, non habeo unde me iactem, & ideo gloriabor in Christo. Nō gloriabor, quia iustus sum, sed gloriabor, quia redemptus sum. Gloriabor, non quia uacuus sum peccati, sed quia mihi remissa sunt.

Psal. 31

Augustinus lib. de litera & spiritu. Cap. ix.

Ostensio
legis Mo-
sayca.

Ostendit enim tantummodo lex, quid faciendum, quidue ca-
uendum sit, ut quod illa ostēderit, uoluntas impleat, ac sic ho-
mo iustificetur. Sed o homo attende quid sequitur: Nunc autē,
inquit, sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata per le-
gē & prophetas. Parum ne insonat surdis? Iustitia, inquit, Dei
manifestata est? Hanc ignorant qui suam uolunt construe-
re, huic nolūt esse subiecti. Iustitia, inquit, Dei manifestata est:
Non dixit iustitia hominis uel iustitia proprię uoluntatis, ius-
titia Dei, non qua iustus est deus, sed qua induit hominem, cū
iustificat impium. Hęc testificata per legē & prophetas, huic
quippe testimonium perhibent lex & prophetę. Lex quidem
hoc ipso quod iubendo & minādo, & neminem iustificando,
satis indicat dono Dei iustificari hominem per adiutorium spi-
ritus. Prophetę autē, quia id quod prędixerunt, Christi imple-
uit aduentus. Nā hinc sequitur & adiungit dicens: Iustitia autē
Dei per fidē Iesu Christi, hoc est, per fidē qua creditur in Chri-
stum. Sicut autē fides Christi dicta est, nō qua credit Christus,
sic illa iustitia Dei, non qua iustus est Deus. Vtrunq; enim no-
strum est, sed ideo Dei & nostri dicitur, quod eius nobis largi-
tate donat. Iustitia ergo Dei sine lege, nō sine lege manifesta-
ta est. Sed iustitia Dei sine lege est, quam Deus per spiritū gra-
tię credenti confert sine adiutorio legis, hoc est, non adiutus
a lege

Iustitia nō
datur per
legem.

lege. Non utiq; iustificati per legem, non iustificati per propriam uoluntatem, sed iustificati gratis per gratiam ipsius: non quod sine uoluntate nostra fiat, sed uoluntas nostra ostenditur infirma per legem, ut sanet gratia uoluntatem, & sana uoluntas impleat legem, non constituta sub lege, nec indigēs lege. Iusto enim non est lex posita. Iustificati: mar gra tis. 1. Thi. 1.

Augustinus super Iohannem. Tracta. iij. Ca. i.

Lex per Moysen data est, quæ reos tenebat. Quid enim ait Apostolus: Lex subintravit ut abundaret delictum. Hoc proderat superbis, ut abundaret delictum: Multum enim sibi dabant, & quasi uiribus suis multum assignabant, & non poterant implere iustitiam, nisi adiuuaret ille qui iusserat. Superbiam illorū uolens domare Deus, dedit legem, tanq̄ dicens: Ecce implete, ne putetis deesse iubentem: nō deest qui iubeat, sed deest qui impleat. Si ergo deest qui impleat, unde nō implet? Quia natus cum traduce peccati & mortis, de Adā natus traxit secum quod ibi conceptum est. Cecidit primus homo, & omnes qui de illo nati sunt, de illo traxerunt concupiscentiā carnis. Oportebat ut nasceretur alius homo, qui nullam traxit cōcupiscentiā, homo & homo, homo ad mortē, homo ad uitam, sicut dicit Apostolus: Qm̄ quidē per hominē mors, & per hominē resurrectio mortuorū. Oēs qui per Christū iustificati, iusti. Non in se, sed in illo. Nam in se si interrogas, Adā sunt: In illo si interrogas, Christi sunt. Quare? Quia ille caput dominus noster Iesus Christus, non cum traduce peccati uenit, sed tamen uenit cum carne mortali. Mors peccatorum pœna erat, in domino munus misericordiæ erat, non pœna peccati. Nō habebat ille quare moreretur, & mortuus est: Tu habes quare, & mori dedignaris? Dignare æquo animo pati per meritum tuum, quod ille pati dignatus est, ut te à sempiterna morte liberaret. Homo & homo: Sed ille non nisi homo, iste Deus & homo: ille homo peccati, iste homo iustitiæ, Mortuus es in Adā, resurge in Christū. Nam utriq; debetur tibi. Iā credidisti in Christū, reddes tñ quod debes de Adā. Sed non te in æternum tenebit uinculū peccati: quia mortem tuā æternā occidit mors tēporalis Domini Dei tui. Ipsa est gratia fratres mei, ipsa est ueritas, quia promissa & exhibita. Non erat ista in ueteri testamento, quia lex minabatur non opitulaba

Rom. 5

Lex abut
dare facit
delictum

1. Cor. 15

In nobis
Adam sur
mus, in
Christo
iusti.

Mors
Christi
mortē no
stram oc
cidit.

Lex ligat
infirmum
non sanat.

Beneficia
Dei.

opitulabatur, iubebat, non sanabat: languorem ostendebat, non auferebat: sed illa præparabat medico uenturo cum gratia & ueritate, tanquam ad aliquem quem curare uult medicus, mittit primum seruum suum, ut ligatum illum inueniat. Sanus non erat & sanari nolebat, & ne sanaretur, sanum se esse iactabat. Missa lex est, ligauit eum, inuenit se reum, iam clamabat de ligatura. Venit dominus, curat amaris aliquantum & acerbis medicamentis: Dicit enim ægroto, ferto: dicit, tolera: dicit, noli diligere mundum, habeto patientiam, curet te ignis continentia, ferrum persecutionis tolerant uulnera tua. Expauiscebas qui fuisti ligatus, liber ille & non ligatus bibit quod tibi dat: Prior passus est ut te consolaretur, tanquam dicens: Quod times pati pro te, prior patior pro te. Hæc est gratia & magna gratia. Quis il iam digne collaudat? De humilitate Christi loquor fratres mei: Maiestatem Christi & diuinitatem quis loquitur explicando & dicendo? & cætera.

Quarto Esdræ tertio: Nunquid meliora facit Babylon quam Syon, aut alia gens cognouit te, præter Israel? Aut quæ tribus credidit testamentis tuis, sicut Iacob? quarum merces non comparauit neque labor fructificauit. Pertransiens enim pertransiui in gentibus, & uidi abundantes eas, & non memorantes mandatorum tuorum. Nunc ergo pondera in statera nostras iniquitates, & eorum qui habitant in seculo, & non inuenietur nomen tuum nisi in Israel. Aut quando non peccauerunt in conspectu tuo, qui habitant terram, aut quæ gens sic obseruauit mandata tua? Hos quidem per nomina inuenies seruasse mandata tua: gentes autem non inuenies.

In eodem. Capitulo decimoquarto. Positum est ergo seculum in tenebris, & qui inhabitant in eo sine lumine. Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ à te facta sunt, uel qui incipient opera & cætera.

Iohannis primo: Lex per Moysen data est, gratia & ueritas per Christum facta est.

Iohannis septimo: Nonne Moyses dedit uobis legem? Et nemo ex uobis facit legem.

Exodi uigesimo: Non concupisces.

Augustinus libro de litera & spiritu. Cap. iiii.

Non concupisces apertissimum saluberrimumque præceptum est, quod si quis impleuerit, nullum habebit omnino peccatum. Nam hoc ideo Apostolus elegit generale quiddam quo cuncta complexus est, tamquam hæc esset uox legis ab omni peccato prohibentis, quod ait: Non concupisces. Neque enim ullum peccatum nisi concupiscendo committitur. Proinde quæ hoc præcipit bona & laudabilis lex est. Sed ubi spiritus sanctus non adiuuat, inspirans pro concupiscentia mala concupiscentiam bonam hoc est, charitatem diffundens in cordibus nostris, illa lex quamuis bona, auget prohibendo desiderium malum. Nescio enim quomodo hoc ipsum quod concupiscitur, fit iucundius dum ueratur. Et hoc est quod fallit peccatum per mandatum, & per illud occidit, cum accedit etiam prauaricatio, quæ nulla est ubi lex non est.

Roma. 7
Mandatum generale,
Non concupisces.

Nitimur
in uetitu.

Augustinus ad Hilarium. Epistola lxxxix.

Nam & lex ipsa in hoc adiutorium data est illis, qui ea legitime utuntur, ut per illam sciant, uel quid iustitiæ iam acceperint, unde gratias agant, uel quid adhuc eis desit, quod infranter petant. Qui autem sic audiunt, quod lex ait: Non concupisces, ut hoc quia didicerint, sufficere sibi arbitrentur, nec adiutorio gratiæ Dei ad faciendum quod iustum est dari sibi uirtutem credant & petant, ad hoc eis lex subintrauit, ut abundaret delictum. Nam interim ut omitteremus legem multa præcepta, & hoc inde commemoremus quod ad commemorandum elegit Apostolus, cum dicit lex: Non concupisces, quid uideat aliud imperare, nisi ab illicitis cupiditatibus continentiam? Animus quippe uelut pōdere, amore fertur quocumque fertur. Tubemur itaque detrahre de pōdere cupiditatis, quod accedit ad pōdus charitatis, donec illud consumatur, hoc perficiatur. Plebitudo enim legis charitas. Et tamen de ipsa continentia uide quid scriptum sit: Et cum scirem, inquit, quia nemo potest esse continens

Exodi. 20

Auditus legis tantum non sufficit

Roma. 13

Concupiscentia ipsa est donum Dei. Sapiens 8

Contra liberum hominis arbitrium.

Lex ad gratiam nos cogit.

continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapiētia, scire cuius esset hoc donum: adij dominum, & deprecatus sum illum. Nūquid dixit: Et cum scirem quia nemo potest esse continēs, nisi per proprium liberū arbitrium, & hoc ipsum erat sapiētia, scire à meipso esse hoc donū: Non planè hoc dicit, qđ quidam in sua uanitate dicūt, sed quod fuit in sanctæ scripturæ ueritate dicendū. Cum scirē, inquit, quia nemo esse potest continēs, nisi Deus det. Iubet ergo Deus continentia, & dat continentiam. Iubet per legem, dat per gratiā. Iubet per literā, dat per spiritum. Lex em̄ sine gratia facit abundare delictū, & litera sine spiritu occidit. Iubet ideo, ut facere iussa conati, & in nostra infirmitate sub lege fatigati, adiutorii gratiæ p̄scere nouerimus, & si quid facere poterimus operis boni, ei qui adiuuat non sumus ingrati. Neque enim uoluntatis arbitrium ideo tollitur quia iuuatur, sed ideo iuuatur, quia non tollitur. Qui igit̄ ideo dicit, adiutor meus esto, confitetur se uelle implere quod iussit, sed ab eo qui iussit, adiutorium p̄scere ut possit. Ad abundantiam igitur delictorū lex nos docet, quid uelle debeamus, nisi adiuuet gratia, ut quod uolumus ualeamus, & quod uoluerimus, impleamus.

Augustinus de nuprijs & concupiscentia ad Valerium libro primo, capite uicesimoseptimo.

Roma. 7

Non enim quod uolo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio, id est, concupisco, quia & hoc nollet facere, ut esset omni ex parte beatus. Si autem quod nolo, inquit, hoc facio, consentio legi quoniam bona est, quia hoc & illa non uult qđ & ego nolo. Non uult em̄ ut concupiscā, quæ dicit: Non concupisces, & ego nolo concupiscere. In hoc itaq; cōsentiunt, uoluntas legis, & mea. Verū quia cōcupiscere uolebat, & tamen concupiscebat, sed eidē concupiscentiæ nequaquā consentiendo seruiebat, adunxit atq; ait: Nunc autem iam non ego operor illud, sed id quod habitat in me peccatum.

Non qđ uolunt bonū hoc agūt.

Exodj 20

Augustinus contra Iulianū lib. tertio, cap. ultimo.

Roma. 7

Velle adiacet mihi, perficere autem bonum nō inuenio. Vel sicut Græci codices habent, Velle adiacet mihi, perficere autē bonum non, id est, non mihi adiacet perficere bonū. Non ait facere, sed perficere bonum, quia facere bonum, est post concupiscentias non ire. Perficere autem bonum, est non concupiscere,

piscere. Quod ergo est ad Galatas, Concupiscentias carnis ne Galat. 5
 perfeceritis, hoc e contrario est ad Romanos. Perficere autem Roma. 7
 bonum non inuenio: Quia nec illæ perficiuntur in malo, quã
 do eis non accedit nostræ uoluntatis assensus, nec nostra uo- Facere &
 luntas perficitur in bono, quandiu illarum cui non consenti- perficere
 mus permanet motus. Ipse autem conflictus, in quo etiam ba bonū q̄mo
 ptisari uelut agone decertant, cum caro concupiscit aduersus do differēt
 spiritum, & spiritus aduersus carnem, ubi & spiritus facit bo-
 num opus, non consentiendo concupiscentiæ male, sed nō per-
 ficit, quia ipsa mala desideria nō absumit: & caro facit malum
 desiderium, sed nec ipsa perficit, quia non sibi consentiente spi-
 ritu, & ipsa ad opera damnanda non peruenit.

Idem Augustinus contra eundem libro quarto, ca-
 pite secundo.

Nescio quomodo etiam castæ animæ in turpes labuntur as-
 sensus, quæ si imputaret altissimus, quis uideret castus? Hoc in
 quam malum, cur non extirpatur de continentium carne san- Quare cō-
 ctorum? Sed quia in ista humana miseria peior hostis est cauē cupiscētia
 da superbia, ideo nimirum non penitus extinguitur in carne manet in
 continentium sanctorum ista concupiscentia, ut dum pugna- renatis.
 tur aduersus eam, periculorū suorum animus admoneat, ne
 securus infletur, donec humana fragilitas ad tātā perfectio-
 nem perueniat sanitatis, ubi nulla putredo lasciuia, nullus tu-
 mor superbiæ formidetur.

Augusti. lib. 1. Retracta. capite decimonono.

Omnia mandata Dei implentur, quando quicquid non sit
 ignoscitur.

Secunda Corinthiorum tertio: Litera eñ occidit, spi-
 ritus autem uiuificat. Quod si ministratio mortis, in
 teris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita ut nō
 possent intēdere filij Israēl in faciem Moysi propter
 gloriam uultus eius quæ euacuatur, quomodo nō mā-
 gis ministratio spiritus erit in gloria?

Augustinus libro secundo, capite septimo contra
 aduersarium legis & prophetarum.

Quia ergo dicta est lex ministratio mortis in Iſis formata la- Ministra-
 pideis,

tio mortis
est lex.

pideis, hinc existimat quod morti ministrauerit Moyses, id est, mortis auctori, maligno scilicet spiritui, quem mundi huius iste opinatur autorem: ignorans ministrationem mortis dictam legem, secundum illud: *Litera occidit, spiritus autem uiuificat.* Lex enim quamuis iusta & sancta & bona, prauearicatoribus intulit mortem, quos Dei gratia non adiuuat ad iustitiam legis implendam. Oportebat enim ut in ueteri testamento lex imponeretur superbis, & de suae uoluntatis uirtute fidentibus, quae non daret iustitiam, sed iuberet: Ac sic morte prauearicationis impliciti, ad gratiam confugerent, non iubentem tantummodo, sed iuuantem, quae in nouo testamento est reuelata. Hinc putant isti diuinorum eloquiorum blasphematores, malam fuisse legem quae data est per Moysen, quia dicta est ministratione mortis in literis figurata lapideis: non intuentes propter illos esse dictum, qui suo libero arbitrio legem suffice re arbitrabantur, & spiritu gratiae non adiuti, rei prauearicationis, sub eiusdem legis litera tenebatur. Neque enim legis prauearicatio mala esset, nisi lex ipsa bona esset. Quid ergo mirum si illa dicta est ministratione mortis, ubi litera occidit, malum prohibendo quod fit, & bonum imperando quod non fit: ista uero dicta est ministratione spiritus utique uiuificantis, ut a prauearicationis morte surgamus, & iustitiam non rei legamus in tabulis, sed liberi in cordibus & in moribus habeamus: hoc est testamentum nouum, distans a uetere, quia ibi uetus homo formidinis coartatur angustijs, hic nouus homo spaciatur latitudine charitatis. Prohibitio enim peccati quod lex est, auget profecto desiderium peccandi. Quod non extinguitur, nisi contrario desiderio recte faciendi, ubi fides per dilectionem operatur.

Litera legis sine spiritu non sufficit.

Vetus & nouus homo.

Romanorum septimo: Igitur ipse ego mente seruo legi Dei, carne autem legi peccati.

Augustinus de uerbis Apostoli Ser. vi.

1. Cor. 15 Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Aculeus autem mortis est peccatum, uirtus autem peccati lex, quia ex prohibitione auctum est desiderium, non extinctum. Lex peccato dedit uirtutem tantummodo per literam iubendo, non per spiritum subueniendo. Lex enim iubebat & non implebat, quia caro ubi non erat gratia inuictissime resistebat, & lex infirmabatur per carnem, quia lex spiritalis est, ego autem car-

Roma. 8 firmabatur per carnem, quia lex spiritalis est, ego autem car-

nalis

nalis sum. Quomodo ergo mihi lex opitularetur iubens per literā, & mūdans per gratiam? Infirmabatur per carnē. Quid fecit Deus cum hoc impossibile esset legi, & infirmabatur per carnem? Deus filium suum misit. Per quid infirmabatur lex, & propter quid erat hoc impossibile legi? Infirmabat per carnem. Quid ergo Deus? Contra carnem misit carnem. Peccatum enim carnis occidit, carnis substantiam liberauit. Misit Deus filium suum in similitudinē carnis peccati. In carne qui dem uera, sed nō in carne peccati. Quod ergo impossibile erat legi, quæ faciebat præuaricationem, quia nondum mens conuicta quæsierat saluatorem, in quo infirmabatur per carnem, misit Deus filiū suum in similitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne. Quomodo ergo non habebat peccatum, si de peccato damnauit peccatum? Peccatum uocabatur in lege sacrificium pro peccato. Assidue lex hoc commemorat. Non semel, non iterum, sed sæpissime peccata dicebantur sacrificia pro peccatis. Tale peccatum erat Christus. Quid enim dicamus? Peccatum habebat? Absit. Peccatum non habebat, & peccatum erat. Peccatum erat, dixi secundum intelligentiam, quia sacrificium pro peccato, & cætera.

Lex infirmabat per carnem.

Roma. 8

Peccatum uocat etiā sacrificiū.

Galatas tertio: Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur.

Hieronymus libro commentariorum in Epistolam ad Galatas.

Pædagogus paruulis assignatur, ut lasciuens refrenetur ætas, & prona in uitia corda teneatur, dum tenera studijs eruditur infantia, & ad maiores philosophiæ ac regendæ Reipublicæ disciplinas metu pœnæ coërcita præparatur. Non tamē pædagogus magister & pater est, nec hæreditatē & scientiam pædagogi, is qui eruditur expectat, sed alienū custodit filium pædagogus, ab eo postquam ille ad legitimum capiendæ hæreditatis tempus aduenerit recessurus. Deniq; & nomen pædagogi hoc ipsum sonat, & est compositum ab eo quod pueros agat, id est, ducet. Itaq; & Moyse lex populo lasciuienti ad instar pædagogi seuerioris apposta est, ut custodiret eos, & futuræ fidei præpararet, quæ postquam uenit, & credidimus in Christum, iam non sumus sub pædagogo, tutor a nobis curatōr; discedunt, & legitimum tempus gratis ineuntes, ueri filij

Pædagogus est lex. Libera mur a pædagogo & fidem.

Dei nominamur, cui nos generat non lex abolita, sed mater si des quæ est in Christo Iesu.

Leuitici uicesimosexto: Si in præceptis meis ambulaueritis, & mādāta mea custodieritis, & feceritis ea, dabo uobis pluuias temporibus suis, & cætera: Si ambulaueritis ex aduerso mihi, nec uolueritis audire me addam plagas uestras.

Autoritates legis.

Deuteronomij tricesimo: Considera quod hodie proposuerim in conspectu tuo uitam & bonum, & e contrario mortem & malum, ut diligas dominum Deum tuum, & ambules in uisibus eius, & custodias mādāta illius, & cætera. Sin autem auersum fuerit cor tuum, & audire nolueris, atque errore deceptus adoraueris deos alienos, & serueris eis: prædico tibi hodie quod pereas.

Deuteronomij undecimo: En propono in conspectu uestro hodie benedictionē & maledictionē. Benedictionem, si obedieritis mandatis domini Dei uestri quæ ego hodie præcipio uobis. Maledictionē, si non obedieritis mandatis domini Dei uestri.

Esaia quadragesimoquinto: Cōuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ.

Ezechielis decimo octauo: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris.

Iohelis secundo: Cōuertimini ad me in toto corde uestro. Et cōuertimini ad dominū Deum uestrum.

Zacharia primo: Cōuertimini ad me ait dominus exercituum, & conuertar ad uos, & cætera.

Augustinus libro de libero arbitrio & gratia, capite quarto.

Voluntas bona Dei donū est. Nunquid tam multa quæ præcipiuntur in lege Dei, ne fornicationes & adulteria committantur, indicant aliud quàm liberum arbitrium? Neque enim præciperentur, nisi homo haberet

beret propriam uoluntatem, qua diuinis præceptis obediret. Et tamen Dei donum est sine quo seruari præcepta non possunt. Paulus Noli uinci à malo, sed uince in bono malo. Quod Rom. 12 tamen ut fiat adiuuat gratia, quæ nisi adiuuerit, nihil lex erit nisi uirtus peccati. Augetur enim concupiscentia, & maiores uires accipit lege prohibente, nisi adiuuet spiritus gratiæ.

Ex capite decimosexto: Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non iuberet Deus quod sciret nõ posse ab homine fieri. Quis hoc nesciat? Sed ideo iubet aliqua quæ non possumus, ut nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim fides, quæ orando impetrat quod lex imperat. Denique ipse qui dixit: Si uolueris, conseruabis mandata. In eodem libro Ecclesiastico aliquanto post dicit: Quis dabit in ore meo custodiam, & cætera. Certum est nos mandata seruare si uolumus, sed quia præparatur uoluntas à domino, ab illo petendum est ut tantum uelimus, quantum sufficit ut uolendo faciamus. Certum est nos uelle cum uolumus, sed ille facit ut uelimus bonum, de quo dictum est: A domino gressus hominis dirigentur, & uiam eius uolet. De quo dictum est: DEVS est qui operatur in nobis uelle & operari. Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, præbendo uires efficacissimas uoluntati qui dicit: Faciam ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis.

Capite decimo octauo: Cur ergo dictum est: Diligam⁹ inuicem, 1. Iohan. 4 quia dilectio ex Deo est, nisi quia præcepto admonitum est liberum arbitrium, ut quæreret Dei donum? Quod quidem sine suo fructu prorsus admoneret, nisi prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi sibi quæreret, & unde quod iuberetur impleret. Cum dicitur, diligamus inuicem, lex est, cum dicitur, quia dilectio ex Deo est, gratia est.

Capite decimonono: Iohannes dicit, Deus dilectio est. Et Pelagiani etiam ipsum Deum non ex Deo, sed ex semetipsis habere se dicunt: & cum scientiam legis ex Deo nobis esse fateantur, charitatem ex nobis ipsis uolunt. Nec audiit Apostolum dicentem: Scientia inflat, charitas autem ædificat. Fidem autem ueram & doctrinam sanam ambas esse dicit ex Deo, quia scriptum est: A facie eius scientia & intellectus procedit. Et scriptum est: Charitas autem ex Deo est.

Deus quare iubet ea quæ non possumus. Eccle. 22
In eodem. Deus facit ut bonum uelimus. Psal. 36
Philip. 2

Dilectio ex Deo est Pelagianorum error 1. Cor. 9
1. Iohan. 4

eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populū. Et nō docebit unusquisque proximū suum, & unusquisq; fratrem suum dicens, cognosce dominū, quoniam omnes sciēt me à minore usque ad maiorem eorum, quia propitius ero iniquitatibus eorum.

Hiero. lib. vi. Cōment. In Hiere. Fo. clxij.

Dubitat de
autore epi
stolę ad He
bręos.

Hoc testimonio Apostolus Paulus, siue quis alius qui scripsit epistolam ad Hebręos, usus est, omnesq; deinceps Ecclesiastici uiri, in primo saluatoris aduentu dicunt uniuersa cōpleta, & nouum testamentum, hoc est, Euangelium, successisse ueteri testamento, à quo legem literę lege spiritus commutatam, ut omnia quoq; sacrificia & circuncisio, & sabbatū spiritualiter cōplerentur. Quod autē pactum pro testamento ponimus, Hebraicę ueritatis est, licet testamentū recte pactū appellatur, quia uoluntas in eo atq; testatio eorū qui pactū inueniunt cōtinetur. Quādo eductus est Israēl de terra Aegypti, tanta Dei in populo familiaritas fuit, ut manum eorum apprehēdisse dicatur, & dedisse pactum quod illi fecerunt irritum, & propterea dominus neglexit eos. Nunc autem in Euangelio post crucem, resurrectionem, & ascensionem dare se pactum, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus pollicetur. Cumq; scriptum fuerit domini testamentum in mente credentium, ipsum esse eis in Deum, & illos esse in populū, ut nequaquā Iudaicos querant magistros, & traditiones & mādata hominum, sed doceantur à spiritu sancto, si tamen audire mereantur: Templum Dei estis uos, & spiritus Dei habitat in

1. Cor. 3

Noticia
Dei.

uobis. Spiritus autē spirat ubi uult, & diuersas habet gratias. Noticiaq; unius Dei, omnium uirtutū possessio est. Et hoc, inquit, fiet, quia propitius ero iniquitati eorum, & peccati eorū non recordabor amplius.

Primo Regū decimo: Et cum ingressus fueris ibi urbem, obuium habebis gregem prophetarū descendentium de excelso: & ante eos psalterium & tympanum & tybiam, & citharam, ipsosq; prophetātes. Et insiliet in te spiritus domini & prophetabis cum eis, & mutaberis in uirum alium. Cum ergo euenierint si
gna

gna hæc omnia tibi, fac quæcunque inuenerit manus tua, quia dominus tecum est.

Threnorum primo: De excelso misit igne in ossibus meis, & erudiuit me. Expãdit rete pedibus meis, & conuertit me retrorsum.

Iob uicesimotertio: Deus molliuit cor meum: & omnipotēs cõturbauit me. Non em̄ perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

Esaie quadragesimotertio: Et omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creauit eum, formauit eum, & feci eum.

Bernardus ad Cartusienses Epistola undecima.

Lex domini immaculata conuertens animas, quod sola uide- Pfalm. 18
 licet sit, quæ ab amore sui & mudi auertere possit animum, Lex dñi
 & in Deum dirigere. Nec timor quippe nec amor priuatus cõ- animas cõ
 uertit animã. Mutant interdum uultum uel actum, affectum uertens.
 nunq̄. Facit quidem etiam seruus nonnunq̄ opus Dei, sed quia
 non sponte, in sua adhuc duritia permanere conuincitur. Fa-
 cit & mercenarius, sed quia non gratis, propria trahi cupiditate
 cognoscit. Porro ubi proprietatis, ibi singularitas. Vbi autē
 singularitas, ibi angulus. Vbi uero angulus, ibi sine dubio for-
 des & rubigo. Sit itaq; seruo sua lex timor ipse, quo constrin-
 gitur. Sit mercenario sua cupiditas, qua & ipse ardetur, quan-
 do ab ipsa tentatur abstractus & illectus. Sed hæc nulla aut si
 ne macula est, aut animas cõuertere potest. Charitas uero cõ- Lex chari
 uertit animas, quas facit & uoluntarias. Porro in eo eam dixe- tatis non
 rim immaculatã, quod nil sibi de suo retinere cõsueuit. Cui ne querit que
 pe de proprio nihil inest, totum profecto quod habet Dei est. sua sunt.
 Quod autē Dei est, immundum esse non potest. Lex ergo do-
 mini immaculata charitas est, quæ non quod sibi utile est que-
 rit, sed quod multis. Lex autem domini dicitur, siue quod ipse
 ex ea uiuat, siue quod eam nullus nisi eius dono possideat. Nec
 absurdum uideatur, quod dixi etiam Deum uiuere ex lege,
 cum non alia dixerim, quam charitate. Quid uero in summa
 & beata illa trinitate, summam & ineffabilem illam cõseruat
 unitatem, nisi charitas? Lex est ergo, & lex domini charitas, Christi uē
 f 4 quæ

- aut etiam in uinculo pacis. Nemo tamen me aestimet charitatem hic accipere qualitatem, uel aliquod accidens, alioquin in Deo diceretur (quod absit) esse aliquid quod Deus non est, sed substantiam illam diuina nam quod utique nec nouum nec insolitum est, dicente Iohanne: Deus Charitas est. Dicitur ergo recte charitas & Deus, & Dei donum, Deus & dei Itaque charitas dat charitatem, substantia accidentalem. Hæc est donum. lex æterna creatrix & gubernatrix uniuersitatis. Siquidem in pondere & mensura & numero per eam facta sunt uniuersa, & nihil sine lege relinquitur, cum ipsa quoque lex omnium sine lege non sit, non tamen alia quam seipsa, qua & seipsam & si non creauit, regit tamen. Cæterum seruus & mercenarius habent legem, non à domino, sed quam ipsi sibi fecerunt, ille Deum non amando, iste plus aliud amando. Habent inquam legem non domini, sed suam, illi tamen quæ domini est subiectam. Et qui dem suam sibi quisque legem facere potuerunt, non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini subducere potuerunt. Tunc autem dixerim quoniam sibi suam fecisse legem, quando comitum & æternæ legi propriam prætulit uoluntatem, peruerse utique uolens suum imitari creatorem, ut sicut ipse sibi lex suique iuris est: ita is quoque seipsum regeret, & legem sibi suam faceret uoluntatem, graue utique & importabile iugum super omnes filios
- Roma. 4 Adam, heu inclinans & incuruans ceruices nostras, adeo ut uita nostra inferno appropinquauerit. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quo utique sic premor, ut nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno
- Job 7 anima mea. Sub hoc onere grauatur gemebat, qui dicebat: Quare posuisti mihi contrarium tibi, & factus sum mihi metipsum grauis? Domine Deus meus cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam, ut abiecta graui sarcina proprie uoluntatis, sub leni onere charitatis respirare, nec iam seruiliter timore coerceretur, nec mercenaria cupiditate illiciat, sed agar spiritu tuo, spiritu libertatis, quod aguntur filii tui, qui testimonium reddat spiritui meo quod & ego sum unus ex filiis, dum eadem lex mihi quæ & tibi, & sicut tu es, ita & ipse sum in hoc mundo? Hi siquidem qui hoc faciunt quod ait Apostolus: Nemini quicquam debeatis nisi ut inuicem diligatis, proculdubio sicut Deus est, & ipsi sunt in hoc mundo, nec serui sunt nec mercenarii sunt, sed filii. Itaque nec filii sunt sine lege, nisi forte aliqui aliter sentiant

sentiat, propter hoc quod scriptum est, iustus non est lex posita. Sed sciendum est quod alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate. Nec sub illa coguntur esse filij Dei, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia iustus non est lex posita? Non accepistis (inquit) spiritum seruitutis iterum in timore. Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sint? Sed accepistis (ait) spiritum adoptionis filiorum. Denique audi iustum utrumque de se fatentem, & quod non sit sub lege, nec tamen sit sine lege. Factus sum (inquit) his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege. His qui sine lege erant, tanquam sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi. Vnde apte non dicitur: Iusti non habent legem, aut iusti sunt sine lege, sed iustus non est lex posita, hoc est, non tanquam iniustus imposta, sed uoluntarijs eo liberaliter data, quo suauiter inspirata. Vnde & pulchre dominus ait: Tollite iugum meum super uos. Bona itaque lex charitas & suauis, quæ non solum leuiter suauiterque portatur, sed etiam seruorum & mercenariorum leges portabiles ac leues reddit, quas utique non destruit, sed facit ut impleantur, dicente domino: Non ueni legem soluere, sed adimplere.

1. Timo. 1
Lex libertatis & seruitutis.

Roma. 8

Legem charitatis boni habent.

1. Cor. 9

Iustus non est lex posita.

Mat. 13

Mat. 5

De operibus legis.

Augustinus libro Expositionum in Epistolam ad Galatas Capite tertio.

SCIRE prius debet quis, opera legis bipartita esse. Nam partim in sacramentis, partim uero in moribus accipiuntur. Ad sacramenta pertinent, circumcisio carnis, sabbatum temporale, nomen, sacrificia atque omnes huiusmodi innumerabiles obseruationes. Ad mores autem: Non occides, non mœchaberis, non falsum testimonium dices, & talia cetera. Non quid nam ergo Apostolus ita potest curare, utrum Christianus homicida, aut mœchus sit, an castus atque innocens, quemadmodum non curat utrum circumcisus carne an præputiatus sit? Nam hæc omnia exponuntur Christianis, ut quid ualeant tantummodo intelligant, etiam facere non cogantur, in obseruationibus si non intelligantur, seruitus sola est.

Legis opera bipartita sunt.

Sacramenta ueteris testamenti quod ualeant Christianis.

Augustinus contra duas epistolas Pelagiani ad
Bonifacium libro tertio. Capitulo quarto.

Lex morū significandi ratiōe præcepta sunt, quāquam & in eis spirita-
à Moyse liter intelligenda sunt, recte lex dicitur spiritalis. Cætera ue-
tradita et- ro quæ ad pietatem bonosq; mores pertinentia, non ad ali-
jā à nobis quam significatiōem ulla interpretatiōe referendā, sed pror-
seruari fus ut sunt dicta, faciendā sunt. Profecto illam Dei legem, nō
debet. solum illi tunc populo, uerum etiam nunc nobis ad instituen-
dam recte uitā necessariam nemo dubitauerit. Si enim Chri-
Christiani stus nobis abstulit illud grauissimum multarum obseruatio
à grauisi- num iugū, ne carnaliter circuncidamur, ne pecorū uictimas
mo onere immolemus, ne sabbato septeno dierū uoluntate redeūte, ab
liberati operibus etiā necessarijs quiescamus, & cetera huiusmodi, sed
sunt. ea spiritaliter intellecta teneamus, remotisq; umbris signifi-
cantibus in rerum ipsarum quæ significatur luce uigilemus,
nūquid propterea dicturi sumus, non ad nos pertinere qd
Oīa præce- scriptū est, ut alienū quodcūq; perditum quisq; inuenerit, red-
pta decalo- dat ei qui perdidit, & alia multa similia, quibus pie recteq; ui-
gi seruāda- uere discit, maximēq; ipsum decalogū, qui duabus illis tabu-
sunt opere- lis lapideis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali,
externo- lis lapideis continetur, excepta sabbati obseruatione carnali,
pter unū. quæ spiritali sanctificationē quietēq; significat. Quis em̄
dicat non debere obseruare Christianos, ut uni deo religio-
nis obsequio seruiat, ut idolū non colatur, ut nomen dñi nō
accipiatur in uanū, ut parentes honorentur, ne adulteria, ho-
micidia, furta, falsa testimonia perpetrent, ne uxor, ne oīno
res ulla concupiscatur aliena? Quis est tam impius, qui dicat
ideo se ista legis nō custodire præcepta, quia est ipse Christia-
nus, nec sub lege, sed sub gratia constitutus? Verū hæc plane
magna distantia est, quod faciunt ista sub lege positi, quos li-
tera occidit, terrenā felicitatē uel cupiditate adipiscēdi uel ti-
more amittendi, & ideo non uere faciunt, qm̄ carnalis cupi-
ditas qua peccatum augetur, cupiditate alia non sanatur. Hi
seruat qui ad uetus pertinent testamētum. Sub gratia uero positi quos
timore uel uiuificat spiritus, & fide ista faciunt, quæ per dilectionem
cupiditate operatur in spe bonorum spiritalium. Hi pertinent ad testa-
seruat. mentum nouum.

August. cōtra Adimantū Manichæi dis. Cap. xvi.

Aduenientibus enim rebus quarum erant umbræ illæ obseruationes, id actum est, ut ostēderetur in ipsis umbris non esse spem ponendam, sed in ipsis rebus quas illę umbræ significabant esse uenturas, id est, Christum & ecclesiam. Et propterea illa iam omnia inania erant, nec tamen ea tanq̄ noxia remouenda, sed tanquam superflua contemnenda Apostolus præcipit. Vt si quis Iudæus Christo credidisset, propter offensionem suorum non prohiberetur in ipsis superfluis remanere, nec tamen in eis salutem suam constitutam esse putaret. Non em̄ signa illa, sed quæ significantur in salutem introducunt. Ideoq; præputiū nihil est, & circumcisio nihil est, sed obseruatio mādatorū Dei. Et quod alio loco dicit: Vtinā abscondantur qui uos conturbant, non quia circumcisio contraria est euangelio dicit Apostolus, sicut Manichæi putant, sed illud est Euangelio contrariū, ut quisq; rē deserēs, quæ per illā umbrā figuratur, ipsius umbræ sequat̄ inuitatē. Quod uolebāt qui gentibus in Christū credentibus iugū circumcisionis imponebant, quasi ad salutē necessariū, cum iā non esset umbra in corpore figuranda, sed res ipsa in corde gestanda.

Nō in umbris confidendum.

Opera legalia etiā nunc sunt licita, si absit fiducia. Gala. 5
In eodem

In eodem. Cap. 3. Certis em̄ quibusdā umbris & figuris re-
rum ante dñi aduentum secundum mirabilem atq; ordinatissimam distributionem temporū, populus ille tenebatur, qui testamentū uetus acceperat, tamen in ea tanta prædicatio & prædicatio est noui testamenti, ut nulla in Euāgelica atq; Apostolica disciplina reperiantur, quamuis ardua & diuina præcepta & promissa, quæ illis etiā libris ueteribus desint.

Euangelii etiā in ueteri testamento prædicabatur.

August. lib. exposit. in Epist. ad Gal. in Præfatione.

Causa propter quā scribit Apostolus ad Gala. hæc est, ut intelligant gratiā Dei id secum agere, ut sub lege iam non sint. Cum enim prædicata esset eis Euangelij gratia, non defuerūt quidam ex circumcisione, quamuis Christiani nomine, nondum tamen tenentes ipsū gratiæ beneficium, & adhuc uolentes esse sub oneribus legis, quæ dominus imposuerat, non iustitiæ seruicib⁹ sed peccato, iustā scilicet legē iniustus hominibus dando, ad demonstranda peccata eorū, non auferenda: Non enim aufert peccata, nisi gratia fidei, quæ per dilectionem operat̄. Sub hac ergo gratia iā Gal. constitutos, illi uolebant con-

Prædicatio pseudo prophetarum.

Error Pe-
tri apost.

bant constituere sub oneribus legis, asseuerantes nihil eis prodesse Euangelium, nisi circumciderentur, & cæteras carnales Iudaici ritus obseruationes subirent. Et ideo Paulum Apostolum suspectum habere cœperant, à quo illis Euangelium prædicatum erat, tanquam non tenentem disciplinam cæterorū apostolorum, qui Gentes cogebant iudaisare. Cesserat enim talium hominum scandalis apostolus Petrus, & in simulationem ductus erat tanquam & ipse hoc sentiret, nihil prodesse Gentibus Euangelium, nisi onera legis impleret. A qua simulatione idem Apostolus PAVLVS eum reuocat, sicut in hac epistola docet.

Idem Augustinus in eodem Cap. ij.

Gala. 2. Petrus autem cum uenisset Antiochiam, obiurgatus est à Paulo, non quia seruabat consuetudinem Iudæorum, in qua natus atq; educatus erat, quanquam apud Gentes eam nõ seruaret, sed obiurgatus est, quia Gentibus eam uolebat imponere. Cum uidisset quosdam uenisse à Iacobo, id est, à Iudæa. Nā ecclesie Hierosolymitanę Iacobus præfuit. Timens ergo eos, qui adhuc putabant in illis obseruationibus salutem constitui tam, segregabat se à Gentibus, & simulate illis consentiebat, ad imponenda Gentibus illa onera seruitutis, quod in ipsius obiurgatione uerbi satis apparet.

Idem Augustinus in eodem Cap. ij.

Pau'us no-
luit Titū
circūcidi
1. Corin. 7.

Quamuis Titus Græcus esset, & nulla eum consuetudo aut cognatio parentum circumcidi cogeret, sicut Timotheum, facile tamen etiam istum circumcidi permisisset Apostolus. Non enim tali circumcissione salutem docebat auferri, sed si in ea cõstitueretur spes salutis, hoc esse contra salutem ostendebat. Poterat ergo ut superfluam æquo animo tolerare, secundum istā sententiam: Circumcissio nihil est, & præputium nihil est. Propter subintroductos falsos fratres, non est compulsus Titus circumcidi, id est, nõ potuit ei extorqueri, ut circumcideretur: quia illi qui subintroierunt dicit profcultare libertatem eorū, uehementer obseruabant & cupiebant circūcidi Titū, ut iam circumcisionem etiam ipsius Pauli attestacione & cõfessione, tanquam saluti necessariam prædicarent.

Esaiæ sexagesimo sexto: Et erit mensis ex mense, &

se, & sabbatū ex sabbato. Veniet omnis caro ut adoret coram facie mea dicit dominus & cæ.

Augustinus Epist. cxix. ad Ianuarium.

Inter omnia illa decem præcepta, solum ibi quod de sabbato positum est figurate obseruandum præcipitur, quam figuram nos intelligendam, non etiam per otium celebrandam suscepimus.

Sabbatum non per otium celebrare obligamur.

Augustinus lib. de litera & spiritu. Ca. xiiii.

Quoniam quisquis illum diem sicut litera sonat, nunc usque obseruat, carnaliter sapit.

Hiero. lib. com. in Epist. ad Galatas.

Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos. Dicit aliquis: Si dies obseruare non licet, & menses & tempora & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & paschæ festiuitatem, & pentecostes lætitiā, & pro uarietate regionum, diuersa in honore martyrum tempora cōstituta. Ad quod quis simpliciter respondebit dicens: Non eosdem iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros. Non enim azimorum pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis. Nec septem iuxta morem Israel numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed spiritus sancti numeramus aduentum. Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, ut in unum omnes pariter ueniremus. Non quo celebrior sit dies illa qua cōuenimus, sed quo quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitiā maior oriatur. Qui uero oppositæ quæstioni acutius respondere conatur, illud affirmat, omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantum Christum crucifigi, & die dominica resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne uesci dominica. Ieiunia & congregationes inter dies propter eos a uiris prudētibus constitutos, qui magis seculo uacant quam Deo, nec possunt imò nolunt, toto in ecclesiæ uitæ suæ tempore cōgregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificium.

Galat. 4

Dies festi quare inter Christianos cōstituti sunt

Ieiunia quare instituta sunt

Ambro. in oratione pro Theodosio.

Nam certis diebus inuocare, non omnibus, fastidientis est, non spe

Sine inter
missione
orate.
1. Theſ. 5

non ſperatis, & pro uſu affluentium commodorum mercedē gratiarum referre, non pro deuotiōis affectu. Et ideo inquit Paulus: in omnibus gratias agite. Quando enim non habes quod Deo debeas, aut quando ſine Dei munere es, cui quotidie uiuendi uſus à domino eſt?

Ambroſius ad Ireneum. Epist. lxxij.

Ergo ſicut pueris, ita Iudæis mandata ſunt non plena præcepta, ſed ex parte, & uelut unam membri ſui partem mundam ſeruare præcepti ſunt, qui totum corpus ſuum mundum ſeruare non poterant. Sabbati quoq; ferias uno die in hebdomada celebrare iuſſi ſunt, ut nulli oneri ſubderentur, quia mundanis operibus abſoluti, utinam ſic abiſſent, ut in illud perpetuum futurorum ſabbatum ſeculorum nulla ſecum grauia ueherent onera peccatorū. Synagoga diem obſeruet, Eccleſia immortalitatē. In lege igitur portio, in Euāgelio perfectio eſt.

De differentia noui & ueteris teſtamenti.

Auguſtinus contra duas Epistoſas Pelagij ad Bonifacium libro tertio. Capite quarto.

Sed dicit aliquis: Quomodo uetus appellat, quod poſt quadringentos & triginta annos factum eſt per Moysen, & nouum dicitur quod ante tot annos factum eſt ad Abraham? Qui ex hoc non litigioſe ſed ſtudioſe mouetur, intelligat primum, quia ex anteriore tempore dicitur uetus, ex poſteriore autem nouum, reuelationes eorum conſiderantur in his nominibus, non inſtitutiones. Per Moysen quippe reuelatū eſt teſtamentum uetus, per quem data eſt lex ſancta & iuſta & bona, per quam fieret non abolitio, ſed cognitio peccati: qua conuincerentur ſuperbi ſuam iuſtitiam uolentes conſtituere, quaſi diuino adiutorio non egentes, & rei facti literæ, conſurgerent ad gratiæ ſpiritum, nō ſua iuſtitia iuſtificandi, ſed Dei, hoc eſt, quæ illis eſſet ex Deo. Ecce qua cauſa illud dicitur uetus teſtamentum, quia priore, hoc autem nouum, quia poſteriore tempore reuelatum eſt. Deinde quia teſtamentum uetus pertinet ad hominem ueterem, à quo neceſſe eſt hominē incipere, nouū autem ad hominem nouum, quo debet homo ex uetustate tranſire, ideo in illa ſunt promiſſa terrena, in iſto promiſſa cœleſtia. Quia & hoc ad miſericordiam Dei pertinuit, ne quiſquam uel ipſam terrenam qualemcunq; feliciter

Nouū &
uetus teſta
mentū qua
re dicitur.

Alia expo
ſitio de te
ſtamenti.

felicitatem nisi à domino creatore uniuersitatis putet cuiusquam posse conferri. Sed propter illam si colatur Deus, seruus est cultus, pertinens ad filios ancillæ: Si autem propter ipsum Deum, ut in æterna uita sit Deus omnia in omnibus, liberalis est seruitus, pertinens ad filios liberæ, quæ est mater nostra æterna in cœlis: quæ prius tanquam sterilis apparebat, quoniam perspicuos filios non habebat. Nunc autem uidemus, quod de illo prophetatum est: Lætare sterilis, quæ non paris.

Hiero. lib. Com. in Epist. ad Gala. Cap. ij.

Nos natura Iudæi, & non ex Gentibus peccatores &c. Cum essemus (inquit) natura Iudæi, ea facientes quæ lege præcepta sunt, & non ex gentibus peccatores: qui uel generaliter, quia idolis seruiunt, peccatores sunt: uel quos nunc putamus immundos, scientes quod non possemus ex legis opere, sed ex Christi saluari fide, credimus in Christum: ut quod lex nobis non dederat, fides tribueret quæ habemus in Christo. Quod si recedentes à lege in qua saluari non potuimus, transcendimus ad fidem, in qua non carnis quæritur circumcisio, sed cordis puri deuotio: & nunc à gentibus recedendo hoc agimus, ut quicumque non sit circumcisus immundus sit: ergo fides in Christum, in qua nos putabamus ante saluari, magis peccati est ministra quàm iustitiæ, quæ aufert circumcisionem: quæ qui non habuerit, immundus est. Sed absit, ut quod semel destruxi, & sciui mihi non profuisse, rursum uendicem. Semel à lege discedens, legi sum mortuus, ut in Christo uiuerem: crucis eius affixus, & in nouum re-natus hominem, fide magis quàm carne subsisterem: & cum Christo egrederer e mundo. Quod semel adorsus sum, teneo. Non mihi gratis Christus est mortuus, in quo frustra credidi, si putauimus absque fide eius in ueteri lege saluari. Scientes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi &c. Aiunt quidam si uerum hoc est quod Paulus affirmat, ex operibus legis neminem iustificari, sed ex fide Iesu Christi, Patriarchas & prophetas, & sanctos, qui ante Christi aduentum fuerunt, imperfectos fuisse. Quos admonere debemus, eos hic dici iustitiam non consecutos, qui tantum ex operibus iustificari posse se credunt. Sanctos autem qui antiquitus fuerunt, ex fide Christi iustificatos. Siquidem Abraham uidebat diem Christi, & lætatus est. Et Moyses maiores diuitias æstimat

Gentes peccatores dicuntur.

Nullus per legem, sed per fidem saluantur omnes

In eodem

Patres et ueteris testamenti fide saluati sunt.

Ioan. 3

Matt. 5

estimauit thesauro Aegyptiorum impropertum Christi. Aspiciebat enim in remunerationem. Vnde non tam legis opera damnantur, quam hi qui tantum ex operibus iustificari se posse confidunt. Saluatore quoque ad discipulos loquente: Nisi superabundauerit iustitia uestra plus quam scribarum & phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Congregandum in hoc loco quanta in lege praecipita sint, quae explere nullus queat. Et e contrario dicendum, quaedam legis etiam ab his fieri, qui ignorent eam. Sed ideo non iustificari operadores eius, quia absque fide Christi fiant: uerbi gratia, non dormire cum uiro dormitione mulieris, non adulterari, non rapere, sed magis honorare patrem et matrem, et cetera quae imperata sunt facere & cetera.

De lege iudiciali.

Genesis nono.

Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius.

Exodi decimo octauo: Esto tu populo in his quae ad Deum pertinent, ut referas quae dicuntur ad eum, ostendasque populo ceremonias & ritum colendi, uiamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. Prouide autem omni plebi uiros sapientes & timentes Deum, in quibus sit ueritas, & qui oderint auaritiam, & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios, & decanos qui iudicent populum omni tempore. Si hoc feceris, implebis imperium domini, & praecipita eius poteris sustinere, & omnis hic populus reuertetur ad loca sua cum pace.

Exodi uigesimo primo: Haec sunt iudicia quae praepones eis & cetera. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo auer-
les eum

Ies eum, ut moriatur. Reddet animam pro anima, oculum pro oculo &c.

Deuteronomij primo: Non ualeo solus negocia uestra sustinere, & pondus & iurgia. Date ex uobis uiros sapiētes & gnaros: & quorū cōuersatio sit probata in tribubus uestris: ut ponā eos uobis principes.

Deut. xvi. Iudices & magistrōs constitues in omnibus portis tuis, quas dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas: ut iudicent populum iusto iudicio, nec in alteram partem declinent. Non accipies personam, nec munera, quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant uerba iustorum &c.

Deu. xvij. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Cumq; fuerit cōstitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Aegyptum equitatus numero subleuatus: præsertim cū dominus præceperit uobis, ut nequaquam amplius per eandem uiam reuertamini. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciāt animam eius: neq; argenti & auri immensa pondera. Postquam autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomiū legis huius in uolumine, accipiēsq; exemplar à sacerdotibus Leuitici tribus, & habebit secum, legetq; illud omnibus diebus uitæ suæ, ut discat timere dominum Deum suum &c.

Matthēi uigesimo sexto: Conuerte gladium tuū in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladiū, gladio peribunt.

Roma. decimotertio: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo, quæ aut sunt, à Deo ordinata sunt. Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui aut resistunt,

stunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem nō timere potestatem? Bonū fac & habebis laudem ex illa. Dei em̄ minister est tibi in bonum &c.

Prima Petri secundo: Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deū. Siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum.

August. in Epist. Pauli ad Ro. propositio. lxxij.

Ordo seruandus est inter Christianos.

Quod autem ait. Omnis anima &c. Non est potestas nisi à Deo: Rectissime admonet, ne quis ex eo quod à domino suo in libertatem uocatus est, factus Christianus extollatur in superbia, & non arbitretur in huius uitæ itinere seruandū esse ordinem suum: ut potestatibus sublimioribus, quibus pro tempore rerum temporalium gubernatio tradita est, existimet non esse subdendū. Cum enim consremus ex anima & corpore, quādiu in hac uita tēporali sumus, etiam rebus temporalibus ad subsidium degendę huius uitæ utamur, oportet nos ex ea parte, quæ ad hanc uitā pertinet subditos esse potestatibus, id est, hominibus res humanas cū aliquo honore administrantibus. Ex illa uero parte, qua credimus Deo, & in regnū eius uocamur non nos oportet esse subditos cuiquam homini, id ipsum in nobis euertere cupientes, quod Deus ad uitam æter nam donare dignatus est.

Per fidem liberi sumus, sed serui propter fratres.

Idem August. in expositiōe Epist. ad Ga. Cap. iij.

Distantia nō est in fide de Christi.

In fide Christi non est distantia Iudæi & Græci: non serui neq; liberi: non masculi neq; fœminæ: in quantum enim oēs fideles sunt, omnes unum sunt in Christo Iesu: Et si hoc facit fides, per quam in hac uita iuste ambulatur, quāto perfectius atq; cumulatius id species ipsa factura est, cum uidebimus facie ad faciē? Nam nunc quāuis primitias habētes spiritus, qui uita est, propter iustitiam fidei, tamen quia adhuc mortuū est corpus propter peccatum, differentia ista uel gentium, uel cōditionis, uel sexus iam quidem ablata ab unitate fidei, sed manet in conuersatione mortali, eiusq; ordinē in huius uitæ itinere seruandum esse & Apostoli præcipiunt: qui etiam regu-

las sa

tas saluberrimas tradunt, quemadmodū secū uiuant, & pro differentia gentis iudæi & græci: & pro differentia conditio nis domini & serui: & differentia sexus uiri & uxoris: uel si qua talia cetera occurrant. Et ipse prior dñs, qui ait: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & deo quæ dei sunt. Alia sunt enim quæ seruamus in unitate fidei sine ulla distantia: & alia in or dine uitæ huius, tanq̄ in uia, ne nomen Dei & doctrina blas phemetur. Et hoc nō solū propter iram, ut effugiamus offen sionē hominū, sed propter conscientia: ut non simulate, quasi ad oculū hoīm ista faciamus, sed pura dilectionis conscientia propter Deum, qui omnes homines uult saluos fieri &c.

Apostoli etiā ordi nē in eccle sia docent. Matt. 22

Leuitici xix. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere & mensura. Sratera iusta & æqua sint pōdera: iust⁹ modius, æquusq; sextari⁹.

Primo Regum duodecimo: Et dixerūt filij Israhel ad Samuelem: Non es calumniatus nos, neq; oppres sisti neq; tulisti de manu alicuius quippiam.

Augustinus ad Macedonium Epist. liiij.

Qui uestrū est sine peccato, prior in illā lapidē iaciat, ipse qui hoc dixit sectaremur exemplū, qui cū esset utiq; sine pec cato, ait mulieri quæ perterriti illi reliquerant: Non ego te cō demnabo, uade iā deinceps noli peccare. Si malicia tibi parce re potuit, quid metuis innocentia? Et nedelictorū nō dector, sed ne approbator uideretur: Vade ait, iam deinceps noli pec care, ut se homini pepercisse, non hominis culpā sibi placuif se mōstraret. Jam uidet igitur de religione descēdere, nec nos societate criminū obstringi, quod intercedimus plerunq; etiā pro sceleratis, & si non scelerati, tamen pro peccatoribus pec catores: & quod ueraciter potius quam iniuriose dictum ac cipias, puto quod apud peccatores. Nec ideo sane frustra insti tuta sunt, potestates regis, uis gladij cognitoris, ungulæ car nificis, arma militis, disciplina dominantis, seueritas etiā bo ni patris. Habent ista oīa modos suos, causas, rationes, utilita tes. Hæc cū timentur, & coercentur mali, & quietius inf ma los uiuūt boni, nō quia boni pronūciandi sunt qui talia me tuendo nō peccant. (Non em̄ bonus est quispiā timore ꝑ a ne,

Ioan. 8

Intercede re potest Christianus pro sceleratis.

Ius ciuile nō frustra institutum est.

Lex iudi cialis coer cet huma nā malitiā

sed amore iustitiæ ueruntamen non inutiliter etiam metu legū humana coercet audacia, & ut tuta sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbandis dū formidato supplicio frenatur facultas, inuocato Deo sanetur uoluntas. Sed huic ordi nationi rerum humanarū contrarię non sunt intercessionēs Episcoporū, imō uero nec causa nec locus intercedendi ullus esset, si ista non essent. Tanto enim sunt intercedentiū & parcentium beneficia gratiora, quanto peccantiū iustiora supplicia. Nec ob aliud quantū sapio, in ueteri testamento antiquorum temporibus Prophetarū seuerior legis uindicta feruebat, nisi ut ostenderet recte iniquis pœnas cōstitutas: ut quod eis parcere noui testamenti indulgentia cōmonemur, aut remediū sit salutis quo peccatis parcat & nostris, aut cōmendatio māfuetudinis: ut per eos qui parcūt ueritas prædicata, nō tñ timeatur, uerumetiam diligatur. Plurimum autem interest, quo animo quisq; parcat. Sicuti enim est aliquando misericordia puniens, ita & crudelitas parcēs. Nam, ut exempli gratia manifestum aliquid ponam, quis non crudelem uerius dixerit eum, qui puero pepercerit uolenti obstinatissime de serpentibus ludere? Quis autem nō misericordem, qui talia prohibens, contemptorem uerborum etiam uerberibus emendauerit? Et ideo non usq; ad mortem protendenda est disciplina, ut cum sit cui prodesse possit: quāquam etiam cum homo ab homine occiditur, multum distet, utrum fiat nocendi cupiditate, uel iniuste aliquid auferendi, sicut fit ab inimico, sicut à latrone: an ulciscendi uel obediendi ordine, sicut à iudice, sicut à carnifice: an euadendi uel subueniendi necessitate, sicut interimitur latro à uiatore, hostis à milite &c. Prodest ergo & seueritas uestra, cuius ministerio quies adiuuatur & nostra: prodest & intercessio nostra, cuius ministerio seueritas temperatur & uestra. Omnis inquit anima potestatibus sublimioribus subdita sit &c. Hac Apostoli uerba utilitatem seueritatis ostendunt Proinde sicut dilectionem iussi sunt terrentibus debere qui timent, ita dilectionem iussi sunt timentibus debere qui terrent. Nihil nocēdi cupiditate fiat, sed omnia consulendi charitate, & nihil fiat immaniter, nihil inhumani ter. Ita formidetur ultio cognitoris, ut nec intercessoris religio contemnatur: quia & plectendo & ignoscendo hoc solum bene agitur, ut uita hominum corrigatur. Quod si tanta est peruer

Quare uetus lex à Deo seuera

Iudices et misericordia punire debent.

Seueritas iudicis bonis prodest

peruerſitas & impietas, ut ei corrigendæ nec diſciplina poſſit prodeſſe nec uenia, à bonis tamen intentione atq; conſcientia quam Deus cernit, ſiue ſeueritate ſiue lenitate, non niſi officio dilectionis impletur.

Augustinus ad Valentinum Epist. xlviii.

Terror temporalium poteſtatum, quando ueritatem oppugnat, iuſtis, fortibus, glorioſa ꝛ robatio eſt, infirmis periculoſa tentatio: quando autem ueritatem prædicat terraribus & diſcordantibus, cordatis utilis admonitio eſt, & inſenſatis inuultus afflictio. Non eſt tamen poteſtas niſi à Deo &c. Siue enim poteſtas ueritati fauens aliquem corrigat, laudem habet ex illa qui fuerit emendatus: ſiue inimica in aliquem ſæuiat, laudẽ habet ex illa qui uictor fuerit coronatus.

Non eſt pe
teſtas niſi à
Deo.
Roma. 13

Leuitici uigeſimoquarto: Qui blaſphemauerit nomen domini, morte moriat, qui percufferit & occiderit hominẽ, morte moriatur &c. Qui irrogauerit maculã cuilibet ciuiũ ſuorũ, ſicut fecit, ſic fiet ei, fracturã pro fractura, oculũ pro oculo, dentẽ pro dente. Qualem infixerit maculã talem ſuſtinere cogetur.

Exodi xxi

August. li. cõtra Adimantũ Mani, diſ. Cap. viii.

De eo quod ſcriptum eſt in Exodo: Oculum pro oculo, dentem pro dẽte, & cætera talia. Huic loco Manichei, quod in ueteri lege per uindictam permittitur, & dicitur, oculũ pro oculo, dentẽ pro dente eſſe perdendum, ſic calumniantur, quaſi & ipſe dominus hec duo ſibi ueluti aduerſantia atq; contraria in Euangelio demonſtrauerit. Ipſe enim ait: Audiftis quia dictũ eſt antiquis: Oculũ pro oculo, & dentẽ pro dente, Ego autẽ dico uobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percufferit in maxillam, præbe illi & alteram: & quicumq; uoluerit tecum iudicio contendere, & tunicam tuam auferre, dimitte illi & pallium. In quibus duabus ſententijs reuera duorum teſtamentorum differẽtia demõſtratur, ſed ab uno Deo, amborum tamen cõſtitutorum. Nam quoniam primo carnales homines ardebãt multo amplius ſe uindicare, quã erat illa iniuria, de qua querebantur, conſtitutus eſt eis primus lenitatis gradus, ut iniuriæ acceptæ menſuram, nullo modo dolor uindictantis ſuperaret. Sic enim & donare aliquando poſſet iniuriam, qui eã pri-

In eodem
Oculũ pro
oculo, dẽtẽ
pro dente.
Matt. 5

Concordã
tia noui &
ueteris te-
ſtamenti

mo non superare didicisset. Vnde dominus iam per Euange-
lij gratiam ad summam pacem populum deducens, huic gra-
dum superædificauit alterū: ut qui iam audierat non amplius
rem uindictā, quā in uisus esset reddere, placata mēte
totum se donare gauderet. Quod etiam in illis ueteribus li-
bris propheta prædicauit dicens: Domine Deus meus si feci
istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuenti-
bus mihi mala. Et alius propheta dicit de huiusmodi uiro pa-
tiente iniurias, & leuissime tolerāte: Dabit percutienti se ma-
xillam saturabitur opprobrijs. Ex quo intelligitur & mensu-
ram uindictandi recte carnalibus constitutam, & omnimodā
iniuriæ remissionem, non tantū in nouo testamento esse præ-
ceptam, sed longe ante in ueteri prænuntiatam.

Primo: Vtrū contendere iudicio cū altero liceat.

Primo Corinthiorum sexto: Audet aliquis uestrū
habens negociū aduersus alterum iudicari a pud ini-
quos, & non apud sanctos & cætera.

August. in Enchi. Cap. lxxviii.

Iudicio cō-
tendere nō
licet.

NAM & hic posset putari iudicium habere aduersus al-
terum, non esse peccatum, sed tantummodo id extra
ecclesiam uelle iudicari, nisi secutus adiungeret: Iam
quidem omnino delictū est inter uos, quia iudicia habetis tro-
biscum. Et ne quisquam ita hoc excusaret, ut diceret, iustum
se habere negocium, sed iniquitatē se pati, quā uellet à se iu-
dicū sententia remoueri: continuo talibus cogitationibus uel
excusationibus occurrit atq; ait: Quare non magis iniquita-
tem patimini? Quare non potius fraudamini? Vt ad illud re-
deatur quod dominus ait: Si quis uoluerit tunicam tuam tol-
lere, & iudicio tecum contendere, dimitte illi & pallium. Et
alio loco: Qui abstulerit, inquit, tua, noli repetere. Prohibuit
itaq; suos de secularibus rebus cū alijs hominibus habere iudi-
cū. Ex qua doctrina dicit Apostolus esse delictum: Tamē cū
finit in ecclesia talia iudicia finiri inter fratres, fratribus iudē
cantibus, extra ecclesiam uero terribiliter uetat: manifestum
est etiam hic quid secundum ueniam concedatur infirmis.

Proverbiorum uigesimo: Ne dicas: reddā malum
pro malo: expecta dominum & liberabit te.

Prouer.

Prouerbiorū xxiii. Ne dicas, quomodo fecit mihi sic faciam ei: & reddam unicuique secundū opus suum.

Leuitici decimonono: Non quæras ultionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.

Hebræorum decimo: Et rapinam bonorū uestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes uos habere meliorem & manentem substantiam.

Iohannes Chryostomus in opere imperfecto super illud Matthæi quinto.

Si quis te percusserit in maxillam unam, præbe ei & alterā. Et ei qui uult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Primo indigna res est, ut homo fidelis sit in iudicio ante conspectum iudicis infidelis. Nam si infidelis non est, certe secularis est. Et qui te uenerari debuerat propter dignitatem fidei, iudicat te propter necessitatem causæ: & perdes dignitatem Christi, propter negotium mundici. Nonne melius est ut perdas rem mundicalem, quam gloriam Indigna res est iudici. Nonne melius est ut perdas rem mundicalem, quam gloriam mundici? Nam qui lucrum animæ magnū æstimat, damnū mundici ab in reū modicum putat. Qui ergo difficilius putat rem dimittere, fidelis quæ quam in iudicio introire, hoc cogitet, quia difficilius est de iudicio sine peccato exire. Facilius enim est ante iudicium rem dimittere, quam in iudicio euitare peccatū. Ergo sicut Ioseph dimisit pallium in manu meretricis, & fugit cū in meliore pallio castitatis: sic & tu proñce pallium in manu calumniantis, & fuge cum meliore pallio iustitiæ: ne forte dum uis uindicare uestem corporis, preciosissimam uestem animæ perdas. Deinde si uiderint infideles Christianum te pro iniurijs iniurias rependere grauiiores, pro terrenis facultatibus & usque ad perniciem animæ, secularia pulsare iudicia contra direptorem iniustum, quomodo credent spem regni cælestis esse ueram, quā prædicant Christiani? Facile enim spernūt terrena qui cælestia sperant: Qui autem terrena magnopere complectuntur, nescio si firmiter cælestia credunt promissa. Non solum propter læsionem animarum nostrarum percutientem sustinere debemus, auferenti quæ nostra sunt nō repugnare: sed etiam propter demonstrationem indubitabiliū Christi

Aedifica-
tio proxi-
mi.

promissionum: ut ille qui uiderit te iniurias proprias negli-
gentem, terrenas etiam res quasi nihil spernentem intelli-
gat, quæ uere est certissima spes Christianorum in cœlis, pre-
ciosior omnibus rebus terrenis, & uita iucundior omni frui-
tione uitæ istius carnis.

De gratia & merito.

Romanorum primo.

GRATIA uobis & pax à Deo patre & domino
nostro Iesu Christo.

Capite quarto: Infelix ego homo quis me
liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per
Iesum Christum dominum nostrum.

Capite undecimo: Sic ergo & in hoc tempore re-
liquiæ secundum electionem gratiæ Dei saluæ factę
sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus. Alioquin
gratia iam non est gratia.

Ephesiorum secundo: Gratia enim estis saluati per
fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum est, non
ex operibus, ut ne quis gloriatur.

Ad Titum tertio: Ut iustificati gratia ipsius, hære-
des simus secundum spem uitæ æternæ.

Actuum decimoquinto: Nunc ergo quid tentatis
Deum, imponere iugum super ceruices discipulo-
rum, quod neque nos, neque patres nostri portare
potuimus, sed per gratiam domini nostri IESV
CHRISTI credimus saluari quemadmodum
& illi.

Ad Philippenses secundo: Vobis donatum est pro
Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut
pro ipso patiamini.

Augustinus libro quinquagesimo homeliarum
homelia decimaquarta:

Hæc ergo

Hæc ergo & his similia diligenter ac fideliter cogitantes, non acquiescamus eis, qui liberum arbitrium in superbiam extol-
lentes, præcipitare magis quàm eleuare conantur: Sed humiliter
confidere in illud, quod Apostolus dicit: Deus est qui operatur
in nobis & uelle & perficere. Gratias agamus domino &
saluatori nostro, qui nos nullis præcedentibus meritis uulne-
ratos curauit, & inimicos reconciliauit, & de captiuitate rede-
mit, de tenebris ad lucem reduxit, de morte ad uitam reuoca-
uit, & humiliter confitentes fragilitatem nostram, illius mise-
ricordiam deprecemur: ut quia nos secundum
fericordia sua præuenit, dignetur in nobis non solum custodi-
re, sed etiam augere munera uel beneficia sua, quæ ipse digna-
tus est dare.

Augustinus de uerbis Apostoli, sermone secundo.

Gratia salui facti sumus, non ex nobis, sed Dei donum est.
Sunt enim homines ingrati gratiæ, multum tribuentes inopi-
fauciæque nature. Verum est, magnas liberi arbitrii uires homo
cum conderetur accepit, sed peccando amisit. In mortem la-
psus est, infirmus factus est, à latronibus semiuiuus in uia reli-
ctus est. In iumentum suum leuauit eum transiens Samaritana-
nus, quod interpretatur custos, ad stabulum adhuc perducitur.
Quid extollitur? Adhuc curat. Sed sufficit inquit mihi, quod
in baptismo accepi remissionem omnium peccatorum. Nun-
quid quia deleta est iniquitas, finita est infirmitas? Accepi, in-
quit, remissionem omnium peccatorum. Prorsus uerum est, de-
leta sunt cuncta peccata in sacramento baptismatis, cuncta pror-
sus dicta, facta, cogitata, cuncta deleta sunt. Sed hoc est, quod
infusum est in uia, oleum & uinum. Retinetis, semiuiuus in uia
ille à latronibus fauciatus, quomodo sit consolatus, accipiens
oleum & uinum uulneribus suis. Iam itaque errori eius indultum
fuit, & tamen sanatur languor in stabulo. Stabulum si agno-
scitis, ecclesia est. Stabulum modo quia uiuendo transimus, do-
mus erit unde nunquam migrabimus, cum ad regnum celo-
rum sani peruenerimus. Interim in stabulo libèter curemur,
non adhuc languidi de sanitate gloriemur: ne nihil aliud su-
perbiendo faciamus, nisi ut nunquam curando sanemur. Ad-
huc in hac uita es, adhuc carnem fragilem portas, adhuc cor-
pus quod corrumpitur aggrauat animam: adhuc post inte-
gritatem resurrectionis accepisti remedium orationis: adhuc

Gratiæ dei
qui sunt in
grati.

Lucæ 10
Comparatio
Euan-
gelica:
In bap-
tismo omnia
peccata remissa, sed
non extir-
pata.
Ecclesia in
Euangelio
stabulum di-
citur.
Sapient. 9

Matth. 6 utiq; dicis, donec sanentur languores tui, Dimitte nobis debita nostra. Dic ergo animæ tuæ humilis uallis, non erectus collis, dic animæ tuæ: Benedic anima mea dominum, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Quas retributiones? Dic, enumerata, gratias age. Quas retributiones? Qui propiti⁹ fit omnibus iniquitatibus tuis. Hoc factū est in baptisino. Quid sit modo? Qui sanat omnes languores tuos. Deniq; post redemptionem ab omni corruptione, qd restat nisi corona iustitiæ: Ipsa certe restat, sed etiā in ipsa uel sub ipsa nō sit turgidū caput: ut recipiat coronā. Audi, attende Psalmū, q̄ nolit coronā turgidum caput. Cum dixit: Qui redimet de corruptione uitā tuā, qui coronat te, inquit, iam hic dicturus eras. Coronat te, merita mea fatētur, uirtus mea fecit hoc, debitū redditur, nō donatur. Audi potius Psalmū, nam & hoc tu dicis. Omnis homo mendax. Audi Deus quid dicat: Qui coronat te in misericordie & misericordia. De misericordia te coronat, de misericordie te coronat. Non em̄ dignus fuisti quē uocaret, & uocatū iustificaret, & iustificatū glorificaret. Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Si autē gratia, nō ex operib⁹, alioquin gratia iam nō est gratia. Nam ei qui operatur, merces nō imputabitur secundū gratiam, sed secundū debitum. Apostolus loquitur: Non secundū gratiam, sed secundū debitum. Te autem coronat in misericordie & misericordia. Et si tua merita præcesserunt, dicit tibi Deus: Discute bona merita tua, & uidebis quia dona sunt mea. Hæc est iustitia Dei. Quomodo dicet: Domini est salus, nō quā saluus est dñs, sed quam dat eis quos saluos facit: sic & Dei gratia per Iesum Christū dominum nostrū, iustitia Dei dicet, non quā iustus est dñs, sed quā iustificat eos quos ex impijs iustos facit. Quidā uero, quoniam aliquando Iudæi & Christianos se dici uolūt, & adhuc ignorātes Dei iustitiam, suam uolunt cōstituere, etiam temporibus nostris, temporibus apertæ gratiæ, temporibus nunc reuelatæ, prius occultatæ gratiæ, nunc in area manifestæ gratiæ, quæ aliquādo latebat in uellere, paucos intellexisse uideo, plures nō intellexisse nequāq; tacendo fraudabo. Vnde multū plangere cogimur fratres nostros, qui nō contra occultā sed contra apertam gratiā manifestamq; contendūt. Ignoscitur Iudæis. Quid Christiani: Quare inimici gratiæ Christi? Quare de uobis præsumētes? Quare ingrati? Quare em̄ Christus uenit? Nunquid natura

natura

Post mortem prius sanamur perfecte. Cōtra false gloriantes de meritis.

Roma. 11 Deus coronat hominē in misericordie & misericordia.

Iustitia dei quæ sit.

Psalm. 3

Nota.

Roma. 10

Iudicij 6 Multi christiani nūc peiores sunt Iudæis.

natura hic non erat? Natura non erat, quam multū laudādo
 decipitis? Nunquid lex hic non erat? Sed ait Apostolus: Si per
 legē iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Quod ait Apo Galat. 2.
 stulus de lege, hoc nos istis dicimus de natura. Si per naturam Neq; per se
 iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Quod ergo dictum gē neq; per
 est de Iudeis, hoc omnino in istis uidemus. Zelum Dei habent, naturā sal
 sed non secundū sciētiam. Quid est non secundū sciētiam? Igno uamur.
 rantes eū Dei iustitiam, & suam uolentes constituere, iustitiā Roma. 10
 Dei non sunt subiecti. Fratres mei, cōpati mini mecū. Vbi tales Misericor
 inueneritis, occultare nolite, non sit in uobis peruersa miseridia peruer
 cordia, prorsus ubi tales inueneritis, occultare nolite. Redar sa nō sit in
 guite contradicentes, & resistentes ad nos perducite. nobis.

In eodem libro, sermone undecimo: Ipse fecit nos,
 & non ipsi nos.

Vnde quidem Christianus dubitat nemo, quia non solum Psalm. 99:
 Deus creauit primū hominē ex q̄ omnes homines, sed Deus
 hodiēq; creat singulos homines, ille qui ait cuidā sancto suo: Oīm crea
 Priusq; te formarē in utero noui te. Veruntamen iuxta alio Oīm crea
 rem intellēctū, & quantū existimo utiliorē, uidit quosdā spiri tor est
 tus sanctus dicētes uel dicturos, qd̄ Deus eos fecerit homines, Deus.
 iustos autē ipsi se faciūt, præuidit eos, admonuit eos, & ab hac Hiere. 1
 extollentia reuocauit eos dicens: Ipse fecit nos, & nō ipsi nos.
 Quare enim addidit, Et nō ipsi nos, cum sufficeret dicere, Ipse
 fecit nos: nisi quia illam facturam uoluit admonere, ubi dicūt Deushomi
 homines. Ipsi fecimus nos, id est, ut iusti essemus, iustos nos li nes nosidē
 bera uoluntate fecimus, quando conditi sumus, liberum arbi & iustos fa
 trum accepimus? Vt ergo iusti simus, libero id arbitrio agi cit.
 mus. Quid adhuc Deum inuocam⁹, ut iustos nos faciat, quod
 habemus in potestate, ut nos ipsi iustos faciamus? Audite, audi Si ipsi iu
 te, & iustos & iniustos, ipse fecit nos, & non ipsi nos. Creatus stos nos fa
 est prim⁹ homo in natura sine culpa, in natura sine uitio, crea cimus ergo
 tus est rectus, nō se fecit rectum. Quid se autem ipse fecerit, no oratio est
 tum est, cadēs à manu figuli fractus est. Regebat eum ipse qui inanis.
 fecerat, uoluit deserere à quo factus erat, permisit Deus, tan
 quam dicens: Deserat me & inueniat se, & miseria sua probet,
 quia nihil potest sine me. Hoc modo ergo ostendere uoluit
 Deus homini, quid ualeat liberum arbitrium sine Deo. O ma
 lum liberū arbitriū sine Deo. Experti sumus quid ualeat sine
 Deo.

Deo. Ideo miseri facti sumus, quia sine Deo quid ualeat ex-
perti sumus. Ecce bonus factus est homo, & per liberum arbi-
trium factus est homo malus. Quando facturus est bonū ho-

**Homo per liberū arbi-
trium ceci-
dit.** minem malus homo, per liberū arbitriū deserens Deum? Ser-
uare se non potuit bonus bonū, & facturus est se malus bonū?
Cum esset bonus, nō se seruauit bonū, & cū malus sit, dicit, fa-
cio me bonū? Quid facis malus, qui peristi bonus, nisi reficiat
te, qui permanet bonus? Ipse fecit nos & nō ipsi nos. Quid nos
fecit, nisi q̄ sumus? Quid autem sumus? Populus eius & oues
pascuæ eius. Hæc est gratia. Excepta illa cōmuni gratia natu-
ræ, qua homines facti sumus, nec digni fuimus qui nō fuimus.
Excepta illa gratia hæc est maior gratia, qua facti sumus po-
pulus eius, & oues pascuæ eius, per Iesum Christum dominū
nostrū. Et istam qua cōditi sumus, q̄q̄ hoc nomine appellatā
mini ne legerimus, tamen quia gratis data est, gratiam fatea-
mur. Sed ostendamus uobis maiorē esse istam qua Christiani
sumus: attendite. Anteq̄ conditi essemus, nihil boni mereba-
mur, & ideo gratia qua conditi sumus cum boni nihil merere
mur. Si ergo magna est gratia quādo nihil boni merebamur,
quanta gratia est quando tantum malū merebamur? Qui nō
dum erat, bene nō merebatur, peccator & malus merebatur?
Nondum erat qui factus est, nondum erat, sed nec offenderat.
Nondum erat & factus est, offendit & saluus. Qui nondū erat
nihil sperabat, factus lapsus est, lapsus autē damnationē expe-
ctabat, & liberatus est. Hæc est gratia per Iesum Christum do-
minum nostrū. Ipse fecit nos, & non ipsi nos, & anteq̄ essemus
omnino ipse fecit nos, & factos & lapsos ipse iustos fecit nos,
& non ipsi nos. Si qua igitur in Christo noua creatura, lapsa
est uetus, facta est noua. Vna erat massa perditionis ex Adam,
cui non nisi supplicium debebatur, facta sunt uasa inde in ho-
norem ex eadem massa. Habet em̄ potestatem figulus luti, ex ea
dem massa. Qua massa? Certe iam perierat, certe iam illi mal-
fa iusta damnatio debebatur. Gratulare quia euasisti, mortē
quidem debitam, & uitam non debitam reperisti. Habet pote-
statem figulus luti ex eadem massa facere, aliud uas in hono-
rem, aliud in contumeliā. Sed dicis: Me quare fecit in honore,
& alium in contumeliā? Disputare uis mecum? Imō mirare
mecum, & exclama mecum: O altitudo diuitiarum. Quis em̄
cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Aut
quis

**In defenso-
res merito
rum.**

1. Cor. 9

Roma: 9

**Vna massa
perditionis
oēs per na-
turā sum⁹.**

quis prior dedit illi & retribuetur ei? Si dominus retribuere uellet, nihil nisi poenam debitam retribuisset. Nihil dederunt ut eis retribuatur, pro nihilo saluos facies illos. Quis prior dedit illi, quasi suorum gratia meritum, quis prior dedit illi, quis praeuenit gratiam quae gratis datur? Si aliquid meritorum anteuenit gratiam, iam non gratis datur, sed ex debito redditur: si autem gratis non datur, gratia quare uocatur?

Roma. 11
Retributio nostra
aeterna da
mnatio est
Psalmo 35

Lactantius libro septimo de diuino praemio capite decimoquaruo:

Nam illi qui suis meritis immortales facti esse dicunt, quia nec iustitia, nec ulla in his uera uirtus fuit, non immortalitatem sibi, sed mortem peccatis ac libidinibus quaesierunt. Nec caeleste praemium, sed inferna supplicia meruerunt: quae pendunt simul cum his omnibus qui eos coluerunt.

Augustinus de uerbis domini sermone septimo:

Caue o Christiane, caue superbiam. Licet enim imitator sanctorum sis, totum gratiae semper reputa, quia ut esset aliquid reliquum, gratia in te Dei non tuum meritum fecit. De ipsis denique reliquijs dixerat propheta Esaias commemorans: Nisi dijs sabaoth reliquisset nobis semē, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorra similes fuissetis. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliqua per electionem gratiae saluae facta sunt. Si autem gratia, inquit, iam non ex operibus, id est, iam non de tuo merito extollaris. Alioquin gratia iam non est gratia. Si enim de tua opera praesumis, ergo merces tibi redditur, non gratia conuenitur. Si autem gratia est, gratis datur. Interrogo nunc: Credis o peccator Christo? Dicitis: Credo. Quid credis? Gratis uniuersa peccata per ipsum tibi posse remitti? Habes quod credidisti. O gratia gratis data. Quid tu iuste credis? Te sine DEO non posse seruare iustitiam ipsius? Ergo totum reputa quod iustus es pietati. Quod autem peccator es, tuae iniquitati ascribe. Esto accusator tuus, & ille erit indultor tuus. Omne autem crimen facinus uel peccatum nostrae est negligentiae, & omnis uirtus & sanctitas Dei est indulgentia.

Omne quod
habemus ex
gratia est.
Esaiæ 1
Roma. 13

Augustinus de uerbis Apostoli, sermone xv.

Traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Iustificatio tua, circumcisio tua, non est a te. Gratia salui facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, sed

Roma. 4
sed

Ephē. 2 sed Dei donum est. Nō ex operibus, ne forte dicas. Promerui, & ideo accepi. Non putes te promerendo accepisse, qui nō pro dicimur mereres nisi accepisses. Gratia præcedit meritum tuum, non promereri gratia ex merito, sed meritum ex gratia. Nam si gratia ex merito, emisisti, non gratis accepisti. Pro nihilo, inquit, saluos facies illos. Quid est pro nihilo saluos facies: Nihil in eis inuenis

Gratis De⁹ oēs saluat. merita præcedis, ut dona tua consequantur merita tua. Pro-
sus gratis das, gratis saluas, qui nihil inuenis unde salues, & multum inuenis unde damnes.

Idem Augustinus in eodem sermone.

Eris opus Dei, non solum quia homo es, sed etiā quia iustus es. Melius est enim iustum esse, q̄ hominem esse. Si hominē te fecit Deus, & iustum tu te facis, meli⁹ aliquid facis, quam fecit Deus, sed te sine te fecit Deus. Non enim adhibuisti aliquem consensum ut te faceret Deus. Quomodo consentiebas qui nō

Iustificat Deus uolē tē q̄ ipse dat uelle. eras: Quia ergo fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergo fecit nescientem, iustificat uolentem. Tamen ipse iustificat ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimēta & si cora, inuenire in illo non habens iustitiā tuam quę ex lege est, sed iu-

Philip. 3 stitiam per fidem Christi quę est ex Deo: iustitiam ex fide ad cognoscendum eum, & uirtutem resurrectionis eius, & communicationem passionum eius: & ipsa uirtus tua erit, communicatio passionum Christi uirtus tua erit.

**Augustinus prima quinquagena, ex prologo Psal-
mi tricesimi primi.**

Qui sunt beati: Non in quibus non inuenit Deus peccatū, Nam in omnibus inuenit. Omnes cū peccauerunt, & egēt gloria Dei. Si ergo in omnibus peccata inueniuntur, remanet ut non sint beati, nisi quorū remissa sunt peccata. Hoc ergo Apo-

Roma. 4 stolus sic cōmendauit: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiā. Et ei qui operatur, id est, de operibus præsumit & eorū merito sibi dicit datā esse gratiā fidei, merces non imputatur secundū gratiam, sed secundum debitum. Quid est hoc nisi q̄ merces nostra gratia uocatur: Si gratia est, gratis datur. Quid est gratis datur: Gratias constat. Nihil boni fecisti, &

Gratia & meritū cō-
traria sunt datur tibi remissio peccatorum. Attencūtur opera tua, & inueniuntur omnia mala. Si qd debetur illis operibus Deus redderet

deret, utiq; damnaret. Non tibi Deus reddit debitam pœnam, sed donat indebitam gratiam.

Idem in Psalmum tricesimum: In te domine speraui. Versu primo.

In tua iustitia erue me, & exime me. Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. In tua iustitia me erue. Est enim iustitia Dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autē Dei iustitia dicitur, ne homo sese putet à seipso habere iustitiam.

Iustitia dei
nostra dicitur.

Roma. 4

Sicut enim dicit Apostolus Paulus: Credenti in eum qui iustificat impium. Quis est qui iustificat impium? Qui ex impio facit iustum. Quis est qui non saluatur gratis? In quo non inuenit saluator quod coronet, sed quod damnet: non inuenit me

Lex oēs
homines
damnat,

rita bonorum, sed inuenit merita suppliciorum. Si agat tantam ueraciter ex regula legis proposita, damnandus est peccator: hac regula si ageret quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit, solus sine peccato uenit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus: Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Quid est, egent gloria Dei? Ut ipse liberet non tu.

Quia tu liberare non potes, Indiges liberatore. Quid est quod te iactas? quid est quod de lege & iustitia præsumis? Non uides quid intus configat in te, de te, aduersus te: Non audis pugnantem & confitentem, & adiutorium in pugna desiderantem? Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia DEI per IESVM CHRISTVM dominum nostrum. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratia datur? Quia merita tua non præcesserūt, sed beneficia Dei te præueniunt.

Roma. 7

Liberamur gratia Dei nō
meritis nostris.

Idem Psalmo quadragesimotertio: Deus auribus. Versu: Et redime nos propter nomen tuum.

Hoc est gratis propter nomen tuum, nō propter meum meritum, quia tu dignatus es facere, nō quia ego dignus sum cui facias. Nam & hoc ipsum qd nō sumus obliti te, & nō recessit retro cor nostrū: qd nō extendimus manus nostras ad Deum alienum, nisi te adiuuante unde possemus? nisi te intus alloquente, exhortate, non deserete unde ualermus? Ergo siue patientes in tribulationibus, siue gaudentes in prosperitatibus, redime nos, nō propter meritū nostrū, sed propter nomen tuum.

Psalm. 43

Nihil sine
Dei adiuto
rio possumus,

Augustinus in Enchiri, capite centesimo septimo.

Vnde

Vita æterna gratia dicitur.

Roma. 6

Merita hominis Dei munera sunt.

Vnde & ipsam uitam æternā, quæ certa merces est operum bonorum, gratiam Dei appellat Apostolus. Stipendium enim peccati, inquit, mors, gratia autem Dei uita æterna in Christo Iesu domino nostro. Stipendium pro opere militiæ debitum redditur, non donatur: ideo dixit, stipendium peccati mors, ut mortem peccato non immerito illatam, sed debitā demonstraret. Gratia uero nisi gratis sit, gratia non est. Intelligendū est igitur etiā ipsa hominis bona merita esse Dei munera, quibus cum uita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur? Sic ergo factus est homo rectus, ut & permanere in illa rectitudine posset non sine adiutorio diuino, & suo fieri peruersus arbitrio: utrumlibet horum elegisset, Dei uoluntas fieret, aut etiam ab illo, aut certe de illo. Proinde quia suam maluit facere quā Dei, de illo facta est uoluntas Dei, qui ex eadē massa perditionis quæ de illius stirpe profluxit, facit aliud uas in honorem, aliud in contumeliam: in honorem, per misericordiam: in contumeliam, per iudicium: ut nemo glorietur in homine, ac per hoc nec in se.

Hieremię decimoquinto: Non fecerai, nec feceraiuit mihi quisquam.

Augustinus libro de libero arbitrio & gratia, capite octauo.

Gratia pro gratia datur homini.

Itaque charissimi, uita bona nostra nihil aliud est quā gratia Dei: sine dubio & uita æterna quæ bonę uitę redditur, Dei gratia est: & ipsa em̄ gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur tantummodo gratia est, hæc autē quæ illi datur, quoniam præmiū eius est, gratia est pro gratia, tantūquam merces pro iustitia: ut uerum sit quoniā uerū est, quia reddet unicuique secundum opera eius.

Idem libro de correptione & gratia, capite decimo tertio.

Iacobi 2
Iudiciū cū misericordia datur electis.

Iudicium sine misericordia illi qui nō fecit misericordiam: Vbi ostendit etiam in illo iudicio in quo iusti coronantur, iniusti; damnantur, alios cum misericordia, alios sine misericordia iudicādos. Cum em̄ dicitur: Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiā, manifestatur in his in quibus inueniuntur bona opera misericordiæ, iudicium cum misericordia

dia fieri, ac per hoc etiam ipsam misericordiam meritis bonorum operum reddi. Non sic est nunc, quando non solum nullis bonis, sed etiam multis malis operibus præcedentibus, misericordia eius præuenit hominem ut liberetur à malis, & quæ fecit, & quæ facturus fuerat, nisi Dei gratia regeneraretur: & quæ passurus fuerat in æternum, nisi erueretur à potestate tenebrarum, & transferretur in regnum filii charitatis Dei. Veruntamen quia & ipsa uita æterna, quæ certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine ulla dubitatione confitendum est, ideo gratiam uitam æternam uocari, quia his meritis reddit, quæ gratia contulit homini. Roste quippe ipsa intelligitur quæ gratia in Euangelio legitur, Gratia pro gratia, id est, pro his meritis quæ contulit gratia & c.

Misericordia præuenit hominis uoluntatem.

Omne meritum gratia Dei est.

Genesis quarto: Sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.

Augustinus in Enchiridio. Cap. tricesimo.

Vtrum hæc pars generis humani, cui liberationem Deus renumquam promissit æternum, nunquid meritis operum suorum reparari potest? Absit. Quid enim boni operari potest perditus, nisi quantum fuerit à perditione liberatus? Nunquid libero uoluntatis arbitrio? Et hoc absit. Nam libero arbitrio male utens homo, & se perdidit & ipsum. Sicut enim qui se occidit, utique uiuendo se occidit, sed se occidendo non uiuit, nec seipsum poterit resuscitare cum occiderit: ita cum libero peccaretur arbitrio, uictore peccato amissum est & liberum arbitrium. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus addictus est. Petri certe apostoli est ista sententia. Quæ cum uera sit, qualis quæso potest serui addicti esse libertas, nisi quoniam eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui domini sui uoluntatem libenter facit. Ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est. Unde ad iuste faciendum liber non erit nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ ceperit seruus. Ipsa est uera libertas propter reſecti facti lætitiã, simul & pia serui us propter præcepti obedientiam. Sed ista libertas ad bene faciendum unde erit homini ad dicto et uerbo, nisi redimat ille cuius uox illa est: Si uos filius liberauerit, tunc ueri liberi eritis.

Perditus nihil boni operari potest.

2. Pe. 2
Libertas mali hominis est peccare.

Ioan. 8.

August. lib. exposit. inchoatæ in Epist. ad Roma.

h Iusta

**Pœnitētia
est ex gra-
tia Dei.**

Iusta est ergo gratia Dei, & gratia iustitia, cum in eo etiā pœnitentiæ meritum gratia præcedat, quod neminem peccati sui pœniteret, nisi admonitione aliqua uocationis Dei. Vnde nullo modo dari hominibus gratia potest, qua liberamur à peccatis, & pax qua recõciamur Deo, nisi in spiritu sancto.

Idem libro de prædestinatione sanctorum. Capite septimo.

**Act. 10
Cornelius
Centurio
ex gratia
credidit.**

Solet enim dici ideo credere meruit, quia uir bonus erat & antequam crederet. Quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt elemosynæ, & exauditiæ orationes, antequam credidisset in Christum: nec tamen sine fide aliqua donabat & orabat. Quicquid igitur & antequam in Christum crederet, & cum crederet, & cum credidisset, bene operatus est Cornelius, totum Deo dandum est, ne forte quis extollatur.

Augustinus de uerbis Apostoli, sermone decimo tertio.

Rom. 8.

Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij dei sunt. Quid te ergo uolebas extollere, ubi audisti: Si spiritu actiones carnis mortificaueritis, uiuetis? Dicturus enim eras, hoc potest uoluntas mea, hoc potest liberum arbitrium meum. Quæ uoluntas? quod liberum arbitrium? Nisi ille regat, cadis: nisi regat, iaces. Quomodo ergo spiritu tuo, cum audias Apostolus dicentem: Quotquot enim spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Prorsus si defuerit, nihil boni agere poteris, agis quidem illo nõ adiuuante libera uoluntate, sed male. Ad hoc idonea est uoluntas tua quæ uocatur libera, & male agendo fit damnabilis ancilla. Cum dico tibi sine adiutorio Dei nihil agis, nihil boni dico. Nam ad male agendum habes sine adiutorio liberam uoluntatem, quanquam non est illa libera.

**Filij Dei
sunt q̄ spi-
rita Dei
aguntur.**

Augustinus libro contra Pelagian. & Celestin. de gratia Christi. Cap. uicesimosexto.

**Ante gra-
tiam nulla
merita.**

Et si consenserit nos gratia Dei accipere charitatem, non sic sentiat tanquã ulla merita bona nostra præcesserint. Nam quæ merita bona tunc habere poteramus, quando Deum nõ diligebamus? Ut enim acciperemus dilectionem qua diligere mus, dilecti sumus cum eam nondum haberemus. Hoc Ioannes apostolus apertissime dicit: Non quod nos dilexerimus deum, sed quia ipse prior dilexit nos. Et alibi: Nos diligamus, inquit

inquit, quia ipse prior dilexit nos. Optime omnino atq; ueris
 sine. Non enim haberemus unde illum diligeremus, nisi hoc
 ab illo cum prior nos diligeret, sumeremus. Quid autem bo-
 ni faceremus, nisi diligeremus? Aut quomodo bonum non fa-
 cimus, si diligamus? Et si enim Dei mandatum uidetur aliqua
 do non à diligentibus, sed à timentibus fieri, tamē ubi nō est
 dilectio, nullum bonum opus imputatur, nec recte bonum
 opus uocatur: quia omne quod non est ex fide, peccatum est:
 Et fides per dilectionem operatur. Ac per hoc gratiam Dei
 quia charitas diffunditur in cordibus nostris per spiritum
 sanctum qui dat⁹ est nobis, sic confiteatur, qui uult ueraciter
 confiteri, ut omnino nihil boni sine illa, quod ad pietatē per-
 tinet ueramq; iustitiam, fieri posse non dubitet.

I. Ioan. 4

In eodem
In dilectio-
ne omne
bonum.

Rom. 14

Roma. 5

Sapientie sexto: Præoccupat qui se concupiscunt,
 ut illis se prior ostendat.

Esaie quadragesimotertio: Ecce ego facio noua,
 & nunc orientur: utiq; cognoscetis ea. Ponam in de-
 serto uiam, & in inuio flumina. Et glorificabit me be-
 stia agri, dracones & strutiones: quia dedi in deser-
 to aquas, & flumina in inuio: ut darem potum popu-
 lo meo electo meo. Populū istum formaui mihi, lau-
 dem meam narrabit. Non me inuocasti Iacob, nec la-
 boraisti in me Israel. Non obtulisti mihi arietem holo-
 causti tui, & uictimis tuis nō glorificasti me &c.

Esaie quadragesimo primo: Ponam desertum in
 stagna aquarū, & terrā inuiam in riuos aquarū. Po-
 nā in deserto abietē, ulmū & buxum simul: ut uideāt
 & sciant & recogitent & intelligāt pariter, quia ma-
 gnus dominus fecit hæc, & sanct⁹ Israel creauit illud.
 Prope facite iudiciū uestriū dicit dominus, afferte si
 quid forte habetis, dicit rex Iacob &c.

Ad Philip. primo: Quia qui cepit in uobis opus
 bonū, ipse perficiet usq; in diē Iesu Christi.

Aug. cō. duas Epist. Pela. ad Bo. lib. ii. Cap. viij.

Nunc illud est quod debemus aduertere, utrum inuito &
 h : reluctan

Deus hōi
reluctanti
gratiā in-
spirat.

Ioan. 12
Prouer. 16
Præpara-
tur cor à
domino ad
bonum.

2. Cor. 3

Cogitatio
bona non
est à nobis

Pſalm. 8

Exodi. 4
Oīa bona
deus in ho-
mine facit

1. Ioan. 4

reluctanti homini, Deus inspiret boni cupiditatem, ut iā non sit reluctans, nō sit inuitus, sed consentiēs bono, & uolens bonum. Isti (scilicet Pelagiani) uolunt in homine ab ipso homine incipere cupiditatem boni, ut huius cœpti meritū etiā perficiendi gratia consequatur, si tñ hoc saltem uolunt. Pelagius em̄ facili⁹ dicit impleri quod bonū est, si adiuuet gratia: Quo additamento, id est, addendo facilius, utiq; significat hoc se sapere, qd etiā si gratiæ defuerit adiutorii, potest quis difficulti⁹ impleri bonum per liberum arbitrium. Si enim sine Dei gratia per nos incipit cupiditas boni, ipsum cœptūerit meritum, cui tanq̄ ex debito gratiæ ueniat adiutorii, ac sic gratia Dei nō gratis donabitur, sed meritū nostrū dabit. Domin⁹ aut̄ ut respōderet futuro Pelagio, non ait: Sine me difficile potestis aliqd̄ facere, sed ait: sine me nihil potestis facere. Hominis est præparare cor, & à domino respōsio linguæ, non bene intelligendo fallunt, ut existiment cor præparare, hoc est, bonū inchoare sine adiutorio gratiæ Dei, ad hominē pertinere. Absit, ut sic intelligant filij promissionis, tanq̄ cū audierint dñm dicentē: Sine me nihil potestis facere, quasi conuincant eū dicētes: Ecce sine te possumus cor præparare: aut cum audierint à Paulo apostolo: Nō quia idonei sumus cogitare aliquid quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nostra ex Deo est, tanquā & ipsum conuincant dicentes: Ecce idonei sumus ex nobismetipsis præparare cor, ac per hoc & boni aliquid cogitare. Quis enim pōt bona cogitatione ad bonū cor præparare? Absit ut sic intelligant, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholicæ desertores. Ideo quippe scriptū est: Hominis est præparare cor, & à dño responsio linguæ, quia homo præparat, nō tñ sine adiutorio Dei: ita etiā dictum est: Aperi os, & adimplebo illud. Quāuis em̄ nisi adiuuante illo sine quo nihil possumus facere, os nō possum⁹ aperire, tñ nos aperim⁹ illius adiūmēto & opere nostro, implet aut̄ illud dñs, sine opere nostro. Nam quid est præparare cor & os aprire, nisi uoluntatē præparare? Et tñ in eisdem literis legitur: Præparatur uoluntas à dño. Ego aperiam os tuum & instruam te quæ debeas loqui. Quapropter multa deus facit in homine bona, quæ non facit homo: nulla uero facit hō, quæ nō facit deus, ut faciat homo. Cap. 9, Quid est enim boni cupiditas, nisi charitas de qua apostolus sine ambiguitate loquitur dicēs: Charitas ex Deo est. Nec

est. Nec initium eius ex nobis, & perfectio eius ex Deo, sed si
 charitas ex Deo, tota nobis ex Deo est. Auertat enim Deus hanc
 amantiam, ut in donis eius nos priores faciamus, posteriorem
 ipsum, quoniam misericordia eius praeueniet me, Et quoniam
 praeuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Ergo benedictio
 dulcedinis est gratia Dei, qua fit in nobis ut nos delectet & cu-
 piamus, hoc est amemus quod precipit nobis: in qua si nos non prae-
 uenit Deus, non solum non proficitur, sed nec inchoatur ex nobis.

Psalm. 58

Psalm. 20

Ad Philipenses tertio: Secundum iustitiam qua
 in lege est conuersatus sine querela. Sed qua mihi fue-
 runt lucra, haec arbitratus sum propter Christum de-
 trimenta. Veruntamen & existimo omnia detrimen-
 tum esse propter eminentem scientiam Iesu Christi
 domini mei, propter quem omnia detrimetum feci,
 & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, &
 inueniar in illo non habens meam iustitiam, qua ex
 lege est, sed illam qua ex fide est Christi Iesu, qua ex
 Deo est iustitia in fide ad cognoscendum illum, & uir-
 tutem resurrectionis eius, & societatem passionum illius.

Augustinus de tempore, sermone quadragesimo
 nono dominica quinta post octauas Epiphaniae ser-
 mone secundo.

Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
 Respondeat medicus: Gratia Dei per Iesum Christum dominum
 nostrum, Gratia Dei, non merita tua. Quare ergo te dixisti
 in lege cum iustitia sine querela conuersatum? Attendite, Si
 ne querela dixit hominum. Est enim quaedam iustitia quam potest
 homo implere, ut nullus hominum queratur de homine. Dicit:
 Non concupiscas alienum. Tu si non rapueris alienum, nulla que-
 rela erit hominum. Ergo aliquando concupiscis & non rapis: Sed sen-
 tentia Dei supra te est, quia concupiscis: Reus es legis, sed in
 oculis latoris legis. Sine querela uiuit: Quare ergo ista danae
 Quare ista stercora? Quicquid faciebant Iudaei unde homi-
 nes non quererentur, & esset ipsorum conuersatio ex lege si-
 ne querela, sibi tribuebant: & ipsam iustitiam secundum le-
 gem uiribus suis assignabant, implere non poterant, sed in
 h; tantum

Roma. 4

Sine quere

la conuer-

sari quid e

Exodi. 20

Nullus ui-

uens im-

plet legem

tantum faciebant inquantū poterant sibi tribuendo, nec hoc pie implebant. Hoc ergo dicit legem implere, hoc est, non concupiscere. Quis ergo hoc qui uiuit potest? Adiuuet nos Psal-
 mus, qui modo cantatus est: Exaudi me domine in tua iustitia, hoc est, non in mea: Si diceret: Exaudi me in iustitia mea, tanquam meritum uocaret. Vocat quidem & nonnullis locis & suam iustitiam, sed sic melius discernit, quia & suam quando dicit, datam dicit, quomodo dicimus, Panem nostrū quotidianum da nobis hodie: Quomodo nostrum: quomodo da: Et ad eos qui de sua possent præsumere: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sapiamus. Iamdudum dixerat se imperfectum, nunc autem perfectum. Quare nisi quia ipsa est perfectio hominis, inuenisse se non esse perfectū? Quotquot autem perfecti, hoc sapiamus. Et si quid forte aliter sapitis, id quoque nobis Deus reuelauit, id est, ut si uos in aliquo profectu animi iustificatos probabitis, legendo scripturas, & inueniendū quæ sit uera & perfecta iustitia, inueniatis uos reos, & de fiderio futurorum damnetis præsentia, uiuatis ex fide & spe & charitate, & intelligatis quia quod adhuc creditis, nōdum uidetis: quod adhuc speratis, nondum tenetis: quod adhuc desideratis, nondum impletis. Et si talis est charitas peregrinantium, qualis erit uidentium? Ergo ille qui docebat Dei iustitiā & nō constituebat suam, clamabat de Psalmo: Exaudi me in tua iustitia. Etenim cum hinc exieris recipieris pro meritis, et resurges ad recipienda quæ egisti. Tunc Deus coronabit non tam merita tua quā dona sua. Ambula securus in Christo, ambula, ne offendas, ne cadas. Nec retro respicias, ne in uia remaneas, ne à uia recedas. Ista omnia præcaue tantum, & penite. Cum perueneris tunc iam gloriare ex hoc. Noli in te. Nam qui se laudat Deum non laudat, sed à Deo auertit.

Iob xij. Veruntamen uias meas in conspectu eius arguam: & ipse erit saluator meus.

Augustinus contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium libro primo. Capite nono.

Nec moueat quod ad Philippenses Apostolus scripsit: Secundū iustitiā quæ in lege est, quod fuerit sine querela. Potuit enim esse intus in affectionibus prauis præuaricator legis, & tñ cōspicua opera legis implere, uel timore hominum, uel ipsius Dei,
 uel

Psal. 142

**Perfectio
hois est
imperfe-
ctionis suæ
cognitio**

**Psal. 142
Coronat
deus dona
sua.**

Philipp. 3

uel peenae formidine, non dilectione & delectatione iustitiae. Quae sit iustitia quae ex lege est
 Aliud est enim uoluntate benefacendi benefacere, aliud autem sit iustitia quae ex lege est
 ad malefaciendum sic uoluntate inclinari, ut etiam faceret, si hoc posset impune permitti. Nam sic profecto in ipsa intus uoluntate peccat, qui non uoluntate sed timore non peccat.

Augustinus ad Anastasium. Epist. cxliiij.

Inaniter autem putat uictorem se esse peccati, qui poenae timore non peccat, quia & si non impletur foris negotium malae cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Et quis coram Deo innocens inuenitur, qui uult fieri quod uetatur, si subtrahas quod timetur? Ac per hoc in ipsa uoluntate reus est qui uult facere quod non licet fieri, sed ideo non facit, quia impune non potest fieri. Nam quantum in ipso est, mallet non esse iustitiam peccata prohibentem atque punientem. Et utique si mallet non esse iustitiam, quis dubitauerit quod eam si posset auferret? Ac per hoc quantum iustus est, iustitiae talis inimicus, ut eam si potestas detur precipientem auferret, ne comminantem uel iudicantem ferat? Inimicus ergo iustitiae est qui poenae timore non peccat: amicus autem erit, si eius amore non peccet. Tunc enim uere timebit peccare, Nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, sed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipsum sicut gehennas odit. Ipse est timor domini castus, permanens in seculum seculi. Nam ille timor poenae tormentum habet, & non est in charitate, eumque perfecta charitas foras mittit. Tamen porro quisque peccatum odit, quantum iustitiam diligit, quod non poterit lege terrente per litteram, sed spiritu sanante per gratiam.

Iniquus est qui timore poenae non peccat.

1. Ioan. 4
 Timor non est in charitate.

Iob nono: Auferat a me uirgam suam, & pavor eius non me terreat. Loquar & non timebo cum. Non enim possum metuens respondere.

Gregorius super cantica canticorum. Recti diligunt te. Capite primo.

Ac si diceret: Non recti adhuc timent, recti diligunt te. Amore omnia facere debemus. Psal. 31
 Omnis enim qui bona opera praeter timorem agit, & si in opere rectus est, in desiderio rectus non est. Vellet enim non esse quod timeret, & opera bona non faceret. Qui ergo operatur bona praeter amorem, etiam in opere & desiderio rectus est: Quam magna multitudo dulcedinis tuae domine quam abscondisti
 h 4 timent

timentibus te, & perfecisti eam sperantibus in te. Dulcedo enim Dei timentibus Dei incognita est, amantibus fit nota. Qui ergo per amorem studuerit rectus esse, perfecta dilectio illius est, ut iudicem uenientem non timeat, ut quicquid de æternis supplicijs audierit, non formidet.

Secundo Timothei quarto: Ego enim iam delibor & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruauit. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quã reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex. Non solũ autẽ mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius.

Augustinus libro quinquagesimo. Homelia Homeliarum decimaquarta.

Reddet inquit mihi dominus coronam, iustus iudex. Non enim opere inspecto potest negare mercedem qui opus inspicit. Bonum certamen certavi, opus est. Cursum consummaui, opus est. Fidem seruauit, opus est. Superest mihi corona iustitiæ, merces est, sed in mercede tu nihil agis, in opere non solũ agis. Corona tibi est ab ipso, opus autem abs te, sed non nisi ipso adiuuante. Bonum certamen certati, cursum consummati, fidem seruanti, retribuit bona. Sed quibus bonis? Quæ ipse dedit. An non ipse dedit ut bonum certamen certares? Si non ipse dedit, quid est quod alio loco dicit: Plus omnibus laboraui. Non autem ego, sed gratia Dei mecum? Ab illo ergo ipso adiuuante, ipsoq; donante, & bonum agonem certasti, & cursum consummasti, & fidem seruasti. Da ueniã Apostole, ppria tua nõ noui, nisi mala. Da ueniã Apostole, Dicimus quã tu docuisti: Audio confitentem, non inuenio ingratum. Profrus tua à te tibi parata non nouimus nisi mala. Cum ergo coronat deus merita tua, nihil coronat nisi dona sua. Hanc fidem & ueram pietatem, ne quis extollatur de libero arbitrio in bonis operibus, quisquis sic accipiat ut nouerit dantẽ, aut quisquis datori non sit ingratus, medico nõ superbiat uel infanus adhuc uel non à se sanus. Hanc inq; fidem suã atq; pietatẽ nullæ argumentationes euellant de cordibus uestris, Seruate quod accepistis. Et humiliter consideremus quod Apostolus dicit: Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere.

1. Cor. 15

Propria
opera Pauli,
non nisi
peccata
erant.

ficere. Gratias agamus domino ac saluatori nostro, qui nos nullis præcedentibus meritis uulneratos curauit; & inimicos reconciliauit, & de captiuitate redemit, de tenebris ad lucem reduxit, de morte ad uitam reuocauit, & humiliter confitentes fragilitatem nostrā, illius misericordiam deprececur, ut quia nos (secundum Psalmistam) misericordia sua præuenit, dignetur in nobis non solum custodire, sed etiam augere munera uel beneficia sua, quæ ipse dignatus est dare.

Beneficia
Dei.

Psalm. 58

Exodi tricesimo quarto: Dominator domine Deus miserator & clemens: patiens & multæ miserationis ac uerax: qui custodis misericordiam in milia: qui aufers iniquitatem & scelera atque peccata: nullusque apud te per se innocens est.

Idem de tempore sermone quadragesimo octauo, Dominica quinta post octauas Epiphaniæ sermone primo.

Prorsus quod ad teipsum pertinet, quod ad tua, tenebrosus es. Quid est enim aliud esse stultum, nisi esse tenebrosum in corde? Denique de illis sic ait Apostolus: Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Et obscuratum est insipiens cor eorum. Dic quia tu lumen non es. Vt multū, oculus es, lumen non es. Quid prodest sanus ac patēs oculus, si lumen desit? Et dic à te tibi lumen non esse, & clama quod dictum est: Tu illuminabis lucernam meā domine, lumine tuo domine illuminabis tenebras meas. Meq̄ enim nihil nisi tenebræ, tu autem lumen fugās tenebras, illuminans me, non à me mihi lumen existens, sed lumen non participans nisi in te.

Nihil lumē
nus est in
natura no
stra.

Roma. 1

Psalm. 117

Augustinus super Iohannem Tractatu quadragesimo nono, capite undecimo.

Nemo ergo se palpet, de suo Satanus est, de Dei beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatū quod est tuum, iustitia inquit de meo est. Quid enim habes quod non accepisti?

Homo de
suo Sata-
nas est.

Augustinus in Soliloquijs, capite decimo quinto.

Domine confiteor ut docuisti me, nihil aliud sum quam uniuersa uanitas & umbra mortis, & abyssus quædam tenebrosa, & terra inanis & uacua, quæ sine tua benedictione non germinat.

Homo uni
uersa uanitas
& um-

bra mor-
tis.

minat, fructum quoque non facit, nisi confusionem, peccatum & mortem. Si quid boni utique habui, à te recepi, quicquid boni habui tuum est, uel à te habeo. Si quando steti, per te steti, sed quando cecidi per me cecidi: & semper in luto iacuissem, nisi tu me erexisses: semper cæcus fuisset, nisi tu me illuminasses. Quando cecidi nunquam surrexisset, nisi tu mihi manum porrexisses. Postquam me etiã crexisti, semper cecidisset, nisi tu me sustinuisses. Sæpius perissem, nisi tu me gubernasses. Sic semper domine, sic semper tua gratia & misericordia tua præuenit me, liberās me ab omnibus malis, saluās à præteritis, suscitans à præsentibus, & muniens à futuris, præcicens etiam ante me laqueos peccatorum, tollens occasiones & causas, quia nisi tu hoc fecisses mihi, ego oīa peccata mundi fecissem. Quoniam scio domine, quod nullum peccatum est quod unquam fecerit homo, quod nō posset facere alter homo, si creator desit à quo factus est homo. Sed quod non facerem, tu fecisti: quod abstinerem, tu iussisti: & quod tibi crederem, gratiā tu infudisti. Tu namque domine regebas me tibi, seruabas me tibi, et mihi ut adulterium & omne aliud peccatum non committerem, gratiam & lumen donasti.

Causas pec-
cati Deus
collit à bo-
nis.

Ephesiorum secundo: Nunc autem in Christo Iesu uos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi.

Augustinus cōtra duas Epistolas Pelagiani ad Bonifacium libro primo, capite decimo octauo.

Hominem inquit Dei opus defendimus, nec ex illius potentia uel in malum uel in bonum inuitum aliquem cogi, sed propria uoluntate aut bonū facere aut malum: In bono uero opere re à Dei gratia semper adiuuari, in malum uero Diaboli suggestionibus incitari. Adhæc respondeimus, homines esse opus Dei, in quantum homines sunt, sed sub Diabolo esse, in quantum peccatores sunt, nisi eruantur inde per eum, qui non ob aliud factus est inter Deum & homines mediator, nisi quia ex hominibus non potuit esse peccator: nec ex Dei potentia uel in malum, uel in bonum aliquem inuitū cogi, sed Deo deserente pro merito ire in malum: & Deo adiuuante, sine merito conuerti ad bonum. Non est enim homo bonus si nolit, sed gratia Dei etiam ad hoc adiuuatur ut uelit, quoniam non inaniter scri-
ptum

Bonum à
Deo malū
à nobis
ipsis habemus.

Velle nos
facit gra-
tia Dei.

ptum est: Deus est enim qui operatur, & cætera, ut sequitur.

Ad Philippenses secundo: Deus est enim qui operatur in uobis, & uelle & perficere pro bona uoluntate.

Augustinus ad Paulinum Epistola ceterima sexta.

Nam quis nos nisi qui uenit querere & saluare quod perierat, ab illa perditionis massa & contentione discernit? Vnde Apostolus interrogat dicens: Quis enim te discernit? Vbi si dixit homo: Fides mea, uoluntas mea, bonum opus meum, Respondetur ei: Quid enim habes quod non accepisti? Si autem & accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Hoc itaque totum ideo non ut homo non gloriatur, sed ut qui gloriatur in domino non ut homo non gloriatur, non ex operibus ne forte quis extollatur. Non quia bona opera ista pia cogitatione frustratur, cum Deus reddat unicuique secundum opera eius, sicut gloria & honor et pax operanti bonum: sed quia opera ex gratia, non ex operibus gratia: quoniam fides quæ per dilectionem operatur, nihil operatur, nisi ipsa dilectio Dei diffunderetur in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Nec ipsa fides esset in nobis, nisi Deus unicuique partiretur mensuram fidei. Bonum est igitur homini ut cum totis uiribus liberi arbitrii sui ueraciter dicat: Fortitudinem meam ad te custodiam, quia ille qui putauit sine ipsius adiutorio se posse custodire quod dedit, profectus in longinquam regionem, & uiuens prodige cuncta consumpsit, & miseria duræ seruitutis attritus, reuersusque in semetipsum dixit: Surgam & ibo ad patrem meum. Quam cogitationem bonam quando haberet, nisi & ipsam illi in occulto patrem misericordissimus inspirasset?

Ad Collossenses primo: Gratias agentes Deo patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ.

Augustinus ad uitalē Epistola centesima septima.

Responde obsecro, quomodo dicit Apostolus: Gratias agentes patri idoneos facienti nos in parte sortis sanctorum in lumine, si non ipse arbitrium nostrum sed ipsum arbitrium se liberat? Mèdaciter ergo gratias agimus patri tanquam ipse faciat quod ipse non fecit. Et errauit qui dixit, quod ipse nos faciat idoneos.

1. Cor. 4
Nihil habemus, quod non accepimus.

Roma. 2

Fortitudo
nostra ex
Deo est.
Lucæ 15

Arbitrium
nostrum li
beratur a
Deo.

idoneos. Responde quomodo ad declinandum à malo, & faciendum bonum liberum habemus arbitrium, quādo erat sub potestate tenebrarum, unde nos si quemadmodum dicit Apostolus, Deus eruit, ipse utiq; illud liberum fecit. Ita fit ut neq; fideles fiant nisi libero arbitrio, & tamen ipsius gratia fideles Merita nul fiant, qui à potestate tenebrarum liberavit arbitrium. Sic & Ia præce- Dei gratia non negatur, sed sine ullis humanis præcedentibus dūt gratiā meritis uera monstratur: & liberum ita defenditur, ut humili tate solidetur, non elatione præcipitur arbitrium. Non est igitur gratia Dei in natura liberi arbitrii, & in lege atque doctrina, sicut Pelagiana peruersitas desipit, sed ad singulos act⁹ Psalm. 67 datur, illius uoluntate, de quo scriptum: Animā uoluntariam segregans Deus hereditati tuę. Quia & liberum arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus, & lex Dei atque doctrina quāuis sancta & iusta & bona, tamen oc Spirit⁹ est cidit si non uiuificet spiritus, per quem fit, non ut audiendo, qui uiuifi sed ut obediēdo, neque ut lectione, sed ut dilectione teneatur. cat, nō lex Quapropter ut in Deum credamus, & pie uiuamus, non uo- neq; litera lentis neq; currentis, sed miserentis est Dei: non quia uelle & currere non debemus, sed quia ipse in nobis & uelle operatur & currere. Non ergo gratiā dicamus esse doctrinam, sed agnoscamus gratiam quæ facit prodesse doctrinam, quæ gratia si desit, uidemus etiam obesse doctrinam.

Osee decimoquarto: Sanabo contritiones eorum diligam eos spontanee, quia auersus est furor meus ab eis.

Augustinus ad Valentinum Epistola xlii.

Iacobi 1 Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Nec quisquam dicat meritis operum suorum, uel meritis orationum suarum, uel meritis fidei suæ sibi traditam Dei gratiam, & putetur uerum esse quod illi hæretici dicunt, gratiam Dei secundum merita nostra dari, quod omnino falsissimum est. Non quia nullum est meritum uel bonum piorum, uel malum impiorum, alioquin quomodo iudicabit Deus mundū? Sed gratia & misericordia Dei Psalm. 78 conuertit hominem, de qua Psalmus dicit: Deus meus misericordia eius præueniet me, ut iustificetur impius, hoc est, ex impio fiat iustus. Et incipiat habere meritū bonum, quod Deus coro-

coronabit quando iudicabitur mundus.

Gregorius in Ezechielem libro primo homiliarū nono, in principio Ezechielis secundi.

Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos, & cætera. Ecce diuina uox iacenti prophete iussit ut surgeret. Sed surgere omnino non posset, nisi in hūc omnipotētis Dei spiritus introisset. Quia ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere non possumus, si ipse non adiuuat qui iubet. Sic Paulus cum discipulos admonet dicens: cum metu & tremore uestram ipsorum salutem operamini, ilico quis in eis hæc ipsa bona operaretur adiunxit dicens: Deus est enim qui operatur in nobis, & uelle & perficere pro bona uoluntate. Hinc est quod ipsa ueritas discipulis dicit: Sine me nihil potestis facere. Sed in his considerandū est, quia si bona nostra sic omnipotentis Dei dona sunt, ut in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionē quærimus: si autē ita nostra sunt, ut dona omnipotētis Dei nō sint, cur ex eis omnipotēti Deo gratias agimus? Sed sciendū est, quia mala nostra solummodo nostra sunt, bona autem nostra & omnipotentis Dei sunt & nostra, quia ipse aspirando nos præuenit ut uelimus, qui adiuuādo subsequitur, ne inaniter uelimus, sed possumus implere quæ uolumus. Præueniēte ego gratia, & bona uoluntate subsequēte, hoc quod omnipotētis Dei donū est, fit meritum nostrum. Quod bene Paulus breui sententia explicat dicens: Plus omnibus illis laboraui. Qui ne uideretur suæ uirtuti tribuisse quod fecerat, adiunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quia enim cœlesti dono præuentus est, quasi alie num se à bono suo opere cognouit dicens: Non autē ego, sed quia præueniens gratia liberū in eo arbitriū fecerat in bono, quod libero arbitrio eandem gratiam est subsequutus, in opere adiunxit, sed gratia Dei mecum. Ac si diceret: In bono opere laboraui, non ego, in eo enim quod domini dono præuentus sum, non ego: in eo autem quod donum uoluntate subsequutus sum, & ego. His igitur breuiter cōtra Pelagium & Cœlestium diētis ad exponendi ordinem redeamus, & cætera.

Ezechielis tricesimotertio: Vnumquenque iuxta uias suas iudicabo de uobis domus Israël.

Deutē.

Spūs DE I
erigit nos
ad bonū.

Philip. 2

Iohan. 15

Bonum quod
agimus do
nū Dei &
opus no
strū dicit.
1. Cor. 15

Deus ope
ratur no
biscū, id est
in nostra
uolūtate.

Deuteronomij uicesimo quarto: Non occident patres pro filijs, nec filij pro patribus: sed unusquisque pro peccato suo morietur.

Gregorius moralium libro decimosexto, capite undecimo.

Iob uigesimosecundo: Saluabitur innocens, saluabitur autem à munditia manuum suarum.

Matth. 16
Misericordia DEI
præuenit
hominem in
bonis operibus.

Quæ scilicet sententia si de cœlestis regni retributione promittitur, ueritate fulcitur, quia cum de Deo scriptum sit: Qui reddit unicuique secundum opera eius, illum in extremo examine iustitia æterni iudicis saluat, quem hic eius pietas ab immundis operibus liberat. Sin uero ad hoc saluari quisque hic munditia manuum suarum creditur, ut suis uiribus innocens fiat, proculdubio erratur: quia si superna gratia nocentem non præuenit, nunquam profecto inueniet quem remuneret innocentem. Vnde ueridica Moyse uoce dicitur: Nullus apud te per se innocens est. Superna ergo pietas prius agit in nobis aliquid sine nobis, ut subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum quod iam appetimus agat nobiscum, quod tamè per immensam gratiam extremo in iudicio ita remunerat in nobis, ac si solum processisset ex nobis. Quia enim diuina nos bonitas ut innocentes faciat præuenit, Paulus ait: Gratia Dei sum id quod sum. Et quia eandem gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adiungit: Et gratia eius in me uacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Qui dum se de se nihil esse conspiceret, ait: Non autem ego. Et tamen quia se esse aliquid cum gratia inuenit, adiunxit: sed gratia Dei mecum. Non enim diceret mecum, si cum præueniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Vt ergo se sine gratia nihil esse ostenderet, ait: Non ego: ut uero se cum gratia operatum esse per liberum arbitrium demonstraret, adiunxit: sed gratia Dei mecum. Munditia itaque manuum suarum innocens saluabitur, quia qui hic præuenitur dono ut innocens fiat, cum ad iudicium ducitur, ex merito remuneratur.

Exodi 34

3. Cor. 15

Sine gratia Dei nihil sumus.

Primo Paralipomenon uigesimonono: Tua domine est magnificentia, & potentia & gloria atque uictoria, & tibi laus. Cuncta enim quæ in cœlo sunt & in terra tua

ra tua sunt. Tuum domine regnum: & tu es super oēs principes. Tuæ diuitiæ, & tua est gloria, tu dominaris omnium. In manu tua uirtus & potentia, in manu tua magnitudo & imperium omnium. Nunc igitur Deus noster cōfitemur tibi, & laudamus nomen tuū inclytum. Quis ego, & quis populus meus: ut possimus hæc tibi uniuersa promittere. Tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi. Peregrini enim sumus corā te, & aduenæ sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora. Domine Deus noster omnis hæc copia quam parauimus, ut ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia, & cetera.

Secundo Paralipomenon secundo: Magnus est enim Deus noster super omnes deos: quis ergo poterit præualere ut ædificet ei dignam domum. Si cælum & cœli cœlorum capere eum nequeunt, quātus ego sum, ut possim ei ædificare domum? Sed ad hoc enim ut adoleatur incensum coram illo.

Numeri decimoquarto: Si propitius fuerit dominus inducet nos in eam: & tradet humum melle & lacte manantem.

Gregorius libro moralium uigesimoquarto, capite septimo.

Et reddet homini iustitiā suam. Iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra, quando dicitur sicut in Dominica oratione dicimus: Panem nostrū quotidianum da nobis hodie. Ecce & nostrum dicimus, & ut detur nostra. Noster quippe fit cum accipitur, qui tum Dei est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, & noster fit ueraciter per acceptionem.

Gregor. lib. Moral. xxij. Capite decimo.

Scunt sancti uiri se post primi parentis lapsum de corrupti Mutatio
bili stirpe æditos, & non uirtute propria, sed præueniēte gra- hominis.
tia sua

ad bonū, **tia** superna ad meliora se uel uota, uel opera commutatos. Et opus Dei quicquid sibi mali inesse cognoscit, de mortali propagine sentit meritum. Quicquid uero boni in se inspiciunt, immortalia gratiæ cognoscunt donum. Eiq; de accepto munere debito operibus res fiunt, qui & præueniendo de dit eis bonū uelle, quod nolue Deo debent: & subsequendo concessit bonum posse, quod uolunt. **tores efficiuntur.**

Lucæ undecimo: Quærite & inuenietis, pulsate & aperietur uobis, & cætera.

Fulgentius libro primo ad Monimum.

Studiū querendi & inueniendi nobis à Deo est.

Interius igitur magister à quo subsidium doctrinæ celestis accipimus, non solum inquirentibus nobis suorum aperit arcana sermonū, sed ut etiam quæramus ipse gratis inspirat affectum. Quia nec esurire panē illum qui de cælo descendit possumus, nisi ab ipso fastidientibus esuries detur, qui se ad satianos esuriētes donare dignatur. Ab ipso etiam nobis est quod ad fontem sitientes currimus, qui se nobis tribuit ut bibamus. Ipse igitur laudandus est in utriusq; muneris gratia, siue cum nos ad se quærendum dormientes exscitat, seu cum se inueniendum nobis quærentibus donat. Qui profecto nullatenus inuenitur, nisi ipse nos excitet ut quærat.

Deuteronomij undecimo: Terra enim ad quam ingredieris possidendam non est sicut terra Aegypti de qua existi: ubi iacto semine in hortorum morem aquæ ducūtur irriguæ, sed mōtuosa est & campestris, de cælo expectās pluuias: quam dominus Deus tuus semper inuisit: & oculi illius in ea sunt à principio anni usque ad finem eius.

Idem Fulgentius in eodem libro.

Voluntas & operatio bona à Deo sunt.

Omne igitur opus, quod à nobis in Deo fit, Deus in nobis facit. Ex ipso em̄, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ex ipso ergo est & bona uoluntas, & operatio bona. Quod doctor gen̄tium his uerbis affirmat: Deus est qui operatur in uobis & uel le & perficere pro bona uoluntate. Propterea sicut Salomon dicit: Quia præparatur uolūtas à domino, sic etiam bona opera nostra, Paulus à domino asserit præparata, hoc est, in prædestinatione disposita. Dicit itaq; gratia salui facti estis & cæ
tel. a.

tera. Sicut ergo præparata est per prædestinationem uoluntatis à domino, qua bonum uelimus: sic etiam bona opera præparauit Deus, ut in illis ambulemus. Attēdamus etiam uitam æternam, regnumq; cælorum diuinitus fide fidelibus præparatum. Ipse quippe Christus dicturum se dextris ostendit: *Uenite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum est ab initio mundi. Sed & hoc ipsum est opus gratiæ. Ex gratia enim datur non solum iustificatis uita bona, sed etiam glorificatis uita æterna. Quod Pauli prædicatione tenemus cõpertum, dicentis: Stipendium peccati mors, Gratia autem Dei uita æterna in Christo Iesu domino nostro. Quis autē mors stipendium, uita uero æterna gratia dicitur? Nisi quia illa red datur, hæc donatur. Sed ubi illam Deus reddit, opus malū peccatoris hominis punit, quod nullatenus fecisset, nisi homo decessisset à Deo. Cum uero Deus uitam æternā donat, opus suū, quod inchoauit, iustificans impium, perficit, glorificans iustū. Hæc autem utraq; gratia, id est, uita bona, & uita æterna, in Christo Iesu domino nostro est. De plenitudine quippe eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, scilicet, gratiam glorificationis æternæ, pro gratia iustificationis indebitæ: ut gratia iustificationis omne meritum malum deleat indebita beneficio, & meritum bonum iugi confirmet auxilio, cui gratia glorificationis iustæ reddatur in præmio. Gratia autē etiā ipsa ideo non iniuste dicitur, quia non solum donis suis Deus dona sua reddit, sed quia tantū etiam ibi gratia diuinæ retributionis exuberat, ut incõparabiliter atq; ineffabiliter omne meritum, quàmuis bonæ & ex Deo datæ humanæ uoluntatis atq; operationis excedat. Quàmuis enim non solum credendi in Christum lumen, sed etiam pro illo patiēdi uirtutem à Deo nobis donari beatus Paulus Apostolus ostendit dicens: Vobis enim donatum est, pro Christo, nō solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini: Quod utrūq; pertinet ad gratiam præsentis bonæ uitæ. Illam tamen futuræ uitæ gratiam, omnibus præsentis tēporis passionibus anteponit dicens: Nō sunt condignæ passionibus huius temporis, & cætera.*

Ephē. 2

Matth. 24

Roma. 6

Ioan. 1

Duplex

gratia.

Philip. 1

Duplex

gratia præ

sentis uitæ

scilicet cre

dēdi & pa

tiēdi.

Roma. 8

Hieronymus ad Demetriadem, tomo primo, folio tricesimo primo.

Superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam. Vbi Iacobi 4
autem

Velle &
nolle no-
strū q̄mo-
do dicif.

autem gratia, non operum retributio, sed donantis est largitas, ut impleatur illud Apostoli: Non est uobis, & cetera. Et tamen uelle & nolle nostrum est, ipsumq̄ quod nostrum est, sine miseratione Dei nostrum non est.

Deuteronomij octauo: Et postquam afflixit ac roborauit te, ad extremum misertus est tui, ne diceris in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis domini Dei tui, quod ipse uires tibi præbuerit.

In eodem capite nono:

Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos dominus Deus tuus in conspectu tuo, propter iustitiam meam introduxit me dominus, ut terram hanc possiderem, cum propter iniquitates suas istæ deletæ sunt nationes. Neque enim propter iustitias tuas & æquitatem cordis tui ingredieris, ut possideas terras earum, sed quia illæ egerunt impie introeunte te deletæ sunt, & ut compleret uerbum suum quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob. Scito ergo q̄d non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ ceruicis sis populus.

Danielis nono: Propter temetipsum inclina Deus aurem tuam, & audi, aperi oculos tuos, & uide desolationem nostram, & ciuitatem super quam inuocatum est nomen tuum. Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciē tuam, sed in miserationibus tuis multis.

Esaïæ quinquagesimo: Dominus Deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam ut petrā durissimam, & scio quoniam non confundar. Iuxta est qui iustificat me.

Psalmo septuagesimosecundo: Ut iumentum factus sum

sum apud te, & ego semper tecum. Tenuisti manum dexteram meam, & in uoluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me. Quid enim mihi est in cœlo & à te quid uolui super terram?

Psalmo quadragesimo tertio: Nec in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos. Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio uultus tui, quoniam complacuisti in eis. Tu es ipse rex meus & Deus meus, qui mandas salutes Iacob. In te inimicos nostros uentilabimus cornu, &c.

Psalmo sexagesimo primo: Nonne Deo subiecta erit anima mea: ab ipso em̄ salutare meū. In Deo salutare meum, & gloria mea Deus auxiliij mei, &c.

Psalmo sexagesimo septimo: Mirabilis De⁹ in sanctis suis. Deus Israël ipse dabit uirtutem, & fortitudinem plebi suæ benedictus Deus.

Ambrosius de uocatione gentium, libro primo, capite secundo.

Nam plenæ sunt paginæ ueteris testamenti de Israëliticæ defectionis relatu, ut aperte appareat diuinæ semper fuisse gratiæ, quod non omnis ille populus discessit à dño. Ita humana natura in primi hominis præuaricatione uitiata, etiã inter beneficium, inter præcepta & auxilia Dei, semper in deteriorẽ est procliuior uoluntatem, cui committi, non est aliud q̄ dimitti.

Hæc itaq; uoluntas uaga, incerta, instabilis, imperita, infirma ad efficiendū, facilis ad audendū, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida, curis anxia, suspicionibus inquieta, gloriæ q̄ uirtutum auidior, famẽ q̄ conscientiæ diligẽtior, & per omnẽ suæ experientiam miserior, fruendo his quæ concupiuerit, q̄ carento, nihil in suis habet uiribus, nisi periculi facilitatem.

Quoniam uoluntas mutabilis quæ non ab incommutabili uoluntate regitur, tanto citius appropinquat iniquitati quanto acrius intendit actioni. Quandiu ergo homini ea placent, quæ Deo displicent, uoluntas eius animalis est. Quia etiam si in bonis moribus agat, male adhuc uiuit, si nõ in Dei gloriã uiuit.

Hominis descriptio absq; gratia Dei uiuentis.

Ea quæ deo placet, nobis placere debent.

Bona uolūtas in nobis opus Dei est. Hoc est enim proprium & præcipuum piorum, ut in domino glorientur, nec se nisi in Deo diligant. Bene enim se amāt, qui in se opera Dei amant. Nam & hoc Deus amat in nobis, quod ipse fecit: & hoc odit, quod ipse nō fecit. Si ergo opus Dei amamus in nobis, bonam uolūtatē recte amamus in nobis, quæ utique si opus Dei non esset, amāda non esset. Quis autem homo (nisi male uoluntatis fuerit) bonam in se non amat uoluntatem, quæ superni agricolæ prima plantatio est? Dicente enim

Matth. 15

Bona uolūtas germinē oīm uirtutum est.

Omnis plantatio quam non plātauit pater meus cælestis eradicabitur. Quicquid non est eradicandū, manifestum est, à patre esse plantatum. Bona autem uolūtas omnium uirtutum germen est primū. Quæ innixa origini suæ in illa æterna & incommutabili uoluntate requiescit, ut uere sit spiritalis. Quoniam qui adhæret unus est spiritus, dum per communionem illuminantis & illuminati, iustificantis & iustificati, regentis & subditi, omnis actio ad unum refertur, & quod ad unum refertur, utriusq; est. Quia nec à Deo alienari potest quod dedit, nec ab homine quod accepit.

Qualitas uoluntatis mutat in hoīs conuersione.

Capite tertio: Hic tractandum uidetur utrum cum bonæ uoluntatis esse homo incipit, eadem quæ in ipso erat corrigatur uoluntas, an alia ei quam nō habebat, & quæ priori repugnet detur. Quod ut euidentius appareat, altius id non pigeat inquirere. Omnes homines in primo homine sine uitio conditi sumus, & omnes naturæ nostræ incolumitatem eiusdem hominis præuaricatione perdidimus. Inde tracta mortalitas, inde multiplex corporis animiq; corruptio, inde ignorantia & difficultas, curæ inutiles, illicitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor uanus, amor noxius, iniusta gaudia, pœnitenda consilia, & non minor miseriæ multitudo, q̄ criminum. His atq; alijs malis in naturam humanā irruentibus, fide perditā, spe relicta, intelligentia obæcata, uoluntate captiua, nemo in se unde reparetur inuenit: quia & si fuit qui naturali intellectu conatus sit uitijs reluctari, huius tantū temporis uitam steriliter ornauit, ad ueras autē uirtutes æternamq; beatitudinē nō profecit.

Sine fide uirtus etiā peccatū est.

Sine cultu enim ueri Dei, etiā quod uirtus uidetur esse, peccatū est: nec placere ullus Deo, sine Deo potest. Qui uero Deo nō placet, cui nisi sibi & diabolo placet? A quo cum homo spoliaretur, non uoluntate, sed uoluntatis sanitate priuatus est. Quia nō detrudi ab innocentiæ statu posset, nisi uoluntate peccaret

caret. Quæ ergo natura erat bona, qualitate facta est mala. Et
 ille animi motus qui nunquam potest sine aliquo esse amore, **Voluntas**
 hoc est, sine aliqua uoluntate, non perdidit appetitum, sed mu- **nunq̄ est**
 tauit affectum, id recipiens desiderio, quod debuit refutare iu- **sine aliq̄**
 dicio. Cum igitur homo ad pietatē redit, de quo ideo dictum **amore.**
 est: Spiritus uadens & non rediens. Quia nisi illum Deus con- **Psal. 77**
 uerteret, non rediret: non fit nouum figmentum, nouaq; crea-
 tura, non alia in eo creatur substātia, sed eadem quæ fuerat la-
 befactata, reparatur. Nec aliud ab eo aufertur nisi uitium, qd **Nihil nisi**
 natura non habuit. Fuit enim in Adam natura sine uitio, qui **uitiū a uo-**
 per uoluntatis inobedientiam mala multa cōtraxit, & in po- **luntate au-**
 steros magis magisq; multiplicanda transfudit. Quæ ut uin- **fertur.**
 cantur, atq; in nihilum deducantur, non efficit nisi gratia sal-
 uatoris, qui opus suum opere suo reparat. Sicut em̄ dicit Ioan- **1. Ioan. 3**
 nes Euāgelista: In hoc apparuit filius Dei, ut soluat opera dia-
 boli. Et sicut rumpit uincula captiui, sic uestit nuditatem spo-
 liati, sic sanat uulnera sauciati, ut quod in ipso agit, etiam per
 ipsum geratur. Cui utiq; contra hostem suum non expedit si- **Deus per**
 ne protectore configere. Cum illo enim habet certamē a quo **nos opera**
 aliquādo superatus est. Nō ergo fidat de suis uiribus, quæ etiā **tur tanquā**
 cum essent integræ non steterunt: sed per illum quærat uicto- **per instru-**
 riam, qui solus non est uictus, & omnibus uicit. Et si querit, nō **menta.**
 dubitet quærendi affectū ab illo se accepisse, quem quærit. Nec **Affectus**
 quia spiritu Dei agitur, ideo se putet liberū arbitrium nō habe- **quærendi**
 re, quod ne tunc quidē perdidit, quando diabolo uoluntate se **Deum ab**
 dedit, a quo iudicium uoluntatis deprauatū est, non ablatum. **illo acci-**
 Quod ergo non interfecitū est per uulnerantem, non tollitur **pitur.**
 per medentē: uulnus sanatur, non natura remouetur. Sed qd **Hiere. 38**
 in natura perijt, non restituitur, nisi ab autore naturæ. Dicit
 dominus: Et disponam domui Israēl, & domui Iudæ testamen-
 tum nouum, nō secundum testamentum quod disposui patri-
 bus eorū in die qua apprehendi manum eorum, ut educerē il-
 los de terra Aegypti, quia ipsi nō perseuerauerunt in testamē-
 to meo, & ego eos neglexi, dicit dominus. Quia hoc est testa-
 mentum, quod disposui domui Israēl, post dies illos dicit dñs:
 Dabo leges meas in sensu ipsoꝝ, & in corde ipsoꝝ scribā eas,
 & ero illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum, & cætera.
 Per Esaiam quoq; dominus de gratia sua, qua ex omnibus ho- **Esaiæ 4:**
 minibus nouam creaturam fecit, eadem prænūtiat dicēs: Ecce **Gratia de-**
 i 3 faciam

nouā crea faciam noua quæ nunc orientur, & cognoscetis ea, & faciam
turā facit. in deserto uiam, & in sicca terra flumina. Benedicent me bestię

agri, syrenę & filię struthionū, quod dederim in deserto aquā,
 & flumina in sicca terra ad potandum genus meum electum,
 populū meum quē mihi acquisiui, ut enarrent uirtutes meas.

Esaia 45 Et iterū: Per meipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia, &
 uerba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu, &
 confitebitur omnis lingua Deo. Si ergo impossibile est ista nō
 fieri, quia nec incerta præscientia Dei est, nec mutabile confi-

Opera dei lium, nec inefficax uoluntas, nec falsa promissio, omnes isti de
immuta- quibus hæc prædicta sunt, sine cuiusquam exceptione saluan-
bilis. tur. Dat enim leges suas in sensum eorum, easque in cordibus
 ipsoꝝ digito suo scribit, ut agnitionem Dei, non doctrinæ
 humanæ opere, sed magisterio summi eruditoris accipiant.

Quia neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incre-

mentum dat Deus Omnes hi à puſillo usque ad magnum co-

Oēs fideles gnoscunt Deum, quia ut uenirent ad CHRISTVM, à pa-
per patre deo tre audierunt atque didicerunt, omnes educti ab errore diri-
fidē acci- guntur in uiam uite, omnibus corde mutato recta sapere, & re-
 ctā uelle donatur, omnibus timor quo in mandatis Dei eru-
 diantur inferitur. Fit in deserto uia, & terra arida fluminibus

irrigatur, ut qui prius ad confitendum Deum os non aperie-

bant, & uelut muta atq; irrationabilia animalia in feritatem

transferant bestiæ, diuinorum eloquioꝝ fontibus mundati,

benedicunt & laudant Deum, enarrātes uirtutes & uirabilia

misericiendiæ eius, qui elegit eos, & in filios adoprauit, ac noui

testamenti fecit hæredes. Si autē (ut Apostolus loquit̃) homi-

nis confirmatū testamētum, nemo spernit aut superordinat,

quomodo fieri potest ut ex ulla parte diuina promissio resol-

uatur? Manet prorsus, & quotidie impletur, qđ Abraham dñs si

ne conditione promisit, sine lege donauit. Quia & si quidam

quibus hæc prædicata sunt, nō crediderunt, incredulitas cog-

nitur. Et si quidam, nō crediderunt, nō euacuauit. Est em̃ Deus uerax, omnis homo mē-

Roma 3 fidem Dei nō euacuauit. Est em̃ Deus uerax, omnis homo mē-

Qui non dax. Et illi quidē qui audito Euāgelio credere noluerūt, inex-

credūt A- cusabiliores facti sunt, qđ si præconium ueritatis nō audissent.

brahæ fili Sed certū eos apud præscientiā Dei Abraham filios non fuisse,

nō sunt. nec in illoꝝ sorte numeratos, de quibus dictū est: Benedicentē

in semine tuo oēs tribus terre. Credituros em̃ promisit qui dī-

xit: Et nō docebit unusquisq; proximū suū, & unusquisq; fra-

trem suum dicēs: Cognosce dominum, quia omnes cognoscēt
 me, à puillo eorum usq; ad magnum. Reconciliandos promi
 sit qui dixit: Propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorū Hierē. 3
 eorum memor non ero. Obedituros promissit qui dixit: Dabo Hierē. 31
 illis uiam alteram, & cor aliud, ut timeant me omnes dies. Per
 seueraturos promissit qui dixit: Timorem meum dabo in cor Hierē. 32
 eorum ne discedāt à me, & uisitabo eos, ut bonos eos faciam.
 Postremo omnes sine cuiusq; exceptione promissit qui dixit: Esaiā 45
 Per memetipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia & uerba
 mea non auertentur, quia mihi flectetur omne genu & confi
 tebitur omnis lingua Deo. Hic si dicamus non fieri quod Deus
 iurauit esse faciendum, falsitatem dico (quod absit) & menda
 cium ascribimus ueritati. Si autē ut pietas fidesq; persuadēt,
 Dei uerba non excidunt, & si omnino quod statuit, quomodo
 nobis ueracis promissionis firmitas apparebit, cum multa ad
 huc hominum milia dæmonijs seruiant, & idolis genua fle
 ctant, nisi huiusmodi denuntiationes Dei, secundum illam in
 commutabilē scientiam æditas nouerimus, in qua apud illum
 iam uniuersitas discreta est, & siue de bonis, siue de malis lo
 quatur, ita unius partis meminit, quasi neminem hominū præ
 termittat. Nam cum dicit Apostolus: Vetera transferunt, ecce
 facta sunt omnia noua, nunquid nō omnes homines uidetur
 Coloss. 1
 dixisse renouatos? Aut cū dicit: Quia in ipso cōplacuit omnē
 plenitudinē habitare, & per ipsum omnia recōciliari in ipso.
 Nunquid non ideo loquitur, quasi neminē uelit exortē huius
 Hebræo. 1
 reconciliationis intelligi? Aut cum ait: Nouissimis istis diebus
 locutus est nobis in filio, quem constituit hæredem uniuerso
 rum. Nunquid aliud sonat forma sententiæ, quàm omnes ho
 mines in Christi hæreditate à patre esse transcriptos, secundū
 Psalm. 2
 prophetiam Dauid dicentis: Postula à me & dabo tibi gentes
 hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ? Di
 Ioan. 12
 cente enim domino: Si exaltatus fuero à terra omnia traham
 ad me. Nonne uniuersorum uidetur promissa conuersio? Aut
 Esaiā 40
 cum de ecclesia prophetatur & dicitur: Omnis uallis replebi
 tur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in
 directa, & aspera in uias planas. Nunquid ullus hominum ui
 detur omissus, qui non significatus sit Christo esse subdēdus?
 Esaiā 66
 Quid cum dicat: Et ueniet omnis caro in cōspectu meo, ut ado
 rent in Hierusalem dicit dominus? Aut illud: Et erit in diebus
 illis,

illis, effundam de spiritu meo super omnē carnem! Aut illud:

Psal. 144

Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos. Nunquid non ita pronuntiatum est, quasi ab hoc Dei munere nemo discretus sit? Habet ergo populus Dei plenitudinē suā, & quāuis magna pars hominum saluantis gratiam aut repellat, aut negligat, in electis tamen & p̄scitis, atq; ab omni generalitate discretis, specialis quādam censetur uniuersitas, ut de toto mundo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines uideātur assumpti. Sicut etiam cum de impijs sermo est, ita locutionem suam diuinus stīlus ordinat, ut ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere uideantur. Veluti est illud, quod ait Ioannes Baptista:

**Ioan. 5
Philip. 2**

Qui de cœlo uenit, super omnes est, quod uidit & audiuit testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Aut illud Apostoli: Omnes quæ sua sunt quærunt. His igitur & alijs documentis, quæ possunt ab inquirentibus numerosiora proferri, non dubie demonstratur, interdum & pro parte terræ omnem terram, pro parte mundi omnem mundum, & pro parte hominum omnes homines nominari: quorum tamen discretionem plerunq; scriptura cito aperit, ut sensus legentis ab uniuersitate appellatione, ad partem quę intelligenda est transferatur. Sicut est illud Apostoli dicentis: Prædicamus Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Ipsi uero uocatis Iudæis atq; Græcis, Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam. Nunquid ipsis Christus uirtus, quibus scandalum, aut ipsis sapientia, quibus stultitia? Sed quoniam quidam ex eisdem iustificabuntur fide, quidam autem sua impietate obdurabuntur, unum credentium & non credentium genus sub uocatorum appellatione discreuit: ut quos à fide significabat alienos, eos quāuis audissent Euangelium, ostenderet uocationis extraneos. Hac regula per Esaiam promittit sermo diuinus dicens: Educam cæcos in uiam quam non nouerunt, & semitas quas nesciunt, calcabunt. Et faciam illis tenebras illucescere, & praua in directum. Hæc uerba faciā, & non derelinquam eos. Sed quod sequitur: Ipsi autem conuersi sunt retro, ad partem quandam generis ipsorum referendū est, nō ad eos quibus ait: Non derelinquam eos. In his quippe omnibus uerbis, quę de uno hominum genere dicunt, alijs personis

1. Cor. 1
Iesus crucifixus aliquibus est Dei uirtus aliquibus stultitia.

Esaiæ 42

priora, alijs posteriora conueniunt. Apud Apostolum quoque

Apud Apo

quod

quod de parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione stolū in re narratur, & in reliquijs plenitudo censetur. Cum enim de Iu- liquijs ple- daorum obcæcatione differeret, & quosdā ex ipsis gratia sal- nitudo cen- uos fieri demonstraret, Dico ergo, inquit, nunquid repulit setur. Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israhelita sum ex se- Roma. 11 mine Abraham, de tribu Benjamin, non repulit Deus plebem suam quam præscuit. Plebs ergo præscita, plebs non repulsa, hi sunt qui in Christo iustificati sunt. Et quod de omni Israhel dici uidetur, in his tantum, quos sibi gratiæ electio reliquos fecit, ostenditur.

Ex cap. 5. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, 1. Petri. 2
gens sancta, populus acquisitionis, ut uirtutes annūciatis eius: Oēs sancti
qui de tenebris uos uocauit in tam admirabile lumen suum, regale sa-
qui quondam non populus, nunc autem populus Dei, quorū cerdotium
aliquando non est misertus, nunc autem miseretur. Non er- dicuntur.
go meritis minorū tribuitur, quod nō meruere maiores, par-
enim impietas, & patres accusabat & filios, eademq; ignoran-
tiæ cæcitas omnes simul in eosdem mergebat errores: Sed cur
illorum non misertus est, & horū misertus sit Deus, quæ scien-
tia comprehendere, quæ potest inuestigare sapientia? Latet
discretionis ista ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelli-
gimus iudicantem, sed uidemus operantem. Quid calumnia-
mur iustitiæ occultæ, qui gratias debemus misericordiæ ma-
nifestæ? Laudemus & ueneremur quod agitur, quia tutū est Nota.
nescire quod tegitur. Respice autē ad uniuersalē multitudinē
paruulorū, in quibus excepto illo, quo in damnationē nascit
gens humana delicto, nec præterita possunt merita nec futu-
ra censi. Vilesceret em̄ redemptio sanguinis Christi, nec mi-
sericordiæ Dei humanorum operum prærogatiua succumbe Precium
ret, si iustificatio quæ sit per gratiā, meritis præcedentibus de sanguinis
beretur: ut non munus largientis, sed merces esset operantis. Christi
Si ergo etiā ex nequissimis in ipso uitæ exitu gratia inuenit
quos adoptet, cum tamen multi etiam qui minus nocentes ui-
dentur, doni huius alieni sunt, quis hoc aut sine dispēsatione
Dei fieri, aut sine profunda dicat equitate decerni? Quod uti-
que non ideo iniquū est, quia occultū est: sed ideo æquum est,
quia iudicium Dei esse non dubiū est. Quod em̄ ab illius pen-
det arbitrio, qua sentētia iudicari debeat, priusquā iudicetur,
incertum est. Cum autem res ad finem suum uenerit, nemi-

Nota.
Mat. 20

ni liberum est de exitu cōqueri, quia certissimū est nihil aliter Deum facere debuisse quā fecerit. Qui multimodē uocationis uarietatem ad unam gratiam pertinentem, etiam illa regula euangelicæ comparationis astruxit, qua ostendit, patrē familiās diuerso tēpore conducentē operarios uinæ sub pactione denarij, quo uitæ æternæ significat æqualitas: ubi sine dubio hora undecima missi in uineā, totius diei operarijs exæquati, istorum de quibus nunc loquimur præferunt fortē, quos ad cōmendandā gratiæ excellentiā, in defectu diei & conclusionē uitæ, diuina indulgentia muneravit, non labori precium soluens, sed diuitias bonitatis suæ in eos, quos sine operibus eligit, effundens: ut etiam hi qui multo labore sudarūt, nec amplius q̄ nouissimi acceperunt, intelligant donum se gratiæ, nō operum accepisse mercedē. Vnde si & nos aduersum patrē familiās murmuremus, eo q̄ nouissime uocati totius diei operarijs cōæquantur, nec amplius multa opera quā pene nulla mereantur, dicetur nobis quod uni eorū respōsum est: Amice,

Murmura
re nō oportet aduersus Deum.

Dei iudicia
nō sunt à nobis discutienda.

Roma. 9

non facio tibi iniuriā, nōne ex denario cōuenisti mecū? Tolle quod tuū est, & uade: uolo autē & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi de re mea facere q̄d uolo? Aut oculi tuus nequā est, quia ego bonus sum? Certe huic calūniatori iniusta uidebat hęc largitas, & quid eruditōis retulit? Quid rationis accepit? Non est ei dispensationis huius reuelata iustitia, nec ad inspectiōnē secreti latentis admissus est: sed ut à discutiendis Dei iudicijs abstineret, opposita est ei bonitas miserantis, & uolentis potestas. Quasi illi & ab Apostolo diceret: O homo tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? Omnibus ergo hominibus cuiuslibet generis, cuiuslibet conditionis & ætatis, causa percipiendæ gratiæ uoluntas Dei est, apud quā ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis, quā acceperunt sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia nō diceret: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnū cælorū. Et nisi māducaueritis carnē filij hominis, & biberitis sanguinē eius, non habebitis uitā in uobis: Sed diceretur: Nisi quis fuerit iustus & bonus, beatus in æternum esse non poterit. Nec opus esset per aquam & spiritum renasci, si per mandatum sufficeret erudiri. Et euacuaretur fides, quæ credit per baptismum omnia peccata dimitti, si gratia non

Nota.
Voluntas
Dei causa
omnium.
Ioan. 3. & 6

Gratia dat
malis &
impijs.

tia non

tia non malis & impijs, sed bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaq; ueræ uitæ, ueræq; iustitiæ in regenerationis est posita sacramento, ut ubi homo renascitur, ibi etiam ipsarū virtutum ueritas oritur. Et incipiunt ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui uix ad temporalem uanæ laudis poterant peruenire mercedem. Siue enim Iudæus legis scientia tumens, siue Græcus studio sapientiæ naturalis inflatus, priusq; iustificetur per fidem Christi, conclusus est sub peccato. Et si in sua infelicitate perstiterit, ira Dei manet super eum, illa scilicet in Adæ præuaricatione cōtracta. De qua Apostolus loquitur: Eratis aliquando tenebræ, nunc aut lux in domino.

Iustificatio bona opera præcedit.
Ephē. 5

Ex cap. 6. Qui de cælo uenit super omnes est, quod uidit & audiuit testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui accipit testimonium eius signauit, quoniam Deus uerax est. Et omnis qui accipit testimonium eius, hoc signat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus est uidēs, factus est obediens, factus est intelligens, sicut Ioannes Euangelista testatur dicens: Scimus quia mundus totus in maligno positus est, & scimus quia filius Dei uenit & dedit nobis sensum, ut cognoscamus uerum Deum, & simus in uero filio eius.

Ioan. 3

Illuminamur per lucem illuminantē Christum.

1. Ioan. 5

Ex cap. 7. Isti aut qui nescire aliquid erubescunt, & per occasionē obscuritatis tendunt laqueos deceptiōis, oē in discretionem qua Deus alios eligit aliosq; nō eligit, (Multi enim sunt uocati pauci autem electi) ad merita referunt humanæ uoluntatis, docentem scilicet neminē gratis, sed ex retributione saluari: quia naturaliter omnibus sit insitum, ut si uelint possint ueritatis esse participes, eisq; affluere gratiam à quibus fuerit expetita. Quæ definitio, ut interim de gratiæ ueritate taceatur, de his uidetur aliquam osientare ratiunculam, qui libero utuntur arbitrio. De paruulis uero quibus sine ullo bonæ uoluntatis merito, in originali uulnere cum cæteris mortalibus causa communis est, nihil potest expositionis afferri, qua doceatur cur isti salui fiant renati, illi pereant nō renati, sub illius prouidentia & omnipotentia, in cuius manu est anima oīs uiuentis, & spiritus uniuersæ carnis hoīs, & cui dicit: Breues dies hoīs sunt, numerus dierū eius apud te est. Non autem puto istos uoluntati patronos, simplicitate illorum tā impudenter usuros, ut aut fortuitu dicant ista accidere, aut non renatos asserant non perire. Aperte enim, aut cum paganis con-

Mat. 20

Nullus ex retributione, sed gratia saluamur omnes.

Iob 14.

Contra uoluntatum patronos.

nis con-

Luce. 12

nis conuincerentur sentire fato, aut cum Pelagianis transfu-
sum in posteros Adæ negare peccatū. Fato autē non baptizari
paruulos, nec Pelagiani potuerūt dicere, sed quia eos liberos
a peccato ausi sunt profiteri, meruere damnari. Cum autē de
discretione omnium hominū quæstio uentiletur: & ab omni-
bus hominibus paruuli nequeant separari, simulq; de totius
ætatis hominibus ueritas dixerit: Filius hoīs uenit querere &
saluare quod perierat, frustra profunditatē inscrutabilis gra-
tiæ per liberum arbitrium conantur aperire, qui causam ele-
ctionis in eorum constituunt meritis qui eliguntur. Et cum
multa de maiorum uoluntate ac iudicio inepta & falsa protu-
lerint, in paruulorum tamē discretiōe deficiunt, nec possunt
de eius quæstionis ratione reddita gloriari, quæ de omnibus
hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur. Multifor-
mitas autē & magnitudo diuinæ gratiæ probat istos cōtra ue-
ritatem etiam, quod de maiorum uoluntatibus astruere, eo-
rumq; persuasione diuinorum eloquiorum testimonia repu-
gnare. Quæ si omnia sermoni nostro uelimus annectere, mo-
dus non erit differendo. Quæ tamen si se recollectioni offerūt
non omittantur, ut quantū satis est, manifestetur omne homi-
nis bonū meritū, ab initio fidei usq; ad perseuerantiæ consum-
mationē, donū atq; opus esse diuinū. Igitur fides, quæ bonæ
uoluntatis & iustæ actionis est genitrix, quo ipsa fonte nasci-
tur, apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorū fide Deo
gratias agit dicens: Primum quidē gratias ago Deo meo per
Iesum Christum pro omnibus uobis, quia fides uestra annun-
ciatur in uniuerso mundo. Item ad Thessalonicenses, qui spiri-
tu Dei dilectiōisq; seruibant: Ideo & nos gratias agimus Deo
sine intermissione, quoniam cum accepissetis a nobis uerbum
auditus Dei, non accepistis ut uerbum hominum, sed sicut est
uere uerbū Dei, qui operatur in uobis qui credidistis. Potuit
ne plenius aut euidentius demonstrari Dei esse donū, credentiū
fidem, quā ut ideo agerentur gratiæ Deo, quoniam hi, quibus
uerbū Dei per homines prædicabatur, non quasi de hominū
sermone dubitarunt, sed tanq̄ Deo loquenti per homines cre-
diderunt, qui in ipsis est operatus ut crederent? Petrus quoq;
apostolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita scribit: Vos qui
per ipsum fideles estis in Deum & cætera. Vnde autem habeat-
ur spiritus fidei, Ioannes apostolus manifestissime docet, di-
cens:

Fides est ge-
nitrix bonæ
actionis.
Roma. 1

1. Thessa. 2

Fides cre-
dentiū dei
est donum

1. Petri. 1
1. Ioan. 4

cens:

eens: Omnis spiritus qui confitetur Iesum in carne uenisse ex Deo est. Et omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Item dicit, ab eo recipi Euangeliū, in quo est spiritus ueritatis. Nos inquit ex Deo sumus, qui nouit Deū audit nos: qui non est ex Deo, non nos audit. In actis: Et fides quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium uestrum. De Lydia cuius dominus cor aperuit ut intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Deus autem qui diues est in misericordia & cætera. Cuius gratia saluati sumus. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis. Dei enim donū est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit, ut in illis ambulemus. Proprium ergo hoc habet noua creatura per gratiam, ut qui figmentū Dei sunt, qui natiuitate cœlesti conduntur in Christo, nō ocio torpeāt, nec desidīa resoluantur, sed de uirtute in uirtutem proficiāt, per uiam bonorum operum ambulando: hoc est enim fingi hoc de uetera creatura, nouam fieri: hoc est de imagine terre ni hominis, ad imaginem cœlestis hominis reformari, quod totum per cooperatores gratiæ palam, siue occulte per submissionem spiritus ille inchoat, ille auget & perficit, cuius agricultura, cuius ædificatio, & cuius figmentum sumus.

Ex cap. 9 Abunde (quantū arbitror) his testimonijs (quæ uis alia documenta aggregari potuerint) demonstratum est, fidem qua iustificatur impius, nisi ex Dei munere nō haberi: eamq; nullis meritis præcedentibus tribui, sed ad hoc donari, ut principium possit esse meritorum: & cum ipsa data fuerit non petita, ipsius iam petitionibus bona cætera consequantur. Vnde itaq; quædam de pluribus assumenda sunt testimonia, quæ in diuersitate donorum ostendāt gratiæ largitatem. Ex Deo itaq; esse ut homo uiam Dei eligat, & ut surgat à lapsu, Psalmus Dauidicus canit dicens: A domino gressus hominis dirigentur, & uiam eius uolet. Cum ceciderit nō collidet, quia dominus supponit manum suam. Item idem quod duce Deo ueniat ad Deum: Emitte lucem tuam & ueritatem tuā, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuū & in tabernacula tua. In prouerbijis quoq; legimus: Quoniā dominus dat sapientiam, & à facie eius scientia & intellectus. In libro autem Sapientiæ, de eodem gratiæ opere ita dicitur: Quoniam

Euangeliū
recipit qui
spiritū Dei
habet.

Acto. 13

Acto. 16

Ephc. 2

Proprium
nouæ crea
turæ ē ope
rari bonū.

Fides prin
cipium me
ritorum.

Psal. 36

Deus ipse
ducit nos
ad Deum.

Psal. 42

Prouer. 2

- Sapi. 7** Quoniam ipse & sapientiæ dux est, & sapientium emēdator, in manu enim illius & nos & sermones nostri, & omnis sapientia & operum scientia & disciplinæ. De cōtinentia quoque quod ex Dei munere habeatur: Vt sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum. Vnusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic alius uero sic. In Euangelio: Non omnes capiunt uerbum hoc, sed quibus datum est à patre meo. Cor. 1. **Mat. 19** Eccle. 1 Eccle. 25 Hier. 24
- Conuersio nostra ex Deo est.** Deum conuersio cordis ex Deo fit, per ipsum dominus protestatur & dicit: Et dabo illis cor ut sciāt me, quia ego sum dominus, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deus, quia conuertentur ad me ex toto corde suo. Item idem prædicans, quod ut Deus cognoscat, ex Deo fit: Et dabo illis cor cognoscendi me, & aures audiendi. Quod autem omne uerbum bonum, & omne opus sanctum, subministratio sit spiritus sancti, sine quo nihil recte agatur, in prima ad Choro. Apostolus docet, dicens: Ideo notum uobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Diuisiones uero gratiarum sunt, idem autem spiritus & cætera. Hæc autem omnia operata unus atque idem spiritus diuidens singulis prout uult, &c. Multa sunt & alia in serie canonicarum scripturarum, quæ uitandæ prolixitatis studio præterimus.

Ex libro de uoca. ij. capite secundo.

- Deus dat incrementum ad bonum** Quamuis enim per ministros uerbi & gratiæ Dei eadē cultis ueritas prædicetur, eadem cohortatio adhibeatur, Dei tamen agricultura est, Dei ædificatio, cuius uirtus inuisibiliter agit, ut incremento proficiat quod ædificatur aut colitur. Sicut attestatur Paulus dicens: Quid igitur est Apollo, quid uero Paulus? Ministri eius cui credidistis, & unicuique sicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui plantat autem & qui rigat unum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiat secundum suum laborem, Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Agricultura ergo huius atque ædifica-

ædificationis in tantum quisq; adiutor & operarius ac ministrus est, in quantum unicuiq; Dominus dederit. Et hi qui ministrorum labore excoluntur, ad eum proficiunt modum, ad quem illos incrementi auctor euexerit. In agro enim domini non informis nec una plantatio. Nunc autem posuit Deus mēbra & unumquodq; eorum sicut uoluit. Hæc magistro gentium tanta luce, tanta euidentia prædicante, qua ratione, qua causa dubitandum est, an omnium nobis uirtutum germen ex Deo sit: uel quis nisi insipientissimus de differentia diuini munerum conuenerit: aut imparibus ascribendum meritis arbitretur, qd non æqualiter de superna liberalitate confertur? Si enim hæc distributio secundum præcedentium operum merita proueniret, non ipsorum donorum catalogum tali conclusione Apostolus terminaret, ut diceret: Hæc autem omnia operatur unus atq; idē spiritus, diuidēs singulis prout uult. Vbi utiq; si meritorū causas uoluisset intelligi, diceret: Diuidens singulis prout merentur, sicut plantatoribus aut rigatoribus præmium deuotionis spondit dicens: Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Datur ergo unicuiq; sine merito unde tendat ad meritum, & datur ante ullum laborem, unde quisq; mercedem accipiat secundum suum laborem. Quamuis enim omnia bona, dona sint Dei, ideo tñ quædam etiam non petita tribuntur, ut per ipsa quæ accepta sunt donata quærantur. Semen quippe quod iacitur in terram, non ob hoc seritur, ut ipsum solum maneat, sed ut fructum afferendo, multiplex atq; numerosum sit. Cui quidem profectus ab illo est, qui dat incrementum, sed terra uiuēs, & de gratia iam imbre fecunda, habet quod ab ipsa expectetur, ad id quod accepit agendum.

Ex cap. 5. Paulus ad Titum 3. Erasmus enim inquit aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs & uoluptatibus uarijs, in malicia & inuidia agētes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lacerum regenerationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per IESVM CHRISTVM saluatorem nostrū, ut iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem uitæ æternæ. Potuit ne plenius, luculentius, uerius explicari, quæ merita homi-

Nulla merita hominū Christus inuenit, & quos sibi mores subiecerit, quæ ad se corda conuerterit, quando uenit mederi non sanis, sed male habentibus, & uocare non iustos, sed peccatores, quoniam gentium populus qui sedebat in tenebris lucem uidit.

Mat. 9

Esaia. 9

Vnde Christus populum suum auget.

est illis: Fremebant gentes, irascebantur populi, scuebant reges, & potestates contradicebant, superstitiones & totius mundi reluctabantur errores. Sed de resistentibus, furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, & per uincula & supplicia, mortescq; sanctorum roborabatur fides, uincebat ueritas, perq; uniuersum mundum, dominici agri segetis multiplicabatur ubertas.

Gratia Dei per uoluntatem hominis tanq; per instrumentum operatur.

Ex cap. 9. Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando consilium, corq; ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam uoluntas hominis subiungitur ei atq; coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidij, ut diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione, si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos siue occultos siue manifestos omnibus adhibetur, & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitia: quod autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuinæ & uoluntatis humanæ. Siue igitur incipit siue profectus fidelium, siue usq; in finem perseverantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam uirtutis occurrit, quæ uel sine dono diuinæ gratiæ, uel sine consensu nostræ uoluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atq; auxiliandi agit, ut in eo quem uocat, primam sibi recipientem & famulam donorum suorum præparet uoluntate. Nam uirtus uolentium nulla est, nec potest asseri fidem, uel spem, uel charitatem eis inesse, quorum ab his bonus consensus alienus est. Vnde sicut animus nihil uirtutis capit, nisi radium ueri acceperit luminis: ita gratia nihil ei quem uocat confert, nisi oculos in eo aperuerit uoluntatis.

Gratia hominis uoluntate primo reparat.

Ephe. 2

Ex cap. ult. Gratia inquit saluati estis per fidem &c. Ipsus enim figmentum sumus &c. Deus ergo his quos eligit sine meritis, dat unde ornentur & meritis. Et frustra dicitur, quod ratio operandi

operandi nō sit in electis. Virtutum quippe munera cōiosa esse non possunt, quoniam sicut ueritas ait: *Omni habenti dabitur, non habenti autem quod habet auferetur ab eo.* Non igitur ad hoc datur continentia, ut concupiscentiis non repugnet: nec ideo cuiquam tribuitur sapientia & intellectus ut non die ac nocte in lege domini meditetur. Quid agit dominum dilectionis si beneuolentię sollicitudo non uigilat? Cuius fructus est patientiæ, si nō habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Christo pie uiuere ostenditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est à Deo & cum Deo, nunquid bene quietata est, si non discordat cum mundo? Aut amor Dei poterit sine diaboli inimicitijs obtineri? Neminē prorsus Dei gratia intentabilem facit, neq; ob hoc cœlestium armorum subsidio à dextris & sinistris instruit Christiana militia, ut nullo cū hoste cōfigat: cū laudabilius sit atq; felicius pugnante non potuisse uinci, quā desiderem non potuisse tentari. &c.

Mat. 23

Gratia Dei
in homine
non est
cōiosa.Militia est
uita Christi-
ana.

Esaiæ sexagesimo primo: *Quia induit me uestimētis salutis: & indumento iustitiæ circumdedit me, quasi sponsam decoratum corona: & quasi sponsam ornatum monilibus suis. Sicut enim terra profert germen suum: et sicut hortus semen suū germinat: sic dominus Deus germinabit iustitiam & laudem coram uniuersis gentibus.*

Ambrosius ad Demetriadem. Epi. ultima.

Quis enim sine auxilio gratiæ, fructum potest afferre iustitiæ. Aut quis audeat dicere se à Christo non diuidi, qui Christum in se diffidetur operari? An forte uerendum est, ne liberum tollere uideamur arbitrium, cum omnia per quæ propiciatur Deus, ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequaquam esse consequentia ueritatis ostenditur. Operante enim spiritu Dei, iuuatur arbitrium, nō auferitur: & hoc agit gratia, ut uoluntas peccato corrupta, uanitatibus ebria, seductionibus circumsepta, difficultatibus impedita, non remaneat in languoribus suis, sed per opem miserētis medici curata reualescat, & gaudeat, se non interrogantem edoctrā, & non quærentem esse quæsitam. Quia impletur quotidie quod Esaias propheta prædixit: *Quibus non est annunciatum de eo uidebunt, &*

Gratiaque
agit in ho-
mine.Nota.
Esaiæ. 52

k qui

Omne bonū homo uolēs agit

Comparatio de oculis.

qui non audierunt, intelligent. Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus, alienari quidem non potest à propria hominis uoluntate. Si quidem nihil recte faciet, nisi quod uolens egerit: sed ut ad id quod æquum & utile est animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis uoluntatis in sp̄a ratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus ut possint uidere, quod nō uident, nec tamen ipsorum est uisio quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus, per spiritum sanctū acies obducta tergitur, & de uero lumine tenebrōsæ iam & deficientes lucernæ lumen accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit, quicquid fulgoris acciperint. Proinde quia manifestissime, & prophetica & euangelica, & apostolica doctrina, nec superbos nos uult esse, nec desides, cooperatores nos esse oportet gratiæ Dei, ut illam excitatam, iuuantem, locupletantem, & quotidie prouehentem, uigilanter & sobrie subsequamur, nunq̄ cessantes ab actione gratiarū, quia inter secunda uitæ huius & aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus inde alimur, si stamu: inde subsistimus, si recidimus inde reparamur. Vnde David: A domino gressus &c.

Psal. 36

Ambrosius de Cayn & Abel libro primo. Capite septimo.

Duplex est arrogantia in inimicis gratiæ Dei.

Hebetis cordis est, & bonum quod agit, uel qd à Deo consequitur, proprijs uirtutibus uendicare, nec autoris deputare gratiæ, sed ipse se suorum bonorum autorem ducere. Aliud est genus peccati quidem minoris, sed supparis arrogantia, eorum scilicet, qui datorem bonorum Deum non negant, sed quæ aciderint, ea sibi propter prudentiam suam, cæterarumq; merita uirtutum iure delata arbitrantur. Propterea etiam diuina dignos gratia habitos, quod nequaquam uiderentur indigni, quibus talia diuinis beneficijs prouenirent. Deuteronomij nono: Ne dicas in corde tuo cum consumere cœperit dominus Deus tuus gentes illas à conspectu tuo dicens: Propter iustitiam meam induxit me dominus possidere terrā istā &c.

Rom. 12

Ambrosius in Exameron. lib. primo. Cap. v. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Egre gie itaq; Apostolus & hoc loco filium dixit autorem omnium, & in maiestate sua continentem omnia. Omnia per ipsum facta sunt

Ioan. 1

sta sunt. Ex ipso principium, & origo substantiæ uniuersorū, **Omnia bō
na ex Deo.**
id est, ex uoluntate eius & potestate. Per ipsum continuatio.
Finis in ipsum. Ex ipso ergo materia, per ipsum operatio, quæ
ligauit atq; constrinxit uniuersa. In ipsum, quia quædiu uult
omnia eius uirtute manent atq; consistunt, & finis eorum in
Dei uoluntatem recurrit, & eius arbitrio resoluuntur.

Esaïæ quadragesimosexto: Recordamini prioris
seculi quoniam ego sum Deus, & non est ultra Deus,
nec est similis nō ei, annuncians ab exordio nouissi-
mum, & ab initio, quæ necdum facta sunt, dicens:
Confilium meū stabit, & omnis uoluntas mea fiet,
uocans ab oriente auem, & de terra lōginqua uirum
uoluntatis meæ.

Bernardus sermone primo de annuntiatione
Mariæ.

Gloria nostra hæc est, testimonium cōscientiæ nostræ. Non
quidem tale testimonium, quale ille superbus Pharisæus ha-
bebat, seducta & seductrice cogitatione, testimonium perhi-
bens de seipso, & testimonium eius uerum non erat, sed cū spi-
ritus ipse testimonium perhibet spiritui nostro. Porro hoc te-
stimonium in tribus consistere credo. Necessè est enim primo
omniū credere quod remissionē peccatorum habere nō pos-
sis, nisi per indulgentiam Dei: Deinde, quod nihil profus ha-
bere queas operis boni, nisi & hoc dederit ipse: Postremo, qd
æternam uitam nullis potest operibus promereri, nisi gratis
detur & illa. Quis enim potest facere mundum de immundo
conceptum semine, nisi qui solus est mundus? Vtiq; quod factum
est, non potest non fieri, ipso tamen non imputate, erit
quasi non fuerit. Quod propheta quoq; considerans ait: Beatus
uir cui nō imputauit dominus peccatum. De operibus ue-
ro bonis certum omnino est, quod nemo hæc habeat à seipso.
Nā si stare non potuit humana natura adhuc integra, quāto
minus poterit per seipsam resurgere iā corrupta: Iā uero de
æterna uita scimus, qd non sunt cōdignæ passionēs tps ad fu-
turam gloriā, nec si unus omnes sustineat. Neq; cū talia sunt
hominum merita, ut propterea uita æterna debeat ex iure,
ls 2 aut

2. Cor. 1.

Luce. 18
Triplex te-
stimoniū
quod filij
Dei sumus.

Iob. 14

Psal. 38

Rom. 8

Magis Deo aut Deus iniuriam aliquā faceret, nisi eam donaret. Nam ut
debitores taceā, quod merita omnia dona Dei sunt, ita ut homo magis
sumus, quā propter ipsa Deo debitor est, quā Deus homini, quid sunt me
ipse nobis. rita omnia ad tantam gloriam? Ideo si credis peccata tua nō

Ro. 3

posse deleri, nisi ab ipso cui soli peccasti, & in quem peccatum
 nō cadit, benefacis, sed adde adhuc, ut & hoc credas, quia per
 ipsum tibi peccata donantur. Hoc est testimonium quod per
 hibet spiritus sanctus dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic
 enim arbitratur Apostolus: gratis iustificari hominem per fi
 de. Ita de meritis q̄q; si credis nō posse haberi nisi per ipsum,
 non sufficit donec tibi perhibeat testimonium spiritus ueri
 tatis, q̄a habes ea per illū. Sic & de uita æterna habeas neces
 se est testimonium spiritus, quod ad eā diuino sis munere per
 uenturus. Ipse enim peccata condonat, ipse donat merita, &
 præmia nihilominus ipse redonat. Hęc tria in psalmis habes.

Psal. 51

Psal. 51

Psal. 64

dicente propheta: Beatus uir cui nō imputauit Dominus pec
 catū. Et alibi: Beatus uir cuius est auxilium abs te. Itē alibi:
 Beatus quē elegisti & assumpsisti, habitabit in atrijs tuis &c.

Numeri uigesimo secundo: Nunquid loqui poterō
 aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?

Capite uigesimo tertio: Non aliud possum loqui
 nisi quod iusserit dominus.

Sapientiæ septimo: Mihi autem dedit Deus dice
 re ex sententia, & præsumere digna horum quæ mi
 hi dantur: quoniam ipse sapientiæ dux est, & sapien
 tium emendator. In manu enim illius, & nos & ser
 mones nostri, & omnis sapientia & operum scien
 tiæ disciplina & cæ. Et cū sit una, omnia potest, & in
 se permanens omnia innouat: & per nationes in ani
 mas sanctas se transfert. Amicos Dei & prophetas
 constituit.

Sapientiæ nono: Sensum autem tuum quis sciet,
 nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum tuum
 de altissimis?

Bernardus de libero arbitrio.

Quid

Quid habes quod nō accepisti? Crearis, sanaris, saluaris, qd horum ex te tibi o homo? Quid horum non impossibile libero arbitrio? Nec creare qui non eras, nec iustificare peccator, nec mortu⁹ poteras te ipsum resuscitare, ut cætera p̄termittā bona, q̄ aut sanandis necessaria sunt, aut saluandis reposita. **Creatio, sanatio, saluatio, ex Deo sunt. Roma. 10**

Quod dicimus, de primo patet & ultimo. Sed & de medio nemo dubitat, nisi qui ignorans Dei iustitiam & suam uolens cōstituire, iustitiæ Dei non est subiectus. Quid enim? Agnosceis creatantis potentiam, saluantis gratiam, & sanantis ignoras iustitiam? Sana me ait domine & sanabor, saluum me fac & saluus ero, quoniam laus mea tui es: Iste iustitiam Dei agnoscebat, a quo æque sperabat, tam saluari a peccato, quā a miseria liberari, Et ideo laudem suam illum, nō se merito statuit, **Hiere. 17**

In eodem libro.

Non enim uos estis qui loquimini (inquit) sed spirit⁹ patris uestri qui loquitur in uobis. Et Apostolus: An experimētum eius queritis qui in me loquitur Christus? Si ergo Christus, aut spiritus sanctus loquitur in Paulo, non etiam itidem operatur in ipso? Non em̄ loquor ait, que per me non efficit Christus. Quid ergo? Si non Pauli, sed Dei loquentis in Paulo, uel operatis per Paulum, & uerba sunt, & opera, ubi iā Pauli merita? Vbi est qd tam fidēter aiebat, Bonū certamē certavi &c. An in eo cōfidit forte coronā esse repositā sibi, qd per ipsum illa fiebant? Sed multa per malos, siue angelos, siue homines sunt bona, nec tamen reputant illis in merita: An potius & voluntas bona ab ipso hoīe non est. **Mat. 10**
2. Cor. 13
Rom. 15
Deus q̄ in Paulo sit operatus
2. Thi. 4

siue ipsa uolūtas, de qua omne meritum p̄det, ab ipso Paulo non est, quo pacto eam, quam sibi repositam p̄sumit, coronam uocat iustitiæ? An quoniam iuste iam & ex debito requiritur, quodcumq; uel gratis promittitur? Deniq; ait: Scio cui credidi & cert⁹ sum, quia potens est depositum meum seruare. Dei promissum, suum appellat depositum, & quia credidit promittenti, fidenter promissum repetit. Promissum quidem ex misericordia, sed iam expectat, ex iustitia persoluendum. Est ergo, quam Paulus expectat, corona iustitiæ, sed iustitiæ Dei, non suæ. Iustum quippe est, ut reddat quod debet. Debet autē quod pollicitus est. Et hæc **1. Cor. 9**
Voluntas bona ab ipso hoīe non est.
2. Thi. 4
Nota.
Promissio ne Dei satisfiamur.

est iustitia, de qua præsumit Apostolus, promissio Dei.

Hebræorum decimo: Habentes itaq; fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi quæ initiavit nobis, uiam nouam & uiuentem per uelamen, id est carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum uero corde in plenitudine fidei aspersa corda nostra à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem. Fidelis est enim qui repromisit.

Prouerbiorum undecimo: Impius facit opus instabile: seminanti autem iustitiam merces fidelis.

Ecclesiastici decimono: Est qui emittit uerbū certum enarrans ueritatem.

Tobiæ tertio: Hoc autem pro certo habet omnis qui colit te, quod uita eius si in probatione fuerit coronabitur & cætera.

Romanorū octauo: Ipse enim spiritus testimoniū reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei.

In eodem: Certus enim sum, quia neq; mors neq; uita &c. neque alia creatura poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu.

Secundo Tim. i. Recordationē accipiēs eius fidei quæ est in te non ficta: q̄ habitauit primū in auia tua Loide, & matre tua Eunice: cert⁹ sum aut̄ qd̄ & in te.

Secundo Petri primo: Quapropter fratres magis satagite: ut per bona opera certam uestram uocationem & electionem faciatis.

Secundo Corinthiorum primo: Nam nostra gloria hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

Bernardus de libero arbitrio.

Deniq; de se Paulus suisq; similibus audacter pronunciat:
Coadiutor

Coadiutores enim Dei sumus. Ibi itaque Deus homini benigne
merita constituit, ubi per ipsum, & cum ipso boni quippiam
operari dignatur instituit. Hinc cooperatores spiritus sancti,
& coadiutores Dei promeritores regni nos esse presumimus,
quod per consensum utique uoluntarium, diuinæ uoluntati cō
iungimur. Quid igitur? Hoc ergo totum, liberi arbitrii opus,
hoc solum est eius meritum, quod consentit? Est prorsus. Nō
quidem, quod uel ipse consensus, in quo omne meritum consi
stet, ab ipso non sit, cum nec cogitare, (quod minus est quam
consentire) aliquid à nobis, quasi ex nobis sufficientes sumus.
Verba nō sunt mea, sed Apostoli, qui omne quod boni esse po
test, id est, cogitare, & uelle & perficere pro bona uoluntate,
attribuit Deo, non suo arbitrio. Si ergo Deus tria hæc, hoc est,
bonum cogitare, uelle, perficere, operatur in nobis, primum
perfecto sine nobis, secundum nobiscū, tertium per nos facit. Si
quidem immittendo bonā cogitationē, nos præuenit: immuta
do etiā malā uoluntatē, sibi per consensum iungit: ministran
do & consensui facultatē, foris per apertū opus nostrū inter
nus opifex innotescit. Sane ipsi nos præuenire nequaquam possu
mus. Qui autē bonū neminē inuenit, neminē saluat, quē non
præuenit. A Deo ergo sine dubio nostræ fit salutis exordium,
nec per nos utique nec nobiscū. Verū consensus & opus, & si nō
ex nobis, non iam tamen sine nobis. Sola nempe interdū bo
na uoluntas sufficit, cætera nō profunt si sola defuerit. Non
profunt dixerim, sed agenti, non cernenti. Cauendū ergo cū
hæc inuisibiliter intra nos ac nobiscum agitari sentimus, aut
nostræ uoluntati tribuamus, quæ infirma est, aut Dei necessi
tati, quæ nulla est, sed soli gratiæ qua plenus est. Ipsa liberum
excitat arbitrium, cū seminat cogitatū: sanat cū immutat af
fectū: roborat ut perducatur ad actū: seruat ne sentiat defectū.

Bernardus libro quinto de consideratione ad Eu
genium.

Fides est uoluntaria quædam & certa prælibatio necdum
propalata ueritatis. Intellectus est rei cuiuscunque inuisibilis
certa & manifesta notitia. Opinio quasi pro uero habere ali
quid, quod falsum esse nescias.

Hilaris in Matthæum canone quinto.

Vult sine aliq̄ incertæ uoluntatis ambiguitate sperari. Alio
k 4 quia

1. Cor. 3
Coadiuto
res dei qua
re dicimur

2. Cor. 3
Oia bona
Deo attri
buenda.

A Deo ex
ordium no
stræ salutis

152 DE GRATIA
quin iustificatio ex fide nulla est, si ipsa fides sit ambigua.
In eodem.

Omniem igitur expectationem nostram in fide promissio-
num & uirtutis suae potestate exigit collocari, ut cura rerum
quibus indigemus omissa, ab eo potius omnia, a quo ipsi uita
se exordium sumimus, expetamus.

Idem Canon. uigesimo quinto.

O mulier magna est fides tua. Salutis suae scilicet ipsa iam cer-
ta, quin etiam de gentium congregatione confidat.

Secundo Paralipomenon uigesimo. Credite in do-
mino Deo uestro & securi eritis: credite prophetis
eius, & cuncta euenient prospera.

Ecclesiastici quinto. Esto firmus in uia domini, &
in ueritate sensus tui & sciētia, & prosequatur te uer-
bum pacis & iustitiae.

Ozeae decimo quarto. Sanabo cōtritiones eorum,
diligam eos spontanee: quia auersus est furor meus
ab eis.

Bernardus super cantica canticorū ser. lxxvii.

Canticorum secundo. Ego dilecto meo, & dile-
ctus meus mihi.

Gratiae totum gratiae, & primas scilicet illi partes ascribens & ultri-
mus ascri- mas. Alioquin quomodo gratia plena, si quid habuerit quod non
bēdū nihil sit ex gratia? Non est quo gratia intret, ubi iam meritum oc-
meritis. cupauit. Ergo iam plena confessio gratiae, ipsius gratiae pleni-
tudinem signat in anima contentis. Nam si quid de proprio
inest, in quantum est, gratiam illi cedere necesse est. Deest gra-
tia quicquid meritis deputas. Nolo meritum quod gratiam
excludat. Horreo quicquid de meo est, ut sim meus: nisi quod il-
lud magis forsitan meum est, quod me meum facit, gratia reddat
me iustificatum gratis, & sic liberatum a seruitute peccati. Nec tu
me elegisti, sed ego elegi te, nec ut te eligerem, tua inueni meri-
ta, sed praueui. Ita ergo in fide desponsaui te mihi, & non in
operibus legis, desponsauique in iustitia, sed iustitia quae ex fide est.
Ozeae. non ex lege. Restat ut iudices iudicium rectum inter me &
te iudic

te, iudicium in quo te desponsavi, ubi cōstat interuenisse non Desponsatum meritum, sed meum placitum. Hoc est autē iudicium, ut ti sumus tua merita non extollas, non præferas opera legis, non iactes in fide. pondus diei & æstus, quæ magis in fide & in iustitia que est ex fide, necnon in misericordia & miserationibus nosceris desponsata.

Hilarius in Matthæum canone uigesimo super illud: Voca operarios & redde illis mercedem.

Merces quidē ex dono nulla est, quia debetur ex opere, sed gratiā gratiā Deus omnibus ex fidei iustificatione donauit.

De fide & operibus.

Romanorum tertio:

ARbitramur enim iustificari hominem per fidem, sine operibus legis.

Romanorum quarto: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: Ei uero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam, secundum propositum gratiæ Dei. Si enim qui ex lege hæredes sunt, exinanita est fides, abolita est promissio. Ideo ex fide ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ.

Romanorum quinto: Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidē in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

Romanorum undecimo: Propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas.

Romanorum decimoquarto: Omne autem quod

non est ex fide, peccatum est.

Galatas secundo: Scientes autem quod non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi, & nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.

Galatas tertio: Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt, hi sunt filij Abraham. Prouidens autem scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænuntiavit Abraham quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fidei Abraham. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui non permanerit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea. Quoniam autem in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestum est, quia iustus ex fide uiuit. Lex autem non est ex fide, sed qui fecerit ea, uiuet in illis. CHRISTVS nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictus, quia scriptum est: Maledictus omnis qui pender in ligno, ut in gentibus benedictio Abraham fieret in CHRISTO IESV, ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidem.

Sed conclusit scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide IESV CHRISTI daretur credentibus. Omnes enim filij Dei estis, per fidem quæ est in CHRISTO IESV.

Ephesiorum secundo: Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex uobis, & cætera.

Ephesiorum tertio: In quo habemus fidutiã & accessum in confidentia, per fidem eius.

Vt det uobis secundum diuitias gloriæ suæ uirtutem, corroborari per spiritum eius in interiori homine,

me, **CHRISTVM** habitare per fidem in cordibus uestris in charitate radicati & fundati.

Philippensium tertio: Veruntamen & existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam **IESV CHRISTI** domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercorea ut **CHRISTVM** lucrifaciam, ut & inueniar in illo, non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est **CHRISTI IESV**, quæ ex Deo est iustitia in fide, ad cognoscendum illum & uirtutem resurrectionis eius, & societate passionū illius.

Hebræorum undecimo: Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

Sine fide autem impossibile est placere Deo, credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

Deficiet me tempus enarrantem de Gedeon, Barach, Sampson, Iepte, Dauid, Samuel, & prophetis, qui per fidem uicerunt regna, operati sunt iustitiam adepti sunt re promissiones.

Prima Petri primo: In quem nunc quoque non uidentes creditis, credentes autē exultabitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei uestre, salutem animarum uestrarum.

Actorum decimoquinto: Et qui nouit corda Deus testimonium perhibuit, dans illis spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

Augustinus de uerbis domini, sermone xl.

Medicina animæ, omnium uulnerū, & una propitiatio pro delictis omnium, est credere in Christo. Nec omnino quisquā mundari potest, siue ab originali peccato quod ex Adam tra-

Credere in Christum est medici-
xit

na animæ. xit in quò omnes peccauerunt, & filij iræ naturaliter facti sunt, siue à peccatis quæ ipsi non resistendo carnali concupiscentiæ, sed eam sequendo, eiq; seruiendo, in flagitijs & facinoribus addiderunt, nisi per fidem coadunentur & compaginentur.

1. Pet. 2. Vnum est tur corpori eius, qui sine ulla illecebra carnali, & mortifera de peccatù sci lectione cõceptus. Nec eum in delictis mater in utero aluit, licet incredulitatis. & peccatù non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. In eum quippe credentes filij Dei uiuunt, quia ex Deo nascuntur, per adoptionis gratiam quæ est in fide domini nostri Iesu Christi. Quapropter charissimi, merito idem dominus & saluator noster hoc unum peccatum dicit, de quo arguit mundum spiritus sanctus, quia non credit in eum. De hoc ergo uno peccato uoluit mundù argui, quod non credunt in eum, uidelicet quia in eum credendo, cuncta peccata soluuntur. Hoc unum impurari uoluit, quò cætera colliguntur, & quia credendo nascuntur ex Deo, & filij Dei fiunt. Dedit enim inquit illis potestatem filios Dei fieri credentibus in eum. Qui autem credit in filium Dei, in quantum adhæret illi, & fit etiam ipse per adoptionem filius, & hæres DEI, cohæres autem CHRISTI, intantum non peccat. Vnde dicit Iohannes: Qui natus est ex DEO non peccat.

Iohan. 1.6
1. Iohan. 3

Augustinus de uerbis Apostoli sermone uigesimo seprimo.

Recta fides est initium bonæ uitæ. Initium bonæ uitæ, cui uita etiã æterna debetur, recta fides est. Est autè fides credere quod nondū uides, cuius fidei merces est, uidere quod credis. Tempore igitur fidei tanq; tempore semetis, non deficiamus, sed perseueremus, donec quod seminauimus metamus. Cum enim auersum esset genus humanum à Deo, & iaceret in delicijs suis, sicut creatore opus habemus ut essemus, sic saluatore ut reuiuisceremus. Iustus damnauit hominem, misericors Deus liberat hominem. Deus Israël ipse dabit uirtutem & fortitudinem plebi suæ benedictus Deus. Sed accipiunt credentes, non accipiunt contemnentes. Nec de ipsa fide tamen ita gloriandum est, quasi aliquid nos possimus. Non enim fides nihil est, sed magnū aliquid, quam si habes profecto accipisti. Quid enim habes quod non accepisti? Videte charissimi, unde domino DEO gratias agatis, ne aliquo dono eius ingrati maneat.

Psal. 67
Fidē à deo accipimus.
1. Cor. 4

Augustinus libro quinquaginta Homiliarum homelia decima septima.

Pax fratribus & charitas, cum fide à Deo patre nostro, & Ephe. 6
domino IESV CHRISTO. Quid ergo habes quod non
accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepe-
ris? Num sic gloriatus est Abrahā? Ex fide gloriatus est. Quæ
est plena & perfecta fides? Quæ credit ex Deo esse omnia bona
nostra & ipsam fidem. Iterum dicit Apostolus: Misericordiam
consecutus sum. O confessio. Non ait misericordiam conse-
cutus sum, quia fidelis erā, sed ut fidelis essem, misericordiam
consecutus sum. Veniamus ad eius primordia, uideamus Sau-
lum sciuentem, spectemus furentem, spectemus odia anhelan-
tem, sanguinemque sitiētem, Hæc Pauli uia erat, cuius uia nō
dum erat Christus. Quid habebat in corde? Quid nisi malum?
Date mihi merita eius. Si merita quæris, damnationis sunt,
non liberationis.

Fides ple-
na & perfe-
cta.
1. Thim. x

Augustinus libro primo Retract. capite xxiiij.

Item disputans quid elegerit Deus in nondū nato, cui dixit
seruiturū esse maiorem, & quid in eodē maiore similiter non-
dum nato reprobauerit, de quibus propter hoc commemora-
tur, quis lōge postea prolatus propheticum testimoniū, Iacob
dilexi, Esau autem odiū habui, ad hoc perduxit ratiocinationē, ut
dicerē: Nō ergo elegit Deus opera cuiuscūq; in præsciētia, quæ
ipse daturus est, sed fidē eligit in præscientia, in quē sibi credi-
turum esse præsciuit, ipsum elegerit, cui spiritū sanctū daret ut
bona operādo etiam uitā æternam consequerē. Nondum dili-
gentius quæsierā, nec adhuc inuenerā qualis sit electio gratiæ,
de qua idem dicit Apostolus: Reliquiæ per electionem gratiæ
saluæ factæ sunt, quæ utiq; non est gratia, si eam ulla merita
precedant, ne iam quod datur, non secundū gratiā, sed secundū
debitū reddatur potius meritis, q̄ donetur. Et paulo post
dixi: Nostrum est enim credere & uelle, illius aut dare creden-
tibus & uolētibus facultatē bene operandi per spiritū sanctū,
per quē charitas diffunditur in cordibus nostris, uerū est qui-
dem, sed eadē regula, & utrunq; ipsius est, quia ipse præparat
uoluntatem, & utrunq; nostrū, quia non fit nisi uolētibus no-
bis. Ac per hoc qd etiā postea dixi. Quia neque uelle possumus
nisi uocemur, & cum post uocationē uouerimus, non sufficit
uolū-

Malach. 1

Quid eli-
git De⁹ in
prædesti-
natis.

Roma. 13

Crederē
& uelle q̄
modo no-
strū dicit.

Roma. 9

uoluntas nostra, & cursus noster, nisi & Deus uires currentibus præbeat, & perducatur quod uocat, Ac deinde subiunxi: Manifestum est ergo, non uolētis neque currētis, sed miserentis Dei esse, quod bene operamur, omnino uerissimū est. Sed parum de ipsa uocatione disserui, quæ sit secundum propositum Dei. Non enim omnium qui uocantur talis est, sed tantū electorum. Itaque quod paulo post dixi: Sicut enim in his quos elegit Deus, non opera, sed fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operentur: sic in his quos damnat, infidelitas & impietas inchoat pœnæ meritum, ut per ipsam pœnam etiam male operentur: uerissime dixi, Sed fidei meritū etiam ipsum esse donū Dei, nec putauī quærendum esse nec dixi. Et alio loco: Cuius enim miseretur inquam, facit eum bene operari, & quæ obdurat relinquit eum ut male operetur. Sed & illa misericordia præcedenti merito fidei tribuitur, & ista obduratio præcedenti impietati. Quod quidē uerum est, sed adhuc quærendū erat, utrū meritū fidei misericordiā Dei præueniat, id est, utrū ista misericordia ideo tantūmodo fiat in homine, quia fidelis est, an etiā facta fuerit ut fidelis esset. Legimus enim dicente Apostolo: Misericordiam cōsecutus sum, ut fidelis essem. Non ait quia fidelis eram. Fideli ergo datur quidē, sed data est etiā ut esset fidelis. Rectissime quidē alio loco in eodē libro dixi: Quoniam si nō ex operibus, sed misericordia Dei & uocamur ut credam⁹, & credētib⁹ præstatur ut bene operemur, nō est gentibus inuidentia ista misericordia: quāuis ibi minus diligēter de illa, quæ per Dei propositum fit uocatione tractauerim.

Fides dat homini ex misericordia Dei.

1. Tim. 1

Augustinus ad Sixtum Romanum presbyterum
Epistola centesimaquinta.

Roma. 12 Deus unicuique partitur mensuram fidei, opera quippe bona sunt ab homine, fides autem fit in homine, sine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non est ex fide peccatum est. Quapropter ne se uel orationis meritum extollat, etiā ad que fide nō uincēdas temporalium rerum cupiditates, & diligēda bona cetera sunt bona, atque ipsum fontem omnium bonorum, domini adiutorium datur oranti, quæ utique nisi data esset, orare non posset: Quomodo enim inuocabunt in quem non crediderūt? Quomodo credent, quem non audierūt? Quomodo audient sine prædicatōe? Igitur fides ex auditu, auditus autem per uerbum Christi. Proinde

mini

minister Christi, huius fidei prædicator, secundū gratiam que
 data est illi, plantator est & rigator. Nec tamen qui plantat 1. Cor. 3
 est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, qui
 unicuiq; partitur mensuram fidei. Vnde & alibi dicitur: Pax Ephe. 6
 fratribus & charitas cum fide, Quam ne sibi tribuerent contri- Pax, chari-
 nuo subiunxit: A Deo patre & domino Iesu Christo, quia nec tas, fides, &
 omnium est fides qui audiunt uerbum, sed quibus Deus parti Deo patre
 tur mensuram fidei: sicut nec omnia germinant quæ plantan sunt.
 tur & rigantur, sed quibus Deus dat incrementū. Cur aut̄ ille
 credat, ille nō credat, cum ambo idem audiunt, & si miraculū
 in conspectu eorū fiat, ambo idem uident, altitudo est diuitia-
 rum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia,
 & apud quem non est iniquitas, dum cuius uult miseretur, &
 quem uult obdurat: neq; em̄ propterea sunt ista iniusta, quia Iohan. 3
 occulta. Vt aut̄ habitet spiritus sanctus, nōne ubi uult spirat, Roma. 8
 & charitas Dei, sine qua nemo bene uiuit, diffunditur in cordi-
 bus nostris, nō à nobis sed per spiritum sanctum qui datus est Galat. 5
 nobis? Hanc em̄ fidem Apostolus diffiniuit dicens: Neq; circum-
 ciso est aliquid, neq; præputiū, sed fides quæ per dilectionem
 operat̄. Ista quippe fides est Christianorū, nō demoniorū. Nā Iacobi 1
 & dæmones credunt & contremiscūt, sed nunquid & diligunt?
 Nam si non crederent non dicerent: Tu es sanctus Dei, uel tu-
 es filius. Si aut̄ diligerent non dicerent: Quid nobis & tibi? Fi-
 des igitur ad Christū nos trahit, quæ nisi desuper gratuito m̄-
 nere nobis daretur, nō ipse diceret: nemo potest uenire ad me,
 nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Vnde & paulo post
 ait: Verba quæ ego locutus sum uobis spiritus & uita sunt, sed Iohan. 6
 sunt quidam ex uobis qui non credunt. Deinde Euangelista
 subiungit: Sciebat enim ab initio I E S U S qui essent creden-
 tes, & quis esset traditurus eum. Et ne quisquam existimaret
 credentes sic ad eius præscientiā pertinere, quomodo non cre-
 dentes, id est, ut non eis fides ipsa desuper daretur, sed tantum
 modo uoluntas eorum prænosceretur, mox adiecit atque ait:
 Propterea dixi uobis, quia nemo potest uenire ad me, nisi fue-
 rit ei datum à patre meo.

Sapientiæ tertio: Qui confidunt in illo intelligent
 ueritatem, & fideles in dilectione acquiescent illi, quo-
 niam donum & pax est electis eius.

Dabi-

Dabitur enim illi fidei donum electum, & fors in templo Dei acceptissima.

Ecclesiastici trisicemotertio: In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ, hæc est enim conseruatio mandatorum. Qui credit Deo attendit mandatis, & qui confidit in illo non minoratus erit.

Ecclesiastici secūdo: Crede Deo, & recuperabit te: & dirige uiam tuam, & spera in illum. Serua timorē illius, & in illo ueterasce, & cætera. Qui timetis dominum credite illi, & non euacuabitur merces uestra. Qui timetis dominum sperate in illum, & in oblectationem ueniet uobis misericordia. Qui timetis dominum diligite illum, & illuminabuntur corda uestra. Respicite filij nationes hominum & scitote, quia nullus sperauit in Deo & confusus est, & cætera.

Esaïæ quinquagesimo: Speret in nomine domini: & innitatur super Deum suum.

Ozee secundo: Et sponsabo te mihi in sempiternū, & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia & miserationibus. Et spōsabo te mihi in fide, & scies quia ego dominus.

Ozee decimo: Quia cōfusus es in uijs tuis & in multitudine fortium tuorum, consurget tumultus in populo tuo, & omnes munitiones tuæ uastabuntur.

Abacuc secundo: Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso. Iustus autem in fide sua uiuet.

Matthæi nono: Confide filia, fides tua saluam te fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora.

In eodem capite: Creditis quia hoc possum facere uobis? dicunt ei, utique domine, tunc tetigit oculos eorum dicens: Secundum fidem uestram fiat uobis.

Lucæ octauo: Filia fides tua te saluam fecit, uade in pace.

Iohannis sexto: Quid faciemus ut operemur opera Dei? Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quæ misit ille.

Augustinus super Iohannem tractatu uigesimo quinto, capite sexto.

Hoc est ergo manducare cibum, non qui perit, sed qui permanet in uitam eternam. Ut quid paras dentes & uentrè? Crede & manducaſti. Discernitur quidem ab operibus fides, sicut Apostolus dicit, iustificari hominē per fidem, sine operibus legis, & sunt opera quæ uidentur bona sine fide Christi, & non sunt bona, quia non referūt ad eum finem, ex quo sunt bona. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ideo noluit discernere ab opere fidem, sed ipsam fidem dixit esse opus Dei. Ipsa est em̄ quæ per dilectionem operatur. Nec dixit hoc est opus uestrum, sed hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille, ut qui gloriatur, in domino glorietur.

Credere est corpus Christi māducare.

Roma. 3
Roma. 10

Fides est opus Dei.

In eodem libro tractatu xlix. capite undecimo.

Si fides in nobis, Christus in nobis. Quid em̄ aliud ait Apostolus, habitare Christum per fidem in cordibus uestris? Ergo fides tua de Christo, Christus est in corde tuo.

1. Cor. 2

Fides nostra Christi est.

Psalmo quadragesimonono: Non in sacrificijs tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos. Quoniā meæ sunt omnes feræ sylvarum iumenta in montibus & boues, & cætera. Nunquid manducabo carnes taurorum: aut sanguinem hircorum porabo? Immola Deum sacrificiū laudis, & cætera.

Esaïæ quinquagesimosexto: Et filios aduerte qui adhærent domino, ut colant eum, & diligant nomen eius: ut sint ei in seruos, omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum: adducam eos in montem sanctum meum: & Iustificabo eos

in domo orationis meæ: holocausta eorū & uictimæ eorum placebunt mihi super altari meo.

Psalmo tricesimonono: Sacrificiū & oblationem noluit: aures autem perfecisti mihi. Holocaustum & pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce uenio.

Deuteronomij decimo: En domini Dei tui cælum est & cælum cæli, terra & omnia quę in ea sunt: & ramen patribus tuis cōglutinus est dominus, & amauit eos: elegitq; semen eorū post eos, id est, uos de cunctis gentibus, sicut hodie comprobatur, & cætera.

Esaia sexagesimosexto: Hęc dicit dominus: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Quę est ista domus quam ædificabitis mihi, & quis est iste locus requietionis meę? Omnia hęc manus mea fecit, & cætera. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperulum & contritum spiritu, & tremen-tem sermone meos, & cætera.

Ecclesiastici septimo: Ne dicas in multitudine munerum meorū respiciet dominus: & offerente me Deo altissimo munera mea suscipiet.

Ecclesiastici tricesimoquarto: Dona iniquorum non probat altissimus: nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.

Primo Regū decimoquarto: Veni transeamus ad stationem incircuncisorum horum, si fortè faciat dominus pro nobis: quia non est domino difficile saluare uel in multis uel in paucis, & cætera.

Primo Regum decimoquinto: Et pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, uestibus & arietibus & uniuersis quę pulchra erant, nec uoluerunt disperdere ea, & cætera. Ait autē Samuel

Samuel ad Saul: Quare nō audisti uocem domini: sed uersus ad prædam es, & fecisti malum in oculis domini: Er ait Saul ad Samuelem: Imò audiui uocē domini: & ambulauī in uia per quam misit me dominus: & adduxi Agag regē Amalech, & Amalech interfeci. Tulit autem de præda populus oues & boues primicias eorū quæ cæsa sunt, ut immolet domino Deo suo in Galgalis. Er ait Samuel: Nūquid uult dominus holocausta & uictimas & non potius ut obediatur uoci domini? Melior est enim obedientia quàm uictimæ, & cætera.

Esaïæ primo: Quo mihi multitudinem uictimarū uestrarū, dicit dominus? Plenus sum. Holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem uitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, & cætera.

Amos quinto: Quod si obtuleritis mihi holocaustomata & munera uestra non suscipiam, & uota pinguium uestrorum non respiciam. Aufer à me tumultum carminum uestrorum, & cantica lyrae tuae non audiam.

Micheæ sexto: Quid dignū offeram domino? Cur uabo genu Deo excelso? Nunquid offeram ei holocaustomata & uitulos anniculos? & cætera. Indicabo tibi o homo quid sit bonum, & quid dominus requirat à te. Vtiq; facere iudiciū, diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.

Cyrillus in Iohannem libro tertio, capite xxxi.

Nam cum Iudæi doctrinam saluatoris impie spernentes, factisq; sibi ad sciendum opus Dei legem Moyses esse putantes, dicerent. quid faciemus ut operemur opus Dei? Commodè longe à uero cultu Dei esse ipsos subaperit, nihilq; scire ipsos docet: quia literæ inherentes figuræ atq; umbræ, non ueritatibus plenissimi sunt, ita significāter fidei fructum, à legali cultu

Iohan. 4.

Deus umbras non respicit.

disseparans, dicit: Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. Hoc est inquit, opus Dei, non illud quod uos putatis, umbras solummodo legis atq; figuras respicientes: discite quæ uis nolentes, nunquam autorem legis boum aut ouium cædē expetisse. Quid autem thus est, etiam si suaui odore circumfusum aërem repleat? Hircus porro quid iuuare poterit, aut cinnamomi oblatio? num carnes taurorum Deus manducabit?

Psal. 49 num hircorum sanguinem bibet? Nouit omnia uolatilia cœli, & pulchritudo agri cum eo est: odit ac repulit solennitates uestras, nec aliquid solennitatum uestrarum olfaciet, ut ipse dicit:

Esaia 1 Nec ad patres uestros de holocaustis & hostiarum cæde locutus est. Nō est igitur hoc opus Dei, sed illud, ut credatis in eum,

Mandata Dei condemnant.

quem misit ille. Fides enim salutem affert, & gratia iustificat, mandata uero legis condemnant magis. Opus igitur Dei, si des in CHRISTVM est: quare doctrinæ suæ, non umbraculis legis inhærendum est. Illud mirari omnino decet. Nam cum solitus esset Christus, nullam de ijs facere curam, qui per tentationem interrogabant, in præsentiarum tamen quam uis nullam consecuturos utilitatem illos uideret, in cōdemnationem eorum respondet, quod ipse alibi dixit: si nō uenissem, & locutus non fuisset eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

Iohan. 15

Iohannis decimosextimo: Hæc autem est uita æterna, ut cognoscant te solum uerum Deum & quem misisti Iesum Christum.

Cyrillus in Iohannem libro undecimo, capite decimosexto.

Cognitio Dei uita æterna.

Sed si Dei cognitio uita æterna est, quomodo dicit quispiam, alia quadam re indigebimus? Quod si nulla re alia indigemus, quomodo fides absq; operibus mortua esse perhibetur? Fides autem quid aliud est, quæ uera de Deo cognitio? Fide enim cognitio fit, testatur id Esaias, dicens: Si enim non creditis, non intelligetis. Quod autem nuda perspicendi cognitio inutilis sit sanctorum uiuorum uoces cōfirmant. Dicit enim quidam discipulorum

Esaia 7

domini: Tu credis quia unus est Deus & probe facis, demonia etiã & credunt, & horrescunt. Quid igitur ad hæc dicemus? aut quomodo uerus hic sermo dñi erit? Sed uerus est absq; ulla pe-

Iacobi 2

nitus hæsitacione. Cognitio enim uita est, quia totam myster-

Cognitio

rii uir

rii uirtutem parturit, & mysticæ benedictionis affert participatorem, per quam uiuifico uerbo cōiungimur. Ea enim de causa (ut puto) comparticipes Christi, ac (ut ita dicam) concorpores, aut concorporales gentes scribit Paulus, quia sanctissimæ carnis eius & sanguinis participes factæ sunt, sic & membra Christi membra nostra dicuntur. Cognitio igitur uita est, spiritalem nobis benedictionē adducens, per quam spiritus in cordibus nostris habitat, in adoptionem filiorum Dei, & ueram pietatem per Euangelicā uitam, & incorruptibilitatem reformat. Cum igitur origo & quasi pronuba dictorum omnium bonorum cognitio Dei ueri esse inueniatur, recte à domino nostro Iesu Christo uita æterna est appellata, quasi mater & radix uirtute, naturæque sua uitam æternam pariens, & cætera.

Dei uita est
Ephc. 3

Romanorum decimo: Prope est uerbū in ore tuo, & in corde tuo. Hoc est uerbum fidei, quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris: corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in illum nō confundetur. Esaiæ 28

Augustinus in manuali, ca pite uigesimo secundo.

Tota spes mea est in morte domini mei. Mors eius meritū meum est, refugium meum, salus, uita, & resurrectio mea. Meritum meum miseratio domini. Non sum meriti inops, quādiu ille miserationum dominus nō defuerit. Et si misericordiae domini multæ, multus ego sum in meritis. Quanto ille potētior est ad saluandum, tanto ego sum securior.

Merita nostra.
Mors Christi tota spes nostra est.

Cap. 23 Peccaui peccatum grande, & multorum sum mihi cōscius delictorum, nec sic despero, quoniam ubi abundauerunt delicta, superabundauit & gratia. Qui de uenia peccatorum desperat, negat Deum esse misericordem. Magnam iniuriam Deo facit, qui de eius misericordia diffidit. Quantum in se est, negat Deum habere charitatem, neritatem & potestatem, in quibus tota spes mea consistit, scilicet in charitate adoptionis, in ueritate promissionis, & in potestate redemptionis. Murmur et iam quantum uoluerit insipientes cogitatio mea, dicēs: Quis enim es tu, & quanta est gloria illa, quibus uic meritis illa

Nota.
Iniuriā facit Deo q diffidit.

Ex adoptione saluamur. iam obtinere speras? Et ego fiducialiter respōdeo: Scio cui credidi, quia in charitate nimia adoptauit me in filium, quia uerax est in promissione, potens in exhibitione, & licet ei facere quod uult, non possum terri multitudinem peccatorum, si mors domini in mentem meam uenerit.

Romanorum tertio: Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non. Sed per legem fidei.

Origenes in epistolam ad Romanos libro tertio, capite tertio.

Sola fides iustificat. Igitur cū superius ostendisset Apostolus, quid esset amplius Iudæo, aut quæ utilitas circumcisionis: & docuisset quia primis credita sunt illis eloquia Dei, & per hæc uisus fuisset extollere eorum iactantiam qua aduersus gentiles erigi solent, & rursum contra hæc in sequentibus obiecit, iustitiã Dei per fidem Iesu Christi esse in omnes qui credunt, neq; habere aliquam distinctionem, sed omnes deliquisse Iudæos & Græcos, & egere gloria Dei, & iustificari per gratiã ac redemptionem quæ est in Christo Iesu, ipsumq; esse propitiatorium per fidem, & iustificari ab eo qui ex fide est: nunciam uelut conclusionem assertionum suarum ponens in hoc loco dicit: Vbi est ergo gloriatio tua? & cætera. Et dicit sufficere folius fidei iustificationem, ita ut credens quis tãtuminodo iustificetur, etiã si nihil operis ab eo fuerit expletum. Per fidem enim iustificatus est Iatro sine operibus legis, quia super hoc dominus nõ requisuit, quid prius operatus fuisset, nec expectauit quid operis cum credidisset explet, sed sola confessione iustificatum, comitemq; sibi paradysum ingressurus assumpsit. Sed & mulier illa quæ in Euangelio secundum Lucã refertur, quæ ad pedes Iesu audiuit: Remittuntur tibi peccata tua. Et iterum: Fides tua te saluum fecit, uade in pace. Sed & in multis Euangelij locis hoc sermone usum legitimus saluatorẽ, ut credentis causam dicat esse salutis eius. Igitur iustificatur homo per fidem, cui ad iustitiam nihil conferunt opera legis. Vbi uero fides non est, quæ credentẽ iustificat, etiã si opera quis habeat ex lege, tamẽ quia nõ sunt ædificata supra fundamentum fidei, quis uideantur esse bona, operatum suum iustificare nõ possunt, si eis deest fides, quæ est signaculum eorum qui iustificantur a Deo. Quis autẽ uel iustitia sua gloria-

gloriabitur, cum audiat Deum per Prophetā dicentem: Quia *Esaiā 64.*
 omnis iustitia uestra sicut pannus mulieris menstruatz: Sola
 igitur iusta gloriatio est in fide crucis Christi.

Deuteronomij uigesimo secundo: Non seres uinea
 tuam diuerso semine: ne & semenris quam seuisi, &
 quæ nascuntur ex uinea pariter sanctificentur. Non
 arabis in boue simul & asino. Non indueris uestimen-
 to quod ex lana linoq; contextum est, & cætera.

Ambrosi⁹ in epistolā ad Romanos, capite tertio. *Sola fides*
 Iustificati gratis, per gratiam ipsius. Iustificati sunt gratis, *iustificat.*
 quia nihil operantes, neque uicem reddentes, sola fide iustifica-
 ti sunt dono Dei, & cætera.

Idem Ambrosius, capite quarto.

Credenti autem in eum qui iustificat impium, re-
 putatur fides eius ad iustitiam.

Hoc dicit, quia sine operibus legis credenti, id est, gentili in
 Christum, reputatur fides eius ad iustitiā, sicut Abraham. Quo
 modo ergo Iudæi per opera legis iustificari se putant iustifica-
 tione Abraham, cum uideāt Abraham nō ex operibus legis, sed *Roma. 4*
 sola fide iustificatū? Non ergo opus est lex, quādo impius per
 solam fidē iustificatur apud Deū. Secundum propositū gratiæ
 Dei, sic decretū dicit à Deo, ut cessante lege, solam fidē gratiæ
 Dei posceret ad salutē. Sicut & David dicit. Hoc ipsum munit
 exemplo Prophetæ: Beatitudinem hominis, cui Deus accepto
 fert iustitiam sine operibus. Beatos dicit, de quibus hoc sanxit
 Deus, ut sine labore & aliqua obseruatione, sola fide iustificen-
 tur apud Deum. Temporis ergo beatitudinē prædicat q̄ natus *Matth. 13*
 est Christus, sicut ipse dñs: Multi iusti & prophetæ cupierunt
 uidere quæ uideris, & audire quæ auditis, & non audierunt.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorū *Psal. 11*
 recta sunt peccata,

Beatus uir cui non imputauit dominus peccatum.

Manifeste beati sunt, quibus sine labore uel opere aliquo re-
 mittuntur iniquitates, & peccata teguntur, nulla ab his requi-
 sita penitentiæ opera, nisi tantum ut credant.

Hilarius in Matthæum canone nono.

Matth. 9

Mouet scribas remissum ab homine peccatum, hominē em̄ tantum in Iesu Christo contuebātur, & remissum ab eo quod lex laxare non poterat. Fides enim sola iustificat. Deinde mururationem eorum dominus intrōspicit, dicitq; facile esse filio hominis in terra peccata dimittere. Verum em̄, nemo potest dimittere peccata, nisi solus Deus: ergo qui remittit Deus est, quia nemo remittit, nisi Deus.

Actorum decimosexto: Custos carceris ait Paulo & Silē: Domini, quid me oportet facere ut saluus siā? At illi dixerunt: Crede in dominum Iesum, & saluus eris tu & domus tua.

Psalmo quinquagesimoquinto: Pro nihilo, inquit, saluos facies illos.

Idem Hilarius in Matthæum canone uigesimo.

Matth. 19
Nemo ex
lege saluat

Apostoli enim spiritualiter audientes neminē ex lege posse saluari, cum ipsi etiam tunc in lege essent. Nam uehemens eos amor legis feruorq; detinuit. Hi igitur nondum penitus Euan-

Luce 18

gelici mysterij ueritate cōperta, metuunt neminē saluum esse posse sine lege. Quia omnē salutem etiam num in lege constituant, sed dominus breui absolutaq; ratione, eorundē & ignorantiam & metū soluit, dicēs: Hoc quidē impossibile est apud homines, possibile autē apud Deum. Quid em̄ Iudæo tam sine effectu uidetur, quā ab homine magis salutem experat, q̄ ex lege: q̄ ut in crucis scandalo legislario & testamentum, & adoptio, & hereditas negligatur: Quid autē Dei uirtuti tam possibile est, q̄ ut per fidem saluetur: ut per aquam regeneretur: ut per crucem uincatur: ut per Euāgelia exoptetur: ut per resurrectionē ex morte uiuificetur: Quibus auditis Apostoli cito credidit, seseq; omnia reliquisse profitentur, & cætera.

Athanasius in Epistolam ad Galatas.

Galat. 3

Quoniam autē in lege nemo iustificatur apud Deum, manifestū est, quia iustus ex fide uiuit, lex autē nō est ex fide, sed qui fecerit ea, uiuet in illis. Ostendit igitur lege execrabiles reddi homines, & maledictioni subesse: Fide uero benedictis accermulari. Nunc plane demonstrat fidem ipsam, uel solam iustificandi in se habere uirtutem, & Abacuc dicentem inducit:

Abacuc. 2

Quia ex fide non a lege uicturus est iustus. Lex nanque non solam

solam exigit fidem, sed opera. Recte autē apud Deum dixit: Lex nō solum fidem exigit.

Nam apud homines iusti forte credētur, qui legi inhæserint. Quales pharisæi fuere, quise in hominum conspectu iustiores prætenderent. Lex itaq; cum ob eius difficultatem haudquaquam iustificaret, & nos execratione obstringeret, accessit gratia facile ad iustitiam iter ostēdens, qua & iustificati benedictionem assequimur. Patet igitur non solum ante traditam legem, fidem ipsam benedicendi & iustificandi uim habuisse, sed post conditam magis ac magis eandem seruasse.

Ex glosa ordinaria in epistolam Iacobi.

Quod Abraham per fidem sine operibus iustificatus dicitur, de operibus quæ præcedebant intelligitur, quia per opera quæ fecit iustus nō fuit sed sola fide. Hic de operibus agitur quæ fidem sequuntur, per quæ amplius iustificabitur, cum iam per fidem fuisset iustus. Vnde Paulus: Fide Abraham obtulit Isaac cum tentaretur, hæc oblatio est opus & testimonium fidei & iustitiæ. & cætera.

Hebræ. 11.

Psalmo tricesimonono: Beatus uir cuius est nomē domini spes eius: & non respexit in uanitates, & insanas falsas.

Numeri sexto: Sic benedicetis filiis Israël, & dicitis eis: Benedicat tibi dominus & custodiat te. Ostendat dominus faciem suam tibi & misereatur tui. Conuertat dominus uultum suum ad te: & det tibi pacem. Inuocabuntq; nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis.

Actorum quarto: Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hoibus, in quo oporteat nos saluos fieri.

Augustinus libro de litera & spiritu. Capite decimo tertio.

Non enim spiritum huius mundi accepimus, ait idem ipse constantissimus gratiæ prædicator, sed spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Quis est autem spiritus mundi huius, nisi superbiæ spiritus? Quo cor insipiens obscuratum est eorum, qui cognitū Deum non ut Deū gratias agendo glorificauerunt: nec alio spiritu decipiuntur etiā

Nihil nobis tribuendum.

Nota.
Præceptis bonæ uitæ nemo iustificatur.

illi, qui ignorantēs Dei iustitiam, & suam iustitiam uolentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Vnde mihi uidetur magis esse Dei filius, qui nouit à quo speret quod nõdum habet, quàm qui sibi tribuit id quod habet: quãuis utriq; horum præferendus sit, qui & habet, & nouit à quo habeat, sitamen non se credat iam esse quod nondum est: ne incidat in uirium illius pharisæi, qui quanquam Deo gratias ageret ex his quæ habebat, nihil tamen petebat dari sibi, tanquam nihilo indigeret ad augendam perficiendâque iustitiam. His igitur consideratis pertractatisq; pro uiribus quas dominus donare dignatur, colligimus non iustificari hominem præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Iesu Christi. Hoc est, non lege operum, sed lege fidei: non litera, sed spiritu: non factorum meritis, sed gratuita gratia.

Augustinus in eodẽ libro. Capite decimoquarto.

Quamuis itaq; illos quibus circumcisio persuadebatur, ita Promissio corripere atq; corrigere uideatur Apostolus, ut legis nomines, non si ne eandem circumcisionem appellet, cæterasq; eiusmodi legis guras ipas obseruationes, quas tanq; umbras futuri iam nunc respuunt tenemus. Christiani, id tenentes quod per illas umbras figurate promittebatur: tamẽ legem ex qua dicit neminem iustificari, nõ tm̃ in illis sacramentis quæ habuerunt promissiuas figuras, uerũ etiam in illis operib⁹ uult intelligi, quæ quisquis fecerit, iuste uiuit, ubi est & illud: Non cõcupisces. At ut hoc: quod dicimus Exo. 31. 20 fiat planius, ipsum decalogũ uideam⁹. Certe enim legẽ Moyses ministrandam populo accepit in monte, scriptam in lapideis tabulis digito Dei. Hæc decẽ præceptis consistit, ubi de circumcisione nihil mandatum est, nihil de uictimis pecorum, quæ nunc à Christianis non immolantur. In illis igitur decem præceptis, excepta sabbati obseruatione, dicatur mihi, quid nõ sit obseruandũ à Christiano, siue de non faciendis colendisq; idolis, alijsq; ullis dijs, præter unũ uerum Deum, siue de non accipiendo nõie domini in uanum, siue de honore parentibus deferendo, siue de cauendis fornicationibus, homicidijs, furtis, falsis testimonijs, adulterijs, re aliena concupiscenda. Quid horum quisquam dixerit Christianum non debere seruare? An fortẽ nõ istam legem quæ in illis tabulis duabus scripta est, literã occidentẽ appellat Apostolus, sed illã circumcissionis

ritionis, aliorumq; ueterum iamq; abolitorum sacramentorum? Sed quomodo putabimus, cū in ea sit, Non concupisces, per quod mandatum, quamuis sanctum & iustum & bonum, fefellit me, inquit, peccatum, & per illud occidit? Quid enim aliud est, Litera occidit, spiritus autem uiuificat: quamuis euidentius eo ipso loco ad Corinthios ubi ait, litera occidit, spiritus autem uiuificat, non aliam uelit intelligi literam, quam ipsum decalogum in illis duabus tabulis scriptū. Sic enim dicit: *Quā* estis epistola Christi ministrata per nos: scripta non atramento, sed spiritu Dei uiui, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Et illa nouem præcepta, quæ si recte obseruantur ut scripta sunt, non ad legem operum, ex qua nemo iustificatur, sed ad legem fidei, ex qua iustus uiuit pertinere putāda sunt? Quis tam absurde sentiat, ministratiōem mortis in literis figuratā lapideis, non dici ex omnibus decē præceptis, sed ex uno solo quod ad sabbatū pertinet? Vbi ergo ponimus, Lex iram operatur, ubi enim non est lex, nec præuariatio. Et usq; ad legem peccatum in mundo fuit. Peccatū autē non imputabatur cū lex non esset. Et illud q; iam tories cōmemorauim⁹: Per legē cognitio peccati, maximēq; illud ubi euidenti⁹ expressit, unde agit: Concupiscentiā nesciebā, nisi lex diceret: Non concupisces. Quē totum locum attende, & uide utrū quicq; propter circuncisionē uel sabbatū, uel quid aliud umbratilis sacramenti, ac nō totum propter hoc dicat, quod litera prohibens peccatum non iustificat hominē, sed potius occidit, augendo concupiscentiam & iniquitatem, præuocationem cumulando: nisi liberet gratia per legem fidei, quæ est in Christo Iesu, cum diffunditur charitas in cordibus nostris, per spiritum sanctum qui datus est nobis &c.

2. Cor. 3

Decem præcepta operum legis sunt.

Ro. 4.

Ro. 5.
Ro. 7

August. de litera & spiritu. Cap. xxxi.

Attende iam illud quod excutiendū posuimus, utrum fides in potestate sit? De hac fide enim nunc loquitur, quam adhibemus cum aliquid credimus, non quam damus cum aliquid pollicemur, nam & ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus, Non mihi habuit fidem: aliter autē, Non mihi seruauit fidem. Nam illud est, nō credit, qd dixi: illud nō fecit quod dixit. Secundū hanc fidem, qua credimus, fideles sumus Deo: secundum illam uero qua fit quod promittitur, etiā Deus ipse fidelis est nobis

Duplex est fides

- nobis. Hoc enim dicit Apostolus: Fidelis Deus, qui uos non permittit tentari super id quod potestis. De illa itaq; fide quaerimus, utrum in potestate sit, qua credimus Deo uel in Deum. Hinc enim scriptum est: Credidit Abraham Deo, & deputatus est illi ad iustitiam, Et credenti in eum qui iustificat impium, deputatur fides ad iustitiam. Vide nunc utrum quisquam credat, si uoluerit, aut non credat, si noluerit. Quod si absurdum est: quid est enim credere, nisi consentire uerum esse quod dicitur? consentio autem si utique uolentis est, profecto fides in potestate est. Sed sicut Apostolus dicit: Non est potestas nisi a Deo. Quid igitur causae est, cur non & de ista nobis dicatur: Quid enim habes, quod non accepisti? Nam & ut credamus, Deus dedit.

Quarto Regum decimotertio: Et misertus est dominus eorum, & reuersus est ad eos propter pactum suum quod habebat cum Abraham & Isaac & Iacob: & noluit disperdere eos: neque proicere penitus usque in praesens tempus.

Exodi sexto: Ego audiui gemitum filiorum Israel quod Aegyptij opprefferunt eos: & recordatus sum pacti mei.

Secundo Paralipomenon decimoquarto: Domine non est apud te ulla distantia utrum in paucis auxiliaris aut in pluribus: adiuua nos domine Deus noster. In te enim & in tuo nomine habentes fiduciam uenimus contra hanc multitudinem. Dominus Deus noster tu es, non praeualeat contra te homo &c.

Exodi decimoquinto: Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti: & portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum.

In eodem Capite: Ego enim sum dominus Deus saluator tuus.

Genesis tricesimosecundo: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac. Domine qui dixisti mihi: Reuertere in terram tuam & in locum natiuitatis

ratis tuæ & benefaciam tibi. Minor sum cunctis miseracionibus tuis & ueritate tua quam explesti seruo tuo. In baculo meo transiui Iordanem istum: & nunc cum duabus turmis egredior &c.

Ad Titū primo: Paulus seruus Dei, apostolus autem Iesu secundum fidem electorum Dei, & agnitionem ueritatis &c.

Ioannes Chrysostomus in Epistolam Pauli ad Titum Homelia prima.

Intuere obsecro quam istud exordium beneficijs Dei refer-
tum sit, totaq; prorsus epistola huiusmodi est. Qua ex re sanctum illum uirum excitat, magis ad labores pro fide ac pietate subeundos: nec ipsum modo, uerum & eos qui ab eo doceantur. Nihil enim ferme ita nobis utile est, ut meminisse iugiter beneficiorum Dei, siue quæ communiter omnibus, siue quæ seorsum singulis tribuit. Si enim cum ex amico beneficium aliquod sumimus, siue cum uerbum aliquod gratū placidumq; audimus, in amorem exardescimus, quanto magis cum uiderimus quibus periculis impliciti fuimus, ex quibus omnibus nos eruit Deus, propiores ad obedientiam erimus? (Et agnitionem ueritatis.) Veritatem autem hoc in loco ad Differentiam inter figuram refert, & illa enim agnitio erat, & pietas erat, non tantum ueritas: neq; item mendacium, sed figura atq; imago in ueritatem. Qui enim ea fecerit in spe uitæ æternæ, illa in spe uitæ præsentis. Qui enim ea fecerit in spe uitæ æternæ, illa in spe uitæ præsentis. (inquit) uiuet in eis. Vide quæ ex ipsis initijs iam indicet, gratiæ legisq; distantiam, illi non electi, sed nos. Nam & si ipsi aliquid quando dicebantur electi, iam huiusmodi gratiam amiserunt (quem repromisit is, qui non mentitur Deus ante tempora secularia) hoc est, non modo ex penitentiae remedio prouenit, sed olim ab ipso principio ista præfixa sunt: hoc ipsum plurimis in locis posuit, puta cum dicit, segregatus in euangelium Dei. Et rursum: Quos præsciuit & prædestinauit. Ostenditur profecto ex his nobilitas nostra, qd non nuper, sed olim atq; ab ipsis initijs electi sumus, quam repromisit (inquit) is qui non mentitur Deus.

Psalmo centesimo decimo octauo: Retribue ser-

uo tuo, uiuifica me ut custodiam sermones tuos,

Hilarius in Psalmum cxvij.

Quibus non est constans emundati cordis conscientia, precari ista prophetae uoce non possunt: Retribue seruo tuo. Si enim digna secundum opera nostra retributio aderit, peccatorum ac delictorum nostrorum poenas merebimur. Satis est autem, si cui uel haec fiducia saltem gratulandi ad Deum fuerit, non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniustitias nostras reddidit nobis. Quia secundum altitudinem cordis a terra longauit iniquitas nostra a nobis, quia ipse cognouitfigurationem nostram. Magnū est, tantam in se Dei misericordiam cognoscere, & scire consuetudinem criminum procul a se abesse, & dignum Dei misericordia se esse cepisse. Propheta autem hic, in cuius scilicet corpore habitatio Dei digna est, qui sancto spiritu plenus, non communia nec terrena cogitat & effatur. Libertatis eius est ut oret: Retribue seruo tuo. Sed forte insolentis est istud audaciae, sine aliqua confessionis modestia meritum retributionis optasse, nec se in corpore sitū, id est, in uili atque humili sorte esse meminisse. Excluit autem propheta omnem de se uanitatis ac iactantiae opinionem, nam cum dixisset: Retribue ex fiducia innocentiae seruo tuo, ex seruitutis officio, & ex conditionis suae confessione subiecit: Constanter igitur haec postulat, qui Dei se seruum, non peccati esse meminisset, quia omnis qui peccat, seruus est peccati. (Viuiam inquit, & obseruabo sermones tuos.) Viuiam atque obseruabo non praesentis temporis res est, sed significatio sermonis huius in futurum se tempus extendit. Scit enim propheta quando beata illa & uera uiuentium uita sit. Nunc uero & in puluere mortis manemus, & in mortis corpore sumus, a quo se liberari Apostolus orat dicens: Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Habemus autem etiam nunc admixtam nobis materiam, quae mortis legi & peccati obnoxia est, & in huius caducae carnis infirmitateque domicilio corruptionis labem ex eius consortio mutuamur, ac nisi glorificato in naturam spiritus corpore, uitae uerae non potest esse natura. Hanc ergo retributionem sibi propheta orat, ut uiuat futurae huius uitae tempus in loco altero docens, quo ait: Et placebo Deo in regione uiuentium, Et forte si quis existimet sibi in sacramento baptismi perfectam

Fiducia quae
erit nobis
in Deum.

Natura non
sua peccati
obnoxia

Innocentia
perfecta non

perfectam

perfectam illam innocentiam, & celestis uitæ dignam reddi-
tam puritatem, Ioannem baptistam dixisse recolat: Ego qui-
dem baptizo uos in aqua pœnitentiæ, qui autem post me uenit
fortior me est, ipse uos baptizabit in spiritu sancto & igni,
ipsum autem dominum baptizatum à Ioanne cum adhuc es-
set in corpore, meminerit locutum: Adhuc habeo alio bap-
tismo baptizari. Est ergo quantum licet existimare perfectæ il-
lius emendatio puritatis etiam post baptismi aquas reposita.
Sunt enim multa seculi scandala quæ prohibent perfectam in-
nobis mandatorum esse custodiam. Taceo de naturis corpo-
rû, quæ nos interim aut per infirmitatem, aut per incœtiua ui-
tiorum imperfectos esse compellunt. At uero morte ista deui-
cta & a culeo eius obtuso, cum facie ad faciem audiemus atq;
cernemus, tunc uere & uiuemus & mandata Dei sequemur.

bis in ba-
ptismo nõ
datur.

Nulla man-
datorû dei
in nobis
perfecta cu-
stodia.

**Psalmo centesimo quadagesimo secundo: Spiritus
tuus bonus deducet me in terram rectam. Propter no-
men tuum domine uiuificabis me.**

Hilarius in Psalmum cxlij.

Et cõpetens illa humanæ uerecundiæ professio est, at quod
per spiritum Dei in terram rectam deducendus sit, id nõ me-
riti sui esse arroget, neq; per satisfactionem pñ obsequij id si-
bi postulet, sed totum hoc ad clarificandum in se Dei nomen
expectet, ut propter honorem Dei nominis, in terra recta es-
se statuatur. Et quia per hanc terram scit sibi non in corpore
mortis huius posse concedi, quia labes carnis humanæ per ad-
mixtam in se uitiorum consuetudinem aboleri penitus, nisi
cum naturæ demutatione non possit, uiuificari se quasi non-
dum uiuat expostulat.

De satisfac-
tione &
merito.

**Proverbiorum decimoquarto: Misericordia et ue-
ritas præparant bona.**

**Capite decimoquinto: Per misericordiam & fidẽ
purgantur peccata: per timorẽ autem domini decli-
nat omnis à malo.**

**Ioannes Chrysostronus tomo quarto: Homelia
quingagesimalis secunda. Ex Capite Matthæi uicesi-
moquarto.**

Venite

Regnum
cælorum
præpara-
tur nobis à
Deo, non
meretur

Venite (inquit) benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi, quia dedistis quæ semper habere non poteratis, recipite quæ in perpetuum possideatis. Merito centuplum super cælum, qui unum seminastis in terra. Non enim quantum iustitia hominum potest mereri, tale creatum est regnum cælorum, sed quale Dei uirtus potuit præparare. Si enim secundum angustias humanæ iustitiæ regnum cælorum creare uoluisset, utique post opera hominum illud creasset. Nunc autem quoniam non secundum mercedem hominum, sed secundum suam largitatem constituit mercedem sanctorum, ideo antequam sanctos crearet in seculo, regnum cælorum præparauit in cælo. Propterea & quos ante constitutionem mundi suos esse cognoscit, tantis eos laboribus onerat & tam diu laborare facit, donec digni efficiantur regno cælesti & cætera.

Primo Paralipomenon quinto: Quia Deum inuocauerunt cum præliarètur, & exaudiuit eos eo quod credidissent in eum.

Secundo Paralipomenon decimosexto: Oculi enim domini contemplantur uniuersam terram, & præbent fortitudinè his qui corde perfecto credunt in eum.

Hiere. quinto: Domine oculi tui respiciunt fidem.

Romanorum decimoquarto: Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

Augustinus cõtra duas epistolas Pelagianorum, libro tertio. Capite quinto.

Discretio
iusti & iniusti.

Nostra fides, hoc est catholica fides, iustos ab iniustis non operum, sed ipsa fidei lege discernit, Quia iustus ex fide uiuit. Per quam discretionem fit, ut homo ducens uitam sine homicidio, sine furto, sine falso testimonio, sine appetitu rei ullius alienæ, parentibus honorem debitum reddens, castus usque ad continentiam, ab omni omnino concubitu, etiam coniugali, elemosynarum largissimus, iniuriarum etiam patientissimus, qui non solum non auferat aliena, sed nec sua reposcat ablata, uel etiam uenditis omnibus suis, erogatisque in pauperes, nihil suum proprium possideat, cum suis tamen istis laudabilibus moribus, si non in Deum rectam fidem & catholicam te-
neat,

neat, de hac uita damnandus abscedit. Alius autem habens
 quidem opera bona, ex fide recta quæ per dilectionem opera
 tur, non tamen ut ille benemoratus incontinentiam suam su-
 stentat honestate nuptiarum, cõjugij carnalis debitum & cred-
 dit & repetit, nec sola propagationis causa, uerumetiam uo-
 lupratis, quamuis cum sola uxore concumbit, quod coniuga-
 tis secundum ueniam concedit Paulus apostolus, iniurias ta-
 mē non patienter accipit, sed ulciscendi cupiditate fertur ira-
 tus, quamuis ut possit dicere, Sicut & nos dimittimus debito-
 ribus nostris, rogatus ignoscit, possidet rem familiarē, faciēs
 inde quidem elemosynas, non tam largas, quā ille, nō aufert
 aliena, sed quāuis ecclesiastici o iudicio, non forensi, tamen re-
 petit sua. Nempe iste qui moribus illo uidetur inferior, prop-
 rectam fidem quæ illi est in Deum, ex qua uiuit, & secundum
 quā in omnibus delictis suis se accusat, in omnibus bonis ope-
 ribus Deum laudat, sibi tribuēs ignominiam, illi gloriā, atq; Opera ho-
 ab ipso sumens & indulgentiam peccatorum, & dilectionem minis fidē
 recte factorum, de hac uita liberandus, & in consortium cum habentis
 Christo regnatorū recipiendus emigrat. Cum itaq; iusti oēs
 & antiquiores & Apostoli ex fide uixerint recta, quæ est in
 Christo Iesu domino nostro, moresq; tam sanctos cum fide
 habuerint, ut licet non tam perfectæ uirtutis in hac uita esse
 potuerint, q̄ post hanc uitam quæ futura est, tamen quicquid
 peccati ex humana infirmitate surreperit, pietate ipsius fidei
 continuo deleretur. Omnium igitur piorū sub hoc onere cor-
 ruptibilis carnis, & in uitā istius infirmitate gementium spes
 una est, quod aduocatum habemus apud patrem Iesum Chri-
 stum iustum, & ipse est exoratio peccatorum nostrorum. Vera spes
 oim Chri-
 stianorum
 1. Ioan. 9

Deuteronomij duodecimo: Sin autem comedere
 uolueris, & te esus carniū delectauerit occide & co-
 mede iuxta benedictionem domini Dei tui, quam de-
 dit tibi in urbibus tuis, siue immundū fuerit, hoc est
 maculatum & debile: siue mundum, hoc est integrū
 & sine macula, quod offerri licet: sicut capreā & cer-
 uum comedes, absq; esu duntaxat sanguinis quem su-
 per terram quasi aquam effundes &c. Sanguis enim
 eorum pro anima est: & iccirco non debes animā co-
 mēdere

medere cum carnibus: sed super terram fundes quasi aquam, ut bene sit tibi & filiis tuis post te &c.

Augustinus contra Iulianum, Pelagianum, libro quarto, capite tertio.

Finibus nō officijs uirtutes à uirtijs discernuntur.

Noueris itaq; non officijs, sed finibus à uirtijs discernendas esse uirtutes. Officium est autem quod faciendum est, finis uero propter quod faciendum est. Cum itaq; facit homo aliquid ubi peccare nō uidetur, si non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare conuincitur. Quicquid autem boni fit ab homine, & non propter hoc fit propter quod fieri debere uera sapientia præcipit, & si officio uideatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.

Prouerb. decimosexto: Omnes uia hominis patēt oculis eius: spirituum ponderator est dominus.

Exodi septimo: Tulitq; Aaron uirgam coram Pharaone & seruis eius, quæ uersa est in colubrum. Vocauit autem Pharaō sapientes & maleficos: & fecerunt etiā ipsi per incantationes Aegyptias & arca na quædā similiter. Proiecerūtq; singuli uirgas suas, quæ uersæ sunt in dracones. Sed deuorauit uirga Aaron uirgas eorum.

Chrysostomus in opere imperfecto super Matthæum, capite septimo.

Opera hypocritica quæ sunt

Attendite à falsis prophetis, qui ueniunt ad uos in uestimentis ouium. Quæ sunt uestimenta ouilia? species simulatæ religionis, elemosyna simulata uestimentum ouile est, nō opus ouile, ut cæteræ species pietatis quibus uestiunt se lupi rapaces. Nulla autem res sic exterminat bonum, quemadmodum simulatum bonum, nam manifestum malum quasi malum fit giunt & cauent. Magna uirtus est boni, cognoscere malū, & firma tutela salutis est scire quem fugias. Hæresis periculosa quidem res est, sed ualde utilis: periculosa, quia multi seducuntur in eam, & pereunt: Utilis autem, quia tentantur fideles per eam, & ab infidelibus segregantur. Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de præmio probationis. In nullo enim negotio potest requies inueniri, nisi præcesserit labor: quanto

Hæresis ualde utilis, sed periculosa.

quanto magis in spiritualibus rebus, nisi præcesserit tētatio, Differentia non potest esse probatio. Primū scire oportet, quia sunt omni- honorū & no falsi Christiani, nam nulla res sic perdit Christianos ue- falsorum ros, quā hęc: nā quoscunq; uiderint dici Christianos quasi Christia- Christianos eos æstimāt. Si em̄ cōstat quia falsi sunt Christia- norum. ni: aut ille est falsus Christianus, aut tu: Si tu, non ille: Si ille, ut quid eū Christianū æstimas de quo Christus tibi mādauit, quia Christianus nō est: Quē Deus non confitetur suū filiū, tu quo modo tibi æstimes fratrem? Sed forte dicis quomodo pos- sum illum dicere non esse Christianum, quem uideo Christiū confitentem, altare habentem, sacrificium panis & uini offerentem, baptizantem, scripturas sanctorum legentem, omnē ordinem sacerdotij habentem. Vir sapiens, si non confiteret Christum, & manifesta esset gentilitas illius, & seducebaris in eam, insania erat quia seducebaris. Nunc autem quia confiten- tur Christum, sed nō sic quemadmodum Christus mandauit, negligentia tua est si ab illo seduceris. Quod autem de simili- tudine ecclesiasticorum mysteriorum dixisti, hoc audi respon- sum: Quoniam & simia omnia habet membra hominis, & per omnia hominem imitatur. Nunquid propterea dicendus est homo? Sic & hæreses omnia mysteria habent & imitantur, sed non sunt ecclesiæ. Vides quia de hæreticis Christianis lo- quitur Christus fugiendis, quia foris in Christi schemate ui- Hæretici dentur, ab intus autem confessionis efficacitate gētiles: & isti omnia my- steria eccle- Acto. 20 stia habent. reiecti ab apostolis, & notati extra conuentum Christianorū sic habent. erratici uagabantur, & furtim quosdam corrumpebāt incau- Acto. 20 tos. Isti autem quasi fundati Christiani, & ecclesias suas habē- tes, & quid dico, ecclesias etiam regentes, palam cum libertate subuertunt, & sic multiplicati sunt ex diuerso Christiani potius uagi, quā illi. De qualibus lupis ad Ephesios dicebat Apostolus: Scio quia post discessum meū intrabunt lupi gra- ues in uos, non parcentes gregi, & ex uobis ipsi exient, per- uersa loquentes, ut abducant discipulos post se. A fructibus eorum cognoscetis eos. Fructus enim hominis est cōfessio fi- dei eius, & opera conuersationis ipsius. Si ergo uideris homi- nem Christianū, statim considera, si confessio eius conueniat cū scripturis, uerus est Christianus: Si aut non est quemadmo- dum Christus mandauit, falsus est. Indiciū Christianitatis nō

Fructus ho-
mimi. Chri-
stiani est
confessio
fidei.

ad nomen retulit, sed ad confessionem, quia non nomen solum Christi Christianum facit, sed & ueritas Christi. Quia in nomine Christi multi ambulant, in ueritate autem pauci.

Primo Regum secundo: Non est sanctus ut est dominus, neque enim est alius extra te: & non est fortis, sicut Deus noster. Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. Recedat uetera de ore uestro: quia Deus scientiarum dominus est: & ipsi preparantur cogitationes.

Esaię quinto: Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit.

Esaię undecimo: Non nocebunt & non occident in uniuerso monte sancto meo quia repleta est terra scientia domini, sicut aqua maris operientis.

Exodi trigesimalotertio: Præcipis ut educam populum istum: & non indicas mihi quæ missurus es mecum: præsertim cum dixeris mihi: noui te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me. Si ergo inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem ut sciam te: & inueniam gratiam ante oculos tuos. Respice populum tuum gentem hanc. Dixit dominus: Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi: Et ait Moyses: Si non tu ipse præcedas, ne educas nos de loco isto.

Psalmo duodecimo: Usquequo auertes faciem tuam à me?

Psalmo centesimodecimo octauo: Illumina faciem tuam super seruum tuum.

Psalmo centesimo quadagesimosecundo: Non auertas faciem tuam à me &c.

Proverbiorum decimo octauo: Turris fortissima nomen domini: ad ipsam currit iustus & exaltrabitur.

Ecclesiastici uicesimo quarto: Ego mater pulchre dilectionis

dilectionis & timoris, & agnitionis & sanctæ spei. In me gratia omnis uia & ueritatis: in me omnis spes uitæ & uirtutis. Transite ad me omnes qui concupiscitis me: & à generationibus meis adimplemini. Spiritus enim meus super mel dulcis: & hæreditas mea super mel & fauum. Memoria mea in generatione seculorum. Qui edunt me adhuc esurient: & qui bibunt me adhuc sitient & cætera.

Hieremiæ nono: Non gloriatur sapiens in sapientia sua, non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diuitijs suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosce me, quia ego sum dominus, qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. Hæc enim mihi placent, dicit dominus.

Hieronymus libro secundo commentariorum in Matthæum, capite xiiij.

Simile est regnum cælorum homini negociatori quærenti bonas margaritas, & inuenta una preciosa margarita &c. Vnum autem est preciosissimum margaritum, scientia saluatoris & sacramentum passionis illius, & resurrectionis arcænum. Quod cū inuenerit homo negociator, similis Pauli apostoli, omnia legis prophetarumq; mysteria & obseruationes pristinas, in quibus inculpate uixerat, quasi purgamenta contemnit & quisquilias, ut Christum lucrifaciat.

Quod sit
preciosissimum
margaritum.

Genesis tricesimosecundo: Dixit autem Iacob: Vidi dominum facie ad faciem: & salua facta est anima mea.

Sapientiæ decimoquinto. Nosse enim te consummata iustitia est: & scire iustitiam & uirtutem tuam, radix est immortalitatis.

Canticorum secundo: Ostende mihi faciem tuam: sonet uox tua in auribus meis: Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

Sapientia nono: Et si quis erit cōsummatus inter filios hominum: si ab illis fugeris, Sapientia tua in nihilum cōputabitur. Nam per Sapientiam sanati sunt quicunq; placuerunt tibi à principio.

Ecclesiastici primo: Dilectio Dei honorabilis sapientia. Initium sapientia timor domini: & cum fidelibus in uulua concretus est: & cum electis foeminis gradietur: & cum iustis & fidelibus agnoscetur. Timor domini scientia religiositas: religiositas custodiet & iustificabit cor: iocunditatem atque gaudium dabit & cætera. In thesauris sapientia intellectus: & scientia religiositas: execratio autem peccatoribus sapientia. In thesauris sapientia significatio disciplina: execratio autem peccatori cultura Dei.

Augustinus libro meditationum, capite decimo quarto.

Hæc est uita æterna credere in Christum.

Ioan. 17. Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solū uerum Deum, & quē misisti Iesum Christum. Hebræ. 4. Habentes ergo pōtificem magnum qui penetrauit cœlos Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Supereminet enim omnem scientiam tua inæstimabilis charitas, quam ostēdisti nobis indignis bonitate & pietate tua. Filius nanq; tuus

Cōmunia omnia cū Christo habemus.

Deus noster non angelos, sed semen Abrahæ apprehendit, assimilatus nobis per omnia absq; peccato. Hæc nempe mihi tota spes est, & omnis fiducia. Est enim in ipso Iesu Christo domino nostro, uniuscuiusq; nostrū portio, caro & sanguis. Vbi ergo portio mea regnat, ibi me regnare credo. Vbi caro mea glorificat, ibi gloriosum me esse cognosco. Vbi sanguis meus dominatur, ibi dominari me sentio. Quamuis peccator sim, de hac communionem gratia nō diffido. Et si peccata mea prohibent, substantia mea requirit. Et si delicta mea me excludūt, naturæ cōmunio non repellit. Mitis uero & ualde benignus est dominus Deus noster, & diligit carnē suam, membra sua & uiscera sua, in ipso Deo & domino nostro Iesu Christo dulcissimo, benignissimo, atq; clemētissimo, in quo resurrexim⁹,

In Christo resurrexio nostra

& iam

& iam cœlos ascendimus, & iã in cœlestibus confidemus. Caro nostra nos diligit. Habemus autem sanguinis nostri prægogarium in ipso. Sumus autem membra eius & caro eius, ipse deniq; est caput nostrum, ex quo totum corpus sicut scriptum est, os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et nemo unq; carnẽ suã odio habuit, et erũt duo in carne una. Mysteriũ hoc magnũ est, ego dico in Chro & in ecclesia ait Apostolus.

Ephes. 3

August. in Ioan. tractatu nono, capite secundo.

Sacramentum hoc magnum est. Et ne quis istam magnitudinẽ sacramenti in singulis quibusq; hominibus uxores habentibus intelligeret, ego aut dico, inq; in Christo & in ecclesia, quod est hoc sacramentum magnum, erũt duo in carne una. Sic ergo Christus adhæsit ecclesiã, ut essent duo in carne una.

Sacramen-
tũ unionis

August. lib. de litera & spiritu, capite undecimo.

Quia per legẽ fidei quisq; cognoscit, si quid bene uiuit, Dei gratia se habere, & ut perficiatur in dilectione iustitiæ, non se aliunde consecuturum. Quæ cogitatio piũ facit. Quia pietas est uera sapientia. Pietatem quam Græci theosebiam uocant. Ipsa quippe commẽdata est, cũ dictum est homini quod in libro Iob legitur: Ecce pietas est sapientia. Theosebia si ad uerbi originem latine expressam interpretaretur, Dei cultus dici poterat, qui in hoc maxime constitutus est, ut anima ei nõ sit ingrata. Vnde & in ipso uerissimo & singulari sacrificio domino Deo nostro agere gratias monemur. Erit em ingrata si quod illi ex Deo est sibi tribuerit, præcipueq; iustitiam: cuius operib; ueluti proprijs & uelut à semetipsã sibi met paratis, nõ uulgariter tanq; ex diuitijs aut membrorũ forma aut eloquentia, cæterisq; siue externis siue internis, siue corporis siue animi bonis, quæ habere etiam scelerati solent, sed tanq; de his quæ proprie sunt bona bonorum quasi sapienter instatur. Quo uito repulsi à diuinã stabilitate substantiæ, etiã magni quidã uiri ad idololatriã dedecus defluerunt. Ipsã est illa sapientia quæ pietas uocat, qua colit pater luminũ, à quo est omẽ datũ optimũ. Colitur aut sacrificio laudis, actionibusq; gratiarũ, ut cultor eius non in seipso, sed in illo gloriatur.

Pietas est
cultus dei

Si sola fide saluamur, quomodo ergo intelligẽdæ sunt auctoritates istæ quæ cum præcedentibus discordare uidentur.

Iacobi secundo:

VIS autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus ociosa est? Abraham pater noster, nonne ex operibus iustificatus est offerens filium suum Isaac super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius, & ex operibus fides consummata est. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

Roma. ij. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur.

Gloria honor & pax omni operanti bonum.

Galatas quinto: Euacuati estis à Christo qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam in Christo Iesu, neque circumcisio aliquid ualet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur.

Augustinus libro Octoginta trium questionum, capite septuagesimosexto.

Quoniam Paulus apostolus prædicans iustificari hominẽ per fidem sine operibus, non bene intellectus est ab eis, qui sic acceperunt dictum, ut putarent cum semel in Christum credidissent, etiam si male operarentur, & facinorose flagitioseque uiuerent, saluos se esse posse per fidem. Locus iste huius epistolæ eundem sensum Pauli apostoli quomodo sit intelligendus exponit. Ideoque magis Abraham utitur exemplo uacuum esse fidem, si non bene operetur, quoniam Abraham exemplo etiã Paulus apostolus usus est, ut probaret, iustificari hominẽ sine operibus legis. Cum enim commemorat bona opera Abraham, quæ eius fidem comitata sunt: satis ostendit Paulum apostolum non ita per Abraham docere iustificari hominẽ sine operibus per fidẽ, ut si quis crediderit, nõ ad eum pertineat bene operari, sed ad hoc potius, ut nemo meritis priorum bonorum operum arbitretur se peruenire ad donum iustificationis, quæ est in fide. In hoc enim se gentibus in Christum credentibus, Iu-

Concordã
tia Iacobi
& Pauli de
fide & ope
ribus

Opera bo-
na fidem
non præce-
dunt.

dzi præ

dari præferre cupiebant, quòd dicebant se meritis bonorū operum, quæ in lege sunt, ad Euangelicam gratiam peruenisse, ideoq; scandalizabantur multi, qui ex eis crediderant, quòd incircumcisis gentibus Christi gratia non traderetur. Vnde Apostolus Paulus dicit, posse hominem sine operibus se præcedentibus iustificari per fidem. Nam iustificatus per fidem quomodo potest nisi iuste operari? quamuis ante nihil operatus iuste ad fidei iustificationem peruenierit, nõ merito bonorum operum, sed gratia Dei, quæ in illo iam uacua esse non potest, cum iam per dilectionem bene operatur. Quod si cum crediderit, mox de hac uita discesserit, iustificatio fidei manet cum illo, nec præcedentibus bonis operibus, quia non merito ad illam, sed gratia peruenit: nec consequentibus, quia in hac uita esse non iinitur. Quapropter non sunt sibi contrariæ duorum Apostolorum sententiæ Pauli & Iacobi, cum dicit unus iustificari hominem per fidem sine operibus, & alius dicit, inanem esse fidem sine operibus. Quia ille dicit de operibus quæ fidem præcedunt, iste de his quæ fidem sequuntur.

Nota.

Prima Corinthiorum decimotertio: Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum uelut es sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero Prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnem sciētiam, & si habuero omnē fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem nõ habuero nihil sum.

Augustin⁹ in prima quinquagena ex prologo Psalmi tricesimoprimi.

Iacobus enim in epistola sua, contra eos qui nolebant bene operari de sola fide præfumentes, ipsius Abrahamæ opera commendauit, cuius Paulus fidem, & non sunt sibi aduersi Apostolus. Dicit autem opus omnibus notum, Abraham filium suum sunt ad immolandum obtulit Deo. Magnum opus, sed ex fide. Laudo superedificationem operis, sed uideo fidei fundamentum. Laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abraham, nihil illi prodesset qualecunq; opus esset illud. Rursum si sic teneret fidem Abraham, ut cum ei Deus imperaret offerre sibi immolandum si-

Fides ipsa lium suum, diceret apud semetipsum, non facio, & tamen cre-
 necesse est do, quia me etiam contemnentem iussa sua liberat Deus, fides
 ut operet. sine operibus mortua esset, & tanquam radix sine fructu steri-
 lis atq; arida remaneret. Quid ergo? Debem⁹ nulla opera præ-

Nota. Ea enim ipsa opera quæ dicuntur ante fidem, quàmuis uidean-
 tur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi uidentur esse,
 ut magnæ uires & curius celerrimus præter uiam. Nemo ergo
 computet bona opera sua ante fidem, ubi fides non erat, bonū
 opus non erat. Bonū opus intentio facit, intentionem fides di-
 rigit. Non em̄ ualde attendas quid homo faciat, sed quid cum
 facit aspiciat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. Er-
 go fratres ex fide iustificatus est Abraham, sed si fidem opera
 non præcesserūt, tamē secuta sunt. Nunquid enim fides tua ste-
 rilis erit? Si sterilis non es, sterilis non est ipsa. Itaq; si fides si-

Opera A- ne dilectione sit, sine opere erit. Ipsa dilectio uacare nō potest.
brahæ se- Non ergo Iacobum Apostolum Paulo, sed ipsum Paulum ipsi
cuta sunt Paulo opponamus, & dicamus ei: At nos quodāmodo per mit-
fidem. tis impune peccare, cum dicis: Arbitramur iustificari hominē

Galat. 5 per fidē sine operibus. Sed adhæc dicis: Fides quæ per dilectio-
 nem operatur, Quomodo hac quasi securus fio, si operatus nō
 fuero? Hac autem nec spem, nec ipsam fidē uideor habere bo-

Opus fidei nam, nisi operatus fuero per dilectionē. Te ipsum audi o Apo-
dilectio est stole. Certe fidem mihi hic sine operibus uis cōmendare, opus
 autē fidei dilectio est, quia dilectio uacare nō potest, nisi & ma-
 li nihil operetur, & quicquid potest boni. Quid enim facit dise-

Psal. 36 ctio? Declina à malo & fac bonum. Hanc ergo fidem sine ope-
 ribus commendas, & alio loco dicis: Et si fidem habeam, ita ut
 montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mi-
 hi prodest. Ergo si nihil mihi prodest fides sine charitate, cha-
 ritas autem ubi fuerit, necesse est ut operetur, fides ipsa per di-
 lectionem operatur. Quomodo ergo iustificabitur homo per
 fidem sine operibus? Responderet ipse Apostolus: Propterea
 hoc tibi dixi o homo, ne quasi de operibus tuis præsumere ui-

Fides à deo dereris, & merito operum tuorum accepisse fidei gratiā. Noli
data facit ergo præsumere de operibus ante fidem, noueris quia pecca-
hominem torem te fides inuenit: & si te fides data fecit iustum, impiū
iustum. inuenit quem faceret iustum. Credenti inquit in eum qui iustū

Rom. 4. ficat impiū, deputatur fides eius ad iustitiam. Si iustificatur
 impius,

impus, ex impio fit iustus: si ex impio iustus fit, quæ sunt opera impiorum? Iacet iam impius opera sua & dicat: Do pauperibus, nihil alicui aufero, nõ uxorem alienam concupisco, nõ quenq̃ occido, nulli fraudẽ facio, depositũ apud me nullo teste repræsentõ. Hæc omnia dicat, Quæro utrum pius sit an impius? Et quomodo sum impius, inquit, ista faciens? Quomodo illi de quibus dictum est: Et seruiertur creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in secula. Quomodo nõ es impius? Quid si de his omnibus bonis operibus aut illud speras quod sperandũ est, sed nõ ab illo à quo sperandum est: aut hoc speras quod sperandum non est, etiam ab illo à quo æterna uita speranda est. Pro bonis operibus sperasti terrenam quandam felicitatem, impius es, non est ista merces fidei. Chara res est fides, uili illam addixisti. Impius ergo es, & nulla sunt ista opera tua. Moueas licet in bonis operibus lacertos, & uidearis nauim optime gubernare, in saxa festinas. Quod si quod sperandum est speras, id est, uitam æternam, sed non à domino Deo per Iesum Christum, per quem solum datur uita æterna: sed na nõ per putas te ad uitam æternam posse peruenire per militiã cœli, opera sed per solem & lunã, per potestates aëris & maris, & terræ, & siderum, impius es. Sed crede in eũ, qui iustificat impiũ, ut possint & bona opera tua esse opera bona. Nam nec bona illa appellauerim, quandiu non de radice bona procedunt.

Roma. 1

Vita æterna nõ per opera sed per Christum dat.

Actorum tertio: Et in fide nominis eius hunc quẽ uos uidistis & nostis confirmauit nomen eius: & fides quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium uestrum.

Romanorum duodecimo: Vnicuiq̃ sicut Deus diuisit mensuram fidei.

Athanasius libro commentariorum in Epistolam ad Romanos.

Et quoniam singulis Deus fidei mēsuram diuisit, non enim id tua uirtute, sed Dei munere effectum est, quod siue magnũ sit illud, siue exiguum, Deus ipse largitus est. Fides autem hoc loco pro DEI gratia sumenda est, qua illa miracula factitant. Duplex est fides. Duplex nanque est fides nostra, altera, ut illud: Fides tua te saluum fecit. Altera Dei est donum, qua fiunt miracula, Lucæ 17 ut il-

Lucæ 17 ut illud: Si habueritis fidem ut coccum sinapis, dicetis monti huic, & cætera.

Augustinus libro de litera & spiritu, capite uigesimo sexto.

Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Vnde autem factorem legis Græcum iustificari diceret sine gratia saluatoris: Neque enim contra scriptum diceret, quod ait, factores legis iustificabuntur, tanquam per opera non per gratiam iustificentur, cum dicat gratis iustificari hominem per fidem sine operibus legis, nihil aliud uelit intelligi in eo quod dicit gratis, nisi quia iustificatione opera non præcedunt. Sed sic intelligendum est, factores legis iustificabuntur, ut sciamus eos aliter non esse factores legis, nisi iustificentur, non ut iustificatio factoribus accedat, sed ut factores iustificatio præcedat. Aut certe ita dictum est iustificabuntur, ac si diceretur, iusti habebuntur, iusti deputabuntur, sicut dictum est de quodam: Ille autem uolens iustificari, id est, ut iustus haberetur, & deputaretur. Vnde aliter dicimus: Deus sanctificat sanctos suos, aliter, Sanctificetur nomen tuum. Nam illud ideo, quia ipse illos fecit sanctos esse qui non erant sancti: Hoc autem ideo, ut quod semper apud se sanctum est, sanctum etiam ab hominibus habeatur, id est, sancte timeat. Nec moueat te quod naturaliter eos dixit que legis sunt facere, non spiritu Dei, non fide, non gratia. Hoc enim agit spiritus gratiæ, ut imaginem Dei in qua naturaliter facti sumus, instauraret in nobis. Vitium quippe contra naturam est, quod utique sanatur gratia, propter quam Deo dicitur: Miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Proinde naturaliter homines que legis sunt faciunt. Qui enim hoc non faciunt, uitiose faciunt, quo uitio lex Dei deleta est de cordibus.

Secundo Paralipomenon sexto: Si autem peccauerint tibi (neque enim est homo qui non peccet) & cætera.

Iob nono: Quantus ego sum ut respondeam ei, & loquar uerbis meis cum eo? Qui etiã si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.

Si iustificare me uolueris, os meum condennabit me.

Si in-

Si innocentem ostendero, prauum comprobabit. Verebar omnia opera mea, & cætera.

Capite decimo: Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & uisitatio tua custodiuit spiritum meum. Et si impius fuero, uē mihi est, & si iustus, nō leuabo caput saturatus afflictione & miseria.

Capite decimoquinto: Quid est homo ut immaculatus sit, & ut iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli nō sunt mundi in conspectu eius, quanto magis abominabilis & inutilis homo.

Capite uigesimoquinto: Nūquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?

Esaiæ sexagesimoquarto: Et facti sumus ut immūdi omnes nos, & quasi pannus menstruatae uniuersæ iustitiæ nostræ.

Ecclesiastes septimo: Non est homo iustus in terra qui faciat bonum, & non peccet.

Ecclesiastes septimo: Non te iustifices ante Deum quoniam agnitor cordis ipse est.

Augustinus in Enchiridi. capite lxiiij.

Ipsa etiam uita cætera iam ratione utentis ætatis quantalibet præpolleat fecunditate iustitiæ, sine remissione peccatorum non agitur. Quoniam filij Dei quādiu mortaliter uiuūt, cum morte cōfigunt. Et quāuis de illis sit ueraciter dictum, quotquot spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei: sic tamen spiritu Dei excitātur, & tanquam filij Dei proficiunt ad Deum, ut etiam spiritu suo, maxime aggrauante corruptibili corpore, tanquam filij hominum in quibusdam motibus humanis deficiant ad seipsos, & ideo peccent. Interest quidem quantum satis dicitur. Neq; enim quia peccatum est omne crimē, ideo crimen est etiam omne peccatum. Itaq; sanctorum hominum uitam, quādiu in hac morte uiuunt, inueniri posse dicimus sine crimine.

Vita ista si
ne remissione
peccatorum non
agitur,
Roma. 8

1. Ioan. 1 crimine, peccatum aut si dixerimus quia non habemus, ut ait sanctus Apostolus, nos ipsos seducimus, & ueritas in nobis non est.

Agustinus de diffinitionibus. Ortho. fidei, capite quadragesimonono.

Oes sancti pronuntiant se peccatores. Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc definit esse iustus uel sanctus cum affectu teneat sanctitatem. Non enim naturae humanae uiribus, sed propositi adiumento per Dei gratiam acquirimus sanctitatem. Et ideo ueraciter se omnes sancti pronuntiant peccatores, quia in ueritate habent quod plangant, & si non reprehensione conscientiae, certe mobilitate & mutabilitate praeruaricatricis naturae.

Gregor. in Moral. libro xxij. capite sexto.

Oia bona opera nostra imperfecta sunt. Sunt uero nonnulli qui cum bona aliqua faciunt, iniquitatem suarum protinus obliuiscuntur, & cordis oculum in consideratione bonorum operum quae exhibent figunt, atque eo se iam sanctos aestimant, quo inter bona quae agunt, malorum suorum iniquitates & fortasse adhuc implicati sunt, memoriam declinant. Quia scilicet si distractiones iudicis uigilanter attenderent, plus de malis suis metuerent, quam de imperfectis bonis exultarent: plus inspicerent quod de his quae adhuc eis agenda sunt debitores tenentur, quam quod operantes, quandam iam debiti partem soluent. More itaque uiatorum, nequaquam debemus aspicere quantum iam iter egimus, sed quantum superest ut pergamus. Amplius igitur debemus aspicere quae bona necdum fecimus, quam ea quae iam nos fecisse gaudemus. Plerumque etiam hoc uitio tentatur electi, plerumque eorum cordi suggeritur, ut bona quaeque quae fecerunt ad animum reuocent, & securitatis iam letitia exultent. Sed si uere electi sunt, ab eo in quo sibi placent, mentis oculos diuertunt, omnem in se de perpetratis bonis letitiam reprimunt, & de his quae minus egisse se intelligunt tristitiam requirunt, indignos se aestimant, & penes soli bona sua non uident, quae in se uidentia omnibus ad exemplum praebent, & caetera.

Secundo Paralipomenon ultimo, In oratione Manasse regis: Quia indignum saluabis me secundum magnam misericordiam tuam.

Hieronymus in dialogo aduersus Pelagian.

Philip. 3

Sed parumper te interrogabo, quid de illo Apostoli loco (quem

(quem scribit ad Philipenses) sentias: Non quia iam accepi, aut iam perfectus sim, & cetera. Et asserit præteritorum se semper obliuisci, & ad priora semper extendi, per quæ docet præterita negligenda, & futura cupienda, ut quod hodie perfectum putauit, dum ad meliora & priora extenditur, cras imperfectum conuincat fuisse. Atque ita per singulos gradus dum nunquam in statione, sed semper in cursu est, imperfectum doceat, quod homines putamus esse perfectum, solamque perfectionem & ueram iustitiam, Dei tantum uirtutibus coaptandam. Secundum propositum, inquit, persequor ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo Iesu. O Apostole Paule ignosce mihi quasi homunculo mea uitia confitenti, si audacter interrogem: Dicis te necdum accepisse, & necdum comprehendisse, & necdum esse perfectum, & præteritorum semper obliuisci, & ad priora te extendi, si quo modo possis occurrere in resurrectione mortuorum, & consequi brauium supernæ uocationis. Et quomodo statim inferas: Quotquot ergo perfecti, hoc sapimus, siue sapiamus (diuersa enim sunt exemplaria) & quid sapimus siue sapiamus nos esse perfectos comprehendisse quod non comprehendimus, accepisse quod non accepimus, esse perfectos, qui nondum perfecti sumus? Quid ergo sapimus, imò quid sapere debemus qui perfecti non sumus? Imperfectos nos esse confiteri, & necdum comprehendisse, necdum accepisse. Hæc est hominis uera sapientia imperfectum esse se nosse, atque (ut ita loquar) punctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est.

Perfectio
nostra Dei
uirtutibus
coaptanda.

Perfectio
nostra est
imperfectio
nostræ cognitio.

Idem Hieronymus aduersus Pelagium.

Quamobrem & grauissimus Poëta Flaccus scripsit in Satyra. Nam uitis nemo sine nascit, optimus ille est, Qui minimis urgerur. Pulchre quidam nostrorum ait: Philosophi patriarchæ hereticorum, ecclesie puritatem peruersa maculauere doctrina, ut nesciant illud dictum de humana fragilitate: Quid gloriatur terra & cinis. Præsertim cum de hisdem Apostolus dicat: Video aliam legem in membris meis. Et iterum: Non cum quod uolo bonum, hoc ago, sed quod nolo malum hoc ago. Si quod non uult operatur, quomodo stare potest hoc quod dicitur, posse hominem sine peccato esse si uelit? Qua ratione potest esse quod uelit, cum Apostolus asserat se quod cupiat, implere non posse? Cum me putauero ad calcem peruenisse uirtutum, tunc habebō

Philosophi
patriarchæ
hereticorum.
Roma. 7

bebo principium. Hæc hominibus sola perfectio est, si imperfectos esse se nouerint.

Fulgentius libro primo ad Monimum.

Paulus fuit
hic & perfectus
& imperfectus.

Nunc enim diuinorum munerum (ut ita dicam) nondum est perfecta perfectio, utpote, ubi omnis perfectus perfectionis est indignus. Nam ille qui dixit: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, Idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fuit ergo perfectus spe futurae glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. Fuit perfectus, quod mente seruiebat legi Dei: fuit imperfectus, quod carne seruiebat legi peccati. Fuit perfectus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo: fuit autem imperfectus, quia quandiu fuit in corpore, peregrinabatur a domino. Fuit perfectus, plenissime sciens, quia Deus quaecumque promisit, potens est & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in sanctis suis quaedam nondum fecit, ex omnibus quae promisit. Propter quod etiam omnes antiqui iusti (sicut idem Apostolus dicit) testimonio fidei comprobati, non sunt sine subsequenti perfectione, perfecti: sic subsequentes sancti, non possunt sine procedentibus perfici. Donum itaque perfectum tunc omnibus dabitur, quando sanctis æterna gloria tribuetur.

Chrysostomus in opere imperfecto, capite sexto.

Alioquin si unusquisque motus carnis suae consideret, nullum facere bonum inuenitur, quia omne bonum aduersante carnis natura, contradicentes nobis ipsis implemus.

Ecclesiastici decimosextimo: Quid lucidius sole? & hic deficiet. Aut quid nequius quam quod excogitauit caro & sanguis? & hoc arguerur. Virtutem a litu dinis cæli ipse cõspicit: & oēs homines terra & cinis.

Augustinus libro de litera & spiritu, cap. xxxvi.

Primum præceptum hic nullus implet.

Proinde hoc primum præceptum iustitiæ, quo iubemur diligere dominum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente: cui est de proximo diligendo alterum consequens, in illa uita implebimus, ubi uidebimus faciem ad faciem. Sed ideo nobis hoc

hoc etiam nunc præceptum est, ut admoneremur quid fide ex-
poscere, quò spem præmittere, & obliuiscendo quæ retro sunt,
in quæ anteriora nos extendere debeamus. Ac per hoc quan-
tum mihi uidetur, in ea quæ perficienda est iustitia, multum
in hac uita ille proficit, qui quàm longe sit à perfectione iusti-
tiæ, proficiendo cognoscit.

Esaïæ quadragésimotertio: Ego sum, ego sum ipse
qui deleo iniquitates tuas propter me: & peccatorum
tuorum nõ recordabor. Reduc me in memoriam, & iu-
dicemur simul: narra si quid habes ut iustificeris. Pa-
ter tuus primus peccauit, & interpretes tui præuari-
cati sunt in me. Et contaminaui principes sanctos: de-
di ad internitionem Iacob, & Israël in blasphemiam.

Esaïæ decimo: Nunquid gloriabitur securis con-
tra eum, qui secat in ea, aut exaltabit ferra contra eum
à quo trahitur? Quomodo si eleuetur uirga contra
eleuantem se, & exaltetur baculus, qui utiq; lignum est.

Esaïæ decimoquarto: Dominus enim exercituum
decreuit, & quis poterit infirmare? Et manus eius ex-
tenta, & quis auertet eam?

Esaïæ sexagesimoquarto: Et nunc domine pater
noster es tu, nos uero lutum, & fictor noster tu, & ope-
ra manuum tuarum omnes nos. Ne irascaris domine
fatis, & ne ultra memineris iniquitatis nostræ.

Hieremiæ undecimo: Tu autem domine demonstrasti mi-
hi, & cognoui: tu ostendisti mihi studia eorum, &c.

Baruch secundo: Domino Deo nostro iustitia, no-
bis autem & patribus nostris confusio faciei, sicut est
dies hæc.

Danielis quinto: Porro Deum qui habet statum tuum
in manu sua, & omnes uias tuas, non glorificasti.

Danielis tertio: Omnia quæ induxisti super nos, & u-
niuersa quæ fecisti nobis in uero iudicio fecisti, &c.

Danielis quarto: iuxta uoluntatem enim suam facit, tam in uirtutibus cœli, quàm in habitatoribus terre, & non est qui resistat manui eius, & dicat ei, quare fecisti?

Augustinus secunda quinquagena, Psalmo septuagesimo in prologo.

- Timor & amor Dei.** Multum enim me mouet Dei amor & timor. Timor quia iustus est, amor quia misericors est. Quis em̄ ei diceret, quid fecisti, si dānaret iustum? Quanta ergo misericordia eius ut iustificet iniustum? Ex hoc prælectum nobis & Apostolum audiuius eandem maxime gratiam commēdantem, de cuius commendatione habebat Iudæos inimicos, uelut de litera legis præsumentes, & tanq̄ iustitiam suam diligentes, atq; iactātes de quibus dicit: Testimoniū perhibeo illis, quia zelum Dei habent, sed nō secundū scientiā. Et tanq̄ ei diceret, quid est em̄ habere zelum Dei secundū scientiam, subiicit continuo: ignorant enim Dei iustitiā, & suam uolentes cōstituere, iustitiā Dei non sunt subiecti. Gloriantes, inquit, tanq̄ de operibus, excludunt à se gratiam, & tanq̄ de sanitate sua falsa præsumentes, respuunt medicinam. Contra tales & dominus dixerat: Non ueni uocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiā. Nō est opus sanis medicus, sed male habentibus. Hæc ergo tota scientia hominis magna est, scire quia ipse per se nihil est, & quoniā quicquid est, à Deo est, & propter Deum est. Hanc gratiam ergo commendat Apostolus, hinc habere meruit inimicos Iudæos, de litera legis, & de iustitia suā gloriantes.
- Iustitia Dei iustifumus.** Ergo in tua iustitia, non in mea. Quia mea quid? Præcessit iniquitas. Et cum ero iustus, tua iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data iustus ero, & sic erit mea, ut tua sit, id est, abs te mihi data. In eum enim credo, qui iustificat impium, ut deputetur fides mea ad iustitiam. Erit ergo & sic iustitia mea, non tamen tanq̄ propria mea, non tanq̄ à meipso mihi data, sicut putabant illi qui super literam gloriabantur & gratiam reuocabant. Nam dictum est in illo loco: Iudica me domine secundum iustitiā meam. Certe non gloriabatur in sua iustitia, sed reuoca te ad Apostolū: Quid enim habes, quod non accepisti? & sic dic iustitiā meam, ut memineris qd acceperis eam. Quoniam.

nam firmamentum meum & refugium meum es tu. Firmum Refugium enim te facit gratia Christi, & immobilē aduersus omnes ten nostrum tationes inimici. Sed ibi est & humana fragilitas, ibi est adhuc Christus prima captiuitas, ibi est lex in membris, repugnans legi mentis, & captiuum uolens ducere in lege peccati, adhuc corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Quantumlibet firmus sis ex gratia Dei, quandiu adhuc portas terrenum uas, in quo thesaurus est Dei, aliquid etiam de ipso uase fictili formidandum est. Ergo firmamentum meum es, ut firmus sim in isto seculo aduersus omnes tentationes, sed si multæ sunt, & turbant me, refugium meum tu es.

Deuteronomij quinto: Obserua autē diem sabbati ut sanctifices cum sicut præcepit tibi dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis & facies omnia opera tua: septimus dies sabbati est, id est requies domini Dei tui. Non facies in eo quicquam operis & cetera.

Amos quinto: Odi & proieci festiuitates uestras: & non capiam odorem cœtuum uestrorum.

Hieremiæ decimo septimo: Custodite animas uestras, & nolite portare pondera in die sabbati & cetera. Sanctificate diem sabbati sicut præcepi patribus uestris & cetera. Et si sanctificaueritis diem sabbati ne faciatis in eo omne opus & cetera.

Exodi decimo sexto: Sex diebus colligite: in die autem septimo sabbatum est Domini & cetera. Videte quod dominus dederit uobis sabbatū: & propter hoc die sexta tribuit uobis cibos duplices, maneat unusquisque apud semetipsum: & nullus egrediatur de loco suo die septimo: & sabbatizabit populus die septimo.

In eodem: Requies sabbati sanctificata est domino.

Ozeę quinto: In domino præuaricati sunt, quia filios alienos genuerunt.

Idem capite sexto: Quia misericordiam uolui &

non sacrificium, & scientiam Dei plusq̄ holocausta.

Exodi tricesimoprimo: Videte ut sabbatū meum custodiatis: quia signum est inter me & uos in generationibus uestris: ut sciatis quia ego dominus qui sanctifico uos. Custodite sabbatum meum. Sanctum est enim uobis. Qui polluerit illud morte moriatur.

Leuitici uigesimo: Sanctificamini & estote sancti, quia ego sanctus sum dominus Deus uester. Custodite præcepta mea & facite ea. Ego dominus qui sanctifico uos.

Esaïæ quinquagesimo octauo: Si auerteris à sabbato pedem tuum facere uoluntatem meam in die sancto meo, & uocaberis sabbatum delicatum, & sanctū domini gloriosum: & glorificaueris eum dum non facis uias tuas, & non inuenitur uoluntas tua ut loquaris sermonem: tunc delectaberis super dño, &c.

Neemiæ decimo: Populi quoque terræ qui important uenalia & omnia ad usum per diem sabbati ut uendant: non accipiemus ab eis in sabbato & in die sanctificato. Et dimittemus annum septimum, & exemptionem uniuersæ manus.

Capite decimotertio: Et de pueris meis constitui super portas, ut nullus inferret onus in die sabbati: & manserunt negotiatores & uidentes foris Hierusalem, & cætera.

Leuitici uigesimo quarto: Dies autem septimus erit celebrior & sanctior, nullūque seruile opus facietis in eo.

In eodem capite: Decimo die mensis huius septimi, dies expiationum erit celeberrimus: & uocabitur sanctus, affligetisque animas uestras in eo, & offeretis holocaustum domino. Omne opus seruile non facietis

eietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est, ut propitietur dominus Deus uester. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiã fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum sempiternum erit uobis in cunctis generationibus & habitationibus uestris. Sabbatum requietionis est, & affligetis animas uestras, & cætera.

Esaiæ quinquagesimosexto: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego uolui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus. Nomen sempiternum dabo eis quod non peribit.

Augustinus libro quarto, capite decimo septimo, De Genesi ad litteram.

Hæc igitur summa minimèq; superba, & uere pia requies non Ab omnibus operibus suis, quia non
stra, ut sicut ipse requieuit ab omnibus operibus suis, quia non
ei opera sua, sed ipse sibi bonum quo beatus est: ita & nos ab
omnibus operibus, non tantum nostris, uerum etiam ipsius, non
nisi in illo requieturos nos esse sperem⁹, idèq; desideremus post
bona opera nostra, quæ in nobis agnoscimus, illius potius esse
quàm nostra: ut etiam sic post bona opera sua ipse requiescat
in nobis, cum post bona opera, quæ ab illo iustificati fecerim⁹
in se nobis requiem præstet. Magnum est enim nobis ab illo
extitisse, sed magis erit in illo requiescere.

Ab omnibus operibus nostris requiescere debem⁹. In Christo requies habemus.

Ecclesiastici decimo octauo: Deus solus iustificabitur & manet inuictus rex in æternum.

Esaiæ quinquagesimo quinto: Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomē eius & redemptor tuus sanctus Israël Deus omnis terræ uocabitur.

Esaiæ quinquagesimo primo: Prope est iustus meus, egressus est saluator meus: & brachia mea populos iudicabunt, & cætera. Salus autem mea in sempiternum

num erit & iustitia mea non deficiet.

Esaiæ quadragesimo quinto: Ergo in domino dicent: Meæ sunt iustitiæ & imperium. Ad eum ueniet, & confundentur omnes qui repungnant ei. In Domino iustificabitur, & laudabitur omne semen Israël.

Baruch primo: Domino Deo nostro iustitia, nobis autem confusio faciei nostræ. Peccauimus autem in Deum nostrum, & non credidimus, diffidentes in eum.

Esaiæ quinquagesimo: Dominus Deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus. Ideo posui faciē meam, ut petrā durissimā, & scio quoniā non confundar. Iuxta est qui iustificat me. Quis contradicet mihi?

Esaiæ quinquagesimo tertio: In scientia sua iustificabit ipse iustus, seruos meos multos: & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispertiam ei plurimos, & fortium diuidet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est.

Prima Corinthiorum primo: Ex ipso autem uos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio.

Prima Corinthio. sexto: Nolite errare, neque fornicarij, neque idolis seruentes & cetera. regnum Dei possidebunt. Et hæc aliquando quidem fuistis, sed ablusi estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri IESV CHRISTI & in spiritu Dei nostri.

Terti tertio. Iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem uitæ æternæ.

Augustinus ad Bonifacium Epistola I.

Iustus et iustificans est solus Deus. Iustus enim & iustificans non est nisi Deus. Absit autem, ut quisquam nostrum ita se iustum dicat, ut aut suam uelit constitutuere iustitiam, id est, quasi à seipso sibi datam, cum dicatur

ei: Quid em habes quod non accepisti? Aut sine peccato se esse i. Cor. 4
 factare audeat in hac uita, sicut ipsi in nostra collatione dixe-
 runt in ea se esse ecclesia, quae iam non habet maculam aut ru-
 gam aut aliquid huiusmodi: nescientes hoc modo in eis com-
 pleri, qui uel post baptismum continuo uel dimissis debitis quae
 dimittenda in oratione poscuntur de hoc exeunt corpore, in
 tota uero ecclesia tunc futurum ut sit omnino non habes ma-
 culam aut rugam aut aliquid eiusmodi, quando dicendum erit:
 Vbi est mors uictoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Aculeus
 enim mortis est peccatum, in hac uita ubi corpus quod corripi-
 pitur aggrauat animam, si ecclesia eorum iam talis est, non erit Militas ec-
 go dicant Deo, quod dominus nos orare docuit: Dimitte nos clesia non
 debita nostra. Cum enim in baptismo cuncta dimissa sint, est sine ma-
 ut quid poscit hoc ecclesia, si iam etiam in hac uita non habet cula aut ru-
 maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi: Contemnant & ga.
 Apostolum Ioannem clamantem in epistola sua: Si dixerimus i. Cor. 15
 quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & ueritas in Mat. 6
 nobis non est. Si confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & i. Ioan. 1
 iustus, qui dimittat nobis peccata, & mundet nos ab omni ini-
 quitate. Propter hanc spem, dicit uniuersa ecclesia: Dimitte nos Mat. 6
 debita nostra: ut non superbiētes sed confidentes mundet
 nos ab iniquitate, atque ita sibi dominus Christus exhibeat in illa die
 gloriosam ecclesiam, non habentem maculam atque rugam, &c.

Augustinus ad Innocentium Papam, Epistola no-
 nagesima quinta.

Vbi mors uictoria tua, ubi est mors aculeus tuus, aculeus au- i. Cor. 15
 tem mortis est peccatum, Diligentius pertractandum propter Nullus ho-
 alios quosdam, qui senserunt, atque in literis suis mandauerunt, minū hic
 etiam in hac uita esse posse homines sine peccato, non ab ini- est sine pec-
 tio natiuitatis suae, sed conuersione a peccatis ad iustitiam, & a cato.
 uita reprobā ad bonam uitam. Sic enim intellexerunt quod de Luca 1
 Zacharia & Helizabet scriptum est, ambulasse eos in omnibus
 iustificationibus domini sine querela. Hoc quod dictum est si-
 ne querela, sine peccato dictum acceperunt, non quidem ne-
 gantes, imo etiam quod alijs locis in literis eorum inuenit, pie confite-
 tes adiutorium gratiae domini nostri, non per naturalem spiritum ho-
 minis, sed per principalem spiritum Dei, qui parum uiden-
 tur considerasse ipsum Zachariam fuisse utique sacerdotem.

- Omnes autē tūc sacerdotes necesse habebant ex lege Dei primitus pro peccatis suis offerre sacrificium, deinde pro populo: sicut nunc per orationis sacrificium conuincimur non esse sine peccato, quoniam iussimus dicere: Dimitte nobis debita nostra, Ira & tunc per sacrificia uictimarum animalium conuincantur sacerdotes sine peccato non esse, qui pro suis peccatis iubebantur offerre. Quod si res ita se habet, ut per gratiam saluatoris proficiamus quidem in hac uita, deficiente cupiditate, crescente charitate, perficiamus autem in illa uita, cupiditate extincta, charitate completa, profecto illud quod scriptum est: Qui natus est ex Deo non peccat, secundum ipsam charitatem dictum est, quæ sola non peccat. Ad natiuitatem quæ ex Deo est, agenda & perficienda pertinet charitas, non ea quæ minuenda est & consumenda cupiditas, quæ tamen quandiu est in membris nostris, lege quâdam sua repugnat legi mētis, Sed natus ex Deo, nec obediens desiderijs eius, nec exhibens membra sua arma iniquitatis peccato, potest dicere: Iam non ego operor illud, sed illud quod habitat in me peccatum. Sed quo modo se habeat ista quæstio, quia & si non inuenitur homo in hac uita sine peccato, id tamen dicit posse fieri per adiutorium gratiæ & spiritus Dei, quod ut fiat conandum atque profectum est. Id enim credit fieri posse, quod certe laudabile est uelle. Nobis autem sufficit, quod nullus in ecclesia Dei reperitur in quolibet profectu excellentia atque iustitia, qui sibi audeat dicere non necessariam precationem orationis dominicæ: Dimitte nobis debita nostra, & dicat se non habere peccatum, ne seipsum decipiat & ueritas in eo non sit, quamuis iam sine querela uiuat. Non enim quaecumque etiam tentationis humanæ, sed graue peccatum est quod in querelam uenit.
- Oratio est sacrificiū.** **Matth. 6**
- 1. Ioan. 3** Charitas sola non peccat.
- Roma. 7**
- Omnes homines peccatores sunt.** **Matth. 6**

Hieronimus aduersus Pelagianos libro primo.

- 1. Ioan. 3** Omnis qui natus est ex Deo non peccat, peccatum non facit. Si enim omnis qui natus est ex Deo non peccat, quoniam semper enim eius manet in eo, & non potest peccare, quia ex Deo natus est, qua consequentia idem in eodem loco loquitur: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus & ueritas in nobis non est. Ignoras rationem, hæstas atque turbaris? Audi eundem Euangelistam: Si confiteamur peccata nostra, fidelis & iustus est, ut dimittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni
- 1. Ioan. 1**

omni iniquitate. Tūc ergo iusti sumus, qñ nos peccatores facti sumus, & iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei conficit misericordia. Dicente sancta scriptura: Iustus accusator est sui, in principio sermonis.

Iustitia nostra est, confessio in iustitia nostra.
Pro. 12.

Quarto Esdræ octauo: Quoniam nos & patres nostri talibus morbis languemus: tu autē propter nos peccatores misericors uocaberis. Si enim desideraueris ut nostri miserearis: tunc misericors uocaberis nobis non habentibus opera iustitiæ. Iusti enim quibus sunt opera multa reposita: ex proprijs operibus recipient mercedem. Quid est enim homo ut ei indigneris: aut genus corruptibile ut ita amarus sis de ipso? In ueritate enim nemo de genitis est qui non impietate gessit. & de confidentibus qui non deliquit.

Hieremiæ secūdo: Et dixisti: Absq; peccato & innocens ego sum, & propterea auertatur furor tuus à me. Ecce ego iudicio contendam tecum, eo quod dixeris non peccaui. Quàm uilis facta es nimis iterans uias tuas?

Hieremiæ decimoquarto: Si iniquitates nostræ responderint nobis, domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt auersiones nostræ &c.

Ezechielis uicesimo: Et recordabimini ibi uiarum uestrarum, & omnium scelerum uestrorum, quibus polluti estis in eis, & displicebitis uobis in conspectu uestro in omnibus malicijs uestris quas fecistis, & scieris, quia ego dominus cum benefecero uobis propter nomen meum, nō secundum uias uestras malas, neq; secundum scelera uestra pessima domus Israël ait dominus Deus &c.

Ezechielis tricesimosexto: Non propter uos ego faciā domus Israël, sed propter nomē sanctum meū, quod polluistis in gentibus ad quas intraistis &c. Et

effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris.

Iob xxxv. Si peccaueris quid ei nocebis? Et si multiplicatę fuerint iniquitates tuę quid facies cōtra eū? Porro si iuste egeris, qđ donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Homini qui similis tui est nocebit impietas tua: & filiū hominis adiuuabit iustitia tua.

Bernardus sermone terrio de aduentu.

Diligit enim Deus animam quę in conspectu eius, & sine intermissione considerat, & sine dissimulatione diiudicat semetipsam. Idęq; iudicium non nisi propter nos à nobis exigit, quia si nosmetipsos iudicauerimus, nō utiq; iudicabimur. Propterea sapiens ueretur omnia opera sua, scrutatur, discutit, & diiudicat uniuersa. Honorat quippe ueritatem, qui & se & omnia sua in eo statu quo ueritas habet & agnoscit ueraciter & humiliter confitetur. Audi deniq; manifestius à te iudiciū exigi, post iustitiam: Cum feceritis (inquit) omnia quę pręcepta sunt uobis, dicite serui inutiles sumus. Hęc planē quantum in homine est, digna sedis pręparatio domino maiestatis, ut & iustitię mandata studeat obseruare, & semper indignum sese & inutilem arbitretur. &c.

Bernardus sermone quinto de dedicatione.

Quis poterit saluus esse dicunt discipuli saluatoris. Et ille: Apud homines hoc impossibile est, sed non apud Deum. Hęc tota fiducia nostra, hęc unica consolatio nostra, hęc tota ratio spei nostrę. Sed de possibilitate iam certi, de uolūtate quid agimus? Quis scit si dignus est amore an odio? Quis nouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? Hic iam planē fidem nobis subuenire necesse est, hic oportet succurrere ueritatē, ut quod de nobis latet in corde patris, nobis per ipsius spiritum reueletur, & spiritus eius testificans persuadeat spiritui nostro quod filij Dei sumus. Persuadeat autē uocando & iustificando gratis per fidem, in quibus nimirum uelut medius quidam transitus est, ab æterna prędestinatione ad futuram magnificationem. Propterea sanē geminam illam considerationem, alterā quidem iudicię & ueritatis, alterā uero nō incongrue uocari credimus fidei & pietatis. Inde homo nunc quidem

1. Cor. 11

Luce. 17

Luce. 18

Impossibile est saluari nisi per Christum
Eccle. 9
Roma. 8
Certi sumus per spiritum sanctum nos filios Dei esse.

quidem Bariona, nunc uero satana meretur audivere. Nolite mirari hoc. Recolite ex euangelio, cui dictum sit (& utrumq; in ueritate, nam utrumq; ab ipsa ueritate dictum) Prius quidem beatus es Symō Bariona, nec multo post: Vade retro satanas. Vnus ergo utrūq; & si nō utrūq; ex uno. Illud em̄ ex patre, Matth. 6 istud ex hoīe, ipse tñ utrūq; erat. Vnde Bariona? quia caro & sanguis non reuelauit ei, sed pater ei qd locutus est reuelauit. Vnde satanas? Quia sapuit quæ erant hoīm, non quæ Dei.

Romanorum primo: Non erubescō euangelium, Virtus em̄ Dei est in salutē omni credēti, Iudæo primum & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidē, sicut scriptū est: Iust⁹ aut̄ ex fide uiuit. Aba. 2

Augustinus libro de litera & spiritu.

Hæc est iustitia Dei quæ in testamento ueteri uelata, in nouo reuelatur. Quæ ideo iustitia Dei dicitur quod impartiendo eā iustos facit, sicut domini est salus qui saluos facit, & hæc est fides ex qua & in qua reuelatur, ex fide scilicet annuncian-
Iustitia dei
qua iusti
sumus.

riū, in fidem obedientium. Qua fide Iesu Christi, id est, quā nobis cōtulit Christus, credimus ex Deo nobis esse, pleniusq; futurum esse, quod iuste uiuimus. Vnde & illi à pietate qua solus colendus est gratias agimus.

In eodem lib. Quisquis autem crediderit ei qui se à peccatis omnibus absoluendum, & ab omnibus uitis sanandum, & calore ac lumine eius accendendum illuminandumq; non contempserit, habebit ex eius gratia bona opera, ex quibus etiam secundum corpus à mortis corruptione redimatur ac coronetur, bonisq; satiatur, non temporalibus, sed æternis supra quam petimus, aut intelligimus.

Fides facit
opera bona.

Deuteronomij tertio: Præcipe Iosue, & corrobora eū atq; cōforta: quia ipse præcedet populū istum: & diuidet eis terram quam uisurus es.

Deut. xx. Vos hodie contra inimicos uestros pugnā cōmittitis: nō pertimescat cor uestrū. Nolite metuere: nolite cedere: nec formidetis eos: quia dñs Deus uester in medio uestri est: & pro uobis contra aduersarios dimicabit ut eruat uos à periculo &c.

Esaias

Esaiæ quinquagesimo septimo: Qui autem fiduciam habet mei, hæreditabit terrã, & possidebit montem sanctum meum.

Augustinus libro primo de doctrina Christiana, cap. decimoqnto, decimoseptimo, decimo octauo.

Beneficio
rum Dei cõ
sideratio.

Claues ec-
clesiæ.

Quanta ergo se fiducia, spes credentium consolatur, considerans quantus & quanta pro nondum credentibus passus sit. Porro quoniam in uia sumus, nec uia ista locorum est, sed affectuum, quam intercludebant quasi septa quædam spinosa, præteritorum maliciæ peccatorum, quid liberalius & misericordius facere potuit, qui seipsum nobis quo rediremus subgredere uoluit, nisi ut omnia donaret peccata conuersis. & grauitèr fixa interdicta redit⁹ nostri pro nobis crucifixus euelleret? Has igitur clauis dedit ecclesiæ suæ, ut quæ solueret in terra, soluta essent in cælo: & quæ ligaret in terra, ligata essent in cælo: scilicet ut quisquis in ecclesia eius dimitti sibi peccata nõ crederet, sedq; ab his correctus auerteret, in eiusdẽ ecclesiæ gremio cõstitutus, eadẽ fide atq; correctione sanaretur. Quisquis enim non credit dimitti sibi posse peccata, fit de tertio desperando, quasi nihil illi melius quam malum esse remaneat, ubi de fructu suæ conuersionis infidus est.

Idem lib. tertio de doctrina Christiana, cap. xvi.

Ioan. 6

Coicatio
passionis
domini

Nisi manducaueritis carnem filij hominis & sanguinem biberitis, non habebitis uitam in uobis, facinus uel flagitium uideatur iubere. Figura est ergo, præcipiens passioni domini esse communicandum, & suauiter atq; utiliter recondendũ in memoria, quod pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit.

In eodem lib. cap. 9. Hoc uero tempore posteaquam resurrectione domini manifestissimum iudicium nostrę libertatis illuxit, ne eorum quidem signorũ quæ iam intelligimus, operatione graui onerati sumus: sed quædam pauca pro multis, eademq; factu facilima, & intellectu augustissima, & obseruatione castissima, ipse dominus & Apostolica tradidit disciplina: sicuti est baptismi sacramentum, & celebratio corporis & sanguinis domini. Quæ unusquisq; cum percipit quo referatur imbutus agnoscit, ut ea non carnali seruitute, sed spirituali potius libertate ueneretur. Vt autem literam sequi, & signa pro rebus quæ his significatur accipere seruilis infirmitas est:

Spiritus est
q uiuificat.

ita inu-

ita inutiliter signa interpretari, male uaganis erroris est.

Bernardus super: Qui habitat, sermone tertio uersu tertio.

Nisi manducaueritis carnem filij hominis & c. discipuli dixerunt: Durus est hic sermo, & abierunt retrorsum. Quid est autem māducare eius carnem, & sanguinem bibere, nisi communicare passionibus eius, & eam conuersationem imitari quam gessit in carne? Vnde & hoc designat illibatum illud altaris sacramētum ubi dominicum corpus accipimus, ut sicut uidetur illa panis forma in nos intrare: sic nouerimus per eā quam in terris habuit conuersationem, ipsum intrare in nos ad habitandū per fidem in cordibus nostris. Cum em̄ iustitia ingredit̄, ille ingredit̄ qui fact⁹ est nobis à Deo patre iustitia.

Ioan. 6
Per fidem
Christus
ad corda
nostra in-
trat.

Eadem est fides ueteris & noui testamenti.

Secundo Corinthiorum quarto: Habentes autem eundem spiritum fidei sicut scriptū est: Credidi propter quod locut⁹ sum, & nos credimus propter quod & loquimur, scientes, quoniam qui suscitauit Iesum, & nos cum Iesu suscitabit.

Hebræorum quarto: Etenim & nobis nunciatum est quemadmodum & illis, sed nō profuit illis sermo auditus non admixtus fidei & his quæ audierunt.

Augustinus ad Dardanum de præsentia Dei capite decimosextimo.

Non enim audemus fideles temporis nostri præferre amicis Dei, per quos nobis ista prophetata sunt cum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob ita se Deus esse commendet, ut hoc dicat suum nomen æternum. Quod si circumciso antiquis sanctis pro baptismo fuisse creditur, quid responderetur de his, qui antequam hoc præceptum esset Deo placuerunt, non tamen sine fide. Quia sine fide ut scriptum est ad Hebræos, impossibile est Deo placere. Habentes autem eundem spiritum fidei inquit Apostolus. Non diceret eundem, nisi & illos in nouo testamento ipsum esse spiritum fidei. Sicut autem illi quando idem sacramentum occultum erat, credebant Christi incarnationē ueteri testamentum, sic & nos credimus factam. Et à nobis autem & ab illis

Eadem fides
noui
& ueteris
testamenti
Vnus &
idem spiritus
fidei
in nouo
& ueteri
testamento
illis

illis futurus expectatur ad iudicium eius aduentus.

Ozeæ sexto: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos & uiuemus in cōspectu eius, sciemus sequemurq; ut cognoscamus dominum.

Hebræorū xij. Mementote præpositorum uestrorum qui uobis locuti sunt uerbum Dei, quorum intuentes exitum conuersationis, imita mini fidem. Iesus Christus heri & hodie ipse & in secula.

Ambrosius ad Horontianum epistola tricesima nona: libro septimo.

Duo sunt
dies Heri
& Hodie.

Duos enim dies comprehendit scriptura generales, Heri & hodie. De quibus dicit: Imitamini fidem Iesu Christi, Heri & Hodie. Ipse & in secula. In superiore die promissio est, in consequenti solutio. Sed quia hesternæ die neq; Moyses neq; Iesus Naue populum induxit in requiem, hodierna die Christus in duxit, cui dixit pater: Ego hodie genui te. Per suam enim resurrectionē Iesus populo requiem comparauit. Requies enim in cælo nō in terra est. Requies nostra Dominus est Iesus qui ait: Hodie mecum eris in paradiso. Abijt Heri, uenit Hodie. Illud Hodie quod promissum est, quo admoniti sumus uocem Domini audiendam & sequendam. Abijt ergo illa dies testamenti ueteris, uenit dies nouus.

Psal. 2

Secundo Paralip. uigesimo: Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem. Non est enim uestra pugna, sed Dei. Cras descendetis contra eos. Non enim eritis uos qui dimicabitis: sed tantummodo confideter state, & uidebitis auxilium domini super uos. O Iuda & Hierusalem nolite timere nec paueatis. Cras egrediemini contra eos, & dñs erit uobiscum.

Secundo Paralip. tricesimosecundo: Cum illo enim est brachium carneū, nobiscū dominus Deus noster, qui auxiliator noster, pugnabitq; pro nobis.

Dux laudabiles per

August. lib. primo. Retract. Cap. decimoquarto: Dux sunt enim personæ in religione laudabiles. Vna eorū qui iā inuenerūt, quos etiam iudicare beatissimos necesse est.

Alia

Alia eorum qui studiosissime & rectissime inquirunt. Primi ergo sunt iam in ipsa possessione, alteri in uia, qua tamen certissime peruenitur. In his uerbis meis, si illi qui iam inueniuntur beatissimi, ut non in hac uita, sed in ea quam speramus, & ad quam per fidei uiam tendimus sint, non habet iste sensus errorem: Ipsi enim iudicandi sunt quod querendum est inuenisse, qui iam ibi sunt quod nos querendo & credendo, id est, fidei uiam tenendo cupimus peruenire. Si autem in hac uita putantur esse isti, uel fuisse, id uerum esse non mihi uidetur: Non quia in hac uita nihil ueri omnino inueniri potest quod mente cernatur non fide credatur, sed quia tantum non est quicquid est, ut nos faciat beatissimos. Illud enim beatissimos facit quod ait: Tunc autem facie ad faciem, & tunc cognosca sicut & cognitus sum. Qui hoc inuenierunt, ipsi dicendi sunt in beatitudinis possessione consistere, ad quam ducit uia fidei quam tenemus, & quod credendo cupimus peruenire. Sed qui na sunt illi beatissimi, qui iam sunt in ea possessione quod ducit haec uia, magna quaestio est. Et angeli quidem sancti quod ibi sint nulla quaestio est. Sed de sanctis hominibus iam defunctis, utrum ipsi saltim dicendi sint in illa possessione consistere, merito queritur. Iam enim corpore quidem corruptibili, quo anima aggrauatur, exuti sunt, sed adhuc expectant etiam ipsi redemptionem corporis sui, & caro eorum requiescit in spe, nondum in futura incorruptione clarescit. Sed utrum ad contemplandam cordis oculis ueritatem, sicut dictum est, facie ad faciem, nihil ex hoc minus habeant, non hic locus disputando inquirere.

Ecclesiastes nono: Quodcumque facere potest manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quae tu properas.

Cyprianus contra Demetrianum, tractatu primo.

Credite & uiuite, & qui nos ad tempus persequimini, in aeternum gaudete nobiscum. Quando istinc excessum fuerit, nullus iam locus poenitentiae est, nullus satisfactionis affectus. Hic uita aut amittitur, aut tenetur, hic saluti aeternae cultu Dei, & fruendo fidei prouidet. Nec quisquam, aut peccatis retardetur, aut annis, quo minus ueniat ad consequendam salutem, in isto adhuc mundo manenti poenitentia nulla sera est. Patet ad indulgentiam

sonae in
scripturis,

1. Cor. 13
Qui sint
uere beati

De purgatorio.

In confes-
sione Dei
et agnitioe
eius tota sa-
lus nostra.

tiam aditus, & quærentibus ueritatem, facilis accessus est. Tu sub ipso licet exitu, & uitæ temporalis occasu pro delictis roges Deum, qui uerus & unus est, confessionem & fidem eius agnitionis implores. uenia confitenti datur, & credenti indulgentia salutaris de diuina pietate conceditur, & ad immortalitatem sub ipsa morte transitur. Hanc gratiam Christus impartit, hoc munus misericordiæ suæ tribuit, subigendo mortem trophæo crucis, redimendo credentem precio sanguinis sui, reconciliando hominem Deo patri, uiuificando mortalem regeneratione cœlesti. Hunc si fieri potest, sequamur omnes, huius sacramento & signo censeamur, hic nobis uitam uitæ aperit, hic ad paradysum reduces facit, hic ad cœlorum regna perducit, cum ipso semper uiuemus, & facti per ipsum filij Dei, cum ipso semper exultabimus, ipsius cruore re parati & cætera.

Deuteronomij primo: Dominus Deus qui ductor est noster pro uobis ipse pugnabit, sicut fecit in Aegypto cunctis uidentibus, & in solitudine ipsi uidistis. Portauit te dominus Deus tuus ut solet homogenea re paruulum suum, in omni uia per quam ambulastis, donec ueniretis ad locum istum.

Deuteronomij tertio: Ne timeas eos, dominus enim Deus uester pugnabit pro uobis. Precatus sum dominum in tempore illo dicens: Domine Deus, tu cœpisti ostendere seruo tuo magnitudinem tuam manumq; fortissimam. Neq; enim est alius Deus uel in cœlo uel in terra, qui possit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ &c.

Deuteronomij tricesimo primo: Et Iosue iste transibit ante te sicut locutus est Dominus & cætera. Confortare & esto robustus. Tu enim introduces populum istum in terram quam daturum se patribus eorū iurauit dominus: & tu eam forte diuides &c.

Quarto Esdræ secundo: Ille iuuenis quis est qui coronas imponit, & palmas in manibus tradit? Et respondens

respondens dixit mihi: Ipse est filius Dei quem in seculo confessi sunt.

Primo Ioannis secundo: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrē Iesum Christum iustū. Et ipse est propiciatio pro peccatis nostris.

Gregorius in Ezechie. lib. primo. Home. vii.

Iustus igitur aduocatus noster, iustos nos defendet in iudicio, quia & nosmetipsos cognoscimus & accusamus iniustos. Non ergo in fletibus, non in actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatione confidamus.

In solo deo
cōfidendū.

Primo Regū decimoseptimo: Et dixit Philisteus ad Dauid: Nunquid ego canis sum, quod tu uenis ad me cum baculo? &c. Dixit autē Dauid ad Philisteū: tu uenis ad me cum gladio & hasta & clypeo, ego autem uenio in nomine domini exercituum Dei agminum Israēl &c. Ipsius enim est bellum, & tradet uos in manus nostras.

August. li. primo de doct. Christ. cap. xxxix. & xl.

Homo itaq; fide, spe & charitate subnixus, eaq; incōcussere tinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaq; multi per hæc tria etiam in solitudine sine codicibus uiuunt.

Vnde in illis arbitror iam cōpletum esse quod dictū est: Siue prophetia euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Quibus tamen quasi machinis tanta fidei & spei & charitatis inest instructio, ut perfectum aliquid tenentes, ea quæ sunt ex parte non quærant, Perfectum sane quantū in hac uita potest. Quapropter cum quisq; cognouerit finem præcepti essent charitatem, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, omnem intellectum diuinarum scripturarum ad illa tria relaturus, ad tractationem illorum librorum securus accedat.

1. Cor. 13
Ex spiritu
uiuenti co
dices non
sunt neces
sarij.

De mandatis & doctrinis

hominum.

Leuitici decimonono.

o

Custodi

DE MANDATIS

Custodite omnia præcepta mea, & uniuerſa iudicia, & facite ea. Ego dominus.

Cap. xx. Custodite præcepta mea, & facite ea, Ego dominus qui ſanctifico uos.

Eodem cap. Nolite ambulare in legibus nationũ, quas ego expulſurus ſum ante uos &c.

Deutero. quarto: Non addetis ad uerbum quod uobis loquor: nec auferetis ex eo. Custodite mādara domini Dei ueſtri, quæ ego præcipio uobis. Scitis qđ docuerim uos præcepta atq; iuſtitias ſicut mandauit mihi dominus, ſic facietis ea, in terra quam poſſeſſuri eſtis & obſeruabitis & implebitis opere.

Deutero. vii. Custodi ergo præcepta & ceremonias atq; iudicia quæ ego mando tibi hodie ut facias.

Eodem duodecimo: Quod præcipio, hoc tantum facito domino, nec addas quicquam nec minuas.

In eodem cap. Non facietis ibi, quæ nos hic facimus hodie, ſinguli quod ſibi rectum uidetur.

In eodem libro capite decimo tertio: Dominum Deum ueſtrum ſequimini, & ipſum timete, mandata illius custodite, & audite uocem eius, ipſi ſeruietis & ipſi adhærebitis.

In eodem libro capite decimo octauo: Propheta aut qui arrogantia deprauatus uoluerit loqui in nomine meo, quæ ego nõ præcepi illi ut diceret, aut ex nomine meo alternorum deorum, interficietur.

In eodem capite xxviii. Et Iosue xxiiij. Tantum cōfortamini, & eſtote ſoliciti, ut custodiatis cuncta que ſcripta ſunt in uolumine legis Moyſi, & non declinetis ab eis, neq; ad dexteram neq; ad ſiniſtram.

In eodem capite triceſimo ſecundo: Ponite corda ueſtra in omnia uerba mea quæ ego teſtificor uobis

uobis hodie, ut mandetis ea filijs uestris custodire & facere, & implere uniuersa, quæ scripta sunt in uoluntate legis huius &c.

Iudicum secundo: Non dimiserunt adinventiones suas, & uiam durissimam, per quam ambulare consueuerant.

Tertio Regū ij. De Semei, Nonne testificatus sum tibi per dñm, & prædixi tibi: quacunque die egressus fueris huc & illuc, scito te esse moriturum? &c.

Tertio Regum octauo: Sit quoque cor nostrum perfectum cum domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis eius, & custodiamus mandata eius sicut & hodie & cætera.

Tertio Esdræ octauo: In his enim Esdras magnam disciplinam obrinebat, ne prætermitteret quicquam eorum quæ essent ex lege domini & præceptis et cæ. Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissimo & cætera.

Psalmo tricesimo septimo: Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinventionum ipsorum.

Psalmo lxxx. Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt ab inuentionibus suis. Si populus meus audisset me, Israël si in uis meis ambulasset &c.

Psalmo ceteresimo quinto: Et fornicati sunt in adinventionibus suis & cætera.

Esaïæ tertio: Ruit enim Hierusalem et Iudas cecidit, quia lingua eorum et adinventiones eorum contra dominum, ut prouocarent oculos maiestatis eius.

Esaïæ xij. Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Notas facite in populis adinventiones eius, mementote quoniam excelsum est nomen eius.

Ezechie. xxxij. Et dicitis: Non est recta uia domini

mini: unumquenque iuxta vias suas & cætera.

Secundo Regum uicesimosecundo: Deus immaculata uia eius: eloquium domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.

Ozeæ quarto: Quia tu scientiam repulisti, repelam te, ne sacerdotio fungaris mihi. Et oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum & ego.

Capite nono: Propter maliciam adinventionum earum, de domo mea eijciam eos.

Ozeæ duodecimo: Iuxta vias eius, & iuxta adinventiones eius reddet ei.

Amos quarto: Et offerite mane uictimas uestras, tribus diebus decimas uestras. Et sacrificate de ferme to laudem, & uocate uoluntarias oblationes, & annunciate. Sic enim uoluistis filij Israël, dicit dominus Deus.

Micheæ tertio: Hæc dicit dominus Deus super prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem. Et si quis non derit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium. Propterea nox uobis pro uisione erit, & tenebræ uobis pro diuinatione. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant. Et prophetæ eius in pecunia diuinabant, & super dominum requiescebant dicentes: Nunquid non dominus in medio nostrum?

Capite quarto: Et docebit nos de uijs suis, & ibimus in semitis eius. Quia de Syon egredietur lex, & uerbum domini de Hierusalem.

Ezechie, uicesimo: In præceptis patrum uestrorum nolite ambulare. Iudicia eorum nolite custodire, in præceptis meis ambulate, iudicia mea custodite.

Hieremix uicesimotertio: Propter hoc ecce ego
ad pro-

ad prophetas dicit dominus, qui furantur uerba mea unusquisq; à proximo suo, et seducūt populum meū, in mendacijs suis & erroribus suis.

Esaiæ uicesimonono: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor autem eius longe est à me, & timuerunt me mādato hominum & doctrinis, ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo, peribit enim sapientia à sapientibus, & intellectus prudentium abscondetur.

Ecclesiastici secundo: Qui timent dominum, non erunt incredibiles uerbo illius, & qui diligunt illum conseruabunt uerbum illius. Qui timent dominum, inquirent quę bene placita sunt ei, & qui diligunt eū, replebuntur lege ipsius. Qui timent dominum, custodiunt mandata eius & cætera.

Prouerbiorum tricesimo: Omnis sermo Dei ignitus, & clypeus est omnibus sperantibus in se. Ne addas quicquam uerbis illius, & arguaris, inueniarisq; mendax.

Ambro. libro de paradiso. cap. duodecimo.

De eo quod addidit Eua uerbis domini dicens: Neq; tange-
tis. Etenim quantum præsens lectio docet, discimus nihil uel Gene. 3
cautionis gratia, iungere nos debere mandato. Si quid enim
addas uel detrahas, præuaricatio uidetur esse mandati. Pura
enim & simplex mandati forma seruanda, uel testimoniij se-
ries imitanda est. Plerunq; testis dum aliquid ad seriem gesto-
rum ex suo adiicit, totam testimoniij fidem partis mēdacio de-
colorat. Nihil igitur uel quod bonū uidetur addendum est. da est.

Genesis xxxi. Responderūt Rachel & Lia ad Iacob: Omnia quę præcepit tibi dominus fac.

Marthæi decimoquinto: Sine causa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum.

Matthæi xvij. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite.

Cypria. ad Cęciliū libro ij. Epistola iij.

- Ioan. 13. Si feceritis quod mando uobis iam non dicam uos seruos sed amicos. Et quod Christus debeat solus audiri, pater etiā de cęlo cōtestatur dicens: Hic est filius meus dilectus in quo bene consensi, ipsum audite. Quare si solus Christus audiendus est, nō debemus attendere quid aliquis ante nos faciendū putauerit, sed quid prior Christus qui ante oēs est, fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei ueritatem, cum per Esaiam prophetam Deus loquatur & dicit: Sine causa autem colunt me mandata & doctrinas hominum docentes. Et iterū in euangelio: Reijcitis mandatum Dei, ut traditionem uestrā statuatis. Et ideo frater charissime, si quis de antecessoribus nostris, uel ignoranter, uel simpliciter nō hoc obseruauit & tenuit, quod nos dominus facere exēplo & magisterio suo docuit, potest simplicitati eius de indulgentia domini uenia concedi. Nobis uero non poterit ignosci, qui nunc a dño admoniti & instructi sumus. De hoc quoque ad collegas nostros literas dirigamus, ut ubique lex euangelica & traditio dominica seruetur, & ab eo quod Christus docuit & fecit non recedatur. Quæ ultra iam contēnere, & in errore pristino perseuerare, quid aliud est quā incurrere in obiurgationem dñi increpantis in Psalmo & dicentis: Ad quid exponis iustificationes meas, & assumis testamentum meū per os tuū? Tu autem odisti disciplinam, & abiecisti sermones meos retro. Si uis debas furem currebas cum eo, & inter mercatores particulā tuā ponebas. Exponere enim iustificationes & testamentū domini, & hoc non idem facere quod fecit dominus, quid aliud est, quā sermones eius abijcere, & disciplinam domini contēnere nec terrena, sed spiritualia furta & adulteria cōmittere, dñi quis de Euangelica ueritate furat dñi nostri uerba & facta, & corripit atque adulterat pcepta diuina. Nam si sacerdotes Dei & Christi sumus, non inuenio quē magis sequi, quā Deum & Christum debeamus, cū ipse in Euangelio maxime dicat: Ego sum lumen mundi, qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitę. Ne ergo in tenebris ambulemus, Christum sequi & pcepta eius obseruare debemus, quia & ipse
- Solus Christus audiendus est
- Esaię 29.
- Mat. 15
- Error multorum nō excusat.
- Psal. 49
- In uerbo dñi permare debemus.
- Ioan. 8

ipse in alio loco mittens Apostolos dixit: Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Ite ergo & docete oēs gentes, tūgētes eos in nomine patris & filij, & spirit⁹ sancti. Docete eos obseruare oīa quæcūq; p̄cepi uobis. Quare si in lumine Christi ambulare uolumus, a p̄ceptis eius & monitis non recedamus, agentes gratias, q̄d dū instruit in futurū qd facere debemus, de p̄terito ignoscit qd simpliciter errauimus. Et q̄a iam secūdus aduētus nobis appropinquat, magis ac magis benigna ei⁹ ac larga dignatio corda n̄ra luce ueritatis illuminat, ut cū in claritate sua & maiestate cœlesti uenire cœperit, inueniat nos tenere qd monuit, obseruare qd docuit, facere qd fecit.

Mat. 28

Lux euāgelica quotiē die magis aperitur.

Psalmo tricesimonono: In capite libri scriptū est de me, ut facerem uoluntatem tuam Deus meus uolui: & legem tuam in medio cordis mei.

Esaia quinquagesimonono: Labia uestra locuta sunt mendacium, & lingua uestra iniquitatem satur. Non est qui inuocet iustitiam, neq; qui iudicet uere, sed confidunt in nihili, & loquuntur uanitates.

Hieremia septimo: Nolite confidere in uerbis mendacij, dicentes, templū domini, tēplum domini, templum domini est. Ecce uos confiditis uobis in sermonibus mendacij, qui nōn proderunt uobis.

Hieremia octauo: Quomodo dicitis, sapiētes nos sumus, & lex domini nobiscū est? Vere mendaciū operatus est stilus mendax scribarū. Confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt. Verbum enim domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis.

Hieremia quadragesimoquarto: Sermonem quē locutus es ad nos in nomine domini, nō audiemus ex te, sed facientes faciemus omne uerbum, quod egreditur de ore nostro & cætera.

Cyprianus in tractatu tertio de simplicitate p̄latorum.

Qui audit (inquit) uerba mea & facit ea, similabo est uiro sapien-

Mat. 7

Verbis
Christi in
sistere de-
bemus.

Fraus &
fallacia
diaboli.

In eos qui
sectas faci-
unt & pha-
risæos

Mala mul-
ta ex ne-
glectu uer-
bi Dei.

sapienti, quæ edificauit domum suam supra petram. Descendit pluuia, aduenerunt flumina, flauerunt uenti & impegerunt in domum illam, & non cecidit, fundata enim fuit super petram. Verbis igitur eius insistere, quæcunq; & docuit & fecit discere & facere debemus. Cæterum credere se in Christum quomodo dicit, qui non facit quod Christus facere præcepit: aut unde perueniet ad præmium fidei, qui fidem nõ uult seruare mandati? Nutet necesse est & uagetur, & spiritu erroris arreptus, uelut puluis quæ uentus excutit, uentiletur. Nec ambulando proficiet ad salutem, qui salutaris uix non tenet ueritatem. Cauenda sunt autem non solum quæ sunt aperte manifesta, sed & astute fraudis subtilitate fallentia. Quid uero astutius, quid ue subtilius, quam ut Christi aduentu detectus ac prostratus inimicus (postquã lux gentium uenit, & loquitur spiritualis gratiæ admitterent, aperirent ad Deũ oculos suos cæci, infirmi æterna sanitate reualescerent, claudi ad ecclesiã currerent, muti claris uocibus & precibus orarent) uidentis idola derelicta, & per nimium credentium populum sedes suas ac templa deserta, excogitauerit nouam fraudem, ut sub ipso christiani nominis titulo fallat incautos? Hæreses inuenit & schismata, quibus subuerteret fidem, ueritatem corrumpere, scinderet unitatem. Quos detinere non potest in uix ueteris cæcitate, circũscribit & decipit noui itineris errore. Rapit & de ipsa ecclesia homines, & dum sibi iam appropinquat se lumini, atq; euasisse seculi noctem uidentur, alias nescientibus tenebras rursus infundit, ut cum euangelio Christi, & cũ obseruatione eius, & lege non stantes, Christianos se uocent, & ambulantes in tenebris habere se lumen existiment, blandiente aduersario atq; fallente, qui secundum Apostoli uocẽ, transfiguratur se in angelum lucis, & ministros subornat suos, uelut ministros iustitiæ, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiã sub prete-xtu fidei, Antichristum sub uocabulo Christi, ut dũ uerissimilia mentiuntur, ueritatẽ subtilitate frustrent. Hoc eo fit fratres dilectissimi, dum ad ueritatis originẽ non reditur, nec caput quærit, nec magistri celestis doctrina seruat. Quæ si quis consideret & examinat, tractatu longo, atq; argumentis opus nõ est. Probatio est ad fidem facilis compendio ueritatis.

Chryso

Chrysoftomus in opere imperfecto, capite vij.

Matthæi septimo: Erat enim docens eos sicut potestatem habens.

Omnis doctor est seruus legis, quia neq; supra legem addere potest aliquid de suo sensu, neq; subtrahere aliquid secundū proprium intellectum, sed hoc tantum modo prædicat, quod habetur in lege. Nec enim potest mēs humana detractare, qd sapientia diuina dicitur. Sic em̄ ait Salomon: Ne addas ad uerba Dei, neq; detrahas inde. Qui autem hoc est ausus facere, se sapientiorē putat quā Deum, & incipit falsus esse testis, quia illud dicit, qd nec auris audiuit, nec oculus uidit. Christus autem dominus legis est, & subtrahere potest de lege, quod propter necessitatem temporis iussit. Vtputa propter duritiā cordis, iussum fuerat dare libellum repudiij, dominus illud quasi potestatem habēs subduxit dicens: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Item & addidit quod propter infirmitatem hominum minus fuerat iussum, utputa antiquis dictum est: Non occides, ego autem dico nō irasceris. Ideo ergo mirabatur, quia non quasi seruus legis sub potestate cōstitutus, illud docebat quod fuerat iussum: sed quasi dominus legis, & habēs potestatem sua autoritate addebat, supra quā fuerat dictū dicens: Antiquis dictum est hoc, ego autem dico hoc, & cætera.

Esaïæ tertio: Ruit enim Hierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum & adinventiones eorum contra dominum prouocauerunt oculos maiestatis eius. Agnitio uultus eorum respondebit eis & peccatum suum quasi prædicauerunt nec absconderunt.

Matthæi uigesimalo tertio: Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

Chrysoftomus in opere imperfecto super illud.

Alius enim sic interpretatur hunc locum, quia per obseruārias inquit dierum dilatāt uerba sua quasi phylacteria, & ostēdunt populo, ea assidue prædicantes quasi conseruatoria salutis eorum, de quibus Christus dicebat: Sine causa colunt me, docentes mandata & doctrinas hominum. Fimbrias autē uerborum magnificatas, dicit super eminentias eorundem data hominū

mandatorum magnificatas. Quando enim minimas illas super suas obseruationes iustitiarum suarum laudant quasi eximias, & ualde Deo placentes, simbrias uestimētorum suorum magnificant.

Exodi decimo: Cuncti greges pergunt nobiscum: non remanebit ex eis ungula quæ necessaria sunt in cultum dñi Dei nostri: præsertim cū ignoremus quid debeat immolari: donec ad ipsum locū perueniamus.

Iosue septimo: Peccauit Israël & preuaricatus est pactum meū: tuleruntq; de anathemate & furati sunt atq; mentiti, & absconderūt inter uasa sua. Nec poterit Israël stare ante hostes suos: eosq; fugiet quia pollutus est de anathemate. Nō ero uobiscū donec contritis eū qui huiusmodi sceleris reus est, & cætera.

In eodem capite octauo: Et sic omnia facietis ut iussi.

Esaie nono: Et erunt qui beatificant populū istum seducentes, & qui beatificantur, præcipitari.

Hieremiæ octauo: Et sanabant contritiones filiarū populī mei ad ignominiam dicentes, pax, pax, cum non esset pax. Confusi sunt quia abominationem fecerunt. Quinimò confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt.

Ezechielis decimotertio: Hæc dicit dominus Deus: Vg qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite uniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Et cum caperēt animas populī mei, uiuificabāt animas eorum, & uiolabant me ad populū meum propter pugillum hordei, & fragmētum panis, ut interficerent animas quæ non moriuntur, & uiuificarent animas, quæ non uiuunt, mentientes populo meo credenti mendacijs.

Ozeę septimo: Ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra

contra me mēdacia. Et non clamauerūt ad me in cor de suo, sed ululabant in cubilibus suis. Super triticum & uinum ruminabant, & recesserunt à me.

Abacuc secundo: Vē ei qui multiplicat non sua, usquequo & aggregat contra se densum lutum? Nunquid non repente consurgent, qui mordeāt te, & eris in rapinam eis, & cætera.

Matthæi nono: Nemo autem immittit commissuram panni rudis in uestimentum uetus. Tollit enim plenitudinem eius à uestimento, & peior scissura fit. Neque mittunt uinum nouum in utres ueteres: alioquin rumpuntur utres, & uinum effunditur, & utres percunt. Sed nouum uinum in utres nouos ponunt, & ambo conseruantur.

Hieronymus in Hieremiam libro commentariorum, capite uigesimotertio.

Quid paleis ad triticum dicit dominus? Et pulchre doctrina peruersa paleis comparatur, quæ medullam non habent, nec possunt nutrire credentium populos, sed de inanibus stipulis conteruntur. Et quia solent hæretici semper prospera polliceri, & cælorum regna peccatoribus pandere, ut dicant, parata sunt tibi regna cælorū, potes imitari maiestatem Dei, ut absque peccato sis. Accepisti enim liberi arbitrii potestatem, & legis scientiam, per quam cōsequaris quod uolueris, decipiuntque blanditijs miseros, & maxime mulierculas oneratas peccatis, quæ circumferuntur omni uento doctrinæ, & omnes auditores suos adulatione decipiunt. In eodem: Et ego ad prophetas dicit dominus, qui furantur uerba mea unusquisque à proximo suo. Sic hæretici assument testimonia scripturarum de ueteri & nouo testamento, & furantur uerba saluatoris unusquisque à proximo suo, Prophetis, Apostolis, & Euangelistis, & assument linguas suas, ut cordis uenena ore pronuntient.

Cyprianus Magno, Epistola vi. libro primo.

Qui non est mecum aduersum me est. Et qui nō mecum colligit spargit. Item beatus Ioannes Apostolus, nec ipse ullam hæresim

Qui docet
liberū arbi
trium.

2. Tim. 3
Hæretici de
prauāt te
stimonja
scriptura
rum.

Lucæ 11

hæresim, aut schisma discreuit, aut aliquos speciatim separatos posuit, sed uniuersos qui de ecclesia exissent, quiq; contra ecclesiam facerent, Antichristos appellauit dicens: Audistis, Antichristi sunt oēs hæretici.

1. Iohan. 2. Antichristi sunt oēs hæretici. inquit, quia Antichristus uenit, nunc autem Antichristi multi facti sunt. Vnde cognouim⁹ quia nouissima hora est, ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Vnde apparet aduersarios CHRISTI, Antichristos omnes esse, quos constat à charitate & ab unitate ecclesiæ recessisse. In eadem: Afferant necesse est singuli quique quod faciunt, nec uolunt uicti facile succumbere, quamuis sciant id quod faciunt non licere. Illud mirandum est imò indignandum potius & dolendum, Christianos nos Antichristis assistere, & præuaricatores fidei atque proditores ecclesiæ, intus in ipsa ecclesia contra ecclesiam stare.

Esaiæ sexagesimoquinto: Populus qui ad iracundiam prouocat me, ante faciem meam semper: qui immolant in hortis & sacrificant super lateres: qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt: qui comedunt carnem suillam & ius prophanum in uasis eorum. Qui dicunt recede à me, non appropinques mihi quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.

Ezechielis uigesimo octauo: In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate.

Naum quarto: Congregare ergo ut brucus, multiplicare ut locusta. Plures fecisti negotiationes tuas, quam stellæ cæli. Brucus expansus est & auolauit. Custodes quasi locustæ, & paruuli tui quasi locustæ locustarum, quæ confidunt in sepibus in die frigoris. Sol ortus est & auolauerunt, & non est cognitus locus earum ubi fuerint. Dormitauerunt pastores tui, & cætera.

Hieremiæ uigesimo tertio: Facti sunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorra. No-

lite audire uerba prophetarum qui prophetant uobis, & decipiunt uos. Visionem cordis sui loquitur, non de ore domini.

Hieronymus libro quarto commentariorum in Mattheum, capite uigesimo quarto.

Multi enim uenient in nomine meo dicentes: Ego sum Christus, & cætera. Audistis quia Antichristus uenturus est, nunc autem Antichristi multi sunt. Ego reor omnes hæresiarchas Antichristos esse, & sub nomine Christi ea docere quæ contra Christum sunt. Nec mirum si aliquos ab his uideamus seduci cum dominus dixerit, & multos seducent.

Antichristum multi sub nomine Christi docent.

Cum ergo uideritis abominationem.

Abominatio desolationis intelligi potest, & omne dogma peruersum, quod cum uiderimus stare in loco sancto, hoc est, in ecclesia, & se ostendere Dei, debemus fugere de Iudæa ad montes, hoc est, dimissa occidite litera & Iudaica prauitate, appropinquare motibus æternis de quibus illuminat mirabiliter Deus.

Dogma peruersum abominatio est.

Prouerbia decimo quarto: Est uia quæ uidei homini iusta: nouissima autem eius deducunt ad mortem.

Ecclesiastici primo: Ne fueris hypocrita in conspectu hominum: & ne scandalizeris in labijs tuis. Attende in illis ne forte cadas, & adducas animæ tuæ in honorationem: & reuelet Deus absconsa tua: & in medio synagoge elidat te: quoniam accessisti maligne ad dominum, cor tuum plenum est dolo & malitia.

Ecclesiastici decimo octauo: Post concupiscentias tuas non eas, & à uoluntate tua auertere. Si præstes animæ tuæ concupiscentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis.

Hieremiæ secundo: Quomodo dicis non sum polluta, post Baalim non ambulauit. Vide uias tuas in conualle, scito quid feceris.

Secundo Machabæorum sexto: Igitur Eleazarus unus de primoribus Scribarum, uix ætate prouectus & uultu

nultu decorus aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare. At ille gloriosissimam mortem magis quam odibilem uitam complectens, uoluntarie præibat ad supplicium. Intuens autem quemadmodum oporteret accedere patienter, sustinens destinauit non admittere illicita propter uitæ amorem. Hi autem qui astabant, iniqua miseratione commoti, propter antiquam uiri amicitiam tollentes eum secreto rogabant afferri carnes quibus uesci ei licebat: ut simularetur manducasse sicut rex manducauerat de sacrificij carnibus, ut hoc facto à morte liberaretur: & propter ueterem uiri amicitiam hanc in eo faciebant humanitatem. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis caniciæ, atque à puero optime conuersationis actus: & secundum sanctæ & à Deo conditæ legis constituta respondit. Cito dicens præmitti se uelle in infernum. Non enim ætati nostræ dignum est (inquit) fingere: ut multi adolescentium arbitantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad uitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis uitæ tempus decipiant: & per hoc maculam atque execrationem meam senectuti conquiram. Nam si in presentem tempore supplicij hominum eripiar: sed manus omnipotentis nec uiuus nec mortuus effugiam.

Amos secundo: Deceperunt enim eos idola sua postquam abierunt patres eorum & cetera. Et filius ac pater eius ierunt ad puellam, ut uiolarent nomen sanctum meum: & super uestimentis pignoris accubebant iuxta omne altare: & uinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.

Hieronymus in Malachiam, capite secundo

cundo, folio centesimo tricesimo primo.

Vos autem recessistis de uia, & infirmos fecistis multos in lege, corruptistis testamentum Leui, dicit dominus omnipotens. Et ego dedi uos contemptibiles & dissolutos in omnes gentes, pro eo quod non custodistis uias meas, sed accipiebatis personas in lege, & cætera. Per Moysen in Deuteronomio sum locutus: Date Leui doctrinam eius ueritatem uiro iusto & reliqua. Vos autem recessistis a uia recta siue declinastis, dicente me: Non declines neque ad dexteram, neque ad sinistram, & infirmos fecistis multos in lege, siue scandalizastis. Declinare ad dexteram est abstinere a cibis quos Deus creauit ad utendum, condemnare nuptias, est in illud incurrere, quod in alio loco scriptum est: Ne sis iustus multum. Ad sinistram diuertere, est cum quis luxurie se tradit & libidini, & scandalizat multos in lege, cui melius est ut mola asinaria suspendatur in collo eius, & demergatur in profundum maris.

Malach. 3

Declinare
ad dexteram
& ad sinistram.

Eccle. 7

Augustinus epistola centesimadecimanona, capite decimonono ad inquisitiones Ianuarij.

Sed hoc nimis doleo, quia multa quæ in diuinis libris saluberrima præcepta sunt minus curantur, & tam multis presumptionibus plena sunt omnia, ut grauius corripatur qui per octauas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem uinolentia sepelierit. Omnia itaque talia quæ neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in concilijs episcoporum statuta inueniuntur, nec consuetudine uniuersæ ecclesiæ roborata sunt, sed diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter uariantur, ita ut uix aut omnino nunquam inueniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione refecanda existimo. Quamnis enim neque hoc inueniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei esse liberam uoluit, seruilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio iudeorum, qui etiam si tempus libertatis non agnouerint, legalibus tamen sarcinis, non humanis presumptionibus subiunguntur. Sed ecclesia Dei intra multam paleam, multaque zizania constituta multa tolerat, & tamen quæ sunt contra fidem uel bonam uiam, non approbat, nec tacet, nec facit.

Præsumptionibus
hoim subijcitur.

Religionem
Christianam
Deus liberam
fecit.

Leui-

Leuitici decimo octauo: Custodite mandata mea, Nolite facere quę fecerunt hi qui fuerunt ante uos, & ne polluamini in eis. Ego dominus Deus uester.

Exodi uigefimo quinto: Inspice & fac secundũ exemplum quod tibi monstratum est in monte.

Hieremię tertio: Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra: greges eorum & armenta eorum, & filias eorum comedit confusio. Dormiemus in cõfusione nostra & operiet nos ignominia nostra: quoniam domino Deo nostro peccauimus nos & patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc, & non audiuimus uocem domini Dei nostri.

Hieremię decimosexto: Vere mendaciũ possederunt patres nostri: uanitatẽ quę eis non profuit.

Augustinus libro tertio de baptismo, contra Donatum, capite nono.

Item Honoratus Attuca dixit: Cũ Christus ueritas sit, magis ueritatẽ quã consuetudinem sequi debemus.

Responsio Augustini.

Si ueritas autem id aperuerit esse retinendum, quod illa consuetudo prescripserat, manifestum erit, nec illam frustra fuisse institutam atque roboratam.

Felix episcopus.

Nemo consuetudinem rationi & ueritati præponat, quia cõsuetudinem ratio & ueritas semper excludunt.

Sententia Casti episcopi, capite quinto.

Qui cõtempta ueritate præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres inuidus est & malignus, quibus ueritas reuelat, aut circa Deũ ingrat⁹ est, cuius inspiratione ecclesia eius instruit.

Cyprianus ad Pompeium contra epistolam Stephaniani.

Nec consuetudo quę apud quosdam obrepserat impedire debet, quo minus ueritas præualeat & uincat. Nam consuetudo sine

Veritatem non cõsuetudinẽ sequi debemus.

do sine ueritate, uetustas erroris est, propter quod relicto errore, sequamur ueritatem.

Vide Tertullianum libro de uirginibus uelandis in principio de consuetudine.

Prouerbiorum undecimo: Statera dolosa abominatio est apud Deum: & pondus æquū uoluntas eius.

Prouerbiorum uigesimo: Pondus & pondus, mensura & mēsurā, utrunque abominabile est apud Deū, & cætera.

In eodem capite: Abominatio est apud Deū pondus & pondus: statera dolosa non est bona.

Deuteronomij uigesimo quinto: Nō habebis in facellis diuersa pondera, maius & minus nec, erit in domo tua modius maior & minor. Pondus habebis iustum & uerum, & modius equalis & uerus erit tibi & cætera. Abominabitur enim dominus eum qui facit hæc: & auersatur omnem iniustitiam.

Hieremiæ undecimo: Mane consurgens contestatus sum, & dixi: Audite uocem meam, & non audierunt, nec inclinauerūt aurem suam: sed abierūt unusquisq; in prauitate cordis sui mali, &c. Inuenta est cōiuratio in uiris Iuda & in habitatoribus Hierusalem. Reuersi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire uerba mea.

Micheę sexto: Nūquid iustificabo staterā impiam, & sacelli pondera dolosa? In quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea, loquebantur mendacium, & lingua eorū fraudulenta in ore eorū.

Augustinus libro de baptismo contra Donatistas libro secundo, capite sexto.

Non afferamus stateras dolosas, ubi appendamus quod uolumus & quomodo uolumus pro arbitrio nostro dicētes: hoc graue, hoc leue est: sed afferamus diuinam stateram de scriptu

ris sanctis tãquam de thesauris dominicis, & in illa quid grauius sit appendamus, imò nō appendamus, sed à dominò appensa recognoſcamus.

Eccleſiaſtici quadrageſimoquinto: Et dedit eis in præceptis ſuis poteſtatem in teſtamento iudiciorum, docere Iacob teſtimonia, & in lege ſua lucem dare Iſraël. Quia contra illum ſteterunt alieni, & propter inuidiam circumdederunt illum homines in deſerto, qui erant cum Dathan & Abiron, & cōgregatio Chorre in iracundiam.

Matthæi uiceſimotertio: Super cathedram Moysi ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcunq; dixerint uobis ſeruate, ſecundum opera uero eorum nolite facere.

Auguſtinus ſuper Ioannem, tractatu quadrageſimo ſexto, capite decimo.

Sua docere nullus præſumat.

Sed èo em̄ ſuper cathedrã Moysi, legẽ Dei docent, ergo per illos De⁹ docet. Sua uero illi ſi uelint docere, nolite audire, nolite facere. Certe em̄ tales ſua quærun, & nō quæ Ieſu Chriſti.

Auguſtinus de doctrina Chriſtiana, libro quarto, Capite uiceſimoſeptimo.

Philip. 1

Dicunt enim & non faciunt: Vnde ait & Apoſtolus: Siue occasione ſiue ueritate Chriſtus annũtiatur: Chriſtus autem ueritas eſt, & tamen non ueritate etiam annuntiarì ueritas potest.

Prauo corde Chriſt⁹ ab aliq; prædicat.

teſt: id eſt, ut prauo & fallaci corde quæ recta & uera ſunt prædicentur. Sic quippe annuntiat Chriſtus ab eis qui ſua quælibet hominem, ſed ipſum dominum obedienter audiunt, qui ait: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt facere nolite. Dicite enim & non faciunt, Ideo audiuntur utiliter, qui etiam inutiliter non agunt. Sua enim quære ſtudent, ſed ſua docere non audent, de loco ſcilicet ſuperiore ſedis eccleſiaſticae, quem ſana doctrina cōſtituit. Propter quod ipſe dominus, priuſquam de talibus quod commemorauit diceret, præmiſit, Cathedram

Super cathedram

Moysi ſederunt. Illa ergo cathedra, non eorum ſed Moysi, cõgebant eos bona dicere, etiam non bona facientes. Agebant ergo ſua

go sua in uita sua : docere autem sua , cathedra illos non per-
mittebat aliena . Multis itaque profunt dicendo quæ non fa-
ciunt : sed longe pluribus prodesse faciendo quæ dicunt , &c.

Moyfi qui
recte sedet

Origenes in Mattheū Homelia uigesima quinta.

Super cathedram Moyfi sederunt scribæ & pharisæi, & cete-
ra. Quod arbitror huiusmodi est: Qui legem Moyfi profiten-
tur se interpretari, & in hoc gloriantur, aut qui superascende-
re hæc se profitentur, hi sedent super cathedram Moyfi. Qui er-
go non recedunt à litera legis, scribæ dicuntur: Qui autè maius
aliquid profitentes, diuidunt se ipsos quasi meliores à multis,
secundum hoc pharisæi dicuntur, qui interpretantur diuisi &
segregati. Phares enim diuisio appellatur. Post aduentum au-
tem Christi, sedent super cathedram ecclesiæ, quæ est cathedra
Christi & thronus. Sicut autem super cathedram Moyfi male
quidem sedebant scribæ & pharisæi, bene autem qui recte in-
telligebant legem, atque tradebant: sic & super ecclesiasticam
sedent quidem dicentes quæ facere oportet unumquemque non
autem facientes, & alligantes onera grauiam imponit super hu-
meros hominum, ipsi nec digito uolentes ea mouere. De qui-
bus dicebat saluator: Quicumque soluerit unum de mandatis
istis minimis, & docuerit homines sic, minimus uocabitur in
regno cælorum. Et secundum opera eorum ne faciatis, sed
omnia quæ dixerint uobis facite. Reprehendit ergo huiusmo-
di præceptores, qui non solum quæ dicunt non faciunt, sed etiã
crudeliter & sine misericordia, & non secundum æstimatio-
nem uirium, uniuscuiusque audientis, sed maiora uirtute ipso-
rum iniungunt: utpote qui prohibet nubere, & ab eo quod expe-
dit ad immoderatam immunditiam compellunt. Qui docent
etiam abstinere à cibis, & alia huiusmodi, ad quæ non omnino
oportet cogere homines fideles, alligant per uerbum exposi-
tionis suæ onera grauiam, citra uoluntatem Christi dicentis: Iu-
gum meum suauis est, & onus meum leue. Et frequenter uide-
re est eos qui talia docent, contraria agere sermonibus suis,
omnia faciētes propter personas hominum & glorias uanas,
sicut subsequens sermo demonstrat dicens: Omnia opera sua
faciunt, ut uideantur ab hominibus.

Qui scribæ
& qui pha-
risæi dicunt.

Cathedra
ecclesiæ.

Matth. 5

Matth. 23

In latores
legum im-
portabiliū

Matth. 11

Origenes in Ezechielem: Homelia septima.

Omnia enim quæcumque uobis dicunt facite, iuxta opera au-

Docere &

facere debemus.

Nullū imitemur præter Christum.

tem eorum nolite facere. Iste sermo de me est qui bona doceo, & contraria gero, & sum sedens super cathedram Moysi quasi scriba & pharisæus. Præceptum tibi est ô popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & aliorum ab ecclesia dogmatum, conspexeris uero meam culpabilem uitam atque peccata, ut nō habes iuxta dicētis uitā tuam instituere, sed ea facere quæ loquor. Nullū imitemur, & si uolumus imitari quæpiam, propositus est nobis ad imitandū Christus Iesus. Descripti sunt Actus Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris uoluntatibus agnoscimus, illud exemplar firmum est, illud propositum solidum, quod qui sequi cupit, securus ingreditur.

Esaie quinquagesimosexto: Speculatores eius ceteri omnes: nescierunt uniuersi: canes muti non ualentes latrare: uidentes uana, dormientes, & amantes somnia, & canes impudentissimi nescierunt saturitatem. Ipsi pastores ignorauerunt intelligentiam. Omnes in uiam suam declinauerunt unusquisque ad auitiam suam à summo usque ad nouissimum. Venite sumamus uinum & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie, sic & cras & multo amplius.

Idem capite quinto: Abiecerunt enim legem domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemauerunt. Ideo iratus est furor domini in populū suum, & extendit manum suam super eum & percussit eum. Et cōturbati sunt montes, & facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum.

Ezechielis tricesimoquarto: Vex pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascentur? Lac comedebatis & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autē meū non pascebatis.

Ozeq quarto: Et oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorum tuorum & ego. Secundum multitudinē eorum sic peccauerunt mihi, gloriam eorum in cōtumeliam mutabo

mutabo, & cætera. Et erit sicut populus, sic sacerdos. Et uisitabo super eum uias eius, & cogitationes eius reddam ei.

Ozeę octauo: Ipsi regnauerūt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui. Aurum & argẽtum suum fecerunt sibi idola ut interirent.

Ozeę nono: Venerūt dies uisitationis, uenerūt dies retributionis. Scitote Israēl stultū prophetam, insanū uirum spiritualem. Propter multitudinē iniquitatis tuæ, & multitudinem amentię speculator Ephraim cum Deo meo propheta laqueus ruinæ factus est super omnes uias eius. Insania in domo Dei eius.

Michę tertio: Tunc clamabunt ad dominum, & non exaudiet eos, & abscondet faciem suam ab eis, in tempore illo sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis, & cætera.

Zacharię undecimo: Quia ego suscitabo pastorem in terra, qui derelictum non uisitabit, dispersum non quæret, & cõtritum non sanabit, & id quod stat, non enutriet, & carnes pinguium comedet, & unguilas eorum dissoluet. O pastor & idolum derelinquentes gregem.

Malachię secundo: Et nunc ad uos mādatur hoc o sacerdotes. Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor, ut deris gloriam nomini meo, ait dominus exercituum, mittam in uos egestatem, & maledicam benedictionibus uestris, & maledicā illis, quoniam niam non posuistis super cor.

Cyprianus tractatu primo cõtra Demetrianum.

Audite sermonem domini filij Israēl, quia iudicium domini *Osee 4* est aduersus incolas terre, eo quod neque misericordia, neque ueritas, neque agnitio Dei est super terram: sed execratio, & mendacitas, neque cædes, & furtū, & adulteriū diffusum est super terrā, agnitio dei

super terram.

& cætera. Indignari se Deus dicit & irasci, eo quod agnitio Dei non sit in terris, & Deus non agnoscitur nec timetur. Delicta mendaciorum & libidinum, fraudum, crudelitatis, blasphemiarum, impietatis, & furoris Deus increpat, & incusat, & ad innocentiam nemo conuertitur. Indignamini, indignari Deum, quasi

Impatientiam hominum

aliquid boni male uiuendo mereamini, quasi non omnia ista quæ accidunt, minora adhuc sint & leuiora peccatis uestris, & cætera. De sterilitate aut fame quereris, quasi famem maiorẽ siccitas quã rapacitas faciat, quasi non de captatis annuorum incrementis, & pretiorum cumulis flagrantior inopiæ excrescat ardor. Quereris cludi imbribus cælum, cum sic horrea cludantur in terris. Quereris minus nasci, quasi quæ nata sunt, indigentibus præbeantur. Pestem & luem criminariis, cum peste ipsa & lue, uel detecta sint, uel aucta crimina singulorum, dum

Auaritia erga defunctos.

nec infirmis exhibetur misericordia, & defunctis auaritia inhiat ac rapina, iidem ad pietatis obsequium timidi, ad impia lucra temerarij, fugientes morientium funera, & appetentes spolia mortuorum, ut appareat in egritudine sua miseris ad hoc forsitan derelictos esse, ne possint dum curantur, euadere. Nam perire ægrum uoluit, qui censum pereuntis inuadit. Tãtus cladium terror dare nõ potest innocentiam disciplinã, & inter populum frequenti strage morientem, nemo considerat esse se mortalem. Passim discurritur, rapitur, occupatur, prædandi diffi-

Auaritia prælatorum & rapina.

mulatio nulla, nulla cõsuetudo est. Quasi liceat, quasi oporteat, quasi ille qui nõ rapit, damnũ & dispendium propriũ nõ sentiat, sic unusquisque rapere festinat. In latronibus est utcumque scelus aliqua uerecundia, auias fauces & desertas solitudines diligunt, & sic illic delinquitur, ut tamen delinquentium facinus tenebris & nocte ueletur. Auaritia palam sæuit, & ipsa audacia sua tuta in fori luce, abrupte cupiditatis arma proficit.

Secundo Paralipomenon uigessimonono: Sacerdotes quoque ingressi templum domini ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam quam intro reppererunt in uestibulo domus domini, quam tulerunt Leuitarum: & exportauerunt ad torrentem cedron foras.

Genesis quadragesimonono: Ruben primogenitus

tus meus, tu fortitudo mea & principiū doloris mei.
 Prior in donis, maior in impio. Effusus es sicut aqua.
 Non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & macu-
 lasti stratum eius. Simeon & Leui fratres, uasa iniqui-
 tatis bellantia. In consilium eorum non ueniat ani-
 ma mea, & in cœtum illorum non sit gloria mea: quia
 in furore suo occiderunt uirum, & in uolūtate sua suf-
 foderunt murum. Maledictus furor eorum quia per-
 tinax, indignatio eorum quia dura. Diuidam eos in
 Iacob, & dispergam eos in Israël. Iuda te laudabunt
 fratres tui.

Cyprianus sermone de Ieiunio & tentatione dñi.

Si Moysen & Aaron, & Samuelem hodie haberet ecclesia
 cum inuocarēt, exaudirentur. Et orantibus Iob & Noë & Da-
 niele populo parceretur. Rarus hodie Phinees, qui perfodiat
 impudicos: rarus Moyses, q̄ occidat sacrilegos: rarus Samuel,
 qui inobedientes lugeat: rarus Iob, qui pro filiorum negligenti-
 a sacrificium offerat: rarus Aaron, qui coram Pharaone cō-
 minationes diuinas edicat: rarus Noë, qui his quibus submer-
 sio imminet, arcā bitumine litam prouideat. Flens cum Apo-
 stolo dico, inimicos crucis qui terrena sapiunt magistratus,
 quorum Deus uenter est, qui in his quæ dicere nefas est, impu-
 dentes lætantur & gloriantur. Venerunt periculosa tempora,
 quæ prædixit Apostolus, in quibus uoluptatum amatores ma-
 gis quàm Dei, speciem pietatis habentes, uirtutem uero abne-
 gantes, inueniuntur præpositi innumerabiles, qui ieiunia &
 orationes nec digito mouēt: in quorum manibus iniquitates
 sunt, & muneribus eorū dextera oneratur: frustra ab his quæ-
 rantur miracula, frustra auxilia implorētur, non sunt idonei
 intercessores, Domini contemptores, nec conuenienter ad pla-
 candum eum accedunt, nec conciliant quem offendunt.

Zacharię undecimo: Vox ululatus pastorum quia
 uastata est magnificētia eorum: uox rugitus leonum,
 quoniam uastata est superbia Iordanis. Hæc dicit do-
 minus DEVS meus: Pasce pecora occisionis: quæ

p 4 qui

Raritas bo-
 norū præla-
 torum.

Philip. 3

Pericula
 nostritētem-
 poris.

qui possederāt occidebant, & nō dolebant, & uendebant ea dicentes: Benedictus dñs, diuites facti sumus.

Hieremiæ quinto: Ego aut̄ dixi forsitan pauperes sunt & stulti, ignorātes uia dñi, & iudiciū Dei sui. Ibo igitur ad optimates & loquar eis. Ipsi em̄ cognouerunt uiam dñi, & iudicium Dei sui. Et ecce hi magis simul confregerunt iugum, ruperūt uincula, & cætera.

Primo Machabæorū secundo: Et eris tu & filij tui inter amicos regis: & amplificatus auro & argēto & muneribus multis. Et respondit Mathathias & dixit magna uoce: Et si omnes gentes regi Antiocho obediunt, ut discedant unusquisq; à seruitute legis patrū suorū, & consentiant mandatis eius, ego et filij mei & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum. Propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem & iustitias Dei. Non audiemus uerba regis Antiochi: nec sacrificabimus transgrediētes legis nostræ mandata ut eamus altera uia.

Cyprianus sermone de Ieiunio & tentatione dñi.

Mendax est Diabolus, & his qui sibi obtemperant multa se daturum promittit. Malum hoc in uniuersa ecclesia uagatur, & luxus & communis pestilētia, innumerabiles occupat, ut pro gloria huius mundi, qui liberi erant se uendant in seruos, & per uitia ad seruitia deputantur, & obligati pacto chirographum subiectionis conscribāt Diabolo. Per omne nefas uoluptates emuntur, & per omne scelus copiosæ libidines exquiruntur. Iudas ille proditor uenditurus magistrum, prætaxatum pretium à principibus exegit sacerdotum. Quid mihi, inquit, uultis dare & ego eum uobis tradam? Usque ad mortem domini amor lucri se ingerit, nec uitæ saluatoris quæstus desiderium parcit. Etiam in sinu sacerdotum ambitio dormit, ibi sub umbra recubat, in secreto thalami se fraudulenter occultat. Simon De simonia Petrum donis aggreditur, & tentat emere potestatem, quam plura lucretur. Hæc sacrilegij forma per omnia officia gradusq;

gradusq; discurrit, & nihil intentatum ambitio prætermittit. Nec dubitet quisquam diaboli hæc esse negotia, & nundinatores eius, quicunq; hæc exercent commercia: nec quicquam huiusmodi ab eo, nisi præmissa apostofia, donari. Inuerecunde tentator ambitiosos aggreditur, & conditione perniciofa præmissa talia pollicetur, ultra quæ extendi non possit cupiditas, regnorum scilicet omnium monarchiam, & uniuersitatis dominatum, ut in omnibus mundanis, unus homo quasi Deus habeat potestatem, & cui omnia subiecta sint, & generale uestigial excellentiæ principali cuncta persoluant. Quid ultra cupide quaris? quid amplius auare desideras? nunquid & sic potest impleri ambitio tua, aut satiari potest fames tua, offa huius mundi iniecta dentibus tuis, & faucibus tuis uniuersa rerum massa intrusa? Mundum habes, Deum nõ habes, mūdus transibit, tu cū eo: qui nõ stas, cades, transibis & rues.

Augustinus super Ioannem, tractatu quadragesimo nono, capite undecimo.

Nam cum dominus Iesus multa fecisset: non omnia scripta sunt, sicut idem ipse sanctus Euangelista testatur, multa dominum Christum & dixisse & fecisse quæ scripta non sunt. Electa sunt autem quæ scriberentur, quæ saluti credentium sufficere uidebantur.

Proverbiorum tricesimo: Generatio quæ sibi munda uidetur, & tamen non est lota à sordibus suis. Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in alta surrectæ. Generatio quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis: ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus: sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes, affer affer.

Ad Collossenses secundo: Nemo ergo uos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Nemo uos seducat uolens in humilitate & religione angelorum quæ non uidit ambulans frustra & cætera. Ne tetigeritis, neq; gustaueritis:

ritis: neque contrectaueritis, quæ sunt omnia in ritu ipso usu secundum præcepta & doctrinas hominum & cætera.

Augustinus ad Paulinum, Episto. lix.

Ne seduca-
mur um-
bris.

Cauete à
iudaismo

Ioan. 8
Cõstitutio-
nes hoim
nõ obligãt
ad peccatũ

Opinionibus
mũdus
regitur.

Per irrisionem quippe uerba posuit eorum, à quibus eos nõ lebat decipi atq; seduci, qui discernentes cibos secundũ culturam angelorũ, atq; ita hoc mundo decernentes, dicunt: Ne tetigeritis ne gustaueritis ne attaminaueritis: cum sint omnia munda mundis. Quibus enim ita scribit, metuebat eos seduci umbris rerum dulci nomine scientiæ, & auerti à luce ueritatis, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Hanc autem sub nomine sapienciæ uel scientiæ curã, uanarum superfluarumque obseruationum, & de superstitione gentilitatis, maximeq; ab eis qui philosophi sunt nuncupati, & à Iudaismo cauendum esse cernebat, ubi erant umbræ futurorum remouendæ, quoniam niam lumen earum iam Christus aduenerat. Per principatus enim & potestates superstitio gentilium uel philosophi seducebant, prædicantes illam quã uocant theologiam per elementa huius mundi. Mirabiliter uult autem eos esse horũ uelut mirabilium cõtemptores, cum eos ostendit corpus factos illius capitis, dicendo: Et estis in illo repleti. Nemo ergo uos, inquit, ut dicet in cibo, tanq; propterea omnia illa dixerit, quia isti per huiusmodi obseruariões seducebãtur à ueritate qua liberi fiabant. De qua dictum est in euãgelio: Et ueritas liberabit uos. Turpe est, inquit, & nimis incõgruũ, & à generositate uestræ libertatis alienum, ut cũ sitis corpus Christi, seducamini umbris, & conuinci uideamini ueluti peccantes, si hæc obseruare negligitis. Nemo ergo uos conuincat, cum sitis corpus Christi, uolens uideri humilis corde in cultura angelorum quæ nõ uidit inculcans. Vel sicut quidam codices habent. Quæ uidit inculcans. Aut enim sic dicere uoluit, Quæ non uidit inculcans, quia homines ista suspiciõibus & opiniõibus agunt, nõ quod uiderint ista esse faciendã, Aut certe quæ uidit inculcans, ideo magna existimans quia uidit ea quibusdam in locis obseruari alibi ab hominibus, quorum autoritati haberet fidem etiam ratione non reddita. & ideo magnus sibi uidetur, quia ei contigit quorundam sacrorum uidere secreta. His dictis inserit uerba eorum qui decernunt de hoc mundo, per has obserua-

seruationes quasi rationabiles affectata uanitate humilitatis inflati, Ne tetigeritis, ne gustaueritis ne attrectaueritis. Non ault eos in his obseruationibus iudicari ubi dicitur: Ne tetigeritis &c. Omnia hæc magis ad corruptionem ualent, cum superstitiose ab his abstinetur, ut eis homo abutatur, id est, non eis utatur secundum præcepta & doctrinas hominum. Cauere ne quis uos decipiat per philosophiam. Et quid est philosophia latine, nisi studium sapientiæ? Sunt ergo, inquit, ista rationem quidem habentia sapientiæ, id est, de quibus aliqua ratio red datur: secundum elementa mundi huius, & principatus & potestates in obseruatione et humilitate cordis. Id enim agunt ista, ut superstitionis uitio cor humilietur ad non parcedum corpori, dū fraudatur istis escis, quibus compellitur abstinere, non in honore aliquo ad saturitatem carnis: non quod honoratius illo magis quam illo cibo caro saturetur, cum ad eius necessitatem non pertineat, nisi à quolibet ualitudine apto alimento refici atq; fulciri.

Ne decipiamur per inanem philosophiã.

Ecclesiastici decimo nono. Est solertia certa, & ipsa iniqua. Et est qui emittit uerbum certum enarrans ueritatem. Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo.

Prima ad Timotheum quarto: Spiritus autem manifeste dicit, quod in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum in Hypocrisis loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conscientiam suam, prohibentiū nubere, abstinere à cibis quos deus creauit ad percipiendum, cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt ueritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil eijciendū quod cum gratiarum actione percipitur.

Ad Titum primo: Omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinata sunt eorum & mens & conscientia. Confitentur se nosce Deum, factis autem negant, cum sint abomi-

abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Romanorum decimoquarto: Non ergo amplius inuicem iudicemus, sed hoc iudicate magis ne ponatis offendiculum fratri. Omnia quidem sunt munda, sed malum est homini qui per offendiculum manducat.

Augustinus libro contra Adimantum Manichæ. capite decimoquarto.

Oīa mūda
mundis.

Nam & munda esse omnia Apostolus dixit secundum fidem: & ei esse immunda, qui putat immunda: & tunc esse ab eis temperandum, cum per offensionem accipiuntur, id est, cum aliquis infirmus putat sibi ab omnibus carnibus temperandum, ne incidat in carnem immolatitiam: & ideo eū qui manducat potest arbitrari in honorem idolorum id facere, & ex eo grauius offendi, cum ipsa immolatitia caro, si ex fide à nesciente accipiatur, neminem maculet. Vnde alio loco idem Apostolus interrogare uetat, cum quid de macello emittur, uel ab aliquo infideli quisquam uocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes uidet, quas isti immundas arbitrantur, non propter immolationem, sed quia carnes sunt, cum Apostolus clamet omnia munda esse, & omnem creaturam bonam esse, & omnia sanctificari per uerbum & orationem, & tamē temperandum ab eis, si quis forte infirmus offenditur. Et quodā loco istos aperrius significauit dicēs: In nouissimis temporibus futuros quosdam prohibentes nubere, abstinentes à cibis quos creauit Deus. Hos enim proprie designat, qui nō propterea temperant à cibis talibus, ut aut concupiscentiam suā refrenent, aut infirmitati alterius parcant, sed quia ipsas carnes immundas putant, & carū creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem, qd omnia mūda mundis, seruata moderatione euangelica, ut nō grauent corda nra in crapula & ebrietate, & curis hui⁹ uitæ.

1. Cor. 10

1. Timo. 4

In prohibi
tores nu-
ptiarum.

Luca 22

Hebræorum decimotertio: Bonum est enim gratia stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulanti in eis & cætera.

Athana-

Athanafius libro commentariorum in epistolam ad Hebræos.

Hæc sunt profecto peregrinæ illæ doctrinæ. Arguit autem eos qui Iudaicam ciborum abſtinentiam & obſeruationem induxerant. Eſtis enim uos inquiens gratia, hoc eſt, fide ſtabiliendi, reddendiq; certiores nil eſſe prorsus immundum, & pura eſſe credenti omnia. Eſt itaq; fides hæc, non eſcarum obſeruatione neceſſaria. Qui enim à cibis præcauerint, id eſt, qui in eiuſmodi eſcarum obſeruationem ſemper intendunt, perſpicuum eſt nil hos profeciſſe, Vt qui extra ueros fidei terminos diuagentur, & legi inſeruiât prorsus inutili. Quid enim commodi ex ea obſeruatione aſſequebantur? Quandoquidẽ adeo eſſent flagitioſi, ut nequirêt ſacrificiorũ fieri participes.

Matthæi decimoquinto: Non quod intrat in os coinquinat hominem, ſed hoc quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem.

Primo Corinthiorum decimo: Omne quod in melle uenit manducate, nihil interrogantes propter conſcientiam.

Romanorum decimoquarto: Infirmum autem in fide aſſumite, non in diſceptationibus cogitationum, alius enim credit manducare ſe omnia, qui autem in firmus eſt, olus manducet & cæ.

Auguſtinus libro propoſitionum in epistolam ad Romanos propoſitione ſeptuageſima octaua.

Infirmum autem in fide recipite, non in diſiudicationibus cogitationum: Hoc dicit, ut eum qui infirmus in fide eſt recipiamus, & noſtra firmitate infirmitatẽ eius ſuſtineamus, neque diſiudicemus cogitationes eius, id eſt, quaſi ferre audeamus ſententiam de alieno corde quod non uidemus. Id conſequitur & dicit: Et alius credit quidem manducare ſe omnia: Qui autem infirmus eſt olus manducet: Quia illo tẽpore multam firmam in fide, & ſcientes ſecundum ſententiam domini, quod non macularent ea quæ in os inſerunt, ſed quæ exeunt, indifferenter ſumebant cibos ſaluos & à uino, ne uel neſciantes inci-

Ro. 14

Alter alterius onera portate.

Acarnibus quidã tem

tes inci

pore Pauli
quare absti-
nebant.

Quādo iu-
dicare fra-
trē possu-
mus & qñ
non.

tes inciderent in ea quæ idolis sacrificabantur. Omnis enim tunc immolatiua caro in macello uenundabatur, & de primitijs uini libabant gentes simulachris suis, & quædam in ipsis torcularibus sacrificia faciebant. Iubet ergo Apostolus & his qui salua conscientia talibus alimentis utebantur, non spernere infirmitatem illorum, qui se à talibus cibis & potu abstinebant: Et illis infirmis, ne eos qui carnibus uescebantur & uinum bibebant, tanquam pollui iudicarent. Firmi enim infirmiores contumaciter contemnebant, & infirmi firmos temere iudicabant. Quod autem dicit. Tu quis es qui iudicas alienum seruum? ad hoc dicit, ut de his rebus quæ possunt & bono animo fieri, & malo, iudicium Deo dimittamus, nec audeamus de alterius corde quod non uidemus, ferre sententiã. In his uero rebus quæ ita comprehenduntur, ut eas bono animo & casto fieri non posse manifestum sit, non improbat, si iudicemus. Itaque hoc quod de cibis dicitur, quia ignoratur quo animo fiat, non uult nos esse iudices, sed Deum: de illo autem nefario stupro, ubi uxorem patris sui quidam habuerit præcepit debere iudicari. Ergo quæcunq; facta ita manifestantur, ut non possit dicere bono animo feci, iudicanda sunt à nobis: quæcunq; autem ita fiunt, ut quo animo fiant incertum sit, non sunt iudicanda, sed seruanda iudicio Dei. Sicut scriptum est: Quæ occulta sunt, Deo: quæ autem palam sunt, uobis & filijs uestris. Quod gentes si bene considerent, intelligant ista fide qua iam credunt, omnia munda mundis, non se debere insultare his si qui forte infirmi ex circuncisione fuerint, qui propter communicationem idolorum, nullas omnino audeant carnes attingere & cætera.

Secunda ad Timotheum tertio: Hoc autem scitote, quia in nouissimis diebus instabunt tempora periculosa, erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, pariteribus non obediens, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, cæci, uoluptatum amatores magis quàm DEI. Habentes speciem quidem pietatis, uirtutem autem eius abnegantes. Et hos deuira. Ex his enim

his enim sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur uarijs desiderijs, semper discentes, & nunquam ad scientiam ueritatis peruenientes.

Ad Titum primo: Sunt enim multi etiam inobedientes, uaniloqui, & seductores, maxime autem qui de circuncisione sunt, quos oportet redargui, qui uniuersas domos subuertunt docentes quæ non oportet, turfas domos subuertunt docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Quam ob causam increpa illos dure ut sani sint in fide, non intendentes Iudaicis fabulis & mandatis hominum auersantium se à ueritate. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant, cum sint abominati & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Secunda Petri secundo: Fuerunt uero pseudoprophetae in populo, sicut & in uobis erunt magistri mendaces, qui inducent sectas perditionis, & eum qui emit eos deum negantes, superinducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos uia ueritatis blasphemabitur, & in avaritia factis uerbis de uobis negociabuntur & cetera. Hi uero uelut irrationabilia pecora naturaliter in captiuenam & in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes, in corruptione sua peribunt & c.

Judas. Vos autem charissimi memores estote uerborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Iesu Christi, qui dicebant uobis: Quoniam in nouissimis temporibus uenient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos animales, spiritum non habentes & cetera.

Hieronymus libro comment. in Hiere. cap. tertio.
Vade

Vade & clama, siue lege sermones istos contra aquilonē & dices: Reuertere aduersatrix Israēl &c.

Roma. 12
Hæresis
propter
gulā con-
struitur.

Pfal. 13
Mar. 12

Omnis autem hæreticus habitat in aquilone, & calorem fidei perdidit, nec audire potest illud Apostoli: Spiritu feruentis. Et quia se uoluptatibus tradidit, recessit à domino, & dispersit uias suas alienis dogmatibus, & uoluptatem secutus est. Nulla enim hæresis nisi propter gulā uentremq; construitur, ut seducat mulierculas oneratas peccatis, de quibus uere dicitur: Qui deuorāt plebem meā uelut escam panis. Et quos Christus notat: Deuorantes domos uiduarum.

Conuertimini ad me filij reuertentes.

Christiani
in scientia
Christi sūt
docendi.

Iudæi impletum hoc putant post reuersionem ex Babylone sub Cyro rege Persarum. Sed melius in aduentu Christi, quando reliquæ salutæ factæ sunt. Et dati sunt pastores iuxta cor eius, Apostoli & Apostolici uiri, & pauerunt credentium multitudinē, non in Iudaicis ceremonijs, sed in scientia Christi atq; doctrina. Et in toto orbe prædicatione euangelij seminata, nequaquam in arca domini, quæ custos fuit legis Moisaicæ habebant fiduciam, sed ipsi erunt templum Dei. Nec iuxta errantes Nazaræos abolitis sacrificijs inseruiant, sed spirituales cultum sectabuntur.

Iosue uicesimotertio: Quod si uolueritis gentium harum qui inter uos habitant erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia atq; amicitias copulare: iam nunc scitote quia dominus Deus uester non eas deleat ante faciem uestram, sed erunt uobis in foueam ac laqueum & offendiculum ex latere uestro: & superdes in oculis uestris: donec uos offerat & disperdat de terra hac optima quam tradidit uobis &c.

Iudicum secundo: Quia irritum fecit gens ista pactum meum quod pepigeram cum patribus eorum: & uocem meam audire contempsit: ego non delebo gentes quas dimisit Iosue, & mortuus est: ut in ipsis experiar Israēl utrum custodiant uiam domini & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an nō.
Dimisit

Dimisit ergo dominus omnes nationes has, & cito subuertere noluit, nec tradidit in manus Iosue.

Numeri xxxiii. Sed & de solitudine Sinai egressi, uenerunt ad sepulchra concupiscentiæ &c.

Ecclesiastici tricesimosecundo: Qui timent dominum, accipiēt doctrinam eius: & qui uigilauerint ad illum accipient benedictionem. Qui quærit legē implebitur ab ea: & qui insidiose agit scādalizabitur in ea &c. In uia ruinæ non eas, & non offendes in lapides: nec credas te uix laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum.

Capite tricesimotertio: Homo sensatus credit legi Dei: & lex illi fidelis.

Esaïæ octaui: Pro eo quod abiecit populus iste aquas Siloë, quæ uadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasim & filium Romeliæ, propter hoc ecce dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum.

Esaïæ lv. Omnes sitientes uenite ad aquas: & qui non habetis argentū, properate, emite, & comedite. Venite emite absq; argento, & absq; ulla cōmutatione uinum & lac. Quare appenditis argentum, nō in panibus, & laborem uestrū, non in saturitate. Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima uestra. Inclinate aurem uestram, & uenite ad me, audite & uiuet anima uestra.

Hieremiæ nono: Quia dereliquerunt legem meā quam dedi eis, & non audierunt uocem meam, & nō ambulauerunt in ea, & abierunt post prauitatē cordis sui, & post Baalim, quod didicerunt à patribus suis. Idcirco hæc dicit dominus exercitū Deus Israël: Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & porum dabo

dabo eis aquam fellis, & si dispergam eos in gentibus, quas non nouerunt ipsi & patres eorum, & mitam post eos gladium, donec consumantur.

Hieremias uicesimosexto: Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea quam dedi uobis, ut audiat sermone seruatorum meorum prophetarum, quos ego misi ad uos & cætera.

Amos quarto: Ego quoque prohibui à uobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent, usque ad messem, & plui super unam ciuitatem, & super alteram non plui. Pars una compluta est, & pars super quam non plui, aruit.

Aggæi primo: Nunquid tempus uobis est ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta? Et nunc hæc dicit dominus exercituum: Ponite corda uestra super uias uestras. Seminaftis multum & intulistis parum. Comeditis & non estis satiati. Bibistis, & non estis inebriati. Operuistis uos, & non estis calefacti. Et qui merces congregauit, misit eas in sacculum pertusum & cætera. Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus. Et intulistis in domum, & exufflaui illud. Quam ob causam dicit dominus? Quia domus mea deserta est, & uos festinatis unusquisque in domum suam. Propter hoc super uos prohibiti sunt cæli, ne darent rorem, & terra prohibita est ne daret germen suum. Et uocauit siccitatem super terram, & super montes & super triticum, & super uinum & super oleum, & quæcunque profert humus, & super homines, & super iumenta, & super omnem laborem manuum.

Sapientie quinto: Ergo errauimus à uia ueritatis: & iustitie lumē non luxit nobis. Lassati sumus in uia iniqui-

iniquitatis & perditionis, & ambulauimus uias diffi-
ciles: uiam autem domini ignorauimus.

Idem Hiero. in Aggæum cap. primo, to. sexto.

Vocata est autem siccitas, siue gladius super terram & su-
per montes, ut non proferant triticum & uinum & oleum, &
quæcunq; sponte gerat humus. Vocatur itaque uel inducitur
uiuens sermo Dei, & efficax & acutus super omnem gladium
bicipitem, ut anima negligens quæ terra interpretatur, arēs
& magis in concavis habitare, quã domum Dei extruere desy-
derat, eius mucrone feriat, & quicquid fructuū se putat ha-
bere, disperdat. Infertur autem gladius super montes cleuan-
tes se aduersus scientiam Dei, & super frumentum & uinum
& oleum, quibus quasi cibo & potu & refectioe hæreticorū
conciliabula deceptis populis blandiuntur. Congrue quis di-
xerit, panem illorum esse panem lactus, & furorem draconū
esse uinum eorum, & furorem aspidum insanabilem. Oleum
quoq; promissionem de cœlestibus, quo quasi unguent discipu-
los, & laborum præmia pollicentur, quæ detestatur prophe-
ta dicens: Oleum autē peccatoris non impinguet caput meū.
Sed & alia quæ absq; autoritate & testimonijs scripturarum
quasi traditione Apostolica, sponte reperiunt atque confin-
gunt, percutit gladius Dei, homines & iumenta, cogitationes
& sensus eorum accipiamus, uel certe rationabiles, id est do-
ctos & indoctos pariter, & omnem laborem manuum, & ie-
iunia eorum, & obseruationes uarias, & humi dormitiones.
Qui tribus quadragesimis per annū ieiunantes, & humilian-
tes animam suam, & uel maxime de Tariani radice crescen-
tes, super huiusmodi laboribus audiunt: Tanta passi estis sine
causa: Hęc aut uniuersa quę dixi, possunt de ecclesię rectorib;
inrelligi, qui ædificantes carnalem domū, liberisq; suis, & pos-
sionibus prouidentes, non curant, uel in seipsis extruere
templum Dei, uel ecclesiam domini, quæ infecta est & diruta
instaurare, quorum sæpe uita & sermo incongruus, scandali-
zat plurimos, & de ecclesia eiicit, & ad solitudinē perducit do-
mum Dei. Nec hęc dicimus quo uniuersos generaliter accuse-
mus, sed quod in omni officio & gradu, sint ali; qui ædificēt,
& ali; qui destruant templum Dei.

Secunda Petri primo: Non indoctas fabulas se-

q a cuti,

Per quę hæ-
retici homi-
nes decipi-
unt.

Psal. 140

Omnia ope-
ra externa
hæreticis
nō p̄sunt.
Gala. 3

Sua quæ-
runt hære-
tici, nō pro-
ximos suos

cuti, notam fecimus uobis domini nostri Iesu Christi uirtutem, & præscientiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam uoce delapsa ad eum huiusmodi à magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Et hanc uocem nos audiuius de cælo allatam cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem Propheticum sermonem, cui benefacitis, attendentes quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso donec dies elucescat, & Lucifer oriatur in cordibus uestris &c.

Augustinus in epistola ad Fortunatianum centesimadecima.

Autoribus

quantū tri
buendum.

Nec quorumlibet disputationes, quāquam catholicorum & laudatorum hominum, uelut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in scriptis eorum improbare atque respuere, si forte inuenerimus quod aliter senserint quā ueritas habet, diuino adiutorio ab alijs intellecta, uel à nobis. Talis ego sum in scriptis aliorum, tales uolo esse intellectores meorum.

Secūda Timo. tertio: Tu uero permane in his quæ didicisti, & credita sunt tibi: sciens à quo didiceris. Et quia ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem quæ est in Christo Iesu.

Hiere. sexto: State super uias, & uidete & interrogate de semitis antiquis quæ sit uia bona: et ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus uestris.

August. in epistola decimanona ad Hieronymū.

**Canonicæ
scripturæ
tātummo-
do fides ad
hibenda.**

Ego enim fateor charitati tuæ, solis eis scripturarum libris qui iā canonici appellantur, didici hūc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum autorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quod uideatur contrarium ueritati, nihil aliud quā mendosum esse

codicem

codicem, uel interpretem nō assecutum esse quod dictum est, uel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego ut quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant, nō ideo uerum putem quia ipsi ita senserunt: sed quia mihi uel per illos autores canonicos, uel probabili ratione quod à uero non abhorreat, persuadere potuerunt.

August. in episto. quadagesimo octaua ad Vin.

Noli ergo frater contra diuina tam multa, tam clara, tam indubitata testimonia, colligere uelle calumnias ex episcoporū scriptis, siue nostrorū, sicut Hilarij, siue antequam pars Donati separaretur, ipsius unitatis, sicut Cypriani, & Agripini: Primo quia hoc genus literarū ab autoritate canonis distinguendum est. Non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat, sicuti forte aliter sapuerint quā ueritas postulat. In eo quippe numero sumus, ut non dedignemur etiam nobis dictum ab Apostolo accipere: Et si quid aliter sapitis, id quoq; deus uobis reuelauit. Veruntamen in id quod peruenimus ambulemus, in illa uia scilicet quæ Christus est. Neq; enim sic potuit integritas atq; notitia literarum unius quantūlibet illustri episcopi custodiri, quemadmodū scriptura canonica, tot linguarū literis & ordine & successione celebrationis ecclesiasticæ custoditur: Contra quam tamen non defuerunt, qui sub nominibus Apostolorū multa confingerent. Frustra quidem, quia illa sic commendata, sic celebrata, sic nota est. Verū quid possit aduersus literas, non canonica autoritate fundatas, etiam hinc demonstrat impia conatus audaciæ, qd & aduersus eas q̄ tanta notitiæ mole firmatæ sunt, sese erigere nō p̄termisit.

Idem in prologo tertij libri de Trinitate.

Noli meis literis quasi canonicis scriptis inseruire, sed in illis quodcūq; non credebas, cum inueneris incunctanter credere: In istis autem quod certum habebas, nisi certum intellexeris, noli firme credere.

Idem in libro retractationum.

Negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita multa esse in tam multis opusculis meis quæ possunt iusto iudicio, & nulla temeritate culpari.

Secundæ ad Timotheum secundo. Noli contendere

Scripta doctorū quæ auctoritate tatis.

Philip. 3

Cononica scriptura immaculata propter linguas.

Augustini præceptū de scriptis illius.

Multa ex rata in libris Augustini.

dere uerbis, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Solicite autem cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem uerbum ueritatis. Prophana autem & uaniloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit. Stultas autem & sine disciplina quaestiones deuita, sciens quia generant lites. Seruum autem domini non oportet litigare, sed maletum esse ad omnes, docibilem, patientem & caetera.

Augustinus libro quinto de baptismo contra Donatistas, capite uicesimosexto.

Verba Cypriani ad Pompeiū. Episcopi etiā docile esse oportet.

Jam uero cum dicit episcopum docibilem esse debere, & adiungit, docibilis autem ille est, qui ad discendi patientiam lenis est & mitis, oportet enim episcopum non tantum docere sed & discere, quia & ille melius docet qui quotidie crescit & proficit discendo meliora. His utique uerbis satis indicat uir sanctus & pia charitate praeditus non esse metuendum, sic eius epistolas legere, ut si quod postea pluribus, & diuturnioribus inquisitionibus compertum ecclesiam confirmauit, non ambigamus uitare, quia sicut multa erant quae doctus Cyprianus doceret, sic erat & aliquid quod Cyprianus docibilis disceret. Quod autem nos admonet, ut ad fontem recurramus, id est, ad Apostolicam traditionem, & inde canalem in nostra tempora dirigamus, optimum est, & sine dubitatione cauendum.

Tertullia, de uelandis uirgi, in princip.

Quale est enim ut diabolo semper operante & adiacente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut cessauerit aut proficere destiterit: cum propterea paraclatum miserit dominus, ut quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina ab illo uicario Domini spiritu sancto. Adhuc inquit multa habeo uobis loqui, sed nondum potestis ea baiulare. Cum uenerit ille spiritus ueritatis, deducet uos in omnem ueritatem, & superuenientia renuntiabit uobis. Quae est ergo paraclati administratio, nisi haec, quod disciplina

disciplina dirigitur, quod scripturæ reuelantur, quod intellectus reformatur, quod ad meliora proficitur, & cætera. Hic erit solus à Christo magister & dicendus & uerendus. Non enim ab se loquetur, sed quæ mandantur à Christo. Hic solus antecessor, quia solus post Christum. Hunc qui receperit ueritatem consuetudini anteponunt.

Augustinus libro secundo de baptismo contra Donatistas, capite tercio.

Certe nobis obijcere soletis Cypriani literas, Cypriani sententiam, Cypriani consilium, cur autoritatem Cypriani pro uestro schismate assumitis, & eius exemplum pro ecclesiæ pace respicitis? Quis autem nesciat sanctam scripturam canonicam, tam ueteris quam noui testamenti certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus episcoporum literis præponi, ut de illa omnino dubitari & disceptari non possit, utrum uerum uel utrum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse confiterit, Episcoporum autem literas quæ post confirmatum canonem uel scriptæ sunt uel scribuntur, & per sermone forte sapiëntiorem cuiuslibet in ea re peritioris, & per aliorum episcoporum grauiorem autoritatem, doctorumque prudentiam, & per cõcilia licere reprehendi, si quid in eis forte à ueritate deuiatum est. Et ipsa concilia quæ per singulas regiones uel prouincias fiunt, plenariorum cõciliõrum autoritati quæ sunt ex uniuerso orbe Christiano, sine ullis ambagibus cedere, ipsaque plenaria sæpe priora posterioribus emendari, cum aliquo experimẽto rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine ullo typho sacrilegæ superbie, sine ulla inflata ceruice arrogantie, sine ulla contentione liuidique inuidie, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana.

Canonica scriptura oibus scripturis præponitur. Priora concilia posterioribus cedere debent

Primõ Machabæorũ octauo: Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura ut magnificaretur in ea.

Exodi decimosexto: Nos uero quid sumus, quia murastis contra nos & cætera? Nec contra nos est murmur uestrum, sed contra Deum.

Pri. Corinthiorum decimoquarto: Prophetæ autem

duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent, quod si alijs reuelatum fuerit seddenti, prior taceat.

August. lib. tertio, cap. tertio de baptismo contra Donatist. Et sunt uerba Cypria. in concilio Cartha.

Nullus est episcopus episcoporum
episcoporum
Neq; enim quisquam nostrum inquit, episcopū se episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adegit. Quid mansuetius, quid humiliter. Nulla nos certe deterret autoritas à querēdo quid uerum sit. Quando habeat, inquit, omnis episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tanquā iudicari nō possit ab alio, quō nec ipse potest alterum iudicare. Nouerat enim quanta sacramenti profunditate tunc omnis ecclesia uaria disputatione uersabat, liberumq; faciebat quærendi arbitrium, ut examinata ueritas panderetur.

Tertullianus ad Scapulam.

Nos unum Deum colimus, quem omnes naturaliter nostis, ad cuius tonitrua & fulgura contremiscitis, ad cuius beneficia gaudetis. Cæteros & ipsi putatis deos esse, quos nos demonas scimus. Tamen humani juris & naturalis potestatis est unicuiq; qd putauerit colere, nec alijs obest aut prodest alteri religio. Sic nec religionis est cogere religionē, quæ spōte suscipi debeat, non ui, cū & hostiæ ab animo lubēti exoptulent &c.

Hilarius libro contra Arianos.

Ecclesia ne minē persequitur.
Terretur exilijs et carceribus ecclesia, crediq; sibi cogit que exilijs & carceribus est credita: pendet ad dignationem communicantium, quæ persequentium est consecrata terrore: fugat sacerdotes, quæ fugatis sacerdotibus est propagata, diligenter se gloriatur à mundo, quæ Christi esse non potuit, nisi eam mundus odisset.

Exodi uicesimo quinto: Ab omni homine qui offert ultroneus accipietis eas.

Exodi tricesimo quinto: Omnis uolūtarius & pro no animo offerat eas domino.

Eodem: Fronte propria cuncta tribuentes.

Exodi tricesimo sexto: Et qui sponte sua obtulerāt se ad faciendum opus &c.

Tertul-

Tertullianus ad Scapulam.

Crudelitas uestra gloria est nostra. Nec tamen deficiet hæc secta, quam tunc magis ædificari scias cum cædi uidetur. Quis enim tantam tolerantiam expectans, in aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur quid sit in causa, & ubi cognouerit ueritatem, ipse statim sequitur.

Hilarius libro ad Constantium Augustum.

Deus cognitionem sui docuit potius quam exegit, & opera Ad fidem
tionum cælestium admiratione præceptis suis concilians au- nullus co
toritatem, coactam confitendi se aspernatus est uoluntatem. gendus.
Si ad fidem ueram istiusmodi ius adhiberetur, episcopalis do-
ctrina obuiam pergeret, diceretq;: Deus uniuersitatis est, obse-
quio non eget necessario, non requirit coactam confessionem.
Non fallendus est sed promerendus. Nostra potius, non sua
causa uenerandus est. Non possum nisi uolentem recipere, nisi
orantē audire, nisi profitentē signare. Simplicitate querendus
est, confessione discendus est, charitate amandus est, timore uene-
randus est, uoluntatis probitate retinendus est. At uero qd istud
qd sacerdotes timere Deū uinculis cogunt, pœnis iubentur sa-
cerdotes, carceribus continentur, plebs in custodiam catenati
ordinis constricta disponitur, uirgines nudantur ad pœnam,
sacrata Deo corpora publico exposita conspectui, ad fructum
spectaculi & quæstionis aptantur, & cætera.

Primo Machabæorum primo: Et ædificauerunt
gymnasium in Hierosolymis secundum leges natio-
num, & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testa-
mento sancto, & iuncti sunt nationibus, & uenundati
sunt ut facerent malum, & cætera. Et effuderunt san-
guinem innocentem per circuitum sanctificationis,
& contaminauerunt sanctificationem, & cætera.

Eodem capite: Et libros legis DEI combusserunt
igni scindentes eos: & apud quemcunq; inueniebantur
libri testamenti domini, quicunq; obseruabat le-
gem domini, secundum edictum regis trucidabant
eum, & cætera.

Hieremiæ tricesimosexto: Cumq; legisset Iudi tres
q 5 pagellas

pagellas uel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, & proiecit in ignem, & cætera.

Cyprianus cõtra Demetrianum tractatu primo.

Exodi 12: Et erit sanguis uobis in signum super domos, in quibus erit Sanguis sitis, & uidebo sanguinem, & protegã uos, & non erit in uo- gnum no- bis plaga diminutionis, cum percutiã & conterã terram Aegy- firum. pti. Quod autem ante occiso agno præcessit in imagine, imple- tur in Christo secuta postmodũ ueritate. Illic percussa Aegy- pro Iudaicus populus euadere nõ nisi sanguine & signo agni potuit: ita & cum uastari cõperit mundus, & percuti quisquis in sanguine & signo Christi inuentus fuerit, solus euadet. Re- spicite itaq; dum tẽpus est ad ueram & eternã salutem, & quã iam mundi finis in proximo est, ad dominũ Deum mentes ue- stras Dei timore conuertite. Nec uos delectet in seculo inter iu- stos & mites inpotens ista & uaga dominatio, cum & in agro inter cultas & fertiles segetes lolium & auena dominetur.

Numeri uigesimo: Non ibimus per agros nec per uineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur uia publica, nec ad dexterã nec ad sinistram de- clinantes donec transeamus terminos tuos, & cætera. Dixeruntq; filij Israël: Per tritam gradiemur uiam.

Deuteronomij secundo: Transibimus per terram tuam, publica gradiemur uia, non declinabimus neq; ad dexteram neq; ad sinistram, & cætera.

Athanasius libro commentariorum in epistolam ad Hebræos.

Ipsi enim inuigilant pro animabus uestris tanquam ratio- nem reddituri, & cætera. Intelligant qui aliorum sunt duces, & cæteris præsent. Quia quemadmodum necesse est, ut popu- lus obsequentem se præbeat, & præsidibus ipsis morigerum: ita & sacerdotem oportet ut aliorũ animas curet, uel noctes ducat insomnes, ut populi saluti inuigilet, ut qui rationem sit pro populi facinoribus redditurus.

Vt cum gaudio hoc faciãt, & non gementes. Hoc enim non expedit uobis. Si præpositis, inquit, succubueritis & his gesseritis morem, leuabitur quidem id oneris, quodcunq; ex uestri cura

cura suscepta hos premit. Quippe qui ex hac uestra facili obsequentia hilariores reddentur. Sin uero contumaces uos præfiteritis, & si uobis inuigilare nihil desistant, nec contumaciam hanc uestram castigant, ingemiscendo tamen ad Deum, dolentibus in uos proclamabunt, quod sanè uestre salutis minus conduxerit. Aduerte autem quemadmodum haud quaquam aliter sinat, qui alijs præsumt, nisi per lachrymas subditorum in se ulcisci iniurias. Quippe quorum lenitatem & tolerantiam, uult culpa uacare. At discipulis ipsis, pertinax illa & incastigata inobedientia, maiorem supplicij pyram succendit, ut qui se ueriores in se concitent iudicem. Deum uidelicet, qui acerbiora supplicia est illaturus. Quocirca haud quaquam illud est ægre ferendum, quod discipulorum contumacia gemitum afferat præceptoribus, & in contemptum his cedat. Sed uerendum id potius erit & plorandum, quia Deo traduntur hi iudicandi, pœnas demum acerrimas luituri.

Deuteronomij tricesimosecundo: Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga patrem tuum & annuntiabit tibi, maiores tuos & dicent tibi.

Secundo Paralipomenon tricesimosecundo: Fecit quod rectum erat Iosias in conspectu domini: & ambulauit in uis patris sui, non declinauit neque ad dexteram neque ad sinistram.

Job octauo: Interroga enim generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam. Hæsterni quippe sumus & ignoramus: quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram: Ipsi docebunt te, loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia, & cætera.

Proverbia decimoquarto: In corde prudentis requiescit sapientia: & indoctos quosque audiet.

Ecclesiastici tricesimonono: Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis uacabit. Narrationem uirorum nominatos, conseruabit: & in

Nota.

Prælati non nisi lachrymis suas ulciscant iniurias.

& in uersutias parabolarum simul introibit. Occulta prouerbiorum exquiret: & in absconditis parabolarum conuersabitur. In medio magnatorum ministrabit, & in conspectu præsidis apparebit. In terram alienigenarum gentium pertransiet, bona enim & mala in omnibus tentauit.

Prima ad Thessalonicenses quinto: Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate, quod bonum est tenete.

Hieronymus in epistola ad Minerium & Alexandrum, tomo quarto.

Nec enim rãta est meę pusillitatis autoritas, qui nihil sum, & inuidorum tantum morsibus pateo, quanta eorum qui nos in domino precesserunt. Nec iuxta Pythagorę discipulos, preiudicata doctoris opinio, sed doctrinę ratio ponderanda est. Si quis autem contrarię factionis immurmurat, quare eorę explanationes legam, quorum dogmatibus nõ acquiesco, Sciat me illud Apostoli libenter audire: Omnia probate, quod bonum est tenete. Et saluatoris uerba dicentis: Estote probati in mularij, ut si quis numus adulter est, & figuram Cæsaris non habet, nec signatus est monera publica, reprobetur. Qui autem Christi faciem claro præfert lumine, in cordis nostri marisipium recõdatur. Etenim si dialecticam scire uoluero, aut philosophorum dogmata, & ut ad nostra redeam, scientiam scripturarum, nequaquã simplices ecclesię uiros interrogare debeo, quor; alia gratia est, & unusquisq; in suo sensu abundat, præsertim cum in domo magna patrisfamilie, uasorum diuerse artis discite sitas multa dicatur, sed eos qui artẽ didicere ab artifice, & in re ab artifi lege dñi meditantur die ac nocte. Ego & in adolescentia, & in se debem; extrema etate profiteor & Origenẽ & Eusebiũ Cæsariensem uiros esse doctissimos, sed errasse in dogmatũ ueritate. Quod e contrario de Theodoro, Acacio, Apollinario possimus dicere, & tamẽ omnes in explanationibus scripturar; sudoris sui nobis memoriã reliquerunt. In terra aurum quaritur, & fluminum alueis, splendens profertur glareæ. Pactolus ditior est ceno q̃ fluente. Cur me lacerant amici mei, aduersum silentẽ crassę sues guttunt. Quarum omne studium est, imò scientiã

tia supercilium, aliena carpere, & si: ueterum defendere perfi-
diam, ut perdāt fidem suam. Meum propositum est antiquos Nota.
legere, probare singula, retinere quę bona sunt, & à fide Ecce-
siae Catholicae non recedere.

Hieronymus in præfatione super Esaiam: Tomo
quarto.

Legant prius & postea despiciant, ne uideantur non ex iu-
dicio, sed ex odij præsumptione ignorata damnare.

Prius le-
gant & po-
stea despi-
ciant.

Esaię quinquagesimosecundo: Recedite recedi-
te, exite inde, pollutum nolite tangere. Exite de me-
dio eius, mundamini qui fertis uasa domini.

Leuitici uigesimo: Vir siue mulier in quibus phyto-
nicus uel diuinationis fuerit spiritus, morte moria-
tur: lapidibus obruet eos. Sanguis eorū sit super illos.

Matthæi decimosexto: Intuemini & caute à fer-
mento pharisæorum & saducæorum.

Marci duodecimo: Cauete à scribis qui uolunt in
stolis ambulare, & salutari in foro, & in primis cathe-
dris sedere in sinagogis, & primos discubitus in cœ-
nis: qui deuorant domos uiduarum sub obtentu pro-
lixæ orationis.

Lucae decimoseptimo: Non uenit regnum dei cum
obseruatione, neq; dicent: ecce hic ecce illic. Ecce em̄
regnum dei intra uos est. Et dicent uobis: ecce hic &
ecce illic, nolite ire neq; sectemini.

Secundę Chorinthiorum sexto: Nolite iugum du-
cere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ
cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras?

Quæ autem conuentio CHRISTI ad Belial? Aut
quæ pars fidei cum infidei? Quis autem consensus
templo DEI cum idolis? Vos enim estis templum
dei uiui, sicut dicit deus. Quoniam inhabitabo in illis,
& in-

& inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio illorum, & separamini dicit dominus.

Primæ ad Timotheum sexto: Hæc doce & exhortare. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri IESU CHRISTI & eorum quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas uerborum. Ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui ueritate priuari sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

Ad Titum tertio: Stultas autem quæstiones & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita. Sunt enim inutiles & uanæ.

Romanorum decimosexto: Rogo autem uos fratres ut obseruetis eos qui dissentiones & offendicula præter doctrinam quam uos didicistis faciunt, & declinate ab illis, huiusmodi enim CHRISTO domino non seruiunt, sed suo uentri, & per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium.

Prima Corinthiorum secundo: Et ego cum uenissem ad uos, ueni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuntians uobis testimonium CHRISTI, non enim iudicaui me scire aliquid inter uos, nisi IESUM CHRISTUM, & hunc crucifixum. Et ego per infirmitatem, & cum timore, & in tremore multo, apud uos uersatus sum, & sermo meus, & prædicatio mea non erat in persuasibilibus humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus ac potentia, ut fides uestra non sit in sapientia hominum sed in potentia Dei.

Collofensium secundo: Hoc autem dico, ut nemo uos decipiat in sublimitate sermonum.

Secunda Timorhei tertio: Et hos deuota, & cetera.

Secundo Ioannis: Si quis uenit ad uos & hanc doctrinam non adfert: nolite recipere eum in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, communicat operibus eius malignis. Ecce prædixi uobis, ut in die domini non confundamini.

Augustinus in Ioannem tractatu cxv.

Non autem solum uaniloquos & mentis seductores, fabulosa & falsa garricetes, & in eis uanitatibus uelut altam scientiam promittentes, contra regulam fidei, quam catholicam suscepistis cauere debetis, uerumetiam ipsos qui de diuina ipsa immutabilitate naturæ uel incorporea creatura, siue creatore ueraciter disputant, & quod dicunt omnino documētis atq; rationibus certissimis probant, & tamen ab uno Dei & hominū mediato re conatur auertere, tanq; pestem insidiosam cæteris fugite. Tales enim sunt de quibus dicit Apostolus, quia cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt. Quid enim prodest habere intelligentiam ueram de immutabili Dei bono, ei qui non tenet per quæ liberet à malo? Si autem mortui estis ab elementis huius mundi, quid adhuc tanq; uiuentes in mundo decernitis?

Cōtra doctores subtiles.

Baruch tertio: Filij quoque Agar qui exquisierunt prudentiam quæ de terra est: negotiatores terræ & Theman: & fabulatores & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ: uiam autem sapientiæ nescierunt, neq; commemorati sunt semitas eius.

Leuitici decimonono: Non augurabimini nec obseruabitis somnia, & cætera. Nō declinetis ad magos, nec ab hariolis aliquid sciscitemini ut polluamini per eos: Ego dominus Deus uester.

Capite uigesimoprimum: Anima quæ declinauerit ad magos & hariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & cætera.

Deute-

Deuteronomij decimo octauo: nec inueniat in te qui Hariolos sciscitetur & cætera: & quærat à mortuis ueritatem.

Esaïæ octauo: Et cum dixerint ad uos, quærite à phytonibus & à diuinis qui strident in cantationibus suis: Nunquid non populus à Deo suo requiret uisionem pro uiuis & mortuis?

Primo Paralipomenon decimotertio: Et percussit Oza dominus: eo quod tetigisset arcam, & mortuus est ibi coram domino.

Proverbiorum uicesimo quinto: Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi: ne forte faciatus euomas illud & cætera.

In eodem: Sicut mel qui multum comedit non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis opprimetur à gloria.

Ecclesiastici tertio: Altiora te ne quæsieris & cætera. Non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt uidere oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter: & in plurimis operibus eius non eris curiosus.

Exodi decimonono: Cauete ne ascendatis in montem, nec tangatis fines illius. Omnis qui tetigerit montem morte moriatur. Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur aut confodietur iaculis.

In eodem capite: Sacerdotes autem & populus non transeant terminos, nec ascendant ad dominum, ne forte interficiat illos.

Augustinus ad Orosium contra Priscillianistas & Origenistas capite undecimo.

Que supra nos nihil ad nos.

Neg ista multum ad nos pertinent, ut ea summo studio indagare curemus, quæ remota sunt à sensibus nostris, & ab intellectu infirmitatis humanæ, nec in scripturis ita posita, ut nobis co-

bis eorum mandata sit cognitio. Imò uero ne præcipiti suspitione in fabulas sacrilegas irruamus clamat scriptura diuina:

Eccle. 3

Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ tibi præcipit dñs illa cogita semper, ut magis in istis temeraria præsumptio, quàm cauta ignoratio culpâda uideat. Certe ait Apostolus: Siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, Et esse quidē sedes, dominationes, principatus, potestates in cœlestibus apparatus, firmissime credo, & differre inter se aliquid indubitata fide teneo. Sed quomodo me cõtemnas, quē magnū putas esse doctorē, si quæ nam ista sint, & quid nã inter se differat nescio. Nec ea sanè ignorãtia periclitari me puto, sicuti inobedientia si dñi præcepta neglexero. Et ideo puto spiritu Dei per autores nostros scriptorū eloquiorū Dei nõ plenè exposita, sed raptim tacta atq; perstricta, ut sicuti forte tali quales nos sum⁹ per altiorē reuelationē aliqd huiusmodi fuerit demonstratū, nõ se inferiores fuisse credat eos, per quos nobis canonicarū scripturarū sancta præconia ministrata sunt. Quantū em̄ quisq; sciēdo profecerit, infra illas literas se inueniet, quas Deus tanq̄ firmamentum supra oīa humana corda cõstituit. Nõ itaq; opus est plus sapere, sed sapere ad temperantiam, sicut unicuiq; Deus partitus est mensuram fidei.

Coloss. 1

Apostoli
de cœlestibus parū
scripserūt.

Oīs scriptura
est infra
canonicā
scripturā.

Leuitici undecimo: Omne quod reptat super terram abominabile erit, nec assumetur in cibum. Quicquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, siue per humum trahitur non comedetis, quia abominabile est. Nolite contaminare animas uestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis. Ego dominus Deus uester. Sãcti ergo estote quia ego sanct⁹ sum. Ne polluatis animas uestras in omnī reptili quod mouetur super terram, & cætera.

In eodem capite: Omne quod habet diuisam ungulam, & ruminat in pecoribus, comedetis, &c.

Deuteronomij decimoquarto: Ne comedatis quæ immunda sunt, & cætera. Vpupam quoque & uespertilionem & omne quod reptat nec pēnulas habet immundum erit nec comedetur, & cætera.

Leuitici decimonono: Agrum tuum non seres diuerso semine. Veste quæ ex duobus texta est non indueris.

Primo Machabæorum primo: Et multi de populo Israël diffinierunt apud se ut non manducarēt immunda: & elegerunt magis mori quàm cibus coinquinari immundis: noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt, & cætera.

Leuitici decimo: Arreptisque Nadab & Abiu filij Aaron thuribulis imposuerunt ignem & incensum de super offerentes coram domino ignem alienum, quod eis præceptum nõ erat. Egressusque ignis à domino deuorauit eos, & cætera.

Ecclesiastici secundo: Vt duplici corde, labijs sceleratis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus uis, & cætera. Vt his qui perdidit sustinentiam, & qui dereliquerunt uias rectas, et diuenterunt in uias prauas.

Capite tertio: Cor ingrediens duas uias non habebit successus: & prauum cor in illis scandalizabitur.

Ezechielis quarto: Ecce dedi tibi finum bouum pro stercorebus humanis, & facies panem tuum in eo. Et dixit ad me: Fili hominis, ecce ego cõteram baculum panis in Hierusalem, & comedet panem suum in pondere & solitudine, & aquam in mensura, & in angustia bibent, ut deficientibus pane & aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum, & contabescat in iniquitatibus suis.

Origenes in Leuiticum Homelia octaua.

Leuit. 11 Non manducabis inquit hæc, quia immunda sunt. Aquilam & uulturem, & cætera his similia. Hæ sunt animæ, quæ secundum hoc quidem, quod rationabiles, uel imbutæ sunt liberalibus stu-

bus studijs & institutis, uel rationalibus disciplinis uolatilia De his qui studia libera & rationalia docent. Legunt enim & requirunt, uel de ratione cœli, uel quomodo mundus Dei prouidentia gubernetur, secundū hæc ergo uolatilia nominantur. Si uero huiusmodi homines inique agant, & contra legē faciant, diripiant proximos, ut cum in uerbis esse uideatur eruditio cœlestis, in actibus carnalia & mortua opera gerant, recte uultures & aquilæ dicendi sunt, qui de excelsis ad carnes mortuas dilabuntur.

Tertullianus libro de præscriptionibus Hæreticorum.

Ad Collossenses secundo: Videte ne quis sit circumueniens uos per philosophiam & inanem seductionem secundum traditionem hominum præter prouidentiam spiritus sancti. Fugerat Athenis, & istam sapientiam humanam, affectatricem & interpellatricem ueritatis de congressibus nouerat, & cetera. Quid ergo Athenis & Hierosolymis? Quid Academiæ & Ecclesiæ? Quid Hæreticis & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est, qui & ipse traderat dominum in simplicitate cordis esse quærendum. Viderint qui Stoicum & Platonium & Dialecticum Christianismo prætulerūt. Nobis curiositate opus non est post Christum Iesum, nec inquisitione post Euangelium. Cum credimus nihil desideramus ultra credere.

Hieronymus libro commentariorum in Esaiã capite secundo tomo quinto: Et super oēs naues Tharsis, &c.

Habuit & Iosaphat naues quas mittebat in Tharsis, sed contriti sunt in Asiongabar. Habuit & Salomon quæ ibat in Tharsis, & post tres annos reuertebantur, afferbantque regi argentum & aurum, & ebur & simias. Sed quia rex uterque peccauerat, alius deditus uoluptati, & externarum gentium serminans: alius se cum rege Samariæ copulans: quod utrunque ad Ethnicos refert & Hæreticos, in quibus nihil est aliud nisi fulgor eloquentiæ, & sensus dialectica arte constructus, & sermo mortuus, quod intelligitur in eburneis dentibus: & similitudo rationis humanæ, quod sentitur in simiis.

In dialecticos & solū eloquentes.

Et incuruabitur sublimitas hominum.

Tam diu uidetur humanus sermo habere rationem quæ diuini scientiæ non fuerit comparatus. Cum autem mendacium ueritati quasi stipula igni appropinquauerit, cito uoratur

& deperit: & omnia dogmata falsitatis, quæ nunc idola nominantur, ab ea quæ simulata sunt atque cõficta, penitus conterentur.

Hieronymus libro commentariorum in Matthæo libro secundo, capite decimotertio.

Prædicatio Euangelij est regnũ cœlorum. Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo, quod minimũ quidem est omnibus seminibus, & cætera. Regnum cœlorum prædicatio Euangelij est, & notitia scripturarũ quæ ducit ad uitam, de qua dicitur ad Iudæos: Auferetur à uobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Quis est iste qui seminat, nisi sensus nobis & animus, qui suscipiens granum prædicationis, & fouens sementem honore fidei, facit in agro sui pectoris pullulare.

Doctrina Euangelij minima est inter oēs scientias.

Prædicatio Euangelij minima est omnibus disciplinis. Ad primam quippe doctrinam fidem non habet ueritatis, hominem Deum, mortuum, & scandalum crucis prædicans. Confer huic iuscemodi doctrinã dogmatibus philosophorum, & libris eorum, & splendori eloquentiæ, & compositioni sermonum, & uidebis quanto minor sit cæteris seminibus sementis Euangelij. Sed cum illa creuerit, nihil mordax, nihil inuidũ, nihil uirtuale demonstrat, sed totum flaccidum, marcidumque & mollium ebullit in holera, & in herbas quæ cito arescunt & corruunt. Hæc autem prædicatio quæ parua uidebatur in principio, cum uel in anima credētis uel in toto mundo sata fuerit, non exurgit in holera, sed crescit in arborem, ita ut uolucres cœli, quas uel animas credentium, uel fortitudines Dei seruitio mancipatas sentire debemus, ueniant & habitent in ramis eius. Ramos puto Euangelicæ arboris, quæ de grano sinapis creuerit, dogmatum esse diuersitates, in quibus supradictarũ uolucrum unaquæque requiescit.

Numeri undecimo: Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi man, &c. Vocatusque est ille locus sepulchra cõcupiscentiæ: ibi enim sepeliuntur populum qui desiderauerant carnes, &c.

Numeri uigesimali primo: Et tædere cœpit populum itineris & laboris, & cætera.

Ecclesiastici tricesimo septimo: Vir peritus multos erudiuit, & animæ suæ suauis est. Qui sophisticè loquitur

loquitur odibilis est, in omni re defraudabitur. Non est enim illi data à domino gratia, omni enim sapientia defraudatus est.

Esaia tricesimo tertio: Vbi est literatus? Vbi est legis uerba pōderans? Vbi est doctor paruulorum? Populum imprudentem non uidebis, populum alti sermonis: ita ut non possis intelligere disertitudinē linguę eius, in quo nulla est sapientia.

Ambrosius libro de incarnationis dominicę sacramento, capite nono.

Nam in ipsa dialectica, si concedatur quod concedi sibi postulunt, qui aditum contentionis inuenire desiderant, principium inuenire non queunt disputandi, & hoc ibi, ubi contentio est magis de disputationis argutijs, quàm de examine ueritatis. Hęc enim dialecticorum gloria, si uideatur expugnare uerbis & refellere ueritatem. Contra diffinitio fidei, ut ueritas non uerba pandantur. Denique uerba philosophorū excludit simplex ueritas piscatorum. Dialectico
rū gloria.

Ex proœmio in tertium librum commentariorum

Hieronymi ad Galatas.

Iam enim in Ecclesia ista quæruntur, amissaque Apostolorum simplicitate & puritate uerborum, quasi ad Athenęum & ad auditoria conuenitur, ut plausus circumstantium suscipiantur, ut oratio rhetoricę artis fucata mendacio, quasi quędam meretricula procedat in publicum, nō tam eruditura populos, quàm fauorem populi quęsitura, & in modū Psalterij, & tribę dulce canentis, sensus demulceat audientium, ut uere illud prophete Ezechielis nostris temporibus possit aptari, dicente dño ad eum: Et factus es eis quasi uox citharę suauę canentis, et bene composita, & audiunt uerba tua, & non faciunt ea.

Quotusquisque nunc Aristotelem legit, quanti Platonis uel In Aristotelē & philosophos. Vix in angulis otiosi eos senes recolunt. Rusticanos uero & piscatores nostros totus orbis loquitur, uniuersus mundus sonat. Itaque sermone simplici; simplicitate eorum uerba pandenda sunt.

Zacharię octauo: In diebus illis in quibus apprehendent

tendent decem homines ex omnibus linguis gentium: & apprehendent simbriam utri Iudæi dicentes: Ibimus uobiscum. Audiuius enim quoniam Deus uobiscum est.

Augustinus ad Volusianum, Epistola prima.

Apostolica linguæ enim ad cognoscēdos prophetas excitaberis quorum testimonium sunt legentibus utuntur Apostoli.

Augustinus de nuptiis & concupiscentia, ad Valerium libro secundo, capite uigesimo nono.

Canonica
scriptura
omnibus
hominum
scriptis
præponit.

Quid autem dicam de ipsis diuinæ scripturæ tractatoribus, qui in Catholica Ecclesia floruerunt: quomodo hæc non in alios sensus conati sunt uertere quoniam stabiles erant in antiquissima & robustissima fide, non autem nouitio mouebantur errore. Quos si colligere & eorum testimonium uti uelim, & nimis longum erit, & de canonicis autoritatibus à quibus non debemus auerti, minus fortasse uidebor præsumpsisse quam debui.

Ambrosius libro quarto de uirginibus.

Nos noua omnia quæ CHRISTVS non docuit iure damnamus: quia fidelibus uia CHRISTVS est. Si igitur CHRISTVS non docuit quod docemus, etiam nos id detestabile iudicamus:

Idem libro primo de uirginibus.

De uirginibus inquit Paulus præceptum domini non habeo, consilium autem do. Si doctor gentium non habuit, habere quis potuit? Et præceptum quidem non habuit sed habuit exemplum. Non enim imperari potest uirginitas sed optari. Nam quæ sunt præ nos sunt, in uoto magis sunt quam in magisterio.

Idem super Epistolam primam ad Corinthios, capite quarto.

Quicquid non ab Apostolis traditum est, sceleribus plenum est.

Idem capite septimo eiusdem epistolæ.

Non debet quis cōstringi, ne à licito prohibitus illicita admittat. Esaiæ primo: Nisi dominus exercituum reliquisset nobis semen quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorra similes essemus. Audite uerbum domini principes

cipes Sodomorum, percipite auribus legem Dei ue-
stri populus Gomorræ. Quo mihi multitudinem ui-
ctimarum uestrarum dicit dominus? Plenus sum, &
cætera.

Hieremiæ septimo: Holocaustomata uestra addi-
te uictimis uestris, & comedite carnes, quia non sum
locutus cum patribus uestris, & nõ præcepi eis in die
qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocausto-
matorum & uictimarum, sed hoc uerbũ præcepi eis di-
cens: Audite uocem meam, & ero uobis Deus, & uos
eritis mihi populus, & ambulate in omni uia quã mã
dauu uobis, ut bene sit uobis.

Leuitici quarto: Quod si omnis turba filiorũ Israël
ignorauerit, & per imperitiã fecerit quod cõtra man-
datum domini est, & postea intellexerit peccatũ suũ,
offeret pro peccato suo uitulum, & cætera.

Eodem capite: Quia si peccauerit anima per igno-
rantiam de populo terræ, ut faciat quicquid de his quæ
domini lege prohibentur, atque delinquat & cognoue-
rit peccatũ suum, offeret capram immaculatam, &c.

Capite quinto: Anima quæ tetigerit aliquid im-
mũdum, siue quod occisum à bestia est, aut per se mor-
tuum, aut quodlibet aliud reptile, & oblita fuerit im-
munditiæ suæ, rea est & deliquit.

In eodem capite quinto: Anima si præuaricans ce-
remonias per errorem in his quæ domino sunt sancti-
ficata peccauerit, offeret pro delicto suo arietem im-
maculatum de gregibus, & cætera.

Chrysofomus in opere imperfecto in Matthæũ,
capite uigesimo tertio.

Væ uobis scribæ & pharisei hypocritæ qui clauditis regnum Sacerdotũ
cælorum ante homines, & cætera. Vult enim dominus osten- timor.
dere sacerdotes Iudæorum omnia auaritiæ causa facere, qui Auaritia

quorundam sacerdotum. per scripturas quidem Christi cognoscebant aduentum. Considerabant enim, quoniam si Christus creditus fuisset, confusio sacrificiorum offerendorum fuerat extinguenda, & sacrificium iustitiae ualiturum. At certe clauderant ianuam ueritatis quando posuerunt decretum, ut si quis eum diceret filium Dei extra synagogam fieret. Sic & modo haeretici sacerdotes claudunt ianuam ueritatis, sciunt enim, quoniam si manifesta fuerit ueritas, ecclesia non esset eorum, & ipsi de sacerdotali dignitate ad humilitatem uenirent popularem. Quid ergo ignorans populus excusabilis erit? Absit. Si enim uestimenta empturus, gyras unum negotiatorem & alterum, & ubi meliores uestes inueneris, & pretio uiliori, illic comparas. Et ideo oportet populum circumire omnes doctores, & inquire-

Oes doctores legere possimus. re ubi sincera ueritas uenundat, & ubi corrupta. Nam omnium confessiones cognoscere, & meliorem eligere non uetitum est. Dicit enim Apostolus: Omnia probate, quod bonum est tene-

1. Thess. 5. te. Aut si propter utilitatem aliquam, uel necessitatem mundanalem proficisci uolueris ad aliquem locum, cuius uiam ignoras, nunquid propter ignorantiam uiae discedis a profectioe propofita? Non, sed experieris nunc istam uiam, nunc illam, & quos interrogas quaeris, & cum inueneris rogas & promittis.

Adhortatio pro studio. Et si uelis ingredi scripturas ueritatem, nunc peteres orationibus, nunc quaereres in scripturis, nunc pulsares bonis operibus, nunc interrogares sacerdotes, nunc istos, nunc illos, qui ueri sunt clauicularij, qui falsi. Sed ista non fiunt, quia uerbum Dei non creditur, quia nec promissio eius beatitudinis desideratur, nec iudicium consummationis eius timetur.

In eodem libro, & eodem capite.

Clauis ecclesiae uerbum Dei est, clauicularij sacerdotes. Regnum caelorum dicuntur scripturae, quia in illis insertum est regnum caelorum. Ianua earum, intellectus earum. Aut regnum est beatitudo caelestis, ianua autem est iustitia per quam introitur. Clauicularij sunt sacerdotes quibus creditum est uerbum docendi & interpretandi scripturas. Clauis est uerbum scientiae scripturae, per quam aperitur hominibus ianua ueritatis. Ad apertio autem est interpretatio uera.

Ambrosius libro de Gaym & Abel.

Remittuntur peccata per Dei uerbum, cuius Leuites interpretis, & quidem executor est.

Ezechie-

Ezechielis tertio: Fili hominis, omnes sermones meos quos ego loquar ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi, & uade & ingredere ad transmigrationem ad filios populi tui, & loqueris ad eos, & dices eis: Hæc dicit dominus Deus, si forte audiant & quiescant.

Ionæ tertio: Surge & uade in ciuitatem magnam Niniuen, & prædica in ea prædicationem quam ego loquor ad te.

Ioannis tertio: Qui de sursum uenit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est & de terra loquitur. Qui de cælo uenit super omnes est. Quod uidit & audiuit hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui autem acceperit testimoniū eius, signauit, quia DEVS uerax est, nam is quem misit DEVS, uerba DEI loquitur.

Ioannis quinto: Et uerbum eius non habetis in uobis manens, quia quem misit ille, huic nō creditis. Scrutamini scripturas, quia uos putatis in ipsis uitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.

Ioannis septimo: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si quis uoluerit uoluntatē eius facere, cognoscet de doctrina utrum ex Deo sit, an ego à me ipso loquar. Qui à semetipso loquitur gloriā propriam quærit. Qui autem quærit gloriā eius qui misit eum, hic uerax est, & iniustitia in illo non est.

Ioannis octauo: Sed qui me misit uerax est, & ego quæ audiui ab eo hæc loquor in mundo. Si uos manseritis in sermone meo, uere discipuli mei eritis & cognoscetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Ego quod uidi apud patrem loquor, & uos quæ uidistis

apud patrē uestrū facitis. Amē dico uobis, si quis sermonem meū seruauerit, mortē non uidebit in eternū.

Ioannis decimo: Oues meę uocem meam audiunt, & ego cognosco eas.

Ioannis duodecimo: Quia ego ex meipso nō sum locutus, sed qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar. Et scio quia mandatum eius uita æterna est. Quæ ergo ego loquor sicut dixit mihi pater, sic loquor.

Ioannis decimotertio: Verba quæ ego loquor uobis, à meipso nō loquor: Si diligitis me, mādata mea seruate. Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Et sermonem quem audistis nō est meus, sed eius qui misit me patris.

Augustinus in Psalmum centesimū sextum. Confitemini. Versu. A tribulatione & dolore.

Effusus est contemptus super principes.) Reprobati enim sunt ab ecclesia Dei: Et magis, quia principes esse uoluerunt ideo contempti sunt, & facti sunt sal infatuatum proiectum foras, ideo conculcatur ab hominibus. Effusus est cōtemptus super principes & seduxit eos in inuio & non in uia.) Quare contempti sunt? Aliud annunciantes. Quid sunt contempti? Anathematizati. Quisquis enim uobis annunciauerit præter quā quod accepistis anathema sit. Quid tam contemptum q̄ sal infatuatum, quod proiectum foras conculcatur? Et uidete si non principes sunt, ipsum Paulū audite: Licet si nos &c. Principes sunt, docti sunt, magni sunt, lapides preciosi sunt. Quid adhuc dicturus es? Nunquid angeli sunt? Et tamē si angelus de cœlo uobis annunciauerit præterquam quod accepistis, anathema sit: quia & ipse diabolus angelus de cœlo lapsus est. Effusus est ergo contemptus super principes eorum &c.

Augustinus in Psal. centesimum tertium: Concione secunda. uersu. Inter medium montium & cætera.

Licet si nos aut angelus de cœlo annunciauerit uobis, præterquam

terquam quod accepistis, anathema sit. Si ueniat mons aliud euangelizans, anathematizetur. Vnde hoc? Quia de priuato uult fluere non de medio. Et hoc forte homo carnali nebula præpeditus, & à fonte communi ad propriam suam falsitatē redactus possit hoc facere, nunquid & angelus? Vere nunquā & angelus. Si angelus de proprio fluens in paradyso non esset auditus, non præcipitaremur in mortem. Media aqua posita erat hominibus præceptum Dei: aqua media, aqua quodammodo publica, sine fraude ualebat, quod diximus charitati uestræ, sine labe, sine cœno fluebat, si ipsa aqua semper biberetur, semper uiueretur. Venit angelus lapsus de cœlo, factus serpens, quia insidiosè uenena iam spargere cupiebat: emisit uenenum de proprio, locutus est de suo, quia qui loquitur mendaciū, de suo loquitur: & miserī audiēdo dimiserunt quod commune erat, unde beati erant, & ad suum proprium redacti, cum uolunt peruerse esse similes Deo: hoc enim dixerat, Gustate, & eritis sicut dii, appetentes quod non erant, quod acciperant amiserunt. Ergo fratres ad hoc ualeat quod diximus charitati uestræ, propter fontes, ut fluant de uobis, conualles estote, & cum omnibus conferte quod de Deo habetis. Inter medium fluant aquæ, nulli inuideatis, bibite, saturamini, manate, saturate. Vbiq; communis aqua Dei habet gloriam, non hominum priuata mendacia.

Apostolus dicit præ id non contra id. Ro. 12. Ioan. 4

Mendaciū loquitur q de suo loquitur. Gene. 3

Matthæi decimoquinto: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur.

Hilarius in Matth. canone decimoquarto.

Omniem plantationem quæ nō à patre fit, eradicandam dicens, id est, traditionem hominum eruendam, cuius fauore legis præcepta transgressi, & ideo eos esse duces cæcos, uitæ æternæ iter, quod non uideant pollicentes, cæcisq; ipsis & ducibus cæcorum casum in foueam esse communem.

Secundo ad Tim. tertio: Tu uero permane in his quæ didicisti: & credita sunt tibi, sciēs à quo didiceris. Et quæ ab infantia sacras literas nosti quæ te possunt instruere ad salutē per fidem quæ est in Christo Iesu. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata: utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum

rudendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei; ad omne opus bonum instructus.

Ad Titum primo: Manifestauit autem temporibus suis uerbū suū in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum saluatoris nostri Dei.

Ioannes Chrysostomus Homelia prima in epistolam ad Titum.

Manifestauit, inquit, temporibus suis uerbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi. Hæc est prædicationis, omnia enim euangelium continet, & præsentia & futura, honorem, pietatem, fidem, simul omnia prædicationis uerbo conclusit. Sicut enim præco præsentibus omnibus in theatro prædicat: ita & nos, inquit, publice prædicamus ea ratione, ut nihil addamus, sed ea tantum quæ audiuius prædicamus. Ea quippe uirtus præconis est, ueraciter quæ sibi credita sunt omnia prosequi, non aliquid addere, aut immutare, aut auferre. Si igitur prædicare oportet, magna id fiducia atque constantia faciendum est, alioquin nulla erit prædicationis uirtus, idcirco & Christus non ait: Dicite in auribus, sed prædicate super tecta &c.

Exodi tricesimo quarto: Cum descenderet Moyses de monte Sinay, tenebat duas tabulas lapideas testimonij, & ignorabat quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis domini. Videntes autem Aaron & filij Israël cornutam Moysi faciem timuerunt prope accedere & cætera.

Leuitici undecimo: Omne quod habet diuisam ungulam, & ruminat in pecoribus comedetis &c.

Matthæi uigesimosecundo: Magister quod est mandatum magnum in lege? Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundum autem est simile huic. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet & prophetæ.

Augusti-

Augustinus in præmio Psalmi cxl.

Tantum duo sunt præcepta charitatis in scripturis, nihil aliud requiratis, nemo uobis aliud præcipiat. Qui diligit legem adimpleuit. Plenitudo legis est charitas &c.

Ecclesiastici quadragésimotertio: Multa dicimus & deficiamus in uerbis, consummatio autem sermonum ipse est. In omnibus gloriantes ad quid ualebimus? Ipse enim omnipotens super omnia opera sua. Terribilis dominus, & magnus uehementer, & mirabilis potentia ipsius & cætera.

Cyprianus sermon. de baptismo Christi.

Præcipis mihi domine Deus, ut diligam te hic, & possim & deo, & totum me & interius & exterius tibi esse iubens obnoxium, & de proximo iubens, ut ad meam eum mensuram complectar. Gratias ago tibi clementissime Deus, quia quod quæris à me, prius ipse donasti, & quomodo tu me dilexeris, si linguas hominum & angelorum loquar, nec digne possim eloqui, nec uniuersa complecti, quæ mihi gratiæ tuæ contulit amplitudo. Iustum est domine ut diligamus te, quia & ipse nos diligis: & iniquum omnino est, ut te in aliquo dilecti tui offendat. Vere hoc mandatum legem complectitur & prophetas, & in hoc uerbo omnium scripturarum uolumina coartatur. Hoc natura, hoc ratio, hoc domine uerbi tui clamar autoritas, hoc ex ore tuo audiuius, hic inuenit consummationem omnis religio, primum est hoc mandatum & ultimum, hoc in libro uitæ conscriptum indeficientem & hominibus & angelis exhibet lectionem. Legat hic unum uerbum, & in hoc mandato meditetur Christiana religio, & inueniet ex hac scriptura omnium doctrinarum regulas emanasse, & hinc nasci, et huc reuerti, quicquid ecclesiastica continet disciplina, & in omnibus irritum esse & frivolum, quicquid dilectio non confirmat. Præcepisti domine aut audiamus dilectam filium tuum, gratias tibi agimus, quia nos eius magisterio commendasti. Nos uero ex præcepto tuo eius doctrinæ nos tradimus informandos, & inherentes ei libenter, eum duce spiritu sancto omni tempore audiemus,

Mandatum
magnum.

Religionis
consummatio.

Doctrinæ
Christi in
hærendum.

De utilitate uerbi Dei.

Numeri nono.

AD imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. Per uerbum domini figebant tentoria, & per uerbum illius proficiscebantur, erantq; in excubijs domini iuxta imperium eius per manum Moyfi.

Pfalmo cētesimodecimo octauo: Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis.

Prouerbiorū decimosexto: Eruditus in uerbo reperiet bona, & qui sperat in domino beatus est.

Ecclesiastici primo: Fons sapiētiæ uerbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna.

Hieremiæ decimoquinto: Inuenti sunt sermones tui & comedi eos, & factum est mihi uerbum tuum in gaudium & in lætitiā cordis mei.

Ioannis quinto: Qui uerbum meum audit, & credit ei qui me misit, habet uitam æternam. Et iudiciū non uenit, sed transiet à morte ad uitam.

Ephesiorum sexto: Et galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est uerbum Dei.

Collossenses tertio: Verbuū domini habitet in uobis abundanter, in omni sapientia.

Origenes tomo secundo, in Esaiam Homelia septima.

Nullum uerbum ita mundum apud Græcos & Barbaros, quale est uerbum legis. Ab omni enim uerbo, ab uniuersa doctrina ueritatem pollicente differt lex, quæ à Deo uobis data est. Legem enim in adiutorium dedit, ut dicant, non sicut uerbum istud. Quid est, quod non est sicut uerbum istud? Multa sunt uerba, sed nō sicut uerbum istud. Nullum enim uerbum post uerbum Moyfi, post uerbum prophetarum, multo autem amplius post uerbum Iesu Christi, & apostolorum eius

Vide

Secundum
L X X.
Esaie. 8
Verbi Dei
summa
laus.

Vide si non clamat sensus Dei quod dictum est. *Legem enim in adiutorium dedit, ut dicant qui acceperunt legem in adiutorium, nō est ut uerbum istud quod locutus est Moyses in lege lata per angelos in manu mediatoris. Multo autē dignius potest hoc ecclesia dicere, non est sicut uerbum istud quod caro factum est, quod habitauit in nobis, cuius uidimus gloriā, non sicut Moyses uelamine obtectam, sed gloriā tanquam unigeniti à patre, pleni gratiæ & ueritatis. Non est sicut uerbum istud quod suscepit ecclesia, in quo credit, per quod sanabitur. Verbum quod in principio erat apud Deum, Deus uerbum, cui gloria & imperium in secula seculorum.*

Verbo Dei saluamur.

Idem tomos secundo, De principijs libro secundo, capite sexto.

Si ergo massa aliqua ferri semper in igne sit posita, omnibus suis poris omnibusq; uenis ignem recipiens, & tota ignis effecta, si neq; ignis ab ea cessit aliquando, neq; ipsa ab igne separatur, nunquam dicemus hanc, quæ natura quidem ferri massæ est, in igne positam, & indefinenter ardentem, posse frigus aliquando recipere, quinimō (quod uerius est) magis eā sicut in fornacibus sæpe fieri oculis deprehendimus, totam ignem effectam dicimus, quoniā nec aliud in ea nisi ignis cernitur: sed & si quis contingere atq; tractare tentauerit, non ferri, sed ignis uim sentiet. Hoc ergo mō etiam illa anima, quæ quæ si ferrum in igne, sic semper in uerbo, semper in sapiētia, semper in Deo posita est: omne quod agit, quod sentit, quod intelligit Deus est, & ideo nec conuertibilis & mutabilis dici potest, quæ in conuertibilitatem ex uerbi Dei unitate indefinenter ignita possedit. Ad omnes deniq; sanctos calor uerbi Dei putandus est peruenisse. & cætera.

Verbū Dei igni comparatur.

Verbi Dei operatio in anima

Idem tomo primo super Exodum. Homelia decima matertia.

Volo uos admonere religionis uestre exemplis: nostis, quæ diuinis mysterijs interesse consuestis, quomodo cum suscipitis corpus domini, cum omni cautela, & ueneratione seruat, ne ex eo parū qd decidat, ne cōsecrati muneris aliqd dilabatur. Reos em̄ uos creditis & recte creditis, si quid inde & per negligentiam decidat. Quod si circa corpus eius conseruandū tanta

Verbi Dei utimini

neglectus
piaculum
grande.

utimini cautela, & merito utimini, quomodo putatis minoris esse piaculi, uerbum Dei neglexisse, quam corpus eius?

Chrysoſtomus in Ioannem Homelia decimase-
xta. In fine.

Christia-
nus solus
profeſſiois
ſue ignar⁹

Verum attendite quaeso. Etenim absurdum quod medicus, coriarius, textor, & omnes generatim opifices quisque pro artis suae professione pugnet, Christianus autem non possit ullam religionis suae asserere rationem. Atqui illae artes neglectae, ad pecuniã damnum referunt, huius autem contemptus, animae detrimentum affert: & tamen tanta miseria, tanta infania laboramus, ut in illas omnem curam cogitationemque adhibeamus. Necessaria autem, & salutis nostrae munimenta firmissima pro nihili ducimus. Hoc non finit gentiles recognoscere errorem suum, atque deridere. Nam cum ipsi mendaciorum nixi, omnia faciant, ut dogmatum suorum ignominiam defendant, nos autem ueritatis cultores, ne hicere quidem ad nostra tutanda possimus. Quae causa est, quin doctrinae nostrae nimiam damnent imbecillitatem, quin fraudem & stultitiam in nobis suspicentur, quin Christo tanquam mendaci, & multitudinis stultitia fraude sua abuteri maledicant. Huius nos causa blasphemiae.

Verbi Dei
ignorantia
gentiles scã
dalizat.

1. Pet. 3

Hoc nobis Petrus praecipit. Inquit enim: Parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem, de ea quae in uobis est fide & spe. Et iterum: Verbum Christi habitet in uobis abundanter. Sed quid ad haec respondent facis stultiores?

Colloſſ. 3
Prouer. 10

Benedita omnis anima simplex, & qui simpliciter ambulat in fiducia ambulat. Hoc autem omnium malorum causa est, quod

Verbi sim-
plicitas non
crassa igno-
rantia lau-
datur.

non multi scripturarum testimonia in oportunis rebus scite adducere. Non enim eo loco simplex pro stulto, & pro eo qui nihil nouit intelligendum est, sed pro non malo, non uersuto. Nam si ita intelligeretur, superuacaneum fuisset dicere: Estote prudentes sicut serpentes & simplices sicut columbae.

Matth. 10

Ezechielis tricesimotertio: Venite & audiemus quis sit sermo egrediens a domino. Et ueniunt ad te quasi ingrediat tur populus: & sedent coram te populus meus: & audiunt sermones tuos & non faciunt eos, quia in canticum oris sui uertunt illos, & auaritia-

tiam suam sequitur cor eorum, & est eis quasi carmen musicum quod suavis dulciq; sono canitur. Et audiunt uerba tua & non faciunt ea: & cum uenerit quod prædictum est, ecce enim uenit, tunc scient quia prophetae fuerit inter eos.

Chrysofomus in Ioannem. Homelia tertia, capite quarto.

Pudeat igitur nos & erubescamus, quinq; uirorum mulier Ioan. 4
& Samaritana tantam in discendo adhibuit diligentiam, ut neq; diei tempore, neq; alijs occupationibus à Iesu doctrina abduceretur. Nos uero non modo nihil ad diuinarum rerum eruditionem inquirimus, sed in omnibus secure & eodem modo afficimur, propterea omnia negligimus. Quis nostrorum quæso repetita domo, aliquod Christiano dignum opus aggre ditur? Quis scripturarum sensus perscrutatur? Nemo sane, sed alueolos & talos frequenter inuenimus, libros quæ rarissimos, quos si habent, ac si non haberent clausos in scrinijs seruant: uel omne suum studium, in membranarum tenuitate, in literarum characteribus quæ pulcherrimis consumunt, non ut legant, non ut usum inde aliquem consequantur, sed ut diuicias, ut ambitionem ostentent, in his student. Tanta est inanis gloria, nullum ambiciosum audio, qui librum intelligat, sed aureas tantum literas admiratur. Quid quæso hoc lucri? Non propterea nobis scripturæ datæ sunt, ut in libris duntaxat habeamus, sed cordi insculpamus. Itaq; hæc librorum possessio iudaicæ ambitionis est, quibus in literis præcepta data sunt, nobis non ita, sed in tabulis cordis carnis. Non autem libros comparari prohibeo, sed admoneo, & maiorem in modum rogo, ut eos contemnemus, ita tamen, ut & literas, & sensus frequenter in animo repetamus, ut hoc pacto mundus efficiatur. Nam si in quacumq; domo euangelium est, illic diabolus ingredi non audeat, quanto minus animam ei assiduis lectionibus familiarè, neq; dæmon, neq; peccatum attinget? Sanctifica igitur animam, sanctifica corpus, hoc continget, si euangelium semper & animo habueris & lingua.

Verbi Dei
collatio &
repetitio
prodest.

Verbi in
corde &
lingua re
tinendum.

Iob uigesimo octauo: Sapientia uero ubi inuenitur: & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo
s precium

precium eius: nec inuenitur in terra suauiter uiuentium. Abissus dicit non est in me, & mare loquitur non est mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea: nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiae coloribus: nec lapidi sardonico preciosissimo uel Saphyro. Nec adæquabitur ei aurum & cetera. Vnde ergo sapientia uenit, & quis est locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium uiuentium: uolucres quoque cœli latet. Perditio & mors dixerunt auribus nostris, audiimus famam eius. Deus intelligit uiam eius, & ipse nouit locum illius &c. Ecce timor domini ipsa est sapientia: & recedere à malo intelligentia.

Chrysoſtomus in opere imperfecto, capite septimo.

Gratia enim adiutorium est infirmitatis humanæ. Adiutorium autem non dormientibus datur, sed festinantibus & non præualentibus. Sicut enim in bello non omnis qui pugnat uincit, nemo tamen uincere poterit nisi pugnauerit: Sic non omnes qui legunt & student acquirunt scientiam spirituale, nemo tamen acquirere potest, nisi qui fuerit studiosus ad legendum, aut assiduus ad audiendum. Et infideles, & non timentes Deum inueniunt scientiam legendo, studendo, sed non illam quæ ex Deo est, quæ per spiritum datur: sed hanc quæ ex natura carnali, quæ per exercitationem carnis acquiritur, quam habuerunt etiam & gentilium studiosi. Multa differentia enim est inter scientias istas. Qui enim orationibus non instat, nec operibus bonis, sed per solum studium lectionum factus est sciens, quando alijs prædicat, ipse sibi non sentit quod prædicat. Si de ira Dei loquitur, alios quidem forsitan terret, ipse autem forsitan non timet: Si de misericordia, alios forsitan consolatur, ipse autem non gaudet. Sed quoniam alios docet, ab intus conscientia eius ridet sibi de uerbis suis. Quia scientia quæ ex solis lectionibus est, ex ore procedit. Qui autem de spiritu sancto est, ex corde proferit. Et ideo spiritualis scientia non solum dicitur, sed sentitur: non tamen in scripturis legitur, sed ex corde suggerit &c.

Studij laus

Differentia
doctrinarum

Idem

Idem Chrysoſtomus in eodem libro capite uiceſimo primo.

Matthæi uiceſimo primo. Quis ex duobus fecit uoluntatem patris? & cætera.

Secularis homo poſt peccatum facile ad poenitentiam uenit, nam occupatus negligentia ſeculari, dum ſcripturæ non ſatis attendit, ſemper ei quæ in ſcripturis poſita ſunt noua uidentur. Ideoq; cum audierit aliquid aut de gloria ſanctorum, aut de poena peccatorum, quaſi nouum aliquid audiens expaueſcit. Aut dum bona concupiſcit, & mala timet, compunctus ad poenitentiam cito decurrit. Nihil autem impoſſibilis q̄ illi corrigere qui omnia ſcit, & tamen contemnens boni diligit malum. Omnia em̄ quæcunq; ſcit in ſcripturis, propter quotidianam meditationem ante oculos ei⁹ inueterata & uilia æſtimatur. Nam quicquid illi terribile eſt, uſu uieſcit. Propterea clericus qui ſemper meditat ſcripturas, aut omnino obſeruatorus eſt, & erit perfectus: aut ſi ſemel ceperit illas contemneret, nunq̄ excitatur in illis ut teneat illas. Quis aliqui uidit clericum cito poenitentiam agentem? Et ſi deprehẽſus humiliauerit ſe, non ideo dolet quia peccauit, ſed confundit quia perdidit gloriam ſuam. Putas ne dominus quaſi crudelis clericis poenitentiam denegauit dicens, ſi ſal inſatuatũ fuerit in quo condietur? ſed quaſi naturalẽ rem eſſe conſiderans, quia non eſt qui doceat illum errantem, qui errantes alios corrigebat.

Verbo Dei
homo ſecularis facile
conuertitur.

Lucæ. 14

Origenes ſuper Exodum Homelia duodecima, capite triceſimo quarto.

Cum autem quis conuerſus fuerit ad dominum auferetur uelamen. Igitur cauſam auferendi uelaminis conuerſionem noſtram eſſe dicit ad dominum. Ex quo nobis colligenda ſunt indicia, quod donec legentes ſcripturas diuinas latet nos intellectus, donec obſcura ſunt nobis et clauſa quæ ſcripta ſunt, nondum conuerſi ad dominum ſumus. Si enim conuerſi eſſemus ad dominum ſine dubio auferretur uelamen. Sed & hoc ipſum, conuertit ad dominum, quale ſit uideamus. Et ut euidentius ſcire poſſimus, quid ſit conuerſus, dicendũ nobis prius eſt quid ſit auerſus. Omnis qui cum recitant uerba legis, coibus fabulis occupatur, auerſus eſt. Omnis qui cum legitur Moyſes, de negotijs ſeculi, de pecunia, de lucris ſolicitudinem gerit,

Exodi. 34

Per uerbum
ad deũ conuertimur.

Conuerſio
& auerſio
unde eſt.

auerfus est. Omnis qui possessionum curis stringitur, & diuitiarum cupiditate distenditur, qui gloriae seculi & mundi honoribus studet, auerfus est. Sed & qui ab his quidem uidetur alienus, assistit autem & audit uerba legis, & uultu atq; oculis intentus, corde tamē & cogitationibus euagatur, auerfus est. Quid est ergo cōuertit? Si his omnibus terga uertamus, & studio, ac tribus, mente, sollicitudine, uerbo Dei operam demus, & in lege eius die ac nocte meditemur. Omissis omnibus Deo uacemus, exerceamur in testimonijs eius, hoc est conuersum esse ad dominum. Tu autem si uolueris filium tuum scire literas, quas liberales uocant, scire grammaticam, uel rethoricam disciplinam, nunquid nō ab omnibus eum uacuum, & liberum reddis? Nunquid non omissis ceteris, huic uacuum dare operam facis? Pædagogos, magistrōs, libros, impensas, nihil profus deesse facis, quoadusque perfectum propositi studij opus reportet. Quis nostrum ita se ad diuinæ legis studia conuertit? Quis nostrum ita operam dedit? Quis tanto studio ac labore, diuina quærit studia, quanto quæsiuit humana? Et quid conquerimur si quod non didicimus, ignoramus. Aliqui uerstrum ut recitari audierint quæ leguntur, statim discedunt. Nulla ex his quæ dicta sunt inquisitio ad inuicem, nulla collatio, nusquam memoria mandati illius quo te diuina lex cōmonet dicens: Interroga patres tuos, & dicent tibi: Presbyteros tuos, & annuntiabunt tibi. Alij ne hoc ipsum quidem patienter expectant, usq; quo lectiones in ecclesia recitētur. Alij uero nec si recitantur, sciunt, sed in remotioribus dominicæ domus locis, secularibus fabulis occupantur. De quibus ego ausus sum dicere, quia cum legitur Moyses, iam non uelamē super cor eorum, sed paries quidem & murus est positus. Si enim ille qui adest, qui audit, & intentus est, & quæ audit retractat & discutit, & quæ assequi non potest, percontatur, & discit, uix potest ad libertatem scientiæ peruenire. Illi qui abscondit aures suas ne audiat, & terga in faciem legentis obuertit, quomodo dicendus est uelamen habere superpositum cordi, ad quem ne ipsum quidem uelamē literæ quo sensus uelac qui est sonus uocis, accessit? Videamus ergo, ne nō solū cū Moyses legitur, sed & cum Paulus legitur, uelamen sit positum super cor nostrum. Et manifeste, si negligenter audimus, si nihil studij ad eruditionem, & intelligentiam conferimus, non se

Vera conuersio ad Deum.

Pl^o humana quæ diuina quærimus.

Christiano rum circa uerbū ne gligentia

non solum legis, & prophetarum scriptura, sed & apostolorum, Euangeliorum grandi nobis uelamine tegitur. Ego autem uereor ne per nimiam negligentiam & stoliditatem cordis, non solum uelata sint nobis diuina uolumina, sed & signata. Vt si detur in manus hominis nescientis literas liber legendus, dicat quia nescio literas: Si detur in manus hominis scientis literas, dicat, quia signatus est. Vnde ostenditur non studiū solum nobis adhibendum esse ad discendas literas sacras, uerum & supplicandum domino, & diebus ac noctibus obseruandum ut ueniat agnus ex tribu Iuda, & ipse accipiens librum signatum dignetur aperire.

Non solum studiū sed oratio etiā nobis necessaria

Augustinus in epistola tertia ad Volusianum.

Modus autem ipse dicendi, quo sacra scriptura contextitur, quamuis omnibus accessibilis, tamen paucissimis penetrabilis, ea quæ aperta continet quasi amicus familiaris sine furo ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea uero quæ in mysterijs occultat, nec ipse eloquiosus superbo erigit, quod non audeat accedere mens tardiuscula & inerudita, quasi pauper ad diuites, sed inuitat omnes humili sermone, quos non solum manifesta pascat sed etiam secreta exercent ueritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta fastidiantur, eadem rursus operata desiderant, desiderata quodammodo renouant, renouata suauiter intimantur. His salubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & maga oblectant ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus est animus, qui uel errando eā nescit esse saluberrimam, uel odit egrotando medicinā.

Scriptura omnibus accessibilis, sed non omnibus penetrabilis.

Zachariæ decimo: Petite à domino pluuiam in tempore serotino: & dominus faciet niues & pluuiā imbris: & dabit eis singulis herbam in agro. Quia simulachra locuta sunt inutile, & diuini uiderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustra, & uane consolabantur & cætera.

Prouerbiorum quinto: Bibe aquam de cisterna tua, & fluente putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui. Sit uena tua benedicta, & le-

tare cum muliere adolescētis tuæ. Cerua charissima, & gratissimus hinnulus. Vbera eius inebrient te omni tempore, & in amore eius delectare iugiter. Quare seduceris fili mi ab aliena, & foueris in sinu alterius?

Prouerb. vii. Dic sapientie soror mea es: & prudentia uoca amicam tua. Ut custodiat te à muliere extranea: & ab aliena quæ uerba sua dulcia facit.

Ambrosius ad Constantium, libro septimo, epistola quadragesima quarta.

Scriptura
diuina est
mare.

Doctrina
Christi a
quæ cõparatur.

Eccle. 12

Lausepistolæ
Iarũ Pauli
apostoli.

Mare est scriptura diuina, habens in se sensus profundos, & multitudinem prophetorum & enigmatum, in quod mare plura introierunt flumina. Sunt ergo flumines dulces atque perspicui, sunt & fontes niuei qui saluant in uitam æternam, sunt & sermões boni, sicut faui mellis, & gratæ sententiæ quæ animos audientium spirituali quodam potu irrigent, & preceptorum mortalium suauitate mulceant. Diuersa igitur scripturarum diuinarum fluenta. Collige aquam Christi, illam quæ laudat dominum. Collige aquam de pluribus locis quam effundunt nubes prophetice. Quicumque colligit de motibus aquam, atque ad se trahit, uel haurit ex fontibus, & ipse rigat sicut nubes. Imple ergo gremium mentis tuæ ut terra tua humescat, & domesticis irriget fontibus. Ergo qui multa legit & intelligit impletus, qui fuerit impletus alios rigat. Ideoque scriptura dicit: Si impletæ fuerint nubes, pluuiam in terram effundent. Sint ergo sermones tui profusi, sint puri & dilucidi, ut morali disputatione suauitate infundas populorum auribus, & gratia uerborum tuorum plebem demulceas, ut uolens quod ducis sequatur. Quod si aliqua uel in populo, uel in aliquibus contumacia uel culpa est, sint sermones tui huiusmodi ut audientem stimulent, compungant male conscium. Sermones enim sapientum tanquam stimuli.

Hieronymus in Apologia aduersus Iouinianum
tomo tertio.

Paulum apostolum proferam, quem quotiescunque lego, uideor mihi non uerba audire, sed tonitrua. Legite epistolas eius, & maxime ad Romanos, ad Galatas, ad Ephesios. In quibus totum in certamine positus, & uidebitis cum in testimonijs quæ sumit de ueteri testamento

teri testamento, quàm artifex, quàm prudens, quàm dissimulador sit eius quod agit. Videntur quædam uerba simplicia, & quasi innocētis hominis ac rusticani, & qui nec facere nec declinare nouerit infidias. Sed quocunq; respexeris fulmina sunt. Hæret in causa, capit omne quod tetigerit, tergum uertit ut superseret, fugam simulat, ut occidat & cætera.

Ex epist. Hieronymi ad Paulinum tomo quarto:

Paulus apostolus ad pedes Gamalielis legem domini & prophetas se didicisse gloriatur, ut armarus spiritualibus telis, potestea diceret confidenter: Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionū consilia destruentes, & omnem altitudinē extollentē se aduersus scientiam Dei, & captiuantem omnem intellectum ad obediendū Christo, & subiugare parati cunctam inobedienciā. Ad Timotheum scribit ab infantia sacriliteris eruditū, & hortat ad studiū lectionis, ne negligat gratiam quæ data sit ei per impositionem manus presbyteri. Tito præcipit ut inter cæteras uirtutes episcopi, quem breui sermōe depinxit, scientiā quoq; eligat scripturarum. Obtinentē, inquit, eum qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere. Sancta quippe rusticitas sibi sibi prodest, & quantum edificat ex uitæ merito ecclesiam Christi, tantum nocet si destruentibus non resistat.

Arma nostra uerbū Dei.

2. Tim. 1.

Ad Titū. 1

Sancta rusticitas solum sibi prodest.

Ecclesiastici primo: Fons sapientiæ uerbum Dei in excelsis, & ingressus illius mādāta æterna &c. Unus est altissimus creator omnium omnipotens & rex potens, & metuendus nimis: sedēs super thronum illius & dominans Deus. Ipse creauit illam spiritu sancto, & uidit & dinumerauit & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem, secundum datum suum præbet illam diligentibus se.

Esaia quinquagesimo quinto. Et quomodo descendit imber & nix de cælo, & illuc ultra non reuertitur, sed inebriat terram & infundit eam, & germinare

nare eam facit: & dat semen semināti, & panē comedi: sic erit uerbum meum quod egredietur de ore meo. Non reuertet ad me uacuum: sed faciet quęcumq; uolui: & prosperabitur in his ad quę misi illud.

Gregorius super Cantica.

Canti. 4

Fons hortorum, puteus aquarum uiuentium. Sed sciendum quod scriptura diuina in quibusdā manifesta existens, in quibusdam uero locis obscuram se prębens, & aliquando leuiter sicut fons potatur, & aliquando magna inquisitione eget, ut inuenta sumatur. Quod uero sanctę scripturę intellectus per aquam designetur, ostenditur alibi, cum diuina uoce de reprobis dicitur: Mittam eis sitim aquę & famē panis. Et per Esaiā dicitur: Auferet dominus ab Hierusalem & Iuda omne robur panis, & omne robur aquę. Vbi notandum quod robur panis prius, & postea robur aquę aufertur. Dum enim grauias scripturę dicta nō perquirunt ut mandantur, paulatim a scientia decedit mens, ut aliquando etiam nec leuia intellectu capiuntur.

Esaię. 3
Panis &
a quę signi-
ficatio.

Gregorius super Ezechielem libro primo. Homelia sexta in principio.

Prouer. 25
Sermonē
inuestigare
est gloria
Dei.

Tenebrosa aqua in nubibus aëris, quia obscura est scientia in prophetis. Sed Salomonis uoce attestate didicimus: Quod gloria regū cęlare uerbum, & gloria Dei est, inuestigare sermonem: quia & honor est hominum, eorum secreta abscondere: & gloria Dei est, mysteria sermonis eius aperire. Ipsa autem per se ueritas discipulis dicit: Quę dico uobis in tenebris, dicite in lumine, id est, aperte exponite, quę in allegoriarum obscuritatibus auditis. Magnę uero utilitatis est, ipsa obscuritas eloquiorum Dei, quia exercet sensum ut fatigatione dilatetur, & exercitatus capiat, quod capere nō potest otiosus. Habet quoq; adhuc maius aliud, quia scripturę sacrę intelligentia, quę si in cunctis esset aperta, uilisceret, in quibusdā locis obscurioribus tanto maiore dulcedine inuenta reficit, quanto maiori labore fatigat animam quę sita.

Verbi Dei
obscuritas
prodest

Ecclesiast. xvij. Qui uiuit in æternū creauit omnia simul: Deus solus iustificabitur, & manet inuictus rex in æternum. Quis sufficiet enarrare opera illius: Quis

lius? Quis em̄ inuestigabit magna lia eius? Virtutem autem magnitudinis eius quis enūriabit: aut quis adificiet enarrare misericordiam eius? Nō est minuere neque adijcere, nec est inuenire magna lia Dei. Cum consummauerit homo tūc incipiet: & cum quieuerit operabitur.

Augustinus Epistola tertia ad Volusianum.

Literarū: scilicet: profunditas.

Tanta est enim Christianarum profunditas literarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab incunte pueritia usq; ad decrepitā senectutem, maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. Non quod ad ea quæ necessaria sunt salutē, tāta in eis perueniatur difficultate: sed cum quisq; ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteq; nō uiuitur, tam multa, tamq; multiplicibus mysteriorum umbraculis opaca intelligenda proficientibus restant, tantaq; non solum in uerbis quibus ista dicta sunt, uerumetiam in rebus quæ intelligēdæ sunt latet altitudo sapiētiae, ut annosissimis, acutissimis, flagrantissimis cupiditate discendi hoc contingat, quod eadem scriptura quodā loco habet: Cum cōsummauerit homo, tūc incipit.

Ecclesia. 18.

Volusianus ad Augustinum, Epistola secunda.

Amplector gratiam muneris imperati, meq; libens in disciplinas tuas offero, ueteris sententiæ auctoritatem secutus, quæ nullam ad perdiscendam abundare credit ætatem. Neq; immemoro sapientiae studia nullis terminis neq; sine conlucido primordijs suis remorata uirtus nunquam adeo referatur adeuntibus, ut omnis protinus ad agnitionē patefcat.

Nulla etas ad oīa discenda sufficit.

Hieronymus ad Nepotianum de uita clericorum, tomo primo.

Vnde & sapiens uir ille Græciæ Themistocles cum expletis centum & septem annis, se mori cerneret, dixisse fertur, se dolere, quod tunc egrederetur de uita, quando sapere cœpisset.

Dolor Themistoclis.

Bernardus ad fratres de monte Dei.

Fortuita enim & uaria lectio, & quasi casu reperta, non ædicat, sed reddit animum instabilem: & leuiter admissa, leuiter recedit à memoria. Sed certis ingenijs immorādum est, & assuesciendus est animus. Quo em̄ spiritu scripturæ facte sunt, eo spiritu legi desiderant, ipso etiam intelligendæ sunt. Nunquam

Scriptura diuina spi-

ritu legi quam ingredieris in sensum Pauli, donec usu bonæ intentionis in lectione eius, & studio assidue meditationis spiritus eius imbiberis. Nunq̄ intelliges David, donec ipsa experientia, ipsos Psalmorum affectus indueris. Sicq̄ de reliquis.

Augustinus ad Memorium, Epistola cxxxi.

Est em̄ hic sanctus frater & collega noster Posidius per nostrum ministerium non literis illis, quas uariarum serui libidinum, liberales uocant, sed dominico pane nutritus, quantum ei potuit per nostras angustias dispensari. Quid em̄ aliud dicendum est eis qui cum sint iniqui & impij, liberaliter sibi uidentur eruditi, nisi quod in literis uere liberalibus legimus.

Ioan. 8. Si uos filius liberauerit, tunc uere liberi eritis? Neque enim habent congruum libertati, nisi quod habent congruum ueritati.

Ioan. 8. Vnde ille ipse filius, Et ueritas inquit liberabit uos. Non ergo illæ innumerabiles & impia: fabulæ, quibus uanorum plena sunt carmina poetarum, ullo modo nostræ consonant libertati. Non oratorum inflata & expolita mendacia, Non deniq̄ ipsorum philosophorum garrulæ argutiæ, qui uel Deum

Deum glorificauerunt. Absit omnino ut istorum uanitates & infantiæ mendaces, uentosa: nugæ, ac superbus error, recte liberales literæ nominentur, hominum scilicet infelicitium, qui Dei gratiam per Iesum Christum dominum nostrum, qua sola liberamur de corpore mortis huius, non cognouerunt, nec in eis ipsis quæ uera sunt senserunt. Historia sanè, cuius scriptores fidem se præcipue narrationibus suis debere profitentur, fortassis habeat aliquid cognitione dignū liberis, cū siue bona

Historici siue mala hominum narrantur, tamen uera narratur. Quam etiã in multis fallunt uis in eis cognoscendis, qui spiritu sancto non adiuti sunt, rursum moresq̄ colligere ipsa humanæ infirmitatis conditione compulsi sunt, quemadmodum non fallerentur in plurimis omnino non uideo. Est tamè in eis aliqua propinquitas libertatis, si uoluntatem mētendi non habent, nec homines fallunt, nisi cum ab hominibus humana infirmitate falluntur.

Tertullianus libro de præscriptione hæreticorum.

Vnde dicatur hæreses. Hæreses dictæ sunt Græca uoce ex interpretatione electionis, qua quis siue ad instituendas siue suscipiendas eas utitur. Ideo & sibi damnatū dixit hæreticum, quia & in quo damnatur.

illufor, fucciffi funt omnes qui uigilabant fuper iniquitatem, qui peccare faciebant homines in uerbo, & arguentem in porta fupplantabant, & declinauerunt fruftra à iuflo.

Sapientiz octauo: Attingit ergo à fine ufque ad finem fortiter, & difponit omnia fuauiter. Hanc amauit & exquisiui eam à iuuetute mea, & quaefui fponfam mihi eam affumere, & amator factus fum forme illius, & cætera. Quæ fcit præterita, & de futuris æftimat. Scit uerfutas fermonum & diffolutiones argumentorum: figna & monftra fcit antequam fiant, & euentus temporum & feculorum. Propofui ergo hanc adducere mihi ad conuiuadum, fcienf quonia m mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis & tædij mei. Intrans in domum meam conquiefcam cum illa. Non enim habet amaritudinem cõuerfatio illius: nec tædiũ conuictus illius, fed lætitiã & gaudiũ.

Hieronymus in Proæmio libri primi commentariorum ad Ephefios, tomo nono.

Meditatio & fcientia fcripturarũ ad quæ ualent.

Si quicquam eft Paula & Euftochium, quod in hac uita fapientem uirum teneat, & inter preffuras & turbines mundi æquo animo manere perfuadeat, id effe uel primum reor, meditationem & fcientiã fcripturarum. Cum enim à cæteris animantibus hoc uel maxime differam, quod rationale animal fumus, & loqui poffumus: Ratio autem omnis & fermo, diuinis libris continetur: per quos & Deũ difcimus, & quare creati fumus nõ ignoramus: miror quofdam extitiffe, qui aut ipfi fe inertiz & fomno dantes, nolint quæ præclara funt difcere: aut cæteros qui id ftudij habent reprehendendos putent. Quibus cum poffim diftrictius refpõdere, & breuiter eos uel offenfos dimittere, uel placatos, multo effe melius fcripturas legere, quã augendis & cumulandis opibus inhiare.

Primo Machabæorum decimo: Et fugierunt alienigenæ qui erant in munitionibus quas Bachides edificauit.

ficauerat, & reliquit unusquisq; locum suum, & abiit in terram suam, tantum in Bethsura remanserunt alii qui ex his qui reliquerat legem & præcepta Dei: erat enim hæc eis ad refugium.

Numeri uigesimalprimo: Et ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est dominus ad Moysen: Cõgrega populũ, & da ei aquam. Tunc cecinit Israël carmen istud: Ascendat puteus concinebant, puteus quem foderunt principes & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & in baculis suis.

Quarto Esdræ primo: Testor populi ueniẽtis gratiam, cuius paruuli exultant cum lætitia me non uidẽtes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quæ dixi. Et nunc frater aspice, quæ gloria, & uide populũ uenientem ab oriente, quibus dabo ducatum Abraham Isaac & Iacob & Ozeæ & Amos & Micheæ & Abdiq; & Ionæ, & cætera.

Zachariæ decimotertio: In die illa erit fons patẽs domui Dauid, & habitãtibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris & menstruate. Et erit in die illa dicit dominus exercituum. Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra. Et pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra, & cætera.

Quarto Esdræ secundo: Mittam tibi adiutorium pueros meos Esaiam & Ieremiam: ad quorum consiliũ sanctificauĩ, & cætera.

Hieronymus tomo octauo, In Psalmum lxxxvi.

Fundamenta eius in montibus sanctis. Versu.

Dominus narrabit in scriptura populorum, & principum, horum qui fuerunt in ea. Non dixit qui sunt in ea, sed qui fuerunt in ea. Dominus narrabit, & quomodo narrabit? Non uerbo, sed scriptura. In cuius scriptura? In populorum. Non suffi-

Scriptura principum quæ sit.

2. Cor. 13

Matth. 10

Scriptura omnibus data.

Apostoli uniuerso populo scripserunt.

cit in populorum, sed etiam principum dicit. Et quorum principum? Qui sunt in ea? Non dixit hoc, sed qui fuerunt in ea. Videte ergo quomodo scriptura sancta sacramentis plena est. Legimus Apostolum Paulum, legimus Petrum, & legimus illum dicentem: An experimentum eius queritis qui in me loquitur Christus? Et quod Paulus loquitur, loquitur Christus. Qui enim uos recipit me recipit. Dominus ergo noster atque saluator, narrat nobis & loquitur in scripturis principum suorum. Dominus narrabit in scripturis populorum, in scripturis sanctis. Quæ scriptura populis omnibus legitur, hoc est, ut omnes intelligant. Quod dicit hoc est: sicut scripserunt Apostoli, sic & ipse dominus: hoc est per Euangelia sua locutus est, non ut pauci intelligerent, sed ut omnes. Plato scripsit in scriptura, sed non scripsit populis, sed paucis. Vix enim intelligunt tres homines. Isti uero, hoc est, principes ecclesiæ, & principes CHRISTI, non scripserunt paucis, sed uniuerso populo. Et principum hoc est Apostolorum, & euangelistarum, horum qui fuerunt in ea. Videte quid dicat: Qui fuerunt, non qui sunt, ut exceptis Apostolis quodcumque aliud postea dicitur, abscindatur, non habeat postea autoritatem. Quamuis ergo sanctus sit aliquis post Apostolos, quamuis disertus sit, non habet autoritatem. Quoniam dominus narrat in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea.

Ezechielis tricesimoquarto: Væ pastoribus Israël qui pascunt semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod contractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quaesistis: sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia, & cætera. Viuo ego dicit dominus Deus, quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem omnium bestiarum agri, eo quod non esset pastor: neque enim quaesierunt pastores gregem meum, sed pascebant pastores

tores semetipsos, & greges meos non pascebant: pro
pterea pastores audite uerbum domini. Hæc dicit do-
minus Deus: Ecce ego ipse super pastores, requiram
gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam
ut ultra non pascant gregem meum, nec pascant am-
plius pastores semetipsos.

Esaiæ uigessimo octauo: Sacerdos & propheta ne-
scierunt præ ebrietate, absorpti sunt à uino, erraue-
runt in ebrietate, nescierunt uidentem, ignorauerunt
iudicium, & cætera. Et erit eis uerbum domini: man-
da remanda, manda remanda, expecta reexpecta, ex-
pecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi ut uadât
& cadant retrorsum & conterantur, & illaqueantur
& capiantur. Propter hoc audite uerbum domini ui-
ri illudores, qui dominamini super populum meum qui
est in Hierusalem, & cætera.

Hieronimus tomo sexto in Nahum prophetam,
capite tertio in fine.

Dormitauerunt pastores tui rex Assur,
& cætera.

Semper Diaboli studium est, uigilantes animas consopire.

Denique & in passione domini Apostolorum oculos graui sopore
premit, quos saluator suscitans ait: Vigilate & orate, ne inire
tis in tentationem. Et rursum: Quod uobis dico, omnibus dico,
uigilate. Et quia non cessat semper consopire uigilantes, quoscumque
ille deceperit, & quasi furui & pernicioso carmine Sirenarum
illexerit ad dormiendum, excitat sermo diuinus & dicat: Sur-
ge qui dormis, & eleuare, & illuminabit te Christus. In aduen-
tu ergo Christi & sermonis Dei, & doctrine ecclesiasticæ, & con-
summationis Niniuæ speciosissimæ quondam meretricis, ele-
uabitur & properabit populus, qui sub magistris ante fuerat
consopitus, & ibit ad montes scripturarum, ibique inueniet mon-
tes Moysen & Iesum filium Naue, montes prophetas, montes
noui testamenti, Apostolos & Euangelistas. Et cum ad tales
montes confugerit, & in huiusmodi montium fuerit lectione
uersatus,

Marci 14
Marci 13

In fine mss
di populus
per se uer-
bum Dei
leget.

lib. 10

uerfatus, si non inuenerit qui eum doceat. Messis enim multa, operarij autem pauci. Tunc & illius studium comprobabitur, qui confugerit ad montes, & magistrorum desidia coaruetur.

Hieronymus tomo quinto: in Hieremiam, cap. ix.

Et post Baalim, inquit, abierunt, quos didicerunt à patribus suis. Baal idolum Sidonioꝝ est, & est numeri singularis. Baalim uero pluralis numeri. Ergo nec parentum, nec maiorum error sequendus est, sed autoritas scripturarum, & Dei docentis imperium.

Non patrū
sed scriptu
ræ autori
tas seruā
da.

Malachia tertio: Inferte omnem decimam in horreum meum, ut sit cibus in domo mea, & probate me super hoc dicit dominus: Si non aperuero uobis cararactas cœli, & effudero uobis benedictionem usque ad abundantiam, & cœtera.

Esaiæ quinquagesimo quinto: Omnes sitientes uenite ad aquas, & qui non habetis pecuniam, prope te, emite & comedite. Venite emite absque argento & absque ulla commutatione uinum & lac. Quare appenditis argentum, non in panibus, & laborem uestrum non in saturitate? & cœtera.

Hieronymus super illud libro decimo quinto, capite quinquagesimo quinto.

Simul increpat eos, qui sequuntur sapientiam secularem, & peruersas hereticorum simulatasque doctrinas, & phariseorum traditiones, omnemque falsi nominis scientiam, quæ eleuat contra Deum, & magnis pretijs ac labore continuo appendit argentum pro ea disciplina, in qua non sunt panes: & sudat pro his cibus, in quibus nulla saturitas est. Ex quo ostenditur, eam sectandam esse sapientiam, quæ non est in folijs ac flore uerborum, sed in medullis ac fructibus sensuum: quæ non aurem præteruolat, sed animum reficit. Quam ut discamus, non transimus maria, nec magnis sumptibus indigemus, sed prope est uerbum in ore nostro, & in corde nostro.

Verbū Dei
sine argen
to discit.

Iob decimonono: Quare ergo nunc dicitis perfecti
quamur

quamur eum, & radicem uerbi inueniamus contra eum: Fugite ergo à facie gladij, quoniam ultor iniquitatum gladius est: & scitote esse iudicium.

Secundo Paralipomenon uigefimoquarto: Et reliquerunt templum domini Dei patrum suorum, seruiueruntque lucis & sculptilibus: & facta est ira domni contra Iudam & Hierusalem propter hoc peccatū. Mitebantque eis prophetas ut reuerterentur ad dominum, quos protestantes illi audire nolebant. Spiritus itaque Dei induit Zachariā filium Ioiadę sacerdotē, & stetit in cōspectu populi, & dixit eis: Hęc dicit dñs Deus noster: Quia transgredimini præceptum domini quod uobis non proderit, & dereliquistis dominū ut dereliqueret uos. Qui congregat aduersus eum miserunt lapides iuxta regis imperium, & cætera.

Esaie octauo: Omnia enim quę loquitur populus iste coniuratio est, & timorem eius ne timeatis neque paueratis. Dominū exercituum ipsum sanctificate & ipse pavor uester, & ipse terror uester, & erit uobis in sanctificationem: in lapidem autē offensionis & in petram scandali duabus domibus Israēl, & in laqueū & in ruinam habitantibus Hierusalem, & cætera.

Secundo Paralipomenon uigefimo: Sed cū ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus refidui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

Tertio Regum uigefimosecundo: De Michea propheta, quem percussit Sedechias.

Amos septimo: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israēl. Non adñciam ultra superinducere eum, & demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israēl desolabuntur. Et consurgam super domum Hieroboam in gladio. Et misit Amasias sacerdos Bethel

ad Hieroboam regem Israël dicens: Rebellaui contra te Amos in medio domus Israël: non poterit terra sustinere omnes sermones eius, & cætera.

Sapientiae decimo: Hæc uenditum iustum non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eum: descenditque cum illo in foueam, & in uinculis nõ dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni & potèriam aduersus illos qui eum deprimebant: & mendaces ostendit qui maculauerunt illum, & dedit illi claritatem æternam. Hæc populum iustum & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum opprimebant. Intrauit in animam serui Dei, & stetit contra reges horredos in portentis & signis.

Hieronymus in Hieremiam tomo quinto, capite uigefimosexto.

Et audierunt sacerdotes & prophete, & omnis populus Hieremiam loquentem uerba hæc in domo domini, & cætera.

Nota mores etiã nostri temporis.

Verbũ Dei lucro & auaritię contrariatur.

Sacerdotes & prophete (quos pseudoprophetas manifestus Septuaginta transtulerunt,) irascuntur Hieremiæ, quod uera prædicat, & subuerso templo, & ciuitate deserta, sit peritura religio, & lucra ex religione uenientia: idcirco apprehendunt eum, & consentiente sibi populo, morti destinant: quare dixerit in nomine domini, sicut Silo erit domus hæc: & urbs desolabitur, eo quod nõ sit habitator. Si quãdo igitur propter mandata domini & fidei ueritatẽ, uel sacerdotes nobis uel pseudoprophete, uel deceptus populus irascitur, nõ magnopere curamus, sed exequamur sententiam Dei, nequaquã præsentia mala, sed futura bona animo cogitantes. (Et congregatus est omnis populus aduersus Hieremiã in domũ domini, & cætera.) Hieremias in templo uerba domini prophetabat, & dixerat, domum istam sicut Silo, & urbem hæc in maledictionem dabo, cunctis gentibus terræ: statimque à sacerdotibus, & prophetis, & populo seditione commota, omne uulgus aduersus prophetam congregatur in templum, ubi erat propheta: & sacerdotum,

tum, ac prophetarum vulgūq; manibus tenebatur. Quod cum audissent principes ciuitatis, qui in domo regia uersabantur, transierunt siue ascenderūt de domo regis in domum domini. Notandumq; q̄ ire ad domum domini, semper ascensus sit. **Principes sint iudices uerbi.** Deruntq; in introitu portæ dñi nouæ. Principum em̄ erat officium sedere in porta domus dñi, & ibi negotiū, & seditionis cognoscere ueritatem. Noua aut̄ porta dicitur: quia qui sedebāt in ea, & iudicio præerāt, sacerdotum, & pseudoprophetaꝝ cā lumina resistebant. Et locuti sunt sacerdotes, & cætera. Seditio urbis principibus in porta templi, & in porta noua qui de regis palatio ad templū cucurrerant, ut seditio populi sedaret, & cōcione populi cōgregata, accusant sacerdotes, & pseudoprophetaꝝ Hieremiā, perieratq; propheta, quantum fuit in sacerdotibus, & prophetis, si accusatores ipsi habuissent iudicij potestatem. Ex quo intelligimus crudeliores fuisse in prophetā, per inuidiam sanctitatis, qui religione uidebantur dediti, q̄ qui necessitatibus publicis præerant, & cætera.

Psalmo centesimo decimo octauo: Narrauerūt mihi iniqui fabulationes, sed nō ut lex tua. Omnia mandata tua ueritas: iniqui persecuti sunt me, adiuua me.

Secūdo Paralipomenon tricesimosexto: At illi subsannabant nuntios Dei, & paruipendebāt sermones eius: illudebantq; prophetis, donec ascenderet furor dñi in populum eius, & esset nulla curatio, & cætera.

Hieronymus tomo quarto, in regula Monachorum.

Veritas quidem claudi & ligari potest, uinci non potest, quæ Veritas & suorum paucitate cōtenta est, & multitudine hostium non uinci non terretur. Possunt homines quāuis iusti aliqua simulare pro potest. tempore, ob suam aliorumq; salutem.

Chrysostomus in Psephmatibus.

Nulla subsidio opus habet ueritatis robur, etiā si innumerū sint qui eam conent extinguere: quin per eos qui uim illi face re nunt, tam nihil obscurat, ut etiam multo clarior & subtilior euadat: ridens insanientes illos, & frustra sese torquētes.

Threnorum quarto: Paruuli petierunt panem, &

non erat qui frangeret eis.

Primo Machabæorum sexto: Et remanserunt in sanctis uiris pauci, quoniã obtinuerat in eos fames: & dispersi sunt unusquisque in locum suum.

Exodi decimotertio: Memento diei huius, in qua egressi estis de Aegypto, & de domo seruitutis: quoniam in manu forti duxit uos dominus de loco isto, ut non comedatis fermentatũ panem & cætera. Non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis. Narrabisq; filio tuo in die illa dicēs: Hoc est qd̄ fecit mihi dominus quando egressus sum de Aegypto. Et erit quasi signũ in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos: & ut lex domini semper sit in ore tuo, & cætera.

Hieronymus in Ezechielem tomo quinto, capite duodecimo in fine.

Panem suum in solitudine comedent, & aquam suam in desolatione bibent, & cætera.

Possumus iuxta anagogen habitatores Hierusalem credentes Christo dicere, qui habitant in ecclesia. Et si per peccata illius offensam meruerint, comedant panem cum egestate, & bibant aquam cum mœrore & angustia. Nõ cibum panis, nec potum aquæ sed famem sermonis, & doctrinæ Dei sustinētes. Quando enim uel uitio principum, qui capiendi sunt, & tradendi Babylonis, uel nostra duritia perdiderimus sermonem Dei, aquasq; non meruerimus habere utiles, tunc in dolore & penuria nostrum sumemus cibum, & terra perdet multitudinem credentium, & ciuitates quæ in toto orbe intelliguntur ecclesiæ desolabuntur, & terra deserta erit, ut omnes sciant quia offensa sit domini. Quod quidem in persecutionis tempore intelligere possumus, & cætera.

Proverbiorum nono: Aquæ furtiuæ dulces sunt, et panis absconditus suauior.

Ecclesiastici undecimo: Admitte ad te alienigenam,

Fames uerbi Dei plaga maxima.

nam, & subuertet te in turbine: et abalienabit te à uisjs proprijs.

Ecclesiastici uigesimaltertio: Homini fornicario omnis panis dulcis, nō fatigabitur transgrediens usque ad finem. Omnis homo qui trāsgreditur lectum suum contemnens animam suam, & dicens: quis me uidet? Tenebræ circundant me, & cætera.

Genesis decimoquarto: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chanaam in quorū terra habito: sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo.

Hieronymus in epistolam ad Titum tomo nono, capite tertio.

Stultas autem quæstiones, & cætera.

Dialectici quorum Aristoteles princeps est, solent argumen- **Quæstio-**
 rationum retia tendere, & uagam Rhetoricæ libertatem in **nes, & lites**
 syllogismorum spinera cōcludere: hi ergo qui in eo totos dies **uerboꝝ re**
 & noctes terunt, ut uel interrogent uel respondeant: uel dent **futantur.**
 propositionem uel accipiant, assumāt, confirment, atq; cōclu-
 dant, quosdā contentiosos uocant: qui ut libet, nō ratione sed
 stomacho disputent litigantium. Si igitur illi hoc faciūt, quo-
 rum proprie ars contentio est: quid debet facere Christianus
 nisi omnino fugere contentionē? Rixæ quoq; legales penitus
 respuendæ sunt, & Iudæoꝝ stultitiæ relinquendæ. Sunt enim
 inutiles, & uanę: quę tantum speciē scientiæ habent, cæterum
 nec dicentibus, ne audiētibus profunt. Quid em̄ mihi prodest
 scire quot annos uixerit Mathusalem: quoto ætatis suę anno
 Salomon sortitus sit coniugem: ne forsitan Roboam undeci-
 mo ætatis illius anno natus esse credatur? & multa istiusmodi,
 quæ aut difficile est inuenire propter librorum uarietatem, &
 (dum paulatim de inemendatis inemendata scribunt) errores
 inolitos: aut etiā si inuenerimus magno studio & labore nihil
 profutura cognouimus. Frequenter accidit ut habeamus pu- **Pugnę uer-**
 gnas legis, nō ob desideriu ueritatis, sed ob iactantiā gloriæ, **boꝝ uanā**
 dum apud eos qui audiunt, docti uolumus æstimari: aut certe **gloriā quę**
 ex hoc rumusculo turpia sectamur lucra. Quid enim prodest **runt.**
 6 3 spu

spūmantibus labijs, & latratu garrire canum, cum simplex & moderata respōsio, aut possit te placare si uera est: aut si falsa, leniter à te & placabiliter emendari?

Ecclesiastes quarto: Non contradicas uerbo ueritatis ullo modo, & de mēdacio ineruditionis tuę confundere.

Hieremię quadragesimoquarto: Sermonē quem locutus es ad nos in nomine domini nō audiemus ex te: sed facientes faciemus omne uerbum quod egreditur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, reges nostri & principes nostri in urbibus Iuda & in plateis Hierusalem: & saturati sumus panibus & bene nobis erat, malumq; non uidimus. Ex eo autē tempore quo cessauimus sacrificare reginæ cœli & libare ei libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame consumpti sumus, & cætera.

Iudicum secundo: Suscitauit dominus iudices qui liberarent eos de uastantium manibus: sed nec eos audire uoluerunt, fornicantes in dijs alienis, & adorantes eos. Cito deseruerunt uiam per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata domini omnia fecere contraria, & cætera.

Hierony. in Hiere. tomo sexto, capite uigesimo.

Verbi Dei signis exarsuans est. Quia factus est sermo domini in opprobrium, & in derisum tota die. Et dixi: Non recordabor eius (siue nō nominabo dominum) nec loquar ultra in nomine eius. Et factus est in corde meo, quasi ignis exestuans, claususq; in ossibus meis, & derisi feci (siue dissolutus sum,) ferre nō sustinens, & cætera. Clamante me atq; dicente, quod iam Babylonius ueniret exercitus, & omnia hostilis gladius prædaretur: uersus est mihi sermo dñi in opprobrium, atq; derisum, dum tarditatē prophetiæ putāre esse mendacium. Quam ob rem in mea mēte decreui, ut ultra ad populum Dei uerbis non loquerer, nec nomen illius nominarem.

narem. Quod cum pudore superatus, uerecunde quidem, sed stulte cōstituissem, factus est, inquit, in corde meo, quasi ignis exēstuās, claususq; in ossibus meis, siue undiq; dissolutus sum, ita ut ferre nō possem. Cōceptus em̄ animo sermo diuinus, nec ore prolatus ardet in pectore. Vnde & Paulus loquitur: Si euāgelizauero, nō est mihi gloria. Necessitas em̄ mihi incūbit. Vā em̄ mihi est nisi euāgelizauero: si em̄ uolens hoc ago, mercedē habeo: si autē inuitus, dispensatio mihi credita est. Sed & pleriq; doctōr in Ecclesia, usq; hodie similia sustinent: audientes uituperationem multorum congregatorū: aduersum se in circuitu, atq; dicentiū: Persequimini, & persequamur eos.

Tertatio eo
rū qui prae
dicant uer
bum Dei.
1. Cor. 9

Hieronymus in Michcā capite sexto, tomo sexto.

Congregationem diuitiarum sequitur mendacium, & manus assueta thesauros condere, fraudulentam linguam possidet. Veritas paupertatem, mendacium diuitias parit. Cum hoc facerent principes uestri, nolui uos statim subuertere, sed paulatim cōpi percutere, & plagis uarijs admonere. Misi in uos famem, misi sitim, misi morbos, & hostilem in circuitu uastitatem: seges frumenta non attulit, oleum pressa oliua non fecit, uinum steriles uindemiae negauerunt. Aduersus iniquitates, & mēsuras dolosas, & pondera fraudulenta, hec intuli supplicia. Quia uero custodisti oēs ceremonias idololatriæ, quæ Amri rex impius constituerat, & omne opus domus Achab, & Hiezabel, pro mea lege seruasti, impulsus sum scelere tuo, ut darem te, & habitatores tuos in sibilum, & opprobriū populi mei portantes, & cætera.

Veritas
paupertatem
parit.

Hieremiæ quinto: Prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in nouissimo eius?

Hieronymus in Amos, tomo sexto capite secundo.

Et prophetis mandabitur, dicentes: ne prophetetis.

Quod & Amos propheta, quem nunc habemus in manibus præcipit Amasias sacerdos Bethel: & Hieremiæ à rege mandatum est, ne uerbis domini loqueretur ad populum, intantum, ut etiam sermones eius ignibus concremaret.

Verbi Dei
prohibitio

NE PROPHETETIS, qui liuore superati, prohibent

hibent eruditos uiros doctrinæ proferre sermonem. Et dicente domino: Vade dic populo huic, illi econtrario iubent, ne loquaris in nomine domini: maxime si ille qui doceat, non turpi lucro, & gloriæ atq; iactantiæ, sed utilitati legentium, audientiumque prouideat.

Sapientiæ decimo octauo: Cum enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu mediū iter haberet, omnipotens sermo tuus dñe, exiliens de cælo à regalibus sedibus durus debellator in mediā exterminij terram profiliuit, gladius acutus in simulatum imperium tuum portans, & stans repleuit oīa morte, & usq; ad cælum attingebat stans in terra.

Hieronymus tomo octauo, in Psalmum centesimum quadragesimum quintum.

Qui custodit ueritatem in seculum.

Verbū dñi
manet in
æternum.

Si nos opprimit mendacium, non contristemur. Custodit dominus ueritatem in seculum. Nescio quis contra nos mentus est, & magis illi creditur mentienti, quàm nobis uerum dicentibus. Non debemus desperare. Custodit dominus ueritatem in seculum. Christus est ueritas. Veritatem loquamur, & ueritas nobis seruat ueritatem.

Facit iudicium iniuriam patiētibus, dat escam esuriētib; Dominus soluit compeditos, & cætera.

Etiam si tardauerit, non desperes. Veniens ueniet & saluabit. Hoc solum fit in nostra conscientia, quia iuste patimur, & cætera.

Quare filius Dei dicitur uerbum Dei.

Ad Titum primo: Manifestauit autem temporibus suis uerbum suum in prædicatione quæ credita est mihi secundum præceptum saluatoris nostri Dei.

Augustinus libro de fide & symbolo, capite tertio.

Verbum autem patris ideo dictum est, quia per ipsum innotescit pater. Sicut ergo uerbis nostris id agimus, cum uerum loquimur, ut noster animus innotescat audienti, & quicquid
secreti

secreti in corde gerimus, per signa huiusmodi ad alterius cognitionem proferatur: Sic illa sapientia quam Deus pater genuit, quoniam per ipsum innotescit signis secretissimis pater, uerbum eius convenientissime nominatur. Inter animum autem nostrum & uerba nostra quibus eundem animum ostendere conamur, plurimum distat. Nos quippe non gignimus sonantia uerba, sed facimus: quibus faciendis materia subiacet corpus. Plurimum autem interest inter animum & corpus. Deus uero cum uerbum genuit, id quod est ipse genuit, neque de nihilo, neque de aliqua iam facta materia conditaque, sed de seipso id quod est ipse. Hoc enim & nos conamur cum loquimur, si diligenter consideremus nostram uoluntatis appetitum, non cum mentimur, sed cum uerum loquimur. Quid enim aliud molimur, nisi animum ipsum nostrum, si fieri potest, cognoscendum & perspiciendum animo auditoris inferre, ut in nobis quidem ipsi maneamus, nec recedamus a nobis, & tamen tale iudicium quo fiat in altero nostra notitia proferamus, ut quantum facultas concedit, quasi alter animus ab animo per quem se indicet proferatur. Deus autem pater qui uerissime se indicare animis cognituris & uoluit & potuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit, quia uirtus etiam eius et sapientia esse dicitur, quia per ipsum operatus est, & disposuit omnia. De quo propterea dicitur: Attingit a sine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter &c.

Verbum
patris filii
Dei.

Verbum
quare pater
genuit.

Origenes in Diuersos Ho. secunda To. quarto.

Et uerbum caro factum est. Si itaque quod plus est proculdubio precessit, cur incredibile uidetur, quod minus est posse consequi? Si filius Dei factus est homo (quod nemo eorum qui eum recipiunt ambigit) quid mirum, si homo credens in filium Dei, filius Dei futurus sit? Ad hoc siquidem uerbum in carnem descendit, ut in ipsum caro, id est homo credens, per carnem in uerbum ascendat, ut per naturalem filium unigenitum, multi filii efficiantur adoptiui. Non propter seipsum uerbum caro factum est, sed propter nos, qui non nisi per uerbi carnem potuissemus in Dei filios transmutari. Solus descendit, ut cum multis ascenderet: de hominibus Deos facit, qui de Deo fecit hominem. In eadem, Verbum quippe incarnatum Dominus noster Iesus Christus plenitudinem gratiae secundum humanitatem

Verbum
quare descendit in
carnem.

Per uerbū
humanana
tura est sa-
nata.

nitatem accepit, quoniam caput est ecclesie & primogenitus est creaturæ uniuersæ, hoc est, totius uniuersaliter humanitatis, quæ in ipso & per ipsum sanata & restituta est. In Christo dico, quoniam maximum & principale exemplū gratiæ quæ nullis præcedentibus meritis homo efficitur Deus, ipse est, & in ipso primordialiter manifestatum est. Per ipsum uero, quoniam de plenitudine diuinitatis eius nos omnes accepimus gratiam deificatiōis per gratiam fidei, quæ in eum credimus, & actionem quæ mandata eius custodimus & cætera.

De spiritu sancto.

Ioannis decimoquarto: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, et alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum spiritum ueritatis quem mundus non potest capere.

Ioannis decimoquinto: Cum autem uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à patre, spiritum ueritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & uos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis & cætera.

August. lib. de fide & symbolo, capite nono.

De spiritu sancto autem, non tam copiose ac diligenter disputatum est à doctis & magnis diuinarum scripturarum tractatoribus, ut intelligi facile possit eius proprium, quo proprio fit, ut eum neq; filium neq; patrem dicere possimus, sed spiritum sanctum: nisi quod eum donum Dei esse prædicant, unde etiam donum Dei satis significari uolunt charitatem esse spiritum sanctum. Non enim reconciliamur illi nisi per dilectionem, quæ etiam filij Dei nominamur, nõ iam sub timore tanquam serui, quia consummata dilectio foras mittit timorem: & spiritum libertatis accipimus, in quo clamamus: Abba pater. Et quia recõciliati & in amicitiam reuocati per charitatem, poterimus omnia secreta domini cognoscere, propterea de spiritu sancto dicitur: Ipse uos inducet in omnem ueritatẽ. Propterea & fidẽtia prædicandæ ueritatis quæ impleti sunt in aduentu eius Apostoli, recte charitati tribuitur, quia & diffidentia timori datur, quam cõsummatio charitatis foras mit-

Donū Dei
spūs sanct⁹
dicitur

Ioan. 6

TRIPLICI CONFESIONE 299

ras mittit. Et ideo etiā donum Dei dicit, quia eo quod quisque Spiritus sanctus di-
nouit non fruitur, nisi & id diligat. Frui autem sapientia Dei, lectio est.
nihil aliud est, q̄ ei dilectione cohærere: Neq; quisquam in eo
quod percipit permanet nisi dilectione, & ideo Spiritus sanctus
Deus dicitur, quoniam ad permanendū sanciantur quęcunq;
sanctificantur. Nec dubium est a sanciendo sanctitatem uoca-
ri. Verum hæc dici possunt facile & credi: uideri autem nisi pu-
ro corde quomodo se habeant omnino non possunt. Quapro-
pter siue ista uera sit sententia, siue aliud aliquid, fides incon-
cussa tenenda est, ut Deum dicamus patrem, Deū filium, Deū
spiritum sanctum: neq; Deos tres, sed istam trinitatem unum
Deum, neq; diuersos natura, sed eiusdem substantiæ: Neque
ut pater aliquando sit filius, aliquando sit spiritus sanctus:
sed pater semper pater, & filius semper filius, & Spiritus san-
ctus semper Spiritus sanctus. & cætera.

Trinitatis
uera con-
fessio.

De penitentiā & triplici con- fessione, scilicet diuina, fraterna et publica.

Confessio diuina.

Psalmo tricesimo primo:

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniusti-
tiam meam non abscondi. Dixi confitebor
aduersum me iniustitiam meam domino, &
tu remisisti impietatem peccati mei.

Psalmo quinquagesimo: Quoniam iniquitatem
meam ego cognosco, & peccatum meum contra me
est semper. Tibi soli peccaui & malum corā te feci.

Psalmo ceteresimo quinto: Confitemini domino qm̄
bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Prima Ioannis primo: Si confiteamur peccata no-
stra fidelis est Deus & iustus, ut remittat nobis pec-
cata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.

Confessio fraterna.

Matthæi quinto: Si ergo offers munus tuum ad
altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus ha-
bet ali-

bet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum.

Iacobi ultimo: Confitemini alterutrum peccata uestra & orate pro inuicem.

Ecclesiastici uicesimo octauo: Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat irā, & à Deo quaerit misericordiam. In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur.

Confessio publica, & excommunicatio.

Marthæ decimo octauo: Si peccauerit in te frater tuus, uade corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum uel duos, ut in ore duorum uel trium testium stet omne uerbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiae. Si autem ecclesia non audierit sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen dico uobis, quaecumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in caelo, & quaecumque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo.

Prima Corinthiorum quinto: Omnino auditur inter uos fornicatio, & talis fornicatio qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Et uos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio uestrum, qui hoc opus fecit.

Secunda Corinthiorum secundo: Si quis autem contristauit me, non me contristauit, sed ex parte, ut non onerem omnes uos. Sufficit illi qui eiusmodi est obseruatio quæ fit à multis, ita ut econtrario magis donetis & consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui eiusmodi est. Propter quod obsecro uos, ut

TRIPlici CONFessione. 103

ues ut confirmetis in illum charitatem & cætera.

Augustinus ad Seleucianum, epistola centesima quinta.

Est enim pœnitentia, bonorum & humilium fidelium pœnitentia quotidiana in qua pœctora tundimus dicentes: Dimitte nobis debita nostra &c. Atq; his uerbis humiliantes animas nostras, quotidianã quodã modo agere pœnitentiã nõ cessam⁹.

Pœnitentiã diffinitio.

Idem sermone tertio de natiuitate domini.

Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnitentes, ut tibi amarum sapiat in animo, qd ante dulce fuit in uita, & qd te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente. Iam tunc bene ingemiscis, & dicis ad Deum: Tibi soli peccaui, & malum coram te feci &c.

Vera pœnitentiã quæ fit.

Augustinus libro decimo Confessionum, capite secundo.

Tibi ergo domine manifestus sum quicumq; sum, & quo frustu tibi confitear dixi. Neque enim id ago uerbis carnis & uocibus, sed uerbis animæ & clamore cogitationis, quem nouit auris tua. Cum enim malus sum, nihil aliud est confiteri tibi, quã displicere mihi: Cum uero pius, nihil aliud est confiteri tibi, quã hoc non tribuere mihi: quoniam tu domine benedicis iustum, sed prius eum iustificas impium. Confessio itaq; mea Deus meus in conspectu tuo tibi tacite fit, & non tacite. Tacet enim strepitu, clamat affectu. Neq; enim dico recti aliquid hominibus, quod non à me tu prius audieris, aut etiam tu aliquid tale audies à me, quod non mihi tu prius dixeris.

Confessio iusti & peccatoris.

Cap. 3

Quid mihi ergo est cum hominibus ut audiant confessiones meas, quasi sanaturi sint omnes languores meos? Curiosum genus ad cognoscendam uitam alienam, desidiosum ad corrigendam suam. Quid à me quærunt audire qui sim, qui nolunt à te audire qui sint? Et unde sciunt cum à meipso de meipso audiunt, an uerum dicam, quando quidem nemo scit hominum quid agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Si autem à te audiunt de seipsis, non poterunt dicere, mentitur dominus. Quid est enim à te audire de se, nisi cognoscere se? Quis porro cognoscit, & dicit falsum est, nisi

Spiritus scit quæ sint in homine.

ipse mens

ipse mētiatur? Sed quia charitas omnia credit, inter eos utiq;
quos connexos sibi met unum facit, ego quoq; domine sic tibi
confiteor, ut audiant homines, quibus demonstrare non pos-
sum an uera confitear, sed credunt mihi quorum mihi aures
charitas aperit. Veruntamen tu medice meus intime, quo fru-
ctu ista faciam eliqua mihi: Nam confessiones præteritorum
malorum meorum, quæ remifisti & texisti, ut beares me in
te, mutans animam meam fide & sacramento tuo, cum legun-
tur & audiuntur, excitant cor ne dormiat in desperatione,
& dicat: non possum, sed euigilet in amore misericordiae tuæ,
& dulcedine gratiæ tuæ qua potens est omnis infirmus qui
sibi per ipsam fit conscius infirmitatis suæ & cætera.

Chrysostomus in epistolam ad Hebræos Homelia
tricesima prima, capite duodecimo.

Peccatorū
cōtinuata
memoria
utilis.

Eadē ha-
bet to. 4
Hom. 41.
Psal. 36

Magnum bonum est ut quis peccata sua agnoscat, & me-
moriā eorum perseveranter retineat. Nullum inuenitur ca-
le remedium, sicut eorum continuata memoria. Nihil sic ser-
gnem reddit hominem ad nequitiam perpetrandam. Persua-
deamus igitur nobis peccasse nos, nec sola lingua pronūciat,
sed etiam intima conscientia: nec tantum nos peccatores esse
dicamus, sed etiam ipsa peccata specialiter singula compute-
mus. Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neq; ut te apud
alios accuses, sed obedire te uolo prophetæ dicenti: Reuela do-
mino uiam tuā. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud
uerum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lin-
gua, sed conscientiæ tuæ memoria, & tunc demum spera mi-
sericordiam: te posse cōsequi, si habueris in mēte peccata tua
cōtinue, nunq; malū aduersus proximum in corde retinebis.

Chrysostomus in Psal. Miserere, Hom. secunda.

Peccata autem tua dicito ut deleas illa. Si confunderis ali-
cui dicere quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua. Non
dico ut confitearis conferuo tuo, ut exprobret, dicito Deo,
qui curat ea. Hæc enim si non dixeris ignorat ea Deus? Num-
quid à te uult ea agnoscere? Cum faciebas ea, præsto erat. Cui
admitteres, nouerat. Peccare nō erubuisti, & confiteri erube-
scis, dicito in hac uita, ut in illa requiem habeas.

Ambrosius de poenitentia Petri Apostoli, sermo-
ne quadagesimosexto.

Petrus

TRIPLICI CONFESIONE. 1303

Petrus prorupit ad lachrymas, nihil uoce precatus. Inuenio quod fleuerit, non inuenio quid dixerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Recte plane Petrus fleuit & tacuit, quia quod deferri solet, non solet excusari. Et quod defendi non potest, abluui potest. Lauat enim lachryma delictum, quod uoce pudor est confiteri. Lachrymæ ergo uerecundiæ consulant pariter & saluti, nec erubescunt in petendo, & impetrant in rogando. Lachrymæ inquam tacite quodam modo preces sunt, ueniam non postulant, & merentur: causam non dicunt, & misericordiam consequuntur, nisi quod utiliores lachrymarum preces sunt, quæ sermonum: quia sermo in precando forte fallit, lachryma omnino non fallit. Sermo enim interdum non totum profert negotium, lachryma semper totum prodit affectum. Et ideo Petrus iam non utitur sermone, quo se fellerat, quo peccauerat, quo fidem amiserat, ne per id non ei credatur ad confitendum, quo usus fuerat ad negandum. Ac per hoc mauult causam suam flere, quam dicere: & quod uoce negauerat, lachrymis confiteri. Inuenio autem & aliud cur tacuerit Petrus, ne tam cito ueniæ postulatio per impudentiam plus offenderet, quam impetraret. Solet enim citius mereri indulgentiam, qui uerecundius deprecatur. In omni igitur culpa ante flendum est, sic precandum. Scimus iam hoc exemplo quemadmodum nostra peccata curemus. Ecce nihil nobis Apostolus nocuit quod negauit, & plurimum profuit quod & emendauit.

Matt. 26
Confessio
Petri apostoli.

Lachrymæ in penitentia laudantur.

Exemplum curationis peccatorum.

Eandem sententiam habet libro commentariorum super Lucam, lib. decimo, capite xvi.

Ex collecto Bedæ super illud Pauli ad Collossenses tertio: Supportantes inuicem. Et allegatur ex tractatu quinquagesimo octauo Augustini super Ioannem, in nostris codicibus tamen non reperitur.

Lauando iam bonorum atque mundorum discipulorum pedes, significauit dominus, propter humanos quibus in terram uersamur affectus, quantumlibet profecerimus in apprehensione iustitiæ, nos sine peccato non esse. Quod subinde abluui interpellado pro nobis, cum oramus patrem qui in cælis est, ut debita nostra dimittat nobis, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.

Ioan. 13
Latio pedum discipulorum quid significat

bus nostris. Quomodo ergo ad hunc intellectum poterit pertinere hoc, quod ipse postea docuit, ubi sui operis statim exposuit rationem dicens: Si ego laui uestros pedes dominus & magister, debetis & uos alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis? Nunquid dicere possumus, quod etiam frater fratrem a delicti poterit contagione mundare? Imò uero id etiā nos esse admonitos in huius dominici operis altitudine nouerimus, ut confessi inuicem delicta nostra, oremus pro nobis, sicut Christus interpellat pro nobis. Audiamus Apostolum Iacobum hoc ipsum euidentissime præcipientem atque dicentem: Confitemini inuicem delicta uestra, & orate pro uobis, quia ad hoc dominus nobis dedit exemplum. Si enim ille qui ullum peccatum nec habuit nec habebit, orat pro peccatis nostris, quanto magis nos inuicem pro nostris orare debemus? Et si dimittit nobis ille, cui non habemus quod dimittamus, quanto magis dimittere debemus inuicem nobis, qui sine peccato hic uiuere non ualemus? Quid enim uidetur in hac altitudine sacramenti dominus significare, cum dicit: Exemplum enim dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis, nisi quod apertissime dicit Apostolus: Donantes inuicem, si quis aduersus aliquem habet querelam, sicut & donauit uobis, ita & uos. Inuicem itaque nobis delicta donemus, & pro nostris delictis inuicem oremus, atque ita quodammodo inuicem pedes nostros lauemus. Nostrum est donante ipso ministerium charitatis & humilitatis exhibere: Illius est exaudire, ac nos ab omni peccatorum contaminatione mundare per Christum, & in Christo, ut quod etiam alijs dimittimus, hoc est in terra soluimus, soluat in cælo.

Augustinus de uerbis domini super Matthæum sermone decimosexto.

Matth. 18

Adhibe illi duos, uel tres testes. Si nec ipsos audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Noli illum iam deputare in numero fratrum tuorum, nec ideo tamen salus eius negligenda est. Nam & ipsos ethnicos, id est, gentiles, & paganos in numero quidem fratrum non deputamus, sed tamē salutē eorū inquirimus. Hoc ergo audiuius dominum ita monentem, & tanta cura præcipientem, ut etiā hoc adderet continuo: Amen dico uos

Frater fratrem a peccato quō absoluit.

Confessio unde sacramentū dicitur. Collos.;

dico uobis, quæcunq; ligaueritis super terram, ligata erunt & in cælo, & quæcunq; solueritis super terram, soluta erunt & in cælo. Cæpisti habere fratrem tuum, tanq; publicanum, ligas illum in terra, sed ut iuste alliges uide. Nam iniusta uincula dirumpit iustitia. Cum autem correxeris, & concordaueris cum fratre tuo, soluisti illum in terra. Cum solueris in terra, solutus erit & in cælo. Multum non tibi præstas sed illi, quia multum nocuit non tibi, sed sibi.

Soluere & ligare inuicem possumus

Deuteronomij uicesimoquarto: Obserua diligenter ne incurras plagam lepræ: sed facies quæcunq; docuerint te sacerdotes leuitici generis iuxta id qd præcepit eis: & implete solcite.

Leuitici decimo: Præceptum sempiternum est in generationes uestras: & ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & prophanum: inter pollutum & mundum: doceatisq; filios Israël omnia legitima mea, quæ locutus est dominus ad eos per manum MOYSI.

Ezechielis quadragesimoquarto: Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis. Et cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis, & iudicabunt leges meas.

Ezechielis uigesimosecundo: Coniuratio prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens captiensq; prædam animas deuorauerunt, opes & precium acceperunt. Viduas eius multiplicauerunt in medio eius. Sacerdotes eius contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea. Inter sanctum & prophanum non habuerunt distantiam: inter pollutum & mundum non intellexerunt: & à sabbatis meis auerterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum.

Hiero. in Matthæum, capite decimosexto.

u Et tibi

Et tibi dabo clauēs regni cœlorum, et cœtera:

Ignorantia
circa cla-
ues ecclesie
Leuitici. 13

Istum locum Episcopi & presbyteri non intelligentes, alii quid sibi de pharisæorum assumūt supercilio, ut uel damnent innocentes, uel soluere se noxios arbitrentur, cum apud Deum, non sententia sacerdotum, sed reorum uita quærat. Legimus in Leuitico de leprosis, ubi iubentur, ut ostendant se sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc à sacerdote immun- di fiant: non quo sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quo habeant notitiam leprosi, & non leprosi: & possint discernere qui mundus, quiue immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum uel immundū facit, sic & hic alligat uel soluit episcopus & presbyter, non eos qui infontes sunt uel noxi, sed pro officio suo cū peccatorum audierit uarietates, scit qui ligandus sit, quiue soluendus.

Leuit. decimotertio: Homo in cuius cute et carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi luscens quippiā, id est, plaga lepræ: adducetur ad Aarōn sacerdotē, uel ad unumquemlibet filiorum eius.

Numeri quinto: Præcipe filiis Israël ut eiciant de castris oēm leprosum: & qui semine fluit, pollutusq; est super mortuo, tam masculum quàm foeminam eijcite de castris, ne contaminent ea cum habitauerint uobiscum.

Deut. xvij. Si difficile et ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem et sanguinē, causam et causam, lepram et lepram: et iudicium inter portas tuas uideris uerba uariari: surge et ascende ad locum quem elegerit dominus Deus tuus: ueniesq; ad sacerdotes Leuitici generis, et ad iudicem qui fuerit illo tēpore: quæresq; ab eis qui indicabunt tibi iudicij ueritatem: et facies quodcūq; dixerint qui præsumt loco quē elegerit dominus, et docuerint te iuxta legem eius: sequerisq; sententiā eorum: nec declinabis ad dexteram neq; ad sinistram.

Beda in Lucam libro quinto, capite lxviij.

Ite ostendite uos sacerdotibus. Et factum est, dum irent mī
 dati sunt. Nullum dominus eorum quibus hæc corporalia be-
 neficia præstitit inuenitur misisse ad sacerdotes, nisi leproso:
 quia uidelicet sacerdotium Iudæorum, figura erat sacerdotij
 futuri regalis, qd est in ecclesia, quo consecrantur omnes per-
 tinentes ad corpus Christi summi & ueri principis sacerdotij.
 Et quisquis hæretica prauitate, uel superstitione gentili, uel
 iudaica perfidia uel etiam schismate fraterno, quasi uario co-
 lore per Christi gratiam caruerit, necesse est ad ecclesiam ue-
 niat, coloremq; fidei uerum quem acceperit ostendat. Cætera
 uero uitia tanquam ualetudines, & quasi membrorū animæ
 atq; sensuum, per seipsum interius in conscientia & intellectu
 dominus sanat, & corrigit. Denique & PAVLVS uoce do-
 mini audita: Quid me persequeris, & ego sum IESVS quem
 tu persequeris. Ad ANANIAM tamen missus est, ut illo
 sacerdotio quod in ecclesia constitutum est, sacramentum
 doctrinæ fidei perciperet, & uerus eius approbare color, nō
 quia non potest per seipsum dominus facere (nam quis alius
 etiam hæc facit in ecclesia) sed ut ipsa societas congregatorū
 fidelium adprobando in inuicem, atq; communicando ueræ
 fidei doctrinam, in omnibus quæ dicuntur uerbis uel signan-
 tur sacramentis, tanq; unam speciē ueri coloris obducat. Cor-
 nelius etiam cū & elemosynæ eius acceptæ, & preces eius au-
 ditæ illi ab angelo nuncientur, propter doctrinæ tñ sacramen-
 torumq; unitatē ad Petrum iubetur mittere, tanq; illi & suis
 diceretur, ite ostendite uos sacerdotibus, nam & cū irent, mī-
 dati sunt. Iam enim ad eos uenerat Petrus, sed ipsi tamen non
 dum accepto baptismatis sacramento, nondum spiritualitèr
 ad sacerdotes peruenerant, & tamen infusione spiritus sancti,
 & admiratione linguarum, eorum mundatio declarata est.

Matth. 17
Leprosi
quare ad sa-
cerdotes
mittebant.

Acto. 9
Paulus ad
Ananiam
mittitur,
ut uerbū
ab eo au-
diat.

Acto. 10
Petrus ad
Corneliū
mittitur.

Secundo Paralipomenon tricesimoquarto: Quo-
 niā audisti uerba uoluminis, atq; emollitum est cor
 tuum, et humiliatus es in cōspectu domini super his
 quæ dicta sunt contra locum hunc et habitatores
 Hierusalem: reueritusq; faciem meam scidisti uesti-

DE POENITENTIA ET
 menta tua, & fleuisti coram me: ego quoq; exaudiam
 te dicit dominus & cætera.

Prima Ioannis secundo: Scribo uobis filioli quonia
 m remittuntur uobis peccata uestra propter no
 men eius.

Ioannes Chrysoſtomus, tomo sexto, sermone de
 pœnitentia & confessione.

Nunc autem neq; necessarium testibus præsentibus confite
 ri, cogitatione fiat delictorum exquisitio, absq; teste sit hoc iu
 dicium. Solus te Deus confitentem uideat. Deus qui nõ expo
 brat peccata tua, sed soluit peccata propter confusionem.

Idẽ tomo septimo, Homelia nona de pœnitentia.
 Medicinæ locus hic est, non iudicij. Non pœnas, sed pecca
 torum remissionem tribuens, Deo solũ dic peccatum tuũ &c.
 Cyprianus in libro de lapsis.

Non potest seruus remittere quod in dñm cõmissum est.
 Ecclesiastici decimosextimo: Conuertere ad domi
 num & relinque peccata tua: & precare ante faciem
 domini, & minue offendicula. Reuertere ad domi
 num, & auertere ab iniustitia tua: & nimis odito exe
 crationem, & cognosce iustitias & iudicia Dei, & sita
 in sorte propositionis & orationis altissimi.

Ecclesiast. xxxv. Sacrificiũ salutare est attendere
 mandatis, & discedere ab omni iniquitate &c. & de
 precatio pro peccatis recedere ab iniustitia. Benepla
 citum est domino recedere ab iniquitate &c.

Iob undectimo: Si iniquitatẽ quæ est in manu tua
 abstuleris à te, & non mãserit in tabernaculo tuo ini
 iustitia: tunc leuare poteris faciem tuam absq; macu
 la: eris stabilis & non timebis. Miseriæ quoque obli
 uisceris: & quasi aquarum quæ præterierunt non re
 cordaberis: & quasi meridianus fulgor confurget tibi
 ad uesperam. Et cum te consumptum putaueris,
 orieris

TRIPlici CONFessione. 309
orieris ut lucifer: & habebis fidutiam propofita tibi
spe: & defoffus securus dormies. Requiefces & non
erit qui te exterreat.

Ambrofius libro de Cain, & Abel.

Remittuntur peccata per Dei uerbum, cuius Leuites inter
pres, & quidam executor est.

Peccata re
mittuntur
per uerbū,

Idem libro de Noë & Arca.

Ingrēdiēte medico Dei uerbo, ad ufitationem animæ, quæ
diutina ægritudine laborabat, difceptationum improbitate,
& paffionum acerbitate, prius debuerunt cauſæ ægritudinis
amputari. Principium enim medicinæ eſt, cauſas languoris
incidere, ne diutius ea quæ nocent ad incrementum ægritudi
nis miniſtrētur. Quod nos etiam lex docet, Leui. xiiij. Cum
ſteterit enim lepra, ut iam non diffundatur, tunc ait mundā
eſſe lepræ ſtationem quandam & manſionem. Quicquid enim
præter naturam mouetur, immundum eſt. Hæc igitur eſt ani
mæ ſanitas, hæc ſalubritas mentis, ut affluētia ceſſet erroris,
ſiſtatur culpa ne ſerpat. Ceſſante incentiuo culpæ, atq; delicti
ſalus tuta eſt, atq; inoffenſus uigor animæ ſe refundit.

Principiū
medicinæ

Ambroſius ſermone tertio, in Pſalmum Beati im
maculati.

Vade oſtende te ſacerdoti.

Quis eſt uerus ſacerdos, niſi ille qui ſacerdos eſt in æternū?

Tertullianus libro de pœnitentia.

Cæterum inter fratres atq; conſeruos, ubi communis ſpes,
metus, gaudium, dolor, paſſio (quia communis ſpiritus de cō
muni domino & patre) quid tuos aliud quā te opinaris? Quid
conſortes caſuum tuorum, ut plauſores fugis? Non poteſt cor
pus de unius membri uexatione lætum agere: condeleat uni
uerſum, & ad remedium conlaboret neceſſe eſt. In uno & alte
ro eccleſia eſt, eccleſia uero Chriſtus. Ergo cum te ad fratrum
genua protendis, Chriſtum contrectas, Chriſtus exoras.
Aequè illi cum ſuper te lachrymas agunt, Chriſtus patitur,
Chriſtus patrem deprecatur. Facile impetratur ſemper quod
ſilius poſtulat & cætera.

Auguſt. ſuper Ioan. tract. cxxiiij. cap. xxi.

Et tibi dabo claues & cætera.

Matth. 16

Non à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut non Christus à Christiano, sed Christianus à Christo uocatur. Ideo quippe ait dominus: Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, quia dixerat Petrus: Tu es Christus filius Dei uiui. Super hanc ergo, inquit, petra quã confessus es, ædificabo ecclesiam meam. Petra aut̃ erat Christus, super quod fundamentũ etiã ipse ædificatus est Petrus. Fundamentũ quippe aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Ecclesia ergo quæ fundat̃ in Christo, clauces ab eo regni cælorum accepit in Petro, id est, potestatem ligandi soluendiq; peccata.

Ecclesia sola clauces à Christo accepit.

August. de uerbis dñi in Matth. sermo. xij.

Ecclesie fundamentũ Christus

Tu es ergo inquit Petrus, & super hanc petram quam confessus es, super hanc petram quã cognouisti dicēs: Tu es Christus filius Dei uiui, ædificabo ecclesiam meam. Super me ædificabo te, nõ me super te. Nam uolentes homines ædificari super homines dicebant: Ego quidem sum Pauli, ego autem Appollo: ego uero Cepha, ipse est Petrus. Et alij qui nolebãt ædificari super Petrum, sed super petram, ego aut̃ sum Christi. Apostolus aut̃ Paulus ubi cognouit se eligi, & Christum contemni, Diuisus est, inquit, Christus? Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est: aut in nomine Pauli baptizati estis? Quomodo nõ in Pauli sic nec in Petri: sed in nomine Christi, ut Petrus ædificaretur supra petra, nõ petra super Petrum &c. Domine si tu es, iube me uenire ad te super aquas. Non em̃ possum hoc in me: sed in te. Agnouit quid sibi esset à se, quid ab illo cuius uoluntate credidit se posse, quod nulla infirmitas humana possit. Ergo si tu es iube: quia cum iusseris fiet. Quod ego nõ ualeo præsumendo: tu potes iubendo. Et dominus, ueni inquit. Et sine ulla dubitatioe Petrus ad uerbũ iubentis, ad præsentiam sustentantis, ad præsentiam regentis, sine ulla cunctatione desiluit in aquas, & ambulare cepit. Potuit quod dominus: non in se sed in domino. Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc aut̃ lux, sed in domino. Quod nemo potest in Paulo, nemo in Petro, nemo in alio ullo Apostolorũ, hoc potest in domino. Ideo bene Paulus utiliter se contemnens, illum commendans, Nunquid Paulus, inquit, pro uobis crucifixus est? &c. Non ergo in me, sed mecũ: non sub me, sed sub illo &c.

1. Cor. 1.

Possimus oia, sed in domino.

Ephesio. 5.

Origenes super Mattheum Hom. prima.

Vere

TRIPLICI CONFESIONE. 311

Vere ergo ad Petrum quidem dictum est: Tu es Petrus &c. nomen omnibus apostolis, & omnibus quibusq; perfectis fidelibus dictum uidetur, qm̄ omnes sunt Petrus, & petra, & in omnibus ædificata est Ecclesia Christi, & aduersus nullum eorum qui tales sunt, portæ prævalent inferorum. Tamē ex eo qd sequitur uideamus. Putas soli Petro dantur à Christo clauēs regni cœlorū, & nemo alius beatorum accipiet eas? Si cōmune est inter om̄es quod dicitur, Dabo tibi clauēs regni cœlorum, quomodo non omnia quæ superius sunt relata ad Petrum, omnium uideantur esse communia? Apud Ioannē em̄, dans spiritum sanctum Iesus discipulis suis, per insufflationem sic dicit: Accipite spiritum sanctum &cæt. quasi omnib⁹ talibus constitutis, qualis erat & Petrus. Omnes enim qui imitatores sunt Christi similiter petrae cognominantur.

Clauēs ecclēsiæ sunt cōmunes.

August. lib. primo Retract. cap. uicesimoprimum.

In hoc libro dixi in quodam loco de apostolo Petro, quod in eo tanq̄ in petra fundata sit ecclesia, qui sensus etiam cantatur ore multorum in uersibus beatissimi Ambrosij, ubi de gallo gallinacio hoc ait: Hoc ipsa petra ecclesia Cantante, culpā diluit. Sed scio me postea sæpissime sic exposuisse: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meā, ut super hanc intelligeretur quem confessus est Petrus dicens: Tu es Christus filius Dei uiui.

Augustini retractatio de fundamento ecclēsiæ.

Origenes in Matthæum, Homelia prima. Tu es

Petrus & super hanc petram & cætera.

Quoniam alii qui episcopatus uendicant locū utuntur hoc textu, quemadmodū Petrus, & clauēs regni cœlorū acceptas habentes à Christo docent, quoniā qui ligati ab eis fuerint, in cœlo esse ligatos, & qui ab eis soluti fuerint, id est, remissionē acceperint, esse & in cœlo solutos. Dicendum est quoniā bene dicunt, si opera habent illa, propter quæ dictum est illi Petro: Tu es Petrus, & tales sunt, ut super eos ædificetur ecclesia Christi, si portæ inferorum non prævalent eis. Alioquin ridiculū est ut dicamus, qui uinculis peccatorum suorum ligatus est & trahit sua peccata sicut funem longum, & tanq̄ iuge lorum tituli iniquitates suas, propter hoc solum quod episcopus dicitur, habere huiusmodi potestatem, ut soluti ab eo, sint soluti in cœlo, aut ligati in terris, sint ligati in cœlo. Sit ergo episcopus irreprehensibilis, qui alterum ligat, aut soluit: di-

Ille solus potestatem Petri habet, qui & opera illi⁹ habet.

1. Tim. 3
Opera epi-
scopi.

gnus ligare uel soluere in cœlo: sit uni⁹ uxoris uir, sobri⁹, ca-
stus, or natus, hospitalis, docibilis, non uinolentus, nō percu-
sor, sed modestus, non litigiosus, non concupitor pecuniarū,
bene præsidentis domui suæ, filios habens subditos in omni ca-
stitate. Si talis fuerit nō iniuste ligabit super terram, neq; sine
iudicio soluet. Si enim fuerit quis ut ita dicam Petrus, & non
habuerit quæ in hoc loco dicuntur quasi ad Petrum, & puta-
uerit se posse ligare ut sint ligata in cœlo, & soluere ut sint so-
luta in cœlo, ipse sese fallit, non intelligens uoluntatem scri-
pturæ, sed inflatus incidit in iudicium diaboli.

Chrysoftomus in opere imperfecto capite uicesi-
mo tertio: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui
clauditis regnorum cœlorum &c.

Regnum
cœlorum
scripturæ
dicuntur.
Clauis ec-
clesiæ est
uerbū Dei.

Regnum enim cœlorum dicuntur scripturæ, quia in illis in-
sertum est regnum cœlorum. Ianua earum intellectus earū.
Aut regnū cœlorum est beatitudo cœlestis. Ianua autem est
iustitia per quam intratur. Clauicularij autem sunt sacerdo-
tes quibus creditum est uerbum docendi & interpretandi scri-
pturas. Clauis autem est uerbum scientiæ scripturarum per
quam aperitur hominibus ianua ueritatis. Ad apertio autem
est interpretatio uera.

Ecclesiastici xxxiiij. Ab immundo quid mundabi-
tur? & à mendace quid uerum dicetur?

Numeri decimo octauo: Excubabuntq; leuitæ ad
præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita dū
taxat ut ad uasa sanctuarij & ad altare nō accedant,
ne et illi moriant, & uos pereatis simul. Sint autem
tecū, & excubent in custodijs tabernaculi, & in omni-
bus ceremonijs eius. Alienigena non miscebitur uo-
bis &c. Tu autem & filij tui custodite sacerdotium ue-
strum, & omnia quæ ad cultum altaris pertinent: &
quæ intra uelum sunt per sacerdotes administrabun-
tur. Si quis externus accesserit, occidetur.

Secundo Paralipo. decimonono: In Hierusalem
quoque constituit Iosaphat leuitas & sacerdotes &
principes

TRIPLICI CONFESIONE.

principes familiarum ex Israël, ut iudicium & causam domini iudicaret habitatoribus eius: præcepitq; eis dicēs: Sic ageris in timore domini fideliter & corde perfecto. Omnem causam quæ uenerit ad uos fratrum uestrorum qui habitant in urbibus suis, inter cognitionem & cognitionem, ubicunq; est quæstio de lege, de mandato, de ceremonijs, & iustificationibus, ostendite eis ut non peccent in dominum, cætera.

Theophylactus in Ioannem, capite octauo.

Remittere em̄ peccata solius Dei est. Ideo dicit: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, & uos igitur serui estis, quia peccatores. Insuper quia uerisimile erat illos dicere, quãuis tali seruituti obnoxij sumus, sed sacrificia habemus, sed sacerdotes, qui purgabūt nos à peccatis, dicit quod & illi serui sint. Omnes enim peccauerunt, & indigent gloria Dei. Et sacerdos uestri quum & ipsi serui sint non habent potestatem alijs dimittendi peccata, quod & ipse Paulus manifestius dicit. Opus habet sacerdos pro seipso offerre, sicut etiã pro populo, quia & ipse infirmitati obnoxius est. Seruus, inquit, non manet in domo, hoc est, non habet potestatem expendendi, eo quod non sit pater familias, hoc est, dominus domus. Filius autem domus domus est, & manet in domo. Domum autem dicit potestatem, sicut & alio loco principatū ita nominat: In domo (dicens) patris mei mansiones multæ sunt. Igitur uestri quidē sacerdotes cum serui sint, potestatem non habent remittendi peccata. At filius ego manens in domo, hoc est, potestate & principali autoritate, quum sim dominus domus libertatem uobis concedo. Omnia enim mea sunt, & æqualis potentia & potestatis cum patre sum, & si ego liberos uos reddidero, tunc uera libertate redimemini.

Remittere peccati solius Dei est.

Roma. 8
Hebræo. 9

Domus Dei quid significat.

Idem in Matthæum, capite decimo octauo:

Amen dico uobis, quæcunque alligaueritis super terram, & cætera.

Si tu, inquit, offensus habes cum qui te iniuria affectit, sicut publicanum & gentilem, erit ille & in cælo talis: si autem solueris eum, hoc est, ignoueris, erit ei & in cælo condonatum.

Non enim solum quæ soluant sacerdotes, sunt soluta: sed quæcumque & nos iniuria affecti uel ligamus, uel soluimus, & ipsæ erunt ligata uel soluta.

Sapientia decimonono: In memoria enim sermorum tuorum exterminabantur, & uelociter sanabantur, ne in altam incidentes obliuionem non possent tuo uti adiutorio. Etenim neque herba, neque malagma sanauit eos: sed tuus domine sermo qui sanat omnia.

Clemens epistola prima ad Iacobum fratrem domini

Quod si forte alicuius cor uel liuor, uel infidelitas, uel aliud malum ex his quæ superius memorauimus, latenter irrepserit, non erubescat qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc huic Per uerbum Dei peccata soluunt. Disciplina primitiue Ecclesiæ. qui præest, ut ab ipso per uerbum Dei & consilium salubre curetur, quo possit fide integra, & operibus bonis pœnas æterni ignis effugere, & ad perpetuam uitæ præmia peruenire. Diacos nos uero Ecclesiæ, tanquam oculi sint Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum uerecundia, actus totius Ecclesiæ perferunt diligenter, si quem uideant uicinum fieri præcipitio, & proximum esse peccato, ut referat hæc ad Episcopum, ut commoneri ab eo possit is, qui in præcipitium lapsurus est, uti reuocet & non corruat in peccatum. Negligentiores quoque, & eos qui rarius ad audiendum uerbum Dei accedunt, nec solite ad Episcopi tractatum ueniunt, ipsi commoneant & hortentur. Si enim assidui sint ad audiendum, non solum uitæ æternæ ex salubri commotione capient lucra, uerum & quæcumque illæ sunt tristitiæ uel morores, qui ex præsentis uitæ necessitatibus, & cladibus temporum ueniunt, quæque malore feruntur omnia prædicatione ueritatis, & uitæ æternæ doctrina & eruditione purgata. Alioquin si multo tempore auditum subtrahant à uerbo Dei, ut remaneant in cultu uitiorum, sine dubio Deum dimisere, ac sentibus occupati, ad quid aliud nisi ad ignem talis hæc terra præparabitur?

Hilarius de trinitate libro sexto.

Petro reuelauit pater ut diceret: Tu es filius Dei. Super hæc igitur confessionis petram, Ecclesiæ ædificatio est. Hæc fides Ecclesiæ est fundamentum, hæc fides regni cœlestis habet clauces.

TRIFLICI CONFESSIOE.

315

nes, hæc fides quæ in terra soluerit aut ligauerit, & ligata sunt Ecclesia in cœlis & soluta. Hæc fides paternæ reuelationis est munus. Paulo post: Sin uero hæc sola fides confessio Christum Dei filium omnium beatitudinum gloriam meruit in Petro, necesse est ut ea quæ creaturam potius ex nihilo confitebitur, clauis regni cœlorum non adeptæ, & extra fidem ac uirtutem Apostolicam constituta, nec Ecclesia sit ulla nec Christus.

Augustinus in epistolâ beati Ioannis tractatu I.

Ille talis uir non dixit, aduocatum habetis apud patrē: sed **1. Ioan. 2**
 si quis peccauerit, aduocatum, inquit, habemus: Non dixit habetis, nec me habetis dixit, nec ipsum Christum habetis dixit, sed & Christum posuit non se: & habemus dixit, non habetis. Humilitas
 Maluit se ponere in numero peccatorum, ut haberet aduocatum in Ioannis
 Christum, quæ ponere se pro Christo aduocatum, & inueniri in Ioannis
 ter dānandos superbos. Fratres, Iesum Christum iustum ipsum Apostoli.
 habemus aduocatum ad patrem, ipse propitiatio est peccatorum nostrorum. Hoc qui tenuit, hæresim non fecit, hoc qui te alium non ha
 nuit schismata non fecit: Vnde enī facta sunt schismata? Cum dicimus pro
 cunctis homines: Nos iusti sumus. Cum dicunt homines: Nos sancti sumus. Vnde facta sunt
 nos impetramus: Ioannes autē quid dixit? Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrē Iesum Christum iustum. Sed dicta sunt
 et aliquis: Ergo sancti non petunt pro nobis? Ergo Episcopi schismata.
 & uidete, quia & præpositi cōmendant se populo. Nam **Coloss. 4**
 stolus dicit plebi: Orātes simul & pro nobis: Orat Apostolus
 pro plebe, orat plebs pro Apostolo: Oram⁹ pro uobis fratres,
 sed & uos orate pro nobis: Inuicē pro se omnia mēbra orant,
 caput pro omnibus interpellat. Propterea non mirū quia se
 quitur & hic, & claudit ora diuidentibus Ecclesiā Dei. Quia dixit Iesum Christum iustum habemus aduocatum, & ipse est pro
 pitatio peccatorum nostrorum, propter illos, qui se diuisuri erāt
 & dicturi: Ecce hic est Christus, ecce illic, & uelle eum ostendere **Matth. 24**
 re in parte, qui emit totum & possedit totum.

Exodi uigesimo: Quod si altare lapideum feceris mihi, non edificabis illud de sectis lapidibus. Si enim le uaueris cultrū super eam, polluerur. Nō ascendes per gradus ad altare meū, ne reuelctur turpitudine tua.

Augu-

Augustinus in epistolam beati Iohannis, tractatu
secundo.

1. Ioh. 2. Scribo uobis filioli, quia remittuntur uobis peccata per nomen eius.

Peccata remittuntur per nomē Dei. Sed per cuius nomen remittuntur peccata? Nunquid Augustini? Ergo nec per nomen Donati. Videtis quis Augustinus, aut quis Donatus? Nec per nomē Pauli, nec per nomen Petri. Nam diuidētibus sibi Ecclesiam, & partes facere de unitate cū piētibus, parturiēs paruulos mater charitas, in Apostolo exponit uiscera sua, conscindit quodammodo uerbis uerba sua, plorat filios quos uidet efferrī, reuocat ad unum nomen eos, qui multa nomina sibi facere uolebāt: repellit ab amore suo, ut Christus ametur, & dicit: Nunquid Paulus pro uobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quid dicit? Nolo mei sitis, sed mecū sitis. Mecum estote, omnes illius sumus, qui pro nobis mortuus est, qui pro nobis crucifixus est.

Charitas reuocat nos ad unū nomen.

1. Cor. 1. lo mei sitis, sed mecū sitis. Mecum estote, omnes illius sumus, qui pro nobis mortuus est, qui pro nobis crucifixus est.

Ex historia tripartita, libro undecimo, capite tricesimoquinto.

SOZOMENVS.

Confessio patrū antiquorum. Quoniam omnino non peccare, diuinū & ultra humanam naturam esse cognoscitur, peccantibus autem & poenitentiam agentibus, ueniam Deus dari præcipit, qui uero confiteri resurgunt, maius peccatorum onus acquirūt: propterea uisum est antiquis Pontificibus, ut uelut in Theatro sub testimonio ecclesiastici populi delicta pandantur. Et ad hanc rem presbyterum bonæ conuersationis seruantem; ac sapiētem uirum statuerunt: ad quem accedentes hi, qui deliquerant, delicta propria fatebantur. At ille secundum uniuscuiusq; culpam, indicabat & multam. Quod etiā hactenus diligēter in Occidentibus seruatur ecclesijs, & maxime apud Romā, ubi etiam locus est certus poenitentiu. Stant em̄ rei, & uelut in lamentationibus constituti. Cum enim sacra celebratio fuerit adimpleta, illi communionē non percipiētes cum gemitu & lamentatione seipsos in terram prosternūt. Ad quos cōcurrēns episcopus, & ipse cū lachrymis & gemitu spiritali prosternitur, & omnis Ecclesiæ plebs stetibus inundat. Post hoc aut prior surgit episcopus, & eleuat iacentes in terra. Tum cōpetenter pro poenitentibus

Publica illa confessio qualis erat

TRIPlici CONFessione.

317

rentibus facta oratione, dimittit omnes. At illi afflictionibus sponte uacantes aut ieiunijs, aut abstinētia lauacri, aut suspensione ciborū, aut rebus alijs quæ iubentur, expectant commūne tempus quod decernit Episcopus. Constituto uero tempore uelut quoddā debitum exoluentes, afflictione de peccato curati, cum populo cōmunionē participātur. Hæc ergo antiquitus Romani Pontifices usq; ad nostrū cōseruauerunt tēpus. Porro Constantinopoli presbyter super pœnitentes fuit usq; ad illud tempus, quo quædā mulier nobilissima, cum peccata sua fuisset cōfessa, & ei a presbytero fuisset præceptū ut ieiunaret, & Deo operibus supplicaret, cum hoc obseruaret, crebrius in Ecclesia cū Diacono se cōcubuisse confessa est. Hoc cū populus cognouisset, sauebat in sacerdotes, quasi per eos facta fuisset iniuria ecclesiæ. Tum Nectarius Episcopus remouit Diaconū sceleratum, & quibusdā sua dentibus ut singulos ad commūnicandum iudicio cōscientiæ suæ relinqueret, etiam presbyterū nequaquā super pœnitentes esse præcepit. Et ex illo antiquitatis consuetudo sublata est, cum (ut arbitror) minora peccata pro pudore confessionis, et subtilitate examinationis patrentur.

Scelus ex
confessio
ne ortum
Cōstanti
nopolis.

De correptione fraterna.

Prouerbiorum nono:

Noli arguere derisorem, ne oderit te.
Corripe sapientem, & amabit te.

Leuitici decimonono: Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum.

Prouerbiorum uigesimo octauo: Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.

Ecclesiastici quarto: Ne reueraris proximū tuū in casu suo: nec retineas uerbum in tempore salutis.

Ecclesiastici decimonono: Corripe amicum ne forte non intellexerit, & dicat non feci: aut si fecerit, ne iterum

iterum addat facere. Corripe proximum, ne forte nō dixerit: & si dixerit ne forte iteret. Corripe amicum, sæpe enim fit commissio: & non omni uerbo credas. Est qui labitur lingua sua sed non ex animo. Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? Corripe proximum antequam commineris.

Augustinus ad Felicitatem & Rusticum, epistola octogesima prima.

Nunquid tamen ideo non debemus reprehendere & corrige fraterem, ne securus tendat in mortem? Solet enim fieri, & frequenter accedit, ut ad horā contristetur cum reprehēditur, & resistat, & contendat, & tamen postea cōsideret secum in silentio ubi nemo est nisi Deus & ipse, & timet displicere hominibus, quia corripitur, sed timet displicere Deo, quia non corrigitur, & deinceps nō faciat illud in quo iuste reprehēsus est, & quantum odit peccatum suum, tātum diligit fratrem, quē sensit hostē peccati sui. Si autē de illo numero est, de quo dictū est: Corripe stultum, & adiciet ut oderit te, non de charitate illius dissentio nascitur, sed tamen charitatem reprehensoris sui exercet, & probat, quia non eius reprehenditur odium, sed dilectio quæ cogit reprehēdere imperturbata perdurat, etiam cum ille qui reprehēsus est odit. Si autem ille qui corripit, redere uult malum pro malo ei qui corripienti indignatur, non fuit dignus qui corriperet, sed dignus planē qui etiam ipse corripī deberet. Hæc agite ut inter uos aut non existant indignationes, aut exorta statim celerrima pace perimantur. Maiore date operam concordandis uobis quā redarguendis, quia si acutum corrumpit uas si diutius ibi fuerit, sic ira corrumpit cor, si alium diem durauerit.

Augustinus ad Festum, Epistola clxvi.

Cum tam perspicua ueritas aures & corda hominū feriat, tāta quosdam malæ cōsuetudinis uorago submersit, ut omnibus autoritatibus rationibusq; resistere, q̄ consentire malint. Resistunt autem duobus modis, aut seuiendo, aut pigrescendo. Quid igitur hic faciat Ecclēsiæ medicina, salutem omninū materna charitate conquirens, tanquam inter phreneticos, & lethargicos æstuans? Nunquid contemnere, nunquid desistere uel de-

Charitas
reprehendere non
desistat.

Reprehen
sio ex dile
ctione fiat

Verbo Dei
dupliciter
resistitur.

uel debet uel potest: Vtrisque sit necesse est molesta, quia neutris est inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari. Sed perseverat diligentia charitatis, phreneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestati, quandoque agri sunt indignantur, sed ambo sanati gratulantur.

Idem epistola sequenti, de adolescente facto Donatista, & matrem interficere uolente.

Veruntamen ego tanto animi dolore percussus, quid facerem, nisi saltem loquerer? An uero ista illi faciunt, & mihi dicitur tace? Auertat à me Deus hanc amentiam. Et cum ipse mihi imperet per Apostolum suum, & dicat, ab Episcopo refelli oportere docentes quæ non oportet, ego illorum indignationibus territus taceam?

Correptio
ex compas
sione fiat.
Tit. 1

Augustinus epistola clxix. ad Eusebium.

Nam cum Deus imperet ut loquamur & prædicemus uerbum, & docentes quæ non oportet refellamus, & instemus oportune atque importune, sicuti dominicis, & Apostolicis litteris probo, nullus hominum mihi silentium de his rebus per suadendum arbitretur. Violenter autem uel latrocinanter si quid audendum putauerint, non deerit dominus ad tuendam Ecclesiam suam, qui iugo suo in gremio eius toto orbe diffuso, omnia terrena regna subiecit.

Augustinus Bonifacio, epistola clxxxij.
Bene enim agere, & illicita non prohibere, consensus erroris est.

Matthæi uigesimotertio: Et dicitis si fuisset in diebus patrum nostrorum, non fuisset socij eorum in sanguine prophetarum.

Chrysostomus in opere imperfecto, capite xxij.

Semper Iudæi præteritorum sanctorum cultores fuerunt, Sanctorum & præsentium contemptores. Nam uolentibus male uiuere, præteritorum semper contraria uidetur esse correptio, dicente Salomone: Arum cultores sapientem, & cætera. Sicut autem familia sine flagello non regitur, sic & populus sine increpationibus non gubernatur. Ecce si non præteritorum, quis de tuis doctoribus uoluerit te increpare propter peccatum tuum, aut dicere tibi, quod uerum est, statim irasceris, & blasphemabis.

blasphemabis

blasphemias. Sic & Iudæi suos quidem prophetas non sustinebant, antiquos autē quasi sanctos colebant. Cum audieris aliquem beatificationem antiquos doctores, proba illum qualis est circa suos doctores. Si enim illos sustinet & honorat, cum quibus uiuit, sine dubio & illos honoraturus fuisset, si cum illis uixisset.

Origenes in Leuiticū, Homelia tertia, cap. tertio.

Leuit. 5

De eo quod scriptum est: Si autem anima peccauerit, & audierit uocem iuramenti, & hic testis sit, aut uiderit, aut cōsciū fuerit, si non indicauerit, & ipsa accipiet peccatū eius. Hoc etiā secundum historiam nos ædificat, & docet, ne unquam in peccatis alienis polluamus cōscientias nostras, ne consensum male agentibus præbeamus. Consensum autem dico, nō solū parriter agendo, sed etiam quæ illicite gesta sunt reticēdo. Vis autem scire quia consentiant hæc etiam Euangelicis præceptis.

Reticendo polluimur peccatis alienis.

Matth. 18

Ipse dominus dicit, si uideris fratrem tuum peccare, argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratre tuo. Quod si te nō audierit, adhibe tecū alios duos, aut tres. Quod si nec ipsos audierit, dic Ecclesiæ. Si uero nec Ecclesiam audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Sed Euangelicum præceptum in eo perfectius datum est, quod indicandi peccatum modum disciplinamq; constituit. Non uult enim te, si forte uideris peccatum fratris tui continuo euolare ad publicum, & passim proclamare, ac diuulgare aliena peccata, qd esset utiq; non corrigentis, sed potius infamantis. Solus, inquit, inter te & ipsum solum corripe eum. Vbi enim seruare sibi mysterium uiderit ille qui peccauerit, seruabit & ipse emendationis pudorem. Si uero diffamari se uideat, ilico ad denegandi impudentiam conuertetur, & non solum non emendaueris peccatum, sed & duplicaueris. Disce ergo ex Euangelij ordinem. Primo (inquit) solus inter te, & ipsum. Secundo adhibe tecum alios duos, aut tres. Quare duos aut tres? In ore autē duorum, aut trium, & cætera. Cum ergo Euangelij tale mandatum sit, & lex præcipiat, quia si tacuerit, accipiet peccatum eius, sciendum est quod si quis ea quæ uidet in delicto proximi sui, uel non in dicat secundum regulam superius datam, uel in testimonium uocatus, non quæ uera sunt dixerit, peccatum quod commisit ille quem celat ipse suscipiet, & pœna commissi reuoluetur ad consciū. Sufficiens ergo in hoc capite nos ipse ædificauit

Correptionis modus

Ordo correptionis ex Euangelio.

textus

textus historiae. Puto tamen quod & illa anima, quæ legit scriptum in lege Dei, quia iurauit dominus, nec est penitebit, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, audiuit uocem iuramenti (ut faciunt scribæ & pharisæi, semper hæc meditantes,) sed tacent, & enuntiare ad populum nolunt, ne Christi testentur aduentum. Propterea ergo ipsi accipiunt peccatum, in quo non annuntiantes ad populum quæ uera sunt, peccare faciunt Israël.

Gregorius in Moralium libro uigesimo secundo, capite decimosexto.

Nam multos nouimus qui arguente nullo peccatores se esse confitentur, cum uera de culpa fuerint fortasse correpti, defensionis patrocinium querunt, ne peccatores esse uideantur. Unde summopere curandum est, ut mala quæ fecimus, & sponte fateamur, & hæc alijs arguentibus non negemus.

Augustinus libro expositionis in epistolam ad Galatas.

Nunquam itaque alieni peccati obiurgandi suscipiendum est negotium, nisi interius interrogationibus examinâtes nostram conscientiam, liquido nobis coram Deo responderimus dilectione nos facere. Quicquid enim lacerato animo dixeris, punientis est impetus, non charitas corrigentis.

De excommunicatione Ecclesiæ.

Tertio Regum decimotertio: Si dederis mihi mediam partem domus tuæ non ueniam tecum: nec comedam panem neque bibam aquam in loco isto. Sic enim mandatum est mihi in sermone domini præcipientis. Non comedes panem, neque bibes aquam, nec reuertaris per uiam quam uenisti.

Numeri decimosexto: Recede à tabernaculis istorum hominum, & cætera.

Secunda Corinthiorum decimotertio: Ecce tertio hoc uenio ad uos. In ore duorum, uel trium testium stabit omne uerbum. Prædixi ergo & prædico ut presens uobis, & nunc absens ijs qui ante peccauerunt, &

Corripientem diligere oportet.

cæteris omnibus, quoniam si uenero iterum non parcam.

Augustinus libro tertio capite secundo, contra epistolam Parmeniani.

Quid aliud dixit hic, non parcam, nisi quod superius ait: Ee lugcam multos, ut luctus eius imperrer flagellum à domino, quo illi corripentur, qui iam propter multitudinem non poterant ita corripì, ut ab eorum coniunctione se cæteri continerent, ut eos erubescere facerent, sicut faciendum est, si quis fra-

Multitudo peccantiū ab Ecclesia non punitur. Cōtra ex cōmunicātes.

ter in aliquo cæteris dissimili crimine nominatur? Et reuera si contagio peccandi multitudinem inuaserit, diuinæ disciplinae seuera misericordia necessaria est: Nam consilia separationis & inania sunt & pernicioſa atque sacrilega, quia & impietate & superba fiunt, & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigāt animosos malos. Misericorditer igitur corripiat homo quod potest, quod autē non potest, patienter ferat, & cum dilectione gemat atq; lugeat, donec aut ille desuper emendet & corrigat, aut usque ad messem differat eradicare zizania, & paleam uentilare, ut tamen securi de salute sua bonæ spei Christiani inter desperatos, quos corrigere non ualēt, in uinitate uerſentur, auferant malum à seipsis, id est, ut in ipsis non

Turba iniquorum quādo corripienda.

inueniatur, quod in moribus aliorum eis displicet. Turba autem iniquorum cum facultas est in populis promendi sermonem generali obiurgatione ferienda est, & maxime si occasio nem atque opportunitatem præbuerit aliquod domini flagellum desuper quo eos appareat pro suis meritis uapulare. Tūc enim aures humiles præbet emendatis sermoni calamitas auditorum, faciliusq; in gemitum confitendi quàm in murmur resistendi afflictā corda compellit.

Origenes in Leuiticum, Homelia decimaquinta.

1. Cor. 3 Apostolus Paulus dicit de eo qui peccauerat: Quem tradidi, inquit, Satanæ in interitum carnis, hoc est, morte multat se. Qui autem sit fructus mortis huius ostendit in sequentibus

Quid sit tradi Sa-
tanæ. STI. Vides ergo quomodo aperte Apostolus utilitatem mortis huius exponit. Quod enim dicit, tradidi in interitum carnis, hoc

FRATERNA.

hoc est, in afflictionem corporis, quæ solet à penitentibus ex-
pendi, cum carnis interitum nominauit, qui tamen carnis in-
teritus uiram spiritui confert.

Idem in Psalmum, Domine ne in furore.

Homelia prima.

Vnde & ego arbitror illum, qui in Corintho grauissime de-
liquerat, idcirco misericordiam consecutum, quoniam corre-
ptus ab Apostolo, & ita acerbe correptus, ut à conuētu absce-
deretur Ecclesiæ, non tamen odio habuit arguentem, sed ahi-
maduersionem patiēter accepit & fortiter tulit. Ego arbitror
quod etiam maiorem affectum concepit erga Paulum, atq; er-
ga omnes qui statutis Pauli in eius animaduersione paruerāt.
Vnde & Paulus sententiā reuocat, & eiectum re coniungit Ec-
clesiæ & addit dicēs: Confirmate in eum charitatē, & cætera.

Excōmuni-
cat⁹ à Pau-
lo, postea
plus illum
dilexit.
2. Cor. 2

Tertullianus aduersus Marcionem,
libro quinto.

Nolite communicare operibus tenebrarum. Cum iusto em̄
iustus eris, & cum peruerso peruerteris. Et aufer te malum de
medio uestrum. Et exite de medio eorum, & immundū ne atti-
geritis. Separamini qui ferris uasā domini, & cætera.

Hieronymus libro commentariorum in
epistolam ad Galatas.

Paulus ad Corinthios ubi præcipit eum qui uxorem patris
sui habebat tolli de medio, & tradi penitentiae in interitum
& uexationem carnis, per ieiunia & ægotationes, ut spiritus
saluus fiat in die domini nostri Iesu Christi, & cætera.

Secunda Thessalonicensium tertio: Denuntiauius
autem uobis fratres in nomine domini nostri I E S V
Christi ut subtrahatis uos ab omni fratre ambulante
inordinate: & non secūdam traditionem quam acce-
perunt, & cætera. Quod si quis non obedierit uerbo
nostro, per epistolam hunc notate, & non commiscea-
mini cum illo, ut confundatur, & cætera.

Augustinus libro tertio, capite secundo, con-
tra epistolam Parmeniani.

Scripti uobis in epistola non commisceri fornicariis & 1. Cor. 5

Excommu-
nicationis
periculū.

cætera. Non aliquid nouum aut insolitum dicam, sed quod sa-
nitas obseruat Ecclesiæ, ut cum quisq; fratrum, id est, Christia-
norum intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo ta-
li delicto fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur,
fiat hoc ubi periculum schismatis nullū est, atq; id cum ea dile-
ctione, de qua ipse alibi præcipit dicēs: Ut inimicū non eū dile-
stinetis, sed corripite ut fratrē. Non em̄ estis ad eradicādum,
sed ad corrigendū. Quod si se non agnouerit, neq; pœnitendo
correxerit, ipse foras exiet, & per propriā uoluntatē ab Eccle-
siæ unitate dirimet. In eo quippe quod ait: Si quis, nihil aliud
uideat significare uoluisse, nisi eum posse tali modo salubriter
corrigi, qui inter dissimiles peccat, id est, inter eos quos pecca-
torum similitum pestilentia nō corrumpit. In eo uero qd̄ ait,
nominatur, hoc nimirū intelligi uoluit parū esse ut sit quisq;
Nullus ex- talis, nisi etiam nominetur, id est, famosus appareat, ut possit
cōmunicetur, nisi p- omnibus dignissima uideri, quæ in eū fuerit anathematis pro-
pter pecca- lata sententia. Ita em̄ & salua pace corrigitur, & nō interfecto
tum famo- rit, quē tali medicina sanari uoluerat. Satis huic est correpto
sum. quæ fit à multis. Neq; enim potest esse salubris à multis corre-
ptio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudi-
nem. Cū uero idē morbus plurimos occupauerit, nihil aliud
bonis restat quàm dolor & gemitus, & cætera.

In eodem capite.

1. Cor. 5
Peccatū à
nobis fu-
giendum.

Auferte inquit malū ex uobisipsis, id est, si non potestis au-
ferre malos ex medio uestri, ipsum malum auferte ex uobis-
ipsis, qd̄ si quisq; uelit sic intelligere quod dictū est: Auferte ma-
lum ex uobisipsis, ut per correptionē separationis de cōgrega-
tione fratrum malus quisq; auferendus sit, studio tamen sanan-
di, non odio perimendi esse faciendum nemo dubitauerit.

Ex libro epistolarum Augustini, epistola sexagesi-
ma octaua, clericorum catholicorum Hippone ad Ia-
nuarium partis Donatianæ.

Charitas
Augustini
circa hære-
ticos ca-
ptos pro-

Nos interim si quādo uestros tenemus, cum magna dilectio-
ne seruamus illætos, loquimur illis, & legimus omnia quibus
error ipse conuincitur, qui fratres à fratribus separat, facimus
quod dominus per Esaiam prophetam præcepit dicens: Audi
te qui pauetis uerbū domini, dicite fratres nostri estis his qui
oderunt

oderunt uos, & qui uos execrantur, ut nomen domini honorificetur, & appareat illis in iocunditate, ipsi autem erubescant. Ac sic aliquos eorum considerantes, euidentiam ueritatis & pulchritudinem pacis, non baptismo quem iam sicut regalem characterem tanquam desertores acceperant, sed fidei quæ illis defuit & spiritus sancti charitati, & Christi corpori sociamus. Si autem uel nimia duritia, uel pudore non ferentes eorum insultationem, cum quibus contra nos tam multa falsa iactabant, & tam multa mala excogitabant, uel magis timore, ne qualia nobis antea faciebant, talia nobiscum iam patiatur, unitati Christi consentire nouerunt, sicut illasi retenti sunt, sic à nobis dimittuntur illæsi. Hoc quantum possumus monemus etiam laicos nostros, ut eos illæsos teneant, & nobis corripiendos instruendosque perducant. Hoc est ergo desiderium nostrum, quod tuæ grauitati per has literas & per fratres quos misimus allegamus. Primum si fieri potest, ut cum Episcopis nostris pacifice conferatis, ut in quibus fuerit inuentus, non homines sed error ipse tollatur, ut homines non puniantur, sed corrigantur, & cætera.

pter uiolentiam quam fecerant.

Ecclesia
pœna corporis nemine persequitur.

De dilectione proximi.

Deuteronomij decimotertio: Fratri autem tuo absque usura id quod indiget commodabis: ut benedicat tibi dominus Deus tuus.

Capite decimoquarto: Cum repeteres à proximo tuo rem aliquam quam debet tibi, non ingredieris domum eius, ut pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Si autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum.

In eodem: Non peruerteris iudicium aduenæ, & pupilli: nec auferes pignoris loco uiduæ uestimentum.

Augustinus libro primo de doctrina Christiana, capite tricesimo.

Nam quod nullum hominum exceperit qui præcepit ut proximus diligamus, et ipse dominus in Euangelio ostendit, & Paulus noster ois ille Apostolus. Namque illi cui duo præcepta protulerat, atque homo est in eis pendere totam legem prophetarumque dixerat, cum interro-

garet eum dicens: Et quis est meus proximus? hominem quem
dam proposuit descendente ab Hierusalē in Hiericho incidisse
in latrones, & ab eis graueriter uulneratū, saucium & semiuuū
esse derelictū, Cui proximiū esse nō docuit, nisi qui erga illū re-
creādū atq; curandū misericors extitit, ita ut hoc qui interro-
gauerat interrogatus ipse fateretur. Cui dominus ait: Vade &
tu fac similiter: ut uidelicet eum esse proximum intelligamus,
cui uel exhibendū est officium misericordiā si indiget, uel ex-
hibendum esset si indigeret. Ex quo est iam consequens, ut ille
etiam a quo nobis hoc uicissim exhibendum est, proximus sit
noster. Proximi em̄ nomen ad aliquid est, nec quisq; esse pro-
ximus nisi proximo potest. Nullum aut̄ exceptum esse cui mi-
sericordiā denegēt officium, quis nō uideat? quando usque ad

Proximi
nomen ad
aliquid est

Matth. 5

Galat. 5

In dilectio-
ne nullus
excipitur.

inimicos etiā porrectum est eodem dño dicente: Diligite in-
imicos uestros, benefacite his qui oderunt uos. Ita quoq; Apo-
stolus Paulus docet cum dicit: Nam nō adulterabis, nō homi-
dium facies, nō furaberis, non concupisces, & si quod est aliud
mandatum, in hoc sermone recapitulatur: diliges proximum
tuum tanq; teipsum. Dilectio proximi malū nō operat. Quis-
quis ergo arbitratur non de omni homine Apostolum præce-
pisse, cogetur fateri q; absurdissimum et sceleratissimum est, ui-
sum fuisse Apostolo non esse peccatum, si quis non Christianū
aut inimici adulterauit uxorem, aut eum occiderit, aut eius
rem concupierit. Quod si dementis est dicere, manifestum est
omnem hominem proximum esse deputandum.

Augustinus libro primo de doctrina Christiana,
capite xxij. & xxij. & xxvi.

Matth. 22
Quatuor
gradus di-
lectionis.

Hæc enim regula dilectionis diuinitus cōstituta est: Diliges,
inquit, proximiū tuum sicut teipsum. Cum ergo quatuor sint
diligēda, Vnum quod supra nos est, alterum quod nos sumus,
tertium quod iuxta nos est, quartum quod infra nos est, De se-
cundo & quarto nulla præcepta danda erant. Quantumlibet
enim homo excidat a ueritate, manet illi dilectio sui, & dile-
ctio corporis sui. Fugax enim animus ab incommutabili lu-
mine omnium regnatore id agit, ut ipse sibi regnet & corpori
suo. Et ideo non potest nisi se & corpus suum diligere. Magnū
autem aliquid adeptum se putat, si etiam socijs, id est, alijs ho-
minibus dominari potuerit. Inest enim uitioso animo id ma-
gis ap-

gis appetere, & sibi tanquam debitum uēdicare, quod uni proprie debetur Deo. Talis autem sui dilectio melius odium uocatur. Iniquum est enim quia uult sibi seruire, et quod infra se est, Scipiosos diligunt. cum ipse superiori seruire nolit. Ergo quoniam precepto non est opus, ut se quisque & corpus suum diligat, id est, quoniam id quod supra nos est, quod ad nos tamen peruenit, inconcussa naturæ lege diligimus, quæ in bestias etiam promulgata est: nam & bestia se atque corpora sua diligunt, restabat ut & de illo quod supra nos, & de illo quod iuxta nos est, præcepta sumeremus: Diliges, inquit, dominum DEVM tuum, ex toto corde tuo, & cætera. Et proximum tuum sicut teipsum. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiusque dilectionis modus prescriptus appareat, ita ut cætera in illum confluant, de dilectione tua nihil dictum uidetur.

Tertullianus in Apologetico, capite
tricesimonono.

Corpus sumus de conscientia religionis, & disciplinæ ueritate, & spei foedere. Coimus in cœtum & aggregationem, ut ad Deum quasi manufacta precationibus ambiamus orantes. Hæc uis Deo grata est. Oramus etiam pro imperatoribus, pro ministris eorum ac potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete, pro mora finis. Coimus ad diuinarum literarum commemorationem, si quid præsentium temporum qualitas aut præmonere cogit aut recognoscere. Certe fidem sanctis uocibus patiscimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam preceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes, & censura diuina. Nam & iudicatur magno cum potestate, ut apud cæteros de Dei conspectu, summumque futuri iudicii præiudicium est. Si quis ita deliquerit, ut a comunione orationis & conuentus, & omnis sancti commercij relegatur, præsidet probati quique seniores, honorem istum non pretio sed testimonio adepti: neque enim pretio ulla res Dei constat. Etiam si quid artis genus est, non de oneraria summa quasi redemptæ religionis congregatur. Modicam unusquisque stipem mense sua die, uel cum uelit, & si modo possit apponit. Nam nemo compellitur, sed sponte confert. Hæc quasi deposita pietatis sunt: nam inde non epulis nec potaculis, nec in gratijs uoratrius dispensatur: sed egenis alendis humanisque, & pueris

Cōmuni-
catio Chri-
stiana.

ac pupillis re ac parētib; destitutis, ætateq; domitis senibus, item naufragis, et si qui in metallis, & si qui in insulis, uel in custodia duntaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis sunt, & cætera. Sed & quos fratres nos uocamus, & cætera.

Augustinus ad Sebastianum, epistola centesima quadragesima quinta.

Sensi autem in epistola tua, quod tedium te detinuerit à peccatoribus relinquentibus legem Dei. Illo enim spiritu uiuis quo dictum est: Vidi insensatos & tabescebam. Pia est ista tristitia, & si dici potest, beata miseria, uitij alienis tribulari, non implicari, mœrore non hædere, dolore contrahi, non amore at trahi. Hæc est persecutio quam patiuntur omnes qui uolunt in Christo pie uiuere secundum Apostolicam mordacem ueritatis sententiam. Quid enim hic magis persequitur uitam bonorum quam uita iniquorum, non cum cogit imitari quod displicet, sed cum cogit dolere quod uidet? Quoniam coram pio uiuens impie, & si non obligat consentientem, cruciat sentientem. Nam sepe & diu impiorum corporibus à secularibus potestatis, & quorumlibet uexationibus parcitur, pio autem cordibus à malis hominum moribus nunquam usque ad huius seculi finem.

Tristitia
pia est fra-
tribus com-
pati.

Persecutio
bonorum
sunt uitia
malorum.

De abstinentia ⁊ uero

IEIUNIO.

Esaie quinquagesimo octauo:

Nolite ieiunare, sicut usque ad hanc diem, ut au-
diatur in excelso clamor uester. Nunquid tale
est ieiunium quod elegi, per diem affligere ho-
minem animam suam? Nunquid cõtorteri quasi cir-
culum caput suum, & saccum & cinerē sternere? Nun-
quid istud uocabis ieiunium, & diem acceptabilem do-
mino? Nonne hoc est magis ieiunium quod elegi? Dis-
solue colligationes impietatis. Frange esurienti pa-
nem tuam. Cum uideris nudum operi eum, & cætera.
Lucæ uigesimalimo: Attendite autem uobis ne
forte

forte grauentur corda uestra in crapula et ebrietate, et curis huius uitæ.

Romanorum decimotertio: Non in comessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicijs, non in contentione et æmulatione, sed induimini dominum Iesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desiderijs.

Origenes in Leuiticum, Homelia decima, capite decimosexto.

Tu si uis ieiunare secundum Christum, & humiliare animam tuam, omne tibi tempus est aptum totius anni, imò totius uitæ tuæ dies habeto, ad humiliandum animam tuam, si tamen didicisti à domino saluatore nostro, quia mitis est & humilis corde. Tu itaq; si uis ieiunare, ieiuna secundum præceptum

Matth. 17
Ieiuniū ue-
rū Christi-
anorum.

Matth. 6

Euangelij, & serua in ieiunijs euangelicas leges, in quibus hoc modo saluator de ieiunijs mandat: Tu autem si ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua &c. Vis tibi adhuc ostendā quale te oportet ieiunare ieiunium? Ieiuna ab omni peccato, nullum cibum sumas malitiæ, nullas capias epulas uoluptatis, nullo uino luxuriæ concalescas. Ieiuna à malis actibus, ab sine à malis sermonibus, contine à malis cogitationibus. Non li contingere panes furtiuos peruersæ doctrinæ. Non concupiscas fallaces philosophiæ cibos, qui te à ueritate seducant.

Ieiuniū Iu-
dæorū re-
probatur

Tale ieiunium Deo placet, Abstinere uero à cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & hoc facere cum his, qui Christum crucifixerunt, acceptum esse non potest Deo. Indignati sunt aliquando pharisæi domino, cur nō ieiunarent discipuli eius, quibus ille respōdit, quia non possunt filij sponsi ieiunare, quam diu cum illis est sponsus. Illi ergo ieiunent, qui perdidit sponsum. Nos habentes nobiscum sponsum ieiunare non possumus. Nec hoc tamen ideo dicimus ut abstinentiæ Christianæ frena laxemus. Habemus enim quadragesimæ dies ieiunijs consecratos, habemus quartam & sextam septimanæ dies, quibus solenniter ieiunamus. Est certe libertas Christiano per omne tempus ieiunandi, non obseruantie superstitione, sed uirtute continentie.

Matth. 9

Nam quomodo apud eos castitas incorrupta seruatur, nisi ar-

Ieiunium ³³⁰ **ctioribus cōtinentia fulta subsidij?** Quomodo scripturis ope-
 ram dabunt? **Quomodo scientiæ, & sapientiæ student?** Non
quas uirtu **ne per continentiam uētris & gutturis?** Quomodo quis sei-
tes opera **psum castrat propter regnum cælorum, nisi ciborum affluentiam**
Matth. 19 **resecet, nisi abstinentia uelatur administra?** Hæc ergo
 Christianis ieiunandi ratio est. Sed est & alia adhuc religio-
 sa, cuius laus quorundam apostolorum literis prædicatur. In
 uenimus enim in quodam libello ab apostolis dictum: **Beatus**
est qui etiam ieiunat pro eo, ut alat pauperem, huius ieiunium
ualde acceptum est apud deum, & reuera digne satis.

Hierony. ad Nepotianum, tomo primo.

Montanus **Tantum tibi ieiuniorum modum impone, quantum ferre**
hæreticus potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata & non super-
leges ieu **stiosa ieiunia. Quid prodest oleo, & uesci, & molestias quas-**
niorū pri **dam difficultatesq; ciborum quærere, carycas, piper, nuccas,**
mus insti **palmarum fructus, similan, mel, pistacia?** Tota hortorū cul-
tuit in Ec **tura uexatur, ut cibario non uescamur pane, & dum delicias**
cle. histo. **sectamur, à regno cælorum retrahimur. Audio præterea quos-**
lib. 5. cap. **dam contra regulam hominumq; naturam, aquam non bibe-**
28. Ieiunium **re, nec uesci pane, sed sorbitiunculas delicatas, & contrita ole-**
superstitio **ra, betarumq; succum, non calice sorbere, sed concha. Proch-**
sum. **pudor, non erubescimus istiusmodi ineptijs, nec tædet super-**
Delitijs fa **mus. Fortissimum ieiunium est aqua & panis. Sed quia glo-**
mā abstinē **riā non habet, & omnes pane, & aqua uiuimus, quasi publicū**
tiæ quære **& commune ieiunium non putatur.**

re.

Idem ad Lucinium, tomo primo.

De sabbato quod quæris utrum ieiunandum sit, & de eu-
 charistia an accipienda quotidie, quod Romanæ ecclesie, & Hi-
 spaniæ obseruare perhibentur, scripsit quidem & Hippolitus
 uir disertissimus, & carptim diuersi scriptores è uarijs autori-
 bus ædidere. Sed ego illud te breuiter admonendum puto,
 traditiones ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant)
 ita obseruandas, ut à maioribus traditæ sunt. Nec aliorum cō-
 suetudinem, aliorum cōtrario more subuerti. Atque utinam
 omni tempore ieiunare possimus, quod in actibus apostolo-
Ieiunandū **rum diebus Petrecostes, & die dominica, apostolum Paulum,**
omnitq; **& cum eo credentes fecisse legimus. Nec tamen Manicheæ hæ-**
reseos

ET IEIUNIO.

311

refeos accusandi sunt, cum carnalis cibus præferri non debet
rit spirituali. Eucharistiam quoque absque condemnatione no-
stri, & pungente conscientia, semper accipere, & Psalmistam
audire dicentem: Gustate & uidete, quoniam suavis est domi-
nus, & cum eo canere: Eructauit cor meum uerbum bonum.
Nec hoc dico quod dominicis diebus ieiunandum putem, &
contextas sexaginta diebus ferias auferam, sed unaqueque pro-
uincia abundet in suo sensu &c.

Psal. 35

Deuteronomij decimotertio: Non erit meretrix
de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël.

Proverbiorum uicesimotertio: Noli esse in conui-
uijs potatorum, nec in comestationibus eorum qui
carnes ad uescendum conferant: quia uacantes poti-
bus, & dantes symbola consumentur: & uestietur
pânis dormitatio & cætera. Cui uæ, cuius patri uæ,
cui rixæ, cui fouæ, cui sine causa uulnera, cui suffol-
sio oculorum? Nonne his qui commorantur in uino,
& student calicibus epotandis?

Romanorum decimotertio: Non in comestatio-
nibus & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudici-
tijs, non in contentione & æmulatione, sed induimini
dominum Iesum Christum, & carnis curam ne fece-
ritis in desiderijs.

Augustinus epistola sexagesimaquarta ad Au-
relium.

Horum ergo trium cubilia & impuditiæ tam magnum
crimen putantur, ut nemo dignus, non modo ecclesiastico mi-
nisterio, sed ipsa etiam sacramentorum communionem uideat-
tur, qui se isto peccato maculauit. Et recte omnino. Sed qua-
re solum? Comestationes enim & ebrietates ita concessæ & li-
cite putantur, ut in honorem etiam beatissimorum martyrum
non solum per dies solennes (quod ipsum quis non lugendum ui-
deat, qui hæc non carnis oculis inspicit) sed etiam quotidie cele-
brentur. Quæ scditas si tam flagitiosa & non etiam sacrilega
esset, quibuscumque tolerantiæ uiribus sustentandâ putarimus.

Tria pecca-
ta principa-
liora.

Quantum

Comestationes, & ebrietates reprobandur.

Peccata in ueterata quomodo tolluntur.

Quoniam ubi est illud, quod cum multa uitia enumerasset idem Apostolus, inter quæ posuit ebriosos, ita conclusit, ut diceret cum talibus nec panem edere. Sed seramus hæc in luxu & labe domestica, & eorum conuiuiorum quæ priuatis partibus continentur, accipiamusq; cum eis corpus cum quibus panem edere prohibemur, saltem de sanctorum corporum se pulchris, saltem de locis sacrorum, de domibus orationum tantum dedecus arceatur. Quis enim audet negare priuatim, quod cum frequentatur in sanctis locis, honor martyrum nominatione digna esse deberet. Sed tanta pestilentia est huius mali, ut sanari prorsus quantum mihi uidetur, nisi consilij autoritate non possit. Non ergo aspere, quantum existimo, non duriter, non modo imperioso ista tolluntur, magis docendo quam iubendo, magis monendo quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium. Seueritas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis comminando uindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur.

Romanorum sexto: Sicut enim exhibuistis membra uestra seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniustitiam, in sanctificationem.

Ambrosius Simpliciano libro secundo, epistola septima.

Luxus maxima seruitus est.

Prouer. 24

Deponamus igitur tam grauem seruitutis sarcinam, renu-
tiamus luxuriæ ac delitijs, quæ nos astringunt quibusdam nexibus cupiditatum, & uinculis ligant. Nihil enim profunt delitijs stulto. Et quicumq; a pueritia dederit se delitijs, manebit in seruitute, ut uiuens mortuus sit. Recidatur ergo luxuries, delitijs refecentur. Et si quis fuerit luxuriosus, ualedicat superioribus. Recisa enim uinea fructum affert, semiputata frondescit, neglecta luxuriat. Ideoque scriptum est: Tanquam agricultura homo imprudens, & tanquam uinea homo egens seruis, si reliqueris eum desertus erit. Colamus igitur corpus nostrum, castigemus illud, redigamus ad seruitutem, non illud despiciamus. Sunt enim membra nostra arma iustitiæ, sunt & arma

& arma peccati. Si eleuentur arma iustitiæ sunt, ut peccatum in ijs non dominetur, si mortuum fuerit peccato, non regnabit in eo culpa, & erunt membra nostra à peccato libera. Non obediemus igitur cupiditatibus eius, neq; exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato. Si uideris mulierem ad concupiscendum eam, membra tua arma peccati sunt. Si festinasti uelocioribus pedibus ad effundendum innocentium sanguinem, membra tua arma iniquitatis sunt. Contra: Si uidisti egenum, & induxisti in domum tuam, membra tua arma iustitiæ sunt. Si eripuisti iniuriam accipientem, uel eum qui ducebatur ad mortem, si scidisti chirographum debitoris, membra tua arma iustitiæ sunt. Si confessus es Christum (Arma enim intellectus labia sapiëntiæ) labia tua membra iustitiæ sunt. Qui potest dicere: Oculus eram cæcorum, pes claudorum, pater infirmorum, membra eius membra iustitiæ sunt.

Matth. 9

Prouerb. 1

Esaia. 58

Job. 29

Ambrosius ad Horontianum, epistola tricesima-octaua.

Non solum aduersus nequitiam spiritualia, quæ sunt in cœlestibus, sed etiam aduersus carnem & sanguinem lucta nobis, lucta aduersus satietatem, lucta cum ipsis frugibus terræ, lucta cum uino, quo etiam iustus inebriatus est. Lucta cum feris bestiis, lucta cum uolatilibus cœli quibus caro saginata redigitur in seruitutem, lucta cum periculis itinerum, periculis fluminum (ut ait Paulus) lucta cum uirgultis arborum, quibus cædebantur apostoli. Vides quanta certamina. Terra ergo exercitiū est hominis, cœlum corona. Cum itaq; contulisset Deus homini, quod est gratiarum maximum, quasi charissimo & domestico animanti concessit ea, quæ in hoc mundo sunt omnia, ut nullius indigeret, quod esset necessarium uel ad uitam, uel ad bonam uitam. Quorum alia ministraret abundantia copiarum terrestrium ad uoluntatis perfunctionem, alia cognitio secretorum cœlestium, quæ mentem inflamaret hominis amore, & desiderio disciplinarum per quas ad sublime illud diuinorum penetralium possimus peruenire, Vtrunq; igitur præstantissimum, ut & subiectas haberet oēs mundi opes, omnia uolatilia terrestria, etiam pisces & usum maris, tanquam rex elementorum. Ac sine labore, sine indigentia, ad imitationem & similitudinem uenerandi autoris abunda-

Militia est
uita homi-
nis super
terram.

Terra est
exercitium
nostrum, cœ-
lū corona

Corporis
nostri con-
temptus,
summa ui-
ctoria est.

abundaret omnibus, atq; in summa degeret copia, & uias sibi aperiret, gradusq; admoueret, per quos ad cœli ascendat regiam. Cuius difficilis itineris uiatorem facile reperies illum uirum, qui ita animi inductione formatus ac uoluntate, ut in anima sibi cū suo corpore sit familiaritas, neq; in ullū ingrediatur uitiorum contubernium, nullis assentionū puniatur sermonibus. Neq; in rotis secundorum temporum positus humiles fastidiat, mœsta fugiat, sanctorum laudes excoriat atq; eleuet. Neq; gloriæ ardore, aut pecuniæ præsumptæ spe oēm exurat cupiditatem. Cuius animū non inflectat mœstitia, non frangat iniuria, nulla sollicitet suspitio, libido non exciter, non expugnent passionēs corporis, non inquietet uanitatū appetentiā, uoluntatū gratiā. Jam si adiungas ei uirtutes, castimoniā, sobrietatē, ac temperantiā, facile refrenare potens sit immoderatos impetus lenium passionum, mensuramq; imponat delectationibus suis & cupiditatibus. Aequitate ambigua distinguat, tranquillitate mētis dubia cōponat. Et uelut cōpositis omnibus corporis & mētis iurgiis, quasi bonus arbiter inoffensam teneat exterioris hominis atq; interioris cōcordiā, placidās eos in semetipsos: ac si causa exigat, nullus eum malus consiliarius reuocet metus à passionis corotura. Is plane non solū quasi amicus, sed etiā quasi filius assume tur à patre, ut diuitias gloriæ & hæreditatis eius adipiscatur.

Timor à
morte nos
nō reuocet

Ecclesiastici decimo octauo: Ante iudicium para iustitiam tibi, & antequam loquaris disce. Ante languorem adhibe medicinam: & ante iudicium interroga temetipsum: & in conspectu Dei inuenies propitiationem.

Capite decimo septimo: Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio. Confiteberis uiuens, uiuus & sanus confiteberis & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.

Capite tricesimo octauo: In requie mortui requiescere fac memoriam eius, & consolare illum in exitu spiritus sui.

Capite

Cap. quadragesimo primo: Luctus hominū in corpore ipsorum: Nomen autem impiorum delebitur.

Ecclesia stici decimo quarto: Ante obitum tuum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos inuenire cibum.

Prouerborū undecimo: Mortuo homine impio nulla erit ultra spes: & expectatio solicatorum peribit. Iustus de angustia liberabitur: & tradetur impius pro eo.

Hieronymus tomo septimo in Ecclesiasten, capite nono.

Est confidentia, quoniam canis uiuens melior est leone mortuo, quia uiuentes sciunt quod moriantur, & mortui nesciunt quicquam, & non est eis amplius merces. In obliuione enim uenit memoria eorum, & zelus eorum iam perijt, & pars non est eis adhuc in seculo, in omni quod fit sub sole & cætera.

Quia supra dixerat, cor filiorum hominum impleri malitia & procacitate, & post hæc omnia morte finiri: nunc eadē complet & repetit, donec uiuunt homines eos posse fieri iustos, post mortem uero nullam boni operis dari occasionem. Peccator enim uiuens, potest melior esse iusto mortuo, si uoluerit in eius trāsire uirtutes: uel certe eo qui se in malitia, potentia, procacitate iactabat & mortuus fuerit, melior potest quis pauper esse & uilissimus. Quare: quia uiuentes metu mortis possunt bona opera perpetrare: mortui uero nihil ualent ad id adijcere quod semel secum tulere de uita, & obliuione obuoluta sunt omnia, iuxta illud quod in psalmo scriptum est: Obluioni datus sum tanquam mortuus à corde. Sed & dilectio eorum, & odium & æmulatio, & omne quod in seculo habere potuerūt, mortis finit aduentu, nec iuste quippe possunt agere, nec peccare, nec uirtutes adijcere, nec uitia. Licet quidam huic expositioni contradicant, asserentes etiam post interitum ex crescere nos posse & decre scere, & in eo quod nunc

Nota de purgatorio.

Post mortē nullum meritum

Psal. 30
Virtutes & uitia cum morte finiuntur.

git: Et

Ioan. 18

ait: Et pars non erit eis adhuc in seculo in omni quod factum est sub sole: ita intelligunt, ut dicant eos in hoc seculo & sub sole quem nos cernimus nullam habere communionem, habere uero sub alio seculo, de quo saluator ait: Non sum ego de hoc mundo, & sub sole iustitiæ, & non excludi opinionem que contendit, postquam de hoc seculo migrauerimus, & offendere posse creaturas rationales & promereri.

Memoria
mortuorū
post hanc
mortē cō-
pleta est.
Psal. 138.

Nos enim uiuentes cognoscimus patrem & filium & spiritum sanctum: illi uero mortui nihil sciunt neque expectant aliquam re promissionem atque mercedem, sed completa est memoria eorum. Neque ipsi meminerunt quæ scire debuerant, ne que illorum iam dominus recordaturus est. Dilectio quoque qua aliquando Deum diligebant perijt, & odium de quo audacter loquebantur: Nonne odientes te domine odiui, & super inimicos tuos tabescebam? Nec non & zelus eorum iuxta quem Phinees zelatus est, & Matathia intremuerunt poplites. Perspicuum est autem, quod & pars eorum non est in seculo. Non enim possunt dicere: Pars mea dominus.

Ambrosius tomo primo, libro de bono mortis, capite secundo.

Notz.

Peccatum
post mor-
tem nō re-
mittitur.
Psal. 38

Denique festinabat etiam sanctus David de hoc loco peregrinationis exire dicens: A uena ego sum apud te in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei. Et ideo tanquam peregrinus ad illam sanctorum communem omnium patriam festinabat, petens pro huius commorationis inquinamento, remitti sibi peccata priusquam discederet de uita. Qui enim hic non acceperit remissionem peccatorum, illic non erit. Non erit autem, quia ad uitam æternam non potuerit peruenire, quia uita æterna remissio peccatorum est. Ideoque dicit: Remitte mihi ut refrigerer priusquam eam, & amplius non ero. Quid igitur tantopere uitam istam desideramus, in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum &c.

Iob tricesimo tertio: Semel loquitur Deus, & secundo id ipsum non repetit. Per somnium in uisione nocturna, quando irruit sopor in homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures uirorum, & erudiens eos instruit disciplina: ut auertat hominem ab his quæ

his quæ fecit, & liberet eum de superbia, eruens animam eius à corruptione, & uitam illius ut non transeat in gladium. Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa eius marcescere facit.

Iob tricesimoquarto: Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? Ex quo absconderit uultum, quis est qui contempletur eum? Et super gentes & super omnes homines.

Exodi decimosextimo: Quia manus solius domini & bellum Dei erit contra Amalech à generatione in generationem.

Hieronymus in prouerbia tomo septimo, capite duodecimo: Mœror in corde uiri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.

Quia nimirum necesse est, ut prius peccatorem mœror penitentiam salubriter humiliet, & ita postmodum per iudicium sacerdotis sermo datæ reconciliationis lætificet.

Verbū Dei
pœnitentes
cōsolatur.

Idem tomo quinto, In Hieremiam, capite tricesimo primo: Postquam enim conuertisti me, egi penitentiam & cætera.

Castigasti, inquit, me, & castigatus sum. Omnis correptio proficit in salutem, quæ ad præsens uidetur esse tristitiæ, & postea fructus affert pacificos. Quodque ait: Quasi iuuenus indomitus, siue sicut uitulus, & non didici, hoc significat, quod multo labore atque uerberibus eruditus sit, ut ad penitentiam conuerteretur, & non profecerit. Conuerte, inquit, me, & conuertar. Ergo id ipsum quod agimus penitentiam, nisi Dei nitamur auxilio implere non possumus. Postquam enim conuerteris me, & ad te conuersus fuero, tunc cognoscam, quia tu dominus Deus meus es, & nequaquam errores mei atque peccata interficient me. Et postquam conuertisti me egi penitentiam. Vide quantum sit auxilium Dei, & quæ fragilis humana conditio, ut hoc ipsum quod agimus penitentiam, nisi nos dominus ante conuerterit, nequaquam implere ualebimus. Et postquam, inquit, ostendisti mihi, uel ipsam

Labore nostro ad penitentiam non peruenimus.

Gratia Dei penitentiam in nobis operatur.

pœnitentiam, uel tui notitiam, siue cognoui te, percussi fœ-
mur meum. Quod dolentis & plangentis, & super errore pri-
stino plorantis inditium est, ut fœmur manu percutiat, &
stultum se ante fuisse fateatur. Confusus, inquit, sum & erubui,
siue ex die confusionis. Quod enim tempus non est con-
fusionis nostræ si recordemur antiqua peccata, & omnium
quæ male egimus capiamus memoriam?

De oratione.

Dauid psalmo tricesimo sexto:

Subditus esto domino, & ora eum.

Psal. quadagesimoprimum: Apud me oratio
Deo uitæ meæ, dicam Deo susceptor meus es.

Ecclesiastici decimo octauo: Non impediaris ora-
re semper. Ante orationem præpara animam tuam,
& noli esse quasi homo qui tentat Deum.

Matthæi sexto: Et cum oratis, non eritis sicut hy-
pocritæ qui amant in synagogis & in angulis pla-
tearum stantes orare, ut uideantur ab hominibus.
Amen dico uobis, receperunt mercedem suam.

Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, &
clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito, & pater
tuus qui uidet in abscondito reddet tibi. Orantes au-
tem nolite multum loqui sicut ethnici faciunt. Purant
enim quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite
ergo assimilari eis. Scit enim pater uester, quid opus
sit uobis antequam petatis eum. Sic ergo orabitis uos:
Pater noster, etcætera.

Ambrosius libro de Cain & Abel, capite nono.

Cubiculum tuum, mentis arcanum animiq; secretum est.
In hoc cubiculum tuum intra, hoc est, intra in alia præcor-
dia, tot⁹ ingredi de corporis tui exteriori uestibulo, & clau-
de ostium tuum. Quid sit ostium tuum discite: Pone dominus
Orationis modus & uirtus.
Psal. 140. custodiam ori meo, & ostium circuitus labijs meis. Caue ne
oratio

oratione te extollas. Oratio enim humiliantis se nubes penetrabit. Caue ne incaute symboli uel dominicę orationis diuulges mysteria. An nescis quā graue sit in oratione contrahe re peccatum, ubi speras remedium? Certe dominus per prophetam docuit, hoc graue esse maledictum dicens: Et oratio eius fiat in peccatum. Nisi forte mediocre id tibi putas esse dif fidere. Est enim de potentia Dei æstimare quod non audiaris nisi clamaueris. Clament opera tua, clament fides, clament affectus, clament passiones tuę, clament sanguis tuus sicut sancti Abel. De quo dixit Deus ad Cain: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Audit enim in occultis, qui mundat in occultis. Nos nisi loquentem aliquem audire non possumus: apud Deū loquuntur non uerba, sed cogitationes. Apostolus quoq; docet orandum sine ira & disceptatione, ut non turbetur, non interpoletur oratio tua: docet etiam orandum in omni loco, cum saluator dicat: Intra in cubiculum tuū. Sed intellige cubiculū, non inclusum parietibus, quo tua membra claudant, sed cubiculum quod in te est, in quo includuntur cogitationes tuę, in quo uersantur sensus tui. Hoc orationis tuę cubiculum ubiq; tecū est, & ubiq; secretū est, cuius arbiter nullus est nisi solus Deus. Orādum autē præcipue & pro populo doceris, hoc est, pro toto corpore, pro membris omnibus matris tuę, in quo mutue charitatis est insigne. Si enim pro te roges, tamen modo pro te rogabis. Et si pro te tantū singuli orent, minor peccatoris, quā intercedentis est gratia. Nunc autē quia singuli orant pro omnibus, etiam oēs orant pro singulis &c.

Esaię uicesimosexto: Anima mea desiderauit te nocte: sed in spiritu meo in præcordijs meis de mane uigilabo ad te.

Gregorius in moralibus libro uicesimosecundo, capite decimo octauo:

Iob tricesimo primo: Quis mihi tribuat adiutorē ut desiderium meum omnipotens audiat.

Notandum quoq; est, quod nequaquam dicitur preces, sed desiderium meū omnipotēs audiat. Vera quippe postulatio nō in oris est uocibus, sed in cogitatiōibus est cordis. Valēiores namq; uoces apud secretissimas aures Dei non faciunt uerba

Psal. 103

Oratio si
ne clamore
fiat.

Gene. 4

1. Tim. 2

Cubiculū

orationis
quale erat.Oratio ue
ra est in co

gitationibus cordis. nostra, sed desideria. Hinc in Evangelio dominus dicit: Intra in cubiculum tuum. Clauso quippe ostio petit in cubiculo, qui tacente ore in cōspectu supernæ pietatis fundit affectum mentis & cætera.

Augustinus de orando Deum ad Probam, epistola centesima uicesima prima, capite decimo.

Absit enim ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseverat intentio. Nam multum loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere uerbis. Multum autem precari, est ad Deum quem precamur diuturna et pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur: plus fletu quàm affatu. Ponit autem lachrymas nostras in conspectu suo, et gemitus non sicut non est absconditus ab eo qui omnia per uerbum condidit, & humana uerba non querit. Neque enim ut nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio si diutius ore. Dicuntur fratres in Aegypto crebras quidem habere orationes, sed eas tantum breuissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa uigilanter eiecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productionem res mores euanescat atque hebetur intentio.

Oratio non est in multiloquio.

Primo Regum primo: Porro Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius mouebantur, & uox penitus non audiebatur. Aestimauit ergo eam Heli temulentam.

Iob tricesimo tertio: Plenus enim sum sermonibus, & coartat me spiritus uteri mei. En ueter meus quasi mustum absque spiraculo, quod iagunculas non uas dirumpit & cætera.

Bernardus super cantica sermone lxxvij.

Habent suas uoces affectus, per quas se etiam cum nolunt produnt: timor (uerbi causa) meticulosas, dolor gemitibus, amor iocundas. Nunquid dolentium planctus, meretricum singultus uel gemitus, percussorum itemque pauentium subitus & efferatas clamitationes, seu etiam saturorum ructus, aut usus creat, aut ratio excitat, aut deliberatio ordinat, aut premeditatio format? Eiusmodi certum est non nutu prodire animi, sed erumpere motu. Sic flagrans ac uchemens amor præsertim di-

tim diuinus, cum se intra se cohibere non ualet, non attendit quo ordine, qua lege, quaque serie seu paucitate uerborum ebulliat, dum modo ex hoc nullum sui sentiat detrimentum. Interdum nec uerba requirit, interdum nec uoces omnino ulla, solis ad hoc contentus suspirijs. Quid tu in ructu quæris orationum iuncturas, solènia dictionum? Quas tu tuo ructui leges imponis uel regulas? Non recipit tuam moderationem, non à te compositionem expectat, per se ex intimis, non modo cum non uis, sed & cum nescis erumpit.

In oratiōe
nulla lex
nobis dāda

Malachiæ primo: Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in gentibus dicit dominus exercituum.

Paulus ad Collossenses quarto: Orationi instate, uigilantes in ea in gratiarum actione, orantes simul & pro nobis.

Prima Timothei secundo: Volo ergo uiros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira, & disceptatione.

Chrysoft. Home. xxxij. de cruce & latrone.

Iudæis etiam ideo iussit omnem terram Deus dimittere, & in unum locum sacrificium atque oblationem celebrare, quia tunc omnis terra immunda fuit fumo, & odore, & alia contaminatione polluta, quæ ex sacrificijs gentium super ipsam celebrabatur. Nobis autem quoniam Christus adueniens omnem terram emundauit, omnis locus orationi uacat. Ideo Paulus cum omni fiducia exhortatur dicens: Volo ergo orare uiros in omni loco. Ecce totus mundus emundatus est, elementa purgata sunt, ut ubique nobis Deum liceat prædicare, & omnis terra sanctior illo loco est, qui illo in tempore prædicabatur sancta sanctorum. Nam ibi pecus irrationale oblatum, hic spirituale immolatum est, & tanto maius est sacrificium, quanto & sanctitas de sacramento præfertur.

In omni loco
orandū
& prædicandū.

Exodi uicesimo octauo: Portabitque Aarō nomina filiorum Israël in rationali iudicij super pectus suū,

quando ingreditur sanctuarium, memoriale coram domino in æternum. Pones autem in rationali iudicij doctrinam & ueritatem, quæ erunt in pectore Aaron quando ingreditur coram domino: & gestabit iudicium filiorum Israël in pectore suo in conspectu domini semper &c. Et uestietur ea Aaron in officio ministerij ut audiat sonitus quæ ingreditur & egreditur sanctuarium in conspectu domini, & non moriatur.

Deuteronomij uicesimotertio: Non intrabit eunuchus attritis uel amputatis testiculis, & abscisso uero retro ecclesiam domini & cætera.

Primo Corinthiorum decimoquarto: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Cæterum si benedixeris spiritu, quis supplet locum idiotæ? Quomodo dicet amen super tuam benedictionem? Quoniam quid dicas nescit.

Augustinus libro de magistro, capite primo.

Locutione clausis cubiculis oremus, quo nomine significatur mentis pe-
nostra Deo netralia, nisi quod Deus ut nobis quod cupimus præstet, co-
non quæ moneri aut doceri nostra locutione non quærit. Qui enim lo-
rit doceri. quitur, suæ uoluntatis signum foras dat per articulatū sonū.
Oratione Deus aut in ipsis animæ rationalis secretis, quæ homo interior
sacerdotis uocat, & quærendus & deprecandus est. Hæc enim sua tēpla esse
in templo uoluit. Quare non opus est locutione cum oramus, id est, sonan-
omnes in- tibus uerbis, nisi forte sicut sacerdotes faciunt, significandæ
telligere mentis suæ causa, non ut Deus, sed ut homines audiant, & cō-
debent. sentione quadam per commemorationem suspendantur.

Augustinus ad inquisitiones Ianuarij, epistola centesima decimanona, capite decimo octauo.

Regula ge- Miror sanè quid ita uolueris, ut de his quæ uarie per diuer-
neralis in- sa loca obseruantur, tibi aliqua conscriberē, cum & non sit ne-
cōstitutiōi cessarium, & una in his saluberrima regula retinenda sit, ut
b^o hūanis. quæ non sunt contra fidem, neque contra bonos mores, & ha-
 bent aliquid ad exhortationē uitæ melioris, ubicunq; instituti
 uidemus

videmus, uel instituta cognoscimus, non solum non impro-
bamus, sed etiam laudando & imitando sectemur, si aliquorū
infirmas non ita impedit, ut amplius detrimentum sit. Si
enim eo modo impediatur, ut maiora studiorum lucra speran-
da sint, quam calumniatorum detrimenta metuenda, sine du-
bitatiōe faciendū est, maxime illud quod etiā de scripturis de-
fendi potest, sicut de Hymnis & Psalmis canēdis, & i. sius dñi
& apostolorum habeamus documenta & exempla & præce-
pta, de hac re tam utilia. Ad mouendū pie animū, & accenden-
dum diuinæ lectionis affectū, uaria consuetudo est, & plerāq;
in Africa ecclesiæ mēbra pigriora sunt, ita ut Donatistæ nos
reprehēdant quod sobrie psallimus in ecclesia diuina cantica
prophetarum, cum ipsi ebrietates suas ad cāticum psalmorū,
humano ingenio compositorum, quasi tubas exhortationis
inflammant. Quoniam autem non est tempus, cum in eccle-
sia fratres congregantur sancta cantādi, nisi cum legitur aut
disputatur, aut Antistites clara uoce deprecantur, aut cōmunis
oratio uoce diaconi indicitur?

Constituti-
ones huma-
næ sint in
scripturis
fundatæ

Augustinus libro confessionum nono, capite se-
ptimo.

Non longe cœperat Mediolanensis ecclesia genus hoc con-
solationis celebrare, magno studio fratrum concinentium
uocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multoam-
plius, cum Iustina Valentini regis pueri mater, hominem tuū
Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, qua fuerat se-
ducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in ecclesia, mori para-
ta cum episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, so-
licitudinis & uigiliarū primas partes tenens, orationibus ui-
uebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus tui, excitabamur
cum ciuitate attonita atq; turbata. Tunc Hymni & Psalmi ut
canerentur secundum morem orientalium partium, ne popu-
lus mœroris tædio contabesceret, institutum est, & ex illo tē-
pore in hodie nunquam retentum, multis iam ac- penè omni-
bus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus.

Cantū Am-
brosiusqua
re instituit

Cantus di-
uinus mœ-
rorem de-
pellit.

Isaiæ primo: Cum multiplicaueritis orationem
non exaudiam.

Idē cap. uigesimonono: Eo quod appropinquat
populus iste ore suo, & labijs suis glorificat me, cor
y 4 autem

autem eius longe est à me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis.

Ezechielis uicesimosexto: Vastabunt opes tuas, diripient negociatiões tuas, & destruēt muros tuos, & domos tuas præclaras subuertent. Et quiescere faciam multitudinem cantorū tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur amplius.

Idem capite tricesimotertio: Et ueniūt ad te quasi si ingrediatur populus: & sedent coram te populus meus, & audiunt sermones tuos & non faciunt eos: quia in canticum oris sui uertunt illos: & suam auaritiam sequitur cor eorum: & est eis quasi carmen musicum, quod suauī dulcique sono canitur. Et audiunt uerba tua, & non faciunt ea. Et cum uenerit quod prædictum est, tunc scient quia propheta fuerit inter eos.

Proverbiorum xxviii. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis.

Amos quinto: Aufer à me tumultum carminum tuorum, & cantica liræ tuæ non audiam.

Idem capite sexto: Sicut Dauid putauerunt se habere uasa cantici, bibentes uinum in phialis, & optimo unguento delibuti, & nihil patiebantur super cōtritione Ioseph.

Matth. decimoquinto: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorū longe est à me. Sine causa autē colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum.

Chrysofomus libro diuersarū Homeliarum, Homelia duodecima, De muliere Cananæa.

Multitudo Nonnulli introeuntes ecclesiam in mille uersus extendunt Psalmodi orationē suam, quasi apud dominū multitudo sermonū opus in oratiōe sit, tanquam ignorant quid postules, qui antequam cogites reprobas, nouit. Nā & illi quidē quid dicunt, nesciunt. Labia mouent solummo

solummodo, mens autem sine fructu est, & aures eius surdæ sunt. Tu non audis orationem tuam, & dominum uis audire precem tuam. Flexi, inquis, genua. Curuasti quidem genua intus, sed mens tua foris uagatur. Corpus tuum intus, sed sensus foris. Os quidē loquebatur, sed mens usuras cogitabat, possessionum redditus supputabat, descriptiones domoꝝ uidebat, amicorum uerba uolebat, negligentias intuebatur famulorum, parasitorum urbanitates ridebat, mulierum speciem considerabat. Hæc igitur sciens orationibus fieri, imitare Cananæam, uir mulierem, quæ uigilanter & cum summa sapientia rogabat dominum, & ideo meruit impetrare. Sed fortasse dicis, nō habeo filiam quæ dæmone plena sit, sed habes animam peccatis refertam, & cætera.

Matth. 15
Cananææ
mulieris dī
ligens ora
tio.

In eadem Homelia.

Vide philosophicam mulieris animam dicentis: Miserere mei. Non, inquit, habeo conscientiam bonorum operum, nec rectę uitæ fidutiam. Ad misericordiam confugio, ad tranquilum portum peccantium. Ad misericordiam cōfugio, ubi cessat iudicium. Ad misericordiam confugio, ubi ineffabilis salus est. Dic mihi mulier, quemadmodū ausa es, cum sis peccatrix & iniqua, accedere ad eum. Ego, inquit, noui quid agam. Vide prudentiam mulieris. Non rogat Iacobum, non obsecrat Iohannem, neq; pergit ad Petrum, nec incendit Apostolorum chorum, non quæsiuit mediatorem. Sed pro omnibus illis peccitentiam accepit comitem, quæ aduocati locum impleuit, & sic ad summum fontem perrexit. Propterea, inquit, descendit, propterea carnem assumpsit, & homo factus est, ut & ego ei audeam loqui. Sursum in cælis Cherubin eum tremunt, & Seraphim metuunt, & deorsum meretrix loquitur cum eo: Miserere mei. Nudus quidem sermo, sed immensitatem quidem salutis cōtinens, miserere mei. Propterea, inquit, uenisti, propterea carnem assumpxisti, propterea factus es, qd ego sum, &c.

Cananæa
solū Chri-
stum inuo-
cat.

Leuitici sexto: Offeret autem eam calidam in odorem suauissimum domino sacerdos, qui iure patri successerit. Et rota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne cōsumetur nec quicquam comedet ex eo.

Ephesiorum quinto: Implemini spiritu sancto, loquentes uobismetipsis in Psalmis, Hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus uestris domino, gratias agentes semper pro omnibus.

Hieronymus libro commentariorum tertio, ca pite quinto, in epistolam ad Ephesios.

Spiritus Qui se abstinerit uino & ab ebrietate in quo est luxuria, & **Psalms** pro hoc spiritu fuerit impletus, iste omnia potest accipere spiri- **soli in-** tualiter, Psalmos, Hymnos & cantica. Quid autem intersit **telligit.** inter Psalmum & Hymnum, et canticum in Psalterio plenissime

Differētia titudinem ac maiestatem prædicant Dei, & eiusdem semper uel **inter Hy-** beneficia, uel facta mirantur. Quod omnes Psalmi continent, **mnos, Pſal-** quibus Alleluia, uel præpositum, uel subiectum est. Psalmi au- **mos, & Cā-** tem proprie ad ethicum locum pertinet, ut per organum cor- **tica.** poris, quid faciendum, quid uitandum sit nouerimus. Qui uero

Ephe. 5

de superioribus disputat, & concentum mundi, omniumque creaturarum ordinem, atque concordiam subtilis disputator edisserit, iste spirituale canticum canit: Vel certe, ut propter simpliciores manifestius quod uolumus eloquamur, Psalmus ad corpus, canticum refertur ad mentem. Et canere igitur, & psallere, & laudare dominum, magis animo quam uoce debemus. Hoc est quippe quod dicitur: Cantantes & psallentes in cordibus uestris domino. Audiant hæc adolescentuli, audiāt hi quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non uoce sed corde psallendum, nec in tragicædorum modum guttur, & fauces dulci medicamine collinendas, ut in Ecclesia theatrales moduli aucciantur & cantica, sed in timore, in opere, in scientia scripturarum.

In cantum
musicum.

Cyrillus in Leuiticum libro duodecimo.

Locus ho- Sed & tu qui sequeris Christum, & imitator es eius si perma- **minem nō** neas in uerbo Dei, si in lege eius mediteris die ac nocte, si in mandatis eius exercearis, semper in sanctis es, nec unquam inde discedes. Neque enim in locis sancta quærenda sunt, sed in actibus, uita & moribus, quæ si secundum dominum sint, & secundum præceptum Dei habeantur, etiam si in domo Dei non sis, etiam si in foro sis, & quid dico in foro: etiam si in theatro inueniaris, uerbo Dei deseruiens, in sanctis te esse non dubites. An non tibi uideatur

detur Paulus cum ingressus est theatrum, & ingressus est Areopagum, & prædicauit Atheniensibus Christum, in sanctis fuisse: Sed & cum perambulare aras, & idola Atheniensium, ubi inuenit scriptum, ignoto Deo, & ex hoc uerbo sumpsit Christi prædicationis exordium, etiam ibi aras gentilium lustras, in sanctis positus erat, quia sancta cogitabat, & cætera.

Fulgentius ad Transimundum regem,
libro secundo.

Nam immensitatem diuinitatis filij Dei, manifesta prædicatione & eloquiorum diuinorum attestatione, beatus martyr Cyprianus affirmat in epistola de oratione dominica, dicens: Denique magisterio suo dominus secreto nos orare præcepit in abditis & secretis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei, ut sciamus Deum ubique esse præsentem, audire omnes & uidere, & maiestatis suæ plenitudine in abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non uidebo eum? Nonne cæli & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quando in unum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, uerecundiæ & disciplinae memores esse debemus, non passim uentilare preces nostras inconditis uocibus, nec petitionem commendandam Deo cum uultuosa loquacitate iactare, quia Deus non uocis, sed cordis auditor est, nec admonendus est clamoribus qui cogitationes uidet, probante domino & dicente: Quid cogitatis nequam in cordibus uestris? Et alio loco: Scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Beatus certe Cyprianus, Deum, quem dixit ubique esse præsentem, audire omnes & uidere, & maiestatis suæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, ipsum non uocis, sed cordis asserit auditorem, nec admonendum clamoribus, qui cogitationes uidet, ipsum quoque ponit dicentem: Quidam beatus Cyprianus etiam ad Tyberitanos scribens, de filij Dei immensitate testatur his uerbis: Solus non est, cui Christus in fuga comes est: solus non est, qui templum Dei seruans, ubi cunque fuerit, sine domino non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro oppresserit, fera inuasit, fames, aut sitis, aut frigus

Doctrina
Christi de
oratione.

Cordis au-
ditor est
Deus.

Christus
orationes
nostras in
omni loco
audit.

frigus afflixerit, uel per maria præcipiti nauigatione properã
tem tempestas aut procella submerserit, spectat militẽ suum
Christus ubiq; pugnantẽ. In epistola quoq; de lapsis, quisquis
uolet, hæc inserta reperiet. Videt ille corda & pectora singulo
rum, & iudicaturus non tantum de factis, sed & uerbis & cogi
tationibus nostris, omnium mentes uoluntatesq; cõceptas, in
tra ipsas adhuc clausi pectoris latebras intuet. Filius ergo Dei,
tam autoritate diuina, q̃ sanctor; patrum fideli ueraciq; sen
tentia secũdum diuinam naturam infinitus immensusq; pro
batur, ubiq; præsens, omnia replens, testis nũc cogitationum
& operum futurus iudex, retributorq; cunctorum, & cætera.

Esaiã sexagesimoquarto: Ciuitas sancti tui facta
est deserta, Sion deserta facta est, Hierusalem desola
ra est, domus sanctificationis nostrẽ & gloriã nostrẽ,
ubi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustio
nem ignis: & omnia desiderabilia nostra uersa sunt
in ruinas.

Prima Ioannis quinto: Et hæc est fidutia quam ha
bemus apud eum, quod si petierimus secũdum uolun
tatem eius audit nos. Et si scimus quia audit nos, quic
quid petierimus, scimus qd habemus petitiones quas
postulauimus ab eo.

Origenes in Matthæum, Homelia sexta.

Matth. 18

Si duo uestrum conuenerint super terram, de omni re quic
quid petierint, fiet eis. Manifestum est autem, quoniam ubi nõ
fit de omni re consensus, nec duo conuenerunt super terrã. Et
ista est causa, propter quam non exaudimur orantes, quia nõ
consentimus nobis per omnia super terrã neq; dogmate, neq;
conuersatione. Adhuc autẽ, si corpus simus Christi, & posuit
Deus singula membra in corpore, ut id ipsum sapiãt membra,
& consentiant, & sollicita sint, & patiente membro uno com
patiantur omnia, & glorificato cõgaudeant omnia, debemus
in nobis musicum istum seruare concẽtum. Sicut enim in mu
sicis nisi fuerit conuenientia uocum, non delectat audientem:
sic & Ecclesia nisi cõsensum habuerit, nõ delectatur Deus in ea
nec audit uoces eorum. Consentiamus ergo, ut cõgregatis no
bis in

Quare ora
tiones no
stræ nõ ex
audiunt.

Vnitas Ec
clesiæ lau
datur.

bis in nomine Iesu, sit Iesus in medio nostrum, uerbum scilicet
 Dei & sapientia & uirtus ipsius.

Idem in epistolā ad Romanos, libro se-
 primo, capte octauo.

Admonendi sunt qui prosperitatē sibi præsentiſ uitæ & sa- **Honores**
 nitatem uel diuitias, uel honores postulant à Deo, quia quid & diuitiæ
 orent secundum quod expedit nesciunt. Sæpe em̄ fit ut ad da- non sunt
 mnium animæ, uel opprobriū eius sempiternū concedant præ petendæ
 sentia hæc lucra, & dignitas secularis. Et ideo illud magis tenē à Deo.

Qui autē scrutatur corda, scit quid desideret spiritus, quia Deū **Matth. 6**
 postulat pro sanctis. Ostendit quidem Deum non tam uerba
 nostra in oratione q̄ cor mentemq; perpendere, ipse enim est
 qui scrutatur corda & renes, quod autem secūdo dicit, quia spi-
 ritus interpellat, hoc est, quod edocet, non minimā dispensa-
 tionem per spiritum sanctum in hominibus geri.

Spiritus
 ipse postu-
 lat, p nobis

Hieronymus in epistolā ad Galatas, to-
 mo nono, capite sexto.

Unusquisq; enim onus suum portabit.

Videtur superioribus contraire, ubi ait: Alter alterius onus **Nota.**

ra portate. Si em̄ unusquisq; onus suum portabit, alter alteri⁹ **In hac uita**
 onera portare non poterit. Sed uidendum, quod ibi præcepe- **In hac uita**
 rit, ut peccātes in hac uita nos inuicem sustentemus, & in præ inuicē ad-
 senti seculo alteruterū auxilio sumus: Hic autē de domini dicat iuuare pos-
 sumus.

in nos iudicio, quod nō ex alterius peccato, & comparatione **sumus.**
 deterioris, sed iuxta nostrum opus, aut peccatores ab eo iudi-
 cemur aut sancti, recipiente unoquoq; secundum opus suum.

Obscure licet docemur per hanc sententiolam nouum dogma **Memoria**
 quod latitat, dum in præsenti seculo sumus, siue orationibus, **mortuoz.**
 siue consilijs inuicem posse nos coadiuuari. Cum autem ante
 tribunal Christi uenerimus, non Iob, non Daniel, nec Noë ro-
 gare posse pro quoquam, sed unumquemq; portare onus suū.

Ecclesiastici decimo octauo: Ante orationem præ-
 para animam tuam: & noli esse quasi homo qui ten-
 tat Deum.

Bernardus sermone quinto, in capite Ieiunij.

Porro petitiones cordis in tribus credo constare, nec uideo
 quid

Tria quę a
Deo pete-
re debem⁹

quid præter illa electus quisq; sibi debeat postulare. Duo quidem huius temporis sunt, id est, bona corporis & animę, tertium uero beatitudo uitę æternę. Nec mireris quod bona corporis a Deo dixerim esse querenda, quoniam eius sunt corporalia omnia, sicut & spiritualia omnia bona. Ab eo ergo petendum & sperandum nobis est, unde possimus in eius seruitio sustentari. Veruntamen pro necessitatibus animę orandum nobis est, & frequentius & feruentius, id est, pro obtinenda gratia Dei, animęq; uirtutibus. Sic & pro uita æterna tota pietate & toto nobis orandum est desiderio, ubi nimirum corporis & animę plena & perfecta sit beatitudo. In his ergo tribus ut cordis petitiones sint, tria nobis sunt obseruanda. Nam & in prima quidem superfluitas, & in secunda impuritas, & elatio interdum surripere solet in tertia. Nonnunquam enim temporalia queri solent ad uoluntatem, uirtutes ad ostentationem. Sed & uitam æternam aliqui fortassis non in humilitate querunt, sed tanquam in fiducia suorum meritorum. Nec hoc dico quin accepta gratia, fiduciam donet orandi: sed non oportet ut in ea constituat quisq; fiduciam impetrandi: hoc solum conferunt hæc præmissa dona, ut ab ea misericordia quę tribuit hæc, sperentur etiam ampliora. Sit ergo oratio quę pro temporalibus est, circa solas necessitates restricta. Sit oratio quę pro uirtutibus est animę, etiam ab omni impuritate libera, & circa solum beneplacitum Dei intenta. Sit ea quę sit pro æterna uita in omni humilitate, præsumēs de sola (ut dignum est) miseratione diuina.

Obstacula
tria oratio-
nis nostrę.

De labore manuum.

Genesis tertio:

IN sudore uultus tui uesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris.

Job quinto: Homo nascitur ad laborem, & uis ad uolatum.

Psalmo centesimo uigesimo se primo: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & beneficius erit.

Prima

Prima Corinthiorum quarto: Laboramus operantes manibus nostris.

Secunda Corinthiorum undecimo: In labore & erumna, in uigilijs multis.

Secunda ad Thessalonicenses tertio: Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter uos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & fatigatione nocte ac die operantes, ne quem uestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus uobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud uos, hæc denuntiabamus uobis, quoniam si quis non uult operari, nec manducet, &c.

Actorum uigesimo: Argentum & aurum aut uestem nullius concupiui, sicut ipsi scitis: quoniam ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ.

Augustinus libro de opere Monachorum, capite duodecimo.

Per hoc enim quod iure dominico debebatur bonis Euangelistis, non propter hoc euangelizantibus, sed quærentibus regnum Dei, ut hæc omnia apponerentur eis, inueniebant alij Eleemosinas quare occasionem, de quibus idem dicit: Neque enim isti Deo seruiunt, sed quare ut etiam quod sibi iuste debebatur ommitteret. Aperte quippe Paulus accipere non hoc ipse ostendit in secunda ad Corinthios, ab alijs Ecclesijs super luit. 2. Cor. 11

pletas dicens necessitates suas, Venerat enim si, ut apparet ad tam indigentiam, ut de longinquis Ecclesijs ei necessaria ministrarentur, dum tamen ab eis apud quos erat, nihil tale acciperet. Contra otiosos labores nolentes.

Ex capite decimo septimo: Quid enim agant qui operari corporaliter nolunt, cui rei uacent scire desidero: Orationibus inuisibiliter, & Psalmis, & lectioni, & uerbo Dei. Sancta plane uita, & in Christi suauitate laudabilis. sed si in his auocandi non sumus, nec manducandum est, nec ipse esca quotidie præparandæ, ut possint apponi & assumi. Si autem ad ista uacare seruos Dei certis

certis interuallis temporum ipsius infirmitatis necessitas cogit, cur non & Apostolicis præceptis obseruandis aliquas partes temporis deputamus? Citius enim exauditur una obedientis oratio, quàm decem milia contemptoris. Cantica uero diuina cantare etiam manibus operantes facile possunt, & ipsum laborem tanquam diuino celeunante consolari. An ignoramus opifices quibus uanitatibus & plerunque turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda & linguas suas, cum manus ab opere non recedant? Quid ergo impedit seruum DEI manibus operantem in lege domini meditari, & psallere nomini domini altissimi: ita sanè ut ad ea discenda quæ memoriter recolat, habeat seposita tempora? Ad hoc enim & illa bona opera fidelium, subsidio supplendorum necessariorum deesse non debent, ut horæ quibus ad erudiendum animum ita uacatur, ut illa opera corporalia geri non possint, non opprimant egestate. Qui autem se dicunt uacare lectioni, nonne illic inueniunt quod præcipit Apostolus? Quæ est ergo ista peruersitas, lectioni nolle obtemperare, dum uult ei uacare, & ut quod bonum est diutius legatur, ideo facere nolle quod legitur? Quis enim nesciat tanto citius quenque proficere cum bona legit, quanto citius facit quod legit?

**Scripturas
legere & se
qui debe-
mus.**

**Prædican-
tes uerbū
Dei quoti-
die à labo-
re excusan-
tur.**

Ex capite decimo octauo: Si autem alicui sermo erogandus est, & ita occupatur ut manibus operari non uacet, nunquid hoc omnes in monasterio possunt, ueniētib; ad se ex alio genere uitæ fratribus, uel diuinas lectiones exponere, uel de aliis quibus lectionibus salubriter disputare? Quādo ergo non oēs possunt, cur sub hoc obrētu omnes uacare uolunt: quanquam & si omnes possent, uicissim facere deberent, non solum ne ceteri à necessarijs operibus occuparentur, sed etiam quia sufficit ut audientibus pluribus unus loquatur.

**In seruitiū
Dei etiā ru-
stici admit-
tendi.**

Ex capite uigesimo secundo: Nunc autem ueniunt plerunq; ad hanc professionem seruitutis Dei & ex conditione seruili uel etiam liberti, uel propter hoc à dominis liberati, siue liberandi, & ex uita rusticana & opificiū exercitatione & plebeo labore, tanto utiq; felicius quanto fortius educati, qui si non admittātur graue peccatum est. Multi enim ex eo numero uere magni & imitandi extiterunt. Nam propterea & infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia, & cætera. Hæc igitur pia & sancta cogitatio facit, ut etiam tales admittātur, qui nullum

nullum afferant mutata in melius uitæ documentū. Neq; em̄ Otīū quosdam ad seruitiū Dei trahit. apparet, utrum ex proposito seruitutis Dei uenerint, an uitā inopem & laboriosam fugientes, otiosi pasci atq; uestiri uoluerint, & insuper honorari ab eis à quibus contēni cōteriq; conſueuerāt. Tales ergo quoniā se quo minus operent, de infirmitate corporis excusare nō possunt, præteritæ quippe uitæ consuetudine conuincunt, umbraculo malę disciplinæ se cōtegūt, ut ex male intellecto Euāgelio, præcepta Apostolica peruerte re meditent, uere uolatilia cœli, sed per superbiam in altum se extollendo, & fœnum agri, sed carnaliter sentiendo.

Ex capite uigefimotertio. Nunc uero cōtra Apostolū Christi recitant Euangeliiū Christi. Ita enim mirabilia sunt opera pigrorū, ut impedire uelint Euāgelium, quod Apostolus ideo præcepit & fecit, ne impediretur ipsum Euāgelium. Certe em̄ propterea se dicunt operari nō debere, quia nec uolucres cœli seminant neq; metunt, de quibus nobis dominus similitudinē dedit, ne de talibus necessarijs cogitemus. Cur ergo non attendunt quod sequitur? Neq; em̄ tantummodo hoc dictū est, qui non seminant neq; metūt, sed adiectum est, neq; cōgregant in apothecas. Cur ergo isti manus otiosas & plena repositoria uolunt habere? Cur ea quæ sumunt ex laboribus aliorum, recondunt & seruant unde quotidie proferatur? Cur deniq; morunt & coquunt? Hoc enim aues non faciunt.

Studiū hereticorū circa uerbum Dei.

Heretici habent manus otiosas & repositoria plena.

Proverbiorum uigefimosexto: Abscōdit piger manum suam sub ascella sua, & laborat si ad os suum eas conuerterit. Sapientior sibi piger uideretur septem uiris loquentibus sententias.

Proverbiorum sexto: Vade ad formicam o piger, considera uias eius, & disce sapiētiam. Quæ cum non habeat ducem nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequo piger dormies? & cetera. Si uero impiger fueris, ueniet ut fons messis tua, & egestas longe fugiet à te.

Ecclesiastici uigefimosexto: Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt. Difficile exiit ne

gotians à negligentia, & non iustificabitur caupo à peccatis laborum.

Ecclesiastici septimo: Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab altissimo.

Capite decimo: Melior est qui operatur & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur & eget pane.

Prouerbiorum duodecimo & uigesimooctauo: Qui operatur terram suam satiabitur panibus: qui autem sectatur otium stultissimus est.

Prouerbiorum decimo: Egestatē operata est manus remissa, manus autem fortium diuitias parat.

Capite uigesimo: Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate & non dabitur illi, & cetera. Noli diligere somnum ne te egestas opprimat, & aperi oculos tuos & saturare panibus.

Capite uigesimoprimo: Desideria occidunt pigrum, noluerunt enim quicquam manus eius operari. Tota die concupiscit & desiderat, qui autem iustus est, tribuet & non cessabit.

Capite uigesimosecundo: Dicit piger leo est foris, in medio platearum occidendus sum.

Theophylactus in epistolam primam ad Thessalonicenses, capite quarto.

Rogamus autem uos fratres, ut abūdetis magis & operam detis ut quieti sitis, & ut uestrum negotium agatis, & operemini manibus uestris sicut præcepimus uobis. Et si nequaquā sim nescius ait, per uos in fratres charitatem seruari, rogamus tamen ut abūdetis magis, hoc est, uestram erga fratres augetis magis ac magis beneuolentiam, ad eamque & omni studio enitamini. Potest & ita intelligi, ut statim illud sequatur, date operam ut nos quietius habeatis, & uestri quicquid propria ne gotia peragat. Ex his autem eos arguit, qui otio uacāt, & quiete totos addicunt, curiosiusque aliena disquirunt, omnia perturbare, *Quin uero cum manibus, inquit, proprijs operamini, il-*

Labor no-
ster fratri-
bus profit-

ni, illos uituperat, qui corporis tollunt exercitationem, & spiritalia tantum deponunt, & longe falluntur. Non enim ieiunium uel humi cubationem manibus quis operatur, sed spiritus. Vnde intelligi datur non de spiritali exercitatione hoc loco Apostolus loquitur hic de corpora- li non spiritali opere. Sed de coporali. Est nanque spiritus sanctus officium, ex manuum opera uictum alijs impartiri, spiritus inquam id certius quoddam est opus. Nam ea tempestate Christiani, cum Christi ob fidem susceptam, infidelibus prae- dicatione fruerentur, re omni familiari, & fortunae bonis exhausti in summa rerum penuria uiram degebant, eoque ut operentur edocet, quatenus quaerant cum sibi tum alijs praesidio esse. Si itaque his iungit Apostolus operi manuum insudare, nil tamen eos excludit quibus adhuc res integra manebat, & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Hoc est, ne quid impudentius apud illos agatis, qui extra fidei aulam diuagantur, stipem efflagitando, quod tamen modestius dixit, ne illos offenderet, perinde ac si dicat: Si fideles ipsi, cum fidelem quempiam conspicantur optima corporis ualitudine mendicantem, maxime offenduntur, & istiusmodi hominem, sub Christi praetextu mercimonia facitare inculant, quanto magis sunt infideles ipsi id mendicandi genus obrectaturi?

Medicinas reprobaf in Ecclesia Dei.

Neemiae quinto: Et increpauit optimates & magistratus, & dixi eis: usuras ne singuli a fratribus uestris exigatis, & caetera. Duces autem primi qui fuerunt ante me grauauerunt populum, & acceperunt ab eis in pane & uino & pecunia siclos quadraginta. Sed & ministri eorum depresserant populum. Ego autem non feci ista propter timorem Dei. Quin potius in opere muri aedificaui, & agrum non emi, & oes pueri mei congregati ad opus erant.

Ecclesiastici tricesimo tertio: Multam enim malitiam docuit otiositas. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assidua.

Theophylactus in epistolam secundam ad Thessalonicenses, capite tertio.

Nec gratis panem manducauimus ab aliquo. Nihil uobis fuimus

Labor & diligentia Apostoli.

fuius inquieti, hoc est, nequaquã fuius uobis molesti, sed his manibus laboraui, ut alibi dicit, ut mihi & alijs uictum & necessaria suppeditarem, nec gratis panem manducauimus, hoc est, non otiosi & pigri à uobis escam accepimus. Est enim sua mercede mercenarius dignus (sed in labore & fatigatione nocte ac die operantes.) Vide quantum operæ sibi iniunxerit Paulus, ut interdiu ac noctu à laboribus nunquam cessaret, instruendo & castigando.

In eodem capite.

Otiij quãta mala.

Audiuimus enim inter uos quosdam ambulantes in quiete, & nihil operantes, sed curiose agentes. Cum enim nostra hæc mēs in motu sit semper, necesse est sanè, ut cum nihil quod utile sit operatur, ut superuacanea & inutilia tractet, ut dictū est supra, disquiratq; & aliorum uitam, deinde ad detractiones & uerba inania & scurrilia quãdam præceps feratur. Operandum est itaque, & manibus semper aliquid factitandum. Neque ei parcendum, qui cum uiribus ualeat, negotijs uacet, & in otio sit. Dicit aliquis: Atqui orationi intendo & ieiunijs. Bene habet. Hæc tamen non manuum labore conficiuntur. Potest nanque post ieiunia & orationes manibus aliquid operari. Cum em̄ id facere respueris, pro segni procul dubio & otio multo torpente conuictus damnabere. Quid ergo inquit aliquis, nõne & qui alios instruit, ad opus huiusmodi cogendus erit? Nequaquã, quia maius opus aliud pertractat, & plus habens difficultatis, quod & nũc impedit, ne laborem manibus exequatur. Tibi uero seorsum & in otio agenti nihil huiusmodi erit impedimento. Quocirca laborent ij qui apud uos negligenter uiuunt & otiose, & manibus opus aliquod exercent uelim.

Concionator uerbi Dei à labore excusaf.

Quod agricolarũ labor sit honestus & sanctus uide Augustinũ tomo tertio pagina centesima quinquagesima octaua, d. Et quod agricultura sit omnium artium innocentissima, uide eundem tomo sexto, pagina decima quarta, d.

Theophylactus in Ioannem, capite sexto.

Operemini non cibum qui perit, & cætera.

Vos quidem, inquit, quæritis me propter panes quia cibum illum desideratis. Oportet autem nos non omnino deditos esse Ventris cui & uentri, sed maxime spiritualiũ agere curam, & non omnem solici-

folicitudinem in corporalem cibum insumere. Nam illum uo ra prohibe
 cuit cibum qui perit. Nam quia multi cupientes ignauu uiue tur,
 re, & maxime Masseliani, qui usi sunt hoc dicto ad patrociniū
 suæ ignauia, operæpretium fuerit declarare hoc dictum. Non
 enim hoc dixit dominus noster I E S V S C H R I S T V S, ut
 corporalem quidem operationē ab eis uelit amouere, & ipsos
 ad otium cogere. Omnem enim malitiam docuit otiositas, & Otiositas
 si oportet euidenter dicere, ipsum otiose uelle uiuere, cibus est omnē ma
 rari, ut habeat quod & alijs communicet, hoc enim habet mer cuit,
 eadem & promissionem futuri regni. Et quomodo igitur, in
 qui perit, & ita eum qui C H R I S T V M sequit, oportet ope litiam do
 rari, ut habeat quod & alijs communicet, hoc enim habet mer cuit,
 eadem & promissionem futuri regni. Et quomodo igitur, in
 qui perit, dicit dominus, quod non oporteat operari cibum qui
 perit, continuum circa cibos studium reijciens, & ad spiritua
 lia non parum inducens? Profecto dicunt, per hoc dominus
 corporalem operationem excludit, id quoque manifestum ex
 hoc quod ad Martham dicit, Martha sollicita es & turbaris, Lucæ 10
 uno autem opus. Maria bonam partem elegit. Et iterum: Ne
 solliciti sitis in crastinum. Et hæc quidem afferunt ij qui per Matth. 6
 solliciti pasci uellent. Nos autem quid dicimus? Dictum ad Autorita
 Martham non de opere est & operatione, uel otio, sed de tem tes otiofo
 poris obseruatione, & ne tempus audiendi insumatur in occu riu hominū
 pationes parandorum ciborum. Persuadet igitur ei ne perdat
 tempus doctrinæ frustra propter occupationem in his quæ
 uentris sunt. Quod autem dicit, ne solliciti sitis, neque hoc di
 cto operationem reiecit. Aliud em̄ sollicitudo est, & aliud ope Operatio
 ratio. Fieri enim potest, ut sollicitus non sit qui operetur. Do & sollicitu
 cet igitur nos dominus ne addicti simus curis uitæ, neq; habea do differūt
 mus curam quomodo cras refocillemur, & uult ut unoquo
 que die operemur dicens: Ne solliciti sitis de crastino, quasi in
 hunc modum diceret: Ne solliciti sitis, quomodo hodie operan
 do cras quiescatis, sed quotidie cibum quotidiana operatione Quotidie
 parantes, ne solliciti sitis de crastino. cibus que
 rendus.

Hieronymus tomō nono, in epistolam ad
 Ephesios, capite quarto.

Qui furabatur iam non furetur, magis autem la
 bore operando manibus suis quod bonum est, ut ha
 beat communicare ei qui indiget.

Quia hi qui in uitæ istius negotijs conuersantur, propter ali
 z 3 menta

Negotia- **tionem ui-** **tiū uocat.** **Furtum** **quid sit.** **Monachi** **laborare** **debent.**

menta & usus necessarios, coguntur aliqua, uel emere, uel uen-
dere, & lucra de negotiatione sectari, & difficile est etiam eos
qui à cæteris passionibus liberi sunt, fornicatione uidelicet, ido-
latria, adulterio & homicidio, hoc uitio non teneri. Propte-
rea nunc Ephesios monet, ne sub occasione emolumenti, furti
crimen incurrant. Furtum nominans, omne quod alterius da-
mno quæritur. Iustum autem esse ut manibus suis unusquisq;
operans & uictum labore conquirens, impartiat non habentibus.
Necq; uero ait: Magis autem laboret operando manibus
suis quod bonum est, ut non indigeat, et habeat uictum, & nul-
li molestiam exhibeat: sed laboret, inquit, manibus suis quod
bonum est, ut habeat unde communicet indigentibus. Qui igitur
ad hoc tantum laborat, ut ipse non egeat, & à cæteris con-
trahit manum, quamuis applaudat sibi, tamen Apostoli præ-
ceptum non fecit, & cætera.

In tripartita historia, libro octa-
uo, capite primo.

Monachus nisi operatus fuerit, uiolento iudicatur æqualis.
In eodem capite.

Nec non Serapion circiter decem milia sub se monachorum
habens, quos omnes sic educabat, ut ex proprijs sudoribus ne-
cessaria compararet, & alijs ministraret egentibus.

Ioānes Chrysostronus tomo se primo in Matthæi,
Homelia decima quinta, capite sexto.

Ne solliciti sitis quid manducetis.

Non dixit nolite laborare, sed nolite solliciti esse. Ergo solli-
citi esse uetamur, laborare autem iubemur. Sic enim dominus
loquens ad Adam, non dixit cum solitudine facies tibi panē,
sed cum labore & sudore facies tuæ. Ergo non sollicitudinibus
spiritualibus, sed laboribus corporalibus acquirendus est præ-
mijs. Sicut laborantibus enim pro præmio diligentiae Deo præ-
stante panis abundat, sic dormientibus & negligentibus pro
pœna negligentiae, Deo faciente subducitur.

De indulgentijs.

Prouerbiorum decimosexto:

Mise-

Misericordia & ueritate redimitur iniquitas: & in timore domini declinatur à malo. Misericordiarum domini recordabor, laudem domini super omnibus quæ reddidit nobis dominus, & super multitudinem bonorum domini Israël, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam: & secundum multitudinem misericordiarum suarum.

Esaïæ sexagesimo tertio: In dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & potauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus seculi.

Augustinus sermone de Martyribus sermone tertio.

Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & pater uester cœlestis peccata uestra. Rogo uos fratres, quid delicatius, quid benignius dici potest? In potestate nostra posuit, quæ liter in die iudicij iudicemur. Non dixit, uade in orientem & quære iustitiam, nauiga usq; ad occidentem ut accipias indulgentiam. Dimitte inimico tuo, & dimittetur tibi. Indulge, & Indulgentiam peccatorum in nobis inueniamus. Indulgetur tibi. Da, & dabitur tibi. Nihil à te extra te quærit. In te enim Deus dirigit. Non enim medicamēta uulneribus tuis, posuit quod requirit. Non enim medicamēta uulneribus tuis, longè opus habes inquirere peccatorum tuorum indulgentiā, siuis intus in cellario cordis tui poteris inuenire, & cætera.

Deuteronomij tricesimo: Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positum, nec in cœlo situm, ut possis dicere: Quis nostrum ualeat ad cœlum ascendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus & opere compleamus? Neq; trans mare positum, ut causeris & dicas: Quis è uobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usq; deferre, ut possimus audire & facere quod præceptum est? Sed iuxta te est sermo ualde in ore tuo, & in corde tuo ut facias illud.

Bernardus in sermone primo de Aduentu.

Indulgen- Non te oportet o homo maria transfretare, non penetrare
riam pecca nubes, non transalpinare necesse est. Non grandis inquam ti-
torum per bi ostenditur uia, usque ad temetipsum occurre Deo tuo, pro-
uerbum in pe est em uerbum in ore tuo, & in corde tuo. Usque ad cordis
uenimus. compunctionem & oris confessionem occurre, ut saltē excas
 de sterquilinio miseræ conscientiæ, quoniam indignum est il-
 luc autorem puritatis intrare.

**Origenes in Exodum, Homelia decima-
 tertia, capite uigesimoquinto**

Et dixit Moyses ad omnem synagogam filiorum Israël di-
 cens: Hoc est uerbum quod præcepit dominus dicens: Sumite
 à uobisipfis redemptionem domino, omnis qui concepit cor-
 de, offerat initio domino aurum, argentum, æramenti, & cæ-
 tera. Quid ergo est quod dicit Moyses, afferre à uobisipfis, &
Aurū qua- unusquisq; sicut corde concepit? Illud quidem aurum & argē-
le Christ⁹ tum cæteræq; materiæ, unde tabernaculum constructum est,
pro indul- constat de scrinijs & promptuarijs uniuscuiusq; prolatū. Spi-
gentia pec- ritualis autem lex aurum requirit ad tabernaculum, quod in-
catore re- tra nos est, & argentum quod intra nos est, & omnes reliquas
quirit. materias illas deposcit, quas & intra nos habere possumus, &
Roma. 10 proferre de nobis. Dicit enim scriptura: Quia prope est uerbu
 in ore tuo & in corde tuo, q̄a si confessus fueris in ore domini
 Iesum, & credideris in corde tuo, quod Deus illum suscitauit à
 mortuis, saluus eris. Hæc à te ipso sumis, hæc intra te sunt, hæc
 etiam si nudus sis habere potes.

Hieremię quadragesimoquarto: Vos & uxores ue-
 stræ locuti estis ore uestro & manibus uestris imple-
 stis dicentes: faciamus uota nostra quę uouimus, ut sa-
 crificemus reginę cœli, & libemus ei libamina. Imple-
 stis uota uestra & opere perpetrastis ea. Ideo audite
 uerbum domini, & cætera.

Zacharię decimoquarto: Et non erit mercator ul-
 tra in domo domini exercituum in die illo.

Esaię quadragesimoseptimo: Negotiatores tui ab
 adolescentia tua unusquisque in uia sua errauerunt.
 Non est qui saluet te.

Hiere-

Hieremiæ quinquagesimo: Grex perditus factus est populus meus, pastores eorum seduxerunt eos, feceruntq; uagari in montibus. De monte in collem transferunt, oblitum sunt cubilis sui. Omnes qui inuenerunt comederunt eos.

Ozeæ undecimo: Circumdedit me Ephraim in negotiatione, & in dolo domus Israël.

Prouerbiorum decimo septimo: Et qui iustificat impium & qui condemnat iustum, abominabilis est uterq; apud Deum.

Ecclesiastici tricesimo primo: Lignum offensionis est aurum sacrificantium: uq; illis qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo.

Prouerbiorum uicesimo quarto: Ne infidieris & quæras impietatem in domo iusti, neq; uastes requiæ eius. Septies enim cadet iustus, impij autem corruent in malum.

Quarto Eisdæ ultimo: Et qui negotiantur in rapina, quã diu exornant ciuitates & domos suas, & possessiones & personas suas, tãto magis adz labor eos super peccata sua dicit dominus.

Hieremiæ decimo sexto: Ecce ego mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabunt eos. Et post hæc mittã in eos multos uenatores, & uenabunt eos de omni mōte, de omni colle, & de cauernis petrarũ: quia oculi mei super oēs uias eorũ. Non sunt absconditæ à facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis. Et reddam primum duplices iniquitates & peccata eorum & cætera.

Augustinus in Psalmum septuagesimum cõcione prima. Versu, Quoniam non cognoui negotiatiões & cætera.

Vē illis qui Qui enim negotiatores actiōsi quasi ex eo quod agunt præ-
 propter lu sumunt, opera sua laudant, non perueniunt ad gratiam Dei.
 crā indul- Ergo contra illam gratiam sunt negotiatores, quam commē-
 gentiā pec dat hic Psālmus. Illam enim gratiam commendat, ut nemo
 catorū pro de suis operibus gloriētur. Quomodo quodam loco dicitur,
 mittunt. Medici non resuscitabūt: deserere ergo debent homines me-
 Psal. 87 dicinam? Sed quid est hoc? Sub isto nomine intelliguntur su-
 perbi pollicētes salutem hominibus, cū domini sit salus. Quo-
 modo ergo contra medicos, id est, superbos salutis pollicita-
 tores uigilat hoc quod dictum est, tota die salutem tuam: sic
 contra negotiatores, id est, qui de actu suo & operibus gau-
 dent, uigilat hoc quod dictum est: os meum annunciauit iusti-
 tiam tuam, id est, non meā. Qui sunt negotiatores, id est, qua-
 si de actu suo sibi placentes? Qui ignorantes Dei iustitiam, &
 suam uolentes constituere, iustitiā Dei non sunt subiecti. Me-
 rito & negotium dictum est, quod neget otium. Merito domi-
 nus expulit illos de templo, quibus dictum est, Scriptum est:
 Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem fecistis
 eam domum negotiationis, id est, gloriantes de operibus ue-
 stris, otium non quærentes, nec audientes contra inquietudinē
 & negotiationem uestram dicentem scripturam: Vacate
 & uidete quoniam ego sum dominus. Hæc requies contra ne-
 gotiatores prædicatur. Hæc requies contra eos qui oderunt
 otium prædicatur, agendo & iactando se de operibus suis, ut
 non longius requiescant in Deo, & tanto longius à gratia de-
 filiant, quanto magis de suis operibus extolluntur &c.

Roma. 10
 Negotiato
 res ecclesiæ
 qui sunt.

Psal. 45
 Confiden-
 tia sola in
 meritis
 Christi in-
 dulgentiā
 accipit.

Esaiæ decimo: Væ qui cōdunt leges iniquas: & scri-
 bentes iniustitiam scripserunt ut opprimerent in iu-
 dicio pauperes: & uim fecerunt causæ humilium po-
 puli mei, ut essent uiduæ præda eorum & pupillos di-
 riperent. Quid facietis in die uisitationis & calami-
 tatis de longe uenientis.

Exodi trigésimo: Faciesq; unctiōnis oleum sanctū
 unguentum & cætera. Homo quicunq; tale compo-
 sucrit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de po-
 pulo suo &c. Talem compositionem non facietis in
 usus

usus uestros, quia sanctum est domino. Homo quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruat, peribit de populis suis.

Cyprianus Felici, epistola quarta.

Præceptis diuinis necesse est obsequia nostra deseruiant, nec personam in eiusmodi accipi, aut aliud cuiquã largiri potest humana indulgentia, ubi intercedit & legem tribuit diuina præscriptio.

Contra humanam indulgentiam.

Idem in epistola octaua.

Adulterum est, impium est, sacrilegum est, quodcumque humano furore instituitur, ut dispositio diuina uioletur. Procul ab huiusmodi hominum contagione discedite, & sermones eorum ueluti cancer & pestem fugiẽdo uitate, præmonẽte domino atq; dicente: Cæci sunt & duces cæcorum.

Fugere debemus docentes contra dñm.

Locus neque uestis homini prodest.

Grego. super Ezechie. Ho. nona, lib. primo.

Sæpe enim cum de uita proximorum querimur, mutare locum conamur, secretum uitæ remotioris eligere, uidelicet ignorantes, quia si desit spiritus non adiuuat locus. Loth in Sodomis sanctus extitit, in môte peccauit. Quod aut loca mentem non muniant, ipse humani generis primus testatur patres, qui & in paradiso cecidit. Nam si locus saluare potuisset, Satã de cœlo nõ cecidisset. Vnde psalmista ubiq; in hoc mundo tentationes esse conspiciens quæsiuit locum quod fugeret, sed sine Deo inuenire non potuit munitum, ex qua re & ipsum sibi locum fieri petiit, propter quem locum quæsiuit dicens: Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, ut saluum me facias. Tolerandi ergo ubiq; sunt proximi, quia Abel fieri non ualet, quem Cain malitia non exercet.

Neque locus neque uestis indulgentiam largiri potest.

Psal. 30.

Idem Grego. Hom. decima libro primo.

Sæpe enim quosdam uidemus ad uocem prædicationis quasi ex conuersione compunctos, habitum non animum mutasse, ita ut religiosam uestem sumerent sed antea uicia non calcarerent, iræ stimulis immaniter agitari, malitiæ dolore in proximi dolore feruescere, de ostensis quibusdam bonis ante humanos oculos superbire, præsentis mundi lucra inhiãter querere, & de solo exterius habitu quæ sumpserunt sanctitatis fiduciam habere

habere. Non enim est magni meriti, si quid foris erga nos agatur in corpore, sed magnopere pensandum est quid agatur in mente & cætera.

Primo Regum decimosexto: Et dixit dominus ad Samuelem: Ne respicias uultum eius, neque altitudinem staturæ eius, quoniam abieci eum: nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo enim uidet ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor.

Prouerbiorū uicesimo octauo: Qui decipit iustos in uia mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebunt bona eius.

Ecclesiastici undecimo: Confide autem Deo, & mane in loco tuo.

Esaïæ sexagesimo primo: Quia ego dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocaustum. Et dabo eis opus eorum in ueritate: & scelus perpetuum feriam eis.

Chrysofomus tomo septimo, Homelia tricesima octaua, in Matthæum, capite uigesimo primo: Et cathedras uendentium columbas euertit.

Loquēs & si non sermone, tamen ipso facto, Quid faciunt in templo multæ columbæ uenales? ex quo una columba gratuita descendit in templum corporis mei? id est, spiritus sanctus repleuit ecclesiam meam. Non enim in sacrificio columbarum postmodum placiturum est Deo templum, id est, ecclesia, sed in spiritu sancto. Dixi enim uobis per prophetā: Non accipiam de domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, iumenta in montibus & boues, cognoui omnia uolatilia cæli. Immola Deo sacrificium laudis, quia non hostias uolo, sed corda: non sacrificia, sed fidem. Item dixi uobis per eundē prophetam: Afferte domino gloriam & honorem. Et si uere uultis in templo Dei consistere, tollite hostias, & sic introite in atria eius sancta. Tollite taurōs de templo, quia unus taurus est offerendus pro grege uniuerso, de quo Iacob dicebat, accusans leuitas, id est sacerdos

Psal. 49
Fidem &
corda quæ
rit Deus nō
munera
externa.
Psal. 28

facerdotes: quia in ira sua occiderunt hominem, & in furore suo subneruauerunt taurum. Tollite oues de templo, quoniam unus agnus occidetur (Scriptum est enim: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem fecistis illam speluncam latronum.) Templum autem Dei speluncam facit latronum, qui lucra terrena & illicita, non etiam spiritualia in animarum salutem sectatur. Cultusque religionis eo modo non tam cultus est Dei, quam iniquæ negotiationis occasio. Nam quotidie ingreditur Iesus in templum suum, id est, in sanctam ecclesiam, & ericit omnes uendentes gratiam Dei de ecclesia, episcopos, presbyteros, diaconos, omnesque ecclesiasticos, nec non & laicos, quia unius criminis habentur, pariter Dei dona uendentes & ementes, quia scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date.* Columbas quoque uendentium cathedras euertit, ut quæ honor sacerdotalis debet auferri ab eis doceret, quæ pro terrena mercede opus Dei faciendum existimant. Quod igitur de ecclesiasticis diximus, hoc unusquisque de se intelligat. Dicit enim Apostolus: Vos estis templum Dei uiui, & spiritus sanctus habitabit in uobis. Non sit igitur in domo pectoris tui negotiatio illicita. Nil boni quod facimus, uel facere possumus adiuuante domino, appetitu iactantiæ faciamus, non terreni lucri concupiscentia, non malarum cupiditate rerum, ne ingrediatur Iesus iratus & rigidus, & non aliter emundet templum suum, nisi flagello adhibito, id est, correctione grauissima, & de spelunca latronum, id est, de habitaculo dæmonum per usum iniquæ cupiditatis, & de domo negotiationis, id est, de corde terreni lucri inhiante, suæ faciat domum habitationis. Omnes igitur intelligant delictorum indulgentiam, & reparationis suæ necessariam sibi esse medicinam. Nemo enim tanta firmitate suffultus, ut de iustificatione sua debeat esse securus. Vt amur igitur dilectissimi, saluberrimi temporis uenerabilibus institutis, & solertiori cura nostras maculas tergamus. Quantumlibet enim caste & sobrie mortalis hæc uita ducatur, quodam tamen puluere terrenæ conuersationis aspergitur, & nitor mentium ad Dei imaginem conditarum, non ita à fumo totius uanitatis est alienus, ut nulla possit sorde fuscari, & non semper indigeat expoliri. Quod si etiam castissimis animis nec cessarium est, quanto magis est expetendum, qui tota forte anni spatia aut secularius, aut negligētius transferunt? Quos

charitate

Gene. 49

Matt. 21

Ecclesia quæ
est spelunca
latronum.Emētes &
uendentes
dona Dei
eadem poena
plectuntur.Indulgentia delictorum, est re-
paratio uitæ
prioris.

Verſi purgatorum. *charitate debita commonemus, ut confugiant omnes ad præſentem ubiq; Dei miſericordiam, & digna ſe confeſſione cum Quotidia obſeruantiã mandatorum Dei cunctorum corda ſanctificent. na extirpa Mitelcat ſauitia, iracundia manſueſcat. Remittant ſibi oēs tio uitiorũ culpas inuicem ſuas. Nec exactor ſit uindictæ, qui petitor eſt Matth. 6 ueniæ. Dicentes enim: Dimitte nobis debita, ſicut & nos dimittimus debitorib; noſtris, duriffimis nos uinculis colligamus, niſi quod profiteamur impleamus & cætera.*

Tertul. in Apolo. aduerſus gentes, capite xij.

Nam hæc ſunt notæ captiuitatis. Di; uero q; magis tributarij, magis ſancti. Imo q; magis ſancti, magis tributarij. Maieſtas quaſtuaria efficit. Circuit cauponas religio mēdicās: exigitis mercedem pro ſolo templi, pro aditu ſacri: non licet Deos noſſe gratis, uenales ſunt & cætera.

Idem cap. 42. Non ſufficimus & hominibus & Dijs ueſtris mendicantibus opem ferre. Nec putamus alijs quã perentibus impartiendum. Deniq; porrigat manum Iupiter, & accipiat, cum interim plus noſtra miſericordia inſumit uicatin; quã ueſtra religio templatim.

Chryſoſt. in Gene. Ho. v. tomo vi. capite primo.

Glorificabimus autem eum, non per hoc ſolum, ſed & per optimam uitam, ſi non in eadem peccata recidamus: ſed longum ualere dicamus diabolicis illuſionibus, ſi diligenti Dei uerborum attentione, multoq; ſtudio, & continua confeſſione ſupernã curã nobis cõciliemus. Sufficit enim ei ob magnã miſericordiam ſuam ut deſiſtamus à peccatis. Si enim hoc uoluerimus, facile & ad bonorum operum actionem impellemur. Ne quis obſecro, poſtea in equeſtri ludo appareat, ne quis in conuenticulis illicitis dici partem dilapidet, ne quis in lorum ludo, & clamori qui inde oritur, poſthac ſe admilſeat. Quæ enim utilitas ieiunij, dic obſecro, ſi toto die nihil comedis, ludis autẽ & nugaris, sæpe etiam peieras, & blaſphemias, & ita totum perdis diem? Ne ita negligentes ſimus obſecro in noſtra ipſorum ſalute, quin potius ſermo noſter ſit de ſpiritualibus. Et librum diuinum accipiat aliquis in manus, conuocatisq; proximis per diuina eloquia riget & ſuam & conuenientium mentem, ut ſic diabolicas inſidias effugere ualeamus.

Indulgentiã peccatorũ mereſis q; ab ipſis abſtinet.

De Sacramento corporis & sanguinis Christi. ¹⁶⁷

Ioannis sexto:

Ego sum panis uiuus qui de cælo descēdi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita & cætera.

Prima Corinthiorum decimo: Calix benedictionis cui benedicimus, nōne communicatio sanguinis Christi est? Et panis quem frangimus, nōne participatio corporis domini est? Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane & de uo calice participamus.

Prima Corinthiorum undecimo: Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec ueniat.

Beda in Collecto, & sunt uerba Augustini in sermone ad infantes ad altare de Sacramento.

Calix benedictionis & cætera, prima Corinthiorum decimo.

Hoc quod uidetis in altari Dei, etiam transacta nocte uidistis. Sed quid esset, quid sibi uelit, quā magnæ rei sacramentum contineret, nondū audistis. Quod ergo uidistis panis est, & calix, quod uobis etiam oculi uestri renunciant. Quod autem fides uestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix est sanguis. Breuiter quidē hoc dictum est, quod fidei fortasse sufficiat, sed fides instructionem desiderat. Dicit enim propheta: Nisi credideritis non intelligetis. Potestis ergo modo dicere mihi: Præcepisti ut credamus, expone ut intelligamus. Potest enim in animo cuiusquam cogitatio talis oboriri: Dominus noster Iesus Christus, nouimus unde acceperit carnem de uirgine Maria. Infans lactatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem ætatē perductus est. A Iudæis persecutionē passus est. Ligno suspensus est. In ligno interfectus est. Sepultus est. Tertio die resurrexit. Quo deus uoluit in cælo ascendit. Illuc

Sacramentum istud res fidei ē.

Esaia. 6

Natiuitas Christi narratur.

Illuc

Illuc Izauit corpus suum, unde est uenturus, ut iudicet uiuos & mortuos. Ibi est modo sedens ad dexteram patris. Quomodo est ergo panis corpus eius? & calix, uel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista fratres ideo dicunt sacramenta, quia in eis aliud uideat, aliud intelligit. Quod uideat speciem habet corporalem. Quod intelligit, fructum habet spiritalem. Corpus ergo Christi si uis intelligere, Apostolus audi dicentem fidelibus: Vos estis corpus Christi & membra. Si ergo uos estis corpus Christi & membra, mysterium uestrum in mensa domini positum est, mysterium domini accipitis. Ad id quod estis, amen respondetis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respondes amen. Esto membrum corporis Christi, ut uerum sit amen tuum. Quare ergo in pane? Nihil hic de nostro afferam. Ipsum Apostolum item audiamus. Cum ergo de isto sacramento loqueretur, ait: Unus panis, unum corpus multi sumus. Intelligite & gaudete, unitas, pietas, ueritas, charitas. Unus panis, unum corpus multi. Recolite, quia panis non fit de uno grano, sed de multis. Quando exorcizabamini, quasi molebamini. Quando baptizati estis, quasi conspersi estis. Quando spiritus sanctificationem accepistis, quasi cocti estis. Estote quod uideatis, & accipite quod estis. Hoc Apostolus de pane dixit. Iam de calice quid intelligeremus, etiam non dictum satis ostendit. Sicut enim ut fit species uisibilis panis, multa grana in unum consperguntur, tanquam illud fiat, quod de fidelibus ait scriptura sancta: Erat illis anima una, & cor unum in Deum: sic & de uino fratres recolite unde fit unum. Grana multa pendunt ad botrum, sed liquor granorum in unitatem confunditur. Ita dominus noster Iesus Christus nos significauit, nos ad se pertinere uoluit mysterium pacis, & unitatis nostrae in sua mensa consecrauit. Qui accipit mysterium unitatis, & non seruat uinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nulli est aliquatenus ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis sanguinisque dominici participem fieri, quando in baptisinate membrum CHRISTI efficitur, nec alienari ab illius panis calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quando ipse hoc quod illud sacramentum significat inuenit.

Quarto

1. Cor. 12
Corpus
Christi
nos sumus

1. Cor. 10
Panis quo
modo fit.

Acto. 4
Vinum quo
modo fit

Sacramen-
tum myste-
rium est uni-
tatis & cha-
ritatis.
Paruuli ba-
ptizati etiam
participes
sunt corpo-
ris domini

CORPORIS ET SANGVINIS. 369

Quarto Regum uicesimotertio: Reuersusq; est Iofias Hierufalem, & præcepit omni populo dicēs: Facite phase domino Deo uestro, secundū quod scriptum est in libro fœderis huius. Nec enim factum est phase tale à diebus iudicū qui iudicauerunt Israēl, & omnium dierum regum Israēl & regum Iuda, sicut in decimo octauo anno regis Iofia factum est phase istud domino in Hierufalem.

Secundo Paralip. xxxv. Nunc ergo ministrare domino Deo uestro & populo eius Israēl: & præparate uos per domos & cognationes uestras in diuisionibus singulorum, sicut præcepit Dauid rex Israēl, & descripsit Salomon filius eius: & ministrare in sanctuario eius per familias, turmasq; leuiticas: & sanctificati immolate phase. Fratres autem uestros ut possint iuxta uerba quæ locutus est dominus in manu Moysi facere, præparate. Dedit præterea Iofias omni populo qui ibi fuerat inuentus in solennitate phase agnos & hœdos de gregib; &c. Preparatumq; est ministerium, & steterūt sacerdotes in officio suo. Leuitæ quoq; in turmis iuxta regis imperium, & immolatum est phase. Aspererūtq; sacerdotes manus suas sanguine, & Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorum, & separauerunt ea ut darent per domos & familias singulorum, & offerretur domino sicut scriptum est in libro Moysi: de bobus quoq; fecerant similiter. Et assauerunt phase super ignem, iuxta quod in lege scriptū est & cætera. Omnis igitur cultura domini rite completa est in die illa, ut faceret phase, & offerrent holocausta super altare domini, iuxta præceptum Iofia regis & cætera.

Exodi uicesimo quarto: Ille uero sumptum sanguini

nem resperfit in populum. Et ait: Hic est sanguis foederis quod pepigit Dominus uobiscum super cunctis sermonibus his.

Leuitici primo: Sanguinem uero illius fundent super altare filij Aaron per circuitum, diuidentq; membra caput & omnia quæ adherent iecori: & imponet super ligna quibus subiiciendus est ignis, et cætera.

Primo Regum secundo: Erat ergo peccatum peccatorum Heli grande nimis coram Domino: quia detrahebant homines à sacrificio Domini et cætera. Si uir peccauerit in uirum, placere ei potest Deus: si autem in Deum peccauerit uir, quis pro eo rogabit?

Primo Regum nono. Neque enim comesturus est populus donec ille ueniet: quia ipse benedicet hostiæ, & deinceps comedent qui uocati sunt.

Ex sermone Augustini de sacramentis fidelium.

Feria secunda Paschæ.

Quia Christus passus est pro nobis, cõmẽdauit nobis in isto sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit & nos ipsos: Nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam ipsius, quod accipimus, nos sumus. Recordamini, & uos non fuistis, & creati estis. Ad aream dñicam comportati estis, laboribus bouum, id est, annuntiantium Euangeliũ triturati estis. Quando cathecumini differebamini, in horreo seruabamini. Nomina uestra dedistis, corpistis moli ieiunij & exorcismis, postea ad aquã uenistis, & cõspersti estis, & panis dominicus facti estis. Ecce quod accepistis. Quõ ergo uideris esse unum quod factum est, sic unũ estote, uos diligendo, uos tenẽdo unam fidem, unã spem, indiuiduam charitatem. Hæretici quõ hoc accipiunt testimoniũ contra se accipiunt, quia illi que sũt diuisionem, cũ panis iste indicet unitatẽ. Sic & uinum in multis racemis fuit, & modo unũ est. Unũ est in suauitate calicis post pressuram torcularis. Et uos post illa ieiunia, post labores, post humilitatem, post contritionẽ cordis, iam in nomine Christi, tanq; ad calicem domini uenistis, & ibi uos estis in me

Panis dñi-
cus quõ fa-
cti sumus.

Ioan. 6

Corpus su-
um quare
in pane no-
bis Christ⁹
cōmēdauit

Peccator
nihil mādu-
cat nisi si-
gnum.

alicubi certi: interuallis dierum, in dominico preparatur, & de mensa dominica sumitur, quibusdam ad uitam, quibusdam ad exitium. Res uero ipsa cuius sacramentum est omni homini ad uitam, nulli ad exitium, quicumque eius particeps fuerit. Caro enim mea, inquit, uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum enim cibo & potu id appetant homines, ut non esuriant neque sitiant, hoc ueraciter non prestat nisi iste cibus & potus, qui eos a quibus sumitur immortales & incorruptibiles facit, id est, societas ipsa sanctorum, ubi pax erit & unitas plena atque perfecta. Propterea quippe, sicut etiam ante nos hoc intellexerunt homines Dei, dominus noster Iesus Christus, corpus & sanguinem suum, in eis rebus commēdauit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Nam aliud in unum ex multis granis conficitur, aliud in unum ex multis racemis cōfluit. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Hoc est ergo māducare illam escā, & illum bibere potum, in Christo manere & illum manentē in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec māducat eius carnem, nec bibit sanguinem, etiam si tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducet & bibat.

Hebræorum decimo: Hostiam & oblationem noluiſti, corpus autem aptraſti mihi.

Augustinus in Psalmum tricesimum nonum.

Promissio
quondam
nunc adim-
pletio fa-
cta est.

Sublato illo sacrificio primo, sublatis holocaustis arietum, hircorum, uitulorum, cæterarumque uictimarum, noluit illa Deus. Quare illa noluit? quare primo uoluit? Quia illa omnia quasi uerba erant promittentis: & uerba promissiuæ, cum uenerit quod promittunt, non iam enūtiuntur. Tamdiu quisque promissor est, donec det, cum dederit, mutat uerba: non dicit adhuc, dabo, quod se daturum dicebat: sed dicit dedi, mutauit uerbum. Quare illi primo placuit hoc uerbum, & quare illud mutauit? Quia tēporis sui uerbum fuit, & pro suo tempore placuit. Quando promittebatur, tunc dicebatur. Cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt uerba promissiuæ, data sunt completiuæ. Sacrificia ergo illa, tanquam uerba promissiuæ, ablata sunt. Quid est quod datum est completiuum? Corpus autē quod nostis, quod non omnes nostis, quod utinam qui nosti

CORPORIS ET SANGVINIS.

379

qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis. Sacrificium, inquit, & oblationem noluit. Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. Corpus autem perfecti mihi. Ideo illa noluit ut hoc perficeret: Perfectio promissorum abstulit uerba promittentia. Hoc promittebatur quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est ueritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus: quod accipimus nouimus, & qui non nostis, noueritis, & cum didiceritis, non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum est enim nobis corpus, perficiamur in corpore.

Veritas promissa nobis exhibitae est.

Malachiae primo: Magnificetur dominus super terminum Israel. Filius honorat patrem & seruus dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus: & si dominus ego sum, ubi est amor meus dicit dominus exercituum? Ad uos o sacerdotes qui despicitis nomen meum. Et dixistis: In quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum. Et dicitis: In quo polluimus te? In eo quod dicitis: Mensa domini despecta est. Si offeratis caecum ad immolandum, nonne malum est? Offer illud duci tuo si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam dicit dominus exercituum? Et nunc deprecamini uultum Dei ut misereatur uestri: de manu enim uestra factum est hoc: si quomodo suscipiat facies uestras dicit dominus exercituum. Quis est in uobis qui claudat ostia & incendat altare meum gratuito? Non est mihi uoluntas in uobis dicit dominus exercituum: & munus non accipiam de manu uestra &c. Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum: & uorum facies immolat debile domino & caetera.

Tertio Esdrae quinto: Et dixit illi Neemias & Astharas: ne participetur sancta, donec exurgat pontifex doctus in ostensionem & ueritatem &c.

Secundo Paralipomenon tricesimo: Magna etiā pars populi de Ephraim & Manasse & Isachar & Zabulon quæ sanctificata non fuerat comedit phasē, nō iuxta quod scriptum est: et orauit pro eo Ezechias dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in corde requirunt dominum DEVM patrum suorum & non imputabit eis quod minus sanctificati sunt. Quem exaudiuit dominus: & placatus est populo.

Augustinus in Euangelium Ioannis, tractatu uicesimo sexto.

Quam multi de altari accipiunt & moriuntur, & accipiendo moriuntur: Vnde dicit Apostolus: Iudicium sibi manducet & bibet. Nonne buccella dominica uenenum fuit Iudæ? & ramentum accepit, & cum accepit, inimicus in eum intrauit, non quia malum accepit, sed quia bonum malum male accepit. Videte ergo fratres, panem cœlestem spiritaliter manducate, in nocentiam ad altare apportate, Peccata & si sunt quotidiana, uel non sint mortifera, antequam ad altare accedatis, attendite quid dicatis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi: Securus accede, Panis non uenenum est. Sed uide si dimittis: Nam si non dimittis mentiris & ei mentiris, quem non fallis: Mentiri Deo potes, fallere Deum non potes. Nouit ille quid agas, intus te uidet, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat aut coronat. Patres ergo istorum, id est, mali patres malorum, infideles patres infidelium, murmuratores patres murmuratorum. Nam de nulla re magis dominum offendisse ille populus dictus est, quam cōtra eum murmurando. Ideo & dominus uolens ostendere eos talium filios, hinc ad eos cœpit, Quid murmuratis inuicem murmuratores, filij murmuratorum? Patres uestri manna manducauerunt in deserto, & mortui sunt, Non quia malum erat manna, sed quia male manducauerunt. Hic est panis qui de celo descendit. Hunc panem significauit manna, hunc panem significauit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt, in signis diuersa sunt,

Caute lege

Nullus ad altare accedat nisi uerus pœnitens.

Murmur maximum peccati cōtra dñm.

Ioan. 6

sa sunt, sed in re quæ significatur paria sunt. Apostolum audi: Nolo enim uos, inquit, ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per MOYSEN baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt. Spiritalem utiq; eandem, nam corporalem alteram, quia illi mâna, nos aliud: spiritalem uero quam nos, sed patres nostri, non patres illorum, quibus nos similes sumus, non quibus illi similes fuerunt. Et adiungit: Et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie uisibili quidem, tamē hoc idem significante uirtute spiritali. Quomodo enim eundem potum? Bibebant, inquit, de spiritali, sequente petra: petra autē erat Christus. Inde panis, inde potus. Petra Christus in signo, uerus Christus in uerbo & in carne. Et quomodo biberunt? Percussa est petra de uirga bis. Gemina percussio, duo ligna crucis significat. Hic est ergo panis qui de cælo descendit, Vt si quis manducauerit ex ipso, non moriatur. Sed qui pertinet ad uirtutem sacramenti, non qui pertinet ad uisibile sacramentum. Qui manducat intus, non foris, qui manducat in corde, non qui premit dente. De cælo descendit & manna: Sed manna umbra erat, iste ueritas est.

Sacramen-
ta signis di-
ueris, sed
re & uirtu-
te spiritua-
li eadem.

Nume. 20

Spiritalis
manduca-
tio fit or-
portet.

Augustinus de uerbis domini secundum Ioannē
sermone sexagesimoquarto.

Dilectissimi, filiū Dei sumus iam per gratiam, per fidem, per sacramentum, per sanguinem Christi, per redemptionē saluatoris, filiū Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit ei similes erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Ecce ad quod nutrimur capiendum, ecce ad quod nutrimur percipiendum, comedendum, ut tamen quod comeditur non minuatur, & qui comedit uegetetur. Non modo cibus uegetat comedendo, sed minuitur cibus qui comeditur. Quando autem cœperimus comedere iustitiam, comedere sapientiam, comedere illum immortalem cibum, & nos uegetamur, & cibus non minuitur. Si ergo laudaretur tibi aliquis cibus magnus quem pransurus esses, para uentrem: Laudatur tibi Deus, para mentem.

1. Ioan. 3

Cibus spi-
ritualis nō
minuitur

Leuitici uicesimosecundo: Omnis alienigena non

Aa 4 come-

376 DE SACRAMENTO
comedet de sanctificatis: inquilinus sacerdotis et mer-
cenarius non uescentur ex eis & cætera. Omnis alie-
nigena comedendi ex eis non habet potestatem.

Augustinus de uerbis apostoli, ser-
mone secundo.

Cum ergo commendās talem escam & talem potum dice-
ret: **Ioan. 6** Nisi manducaueritis carnem meam & biberitis sanguinē
meum, non habebitis uitā in uobis, & hoc diceret de uita, quis
alius quā ipsa uita? erit autē illi homini mors non uita, qui
mendacem putauerit uitam: scandalizati sunt discipuli eius,
non quidem omnes, sed plurimi, dicētes apud semetipsos: Du-
rus est hic sermo, quis eum potest audire? Quid sibi uult, hoc
Christus
cōsumi nō
potuit. uos scandalizat? Putastis quia de hoc corpore quod uidetis
partes facturum sum, & membra mea concisurus, & uobis da-
turus? Quid si ergo uideritis filium hominis ascendētem ubi
erat prius? Certe qui integer ascendit, consumi non potuit.
Ergo & de corpore ac de sanguine suo dedit nobis salubrem
refectionem, & tam magnam breuiter soluit de sua integra-
te quæstionem. Manducant ergo qui manducant, & bibant
qui bibunt, esuriant & sitiant, uitam manducant, uitam bi-
bant. Illud manducare refici est, sed sic reficeris, ut nō deficiat
unde reficeris. Illud bibere quid est nisi uiuere? Māduca uitā,
Bibere illū
potū quid
fit. bibe uitā, habebis uitā, & integra est uita. Tunc autē hoc erit,
id est, uita unicuiq; erit corp⁹ & sanguis Christi, si quod in sa-
cramento uisibiliter sumitur, in ipsa ueritate spiritaliter man-
ducetur, spiritaliter bibatur. Audiuimus enim ipsum dominū
Ioan. 6 dicentem: Spiritus est qui uiuificat, caro autē non prodest quic-
quā. Verba quæ locutus sum uobis, spiritus & uita sunt.

Augustinus in Ioannem de uerbis domini, sermo
ne quinquagesimo tertio.

Missum esse ad nos saluatorem mundi, fides uerissima te-
net, quoniam Christum ipsum prædicat Christus, hoc est,
corpus Christi toto orbe diffusum. In cælis enim ille erat, &
seuicti in terra persecutori dicebat: Quid me persequeris? Vbi
dominus sic expressit, & hic se esse in nobis. Sic totus crescit,
quia quemadmodum ille in nobis est hic, sic & nos ibi in illo
sumus. Hoc facit compago charitatis, ipse qui caput nostrum
saluator

Charitas

saluator est corporis sui. Prædicat ergo Christus Christum, nos unum
 prædicat corpus caput suum, & tuetur caput corpus suum, & facit cum
 Deo.
 ideo mundus nos odit. Quicumq; in corpore eius & membro-
 rum eius esse uoluerit, non miret quia odit eum mundus. Cor-
 poris autem eius sacramentū multi accipiunt, sed non omnes
 qui accipiunt sacramētum, habituri sunt apud eū etiam locum
 promissum membrīs eius.

Hieronymus in Psalmum centesimum
 nonum, tomo octauo.

Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem
 Melchisedech.

Hoc solum dicamus, quare dixerit secundum ordinem. Se-
 cundum ordinem, nequaquam sacerdos eris secundum uicti-
 mas Iudaicas, sed eris sacerdos secundum ordinem Melchise-
 dech. Quomodo em̄ Melchisedech rex salem obtulit panem,
 & uinum, sic & tu offeres corpus tuum, & sanguinem, uerum
 panem & uerum uinum. Iste Melchisedech ista mysteria quæ
 habemus, dedit nobis. Ipse est qui dixit: Qui māducauerit car-
 nem meam, & biberit sanguinem meum. Secundum ordinem
 Melchisedech tradidit nobis sacramentum suum.

Sāguis no-
 ster & cor-
 pus nostrū
 sunt uerū
 uinū & ue-
 rus panis.

Augustinus libro de Ciuitate Dei uige-
 simo primo, capite uigesimo quinto.

Hic est panis qui de cælo descendit, si quis ex ipso manduca-
 uerit, non morietur. Ego sum panis uiuus, qui de cælo descen-
 di: si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum, quo-
 modo sit accipiendum merito quæritur. Et ab istis quidē qui-
 bus nunc respondemus hunc intellectum auferunt illi, quibus
 deinde respondēdum est: hi sunt autem qui hęc liberationem,
 nec omnibus habentibus sacramentum baptismatis & corpo-
 ris Christi, sed solis catholicis quamuis male uiuentibus polli-
 centur, quia non solo, inquit, sacramento, sed re ipsa man-
 ducauerunt corpus Christi, in ipso scilicet eius corpore consti-
 tuti, de quo corpore ait Apostolus: Vnus panis, unum corpus
 multi sumus. Quj ergo est in eius corporis unitate, id est, in
 Christianorū compage membore, cuius corporis sacramen-
 tum fideles cōmunicantes de altari sumere consueuerunt, ipse
 uere dicendus est manducare corpus Christi, & bibere sangui-
 nem Christi. Ac per hoc hæretici & schismatici ab huius uni-
 tate

Ioan. 6

1. Cor. 10

Qui sunt
 uere man-
 ducantes.

tate corporis separati, possunt idem percipere sacramentum, sed non sibi utile, imò uero etiam noxium, quo iudicètur grauius quàm uel tardius liberentur. Non sunt enim in eo uinculo pacis, quod in illo exprimitur sacramento.

In eodem capite.

Sola unitas & charitas manducat.
 Qui manducat carnem, & bibit sanguinè meum in me manet & ego in eo, ostendit quid sit nō sacramento tenus, sed reuera corpus Christi māducare, & eius sanguinem bibere, hoc est enim in Christo manere, ut in illo maneat & Christus. Sic enim dixit, tanquam diceret: Qui non in me manet, & in quo ego non maneo, non se dicat aut existimet māducare corpus meum, aut bibere sanguinè meum. Non itaq; manent in Christo, qui non sunt membra eius: Non sunt autem membra Christi, qui se faciunt membra meretricis.

Augustinus super Ioannem tractatu uigesimo sexto, capito sexto.

Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in illo. Hoc est manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manètem in se habere. Ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio nec manducat spiritualiter carnem eius, nec bibit eius sanguinem, licet carnaliter & uisibiliter premat dentibus sacramentum corporis & sanguinis CHRISTI.

Idem tractatu uigesimo septimo, capite sexto.

Verus modus manducandi.
 Exposuit autē modum attributionis huius & domi sui, quo modo daret carnem suam manducare dicens: Qui manducat carnem meam, & cætera. Signū quia manducauit & bibit hoc est, si manet & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret & non deseratur. Hoc ergo nos docuit & admonuit mysticis uerbis, ut simus in eius corpore sub ipso capite in membris eius, edentes carnem eius, non relinquentes unitatem eius.

Si ergo uideris filium hominis ascendentem ubi erat prius.

Iudæi unde erāt scādalizati.
 Quid est hoc? Hinc soluit illos quos nouerat: hinc aperuit unde fuerant scandalizati: hinc planè si intelligerent. Illi enī putabant eum erogaturum corpus suum, ille autem dixit se ascensurum in cælum, utique integrum. Cum uideritis filium hominis

hominis ascendentem ubi erat prius : certe uel tunc uidebitis quia nō eo modo quo putatis erogat corpus suum : certe tunc intelligetis, quia gratia eius nō consumit morsibus & cætera.

Hebræorum nono : Non enim in manufacta sancta ingressus est Christus exemplaria uerorū, sed in ipsum cœlum ut appareat nunc in conspectu Dei pro nobis: non ut sæpius offerat semetipsum, & cætera.

Esaiæ decimosextimo: In die illa inclinabitur homo ad factorem suum : & oculi eius ad sanctū Israēl respicient: & non inclinabitur ad altaria, quæ fecerūt manus eius: & quæ operati sunt digiti eius: non respicient lucos & delubra, & cætera.

Augustinus in Psalmum nonagesimumoctauum.

Quando hoc dominus commendauit de carne sua locutus erat, & dixerat : Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit in se uitam æternā: Et ait: Verba quę locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Spiritualiter intelligite quod locutus sum. Non hoc corpus quod uidetis estis manducaturi, & bibaturi illum sanguinem quem fufuri sunt qui me crucifigent, & cætera.

Ex libro sententiarum Prosperi.

Escam uitæ accipit, æternitatis poculum bibit, qui in Christo manet, & cuius Christus habitator est. Nam qui discordat à Christo, nec carnem Christi manducat, nec sanguinem, etiā si tantæ rei sacramentum adiudiciū suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat, & cætera.

Deuteronomij quarto: Nec est alia natio tam grādis quæ habeat deos appropinquātes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quę em̄ est alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias iustarū iudicia, & uniuersam legem quam ego proponā hodie ante oculos uestros. Custodi igitur temetipsum & animam tuam solicite. Ne obliuiscaris uerborum quæ uiderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus uitæ tuæ.

Augu-

Augustinus libro tertio de doctrina Christiana.

Manducare est communicare passionibus eius.

Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis & sanguinem biberitis non habebitis uitam in uobis, facinus uel flagitium uidetur iubere: Figura est ergo præcipiens passioni dominicæ esse comunicandum & suauiter atq; utiliter recondendū in memoria q̄ pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit.

Eadē habet Augustin⁹ in præfatione Psalmi tertij.

Item eadem etiam Tertullianus habet lib. primo. Et libro tertio aduersus Marcionem.

In decretis de pœnitent. distinct. ij. de charitate.

Item dominus: Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi, si quis māducauerit ex hoc pane uiuet in æternum, qui ergo nō uiuit in æternum, non manducabit panem uiuum in æternum. Sed qui non manducauerit, in eum non credidit, hoc est enim manducare panem uiuum, quod credere in Christum, id est, amando tendere in Christum. Cum ergo reprobis in eum nō credidit, hunc non manducauit, & ita fidem Christianorū qua sola peccata relaxantur non habuit.

Crederet manducare.

Deuteronomij octauo: Afflixit te penuria, et dedit tibi cibum māna, quod ignorabas tu & patres tui: ut ostēderet tibi, qd non in solo pane uiuat homo, sed in omni uerbo quod egreditur de ore domini.

Hieremiæ decimo octauo: Quia oblitus est mei populus meus frustra libantes & impingētes in uis suis & in semitis seculi, ut ambularent per eas in itinere nō trito, ut fieret terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternum. Omnis qui præterierit eam obstupescet, & mouebit caput suum.

Origenes in Leuiticum, Homelia septima.

Agnoscite quia figuræ sunt quæ in diuinis uoluminibus scripta sunt, & ideo tanquam spirituales, & non tanquam carnales examine, & intelligite quæ dicuntur. Si enim quasi carnales ista suscipitis, lædunt uos & non alunt. Est enim & in Euangelio Ihs litera quæ occidit, non solum in ueteri testamento occidēs litera deprehenditur. Est & in nouo testamento litera quæ occidit eum, qui non spiritualiter quæ dicuntur aduerterit. Si enim

In nouo testamento

enim

enim secundum literam sequaris, hoc ipsum quod dictum est, **est etiam si**
 Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem **tera quæ**
 meum, occidit hæc litera. Vis tibi & aliam de Euangelio profe **occidit.**
 ram literam quæ occidit? Qui non habet, inquit, gladium uen **Ioan. 6**
 dat tunicam suam, & emat gladium. Ecce & hæc litera Euan **Luca 22**
 gelij est, sed occidit. Si uero spiritualiter eam suscipias, non oc
 cidit, sed est in ea spiritus uiuificans. Et ideo siue in lege siue in
 Euangelij quæ dicuntur spiritualiter suscipe, quia spiritualis
 diiudicat omnia, ipse uero a nemine diiudicatur.

Idem in eodem libro, **Homelia nona.**

Et tu qui ad pōtificem uerū uenisti, qui sanguine suo Deum
 tibi propitium fecit, & reconciliauit te patri, nō hæreas in san
 guine carnis, sed discere potius sanguinem uerbi. Et audi ipsum **Caro &**
 tibi dicentem, quia hic sanguis meus est, qui pro uobis effun **sanguis**
 detur in remissionem peccatorum. Nouit qui mysterijs imbu **uerbi Dei.**
 tus est, & carnem, & sanguinem uerbi Dei.

Leuitici secūdo: Cum autem obtuleris sacrificium
 coctum in clibano de simila, panes scilicet absque fer
 mento conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita.

In eodem capite: Quicquid obtuleris sacrificij sale
 condies: nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio
 tuo. In omni oblatione offeres sal.

Leuitici decimo: Tollite sacrificium quod reman
 sit de oblatione domini, & comedite illud absque fer
 mento iuxta altare, quia sanctum sanctorum est: co
 medetis autem in loco sancto quod datum est tibi &
 filijs tuis, & cætera.

Leuitici uigesimosecundo: Homo qui obtulerit ui
 ctimam pacificorum domino, & cætera. Immacula
 tum offeret ut acceptabile sit: omnis macula non erit
 in eo, & cætera.

Deuteronomij decimosexto: Non plātabis lucum
 & omnem arborem iuxta altare domini Dei tui: nec
 facies tibi atque constitues statuam quæ odit domi
 nus Deus tuus.

Bernar-

Bernardus super: Qui habitat. uersu ter-
tio, sermone tertio.

Ioan. 6 Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, dixerunt: Durus est hic sermo, & abierunt retrorsum. Quid autem est manducare eius carnem, & bibere sanguinem, nisi communicare passionibus eius, & eam conuersationem imitari, quam gessit in carne? Vnde & hoc designat illibatum illud altaris sacramentum, ubi dominicum corpus accipimus, ut sicut uidetur illa forma panis in nos intrare, sic nouerimus per eam, quam in terris habuit conuersationem, ipsum intrare in nos, ad habitandum per fidem in cordibus nostris.

Panis intrat in os sed Christus ad cor.

1. Cor. 1 Cum enim iustitia ingreditur, ille ingreditur, qui factus est nobis à Deo patre iustitia, & cætera.

Augustinus de uerbis domini secundum Lucam,
sermone uigesimooctauo.

Panis super substantialis Christus.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Cum de sacramento tractarem dixi uobis, quod ante uerba Christi quod offertur panis dicatur, ubi Christi uerba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica quæ postea sequitur ait: Panem nostrum. Panem quidem dixit, sed in *πρωτοισιν* dixit, hoc est, super substantialem. Non iste panis qui uadit in corpus, sed ille panis uitaeternæ, qui animæ nostræ substantiam fulsit.

Exodi uigesimotertio: Non immolabis super fermento sanguinem uictimæ tuæ, nec remanebit adeps solennitatis meæ usque mane.

Iudicum sexto: Aedificauit ergo ibi Gedeon altare domino, uocauitque illud domini pax usque in presentem diem.

Amos quarto: Et sacrificate de fermento laudem & uocate uoluntarias oblationes, & annuntiare. Sic enim uoluistis filij Israël. Vnde & ego dedi uobis stuporem dentium in cunctis urbibus uestris, & indigentiam panum in omnibus locis uestris, & cætera. Ego quoque prohibui à uobis imbrem, & cætera.

Sapientia

Sapientiae secundo: Et nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem sperauerunt iustitiae, nec indicauerunt honorem animarum sanctarum.

Quarti Esdrae secundo: Dispergantur in gentes, nomina eorum deleantur a terra, quoniam spreuerunt Sacramentum meum. Ve tibi Assur qui abscondis iniquos penes te. Gens mala memorare quid fecerim Sodomae & Gomorrae.

Malachiae secundo: Transgressus est Iuda, & abominatio facta est in Israel & in Hierusalem: quia contaminauit Iudas sanctificationem Domini quam dilexit, & habuit filiam Dei alieni. Disperdat dominus uirum qui fecerit hoc, magistrum & discipulum de tabernaculo Iacob, & offerentium munus domino exercituum. Et hoc rursus fecistis. Operiebatis lachrymis altare domini fletu & mugitu, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu uestra. Et dixistis: Quam ob causam? Quia dominus testificatus est inter te & uxorem puertatis tuae quam tu despexisti. Et haec particeps tua, & uxor foederis tui. Nonne unus fecit, & residuum spiritus eius est? Et quid unus querit nisi semen Dei? Custodite ergo spiritum uestrum, uxorem adolescentiae tuae noli despiciere. Cum odio habueris eam, dimitte dicit dominus D E V S Israel. Operiet autem iniquitas uestimentum eius dicit dominus exercituum. Custodite spiritum uestrum, & nolite despiciere: laborare fecistis dominum in sermonibus uestris. Et dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo quod dicitis: Omnis qui facit malum bonus est in conspectu domini, & caetera.

Chrysostronus tomo primo, Homelia li.

DE SACRAMENTO
ex capite decimoquarto.

**Sacramen-
tum pacis.** Pacis enim sacramentum est hoc sacramentum, inquisitioni pec-
cuniarum & simoniae non conuenit. Nam si ipse sibi gratia nostri
non pepercit, quo supplicio non erimus digni, si animam non par-
cimus pro qua Christus seipsum tradidit, & pecunijs parcimus?
Nullus ergo Iudas, nullus Simon hanc mensam adeat, quorum
uterque eris cupiditate perijt. Quare fugiamus oro hanc foueam,
neque putemus satis esse nobis ad salutem, si cum uiduas & orbos
parentum spoliaueris, aureum calicem & gemmis ornatum huic
mensae offeras. Vis hoc sacrificium honorare, animam tuam
offeras, propter quam Christus immolatus est eam auream fa-
cito. Quod si anima plumbea testa aeris est, quid tibi proderunt
aurea uasa? Et certe non erat ex argento illa mensa, nec ex au-
ro ille calix, quo Christus discipulis sanguinem praebuit suum:
pretiosa tamen erant omnia, & uenerationis plena, quia spiri-
tu abundant. Vis corpus Christi honorare, non despicias ipsum

**Cultus su-
perfluus &
nimius ap-
paratus in
templo re-
probat.**

Matth. 24

**Maximus
honor Dei
est, si uolu-
tate illius
impleamur.**

nudum, neque hic quidem in Ecclesia sericis pannis induas, so-
ris autem frigore ac nuditate confici negligas. Qui enim dixit
hoc est corpus meum, & rem simul cum uerbo confeci, idem
dixit: Esurientem me uidistis, & non cibastis: & in quantum
non fecistis uni eorum minorum, nec mihi fecistis. Hoc cer-
te corpus Christi non amictu, sed anima munda indiget: illud
autem multa cura, & magna diligentia eget. Perdiscamus igitur
Christum Iesum philosophari, & ipsum ex uoluntate sua
honorare: nam qui honoratur, eo maxime honore laetatur,
quem ipse uult, non quem optamus. Sic & Petrus honorare
Christum credebat, si eum a lotionem pedum prohibuisset: quod
certe contrarium erat. Pariter tu etiam ita eum honora, ut ipse uult,
expone diuitias tuas pauperibus. Non est opus uasis, sed animis
aureis. Responde quaeso, quae nam utilitas est, si cum mensa eius
multis talibus aureis ornatur, ipse inedia pereat? Pritus igitur
ipsum esurientem satura, deinde ex quadam superabundantia
mensam etiam eius ornabis: calicem aureum facis, & aquae fri-
gidae calicem ei non praebes? & quod hinc emolumentum consequitur?
Coopertoria mensae auro nitent, & ipsi necessaria uelamina ne-
gas, quid igitur ipsi praebes? Dic oro, si quem fame pereuntem
uideres, nec cibo soluere necessitate sibi curares, sed multo ar-
gento ac auro mensam exornares, quas putas illum gratias ti-
bi habiturum? Quid porro si frigore congelatum hominem aspice-
res,

res, ne uestem aliquam ei præparares? si aureas statuas ad laudem eius erigeres, nõne contemnere uidereris? Ita te oportet in Christo etiam cogitare, cum errabundus & peregrinus circumuagatur, tecto indigens, tunc tu ipsum quidem non suscipis: uerimiculato emblemate pauimēta ornas, magnificos muros cõstruis, columnarum capita erigis, lychnos ab aureis laquearibus depēdere facis, ipsum uero nec uisitare quidē curas in carceribus uinctum. Nec prohibeo magnifica templa cõdere, sed prius illa facere moneo, imò uero illa facere moneo: nemo enim quia templa magnifica non condiderit, unquam accusatus est. At uero gehenna, ignis inextinguibilis, supplicia dæmonum imminēt, nisi quis diligenter illa peragere uelit, & cætera.

Exodi tricesimo: Non offeretis super eo thymiana compositionis alterius, nec oblationem & uictimam, nec libabitis libamina. Et deprecabitur Aaron super cornua altaris semel per annum in sanguine quod oblatum est pro peccato: et placabitur super eo in generationibus uestris, Sanctum sanctorum erit domino.

Hebræorum decimo: Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam in sempiternum sedet in dextera DEI: de cætero expectans donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione cõsummauit in sempiternum sanctificatos, & cætera. Vbi autem horum (id est peccatorum) remissio, iam non est oblatio pro peccato.

Hebræorum nono: Sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta æterna redemptione inuenta, & cætera. Neque ut sæpe offerat semetipsum, quem admodum pontifex, & cætera.

Chrysoftomus tomo tertio in epistolam ad

Hebræos, Homelia decima septima,

ex capite nono.

Nõne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed Sacrificiũ

nostri est ad recordationem facientes mortis eius. Et una est hæc hostia, memoria non multa. Quomodo una est, & nō multe? Et quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorum, hoc autem sacrificij exemplar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidē aliū agnum, crastina aliū, sed semper id ipsum. Proinde unum est hoc sacrificium, alioquin hac ratione, quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequa quā, sed unus ubiq; est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, unum corpus. Sicut enim qui ubiq; offertur, unum corpus est, & nō multa corpora, ita etiam & unum sacrificium. Pōtifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem, cōsumi non potest.

Oīa nos in Hoc autē quod nos facimus, in commemorationem quidem sit cōmemoratiōe fa- eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam cōmemoratiōe. Nō aliud sacrificiū, sicut Pōtifex, sed id ipsum semper facimus, magis autē recordatiōe sacrificij operamur.

Augustinus libro decimo de Ciuitate Dei,
capite quinto.

3 Sacrificium uisibile, inuisibilis sacrificij testamentum, id est, sacrum signum est.

Leuitici septimo: Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, & cætera.

Leuitici uigesimalmo secūdo: Si immolaueris hostiam pro gratiarum actione domino, ut possit esse placabilis: eodem die comedetis eam. Non remanebit quicquid in mane alterius diei. Ego dominus. Custodite mandata mea & facite ea, & cætera.

Deuteronomij sexto: Cum interrogauerit te filius tuus cras, dicens quid sibi uolunt testimonia hæc, & ceremoniæ atque iudicia, quæ præcepit dominus Deus noster nobis? Dices ei: Serui eramus Pharaonis in Aegypto: & eduxit nos dominus de Aegypto in manu forti: fecitq; signa atque prodigia magna & pessima in Aegypto contra Pharaonem, & omnem domum

num illius in conspectu nostro: & eduxit nos inde, ut introductis daret terram super quam iurauit patribus nostris. Præcepitq; nobis dominus ut faciamus omnia legitima hæc: timeamus dominum Deum nostrum, ut bene sit nobis cunctis diebus uitæ nostræ, sicut est hodie. Erity nostri misericors si custodierim⁹ & fecerimus omnia præcepta eius corā domino Deo nostro sicut mandauit nobis.

Hieremiæ quadragesimoquarto: Nunquid non sacrificium quod sacrificastis in ciuitatibus Iuda, & in plateis Hierusalem, uos & patres uestri, reges uestri & principes uestri, & populus terræ: horum recordatus est dominus, & ascendit super cor eius: & non poterat dominus ultra portare propter malitiã studiorum uestrorum, & propter abominationes quas fecistis. Et facta est terra uestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum, eo quòd non sit habitator sicut est dies hæc.

Chrysofomus tomo primo, in caput Matthæi octauū, Homelia decimasexta.

Est enim prorsus absurdum nos opere quidem ipso beneficiis eius quotidie perfruentes, gratias ei nec sermone persoluerē, & hoc cum nobis rursus proficit ipsa confessio. Neq; enim ille alicuius nostri eget, sed nos omnium quæ illius sunt, indigemus. Siquidē gratiæ actio, illi quidē nil omnino addit, nos autē magis illi familiares facit. Nos eim hominum beneficia recordantes uehementius eorū amore succendimur, multo magis beneficiorum in nos Dei memores, studiosiores erimus ad ipsius mādāta seruāda. Idcirco Apostol⁹ dixit: Et grati estote. Collof. 3
Optima quippe beneficiorū custos est ipsa memoria beneficiorū, & perpetua gratiarum confessio. Propter ea & reuerēda Eucharistia quid si ac salutaria illa mysteria, quæ omni certe ecclesiæ cōgregatio significet. ne celebramus Eucharistia, id est, gratiæ actio nuncupatur.

Sunt enim beneficiorum recordatio plurimorum, capitque ipsum diuinæ erga nos charitatis ostendunt, nosque faciunt debitas Deo gratias semper exoluere.

De ordine Ecclesiasticæ

constitutionis.

Deuteronomij decimo octauo:

Propheta m suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponā uerba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem uerba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam.

In eodem capite uigesimo primo: Accedentque sacerdotes filij Leui, quos elegerit dominus Deus tuus ut ministrent ei, & benedicant in nomine eius, & ad uerbum eorum omne negotium pendet. Et quicquid mundum uel immundum est, iudicetur.

In eodem capite uigesimo octauo: Constituet te dominus Deus tuus in caput, & non in caudam, & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris, ac non declinaueris ab eis, nec ad dexteram nec ad sinistrā, nec secutus fueris deos alienos, nec colueris eos. Quod si audire nolueris uocem domini Dei tui, & custodias & facias omnia mandata eius, & ceremonias quas ego præcipio tibi hodie, uenient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te, & cætera.

Secundo Paralipomenon decimonono: In Hierusalem quoque constituit Iosaphat Leuitas & sacerdotes & principes, familiarum ex Israël, ut iudicium & causam domini iudicarent habitatoribus eius, præcepitque eis dicens: Sic ageris in timore domini fideliter
& cor.

& corde perfecto. Omnē causam quæ uenerit ad uos fratrum uestrorum qui habitāt in urbibus suis, inter cognationem & cognationem, ubicunq; quæstio est de lege, de mandato, de ceremonijs, de iustificationibus, ostendite eis ut non peccent in dominū, & ne ueniat ira Dei super uos, & super fratres uestros. Sic ergo agentes non peccabitis. Amarias autem sacerdos & pontifex uester, in his quæ ad Deum pertinent præfidebat, & cætera.

Ambrosius ecclesiæ Vercellenſi libro decimo, epistola octogesima secunda.

Quid autem aliud significatur, quod post defunctū Aaron, non uniuerso populo, sed soli Moysi, qui est in sacerdotibus domini, imperauit Deus, ut exuijs Aaron sacerdotis, filiū eius indueret Eleazarum, nisi ut cognosceremus, quod sacerdos cōsecrare sacerdotem debeat, & ipse eum induere uestimētis, hoc est, uirtutibus sacerdotalibus, ac tunc si nihil ei deesse indumentorum aduerterit sacerdotalium, & apte quadrare omnia, facris eum adhibeat altaribus: Supplicaturus enim pro populo, eligi à domino, probari debet à sacerdotibus, ne quid sit quod in ipso grauiter offendat, cuius officium est pro aliorum offensa interuenire. Neque enim mediocris uirtus sacerdotalis est, cui cauendum non solum ne grauioribus flagitijs sit affinis, sed ne minimis quidem, ut sit promotus ad misericordiā, promissum non remordeat, lapsum reuocet, compatiatur dolori, mansuetudinē teneat, pietatem diligit, iram depellat uel decoquat, sit quidem lituus plebis excitandæ ad deuotionem, mitificandæ ad tranquillitatem.

Numer. 20

Consecratio & examinatio sacerdotis.

Origenes super Leuiticum, Homelia sexta.

Conuocauit, inquit, dominus synagogam, & dixit ad eos: Oportet sacerdotē habere testimoniū ab his qui foris sunt. Hoc est uerbum quod præcepit dominus. Licet ergo dominus de constituendo pontifice præcepisset, & dominus elegisset, ta-
men conuocatur & synagoga. Requiritur enim in ordinādo sacerdotis, ut sciant oēs & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni uirtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium,

Bb 3 & hoc

& hoc astante populo, ne qua post modum retractatio cuiusquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem quod & Apostolus præcipit, in ordinatione sacerdotis dicens: Oportet autem illum, & testimonium bonum habere ab eis quæ foris sunt, & cætera.

Ecclesiastici uigesimoquinto: Quam speciosum caniciei iudicium, & presbyteris cognoscere consilium. Quam speciosa ueteranis sapientia, & gloriosus intellectus & consilium. Corona senum multa peritia: & gloria filiorum timor Dei.

Iob duodecimo: In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

Leuitici decimonono: Coram cano capite surge, & honora personam senis, & time dominum Deum tuum.

Origenes in Leuiticum, Homelia quinta.

Leuit. 7 Sacerdos, inquit, qui offert illud, & repropitiabit pro delicto ipsius erit.

Repropi-
tatio deli-
ctoz: quæ
fit.

Discant sacerdotes domini qui ecclesijs præsumunt, quia pars eis data est cum his, quorum delicta repropitiauerint. Quid autem est repropitiare pro delicto? Si assumpseris peccatorem, & monendo, hortando, docendo, instruendo adduxeris eum ad penitentiam, ab errore correxeris, à uitijs emendaueris, & effeceris eum talem, ut ei conuerso propitius fiat Deus, pro delicto repropitiare diceris. Si ergo talis fueris sacerdos, & talis fuerit doctrina tua & sermo tuus, pars tibi dabitur eorum quos correxeris, ut illorum meritum, tua merces sit, & illorum

1. Cor. 3 salus, tua gloria. Aut non & Apostolus hæc ostendit, ubi dicit: Quia quod superædificauerit quis, mercedem accipiet. Intelligat igitur sacerdotes domini, ubi est his data portio, & in hoc Sacerdotis officium uerum. uacent, atque his operam dent. Non se inanibus & superfluis actibus implicent, sed sciant se in nullo alio parte habituros apud Deum, nisi in eo quod offertur pro peccatis, id est, quod à uia peccati conuerterint peccatores, & cætera.

Origenes in Esaiam, Homelia septima.

Esaiæ 6 Esaias ait se audiuisse uocem domini, non imperantis, sed excitans

excitantis atq; dicentis: Quem mittā, & quis ibit ad populū
 istum? Deinde dicit se respondiſſe domino: Ecce ego ſum, mit-
 te me. Factus autem in hoc loco & ſerutās ea quæ ſcripta ſunt,
 inuenio aliud feciſſe Moysen, aliud Eſaiam. Moyses enim ele-
 ctus ad eductionē populī de terra Aegypti, ait: Prouide alium. **Exodi 4**
 quem mittas, etiam uidetur cōtradicerē Deo. Eſaias uero non
 electus, ſed audiēs quem mittam, & quis ibit: Ecce, inquit, ego
 ſum, mitte me. Dignum eſt ergo ſpiritualibus ſpiritualia com-
 parare, & requirere quis ex duobus melius fecerit. Bonum eſt Lento gra
 non proſilire ad eas quæ à Deo ſunt dignitates, & principatus, du ad mini-
 ſteria eccle-
 & ministeria eccleſiæ, ſed imitari Moysen, & dicere cū eo, pro-
 uide alium quem mittas. Neq; enim ad principatum eccleſiæ, ſiæ uenien-
 uenit, qui ſaluari uult, & ſi præſt, ſed ad ſeruitutem eccleſiæ, dum,
 ſi oportet dicere & de Euangelio: Principes quidem gentium **Matth. 20**
 dominantur eis, & qui poteſtatem habent in illis, magistra-
 tus uocantur. Non ſic erit in uobis, nec enim dominantur
 principes in uobis, ſed qui uult ueſtrū fieri maior, erit omniū
 minimus. Qui uult eſſe primus, erit omnium nouiſſimus. Qui **Episcopa-**
 uocatur ergo ad episcopatum, non ad principatum uocatur, **tus ſeruitus**
 ſed ad ſeruitutem eccleſiæ totius. Si uis credere de ſcripturis, **eſt nō prin-**
 quia in eccleſia ſeruus ſit omnium qui præſt, ſuadcat tibi ipſe **cipatus.**
 ſaluator & dominus, qui talis tantuſque factus eſt in medio
 diſcipulorum, non quaſi diſcumbens, ſed quaſi miniſtrans. Ac
 cipiens enim linteum, poſtq; exutus eſt ueſtimentis, & cætera.
 Et docens quales oporteat eſſe principes tanq; ſeruos, ait: Vos **Ioan. 13**
 uocatis me magiſter & dñe, & cætera. Et Paulus ait, facti ſu- **1. Teſſa. 3**
 mus paruuli in medio ueſtrum, & cætera. Imitatores ergo nos
 eſſe expedit humilium ipſius domini ſermonum, atq; factoz,
 & Apoſtoli eius. Et facere quod factum eſt à Moysē, ut etiam
 ſi uocat aliquis ad principatū, dicat: prouide aliū quē mitras.
 Igitur ſatiſfaciamus pro Moysē & etiā pro Eſaiā, dantes & eis
 de ſcripturis fortē ſuam. Moyses autem non accepit remiſſio-
 nem peccatorz: ut diceret, quaſi iam conſcius ſe mundatū: mit-
 te me, propter quod ait: prouide alium quem mittas, habebat
 em̄ in conſcientia interfectionem Aegypti: forte autem ut ho-
 mo ſciebat ſe & quædam alia habere peccata, propterea recu-
 ſat. Iſte autem non quaſi natura iuſtus poſtulat miniſterium,
 ſed quaſi gratiam cōſecutus. Sic & Moyses ſi ſimilem gratiam
 per cepiſſet, audiſſetq;: ecce abſtuli peccata tua, & hoc, circum-

mundauit peccata tua, nunquam forte dixisset: prouide alium quem mittas, & cætera.

Ecclesiastici octauo: Ne despicias narrationē presbyterorum sapientum, in prouerbijis eorum conuersare. Ab ipsis enim disces sapientiam & doctrinam intellectus, & seruire magnatis sine querela. Nō te prætereant narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis. Quoniam ab ipsis disces intellectum: & in tempore necessitatis dabis responsum.

Exodi uigesimo secundo: Dijs nō detrahes, & principi populi tui non maledices.

Ecclesiastici sexto: In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde coniungere, ut omnem narrationē Dei possis audire, & pro uerbia laudis nō effugiant à te. Et si uideris sensum cui gila ad eū, & gradus ostionē eius exerat pes tuus.

Ecclesiastici septimo: In tota anima tua time Deū, & sacerdotes illius sanctifica. In omni uirtute tua dilige eum qui te fecit & ministros eius ne derelinquas, & cætera.

Cyprianus Cornelio, epistola tertia, libro primo.

Sacerdoti Neque enim aliunde hereses obortæ sunt, aut nata sunt schisma à deo & populo electo
o- smata, quàm inde quod sacerdoti Dei non obtemperatur. Nec
portet. unus in ecclesia ad tempus sacerdos & ad tempus iudex uice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas uniuersa, nemo aduersum sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinū iudicium, post populi suffragium, post cōepiscoporum consensum iudicem se non iam episcopi, sed Dei faceret, & cætera.

In eadem: Planè episcopi non de uoluntate Dei fiunt, qui extra ecclesiam fiunt, sed cōtra dispositionem & traditionem Euāgelij fiunt: sicut ipse dominus in duodecim prophetis ponit & dicit: Sibi metipsi regem constituerunt, & non per me. Et iterum: Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea contaminabunt. Et per Esaiam quosq; spiritus sanctus

sanctus clamat & dicit: Væ uobis filij desertores, hæc dicit dominus: Habuistis consilium, & non per me: & fecistis conuentionem, & non per spiritum meum, adijcere peccata super peccata.

Iosue sexto: Vos autem caute ne de his quæ præcepta sunt quippiam contingatis, & sitis præuaricationis rei: & omnia castra Israël sub peccato sint atque turbentur.

Ecclesiastici tricesimoquarto: Immolantis ex iniquo oblatio est immaculata: & non sunt beneplacitæ subsannationes iniustorum. Dominus solus sustinentibus se in uia ueritatis & iustitiæ.

Ozeæ quarto: Non uisitabo super filias uestras cum fuerint fornicatæ, & super sponas uestras cum adulterauerint: quoniam ipsi cum meretricibus conuersabantur: & cum effœminatis sacrificabant. Et populus non intelligens uapulabit. Si fornicaris tu Israël, non delinquat saltē Iuda, & cætera. Particeps idolorum Ephraim dimitte eum. Separatum est conuiuium eorum, fornicatione fornicati sunt: dilexerunt afferre ignominiam protectores eius: ligauit eum spiritus in alis suis, & confundetur à sacrificijs suis.

Prouerbiorum tertio: Ne æmuleris hominem iniustū, nec imiteris uias eius: quia abominatio est domini omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius.

Numeri decimosexto: Recedite à tabernaculo hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent & cætera.

Malachiæ primo: Non est mihi uoluntas in uobis dicit dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu uestra.

Ezechielis quadragesimoquarto: Sufficiant uobis

omnia scelera uestra domus Israël, eo quod inducitis filios alienos incircuncisos corde & incircuncisos carne, ut sint in sanctuario meo, & polluant domum meam.

Aggæi secundo: Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his: nunquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes et dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggæus & dixit: Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam dicit dominus: & sic omne opus manuum eorum: & omnia quæ obtulerunt ibi contaminata erunt.

Proverbiorum quarto: Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum uia. Fuge ab ea, nec transecas per illam: declina & desere eam, & cætera. Comedunt panem impietatis, & uinum iniquitatis bibunt, iustorum autem semita quasi lux splendens, & cætera.

Secundo Paralip. decimonono: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt dominum amicitia iungeris: & idcirco iram quidem domini merebaris, &c.

Cyprianus libro primo, epistola quarta de Martiale & Basilide.

Ioan. 9 Deum peccatorem non audit, sed si quis Deum coluerit, &

uoluntatem eius fecerit, illum audit. Propter quod plena diligentia & exploratione sincera oportet eos ad sacerdotium Dei deligi, quos a Deo constet audiri. Nec sibi plebs blandiatur: quasi immunis a contagione esse delicti possit, cum sacerdote peccatore communicans, & ad iniustum atque illicitum præpositi sui episcopatum consensum suum commodans, cum

Oscæ. 9 per Oscam prophetam comminetur, & dicat censura diuina: Sacrificia eorum tanquam panis luctus, omnes qui manducant ea, contaminabuntur. Docens scilicet & ostendens omnes omnino ad peccatum constringi, qui fuerint prophani & iniusti sacerdotis sacrificio contaminati. Quod idem in Nume-

Nume. 20 ris manifestari inuenimus, quando Chore & Dathan & Abiron con-

ron contra Aaron sacerdotem sacrificandi sibi licentiam uen-
 dicauerunt. Illic quoque per Moysen præcepit dominus, ut ab
 eis populus separaretur, ne facinorosis coniunctus eodem faci-
 nore & ipse perstringatur. Separamini, inquit, à tabernaculis
 hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus
 quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum. Propter quod
 plebs obsequens præceptis dominicis, & Deum metuens, à pec-
 catore præposito separare se debet, nec se ad sacrilegi sacerdo-
 tis sacrificia miscere, cum ipsa maxime habeat potestatem uel
 eligendi dignos sacerdotes, uel indignos recusandi. Quod &
 ipsum uidemus de diuina autoritate descendere, ut sacerdos
 plebe præsentate sub omnium oculis deligatur, & dignus atque
 idoneus publico iudicio ac testimonio comprobetur, sicut in
 Numeris Moysi præcepit dominus dicens: Prehende Aaron
 fratrem tuum, & Eleazarum filium eius, & impones eos in
 montem coram omni synagoga, & exue Aaron stolam eius,
 & indue Eleazarum filium eius, & Aaron appositus moriatur
 illic. Coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem,
 id est, instruit & ostendit ordinationes sacerdotales, non nisi
 sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præ-
 sente, uel detegantur malorum crimina, uel bonorum meri-
 ta prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima, quæ omni
 suffragio & iudicio fuerit examinata: quod postea secundum
 diuina magisteria obseruatur in actis apostolorum, quando de
 ordinando in locum Iudæ episcopo Petrus ad plebem loqui-
 tur: Surrexit, inquit, Petrus in medio discipulorum, fuit autem
 turba in uno. Nec hoc in episcoporum tantum & sacerdotum,
 sed in diaconorum ordinationibus obseruasse Apostolos ani-
 maduertimus, de quo & in ipsis actis Apostolorum scriptum
 est: Et conuocauerunt, inquit, illi duodecim totam plebem
 discipulorum, & dixerunt eis: Quod utique idcirco tam dili-
 genter, & caute conuocata plebe tota gerebatur, ne quis ad
 altaris ministerium, uel ad sacerdotalem locum indignus ob-
 reperet. Ordinari enim nonnunquam indignos, non secundum
 Dei uoluntatem, sed secundum humanam præsumptionem, &
 hæc Deo displicere, quæ non ueniunt ex legitima & iusta ordina-
 tione, Deus ipse manifestat per Oseam prophetam dicens: Sibi-
 met ipsi regem constituerunt, & non per me. Propter quod
 diligenter de traditione diuina, & apostolica obseruatione ser-
 uandum

Plebs à cri-
 minoso præ-
 positio se se-
 parare de-
 bet.

Nume. 20

Populo cõ-
 sentiente
 eligatur
 sacerdos.

Acto. 1

Osea. 5

Ordinatio uandum est & tenendum, quod apud nos quoque, & fere per sacerdotis prouincias uniuersas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas ad eam plebem, cui præpositus ordinatur, episcopi eiusdem prouinciæ proximi quique conueniant, & episcopus delegatur plebe præsentē, quæ singulorum uitam plenissime nouit, et uniuscuiusque actum de eius conuersatione perspexit.

Numeri tertio: Castra metabuntur ante tabernaculum fœderis, id est, ad orientalem plagam, Moyses & Aaron cum filiis suis, habentes custodiam sanctuarij filiorum Israël. Quisquis alienus accesserit morietur.

Numeri decimosexto: Ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum domino, ne patiatur sicut passus est Chore, & cætera. Cùmque stetitissent aduersum Moysen & Aaron dixerunt: Sufficiat uobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus. Cur eleuamini super populum domini?

Malachiæ secundo: Labia enim sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus domini exercituum est. Vos autem recessistis de uia, scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Leui, dicit dominus exercituum. Propter quod & ego dedi uos contemptibiles & humiles omnibus populis, sicut non seruastis uias meas, & accepistis faciem in lege. Nunquid non pater unius omnium nostrum? Nunquid non Deus unius creauit nos? Quare ergo despicitis unusquisque uestrum fratrem suum, uiolans pactum patrum nostrorum? Transgressus est Iuda, & cætera.

Primo Machabæorum quarto: Et elegit Iudas sacerdotes sine macula, uoluntatem habentes in lege Dei, & mundauerunt sancta, & tulerunt lapides conuersionis in locum immundum. Et cogitauit de altari

altari holocaustorum quod prophanatum erat, quid de eo faceret. Et incidit illi consilium bonum, ut destrueret illud: ne forte illis esset in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes.

Hieronymus in epistolam ad Titum.

Audiant episcopi qui habent constituendi presbyteros per urbes singulas potestatem, sub quali lege ecclesiasticæ constitutionis ordo teneat, nec putent Apostoli uerba esse, sed Christi qui ad discipulos ait: Qui uos spernit me spernit, qui autem me spernit, spernit eum qui me misit. Sic & qui uos audit, me audit: qui autem me audit, audit eum qui me misit. Ex quo manifestum est, eos qui Apostoli lege contempta ecclesiasticum gradum, non merito alicui uoluerint deferre, sed gratia, contra Christum facere, qui qualis in ecclesia presbyter constituendus sit, per Apostolum suum in sequentibus executus est. Merito Moyses amicus DEI cui facie ad faciem Deus locutus est, potuit utique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem: sed extraneus de alia tribu eligitur Iesus, ut sciremus principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed uitæ. At nunc cernimus plurimos hanc rem beneficium facere, ut non quærant eos qui possunt ecclesiæ plus prodesse, & in ecclesia erigere columnas, sed quos uel ipsi amant, uel quorum sunt obsequijs deliniti, uel pro quibus maiorum quispiam rogauerit, ut deteriora taceam, qui ut clerici fierent, muneribus impetrarunt.

Idem est ergo presbyter, qui episcopus, & antequam diabolus instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, communi presbyterorum consilio ecclesiæ gubernabatur. Postquam uero unusquisque eos quos baptizauerat suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Putat aliquis non scripturarum sed nostram esse sententiam, episcopum & presbyterum unum esse, & aliud ætatis aliud esse nomen officij, relegendat Apostoli uerba ad Philippenses dicentis: Paulus & Timotheus serui Iesu Christi, omnibus sanctis in Christo Iesu, qui sunt Philippis cum episcopis & diaconis, gratia uobis &

Luca. 10

Gradus ecclesiasticus non ex gratia sed ex merito dandus.

Sacerdotium non sanguini deferendum.

1. Cor. 1

Episcopus & presbyter unum sunt. Philip. 1

pax,

pax, & reliqua. Philippis una est urbs Macedoniæ, & certe in una ciuitate plures ut nuncupantur episcopi esse non poterant: Sed quia eosdem episcopos illo tempore quos & presbyteros appellabant, propterea indifferenter de episcopis quasi de presbyteris est locutus. Adhuc alicui uideatur ambiguum, nisi altero testimonio comprobetur. In actis apostolorum scriptum est, quod cum Apostolus uenisset Miletum, miserit Ephesum, & uocauerit presbyteros ecclesiæ eiusdem, quibus postea inter cætera fit locutus: Attendite uobis & omni gregi, in quo uos spiritus sanctus posuit episcopos pascere ecclesiam domini, quam acquisiuit per sanguinem suum. Et hic diligentius obseruate, quomodo unius ciuitatis Ephesi presbyteros uocans, postea eosdem episcopos dixerit. Et Petrus qui ex fidei firmitate nomen accepit, in epistola sua loquitur dicens: Presbyteros ergo in uobis obsecro compresbyter, & testis Christi passionum, qui & eius gloriæ quæ in futuro reuelanda est, socius sum, pascite eum qui in uobis est, gregem domini, non quasi cum necessitate, sed uoluntarie. Hæc propterea, ut ostenderemus apud ueteres eosdem fuisse presbyteros, quos & episcopos, paulatim uero ut dissensionum plantaria euellerentur, ad unum omnem solitudinem esse delatam. Sicut ergo presbyteri sciunt se ex ecclesiæ consuetudine ei qui sibi prælatus est esse subiectos: ita episcopi nouerint se magis consuetudine, quã dominicæ dispositionis ueritate presbyteris esse maiores, & in commune debere ecclesiam regere, imitantes Moysen, qui cum haberet in potestate sola præesse populo Israel, septuaginta elegit, cum quibus suetudine. populum iudicaret & cætera.

Acto. 20

1. Petri. 5

Vnus est
preses eccle
sie nõ auto
ritate diui
na sed con
suetudine.

Hieronymus Euagriõ tomo tertio.

Presbyter & episcopus, aliud ætatis aliud dignitatis est nomen. Vnde & ad Titum, & ad Timotheum de ordinatiõ episcopi & diaconi dicitur, de presbyteris omnino reticetur, quia in episcopo & presbyter continetur.

Idem in epistolam priorem ad Timotheum, tomo nono, capite tertio, Oportet enim episcopum, & cætera.

Quæritur cur de presbyteris nullam fecerit mentionem, sed eos in episcoporum nomine comprehenderit, quia secundus, inci

imò pene unus est gradus, sicut ad Philippenses episcopis ac Philip. 1
diaconis scribit, cum una ciuitas plures episcopos habere nò
possit, & in actis apostolorum, presbyteros ecclesiæ iuuis
Hierosolymas congregans ait: Inter cætera uidete gregem,
in quo nos spiritus sanctus episcopos ordinauit.

Primo Paralipo. undecimo: Tu pasces populum
meum Israël: & tu eris princeps super eum.

Ad Timo. cap. tertio: Fidelis sermo. Si quis epi-
scopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet
enim episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris
uirum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, ho-
spitalem, doctorem, non uinolentum, non percussio-
rem, sed modestum, non litigiosum, nò cupidum, sed
sux domui bene præpositum, filios habentem subdi-
tos cum omni castitate, & cætera.

Hieronymus ad Oceanum, tomo tertio.

Si quis episcopatū desiderat &c. Opus, nò dignitatem: labo
rem, non delicias: opus per quod humilitate decrescat, non in
tumescat fastigio. Oportet enim episcopum esse irreprehen-
sibilem. Si em̄ omne peccatū etiam in otioso uerbo reprehen-
sione dignū est, quis est ille qui absq; peccato, id est, sine repre-
hensione uersetur in mundo? Sobrium. Sacerdotes qui mini-
strant in tēplo Dei, prohibentur uinū & siceram bibere, ne in
crapula & ebrietate aggrauentur corda eorū, & ut sensus of-
ficium exhibens, Deo uigeat semper & tenuis sit. Quod au: ē
infert prudentem, excludit eos, quod sub nomine simplicita-
tis excusant stultitiam sacerdotum. Nisi enim cerebrum sanū
fuerit, om̄ia membra in uitio erunt. Ornatum quoq; *πρωσις*
est prioris uerbi, id est, irreprehensibilis. Qui uitia non habet
irreprehensibilis appellatur, qui uirtutibus pollet ornatus est.
Possumus & aliud intelligere ex hoc uerbo, iuxta illud Tul-
lii: Caput est artis decere quod facias. Sunt em̄ quidam igno-
rantes mensuram suam, & tantæ stoliditatis ac uecordiæ, ut
& in motu, & in incessu, & in habitu, & in sermone communi
risum spectantibus præbeant, & quasi intelligentes quid sit
ornatus, comunt se uestibus, munditijs corporis, & lautioris
mensæ

Episcopa-
tus opus
& ministe-
riū est, non
dignitas.

Habitus sa-
cerdotalis
sit humilis

Viria uirtu-
tibus Paul^o
opponit.

mensæ epulas parant, cum omnis istiusmodi ornatus, & cultus sordibus foedior sit. Doctorem. Innocens enim & absq; sermone conuersatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet. Nam & latratu canum, baculoq; pastoris luporum rabies deterrenda est. Non uinolentum, non percussorē. Virtutibus uitia opposuit. Didicimus quales esse debeamus, discimus quales non esse debeant sacerdotes. Vinolentia scurrarum est, & comestorum, uenterq; mero æstuans, cito despumat in libidines. In uino luxuria, in luxuria uoluptas, in uoluptate impudicitia est. Qui luxuriatur uiuēs mortuus est, ergo qui inebriatur, & mortuus & sepultus est. Non Neophytum. Quod autem ait: Ne in superbiam elatus, incidat in iudicium diaboli, quis non exemplo uero probet? Ignorat momentaneus sacerdos humilitatem et mansuetudinem rusticorum, ignorat blanditias Christianas, nescit seipsum contemnere, de dignitate transfertur ad dignitatem, nō ieiunauit, non fleuit, non mores suos sæpe reprehendit, & assidua meditatione correxit, non substantiam pauperibus erogauit. De cathedra quodammodo ducitur ad cathedram, id est, de superbia ad superbiam. Iudicium autem & ruina diaboli, nulli dubiū, quin arrogantia sit. Incidunt in eam, qui in puncto horæ, nec dum discipuli, iam magistri sunt.

Exodi uicesimo octauo: Et loqueris cunctis sapientibus corde quos repleui spiritu prudentiæ ut sciant uestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

Numeri octauo: Hæc est lex Leuitarum: A uigintiquinque annis & supra ingrediētur ut ministrent in tabernaculo foederis.

Deuteronomij decimo octauo: Ipsum enim elegit dominus Deus de cunctis tribubus tuis, ut stet & ministret nomini domini Dei tui, ipse & filij eius in semipiternum.

Secundo Paralipomenon uicesimonono: Filij mei nolite negligere, uos elegit dñs ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisq; eū & cremetis ei incensum.

Secundo Paralipomenon tricesimo quinto: Et constituit

stituit sacerdotes in officijs suis, hortatusq; est eos ut ministrarent in domo domini.

Lucæ uicesimosecundo: Ego autem in medio uestrum sum sicut qui ministrat.

Ecclesiastici tricesimosecundo: Rectorem te posuerunt noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis. Curam illorum habe, & sic considera, & omni cura tua explicita recumbe, & cætera.

Hieronymus libro commentariorum in epistola ad Titum. Nemo te contemnat.

Ergo quæ nunc ad Titum ponitur, illum sensum habet: Nemo eorum qui in ecclesijs sunt, te segniter agente sic uiuat, ut se putet esse meliorem. Qualis enim ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse maiorem? Vnde non solum episcopi, presbyteri, & diaconi debet magnopere prouidere, ut cum eorum populum cui præfident conuersatione & sermone præcedant, uerum & inferior gradus, exorcistæ, lectores, æditui, & omnes omnino qui domui Dei seruiunt. Quia uehementer ecclesiam Dei destruit, meliores laicos esse quàm clericos.

Titi. 2

Quæ maior
destructio
ecclesiæ.

Hieronymus libro commentariorum in epistola ad Ephesios, capite sexto:

Et uos patres nolite ad iracundiã prouocare filios uestros, sed educate illos in disciplina & correptione domini & cæte. Legant episcopi atq; presbyteri, qui filios suos secularibus literis erudiunt, & faciunt comedias legere, & mimorum turpia scripta cantare, de ecclesiasticis forsitan sumptibus eruditos, & quod in carbonam pro peccato uirgo uel uidua, uel totam substantiam suam effundens quilibet pauper obtulerat, hoc in calendariam strenam, & saturnalitiam sportulã, & mineruale munus grammaticus & orator, aut in sumptus domesticos, aut in tēpli stipēs, aut in sordida scorta cōuertit.

Vfus elec-
mosinarū
ecclesiæ.

Næmiæ decimotertio: Sed & in diebus illis uidi Iudæos ducentes uxores Azoridas Ammonitas & Moabitidas, & filij eorum ex media parte loquebantur Azorice, & nesciebant loqui Iudaice: & loquebantur

quebantur iuxta linguam populi & populi. Et obit-
raui eos & maledixi Nunqd in huiuscemodi re pec-
cauit Salomon rex Israël? Nunquid & nos inobediē-
tes faciemus omne uerbum grande hoc ut præuari-
cemur in Deo nostro & ducam⁹ uxores peregrinas.
De filijs autem Iioda filij Eliafib sacerdotis magni
gener erat Sanaballath Horonitis quem fugauī ā
me. Recordare domine DEVS meus aduersum
eos qui polluunt sacerdotium, eiusq; sacerdotale &
Leuiticum.

Deuteronomij decimo octauo: Non habebunt sa-
cerdotes & Leuitæ et omnes qui de eadem tribu sunt
partem & hæreditatem cum reliquo populo Isra-
el: quia sacrificia domini & oblationes eius come-
dent, & nihil aliud accipient de possessione fratrum
suorum. Dominus enim ipse est hæreditas eorum, si-
cut locutus est illis.

Ambro. ad Irenæū, lib. primo, epistola sexta.

Pythagoricum mandatum in aliquorum scriptis prædica-
ri inuenimus, quod ille discipulos suos communem atq; usita-
tam populo prohibuerit ingredi uiam. Sed hoc unde assum-
pserit, non est incognitum. Nam cum ex populo Iudæorum
(ut plerique arbitrantur) genus duxerit, legerat præceptum
Moyfi, ut montem cum sacerdotibus ascenderet, populus au-
tem deorsum staret. Separauit igitur sacerdotes ā populo, &
postea ipsum Moysem intra nubes introire præcepit. Vides di-
uisiones? Nihil in sacerdotibus plebeium requiri, nihil popu-
lare, nihil commune cum studio atq; usu & moribus in condi-
tæ multitudinis? Sobriam ā turbis grauitatem, seriam uitam,
singulare pondus dignitas sibi uendicat sacerdotalis. Quomo-
do enim potest obseruari ā populo, qui nihil secretum habet
ā populo dispar ā multitudine? Quid enim in te miretur, si
sua in te recognoscat, si nihil in te aspiciat, quod ultra se inue-
niat, si quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitratur
offendat? Supergradiatur igitur plebeias opiniones, & strata
quæ

Exodi. 19
Vita sacer-
dotalis sit
sanctior &
melior ui-
ta laicorū.

quædam gregalis conuersationis ac detrita uizæ orbitas decli-
nemus, ac uulgaris semitæ solum, quam currit ille, cuius uita
leuior cursore, de quo dicitur: Transiuit & non uidit: Sed que
ramus nobis uiam inaccessam sermonibus insolentium, in-
uiam operibus imperitorum, quâ nullus maculosus deterat,
maculosus scilicet ignauie suæ sordibus, & fumo iniquitatis
oblitus, tenebrisq; & parietinis quibusdã anime ruinofus, qui
nullã uirtutis suauitatẽ gustauerit & c. Quid igitur nobis cū
istius seculi uia, in qua est tentatio, imò ipsa uita hominis ten-
tatio est, & exilior q̄ sermo fabularum, habitare in Iudeis do-
mibus, dies & noctes in lucris ponere, & de lucris semper cogi-
tare, & sicut mercenarius diurnã mercedem quærere, atq; ut
cicadas aiunt, aura quadam pasci cupiditatum & c.

Vita sacer-
dotalis nõ
sit cois cū
cæteris.

Iudicum uicesimo primo: In diebus illis non erat
rex in Israël, sed unusquisq; quod sibi rectum uideba-
tur, hoc faciebat.

Proverbiorum uicesimo octauo: Propter peccata
terræ multi principes eius.

Origenes super Iudicum, Homelia quarta:

Et adiecerunt, inquit, filij Israel facere malignum in cõspẽ-
ctu domini, & Aioth mortuus est. Seruatur etiã in ijs illa ob-
seruatio, quã in superioribus designauimus, ga pro peccato Prop^t pee
populi moris bonus dux populi. Cum cõ indigni fuerint esse cata popu
eti, & fecerint malignũ in cõspectu dñi, auferet ab eis homo li dux mal
Dei. Sed dicit fortasse populus noster: Quãdo ecclesia Dei sine ecclesiæ da
iudice est, etiã si prior defecerit alter adhibetur. Audacter tur.
fortassis aliquid dicimus. Non semper princeps populi & eccle-
siæ iudex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra
deposcunt. Si mali sint actus nostri, & operamur malũ in con-
spectu domini, datur nobis princeps secundum cor nostrum.
Et hoc tibi de scripturis probabo. Audi namque quod domi-
nus dixit: Fecerunt sibi regem & non per me, & principem, & Ozeas.
non per cõsiliũ meum. Et hoc dictum uidetur de Saul illo,
& c. Tale ergo aliqd intelligimus etiã in ecclesia fieri, quia pro
meritis populi, aut in uerbo & opere potens tribuitur à Deo
rector ecclesiæ: aut si malignũ faciat populus in conspectu do-
mini, talis ecclesiæ iudex datur, sub quo famẽ & sitim populus
patiatur

patiatur, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi uerbum domini. Ita ergo nos agamus ita & oremus, ne unquam nos diuina indignatio in uerbi fame condemnet, ac siti, ne unquam auferatur a nobis, qui nos uerbo & opere instruat, qui in moribus & honestate, qui patientiæ ac mansuetudinis perfectum de se populus præstet exemplum &c.

Ambrosius tomo quarto, In epistolam ad Ephesios, capite quarto:

Et ipse dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, & cætera.

Apostoli episcopi sunt, prophetæ quidē explanatores sunt scripturarum. Quamuis inter ipsa primordia fuerint prophetæ, sicut Agabus, & quatuor uirgines prophetantes, sicut continetur in actis apostolorum, sed propter rudimenta fidei cōmendanda, nunc autem interpretes prophetæ dicuntur. Euangelistæ diaconi sunt, sicut fuit Philippus, quamuis non sint sacerdotes, euangelizare tamen possunt sine cathedra, quemadmodum & Stephanus & Philippus memoratus. Pastores sunt & possunt esse lectores, qui lectionibus saginent populum audientem, quia non in pane tantum uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Magistri uero exorcistæ sunt, quia in ecclesia ipsi compefcunt & uerberant inquietos, siue hi qui lectionibus imbuendi, infantes solebant imbuere, sicut mos Iudæorum est, quorum traditio ad nos post episcopum plus esse intelligitur, qui propter referatum occultum scripturarum sensum prophetare dicitur, præsertim quia futuræ spei uerba depromit, qui ordo nunc potest esse presbyterij. Nam in episcopo omnes ordines sunt, quia primus sacerdos, hoc est princeps est sacerdotū, & Propheta & euangelista, & cætera adimplenda officia ecclesiæ in ministerio fidelium. Tamen postquam omnibus locis ecclesiæ sunt constitutæ, & officia ordinata, aliter composita res est quam cœperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscumq; diebus uel temporibus fuisset occasio. Nec enim Philippus tempus quæsiuit aut diem, quo Eumuchum baptizaret, neq; ieiunium interposuit. Neq; Paulus & Syleas tēpus distulerunt quo optionem carceris baptizarent cum omnibus eius

Acto. 11

**Prophete
nūc dicunt
interptes
scripturæ**

**Nomina
ministroꝝ
ecclesiæ.**

**Oēs in pri-
mitiua ec-
clesia bap-
tizabant &
p̄dicabant.**

bus eius. Neque Petrus diaconos habuit aut diem quaesivit, **Acto. 3**
 quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit, nec ipse **Acto. 16**
 sed iussit fratribus, qui cum illo ierant ad Cornelium ab Iop- **Acto. 10**
 pe. Adhuc enim praeter septem diaconos, nullus fuerat ordi-
 natus. Vt ergo cresceret plebs & multiplicaretur, omnibus
 inter initia concessum est, & euangelizare, & baptizare, & scri-
 pturas in ecclesia explanare. At ubi autem omnia loca cir-
 cūpleta est ecclesia, cōuenticula constituta sunt, & rectores
 & cetera officia in ecclesijs sunt ordinata, ut nullus de clero au-
 deret qui ordinatus non esset praesumere officium, quod sciret
 non sibi creditum uel concessum, & cepit alio ordine & pro-
 uidentia gubernari ecclesia: quia si omnes eadem possent, ir-
 rationabile esset & uulgaris res, & uilissima uideretur. Hinc
 ergo est unde nunc neque diaconi in populo praedicant, neque
 clerici neque laici baptizant, neque quocumque die tinguntur nisi
 aegri. Ideo non per omnia conueniunt scripta Apostoli ordi-
 nationi quae nunc in ecclesia est, quia haec inter ipsa primor-
 dia sunt scripta. Nam & Timotheum presbyterum a se crea-
 tum episcopum uocat, quia primi presbyteri episcopi appel-
 labant, ut recedente eo, sequens ei succederet. Denique apud
 Aegyptum presbyteri consignant, si praesens non sit episco-
 pus. Sed quia corperunt sequentes presbyteri indigni inueni-
 ri ad primatus tenendos, immutata est ratio, prospiciente cō-
 cilio, ut non ordo, sed meritum crearet episcopum, multo-
 rum sacerdotum iudicio constitutum, ne indignus temere usur-
 paret, & esset multis scandalum. In lege nascebantur sacerdo-
 tes ex genere Aaron Leuitae. Nunc enim omnes ex genere
 sunt sacerdotali, dicente PETRO apostolo: Quia estis, in- **1. Petri. 2**
 quit, genus regale & sacerdotale, ideoque ex populo potest fieri sacerdos.

Ordo in ec-
 clesia qua-
 lis iam sit.

Tempore
 Ambrosij
 baptizabāt
 certis die-
 bus.

Leuitici uicesimo primo: Homo de semine tuo per
 familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo
 suo, nec accedet ad ministerium eius.

Numeri uicesimo septimo: Prouideat dominus
 spirituum omnis carnis hominem qui sit super mul-
 titudinem hanc, & possit exire & intrare ante eos, &
 educere uel introducere, ne sit populus domini si-

cut oues absque pastore, & cætera.

Ecclesiastici quadragesimosexto: Dilectus à domino Deo suo Samuel propheta domini renouauit imperium, & unxit principes in gēte sua. In lege domini congregationē iudicauit, & uidit Deum iacob: & in fide sua probatus est propheta. Et cognitus est in uerbis suis fidelis, qui uidit Deum lucis &c.

Primo Regū viij. Factum est autē cū tenuisset Samuel, posuit filios suos iudices super Israël, & c. Et nō ambulauerunt filij illius in uis eius, sed declinauerūt post auaritiā: acceperuntq; munera, & peruerterunt iudicium & cætera.

Origenes super Numeros, Homelia uigesimasecūda, capite uigesimoseptimo.

Sed interim uideamus Moysis magnificentiam. Recessurus de seculo orat Deum, ut prouideat ducem populo. Quid agis Moyses? Nunquid filij tibi non sunt Gerson & Eleazar? Aut si aliquid de ipsis dubitas, non sunt filij fratris magni & egregij uiri? Quomodo nō oras Deum pro ipsis, ut eos constituat populo duces? Sed discant ecclesiarum principes successores sibi non eos, qui consanguinitate generis iuncti sunt, nec qui carnis propinquitate sociantur, testamento signare, neq; hæreditarium tradere ecclesiæ principatum: sed referre ad iudicium Dei, & non eligere illum, quem humanus commendat affectus, sed DEI iudicio totum de successoris electione permittere. Nunquid non poterat Moyses eligere principem populo, & uero iudicio eligere, & recta iustaque sententia, ad quem dixerat DEVS: Elige presbyteros populo, quos tu ipse scis presbyteros esse, & elegit tales, in quibus continuo Dei spiritus requiesceret, & prophetarent omnes. Quis ergo ita potuit eligere principem populi, ut Moyses poterat? Sed hoc non facit, non eligit, non audet. Cur non audet? Ne postea ris præsumptionis relinquat exemplum. Sed ausculta quid dicat: Prouideat, inquit, dominus DEVS spirituum, & omnis carnis non nis, hominē super synagogam hanc, qui egrediatur ante faciem eorum, & qui ingrediatur, & qui producat eos, & qui re ducat.

Filij uel ne
potes ad sacerdotium
non sunt
eligendi.

Causa qua
re Moyses
propinqs
carnis non
elegit.

ducat. Si ergo tantus ille actalis Moyses non permittit iudicio suo de eligendo principe populi, de constituendo successore, quis erit qui audeat, uel ex plebe quæ sæpe clamoribus ad gratiã, aut ad precium fortasse excitatis moueri solet, uel ex ipsis etiã sacerdotibus quis erit qui se idoneũ ad hoc iudicet, nisi si cui oranti & petenti à domino reueles? Sicut & Deus dicit ad Moysen: Adsume ad te ipsum Iesum filium Naue hominem qui habet spiritũ Dei in semetipso, & impones manus tuas super eũ, & statues eũ corã Eleazaro sacerdote, & præcepta dabo ei in conspectu totius synagogæ, & præcipe de ipso corã eis, & dabis claritatem tuã super illũ, ut audiant illũ filii Israel. Audis euidenter ordinationẽ principis populi tam manifeste descriptã, ut penẽ expositione non egeat. Nulla hic populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contẽplatio est. Propinquus, agrorũ & prædiorũ relinquat hæreditas, gubernatio populi illi tradat, quem Deus elegerit, homini scilicet tali, qui habet (sicut scriptũ audistis) in semetipso spiritũ Dei, & præcepta Dei in conspectu eius sunt, & q̄ Moysi ualde notus & familiaris sit, id est, in quo sit claritas legis & scientia, ut possint eũ audire filii Israel.

Nume. 27

Ordinatio
principis

Iudicum decimotertio: Caue ergo ne bibas uinum ac siceram, nec immundum quicquam comedas: quia concipies & paries filium, cuius non tanget caput nouacula.

Leuitici decimonono: Neq; in rotundum attondebitis comam nec raderis barbam.

Cap. xxi. Non radent caput nec barbam, neq; in carnibus suis facient incissuras. Sancti erũt Deo suo, & non polluent nomen eius. Incensum enim domini & panes Dei sui offerent: & ideo sancti erunt.

Micheæ primo: Decaluare & tondere super filios deliciarum tuarum: dilata caluitium tuũ sicut Aquila, quoniam captiui ducti sunt ex te.

Hiere. v. Et peccata nostra prohibuerunt bonum à nobis, quia inuenti sunt in populo meo impij insi-

diantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos uiros. Sicut decipula plena auibus, sic domus eorum plenæ dolo. Ideo magnificati sunt & ditati, incrassati sunt & impinguati, & præterierunt sermones meos pessime. Causam uiduæ non iudicauerunt, causam pupilli non dixerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his nõ uisitabo dicit dominus? & cætera.

Hieronymus tomo quinto, in Ezechielem, capite quadragesimoquarto.

Caput autem suum non radent, neq; comam nutriunt, sed tondentes attondebunt capita sua, perspicue demonstratur, nec rasis capitibus, sicut sacerdotes cultoresq; Isis atq; Serapis nos esse debere, nec rursus comam dimittere, quod propria luxuriosorum est, barbarorumq; & militantium, sed ut honestus habitus sacerdotum facie demonstraretur. Pro quo dixere LXX. Capita sua non radent, & comas suas ad pressum non tondent, sed operientes operient capita sua. Iuxta qd discimus, nec caluitium nouacula esse faciendum, nec ita ad pressum tondendum caput, ut rasorum similes esse uideamur, sed in tantum capillos demittendos, ut operata sit cutis.

Sacerdotes, caluitium facere nõ debent.
Eze. 44

Iob tricesimosecundo: Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiã: Sed ut uideo, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium, & cætera.

Proverbiorum uicesimoquinto: Dens putridus & pes lassus qui sperat super infideli in die angustia, & amittit pallium in die frigoris.

Tertio Regum xxij. Remansit uir unus per quem possumus interrogare dominum: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum sed malum.

Hierony. in Michæam, tomo sexto cap. septimo.

Duces

Duces populi mei me nescierunt, filij stulti sunt, & non intelligentes: sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Duces quidem ait mei uocabantur, & duces populi mei, sed quia nescierunt me, & opere uocabulum destruxerunt, propterea filij stulti sunt, & non intelligentes prudentiam, ob hoc tantum habent, ut subiiciant sibi simplicem gregem, & poterant pedibus suis, bene autem facere & regere populum nescierunt. Nolite credere in ducibus, non in episcopo, non in presbytero, non in diacono, non in qualibet hominum dignitate. Nec hoc dico, quod istiusmodi gradibus in Ecclesia non debetis esse subiecti. Quicumque enim maledixerit patri, aut matri, morte moriatur. Et Apostolus docet prepositis in Ecclesia obediendum: sed quod aliud sit honorare, aliud spem habere in ducibus. Honoremus episcopum, presbytero deferamus, asurgamus diacono, & tamen non speremus in eis, quia hominis uana, & certa spes est in domino, & cætera.

Hier. 4

Duces ecclesie, non opere destruunt.

Exodi 21

Non sperandum in hominibus.

Ecclesiastici tricesimo septimo: Sed cum uiro sancto assiduus esto, quemcunque cognoueris obseruantem timorem Dei, cuius anima est secundum animam tuam. Anima uiri sancti enuntiat aliquando uera magis quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Et in his omnibus deprecare altissimum, ut dirigat in ueritate uiam tuam. Ante omnia opera uerbum uerax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile, & cætera.

Exodi uigesimotertio: Non sequaris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio plurimorum acquiesces sententiæ ut à uero deues.

Hieronymus in Psalmum centesimum,
tomo octauo.

Oculi mei super fideles terræ, ut sedeant mecum.

Non dixit diuites, aut imperatores, aut episcopos, aut presbyteros, aut diaconos, sed fideles, cum istis sedebat. Potest hoc ratum non per dicere & episcopus sanctus uir, quoniam non ordinabat presbyteros diuites sed seruum illum qui mihi obsequabat, aut propinquum meum, sed per fideles quem quem sciebat fidelem. Et iterum idem potest dicere: Quo-

Dñs imperat non per diuites sed per fideles

Pfalm. 100 *niam omnes clericos meos, & laicos fideles habebam. Potest ex persona domini dici iste uersiculus: (Ambulās in uia immaculata, hic mihi ministrabit.) Quoniā nō ordinabam eos qui mihi propinqui erant, sed iustos & fideles.*

Idem tomo nono, in epistolam Pauli priorem ad Timotheum, capite tertio.

Sacerdotes *Fidelis sermo, si quis episcopatum desiderat. Primum laicos ex optimis instituit, de quibus optimi quicq; in sacerdotium eliguntur, & laicis eligē sic dicit quales debeant ordinari.*

Numeri uigesimotertio: Quomodo maledicā cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem dominus non detestatur?

Secundo Regum decimoquarto: Sicut enim angelus domini, sic est dominus meus rex Dauid, ut nec benedictione nec maledictione moueatur.

Tertullianus libro de præscriptionibus hæreticorum, in principio.

Solēt quidem isti miriones etiam de quibusdam personis ab hæresi captis, ædificari in ruinā. Quare illa uel ille fidelissimi, & prudētissimi, & usitatissimi in ecclesia in illam partē trāsierūt? Quis hoc dicēs, nō ipse sibi respōdit: neq; prudētes, neq; fideles, neq; usitados æstimādos quos hæreses potuerint demurrare? Et hoc mirum, opinor, ut probatus aliquis, retro postea excidatur? Saul bonus præ cæteris, liuore postea euerit. Dauid uir bonus secundū cor dñi, postea cædis & stupri reus est, & cetera. Soli em̄ Dei filio seruabatur sine delicto permanere. Quid ergo si episcopus, si diaconus, si uidua, si uirgo, si doctor, si etiam martyr lapsus à regula fuerit: ideo hæreses ueritatem uidebuntur obrinere? Ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Nemo sapiens est, nemo fidelis, nemo maior nisi Christianus. Nemo autē Christianus, nisi qui ad finē usq; perseuerauerit. Tu ut homo extrinsecus unumquēq; nostri, putas quod uides. Vides autē quousq; oculos habes. Sed oculi, inquit, domini alti. Homo in faciem, Deus in præcordia contempletur. Et ideo cognoscit dominus qui sunt eius, & plantā quam non plātauit eradicat, & de primis nouissimos ostēdit: & uen-

Qui sint ueri Christiani.

Ioannes Chrystostomus tomo sexto, sermone q̄ ne que uiui, neq; mortui anathemate plectendi sunt.

Igitur de hoc malo, unde dicendi initium faciam? num à do-
minicorum mādatorum dispositiōibus, an à uestra inscitia &
stupore? R. ideor ne, & insanire uideor, quod hæc dico? Exhibi-
lor ne, q̄ tam iniucunda lachrymisq; digna dicturū me polli-
ceor? At q̄ contrarij uestris sunt mei affectus. Ego doleo, ego
mente dissecor, mea rumpunt uiscera, quia uideo nos tam in-
sensatos & malos, ut legis transgressione ludæos, & impietate
gentes superemus. Enspecto uiros, qui nullum ex sacris literis
germanum sensum, imò nihil omnino sacrarum literarum te-
nent, & ut pleraq; transeam (nam erubescō dicere, furibūdos,
nugaces, contentiosos) qui neq; sciunt que dicunt, neq; de qui-
bus affirmāt, in hoc uno tantum audaces, quod dogmata fra-
tuunt, & anathema declarant ea quæ maxime ignorant. Hinc
est, quòd exteris, hostibusq; fidei nostræ ludibrio sumus, ha-
bemurque: perinde nulla sit in nobis honeste uitæ cura, & nun-
quam benefacere didicerimus. Heu mihi, quàm dura atque do-
lenda sunt hæc.

Chrystosto-
mus hic de
plorat statu
eccle-
siaz.

Quid est istuc ipsum dicere Anathema? Vide quid dicis, co-
gnosce quid loqueris. Nosti uerbi uim? Quàmuis inuenies in
sacra scriptura, quod dicitur contra Hierico: Et anathematiza-
bis totam ciuitatem dño Deo tuo. Et inualuit apud nos omnes
consuetudo, quæ in hodiernum usq; diem durat, ut anathema
dicatur, qd certo loco suspensum. An hoc tu dicis anathema?
sed hoc plerunq; in bonum sonat, & est interdum oblatū Deo.
Quid ergo illud, q̄ anathema tu dicis eum qui oblati est dia-
bolo, nec ultra regionem salutis inhabitat, sed alienus est à
Christo? Heus quis tu tantę autoritatis, qui tantā tibi usurpas
potentiā? Tunc em̄ sedebit filius Dei, & statuet oues à dextris,
& hædos à sinistris. Cur igitur dignitatem tantā assumis? que
Apostolis tātum communicata, & his qui illorum idoneis suc-
cessores, uere pleni gratia & uirtute. Iam Apostoli diligenter
id mandati seruarunt. Sic enim hæreticos enīciebant ex Eccle-
sia, quasi effodiendus esset dexter oculus. Qua tēpestiua mem-
bra defectione, magnum suę compassionis & doloris indicium
præ se ferebant. Atque ideo Christus quoque dextrum ocu-
lum dicit, ut illū abiectionis cōpassionem commēdaret. In qua

Iosue 6

Anathe-
ma quid
sit apud
nostrates.

Matth. 25

Anathe-
ma quom-
dā ex ma-
gna chari-
tate fiebat.
Matth. 5

re, si

re sicut & in alijs, admodum diligentes fuere, hæreses quidem redarguendo & eijciendo, nulli autem hæreticorum hanc pœnam adhibendo. Porro Apostolus in duobus duntaxat locis uocem hanc quasi coactus affert, nec tamen certæ & determinatæ personæ illam intentat. Nam Corinthijs scribit: Si quis non amat dominum nostrum Iesum, anathema sit. Et: Si quis uobis euangelizauerit aliud præter id quod accepistis, anathema sit. Cur igitur quod nullus eorum, qui potestatem acceperunt, uel facere, uel declarare ausus fuit, tu facere audes, planè aduersarius mortis dominicæ, & præoccupās iudicium regis?

Quàm grā
de peccatū
hominem
anathema
tizare.

Anathema
nos à Chri
sto separat

Mōstraturus huius uerbi grauitatem, tali utebatur exemplo: Sicut priuatus homo regiam sibi ipsi purpuram circumponens, unā cum omnibus qui se iuant punitur ut tyrannus: ita qui dominicam sententiam fert, & hominem facit anathema ecclesiæ, abducit se ipsam in extremam perniciem, usurpando dignitatem filij Dei. Sic ille dicebat: Putatis ne hanc parui momenti rem esse, ante iudicem, & iudicij tempus, aliquem eiusmodi sententia condemnare? Anathema enim omnibus modis à Christo separat. Ad hæc quid respondent illi malitia potentes: Hæreticus, aiunt, ille factus est, inhabitantem habet diabolum, aduersus Deum iniustitiam loquitur, multos in profundum perditionis abducit, eloquētiae suæ efficaci suadela & deceptione. Sanè propter hoc à patribus eiectus est, maxime, quia eius magister quoque partem ecclesiæ abstulit, Paulinū uel Apollinarē designando.

2. Tim. 2

At his satis fieri oportebat, sermone redarguente errorē, qui incrudescit. Doce, ait, in lenitate erudiens eos qui obsistunt, si quando det eis Deus pœnitentiam ad cognoscendam ueritatem, ut respiscant à diaboli laqueo capti in uoluntate illius. Extende sagemam charitatis, ut non subuertatur claudicans, sed potius sanetur. Ostende quod magna affectione bonū pro-

Peccator
& hæreticus
cōpassione cor
rigēdi sunt

prium cupias facere cōmune: Affer dulcē escam cōpassionis in aculeo, & sic scrutare profunda, atque ex imo perditionis extrahere eum qui sensu descenderat, ut & quod opinabatur, & quod ignorabat, bonum existimaret. Erudi sicut alienum ab Apostolica traditione, & siquidem hoc boni consulere uoluerit homo, qui prius errore infectus erat, iuxta uocē prophete, & ille uiuet uita, & tu animam tuam liberabis: si autem respuit ser-

monem,

[Leuit. 5

monem, utpote contentiosus, tu contestare, ne reus fias, tantū cum longanimitate & suauitate, ut ne animam eius de manu tua iudex requirat. Ne odio habeas, ne auerſeris, ne persequaris, sed ſynceram & ueram erga eum ostende charitatē. Vt interim alaud nullum, certe hoc ferēs lucri, & magna est hęc utilitas, egregiumq; lucrum q̄ diligis, & simul doctrinam Christi doces. In hoc enim, ait, cognoscent, quod mei fitis discipuli, si charitatem habueritis ad inuicem. Qua absente nihil proderit, uel scientia mysterioꝝ Dei, uel fides, uel prophetia, uel paupertas, uel confessio Christi: id quod & Paulus ipse demonstrauit, dicens: Si tenuero mysteria omnia, & omnem scientiam, & fidem, ita ut montes dimoueam, & cetera. Dilecti nullus ex uobis taliter erga Christum fuit affectus, qualiter ista sancta anima. Nullus hominum talia uerba præter illum loqui ausus fuisset. Nam anima eius cōburebatur cū diceret: Adimpleo afflictioēs Christi in carne mea quæ reliquæ. Et: Precabar ipse anathema esse à Christo. Et: Quis infirmatur, & nō infirmor ego? cumq; tanta erga Christum affectione præditus esset, nō iniurias, non uiolentias, non anathemata cupiā inferebat: & profecto, quasi non esset is qui tot gentes & integras ciuitates dño obtulisset, sed quasi humiliaretur, uerberaretur, colaphis caderetur, ridiculusq; esset omnibus, ita hęc curabat blandiēdo, adhortando, obsecrando.

Ioan. 13

1. Cor. 13

Colloſſ. 1

Roma. 9

Charitas

& paciētia

Pauli exi-

mia.

Nōne præceptum habemus, ut pro inimicis, & qui nos oderunt precemur? En quā probe implemus ministeriū: en ut ordinatio non effert, non in sublime extollit, non potentiam præstat. Omnes eundem spiritū accepimus, omnes in adoptio-nem filioꝝ uocati sumus, quos autē probauit dñs, eos fratribus in potestate seruire uoluit. Eia ministerium nostrum curemus: obsecramus & contestamur uos, ut à tanto malo desistatis. Nam is quē tu anathematizare decreuisti, uel uiuit, & adhuc in mortali uita hac superest, uel mortuus est. Quod si adhuc superest, impie agis, qui eum qui à malo in bonū se uertere potest crudeliter abſecas: sin mortuus est, multo magis crudelis es. Cur nam? Quia dño suo stat uel cadit, non iam sub iure humano existens. Et de eo, quod occultatū reſeruatūq; ſeculorum iudici, pronuntiare tutum est solū ei, qui mensurā scientiæ, & quantitatem fidei cognoscit: dic mihi obsecro, qui ſcis, quibusnam uerbis sese accusabit, uel defendet ille in die quo Deus

Episcopi

uel sacer-

dotes ne-

minem da

mnare

possunt.

Deus

Roma. II

Deus uenturus est, ut iudicet occulta hominum? Profecto in-
 scrutabilia sunt iudicia, & imperuestigabiles uicę eius. Quis em̄
 cognouit sensum domini, uel quis eius consiliarius fuit? Dile-
 cti forte nullus ex uobis bap̄tismum se consecutum putat, nul-
 lus iudiciū aliquando futurū suspicatur? Quid dico iudiciū?
 ipsam nostrā mortem & egressum ē corpore non cogitamus?
 Adeo corda nostra huius uitę solitudine & curis obbrute-
 scunt, & desipiunt? Obsecro, desistite ab hoc malo. Ecce dico,
 & confessor coram Deo & electis angelis, hinc uobis in die iu-
 dicii magnum malū & inextinguibilē ignem parari. Nam si
 in uirginum ordine eos, qui cum fulgida fide, & morū hone-
 state uixerunt, dñs qui omniū opera eorū considerabit, oñ mi-
 sericordię penuriam a thalamo arcebit, quomodo nos qui in
 omni luxu & crudelitate erga cognatos uersamur, obliui Deī
 salutem assequemur? Ea propter uos oro, ne uobis uerba hæc
 mente excidant. Dogmata em̄ impia, & quę ab hæreticis pro-
 fecta arguere & anathematizare oportet, hominibus autem
 parcendū, & pro salute ipsoꝝ orandum. Det Deus omnes nos
 ita charitatis erga Deum & proximum esse studiosos, imple-
 req; mandata domini, ut cū misericordię oleo, & fulgidis lam-
 padibus occurramus in die resurrectionis ipsi superno & cor-
 lesti sponso, offerentes ei plurimos in gloria.

Errores
 non homi-
 nes extir-
 pandi.

Esaię tricesimosecūdo: Non uocabitur ultra is qui
 insipiens est princeps, neque fraudulentus appellabi-
 tur maior.

Hieremię uigesimotertio: Propheta nanq; & sacer-
 dos polluti sunt, & in domo mea inueni malum eorū
 ait dominus. Idcirco uia eorum erit quasi lubricum in
 tenebris, impellentur enim & corruent in ea.

Neemię sexto: In gentibus auditum est & Bole-
 m dixit, quod tu & Iudæi cogitetis rebellare, & propte-
 rea ædifices murū, & leuare te uelis super eos regem.
 Propter quam causam & prophetas posueris qui præ-
 dicent de te in Hierusalem dicētes: Rex in Iudæa est.
 Auditurus est rex uerba hæc. Idcirco nunc ueni: inea-
 mus consilium pariter. Et misi ad eos dicens: Non est
 secun-

secundum uerba hæc quæ tu loqueris. De corde enim tuo tu componis hæc. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quòd cessarent manus nostræ ab opere & quiesceremus. Quam ob causam magis cõfortaui manus meas, & cætera. Memento domine mei pro Tobia & Sanaballath, iuxta opera eorum talia: sed & Noadæ Prophetæ & cæterorum prophetarum qui terrebant me. Factum est ergo cum audissent omnes inimici nostri, ut timeret uniuersæ gentes quæ erant in circuitu nostro, & considerarent intra semetipsos, & scirent quòd à domino factum est opus hoc.

Chrysofomus tomo septimo, Homelia tricesimanona in Matthæum, capite uigesimo primo.

Et cum uenisset in templum, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum, & seniores populi dicentes: In qua potestate hæc facis? Sacerdotes Iudæorum inuidentes Christo, dum iustas causas accusandi non inueniunt circa eum, etiam de bono eius turbantur, dicentes: In qua potestate facis hæc? Cogitabant in dolore apud se. Nos fuimus columnæ templi, & ecce super illum recumbit tota ecclesia, & nos inuēti sumus sine causâ erecti quia ministerium perdidimus, & nomen uacuum possidemus. Nos fuimus tacentium scripturarum quasi lingua uisibilis, & ecce ille resonat in medio templi, & nos cõtempli tacuimus quasi cithara dissipata. Nos fuimus patres populi, & ille quotidie generat filios, nos autē steriles sumus inuenti. Ideo non ferentes dicebãt: In qua potestate facis hæc? Dicendo: Quis tibi dedit hanc potestatem, ostendunt illi quosdam esse personas, quæ dant hominibus potestatem, siue corporalem, siue spiritualē. Tanquam si ita dicant: De sacerdotali familia genitus non es, Senatus tibi hoc non concessit, Cæsar non donauit. Si autem credidissent, quòd omnis potestas à Deo est, nunquam interrogassent: Quis tibi dedit hanc potestatem? Sciēs quia omne datum perfectum, desursum est descendens à patre luminum. Et quia nemo potest accipere aliquid, nisi datum fuerit ei de cælo.

Matth. 21

Querela sacerdotū.

Cogitatio falsorum sacerdotū.

Ois potestas à Deo est.

Roma, 13
Iacobi 1
Ioan. 6

Primo

Primo Machabæorū secundo: Et dixit Marathias: ut mihi, ut quid natus sum uidere contritionem populi mei, & contritionem ciuitatis sanctæ, & sedere illic cum datur in manibus inimicorum. Sancta in manu extraneorum facta sunt, templū eius sicut homo ignobilis. Vasa gloriæ eius captiua abducta sunt, trucidati sunt senes eius in plateis, & iuuenes eius ceciderunt in gladio inimicorū. Quæ gens non hæreditauit regnum eius, & non obtinuit spolia eius? Omnis compositio eius ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla. Et ecce sancta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinauerunt eam gentes. Quo ergo nobis adhuc uiuere?

Ecclesiastici uigesimotertio: Domino enim DEO antequam crearentur omnia agnita sunt, sic & post perfectum respicit omnia. Hic in plateis ciuitatis uindicabitur, quasi pullus equinus fugabitur, & ubi non sperauit apprehendetur. Et erit dedecus omnibus, eo quod non intellexerit timorem domini. Sic & mulier omnis relinquens uirum suum, & statuens hæreditatem ex alieno matrimonio. Primo enim in lege altissimi incredibilis fuit, & secūdo uirum suum dereliquit. Tertio in adulterio fornicata est, & ex alio uiro filios statuit sibi. Hæc in ecclesiā adducetur, & in filios eius aspicietur. Non tradent filij eius radices, & rami eius non dabunt fructum. Non derelinquet in maledictū memoriam eius, & dedecus illius non delebitur. Et agnoscet qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quàm timor Dei, & nihil dulcius quàm respicere ad mandata domini. Gloria magna est sequi dominum, longitudo enim dierum assumetur ab eo.

Prouerbiorum secundo: Ut eruaris à muliere aliena, &

na, & ab extranea quæ mollit sermones suos: & relinquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est. Inclinata est enim ad mortem domus eius, & ad inferos semitæ ipsius, & cætera.

Chrysoſtomus tomo primo, Homelia
octuagesima septima, ex capite
Matthæi uigesimo sexto.

Propterea os aperire non possumus, quia non melius ecclesia quam secularia gubernatur. Non audistis, quia nec quidem has pecunias, quæ absque labore fuerunt collectæ, distribuendas putauerunt Apostoli? Modo autem in procuratores, dispendiosos, caupones redacti sunt Episcopi, imò uero istos etiã curæ & solitudines secularium rerum superarunt. Cùmque oporteat ipsos animarum habere curam nostrarum, hoc prætermisso, illud solícite curant, quæ publicanis, quæstoribus, atque uillicis curanda sunt, de his quotidie cogitant & peruigilant. Hoc non frustra deploro, sed ut harum rerum mutatio quædam in melius fiat, ut & nos qui grauem hanc seruitutem patimur, misericordiam consequamur, & uos fructus & thesuros ecclesiæ præparetis. Si autem ita facere nõ uultis, ecce ante oculos uestros pauperes sunt, ex quibus quotquot poruerimus alere non negligimus, quos uero non possumus uobis dimittere, quos alite oro diligenter, ne in terribili die iudicij illa uerba quæ aduersus immisericos dicentur, audiatis: Famescetem me uidistis, & non aluistis. Hæc certe inhumanitas nos quoque uobiscum derisibiles facit, orationibus enim atque prædicatione, cæterisque cultu ecclesiæ prætermisso, alij uini, alij frumentorum uenditoribus, alij cauponibus per totam uitã coluctantur, unde iurgia, contentiones, conuitia, opprobria quotidie oriuntur, & unicuique sacerdotum secularibus idonea negotijs imposita nomina sunt: oportet igitur in talia hæc mura ri, & inde presbyteros nominari. Vnde Apostoli leges fanciebant: à nutritione uidelicet inopum, ab eorum quæ lædebantur protectione, à diligenti erga peregrinos cura, à patrociniis eorum qui opprimuntur, in orbos parietibus cura, à protegendis uiduis, à defendendis uirginibus. Hæc officia loco uillarum, & domorum curæ presbyteris distribuere decet. Hæc ornamenta ecclesie.

Deplorat
statum &
mores eccle-
siae.

Matth. 25

In sacerdo-
tes negotia-
tores.

Officia
Apostolo-
rum.

Ornamen-
ta ecclesie.

Paruo oēs
pauperes
alere possu-
mus.

ta ecclesiæ sunt, isti conuenientes thesauri, qui & uobis facilio rem uitam, & nobis fructuosiore[m] præbere possunt, imò uero nobis non paruam quoque afferent utilitatem. Gratia enim Dei centum milia hominum huc conuenire opinor, quorum singuli si unum panem quotidie paupertati offerrent, omnes certe pauperes abundarent, si unum unusquisque obulum solummodo, nemo penitus indigeret, & non adeo uillis & agris attenti essemus, nec tot iurgia & cōiicia quotidie pateremur.

Matth. 19

Illud enim Euangelium: Vade ac uende uniuersa quæ habes & da pauperibus, & ueni ac sequere me, opportune nunc ad ecclesiæ præsidēs, propter latas ecclesiarum possessiones, & merito dici potest. Non enim sequi Christum aliter possumus, nisi si omnis secularis curæ simus expertes. Nunc uero proh dolor uindemiæ ac messi sacerdotes Dei, & uenditioni ac emptioni fructuum assistūt: & illi quidem, qui figuræ ac umbræ cultum habebant, quàmuis corporalior eis administratio esset commissa, omnium tamen harum rerum erant immunes: nos uero qui ad penetralia cælorum uocamur, quicquid ad uera sanctæ sanctorum ingredimur, mercatorum rursus & cauponum curas suscipimus. Vnde & magna scripturarum oritur negligentia, ingens in orando segnitias, & cæterorum omnium contemptus. Non enim possibile homini est, sufficienter studio atque opera in utranque distendi.

Vnde scripturæ negligentia oritur.

Iosue primo: Omnia quæ præcepisti nobis faciemus, & quocumque miseris ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi, tantum sit dominus Deus tecum sicut fuit cum Moysē, & cætera. Hodie incipiam exaltare te coram Israël, ut sciant, sicut cum Moysē fui, ita & tecum sum.

Tertio Esdræ octauo: Quoniam terra in qua introistis possidere hæreditatem eius, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terræ: & immunditiæ illorum repleuerunt eam totam immunditiæ sua. Et nunc filias uestras non coniungetis filiis eorum, & filias eorum non accipietis filiis uestris: & non inquiretis pacem habere cum illis omni tempore.

Nos

Nos peccauimus in dominum quod collocauimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terræ. Et nunc es super omnem Israël. In his ergo fit iusiurandum à domino expellere omnes uxores nostras quæ ex alienigenis sunt cum filijs earum: sicut tibi decretum est à maioribus, secundum legem domini exurgens explica. Ad te enim spectat negotium, & nos tecum sumus. Viriliter fac. Et exurgens **ESDRAS** adiurauit principes sacerdotum & **Leuitas**, & omnem Israël facere secundum hæc, & iurauerunt.

Ex Capite nono: Et exurgens **ESDRAS** dixit illis: Vos inique fecistis collocantes uobis in matrimonium uxores alienigenas, ut adderetis ad peccata Israël. Et nunc date confessionem et magnificentiam domino **DEO** patrum nostrorum, & perficite uoluntatem ipsius, & discedite à gentibus terræ, & ab uxoribus alienigenis. Et clamauit omnis multitudo, & dixerunt uoce magna: Sicut dixisti faciemus. Sed quoniã multitudo magna est, & tempus hybernum, & non possumus insubsiati stare, & hoc opus non est nobis unius diei, neq; bidui, multum em̄ in his peccauimus: stent præpositi multitudinis, & omnes qui nobiscū inhabitant, & quotquot habent uxores apud se alienigenas: & assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri & iudices, usquequo sanent iram negotij huius. Et determinatum est de uiris qui habebant uxores alienigenas usque ad **Neomenia** primi mensis. Et inuenti sunt ex sacerdotibus permixti qui habebant alienigenas uxores, & cætera.

Iudicum secundo: De pugna totius Israël pro scelerare contra tribum **Beniamin**, quæ nõ nisi magna sanguinis

guinis effusione succubuit.

Chrysoſtomus tomo tertio, Homelia decimaquin-
ta, in epistolam primā ad Timotheum ex capite quin-
to: Presbyteri qui bene præſunt, duplici honore digni
habeantur, maxime qui laborant in uerbo & do-
ctrina.

Deut. 25 Dicit enim ſcriptura: Boui trituranti os non infrenabis, &

1. Cor. 9 dignus eſt operarius mercede ſua. Honorem hoc in loco obſe-
quium dicit, & neceſſariarum rerum largitionem. Nam quod
ſequitur: Non infrenabis os boui trituranti, & dignus eſt ope-
rarius mercede ſua, hoc ſignat. Itaque & cum honore uiduas

Paupertas
in uidua
laudatur.

ali præcipit, ad neceſſarium uictum referatur, ut his quæ uere
uiduæ ſunt, miniſtrare ſufficiat, & rurfus: Honora uiduas ue-
ras, hoc eſt, in paupertate cõſtitutas: quanto enim pauperior

eſt, tâto magis eſt uidua: ponit teſtimonium legis, apponit &
Chriſti, amboque ſibi omnino conſentiunt. Nam lex ait: Non
infrenabis os boui trituranti. Vides quomodo uult laborare

doctorem? Non fanè eſt labor alius illi conferendus, addit &
Chriſti teſtimonium: Dignus eſt em̄, inquit, mercenarius mer-
cede ſua, non ergo ſolam intueamur mercedem, uerum & mo-
do præceptum audiamus: Dignus, inquit, eſt mercenarius mer-
cede ſua. Itaque ſi quis delicatus aut remiſſus fuerit, dignus pro-

fecto non eſt. Niſi quis fuerit bos triturans, & contra gelu &
ſpinas iugum ſuſtinens traxerit, neque ante diſceſſerit, dignus
nõ eſt. Oportet ergo doctoribus neceſſarium uictum affatim

miniſtrari, ne deficiant, neque ſoluãtur, neque minimis occu-
pati, magnis ſeiſpoſ atque alios priuent, ut ſpiritualia operen-
tur, nullam ſecularium habentes rationem. Huiuſmodi Leui-
tæ erant, qui nullam ſecularium rerum habebant curam, quæ

admodum laici: ipſis quippe Leuitarum erat cura permiſſa, et
lege illis cõſtituti fuerant redditus, decimæ, aurum, primitiæ,
uota, & alia plurima: uerum illis lege, iſta merito permittebã-
tur, præſentia tantum & terrena quærentibus. Ergo eccleſiæ

præſules audenter dixerim, nil præter uictum & ueſtitum ha-
bere oportere, ne ad iſta trahantur deſiderio. Quid eſt autem
duplici honore? putamus dictum duplici, quod ad uiduas, &
miniſtros extenditur: an duplici pro eo poſitum, quod eſt ma-

gnor? Non ergo id inſpiciamus tantum, quod eos duplici hono-
re, reſpici-

Doctor ni
ſi labora-
uerit indi-
gnus eſt.

Episcopi &
pastores ec-
cleſiæ præ-
ter uictum
& ueſtitū
nil poſſi-

re dignos dixit: sed quod addidit multo magis attendamus, deant. qui bene præfunt. Quid est autem bene præesse? audi dicentem Prælatura
Christum: Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus. Be- sacerdotū
ne igitur præesse, hoc est, nulli parcere illorum regiminis gra- quæ sit.
tia. Maxime, inquit, qui laborat in uerbo & doctrina. Vbi mo-
do sunt, qui dicunt sermone ac doctrina opus non esse: quan- 1. Tim. 4
do quidem tanto studio Timotheum Paulus admonet dicens:
Ista meditare, in his esto. Et iterum: Vaca lectioni, consolatio-
ni: hoc enim faciens, & teipsum saluum facies, & eos qui te au-
diunt. Et hos omnium maxime iubet honorari, causamq; ad-
dit dicens: Multum enim laborem sustinent. Quam uero id iu-
ste. Cum enim alius non uigilet, neque curis maceretur, sed
passim securus, & quietus in quotidianis fabulis, & confessi-
bus sit: hic autem concidatur sollicitudine, & meditationi per-
petuo insistat, idque maxime si exterioris disciplinæ sit rudis:
quis non uideat, quanto sit cæteris in honore præferendus?
quippe qui seipsum tot laboribus, & ærumnis exposuit. Est em̄
linguis innumeris propositus ad lacerandū, alius culpat, alius
laudat, alius detrahit, alius memoriam, alius compositionem
in ius trahit, magna illi constantia ad ista toleranda opus est.
Multum enim omnino ad ecclesiæ ædificationem confert, si
præfules doctrinæ gratia polleant, quæ nisi adsit, plurima ec-
clesiasticæ disciplinæ peribunt, & cætera.

Vita sacer-
dotū quori-
diana.

Vnde rui-
na ecclesia-
sticæ disci-
plinæ.

Omnes Christiani, sacerdotes

sunt, Reges, & Prophetæ.

Exodi decimonono:

MEa est enim omnis terra, & uos eritis mihi in
regnum sacerdotale, & gens sancta.

Prima Petri secundo: Vos autem genus
electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus ac-
quisitionis: ut uirtutes annuntietis eius, qui de tene-
bris uos uocauit in admirabile lumen suum.

Apocalypsis primo: Qui dilexit nos, & lauit nos à
peccatis nostris in sanguine suo, fecit nos regnum &

Dd 3 sacer-

sacerdotes Deo & patri suo.

Augustinus libro de uita Christiana, capite secundo.

Christum unctum interpretari, sapientium & fidelium nullus ignorat. Vinctos uero non nisi sanctos uiros, & satis Deo dignos semper fuisse manifestum est, nec alios quam prophetas, aut sacerdotes, aut reges. Et tam magnū fuit ipsius unctio nis mysterium, ut in Iudaico populo, non omnes illud, sed satis pauci de plurimis mererentur accipere, & hoc usque ad aduentum domini nostri Iesu Christi, quem Deus oleo lætitiæ, id est, spiritu sancto præ cæteris cõfortibus suis unxit. Ex quo tempore credentes illi, & baptismatis illius sanctificatione purgati, non aliqui sicut sub lege prius fuerant, sed omnes in prophetis & sacerdotibus ungentur & regibus. Cuius unctio nis quales esse debemus admonemur exemplo, ut in quibus tam sancta est unctio, sit non minus conuersatio. Ex sacramento em unctio nis huius et Christi & Christianorum omnium, id est, in Christo credentium uocabulum descendit & nomen. Quod nomen ille frustra sortitur, qui Christum minime imitatur.

Psal. 44

Omnes fideles in sacerdotibus ungentur & reges.

Origenes super Leuiticum, Homelia nona, capite decimosexto.

Omnes enim quicumque unguento sacri chris matis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit ecclesiam: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. Estis ergo genus sacerdotale, & ideo acceditis ad sancta. Sed & unusquisque habet in se holocaustum suum, & holocausti sui ipse succendit altare, ut semper ardeat. Ego si renuntiam omnibus quæ possideo, & tollam crucem meam, & sequar Christum, holocaustum obtuli ad altare Dei: aut si tradidero corpus meum ut ardeam, habens charitatem, & gloriam martyri consequar, holocaustum me ipsum obtuli ad altare Dei. Si diligam fratres meos, ita ut animam meam ponam pro fratribus meis, si pro iustitia, pro ueritate usque ad mortem certauero, holocaustum obtuli ad altare DEI. Si membra mea ab omni concupiscentia carnis mortificauero, si mundus mihi crucifixus sit, & ego mundo, holocaustum obtuli ad altare Dei, & ipsa meæ hostiæ sacerdos efficior.

Chrysoström^{us} in opere imperfecto, capite septimo.

Matthæi

Holocausta & sacrificia Christiani hominis.

1. Petri 2

Matthæi septimo: Attēdite uobis à falsis prophetis.

Scriptum est: Omnis lex & prophetæ usq; ad Ioānem. Non quia futuri non erant post Ioannem, fuerunt enim Agabus & Silas, & multi: Sed quia prophetia de Christo non erat futura post eum, ergo prophetia quidē cessauit, prophetę autē & fuerunt & sunt: sed non qui prophetarent de Christo, sed qui interpretarentur ea quæ de Christo ab antiquis fuerūt prophetata, id est, doctores ecclesiarum. Sed & omnes Christiani prophetæ dicuntur, qui in regnum, & sacerdotium, & in prophetiam ununtur. Nec enim quis potest propheticos interpretari sensus, nisi habeat spiritum prophetiæ. Hæc autem diximus ut ostendamus, quia prophetæ de quibus loquitur, doctores dicuntur. Sciens ergo dominus futuros esse falsos doctores hæresum diuersarum contra ueros doctores, qui scripturas propheticas & Apostolicas peruersa interpretatione confunderent, ideo per Apostolos suos omnium ecclesiarum doctores admonet dicens: Attendite uobis à falsis prophetis, & cætera.

Prophetæ
in nouo te
stamento
qui sunt.

Origenes super Iudicum, Homelia sexta.

Ideo quia uos reges estis, merito rex noster Christus dominus rex dicitur regū, & dominus dominātium. Sed sicut exultastis de nobilitatis uestræ titulo, ita discere debetis quid agendo unusquisq; uestrum fiat rex. Quod uobis ita breuiter diffiniam: Regem te omnium esse facit, si regnet Christus in te. Rex namq; à regēdo dictus est. Si ergo in te regnet animus, & corpus obtemperet, si concupiscentias carnis sub iugū imperij tui mittas, si uitiorū gentes sobrietatis tuæ frenis arctioribus premas, merito rex diceris, qui te recte regere noueris, & cætera.

Opera ue
ri regis.

Cyrillus in Leuiticum, libro decimotertio.

Testamentum, inquit, æternum erit Aaron, & filiis eius, & manducabunt ea in loco sancto. Aaron & filij eius, genus est electum, genus sacerdotale, quibus hæc portio sanctorum donatur à Deo: quod sumus omnes, qui credimus in Christū. Locū autem sanctorū, ego in terris nō requiro positū, sed in corde. Locus enim dicitur sanctus, rationalis anima, & cætera.

Locus san
ctorum in
anima est.

Cyrillus in Ioannem, capite nono, libro sexto, capite uigesimo.

Et tu doces nos? Solet enim maiorum consuetudo à minoribus aliquid discere dedignari: quod nimirū ex latente morbo

superbiæ proficitur, quo sibi animus falsam sciëntiæ opinio-
nem ascribit: & erubescit ab eis qui inferiore gradu uitæ aut
dignitate sunt constituti quippiam percipere, ne ignorasse ui-
deatur idipsum, aut minor illo in doctrina appareat à quo di-
scit, cum cupit omnibus supereminere. Sed si animus noster ue-
ra esset humilitate munitus, non erubesceret & iam à quouis
puerulo quicquam quod ignoraret addiscere. A quocunq; em̄
percipi potest ueritas, amplectēda est & capessenda, & cetera.

Beda in epistolam Petri primam, capite secundo.

Sacerdotium sanctum,

Quo manifestissime uos hortatur, ut sacerdotium sanctum
ipsi existentes, superædificemur super fundamentum Christi.

**Ecclesia
omnis est
sacerdotiū
sanctum.**

Omni ergo ecclesiam sacerdotium sanctum appellat, quod
sola domus Aaron in lege nomē & officium habuit. Quia ni-
mirum omnes summi sacerdotis membra sumus, cuncti oleo
lætitiæ signamur, uniuersis congruit quod subdidit: Offerre
spirituales hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum. Spi-
rituales autem hostias opera nostra, elemosynas & preces di-
cit ad distinctionem carnalium in lege uictimarum. Quod au-
tem in conclusione dicit per Iesum Christū, ad cūcta que præ-
miserat pertinet, quia per ipsius gratiam & superædificamur
in illo per architectos sapientes, hoc est, ministros noui testa-
menti, & domus spirituales efficitur per spiritum eius con-
tra pluuias, uentos, fulmina tentationum muniti. Et sacerdo-
tio sancto participare, & boni aliquid acceptabile Deo gerere,
Ioan. 15 non nisi per ipsum ualemus. Sicut enim palmites non possunt
ferre fructum à semetipsis nisi permāserint in uite, sic nec uos,
inquit, nisi in me manseritis.

Idem in Apocalypsim, libro primo,
capite primo.

**Oīa mem-
bra Chri-
sti sacerdo-
tes sunt.**

Et fecit nos regnum & sacerdotes Deo & patri suo. Quia
rex regum & sacerdos cœlestis se offerēdo pro nobis nos suo
corpori adunauit, nemo sanctorum est, qui spiritualiter sacer-
dotij officio careat, cum sit membrum æterni sacerdotis.

Idem in eodem libro, capite uigesimo.

Sed erunt sancti Dei & Christi. Alia æditio habet: Sacer-
dotes Dei & C H R I S T I. Non autem de solis episcopis &
presbyteris dictum est, qui proprie uocantur in ecclesia sacer-
dotes,

dotes, sed sicut omnes Christi dicimur propter mysticum christi 1. Petri. e
 sma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sumus unius sacerdotis. De quibus apostolus Petrus, plebs, inquit, sancta regale sacerdotium, & cætera.

Hebræorum quinto: Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis ut uos doceamini quæ sunt elementa exordij sermonū Dei.

Hierony. tomo sexto in Malachiā, cap. primo:

Ad uos o sacerdotes qui despicitis nomen meum, & cætera.

Corripit sermo diuinus episcopos atq; presbyteros & diaconos negligentes, siue quoniam genus sacerdotale & regale sumus, omnes qui baptizati in Christo, Christi censemur nomine, cur despiciant nomen Dei: Et interrogantibus, in quo despexerint nomē eius, causas monstrat offensæ: Offeritis, inquit, super altare meum & cætera.

Cyrillus in Ioannem, capite uigesimo, libro duodecimo, capite quinquagesimo sexto:

Pollicitus est de cælo cum apud patrem fuerit spiritus mittere: quod tempore pentecostes effecit, quando largissime spiritum effudit ad omnes, qui fide atq; baptismo illum consequi student. Tunc enim illud propheticum adimplebatur: Quis effundam de spiritu meo super omnem carnem.

Numeri undecimo: Cumq; prophetarent in castris Heldad & Medad, cucurrit puer & nunciauit Moyse dicens: Heldad & Medad prophetant in castris. Statim Iosue filius Nun minister Moyse, & electus à plurib⁹ ait: Domine mi Moyse prohibe eos. At ille, quid inquit æmularis pro me? Quis tribuat, ut omnis populus prophetet, & det eis dominus spiritum suum?

Prima Corinthiorum decimoquarto: Prophetæ autem duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent. Quod si alij reuelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis

enim omnes per singulos prophetare, ut omnes discant, & omnes exhortentur.

Secunda ad Titum secundo: Verbum Dei non est alligatum.

Eusebius Cæsariensis, Ecclesiastica historia, libro sexto, capite decimoquinto.

Epistola Alexandri Hieroso. ad Deme- triū Alexā drinū. Laici etiā ab episco- pis inuitā- tur, ut p̄di- cent uerbū

Quod autem addidisti in literis tuis, quia nunquam audi- tum, aut aliquando factum sit, ut præsentibus episcopis laici disputent, Nescio quam ob causam tam apertū mendaciū asse- rere uolueris, cū consuetudo hæc sit, ut sicubi inueniatur qui possint fratres instruere in ecclesia, & consolari populum, ad tractandum semper à sanctis episcopis inuitentur, sicuti Euel- pius à fratre nostro Neone apud Larādos, & Paulinus à Cel- so apud Iconium, & apud Synnadam Theodorus ab Attico- Non autem dubiū est, quod & alij plurimi in alijs locis, si qui sint, qui possint opus Dei in uerbo & doctrina competenter explere, ad hoc ipsum à sanctis episcopis inuitentur &c.

Idem libro septimo, capite sexto.

Vox ad Di- onysiu Ale- xan. cœlit̄ audita de libris hære- ticorū.

Ego, inquit, & tractatus hæreticorum lego, & traditiones eorum perscrutor, etiam si uidear ad horam uerbis eorū pol- lui. Sed multum mihi confert hoc ipsum, quod ex ipsorū uer- bis arguere eos possum. Denique cum aliquis ex fratribus & compresbyteris prohiberet me, ne hæretica lectione tanquā cœni alicuius fortore polluerer, uisio mihi quædā à Deo ostē- ditur quæ me confirmaret, & sermo ad me factus est, hæc mi- hi euidenter proloquēs: Lege omnia quæcūq; in manus tuas

uenerint, quia probare singula quæq; & discernere potes, quandoquidem ex initio hæc tibi causa fuit credendī. Ample- xus sum uisionem, quia & apostolicæ sententiæ concordabat dicenti: Omnia legite, quæ bona sunt tenete.

In historia tripartita, libro secundo, capite tertio Socrates.

Laici dispu- tare & do- cere etiam possunt.

Cum plurimi disputationis delectatione traherētur, unus quidam ex confessoribus laicis simplicem habens sensum dia- lecticis obuiabat dicens: Audite igitur, Christus & apostoli non nobis artem dialecticam tradiderunt, uanamq; uerborū fallaciam, sed puram scientiam fide & bonis operibus obser- uandam

uandā. Hæc dicente iuvene & animo sene, præsentēs quidē mirati sunt, dictūq; probauerūt. Dialectici uero satisfactione suscepta cessarunt, rationē uidelicet simplicē ueritatis audiētes.

Sozomenus.

Fertur enim & aliud, dum quidam eorū magnificentia sermonum extolleretur, & illuderet sacerdotibus, non pertulit eius fastum quidam senex simplex & innocens ac probatissimus confessorū, sed accessit aduersus eum proferre sermonē. Hoc itaq; factum petulantibus quidē & simplicē sciētibus cōfessorē risum mouit, maturioribus uero formidinē, prouidentibus, ne à uiro uerbis artifice deduceretur ad risum, ueruntū sedentibus, ut quod uellet ediceret, resistere nanq; ei cum talis esset, nemiū uerebantur. In nomine, inquit, Iesu Christi ō philosophæ, audi dogmata ueritatis. Vnus est Deus cœli & terræ, omniumq; uisibiliū & inuisibiliū creator, qui hæc omnia uerbi sui uirtute fecit, & spiritus sui sanctitate firmauit. Hoc itaq; uerbum quod nos, inquit, filium Dei nominamus, habita misericordia super homines, ab errore eos & ferali religione liberauit, passus ex muliere nasci, & cum hominibus conuersari, & mori pro eis, uenietq; denuo iudicaturus singulorum uitā. Hæc ita se habere sine perscrutatione credimus. Noli igitur inaniter laborare, quærens destruere ea quæ fide percepimus. Noli inuestigare modum, quo fieri hæc, aut non fieri potuerint. Si enim credis consulenti mihi, ad ista responde. Obstupescit uero philosophus, credo inquit. Tunc gratias pro deuictione persoluens, eadem quæ senior æque sectatus est, & priorib; cōfessoribus ut unanimes sibi met essent persuaдебat, non improuide mutatum se iurans, sed ineffabili quadam uirtute ad Christianitatem protinus inuitatum.

Deuteronomij quarto: Non obliuiscaris uerborū quæ uiderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus uitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, die quo stetit coram domino Deo tuo in Oreb, quando dominus locutus est mihi dicens: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo uiuent in terra, doceantq; filios suos, & cætera.

Disputatio
simplicis
senis laici.

Fides nostra
simplicis
ac sufficiens
describitur.

Deuteronomij sexto & undecimo: Eruntq; uerba mea hæc quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo: & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; confurgens. Et ligabis ea quasi signū in manu tua eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostijs domus tuæ, & cætera.

Iohelis secundo: Et erit post hæc, effundam spiritum meum super omnem carnem: & prophetabunt filij uestri & filia uestra. Senes uestri somnia somniant, & iuuenes uestri uisiones uidebunt. Sed & super seruos meos & ancillas in diebus illis effundam spiritum meum: & dabo prodigia in cælo & in terra sanguinem & ignem & uaporem fumi. Eadem recitantur Actorum secundo.

Malachia tertio: Tunc locuti sunt timētes Deum unusquisq; cum proximo suo. Et attendit dominus & audiuit, & scriptus est liber monimenti coram cõtinentibus dominum & cogitantibus nomen eius. Et erūt mihi ait dominus exercituum in die qua ego faciã in peculium, & parcam eis sicut parcit uir filio suo seruienti sibi. Et conuertimini, & uidebitis quid sit inter iustum & impium, & inter seruientem Deo et non seruientem ei.

Ecclesiastici uigesimoquarto: Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, et relinqvã illam quærentibus sapientiam, et non desinam in progenies illorum usq; in æuum sanctum.

Chrylost. in Genesim, Homelia septima.

Volo enim & precor omnes uos in doctorum ordine esse: & non solū auditores nostrorum esse dictorum, sed & alijs doctrinam nostram afferre, piscariq; errantes, ut in uiam redeant ueritatis, sicut & Paulus, inqt: Vnus alterū ædificet &c.

Laici uer-
bū Dei nō

Cum

Cum timore & tremore salutē uestram operemini. Sic Deus nostram multitudinem augebit, & uos uberiori fruetur gratia, magnam membrorum uestrorum curam habentes. Neq; enim Deus uult, ut Christianus seipso tantum contentus sit, sed ut & alios ædificet, & nō per doctrinam solum, sed & per uitam & conuersationem. Neq; sic nos inducit in ueritatis uia, ut in uitæ curam. Nam neq; tam cōsiderantur ea quæ à nobis dicuntur, quàm quæ à nobis aguntur. Et ut scias rem ita se habere, licet infinites tantum philosophemur uerbis, & de patientia differamus, & cum tempus fuerit eam operibus non demonstremus, non tantū proderunt uerba, quantum nocebunt opera. Sin ante & post uerba operum specimē exhibuerimus, digni habebimur, qui admoneamus alios eorum quæ per opera adimplemus: quia & Christus illos beatos dixit, inquit: Beatus qui fecerit & docuerit. Vide quod opus præposuerit, & postea doctrinam. Atq; adeo præcedente opere, etiam si non sequatur doctrina, sufficiunt opera ipsa luce clarius ad docendum eos, qui in nos respiciunt. Hoc igitur omnibus modis consideremus, ut prius operibus doceamus, & postea sermōibus, ut ne & nos audiamus à beato Paulo: Tu qui doces alium, teipsum non doces? Et cum uolumus admonere alium, ut aliquod ex his quæ necessaria agat honeste, prius studeamus & nos hoc ipsum agere, quo nobis & maior sit loquendi fiducia, & omnis nostra cura sit in animarum salute, & cætera.

Opere &
uerbo si
mul doce-
re debem?

Idem Chrysof. In Gene. Homelia nona.

Forte prolixius quàm oportebat, sermonem produximus, uerum hoc non absq; ratione neq; temere factum est, sed ut absentes ex uobis discant, quantum sibi metipsis damni fecerint ob corporalem cibum semetipsos à spiritali cibo subducentes. Cæterum ne ualde contristentur, fraterna eos beniuolentia prosequamini, recēsentis eis quæ uobis dicta sunt. Hoc enim germanæ charitatis argumentum. Nam si inter magna charitatis indicia habet, qui ita de sensibilibus edulīs hoc faciunt, multo magis qui in spiritalibus hoc agunt, magnum nostrum præconium celebrant, reditque ad nos quicquid est utilitatis. Nam cuius studium est docere proximum, is non tantum illi bene facit, quātum sibi ipsi magnam mercedem parat, dum

Aliū docēs
seipsum in
struit.

rat, dum duplicem percipit mercedē, retributionemq; à Deo maiorem assequitur. Deniq; is qui fratrem docere tentat dū illi commemorat, & dicta secum repetit, & melius tenet. Igitur cogitantes tantum lucrum uestrum ne inuideatis fratribus uestris, sed à uobis discant, quę nunc à nobis dicuntur. Ut autem plenius doceantur, ducite eos ad nos, persuadētes eis, quòd nihil obest spirituali mensę, si præcedat corporalis cibi sumptio, sed haberi debet omne tēpus spirituali sermone idoneum. Hęc si recte tenemus, poterimus & domi uersantes, &

Eadē habet
eodē libro
home. 22

post cōuiuium acceptis in manus diuinis libris, utilitatē inde capere, & spirituales cibum animę præbere. Nam sicut corpus indiget sensibili cibo, ita & anima quotidiana spiritualiū ciborum refocillatione, ut roborata aduersus carnis insultus, & continuum bellum, quo urgemur, resistere possit. Et periculum est ne in seruitutem redigatur anima, si uel parū desides esse uoluerimus. Proinde propheta Dauid beatū illū dixit,

Psal. 1
Deu. 6

qui in lege domini meditatur die ac nocte. Et beatus Moyses Iudaici populi doctor dicit: Cū comederis & biberis & satiatus fueris, memor esto domini Dei tui. Vide, quō & tunc potissimum congruit, post sumptum corporalem cibū, spirituale conuiuium proponi, ut non post satietatē cibi corporalis, anima torpere, & deses fieri incipiens, perniciem aliquā sentiat, & locum det diaboli machinationibus, qui nullo nō tempore obseruat, num ferire commode queat. Et iterū alio loco dicebat idem ille propheta: In lecto cubantes & exurgētes, memētote domini Dei uestri. Vidisti quòd nunquam uos deceat hanc memoriam ex anima uestra excludere, sed continenter in cōsciētia habere, ac in perpetuo certamine uiuere, nullasq; unquam admittere inducias, imò ut bene scientes, quantus sit furor inimici nostri erga nos, sobrios esse, uigilare, & omnes eius insidias impedire, & nunquam spirituales negligere alimoniam. Hęc nostra salus est, hęc spirituales diuitiæ, hęc securitas, si sic nos ipsos quotidie munimus, & per lectionem, & per auditum, & per spirituale uerbum &c.

Cibo corporali sumpto, spūalē querere debemus.

Chrysoströmus in Mattheum, capite uigesimotertio, Homelia quadragesimatertia.

Multi sunt sacerdotes

Quid ergo dicit de sacerdotibus? Super cathedram Moysi sederūt scribæ & pharisæi, id est, multi sacerdotes, & pauci sacerdotes

ter dotes. Multi nomine, pauci opere. Videte ergo, quomodo nomine,
pauci re.
sedetis super eam, quia cathedra non facit sacerdotem, sed sacerdos cathedram, non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Non omnis sacerdos sanctus est, sed omnis sanctus sacerdos, qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa: qui male sederit, iniuriam facit cathedræ. Ideoq; malus sacerdos de sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In iudicio enim sedens, siquidem bene uixeris, & bene docueris, omnium iudex es: si autem bene docueris, & male uixeris, tuus solius condemnator es, & cætera.

Prouerb. xij. Mœror in corde uiri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.

Ecclesiastici sexto: Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & usq; ad canos inuenies sapientiam. Quasi is qui arat & qui seminat accede ad eam, & sustine bonos fructus illius. In opere enim ipsius exiguum laborabis, & cito edes de generationibus illius. Quã aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors. Quasi lapidis uirtus probatio erit in illis, & non demorabuntur projicere illam.

Ioannes Chrysostomus, tomo sexto in Genesim, Homelia uigesima octaua, capite nono.

Vidisti quomodo quacunq; calamitate humanam naturam premente, conueniens ex scripturis antidotum accipere liceat, & omnis uitæ huius repellatur cura, neque ab ullo quod accidit, grauemur: Propterea obsecro, ut subinde huc ueniantis, & diuinæ scripturæ lectionem diligenter aufcultetis, non solum cum huc uenitis, sed & domi diuina Biblia in manus sumite, & utilitatem in eis positam magno studio suscipite. Inde enim multum lucri nascitur. Primum quidem ut lectione lingua reformetur, deinde anima pennas assumit, & eleuatur, iubarq; solis iustitiæ illustratur, perq; tempus illud ab immundarum cogitationum illecebris liberatur, multa quiete ac tranquillitate fruens. Insuper, quod ad augendas uires corpori sensibilis ille cibus facit, id animæ lectio præstat, &c.

Chryso-

Chrysostomus tomo primo, Homelia prima in Matthæum.

Quoniam in duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ, id est in Dei & proximi charitate, tum iubendo: *Quæcumque uultis ut faciât uobis homines, hæc & uos facite illis.* Hæc est enim lex & prophetæ. Quæ certe & seruo rustico, & uiduæ, & puero, & erudito, & satis rudi facilia ad intelligendum sunt, & prorsus exposita. Tales quippe sunt sententiæ ueritatis, idq; exitus rerum ipse testatur. Siquidem omnes ferè quæ sunt agenda didicerunt, nec didicerunt modo, uerum etiam quæ didicerant, efficere curarunt. Et non in urbibus solum, atq; plateis, sed in ipsis quoq; uerticib⁹ montium. Etenim ibi maxime euangelicam uideas florere philosophiâ, & angelorum choros in humano corpore refulgere, conuersionemq; omnino cœlestem in terris micare. Nobis siquidem piscatores disciplinam scripsere uiuendi, non à puero eligi aliquos ad discendum iubentes, ut philosophi moris est, neq; certum numerum annorū præfinientes ad consummanda studia uirtutum, sed cunctis generaliter ætatibus differentes. Illud enim puerorum ludus est, hoc ueritas rerum. Locum quoq; discipline huic certum dederunt, cælum profecto, & informatorem eius Deum proculdubio esse docuerunt. Qui etiam leges, quibus utimur, dedit, quales & oportuit. Doctores uero istius disciplinæ ac principes publicani sunt & piscatores, pelliumq; futores, non quia exigua ætate uixerint, sed qui adhuc uiuant, in æternumq; permaneant. Et idcirco defuncti quoq; multum ualent prodesse discipulis. Huic itaq; disciplinæ non cum hominibus bellum est, sed aduersus sauiosimos dæmones, contraq; incorporeas potestates. Propter quod & rex talis exercitus nullus est hominum, nullus est angelorum, sed ipse proculdubio Deus. Arma quoq; istorum militum naturam ipsius belli consequenter imitantur. Non enim ex ferro parantur ac pellibus, sed ex ueritate, fide atq; iustitia, cæterisq; uirtutibus.

Iosua octauo: Post hæc legit omnia uerba benedictionis et maledictionis: et cuncta quæ scripta fuerant in legis uolumine. Nihil ex his quæ Moyses iusserat

Mat. 22

Mat. 7

Præcepta
diuina in
relectu oī
bus facilia.

Piscatores
nobis regu
lā uiuendi
scripsere.

Doctrina
Apostolo
rū æterna.

serat reliquit intactum : sed uniuersa replicauit coram omni multitudine Israël, mulieribus ac paruulis & aduenis qui inter eos morabantur.

Chrysofomus tomo secundo in Ioannem, *Home lia secunda, ex capite primo.*

Quocirca superflua hac admonitione omiffa, illud uos admonendos hortadosq; cenfeo pernecessariū, ut quo nūc estis aīo perseueretis, neq; in hoc tm̄ confessū, sed domi quoq; uir cum uxore, pater cum filio inuicem de his frequenter loquantur, & ultro citroq; suam & ferant & inquirant sententiam, uelintq; probatissimam hanc & pulcherrimam inducere consuetudinem. Nec mihi quispiam dicat, pueros in hoc occupari non oportere. Non enim tantum opus est, ut his uacent admonitionibus, uerum etiam solis: imbecillitatis tamen nostrę gratia hoc nō dicimus, neq; eos a secularib⁹, & terrenis reb⁹, quę admodū neq; uos a ciuilibus negotiis, abducimus. At qui ē septem his diebus unum ad communis omnium domini cultum, seruitiumq; collocandum merito arbitramur. Nonne ridiculum est, ut seruos nostros in nostris semper negotiis occupatos uelimus, nos uero nullum Deo exhibere seruitium, præsertim cum nostra omnis seruitus nihil ei quicquam conferat? Deus enim nulla re indiget, sed ad nostram redundat penitus utilitatem. Vos autem ad spectacula filijs adductis, neque ad doctrinam, neque ad ullam bonam frugem eos unquam hortamini. Verum si quid sanctum, si quid spirituale comparandum, cogendumue fuerit, inanem id appellatis sollicitudinem. Nonne iram Dei in uos merito prouocatis, cum cæteris rebus & certo tempore, & diligenti cura adhibita, in diuinarum rerum doctrina pueros exerceri, molestum in tempestiuumq; ducitis? Non sic, non sic inquam fratres dilectissimi. Hęc profecto ætas his maxime admonitionibus indiget, tenera est, & cito quę ei instillatur, imbibit, & audita accipit, tanq̄ sigillo auditus cerę, hoc est, puerorū animis impresso. Præterea & uita eius in auditu est, & in ipsis fere inanis, ut uel ad uirtutem, uel ad uitium facile possit deflectere. Si quis igit eos ab ipsis incunabulis, & quasi uitiorum uestibulis, ad uiam uirtutis abstraheret, in habitu quodam, & natura recta uiuēdi eos confirmaret, neq; sponte sua facile in deteriora prolabe-

Pater familiās uerbū Dei domi tractare debet.

Vnus dies celebris fit in septimana.

Pueri sint in sacris literis occupati.

rentur, cum eiusmodi à teneris assuetudo ad uirtutem eos alliceret. Hoc pacto & maiores diligentius obseruabunt, & reuerentur, & ciuilibus in rebus utiliores reperiuntur. Siquidem ab ineunte ætate seniorum mores edocebuntur. Neque enim fieri, ut sic dicam, potest, qui his aures adhibet, hisq; se Apostolicis admonitionibus prompto animo offeret, quin incredibile quoddam bonum, siue uir, siue mulier, siue iuuenis, huius mensæ particeps consequatur.

Chrysostronus tomo primo, Homelia septuagesimo octaua, ex capite Matthæi uigesimo quinto.

Et certe si maxime uis esse cum Christo, uoluntatem eius facias, uoluntas autem eius illa præcipua est, ut proximo conducere studeas. Vis ut & aliunde tibi hanc sententiam corroborem? Amas me Petre, inquit, pascue oues meas. Cum tertio ipsum interrogasset, hæc amoris argumentum esse confirmauit, quod non ad sacerdotes solummodo dictum est, uerum etiam ad singulos nostrum, quibus uel minimus quidem grex commissus esse uidetur, nec enim quia minimus est negligi debet. Pater namq; meus complacuit in ipsis. Habet unusquisque nostrum ouem, ad pinguiam eam pascua ducat. Cumq; à lectulo pater familiars se receperit, nihil aliud querat, q̄ ut ea faciat atq; dicat, quibus incrementa religionis domui uniuersæ adiciat. Mater autem familiars, domum quidem custodiat, sed multo magis procuret, quomodo quæ ad cælos pertinent, uniuersa familia operetur. Nam si in rebus secularibus anteq̄ domestica disponamus, quæ reipublicæ debentur persolui curamus, ne horum uestigialium causa in forum pertractari, ac cædi ut tuperemur, quanto magis in spiritualibus oportet, quæ creatoris Dei & regis omnium sunt, prius disponere, ne illò pertrahamur, ubi dentium stridor est. Has igitur amplectamur uirtutes, quæ nobis salutare, & proximo peritiles sunt.

Chrysostronus tomo primo, Homelia secunda, ex capite Matthæi primo.

Quis enim uestrum respondete quæso qui assistitis, unum, si exigatur Psalmum potest memoriter ediscere, aut quamlibet diuinarum scripturarum alteram portionem? Nullus omnino est, nec tamen solum istud est malum, sed quoniam ad spiritualia desideres ac remissi, ad diabolica ignem ipsum ardore superatis

Ioan. 21

Vnicuiq; de proximo curacō missa est.

Spiritualia magis quā carnalia curanda sunt.

peratis. Etenim si quis uos de theatralibus aliquid uoluerit interrogare canticis, & meretricios illos, fractosq; modulos audire, multos qui illa etiam diligentissime didicerint, poterit inuenire, & qui ea cum maxima etiam pronūciat uoluptate. Sed horum criminum tandem illa defensio est: Non sum, inquit, ego monachus, uxorem habeo, & filios & curā domus. Hoc enim est, quod omnia quasi una quadam peste corrumpitis, quoniam lectionem diuinarum scripturarum utiq; ad solos putatis monachos pertinere, cum multo magis uobis quā illis necessaria sit. Qui enim uersantur in medio, & uulnus super uulnus quotidie accipiunt, ipsi Dei potius indigent medicamine & cætera.

Scriptura
diuina nō
ad solos
monachos
pertinet.

De honore erga sanctos.

Esaiæ quadragesimosecundo:

Ego dominus. Hoc est nomen meum. Gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus, quæ prima fuerunt ecce uenerunt, noua quoq; ego annuncio, antequam oriantur, audita uobis faciam. Cantate domino canticum nouum, laus eius ab extremis terræ.

Capite quadragesimotertio: Ante me non est formator Deus, & post me non erit. Ego sum, & cætera.

Cap. xliiij. & xlvij. Ego primus & ego nouissimus, & absq; me non est Deus. Quis similis mei?

Matthæi undecimo: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos.

Psalmo uigesimooctauo: Afferte domino gloriā & honorem, afferte domino gloriā nomini eius, adorate dominum in atrio sancto eius.

Psalmo centesimoquinto: Et fecerunt uitulum in Oreb, & adorauerunt sculptile. Et mutauerunt gloriam suam, in similitudinem uituli comedentis fenum. Obliti sunt Deum qui saluauit eos.

Hieremiæ secundo: Videte si factum est huiusmodi, si mutauit gens Deos suos, & certe ipsi non sunt Dij. Populus uero meus mutauit gloriam suam in idolum.

Genesis tricesimo quinto: Abijcite Deos alienos qui in medio uestri sunt, & mudamini ac mutate uestimenta uestra.

Deuteronomij sexto: Dominus Deus uester, Deus unus est.

Baruch tertio: Hic est Deus noster & non aestimatur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem uiam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris uisus est, & cum hominibus conuersatus est.

Malachiæ secundo: Et tunc ad uos mādātum hoc ō sacerdotes. Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo, ait dominus exercituum: mittam in uos egestatem, & maledicam benedictionibus uestris, & maledicam illis quoniam non posuistis super cor. Ecce ego proijciam uobis brachium, & dispergam super uultum uestrum stercus solennitatum uestrarum, & assumet uos secum.

Romanorum primo: Quia cōmutauerunt ueritatem DE I in mendacium: & coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius quàm creatori qui est benedictus in secula Amen.

Romanorum undecimo: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi honor & gloria in secula seculorum.

Augustinus libro de uera religione,
capite ultimo.

Non diligamus uisibilia spectacula, ne ab ipsa ueritate aberrando, & amando umbras, in tenebras proiciamur. Non sit nobis religio in phantasmatibus nostris. Melius est enim qualecunque uerum, quam omne quicquid pro abitrio fingi potest. Non sit nobis religio cultus hominū mortuorū, quia si pie uixerint, non sic habentur, ut tales quærant honores, sed illum à nobis coli uolunt, quo illuminante, lætantur meriti sui nos esse conseruos. Honorandi ergo sunt propter imitationem, non adorandi propter religionem. Nam id ipsum actum est temporali dispensatione ad salutem nostram, ut naturam humanam ipsa Dei uirtus, & Dei sapientia incōmutabilis & consubstantialis patri & coæternus suscipere digna retur, per quā nos doceret id esse homini colendum, quod ab omni creatura intellectuali & rationali colendū est. Hoc etiā ipsos optimos angelos & excellentissima Dei ministeria uelle credamus, ut unū cum ipsis colamus Deum, cuius contēplatiōe beati sunt. Neq; eōm & nos uidendo angelos beati sumus, sed uidēdo ueritatē, qua etiā ipsos diligimus angelos, & his cōgratulamur. Quare honoramus eos charitate, non seruitute. Nec eis tēpla cōstruimus. Nolunt eōm se sic honorari à nobis, quia nos ipsos cū boni sumus, tēpla summi Dei esse nouerunt. Recte itaq; scribitur hominē ab angelis prohibitū ne se adoraret, sed unum Deum sub quo ei esset & ille conseruus. ..

Quis sit ho-
nor sancto-
rum.

Vnū Deū
colere de-
bemus.

Apo. 19

Hilarius in Matthæ. cano. uigesimoseptimo.

Et quia prodire obuiam fatuq; extinctis lampadibus nō possunt, deprecantur eas quæ prudentes erant ut oleum mutuēt. Quibus responderunt, non posse se dare, quia non sit forte, qd omnibus satis sit, alienis scilicet operibus ac meritis neminē adiuuandū, quia unicuiq; lāpadi suæ emere oleū sit necesse.

Vnusq; onus suum
portabit.

Augustinus secunda quinquagena Psalmo sexagesimoseptimo, uersu, Mons Dei & cætera.

Leuauī enim oculos meos in mōtes, unde ueniat auxilium mihi; nec tamen auxilium meū ab ipsis proprie montibus, sed auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram.

Chrysostomus in opere imperfecto super Matthæum, capite uigesimotertio.

Dilatant enim phylacteria sua, &c. Dic sacerdos insipiens? Nonne quotidie euangelium in ecclesia legitur, & auditur ab

In creaturis
nulla sit
nobis fidu-
tia.

Acto. 19

omnibus, cui ergo posita in auribus Euangelia nihil profunt, quomodo possunt circa collum suspensa saluare? Deinde ubi est uirtus euangelij, in figuris literarum, an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspendis: Si in intellectu, ergo melius in corde posita sunt, quam circa collum suspensa. Alij autem qui sanctiores se ostendere uolunt, partem fimbriæ aut capillorum alligant & suspendunt. O impietas, maiorem sanctitatem in suis uestimentis ostendere uolentes, quam in corpore Christi: ut qui corpus eius manducans sanatus non fuerit, fimbriæ eius sanctitate saluetur, ut desperans de misericordia Dei, confidat in ueste hominis. Et quid Paulus, non dabat sudaria sua, & semicinctia sua, ut saluarentur infirmi? Etiam antequam Dei notitia in hominibus esset, ratio erat ut per sanctitatem hominum, Dei potentia cognosceretur: nunc autem insania est. Nam postquam Dei potentiam cognouimus, quid necessarium est, ut hominum potentiam cognoscamus? Nam qui necessarium non habet ut Deum ostendat per suam sanctitatem, & hoc facit, sine dubio se fingit ostendere, non Deum.

Exodi uigesimo: Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in celo desuper, & in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles. Ego sum dominus Deus tuus fortis zelotes.

Leuitici uigesimo octauo: Ego dominus Deus uester. Non facietis uobis idolū & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignē lapidē ponetis in terra uestra ut adoretis eum. Ego sum dominus Deus uester.

Deut. septimo: Aras eorum subuertite, & confringite statuas, lucosq; succidite, & sculptilia cōburite, quia populus sanctus es domino Deo tuo.

Deuteronomij uigesimo primo: Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile abominationem domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito.

Secun-

Secundo Paralipomenon tricesimotertio: De rege Manasse. Sculptile quoq; & conflatile signum posuit in domo domini.

Psalmo nonagesimosexto: Confundantur omnes qui adorant sculptilia.

Psalmo centesimoquinto: Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruiert sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

Esaiæ trigesimo: Hæc est uia ambulate in ea, & nō declinetis neq; ad dexteram neq; ad sinistram. Et cōtaminabis lamina sculptilium argenti tui: & uestimentum conflatilis auri tui, & disperges ea sicut immundiciam menstruata.

Deuteronomij sexto: Dominum Deum tuum timebis & illi soli seruiet.

Deuteronomij tricesimosecūdo: Videte quod ego sim solus, & nō sit alius Deus præ me. Ego occidam, & ego uiuere faciam, percutiam & sanabo, & non est qui de manu mea possit eruere.

Primo Regum septimo: Præparate corda uestra domino, & seruite ei soli, & cætera.

Primo Regum decimo: Vos autem hodie proiecit dominum Deum uestrum, qui solus saluauit uos de uniuersis malis & tribulationibus uestris.

Secundo Machabæorum primo: Domine Deus creator omnium terribilis iustus & misericors, qui solus es bonus, Rex solus, præstans, solus iustus et omni potens, & æternus & cætera.

Ioannes Chrysofomus in Matthæum, Homelia quadragesima quinta, ex capite uigesimotertio.

Quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Nunquid sepulchra

Et 4 sancto

Sanctosco
limus, &
sanctitatē
cōtēnimus

sanctorum ædificantes, an potius à malitia corda mundantes? Nunquid sic iudicat Deus, quomodo iudicat homo? Homo hominem iudicat in opere, Deus autem in corde. Quæ est autem ista iustitia, sanctos colere, & cōtemnere sanctitatem? Primus gradus pietatis est, sanctitatem diligere, deinde sanctos, quia non sancti ante sanctitatem fuerunt, sed sanctitas ante sanctos. Sine causa ergo iustos honorat, qui iustitiā spernit. Quomodo fugietis? Nunquid liberabunt uos sancti, quorum monumenta ornatis? Non possunt sancti amici esse illorum, quibus Deus est inimicus. Nunquid potest esse pacata familia, domino aduersante? Quomodo fugietis? An forsitan nomē uacuum uos liberabit, quia uidemini esse populus Dei? Quid prodest meretrici si nomen habeat casti? Sic nihil prodest peccatori, si seruus Dei dicatur.

Cultus Dei
non est in
operibus
externis.

Matth. 7

In fine: Quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Ecclesias ædificantes, non ecclesiasticæ ueritatis fidem tenentes, scripturas legentes, non scripturis credentes, prophetas, & Apostolos, & martyres nominantes, non opera martyrum imitantes, nec confessionē eorum sequentes. Nec audistis eum qui dicit: Non omnes qui dicunt mihi, domine domine intrabunt in regnum cælorum, sed qui faciunt uoluntatem patris mei. Sicut enim non omnes qui dominum uocant, domini sunt, sed qui faciunt domini uoluntatē: sic non omnes qui in locis prædicant apostolos, & prophetas & martyres, iam per hoc sunt cultores eorum, sed qui opera eorum imitantur, & fidem sequuntur.

Exodi decimoquinto: Ego sum dominus DEVS saluator tuus.

Exodi capite trigesimoquarto: Noli adorare Deum alienum dominus zelotes nomen eius: Deus est æmulator & cætera.

Leuitici decimonono: Nolite cōuerti ad idola nec Deos cōflatiles faciatis uobis. Ego dñs Deus uester.

Aggæi primo: Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda uestra super uias uestras. Seminaueritis multum, & intulistis parum. Comedistis, & non estis satiati. Bibistis & non estis inebriati. Operuistis uos, &

uos, & non estis calefacti. Et qui merces cōgregauit, misit eas in sacculum pertusum. Hæc dicit dominus exercituum: Ponite corda uestra super uias uestras, & cætera. Quia domus mea deserta est, & uos festinatis unusquisq; in domum suam. Propter hoc super uos prohibiti sunt cœli, ne darent rorem, & cætera.

Psalmo octuagesimoquinto: Non est similis tui in dijs domine, & non est secundum opera tua. Omnes gentes quascunq; fecisti uenient & adorabunt coram te domine, & glorificabunt nomen tuum. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia, tu es Deus solus.

Iudicum decimotertio: Dixitque Manue ad angelum domini: Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hædum de capris. Cui respondit angelus: Si me cogis, nō comedam panes tuos: si autem uis holocaustum facere, offer illud domino.

Hieremię primo: Et loquar iudicia mea cum eis super omnem malitiam eorum qui dereliquerunt me, & libauerunt dijs alienis, & adorauerunt opus manuum suarum.

Hieremię tertio: Nunquid uidisti quæ fecerit aduersatrix Israël? Abijt sibimet super omnem montem excelsum: & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi. Et dixi cum fecisset hæc omnia: ad me reuerrere, & non est reuersa. Et uidit præuaricatrix soror eius Iuda, quia pro eo quod mœchata esset aduersatrix Israël dimissem eam, & dedissem ei libellum repudij, & non timuit præuaricatrix soror eius: sed abijt & fornicata est etiam ipsa: & facilitate fornicatiōis suæ contaminauit terram, & mœchata est cum lapide & ligno, & cætera. Conuertimini filij reuertentes dicit dominus: Quia ego uir uester, & cætera. Sed quo mo-

do si contemnat mulier amatorem suum, sic contemp-
psit me domus Israël, dicit dominus.

Hieremiæ decimosextimo: Maledictus homo qui
confidit in homine, & ponit carnem brachium suum,
& à domino recedit cor eius. Benedictus uir qui confi-
dit in domino, & erit dominus fiducia eius.

Apocalypsis primo & tertio: Qui dilexit nos & la-
uit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos
regnum & sacerdotes Deo & patri suo, ipsi gloria &
imperium in secula seculorum, amen.

Prima Timothei secundo: Vnus enim Deus, unus
est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus,
qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.

Prima Corinthiorum octauo: Siquidem sunt dii mul-
ti & domini multi: nobis tamen est unus Deus pater,
ex quo omnia & nos in illo: & unus dñs Iesus Chri-
stus, per quem omnia, & nos per ipsum.

Ioannes Chrysostronus, Homelia de profectu
Euangelij, tomo sexto.

Accessit Canaëa Christum pro filia orans, quæ à dæmone
Matth. 15 agitabatur, & clamans contenta uoce ait: Miserere mei domi-
ne, filia enim mea male à dæmonijs torquetur. Ecce alienige-
na mulier & barbara, & extranea à Iudæorum iurisdictione.
Et quid aliud erat, quàm canis, & indigna, quæ uoti compos fieret?
Non enim honestum est, inquit, ut accipiat panis filiorum,
& obiciatur canibus. Attamen precum frequentia digna fa-
cta est, non solum ut inter filios recenseretur, quæ erat canis,
sed & ut multis laudibus honestata dimitteret. Dixit enim: O
mulier magna est fides tua. Quoniam autem Christus dixit:
Magna est fides tua, nulla opus est demonstratione, & inquisi-
tione ulteriori de mulieris huius gloria. Vides quomodo mu-
lier, quæ indigna erat, ex assiduitate facta est digna? Vis discere,
quod etiam per nos ipsos orantes apud Deum plus efficitur,
& dum alij pro nobis orant? Clamauit hæc & accesserunt discipu-
li, dicunt: Dimitte eam quia clamat post nos. Et ad illos, qui
dem di-

Oratio p-
pria maxi-
me deo pla-
cet.

dem dixit: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Quando autem ipsamet accessit, & perseverauit clamans, & dicens: Domine, etiam: Nam & catuli edunt de mensa dominorum suorum, tunc beneficium dedit, & ait: Fiat tibi sicut uis. Vides quomodo repulit, cum alij precarentur, ubi uero ipsamet orans pro dono clamauit, annuit. Illis enim, inquit: Non sum missus, nisi ad oues quæ perierat domus Israël, huic autem dicit: magna est fides tua, fiat tibi sicut uis. Similiter ab initio & ad ingressum petitionis nihil respondit: ubi autem semel & iterum, & tertio accessit, tunc denique beneficium concessit. Et in fine docet, quod dare distulerit, non ut eam repelleret, sed ut patientiam mulieris omnibus monstraret. Nam si propter repulsam distulisset, neque tarde ei donasset, & nos minime agnouissemus mulieris ab initio usque ad finem fortitudinem. Dimitte eam, inquit, quia clamat post nos. Vos auditis uocem, ego mentem uideo, scio quid dictura sit. Nolo thesaurum mentis suæ occultum permanere, sed expecto & silco, ut manifestetur, & omnibus clarus fiat. Cum hæc omnia non ignoremus, post hæc, licet peccatores simus, & indigni in quos conferantur beneficia, licet soli simus, & intercessoribus careamus, ne deficiamus orando, ne despondeamus animum, sciētes, magnum apud Deum patrocinium esse per semetipsum magna alacritate ad Deum contendere, quamuis autem differat, & cesset ut largiatur, neque sic recedamus, scimus enim, quod misericordiam magnamque erga nos clementiam est, ita differre & tardare.

Silentium
dñi erga
Canaanā.

Idem in eadem Homelia.

Cæterum non opus est patronis apud Deum, neque multo dif-
fursu, ut blandiare alijs, sed licet solus sis, patronoque careas, & Apud Deū
per teipsum Deum preceris, omnino tamen uoti compos eris. nō opus est
Neque enim tam facile Deus annuit, cum alij pro nobis orant, ut
patronis.
cum ipsemet oramus, etiam si plurimis pleni simus malis.

Idem in Genesim, Homelia quadragesimatertia.

Totam autem hanc historiam in medium afferre coacti sumus, ut discamus, quod non tantum perficimus per alios orantes, ut per nos ipsos, siquidem cum alacri & uigili mente accedimus. Enimvero illa & discipulos habens pro se orantes nihil profecit, donec per se assisteret, misericordiam dñi sibi conciliās.

Iosue uigesimosecundo: Cur reliquistis Deū Israël,
ædifi-

ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius recedentes?

In eodem: Absit à nobis hoc scelus, ut recedamus à domino, & eius uestigia relinquamus, extructo altari ad holocausta & sacrificia & uictimas offerendas: præter altare domini Dei nostri quod extructum est ante tabernaculum eius.

Secundo Regum uigesimo secundo: Dominus petra mea & robur meum, & saluator meus. D E V S meus fortis meus, & sperabo in eum. Scutum meum & cornu salutis meæ, eleuator meus, refugiū meum, saluator meus de iniquitate liberabis me.

Quarto Regum quinto: Vere scio quod non sit alius Deus in terra, nisi tantum in Israël.

Ezechielis septimo: Argentum eorum & aurum eorum non ualebit liberare eos in die furoris domini. Animam suam non saturabunt, & uentres eorum non implebuntur, quia scandalum iniquitatis eorum factum est: & ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt: & imagines abominationum suarum & simulachrorum fecerunt ex eo.

Ezechielis decimosexto: Et tulisti uasa decoris tui de auro meo atque argento meo quæ dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. Et sumpsisti uestimenta tua multicoloria, & operuisti illa.

Ezechielis uigesimo: Erimus sicut gentes & sicut cognationes terræ, ut colamus ligna & lapides. Viuo ego dicit dominus Deus, quoniam in manu forti & brachio extento, & in furore effuso regnabo super uos, & cætera.

In eodem capite: Singuli post idola uestra ambulate,

late, & seruite eis. Quod si & in hoc nō audieritis me, & nomen sanctum meum pollueritis in muneribus uestris & in idolis uestris, in mōte sancto meo, in mōte excelso Israēl ait dominus, ibi seruiet mihi omnis domus Israēl, & cætera.

Ezechielis decimosexto: Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis uiæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea. Nec facta es quasi meretrix fastidio au-gens precium: sed quasi mulier adultera, quæ super uirum suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dātur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, ut intrarent ad te undiq; ad fornicādum tecum. Propterea meretrix audi uerbum domini, & cætera.

Ioānes Chrysoftom⁹ tomo primo, Homelia quinta, ex capite primo Matthæi.

Hæc uero dicimus, nō ut audiatis solummodo, uerum etiam ut quæ auditis imitemini, fortitudinem scilicet, constantiam, omnemq; iustitiam, ut nemo sui desperatione moriatur, etiā si antea desidæ torpore languebat, ut unusquisque nostrum, nulla in re alia spem suam, nisi post Dei misericordiam in morum sanctitate constituat. Nam si istis omnino nil profuit, uel patria, uel domo, uel propinquitate Christo fuisse coniūctos, antequam de propria fulgerēt uirtute: qua nos dignos uenia putamus, qui de iustis propinquis, ac fratribus gloriamur, nisi eos ipsos fuerimus imitati? Nam & propheta idipsum significans, ait: Frater non redimit, redimet homo: etiam si Moyses fuerit, etiam si Samuel, etiam si Hieremias, audi tamē quid ad illum loquatur Deus. Noli, inquit, orare pro populo isto, quoniam non exaudiam te. Quid igitur miraris, si non exaudiat supplicātem? Etiam si ipse inquit Moyses adesset, atq; Samuel, me tamē eorum pro talibus deprecantium, non placaret oratio. Sed Ezechiel saltem si supplicet, audietur. Verum ipsi quæ dicit dominus, quoniam si assistat Noë, & Iob, & Daniel, filios suos, & filias non liberabunt. Etiam si Abraham patriarcha pro his supplicet, qui in suis uitijs permanendo, immedicabiliter

Sanctorū
uirtutes
imitari de-
bemus.

Psal. 48

Ezech. 14

biliter

biliter ægrotant, abibit Deus relinquens rogantem, ne uocem
 Ex alijs pro talibus interuenientis exaudiat. Non igitur quasi oscitan-
 meritis nō tes & desides, ex aliorum meritis pendeamus. Habent em̄ uim
 pēdeamus pro nobis, & quidem maximam orationis supplicationēsq̄
 sanctorum: sed tunc profecto cum nos quoq̄ idipsum per pœ-
 nitentiam postulamus, & ad studia meliora confugimus.

Quis uero iste est? qui scilicet bona patris absumperat, ex
 quibus profecto redolet, quod si negligentes fuerimus, ac desi-
 des, nec per alijs quidē possumus merita saluari. Si uero mē-
 te uigilemus, etiam per nosmetipsos istud ualeamus efficere,
 & multo magis nostro, quā alieno tuti esse suffragio. Nam
 & Deus salutem nostram, non tam alijs rogantibus pro nobis
 uult donare, quā nobis: ut hoc ipso quo iram in nos eius pla-
 care cupimus, ad studia meliora migremus, & fidutiam bonæ
 Matth. 15 conscientiæ colligamus. Sic enim Cananæam illam aliquādo
 Lucæ 23 miseratus est, sic etiam meretrici donauit salutē, sic latronem
 à cruce in paradysum transtulit, nullius patroni, nullius pre-
 cibus mediatoris inflexus.

Cyrillus in Thesauro, libro quarto,
 capite secundo:

Præterea qui participatione sanctitatis Dei sanctificati sunt,
 donum quidem cōseruant, & mandata quidē obseruant, alios
 autem sanctificare ipsi nequeunt, nullus enim hominum san-
 ctus, propria potestate ac uolun-
 tate idipsum cæteris poterit donare, fons enim sanctitatis fo-
 lummodo potest ex seipso sanctitatē quibuscunq̄ largiri. Vi-
 demus em̄ quod angeli, sancti quidem sunt participatione ac
 Numeri 11 gratia, & ideo nunq̄ inueniuntur dedisse ipsi sanctitatē homi-
 nibus. Et beatus Moyses septuaginta senioribus præpositis nō
 dedit ipse spiritum, sed Deus abstulit (ut scribitur) à spiritu qui
 erat in Moyses, & donauit illis. Sancti ergo per gratiam atque
 participationem, ipsi quidē donum cōsecuti sunt, sed alijs pro
 uoluntate sua dare illud non possunt. Filius uero nō sic, sed ut
 sanctitatis fons, ex propria potestate discipulos sanctificat, di-
 Joann. 20 cens: Accipite spiritum sanctum, & cætera.

Sapientiæ decimoquinto: Nosse enim te consum-
 mata iustitia est: & scire iustitiam, & uirtutem tuam
 radix est immortalitatis. Non enim in errorem indu-
 xit nos

xit nos in hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor sine fructu, & effigies sculpta per varios colores, cuius aspectus insensato dat concupiscentiam, et diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima, & cætera. Et cum labore uano Deum fingit de eodem luto, ille qui paulo ante de terra factus fuerat, & cætera. Nemo enim sibi similem homo poterit Deum fingere. Cum enim sit mortalis mortuum fingit manibus iniquis, & cætera.

Ecclesiastici uigesimalotertio: Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur transgrediens usque ad finem.

Esaia uigesimo octauo: Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat, & pallium breue utrunq; operire non potest.

Esaia secundo: Proiecisti enim populum tuum domum Iacob, quia repleti sunt ut olim, & augures habuerunt ut Philistij, & pueris alienis adhæserunt. Repleta est terra argento, & auro, & non est finis thesaurorum eius. Et repleta est terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ eius. Et repleta est terra eius idolis: opus manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & cætera. Exaltabitur autem dominus solus in die illa, & cætera. Et eleuabitur dominus solus in die illa, & idola penitus conterentur.

Hieremiæ quinquagesimo primo: Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est omnis confessor in sculptili, quia mendax est conflatio eius, nec est spiritus in eis. Vana sunt opera & risu digna, in tempore uisitacionis suæ peribunt.

Eadem habentur Hieremiæ decimo.

Clemens libro quinto, ad Iacobum fratrem dñi.

Iustum

Solus De⁹ est increatus. Iustum enim putant, non ea quæ pro mundi ministerio facta sunt, sed ipsorum & mundi totius creatorem debere uenerari, gaudet enim etiam hæc, cum ille adoratur & colitur, nec libenter accipiunt, ut honor creatoris creaturæ deferatur. Exceptus enim est Dei solius cultus, qui solus increatus est, omnia autem cætera factura eius sunt. Sicut ergo proprium est eius qui solus non est factus Deum esse, ita omne quod factum est, Deus uerus non est. Ante omnia ergo intelligere debemus deceptionem serpentis antiqui, & callidas eius suggestiones, qui quasi per prudentiam decipit uos, & uelut ratione quadã serpit per sensus uestros, atq; ab ipso uertice incipiēs, per interiores dilabitur medullas, lucrum magnum computans deceptionem uestram.

In eodem libro.

Quæ sit uera Dei imago. Nos ad honorē inuisibilis Dei imagines uisibiles adoramus, quod certissime falsum est. Si enim uere uelitis Dei imaginem colere, homini beneficientes, ueram in eo Dei imaginem colere retis. In omni enim homine est imago Dei, non in omnibus uero similitudo, sed ubi benigna anima est, & mens pura. Si ergo uere uultis honorare imaginem D E I, nos uero uobis quod uerum est aperimus, ut homini qui ad imaginem Dei factus est beneficiaris, honorem & reuerētiam deferatis, esuriēti cibum, sitiēti poculum, nudo indumentum, ægro ministerium, peregrino hospitium, & in carcere posito necessaria ministratis, & hoc est quod uere Deo delatum reputabitur. Hæc autem in tantum ad honorem Dei imaginis cedūt, ut qui ista non fecerit, contumeliã imagini diuinæ intulisse credat. Quis ergo iste honor Dei est, per lapideas & ligneas formas discurrere, & inanes, atq; exanimas figuras, tanq̃ numina uenerari, & hominē in quo uere imago Dei est spernere? imò potius ceteri estote, quod qui homicidium facit, aut adulterium, & quicquid in hominum poenam uel iniuriam, in his omnibus D E I imago uiolatur. Magna em̃ impietas in Deum est, lædere hominem. Omne ergo quod ipse pati non uis, cum facis aliū, imaginem Dei iniquis mœroribus fœdas. Intelligite ergo, quia lætentem intrinsecus serpentis est ista suggestio, quæ persuadet pios uos uideri posse, cum insensibilia colitis, & non uideri impios, cum sensibiles & rationales læditis.

In eodem libro.

Quid certe tam impium, tam ingratum, quam à Deo beneficium cōsequi, & reddere lignis ac lapidibus gratiam? Propter quod expergiscimini & intelligite salutem uestram. Deus enim nullius indiget, neq; aliquid requirit, neq; in aliquo læditur, sed nos sumus qui aut iuamur, aut lædimur, in eo quo grati, aut ingrati sumus.

Impiū est lignis & lapidib⁹ gratiā referre.

Numeri uigefimoquinto: Hostes uos sentiant Madianite, & percutite eos, quia ipsi hostiliter egerūt cōtra uos: & deceperunt insidijs per idolum Phogor & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, & cætera.

Numeri tricesimotertio: Quando trāsieris Iordanem intrantes terram Chanaam, dispergite cunctos habitatores terræ illius, cōfringite titulos, & statuas comminuite, atq; omnia excelsa uastate, & cætera.

Esaïæ quadragesimoquarto: Quis formauit Deū, & sculprile conflauit ad nihil utile? Ecce omnes participes eius confundentur. Fabri enim sunt ex hominibus. Conuenient enim omnes, stabunt & pauebunt, & confundentur simul. Faber ferrarius lima operatus est, in prunis & in malleis formauit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ. Esuriet & deficiet, non bibet aquam & lassescet. Artifex lignarius extendit normam, formauit illud in runcina. Fecit illud in angularibus, & in circino tornaui illud, & fecit imaginem uiri quasi speciosum hominem habitantem in domo. Succidit cedros, tulit ilicem & quercum quæ steterat inter ligna saltus. Plantauit pinum quam pluuia nutriuit, & facta est hominibus in focum. Sumpsit ex eis & calefactus est, & succendit & coxit panes: de reliquo autem operatus est D E V M, & adorauit: fecit sculprile & curuatus est ante illud. Medium eius combussit igni, &

de medio eius carnes coxit & comedit, coxit pulmentum & saturatus est, & calefactus est & dixit: Valde calefactus sum, uidi focum. Reliquum autē eius Deum fecit, & sculptile sibi. Curuatur ante illud, & adoratur illud, & obsecrat dicens: libera me quia Deus meus es tu, & cætera.

Sapientiæ decimotertio: Infelices autē sunt, & inter mortuos spes illorum est, quia appellauerunt deos opera manuum hominum aurum & argentum, artis inuentionem & similitudinem animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Aut si quis artifex faber de sylua lignū rectum secuerit, & huius doctē eradat omnem corticem, & arte sua usus diligenter fabricet uas utile in cōuersationem uitæ, reliquias autem huius operis ad præparationem escæ abutatur, & reliquum horum quod ad nullum usum facit, lignum curuum, & uerticibus plenum sculpat diligenter per uacuitatem suam, & per scientiam suæ artis finguret illud, et assimilet illud imagini hominis, aut alii cui ex animalibus illud comparet, per liniens rubrica, & rubicundum faciēs fucō colorem illius, & omnem maculam quæ in illo est per liniens, & faciet ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne fortē cadat prospiciens illi, sciens quoniam non potest adiuuare se. Imago enim est, & opus est illi adiutorium. Et de substantia sua & de filiis suis, & de nuptiis uotum faciēs, inquirat. Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est, et pro sanitate quidē infirmum deprecatur, et pro uita rogat mortuum et in adiutorium inutilem inuocat, et pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest, et de acquirēdo et de operando, et de omni rerum cœntu, petit ab eo qui
in omni

in omnibus est inutilis.

Augustinus lib. decimo de Ciuitate Dei, cap. vii:

Merito illi in cœlestibus sedibus constituti immortales & beati, qui creatoris sui participatione congaudent, cuius æternitate firmi, cuius ueritate certi, cuius munere sancti sunt, quoniam nos mortales & miseros, ut immortales beatiq; simus misericoorder diligunt, nolunt nos sibi sacrificari: sed ei, cuius & ipsi nobiscum sacrificium se esse nouerunt. Cum ipsis enim sumus una ciuitas Dei, cui dicit in Psalmo: *Gloriosa dicta sunt* Psalm. 86
de te ciuitas Dei, & cœtera.

Theophylactus in Ioannem, capite nono.

Considera autem, quomodo dixerit, quod si quis Dei cultor fuerit, mox apposuerit, & uoluntatem eius fecerit, multi enim cultores quidem Dei sunt, uoluntatem autem Dei non faciunt. Oportet autem utraq; adesse, Dei cultum & uoluntatis diuinæ adimplerionem, hoc est, fidem & opera, uel (ut Paulus nominat) fidem, & bonam conscientiam, uel breuius dicendo, theoriam & praxin. Tunc enim reuera uiuit fides, quando opera habet Deo placentia, è quibus bona conscientia nascitur, sicut à malis operibus mala conscientia: & rursus, opera tunc uiuunt, quãdo fidem habuerint, separata autem ab inuicem, mortua sunt, & cœtera.

Cultus Dei est secundum illius uoluntatem agere.

Augustinus in psalmũ octuagesimũquintũ, uersu:

Custodi animam meam, quoniam sanctus sum.

Sanctus sum cum audio, uocem domini agnosco, & hic separo meã. Certe inseparabiliter à corpore suo loquitur, cum sic loquitur: Et audebo ego dicere, quoniam sanctus sum? Si sanctus tanq; sanctificã, et nullo sanctificante indigens, superbus & mēdax: Si aut̃ sanctus sanctificatus, secundum id quod dictũ est: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, audeat & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamãs à finibus terræ cum capite suo & sub capite suo dicere, sanctus sum. Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remissionem peccatorum. Et hæc quidem fuistis, ait Apostolus, enumerans multa peccata, & leuia & grauiã, & usitata & horribilia: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Si ergo sanctificatos dicit, dicat & unusquisque fidelium, sanctus sum. Non est ista superbia elati, sed confessio non ingrati. Si enim dixere-

Sãctos nos dicere possumus.

1. Cor. 6

Nullus est
ex se san-
ctus.

ris te sanctum esse ex te superbus es: Rursus fidelis in Christo, & membrum Christi, si te non dixeris esse sanctum, ingratu-
tus es. Etenim ex alio latere incipis iniuriam facere ipsi domi-
no nostro Iesu Christo. Si enim Christiani omnes & fideles,
baptizati in illo, ipsum induerunt: sicut dicit Apostolus, Quot
quot in Christo baptizati estis, Christum induistis: si mem-
bra sunt facti corporis eius, & dicit se sanctos non esse, capiti
ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta non sunt. Iam ui-
de ubi sis, & de capite tuo dignitatem cape. Etenim eras in te
tenebræ, nunc autem lux in domino. Fuistis aliquando, inquit,
tenebræ, sed nunquid tenebræ remansistis? Ad hoc illumina-
tor uenit, ut & tenebræ remaneretis, an ut in illo lux fieretis?

**Augustinus in Euangelium Ioannis tractatu
uigesimalotertio, capite quinto.**

Ois sancti
tasex uno
Solo Deo
est.

Hæc est religio Christiana, ut colatur unus Deus, non mul-
ti dii: quia non facit animam beatam nisi unus Deus. Partici-
patione Dei fit beata, nõ participatione sanctæ animæ fit bea-
ta infirma anima, nec participatiõe angeli fit beata sancta ani-
ma: sed si quærit beata esse infirma anima, quærat unde beata
fit sancta anima. Non enim beatus efficeris ex angelo tu, sed
unde angelus, inde & tu.

**Origenes super Numeros, capite uigesimo se-
ptimo, Homelia uigesima secunda.**

Perterreret me sanè sermo qui sequitur, & ad dicendum red-
dit timidum, ac trepidum, quod de magno illo Moyse famu-
lo, ac amico Dei, cui facie ad faciem locutus est Deus, per quæ
signa & uirtutes mirifice perpetratæ sunt, tam grauiæ, tam pe-
riculosa referuntur. Quid em̄ ei dicit Deus? Et apponeris, in-
quit, ad populum tuum & tu, sicut appositus est Aaron frater
tuus in monte Or. Et quasi causam mortis exponit dicēs: Pro-
pter quod trāsgressi estis uerbū meum in deserto Syn, cū resti-
tit synagoga ne me sanctificaret. Nõ me sanctificastis in aqua
coram eis. Ergo ne in culpa est etiam Moyse? Etiam ipse trās-
gressionis crimen incurrit, etiam ipse factus est sub peccato?
Idcirco credo cum confidentia dicebat Apostolus, quia regna-
uit mors ab Adam usq; ad Moysen. Accessit etiã usq; ad Moy-
sen, & nec ipsi pepercit. Et ideo opinor dicebat, quia peccatum
introiit in hunc mundum, & per peccatū mors, in quo omnes
pecca-

Deut. 32

Roma. 5

In eodem.

peccauerūt. Et iterum: Conclufit Deus omnes ſub peccato, ut omnibus miferetur. Sed gratias domino Iefu Chriſto, qui nos liberauit de corpore mortis huius, ut ubi abundauit delictum, ſuperabundaret gratia. Nam Moyses quomodo aliquem liberare potuiſſet à peccatis, cum etiam ipſi dicatur, quia tranſgreſſi eſtis uerbum meum in deſerto Syn, & non me ſanctificatiſti in aqua coram filiis Iſraël, ut manifeſtum ſit omnibus, quòd ille debeat ſolus requiri, qui ſolus peccatum nõ fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius.

Eſaiæ quadrageſimoſecundo: Confundantur confuſione qui confidunt in ſculptili, qui dicant conſtati- li, uos dii noſtri. Surdi audite, & cæci intuemini ad uidendum. Quis cæcus niſi ſeruus meus, & ſurdus niſi ad quem ſermones meos miſi? Quis cæcus niſi qui uenudatus eſt, & quis cæcus niſi ſeruus domini? Qui uides multa nõne cuſtodies? Qui apertas habes aures nõne audies? Et dominus uoluit ut ſanctificaret eũ, & magnificaret legem & extolleret, ipſe autem populus direptus & uatſatus.

Eſaiæ quadrageſimoquinto: Tantũ in te eſt Deus, & non eſt abſq; te Deus. Vere tu eſ Deus abſcõditus, Deus Iſraël ſaluator. Confuſi ſunt & erubuerunt oēs ſimul, abierunt in cõfuſionem fabricatores errorum, & cætera. Nescierūt qui leuant ſignum ſculpturæ ſuæ & rogant Deum non ſaluantem. Nunquid ego dominus, & non eſt ultra Deus abſque me: Deus iuſtus & ſaluans non eſt abſque me.

Eſaiæ quadrageſimoſexto: Cui aſſimilaſtis me & adaquaſtis, & comparaſtis me & feciſtis ſimilẽ? Qui confertis aurum de ſaculo, & argentum in ſtatera ponderatiſti. Conducentes artificem ut faciat Deum, & procidunt & adorant. Portant illum in humeris, geſtantes & ponentes in loco ſuo, & cætera.

Origenes ſuper Numeros, capite uigeſi-

mo octauo, Homelia uigesimatertia.

Si obseruatio sacrificiorum & inuituta legalia, quæ in typo data sunt populo Israël, usque ad præsens tēpus stare potuissent, exclusissent sine dubio Euangelij fidem, per quam ex aduentu domini nostri Iesu Christi, gentes conuertuntur ad Deum. Erat enim in illis quæ tunc obseruabantur, magnifica quedam, & totius reuerentiæ plena religio, quæ ex ipso etiam primo aspectu obstupefaceret intuentes. Quis enim uidens illud, quod appellabatur sanctuarium, & intuens altare, astantes etiam sacerdotes sacrificia consummantes, omnemq; ordinem quo cuncta illa gerebatur aspiciens, non putaret plenissimum hunc esse ritum, quo Deus creator omnium ab humano genere coli deberet? Sed gratias aduentui Christi, qui animas nostras auellens ab hoc intuitu, & considerationem celestium, & contemplationē rerum spiritualium contulit, & destruxit quidem illa quæ magna uidebantur in terris, cultumq; Dei à uisibilibus ad inuisibilia transtulit, & à temporalibus ad æterna. Sed reuera ipse dominus Iesus Christus, & aures requirit quæ hæc audiant, & oculos qui hæc uideant.

Excelsi-
ceremonia
rum legis.

Cultus Dei
in inuisibi-
libus con-
sistit.

Hieremiæ undecimo: Secundum numerum enim ciuitatum tuarum erant dii tui Iuda: & secundum numerum uiarum tuarum Hierusalem posuisti aras confusionis ad libandum Baalim.

Zachariæ decimoquarto: In die illa erit dominus unus, & erit nomen eius unum.

Esaïæ quadragesimo: Cui ergo similem fecistis DEVM, aut quam imaginem ponetis ei? Nunquid sculptile conflabit faber, aut artifex auro figurabit illud, & laminis argenteis argentarius? Forte lignum & imputribile elegit artifex sapiens, quærit quomodo statuat simulachrum quod non moueatur, &c.

Sapiētiae decimoquarto: Et hæc fuit uitæ humane deceptio, quonia in aut affectui aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et non suffecerat eos errasse circa
Dei

Dei scientiam, sed in magno uiuentes inscientiæ bello, tor & tam magna bella pacem appellant. Aut em̄ filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insanix plenas uigilias habentes, neque uitam neque nuptias mundas iam custodiunt: sed & alius alium per inuidiam occidit, aut adulterans contristat, & omnia mixta sunt, sanguis, homicidium, furtum, & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & periurium, tumultus, bonorum DEI immemoratio, animarum inquinatio, natiuitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ & impudiciæ, & cætera.

Abacuc secundo: Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud factor suus conflatile & imaginem falsam, quia sperauit in figm̄to fictor eius, ut faceret simula chra muta? Væ q̄ dicit ligno expergiscere, surge lapidi tacenti. Nunqd̄ ipse docere poterit? Ecce iste cooptus est auro & argento, & omnis spiritus non est in uisceribus eius. Dominus autem in templo sancto tuo, fileat à facie eius omnis terra.

Quarto Regum decimoséptimo: Et unaquęq; gēs fabricata est Deum suum. Posueruntq; eos in phanis excelis quæ fecerunt Samaritæ, & cætera. Et nihilominus colebant dominum.

Ozeæ decimotertio: Ego autem dominus Deus tuus ex terra Aegypti, & Deum absque me nescies, & saluator non est præter me.

Michæ primo: Et fundamenta eius reuelabo, & omnia sculptilia eius concidentur, & omnes mercedes eius comburentur igne, & idola eius ponā in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis reuertentur.

Hieronymus tomo quinto in Esaiã, capite secũdo.
Et repleta est terra eius idolis, & cætera.

Vbi quondam erat templum & religio Dei, ibi Hadriani statua, & Iouis idolum collocatum est, quod multi super illo testimonio interpretantur quod in Euãgelio legimus: Cum autem uideritis abominationẽ desolationis stantem in loco sancto, & operi manuum suarũ inclinati sunt. Et homo rationale animal, æs adorauit & lapidem. Possumus secundum anagogen & hoc dicere, quod omne dogma cõtrarium ueritati, adoret opera manuum suarum, & constituat idola in terra sua, & incuruet homo & humilietur uir, & se erigere nõ possit, quia sit à Diabolo colligatus, nisi illum erexerit dominus.

Marci 13
Aes & lapidem adora
re non debemus.

Idem tomo quinto, in Daniele capite tertio.

Notum tibi sit rex, quia Deos tuos non colimus & statuam, & cætera. Siue statuam, ut Symmachus, siue imaginẽ auream, ut cæteri transtulerunt, uoluerimus legere, cultores Dei eam adorare non debent. Ergo iudices & principes seculi, qui imperatorum statuas adorant & imagines, hoc se facere intelligant, quod tres pueri facere nolentes placuerunt Deo. Et notanda proprietas, deos coli, imaginem adorari dicunt, quod utrunque seruis Dei non conuenit.

In quarto tomo Hieronymi, Homelia Augustini de pastoribus, Folio trecentesimo uigesimoquarto.

Hæretici etiam scripturas & sacramenta habent.
Ezech. 34

Sic omnis cuiuslibet autor erroris terrena elatione intumescens, promittit ouibus requiem, bona pascua, & aliquãdo inueniunt ibi oues pascua de pluuia Dei, non de duritia montis. Habent enim & ipsi scripturas, habent sacramenta. Non sunt ista montium, sed cum inueniuntur in montibus, male remanent in montibus. Errando enim in montibus, & in collibus deferendo gregem, deserunt unitatem, deserit unitas cohortes aduersus leones & lupos. Inde ergo reuocet Deus ipse: Reuocet modo, audietis ipsum reuocantem: Errauerunt, inquit, oues mee in omnem montem, & in omnẽ collem altum, hoc est, in omnem tumorem terrenæ superbiæ. Sunt enim & montes boni: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Et uide quia nõ tibi in montibus spes est: Auxiliũ, inquit, meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Noli putare inuitiam facere te montibus sanctis, quando dixeris: Auxiliũ meũ non

non in mōtibus, sed à domino qui fecit cœlum & terram. Ipsi montes hoc tibi clamant. Mons erat qui clamabat: Audio in uobis schismata fieri, ut unusquisque uestrum dicat: Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, ego autem Christi. Leua oculos in istum mōtem, audi quid dicat: & in ipso remaneas. Audi etiā quid sequatur: Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis? Ergo posteaquam leuaueris oculos tuos in montes, unde uenit auxilium tibi, id est, in attores scripturarum diuinarum, attende omnibus medullis suis, omnibus ossibus clamantem: Domine quis similis tibi? ut securus sine ulla iniuria mōtium dicas: Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Non solum tibi succensibunt montes, sed tunc amabunt, tunc magis fauebunt. Si in ipsis spem tuam posueris cōtristabuntur. Angelus multa diuina & mira ostendens homini ab homine adorabatur, tanquam leuantem oculos in montem: ait ille se reuocans ad dominum: Noli, inquit, facere, illū adora. Nam ego conseruus tuus sum, & fratrum tuorum.

Qui sunt
mōtes Dei

1 Cor. 1.
Psal. 120

Psal. 34

Sanctis un
de tristitia
Apo. 22

Iudicum decimoseptimo: Fuitq; eo tempore uir quidam de monte Ephraim nomine Michas, qui dixit matri suæ: Millecentum argenteos quos separa- ueras, & super quibus me audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Bene dictus filius meus domino. Reddidit ergo eos matri suæ quæ dixerat ei: Consecraui & uoui hoc argentum domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atq; conflatile, & nunc trado illud tibi. Reddidit igitur eos matri suæ, quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atq; cōflatile, quod fuit in domo Michæ. Qui ædiculam quoque in ea Deo separauit, & fecit Ephod & Theraphim, id est, uestē sacerdotalem & idola. Impleuitq; unius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos. In diebus illis non erat rex in Israël, sed unusquisque quod rectum sibi uidebatur hoc faciebat.

Quarto Regum decimo: Iehu occidit sacerdotes Baal, ipse tamen non dereliquit uitulos aureos qui erant in Bethel, & cætera.

Psal. sexagesimoquarto: Te decet hymnus Deus in Syon, & tibi reddetur uotum in Hierusalē. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro ueniet.

Danielis tertio: Ecce enim Deus noster quem colimus potest eripere nos de camino ignis ardentis & de manibus tuis ô rex liberare. Quod si noluerit, notum sit tibi rex, quia Deos tuos non colimus, & statuam auream quam erexisti non adoramus.

Psalmo septuagesimoquarto: Confitebimur tibi Deus confitebimur, & inuocabimus nomen tuū. Narra bimus mirabilia tua & cætera.

Galatas primo: Et in me clarificabunt Deum.

Ambrosius tomo quarto, in Psalmum centesimūdecimumoctauum, Sermone decimo, uersu: Qui timent te uidebunt me & lætabuntur, quia in uerba tua speraui.

Sed qui uidet iustum debet scire quid uideat, nō illum uidet in corpore, non in uestimento, non in patrimonio, non in uultu, sed intus uidet. Non, inquam, illum uidet, nisi eius uiderit mentem, nisi eius sermonem intenderit, nisi sensus illius potuerit comprehendere, sapientiam de tractatu eius potuerit assumere. Tunc igitur lætabitur, cum ista perspexerit, cū ista cognouerit. Ita ergo & nos sicubi audimus iustum, festinemus uidere, sicut illa mulier quæ audiuit in domo pharisæi discumbere dominum Iesum, & ingressa est, & eius pedes perfudit unguento, illius imitatores simus. Quia ecclesiæ in illa muliere figurā esse quis dubitet? Sic ergo ubi iustus sedeat, sic ubi accūbat, festinemus uidere eum. Preciosum est uidere uirum iustum, ut uideas eum secundum imaginem Dei. Quod foris est nihil prodest, qd intus est sanat. Sanē & in eo qui foris est, illū qui intus est frequēter aspiciamus, ut si uiderim^{us} in paupere illum ad cuius similitudinem factus est, honoremus in pau-

Quæ in
sanctis ui-
dere debe-
mus.

Lucæ. 7

Honor
imaginis
Dei.

in paupere, de quo ait: Deditis mihi manducare, quia quod uni eorum deditis, mihi deditis. Qui enim coronat imaginem imperatoris, utiq; illum honorat, cuius imaginem coronauit, & qui statuam contempserit imperatoris, imperatori utiq; cuius statuam consputauerit, fecisse uidetur iniuriam. Gentiles lignū adorant, quia Dei imaginem putant, sed inuisibilis Dei imago non est in eo quod uidetur, sed in eo utique quod non uidetur. Vides ergo quia inter multas Christi imagines ambulamus? Caueamus ne coronam imagini detrahere uideamur, quā unicuiq; Christus imposuit. Caueamus ne aliquid detrahamus his quibus debemus adiungere. Sed quod peius est, non solum non honestamus pauperes, sed etiam dishonestamus, destruimus, persequimur, & ignoram⁹ quas Dei imagini congregamus iniurias, cum factos ad imaginem Dei putamus esse lædendos. Qui enim irridet pauperem, exacerbabat eū qui fecit illum. Sed aderit ille qui dicat: Esuriui, & non deditis mihi māducare, sitiui & nō deditis mihi bibere, æger eram, & non uisitastis me. Et quanto ista leuiora sunt, quam si dicat: Iniurias mihi fecistis, nudastis me, uerberastis me? Quem si quis interrogauerit, qñ tibi iniurias fecimus, quādo spoliauimus, qñ etiam uerberauimus? Dicit: Quando uni horum minorū fecistis, mihi fecistis. Propterea caueamus diligentius ne cui uel minimam cōtumeliam irrogemus, ne ipsi domino in illis minimis contumeliosi fuisse uideamur. Quæ ratione autem dixerit: Qui timent te uidebunt me & lætabūtur, ipse exposuit dicens: Quia in uerba tua supersperaui, hoc est dicere: Intus me uiderunt, intus me tetigerunt, intus me aspexerunt, ubi spē assumpsi de tuis uerbis, ubi tua uerba percepi. Beati ergo qui uident iustum & lætantur, quia sperant in Dei uerba. Quā multi aut sunt qui oderūt iustos, quia perscrutantur Dei uerba qui iusti sunt, & cum aliquos doctos audiunt, impie eos propter doctrinam uitare consueuerunt.

Mat. 25

Iniuria
imaginis
Dei.

Matt. 25

Psalm. 112.

Contēptus
doctorum
uirorum,

Iudicum octauo: Dixeruntq; omnes uiri Israël ad Gedeon: Dominare nostri, tu & filius tuus, & cætera. Quibus ille ait: Non dominabor uestri, nec dominabitur in uos filius meus, sed dominabitur uobis dominus. Dixitque eis: Vnam petitionem postulo à uobis

uobis: Date mihi in aures ex præda uestra. Qui responderunt, libentissime dabimus. Fecitq; ex eo Gedeo Ephod, & posuit illud in ciuitate sua Ephra. Fornicatusq; est omnis Israël in eo, & factum est Gedeon & omni domui eius in ruinam.

Exodi tricesimosecūdo: Arripiensq; uitulū quē fecerant combussit, & contriuit usque ad puluerem, & cætera.

Quarto Regum decimo octauo: Anno tertio Osee filij Hela regis Israël, regnauit Ezechias filius Achã regis Iuda: Ipse dissipauit excelsa, & cōtriuit statuas, & succidit lucos, confregitq; serpentem æneum quem fecerat Moyses. Siquidem usque ad illud tempus filij Israël adolebant ei incensum.

Quarto Regum decimo septimo: Nolite timere Deos alienos, & non adoretis eos, neq; colatis eos, & non immoletis eis: sed dominum Deum uestrum qui eduxit uos de terra Aegypti, in fortitudine magna & brachio extento, ipsum timete, & illum adorete, & cætera. Illi uero non audierunt, sed iuxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant. Fuerunt igitur gentes istę timentes quidem dominum, sed nihilominus & idolis suis seruietes. Nam filij eorum & nepotes sicut fecerunt fratres sui, ita faciunt usque in præsentem diem.

Hierc. xvi. Quia dereliquerunt me patres uestri ait dominus: & abierunt post Deos alienos & seruietes eis & adorauerūt eos, et me dereliquerūt & legē meā non custodierūt. Sed & uos peius operati estis q̄ patres uestri. Ecce em̄ ambulat unusquisq; post prauitatem cordis sui mali, ut me non audiat.

Ambrosius tomo tertio, de obitu Theodosij.

Inuenit

Inuenit ergo Helena titulum, regem adorauit non lignum Helena nō
 utiq; quia hic gētilis est error & uanitas impiorum. Sed ad lignū sed
 rauit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo &c. pendentē
 adorauit.

Ioan. Chrysoftomus tomo septimo, In Matthæ. adorauit
 um, Homelia quarta in fine.

Ideo spiritus sanctus speciem columbæ suscepit, quoniam Eadē opa
 præ omnibus animalibus hæc cultrix est charitatis. Omnes em̄ externa hæc
 species iustitiæ, quas habent serui Dei in ueritate, possunt ha- bere pos-
 bere & serui diaboli in simulatione. Habet enim diabolus & sunt iusti,
 mansuetos & humiles, habet castos & eleemosynarios, & ieiunios & iniusti.
 nos, & omnem speciem boni, quam creauit Deus ad salutem
 hominum, ipsas species & diabolus introduxit ad seductionē,
 ut inter bonum uerum, & bonum simulatum confusio fiat:
 ut simplices homines, qui boni ueri, & boni simulati differen-
 tiam intelligere caute non possunt, dum quærunt bonos Dei Sola chari-
 uiros, incurrant in seductores diaboli. Solam autem charitas diuidit
 tē sancti spiritus nō potest immundus spiritus imitari. Omnis inter filios
 ergo species iustitiæ in impostoribus inuenitur, solam autem regni &
 gratiam ueræ charitatis sibi soli seruauit spiritus sanctus, ut diaboli.
 per nullius iustitiam & testimonium sic cognoscatur, ubi est
 spiritus sanctus, quemadmodum per gratiam charitatis.

Sapientiæ decimosexto: Qui enim conuersus est,
 non per hoc qđ uidebat sanatus est, sed per te omniū
 saluatorem. In hoc autē ostendisti inimicis tuis, quia
 tu es qui liberas ab omni malo.

Hester decimotertio: Cuncta nosti & scis, quia nō
 pro superbia & contumelia, & aliqua glorię cupidi-
 tate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbis-
 simum. Libenter enim pro salute Israēl, etiā uestigia
 pedū eius deosculari paratus essem, Sed timui ne ho-
 norem Dei mei trāsferrem ad hominem, & ne quen-
 quam adorarem excepto Deo meo.

Capite decimoquarto: Domine mi, qui rex noster
 es solus, adiuua me solitariam, & cuius præter te nul-
 lus auxiliator alius.

Iosue ultimo: Auferte Deos alienos de medio uestrū,
& inclinate corda uestra ad dominum Deum Israēl.
Dixitq; populus ad Iosue: Domino deo nostro seruiemus,
& obedientes erimus præceptis illius.

Iudicum decimo: Ite & inuocate Deos quos elegistis,
ipsi uos liberent in tempore angustiarū. Dixeruntq;
filij Israēl ad dominum: Peccauimus, redde tu nobis
quicquid tibi placet, tantum nunc libera nos,
& cætera.

Exodi uigesimo tertio: Non adorabis deos alienos,
neq; coles eos. Non facies operaleorum, sed destrues
eos, & confringes statuas eorum. Seruietis Domino Deo
uestro, ut benedicam panibus tuis & aquis, & cætera.

In eodem capite: Non inibis cum eis fœdus nec
cum dijs eorum. Non habitent in terra tua, ne forte
peccare te faciant in me, si seruietis dijs eorum, quod
tibi certe erit in scandalum.

Iudicum sexto: Produca filium tuum Gedeonē huc,
ut moriatur, q̄a destruxit arā Baal, & succidit nemus,
& cætera. Quibus ille respondit: Si Deus est, uindictet
se de eo qui suffodit aram eius, & cætera.

Chrysostomus tomo secūdo, Homelia tricesima
secunda in Ioannem, ex capite tertio: Sed ueniet hora,
& nunc est, quādo ueri adoratores adorabunt patrem
in spiritu & ueritate.

Hic et Samaritanos et Iudæos a ueris excepit adoratoribus,
& quamuis meliores Iudæos, uenturis tamen longe deteriores,
quanto figura ueritate inferior est, iudicauit: ecclesiam
autem significat, quoniam uerus & debitus Deo cultus
ipsa est. Etenim pater quærit tales adoratores, si ergo tales
in pridem quærebat, non omnino hunc illis morem constituit,
permisit tamen propter hoc, ut eos quoq; ad uerū induceret.

Qui igitur sunt ueri adoratores: Qui nullo loco diuinum cultum circumscribunt, qui Deum in spiritu colunt, sicut & Paulus, Cui seruius, inquit, in spiritu, in euangelio filij eius. Et iterum: Obsecro uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium uestrum: per spiritum autem incorporeum significat. Opus est enim incorporei hunc cultum esse, & per incorporeum quod est in nobis, hoc est per animam, & animæ mundiciam offerri.

De impensa fumeris & sepultu

ra mortuorum

Hieremiæ uigesimo secundo.

Nolite flere mortuum, neque lugeatis super eum sletu.

Ecclesiastici tricesimo octauo: Fili, in mortuum produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare. Et secundum iudicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius: Propter delaturam autem amare fer luctum illius uno die, & consolare propter tristitiam. Et fac luctum secundum meritum eius uno die uel duobus, propter de tractionem.

Secundo Paralipomenon decimosexto: Aegrotauit etiam Asa anno trigesimo nono regni sui dolore pedum uehementissimo, nec in infirmitate sua quaesit uisit dominum, sed magis in medicorum arte confisus est. Dormiuitq; cū patribus suis. Et mortuus est anno quadragesimo primo regni sui, & sepelierunt eum in sepulchro suo quod foderat sibi in ciuitate Dauid. Posuerunt eum super lectum suum plenum aromatis & unguentis meretricijs, quæ erant pigmenta riorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimia, & cætera.

Esaia

Esaiæ uigesimo secundo: Quia excidisti tibi hoc sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi: Ecce dominus asportari te faciet, & cætera. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet in te terram latam & spaciosam. Ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, & ignominia domus domini tui.

Ioannes Chrysostomus tomo secundo, Homeliâ octogesima quarta, ex capite Ioannis uigesimo.

Funeris nimis sumptus repro- batur. Tu autem cum audieris nudum dominum resurrexisse, celsa quæso ab insana funeris impensa. Quid sibi hoc superfluum uult, & inutile dispendium, quod ipsis qui faciunt, plurimum affert detrimenti, mortuis nullam utilitatem, uel damnum potius? Sumptuosa namque sepultura nonnunquam causa est, ut fures cadauer effodiant, & nudum & insepultum proiciant, sed o inane gloriæ, quantam etiam in lucru uim, quantam amentiam ostendit? Multi igitur ne id accidat, tenuia sciunt lintamina, & multis implent aromatibus, ut duplici ratione inutilia furibus reddantur, ita terræ mandant. Nonne hæc infanientium, nonne furientium sunt ambitionem præ se ferre, & rursus tollere? Sanè, inquit, ut nulla furandi sit occasio, hæc omnia molimur. Quid ergo, si nemo furabitur? Nonne tineæ & uermes consument? Et si non hi, nonne tempus & putredo? Sed esto neque fures, neque uermes, neque tempus, neque

Mortuis nihil emolumenti ex impensa funeris. **Lucæ. 7** aliud quippiam timendum, sed corpus ad resurrectionem utque intactum permansurum, & ea omnia noua præseruari: quid inde mortuis emolumentum, cum nudum corpus resurgit? Hæc enim hic remanent, nihil illi exanimi conferunt. Sed cur inquires, id in Christo seruatum est? Merito sanè. Noli hæc humanis rebus comparare, nam & unguentum effudit meretrix, & sanctos pedes unxit. Quod si de hoc dicendum est: Hæc primum à non intelligentibus resurrectionis ratione facta sunt, ideo, inquit: Sicut mos erat Iudæis. Neque enim ex duodecim hæc fecerant, sed qui non multo Iesum honore profecuti sunt. Duodecim autem non sic, sed morti, cædibus, & periculis pro eo se exposuerunt, qui honor longe maior. Præterea, ut dixi, de hominibus nobis nunc sermo est: illa autem domino exhibitæ sunt.

bita sunt, & ut intelligas nulli curæ hæc Christo esse, inquit **Mat. 27**
 enim: Esurientem me uidistis, & dedistis mihi manducare: Si **Ambitio**
 tientem, & dedistis mihi bibere: Nudum & induistis me, non **& luxuria**
 autem mortuum, & sepelistis: quod ego non ut sepulturâ tol **funeris tol**
 lam dico, absit, sed luxuriam, & superfluam ambitionem. Af **latur.**
 fectus, inquit, & dolor, & mortui misericordia hæc suadet, nõ
 est misericordia, sed inanis gloria: nã si uis mortui misereri,
 aliam tibi uiam ornandi funeris ostendam, & docebo his mor
 tuum uestibus ornare, quæ simul cum eo resurgent, & conspi
 cuum reddent, hæc uestes nec tineis corroduunt, neq; tẽpore
 consumuntur, neq; diripiuntur à furibus. Quænam hæc sunt? **Ornamen**
 Eleemosynæ uestis est, quæ resurget. Eleemosyna tanq̃ signa **tũ mortuo**
 culum cum eo. His uestibus fulgebunt, qui tunc audient: Esu **rũ est elec**
 rientem me uidistis, & dedistis mihi manducare: hæc insignes **mosyna.**
 faciunt, hæc conspicuos, hæc securos. Præsentia em̃ nihil aliud **Mat. 25**
 sunt, q̃ tinearum & uermium esca, non tñ sepulturam prohi
 beo, sed modus seruetur, ut tegatur corpus, non nudum man
 detur terræ. Nam si uiuentibus præcipitur, ne quid habeant
 præter uestimentũ, longe magis mortuis. Neq; enim ita mor
 tuus ueste indiget, ut uiuus, dũ enim uiuimus, & frigoris gra
 tia, & caloris, & pudoris uestibus egemus, mortuis nulla ho
 rum impendet necessitas, ne nudum iaceat corpus operiendũ
 est. In primis autem terram optimum habemus operimen
 tum, & ipsi corporum naturæ decentius, quod si ubi tot ne
 cessitates urgent, nihil superfluum est inquirendũ, multo mi
 nus ubi illę cessant. Sed qui uiderint ridebunt, inquires. Quid
 tum? Quamuis ridearis, minime curandum est stulti iudiciũ,
 sed potius multi te admirabuntur, & doctrinam nostrã pro
 sequentur. Non enim digna hæc risu sunt, sed illa quæ nũc fa
 cimur, cum lugemus, cum plangimus, cum simul nos cũ mor
 tuo defodimus, hæc & risu, & supplicio digna, in his autem & **Lugere**
 mō sumptibus adhibendo, sapientia uti perq̃ laudabile est, & **mortuos**
 omnes nobis plaudent, & Christi uirtutem admirabũtur, & **stultitia ẽ.**
 dicent: papę quanta est crucifixi potentia? Persuasit morienti
 bus, & his qui corrumpuntur non esse mortem. Non em̃ ut in
 pereuntes afficiũtur, sed ut in meliorẽ locũ migrantes. Persua
 sit corpus hoc mortale & terrenum, uestem induere, serico &
 auro distinctam, lõge preciosiorem, hoc est immortalitatem: **Sepulturã**
 quam obrem non multum de sepultura curant, sed sepulturã **christiani**

parui face-
re debet.

optimam putant uitam optimā. Hæc si ita nos philosophari uiderint, dicent: Sin plangentes, effœminatos circumstantes plorantibus mulieribus ridebunt, & exprobrabunt, & maiorem in modum reprehendent, & impensam, amentiam appellabunt: etenim hæc accusari audimus, & merito fanè. Quam enim habebimus excusationē, cum corpus tæbe & uermibus innox consumendum ornamus, Christum esuriētem, nudum, errantē contemnimus? Cessemus quæso, ab hac insana diligētia, sed eam morientium curam habeamus, quæ & nobis, & illis conferat ad gloriam Dei. Largas pro eis eleemosynas faciamus, mittamus eis pulcherrima uiatica. Nam si memoria clarorum uirorum, qui mortui sunt prodest uiuentibus: Protegam, inquit, hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruum meum, longe magis eleemosyna id faciet. Hæc mortuos suscitauit, quando circumsteterunt uiduæ, ostendentes quæ fecerat ipsis Dorcas. Si ita sepeliemur, in resurrectione clari apparebimus: qđ si curato corpore animam neglexerimus, multa graua perpetiemur, & multum ridebimur.

4. Reg. 19

Acto. 9

Aug. lib. Confes. ix. ca. xi. de Monica matre sua.

Frater autem meus quiddam locutus est, quo eā non peregre sed in patria defungi tanquam felicius optaret. Quo audito, illa uultu anxio reuerberans eum oculis, quod talia sapere, atq; inde me intuēs, uide ait, quid dicit. Et mox ambobus ponite, inquit, hoc corpus ubicunq; nihil uos eius cura cōturbet, Tm̄ illud uos rogo, ut ad domini altare memineritis mei ubi fueritis. Cunq; hanc sententiā uerbis qbus poterat explicasset, conticuit, & ingrauescente morbo exercebatur. Ego uero cogitans dona tua Deus meus inuisibilis, quæ immittis in corda fidelium tuorum, & proueniūt inde fruges admirabiles, gaudebam & gratias agebam tibi, recolens quod noueram, quanta cura semper æstuasset de sepulchro, quod sibi provide rat & parauerat iuxta corpus uiri sui. Quia enim ualde conuincit uixerant, id etiam uolebat, ut est animus humanus minus capax diuinorum, adiungi ad illam felicitatem, & cōmemorari ab hominibus, concessum sibi esse post transmari nam peregrinationem, ut coniuncta terra amborum coniuncti terra tegeretur. Quando autē ista inanitas plenitudine bonitatis tuæ cōperat in eius corde non esse, nesciebam, & læta bar admirās quod sic mihi apparuisset: quanq; & illo sermone non

ne nostro ad fenestram cum dixit: iā quid hic facio? non aperuit desiderare in patria mori. Audiui etiam postea quod iam cum Ostijs essemus, cum quibusdam amicis meis materna fiducia colloquebatur quodam die de contemptu uitę huius, & bono mortis, ubi ipse non aderam: Illisq; stupentibus uirtutem feminae, quam tu dederas ei, quęrentibus utrum non formidaret tam longe à sua ciuitate corpus relinquere, nihil, inquit, longe est Deo: neque timendum est, ne ille non agnoscat in fine seculi unde me resuscitet.

De antichristo.

Danielis septimo:

Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit uniuersam terram, & conculcabit & cōminuet eam. Porro cornua decem ipsius regni, decem reges erunt, & alius consurget post eos, & ipse potērior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et sermones contra excelsum loquetur, & sanctos altissimi conteret. Et putabit quod possit mutare tempora & leges, & tradentur in manus eius usq; ad tempus & tempora & dimidium temporis. Et iudicium sedebit ut auferatur potentia & conteratur, & dispereat usque in finem. Regnum autem & potestas & magnitudo regni quę est subter omne cælum detur populo sanctorum altissimi, cuius regnum, regnum sempiternū est: & omnes reges seruient ei & obedient. Hucusque finis uerbi.

Danielis octauo: Consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones & roborabitur fortitudo eius, sed non in uiribus suis, & supra quam credi potest uniuersa uastabit, & prosperabitur & faciet. Et interficiet robustos & populum sanctorum

secundum uoluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius, & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos. Et cōtra principem principum consurget, & sine manu conteretur.

Danielis undecimo: Et docti in populo docebunt plurimos: & ruēt in gladio, & in flamma, & in captiuitate & in rapina dierum. Cumq; corruerint subleuabuntur auxilio paruulo, & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent ut conflentur & eligantur & dealbentur usq; ad tempus præfinitum, quia adhuc aliud tempus erit. Et faciet iuxta uoluntatem suam rex, & eleuabitur & magnificabitur, aduersus Deum Deorum loquetur magnifica & dirigetur, donec compleatur iracundia. Perpetrata quippe est diffinitio. Et Deum patrum suorum non reputabit, & erit in concupiscentijs fœminarum, nec quenquam Deorum curabit, quia aduersum uniuersa consurget, & cætera.

Ex capite duodecimo: Et dixi: Domine mi quid erit post hæc? Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt fingentiq; sermones usque ad præfinitum tempus. Eligentur & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi. Et impie agent impij, neq; intelligent omnes impij. Porrò docti intelligent, & à tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta, & cætera.

Esaïæ undecimo: Et percutiet terram uirga oris sui, & spiritu labiorum suorū interficiet impium. Et erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. Habitabit lupo cum agno, & pardus cum hœdo accubabit. Non nocebunt & non
occident

occident in uniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientia domini, sicut aqua maris operientis. In illa die radix Jesse qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum. Et erit in die illa, adijciet dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyrijs & ab Aegypto & cætera. Et leuabit signum in nationes, et congregabit profugos Israël. Et dispersos Iudæ colliget à quatuor plagis terræ, & auferetur zelus Ephraim, et hostes Iuda peribunt et cætera. Et desolabit dominus linguam maris Aegypti, et leuabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui, et percutiet eum in septem riuibus, ita ut transeant per eum calciant. Et erit uia residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyrijs, sicut fuit Israël in die illa, qua ascendit de terra Aegypti.

Esaia nono: Iugum enim oneris eius, et uirgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madiam. Quia omnis uiolenta prædatio cum tumultu, et uestimentum mixtum sanguine erit in combustionem et cibus ignis.

Naum secundo: Diripite argentum, diripite aurum, et non est finis diuitiarum ex omnibus uasis desiderabilibus. Dissipata est et scissa et dilacerata est, cor tabescens et dissolutio geniculorum, et defectio in cunctis renibus, et facies omnium sicut nigredo olæ. Vbi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum? Ad quam iuit leo ut ingrederetur illuc catulus leonis, et non est qui exterreat. Leo cepit sufficere catulis suis, et necauit legis suis. Et impleuit præda speluncas suas, et cubile suum rapina. Ecce ego ad

te dicit dominus exercituum: & succendam usque ad summum quadrigas tuas. Et leunculos tuos comedet gladius. Et exterminabo de terra prædam tuam. Et non audietur ultra uox nunciorum tuorum.

Ex capite tertio: Væ ciuitas sanguinum uniuersa mendacij dilaceratione plena. Non recedet à te rapina. Vox flagelli & uox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ feruentis, & equitis ascendentis, & micantis gladij, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ: nec est finis cadauerum. Et corruent in corporibus suis propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ & gratæ, & habentis maleficia, quæ uendit gentes in fornicationibus suis, & familias in maleficijs suis. Ecce ego ad te dicit dominus exercituum, & reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam in gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam, et proijciam super te abominationes: et contumelijs te afficiam, et ponam te in exemplum. Et erit omnis qui uiderit te, resiliet à te et dicet: Vastata est Niniue. Quis commouebit super te caput? Vnde quæram consolatorem tibi? et cætera. Congregare ergo ut brucus, multiplicare ut locusta. Plures fecisti negotiationes tuas quàm stellæ sint cæli. Brucus expansus est et auolauit. Custodes tuæ quasi locustæ: et paruuli tui quasi locustæ locustarum, quæ confident in sepibus in die frigoris. Sol ortus est et auolauerunt, et non est cognitus locus earum ubi fuerint, et cætera usque ad finem.

Secunda ad Thessalonicenses secundo: Ne quis uos seducat ullo modo. Quoniam nisi uenerit discessio
 primum

primum, et reuelatus fuerit homo peccati filius perditionis, qui aduersatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus.

Prima Ioannis secūdo: Filioli nouissima hora est. Et sicut audistis, quia Antichristus uenit, nunc autem Antichristi multi facti sunt.

Prima Ioannis quarto: Et omnis spiritus qui soluit I E S U M, ex D E O non est, et hic est Antichristus, de quo audistis quonia m uenit, et nunc iam in mundo est.

Hilarius libro contra Auxentium uel Arrianos.

Speciosum quidem est nomen pacis, & pulchra est opinio unitatis, sed quis ambigat eam solam ecclesie atq; euangeliorum unicam pacem esse, quæ Christi est? Pax uera Christianorum. Quam ad apostolos post passionis suæ gloriam est locutus, quam ad æterni mandati sui pignus cōmendauit abiturus, hanc nos fratres dilectissimi, & amissam querere, et turbatā cōponere, & repertam tenere curauimus. Sed huius ipsius tēporis nostri peccata non meruerunt, nec imminenti Antichristi præuij ministriq; sunt passi, q̄ pace sua, id est, impietatis suæ unitate se iactant, agentes se non ut Christi episcopos, sed Antichristi sacerdotes. Ac ne maledicis uerborū in eos uti conuitijs arguamur, causam perditionis publicæ, ne cuiq̄ ignorata sit, non tacemus. Antichristos plures esse, etiā Ioanne Apostolo prædicante, cognouimus. Quisq; em̄ Christū qualis ab Apostolis est prædicatus negauit, Antichristus est. Nominis Antichristi proprietates, noīs anti-christi. Christo esse contrariū. Hoc nunc sub opinione falsæ opiniois efficitur, hoc sub specie prædicationis euangelicæ prædicat, ut dominus Iesus Christus, dum prædicari creditur, deneget. Ac primū miserari licet nostræ ætatis laborem, & præsentium temporum stultas opinioēs cōgemiscere, quibus patrocinari Deo humana credatur, & ad tuendam Christi ecclesiam, ambitioni seculari laboratur. Oro uos episcopi, qui hoc uos esse creditis, quibus nam suffragiis ad prædicandum euangelium Apostoli usi sunt? quibus adiuti potestatibus Christū prædica-

Humana
Deo nō pa
trocinant.

Apostoli
in angulis
p̄dicabāt
cōtra regū
edicta.
Ecclesia p̄
secutioni
b̄o credita
est.

Aetas anti
christi nūc
est.

uerunt, gentesq; ferē omnes ex idolis ad Deum trāstulerunt? An ne aliquam sibi assumerent ē palatio dignitatem, hymnū Deo in carcere, inter cathenas & post flagella cantantes? Edictisq; regis Paulus cum in theatro spectaculū ipse esset, Christo ecclesiam congregabat? Nerone se, credo, aut Vespasiano, aut Decio patrocinantibus tuebatur, quorum in nos odijs cōfessio diuinā p̄dicationis effloruit. Illi manu atq; opere se alentes, intra cōnacula, secretaq; coeuntes, uicos & castella, gentesq; ferē omnes terra ac mari contra senatusconsulta, & regum edicta peragrantes, clauēs, credo, regni cōlorum non habebant? Aut non manifesta se tum Dei uirtus contra odia humana porrexit? cum tanto magis Christus p̄dicaretur, quanto magis p̄dicari inhiberetur. At nunc, prohdolor, diuinam fidem suffragia terrena commendat, inopsq; uirtutis suæ Christus, dum ambitio nomini suo cōciliatur, arguitur. Terret exilijs & carceribus ecclesia, crediq; sibi cogit, quæ exilijs & carceribus est credita, pendet ad dignationem communitantium, quæ persequentium est cōsecrata terrore, fugat sacerdotes, quæ fugatis est sacerdotibus propagata, diligiq; se gloriatur à mundo, quæ Christi esse non potuit, nisi eam mūdus odisset. Hæc de comparatiōe traditæ nobis olim ecclesiæ, nunquam deperditæ, res ipsa quæ in oculis omnium est atq; ore clamauit. Quid autem illud sit, quod ignorandum ultra non sit, breuiter exponatur. Secundum placitam Deo plenitudinem coartata sunt tēpora, incircumscrip̄ta enim ratio eorū cœlestibus libris docetur, ac necesse est in ipsam nos ætatem Antichristi incidisse, cui secundum Apostolum ministris sarnæ in lucis se angelum transformantibus, ab omniū ferē sensu & conscientia is qui est Christus aboletur. Vt enim erroris affirmatio certa sit, incerta ueri opinio antefertur, suq; Antichristi iam peruium, Christum cum esse se falleret, de quo nuncusq; discessum sit. Hinc illę uariæ opiniōes, hinc sub unū Christo fide p̄dicatio plurimorum, & cætera.

Cypri. Magno, epist. sexta, libro primo.

Antichri-
stos quos

Qui non est mecum, aduersum me est. Et qui non mecum colligit, spargit. Item beatus Ioānes Apostolus, nec ipse ullā hæresim, aut schisma discreuit, aut aliq; speciatim sepatos posuit, sed uniuersos qui de ecclesia exissent, quiq; cōtra ecclesiā facerent,

facerent, Antichristos appellauit dicens: Audistis, inquit, quia Ioānes ap-
 Antichristus uenit, nunc autē Antichristi multi facti sunt. Vn pellauit.
 de cognouimus quia nouissima hora est, ex nobis exierūt, sed
 non fuerūt ex nobis. Si em̄ fuissent ex nobis, mansissent utiq;
 nobiscum. Vnde apparet aduersarios Christi Antichristos oēs
 esse, quos cōstet, à charitate atq; ab unitate ecclesie recessisse.

Hieronymus libro Commentariorum quarto, in
 Matthæum, capite uigesimoquarto.

Multi enim uenient in nomine meo dicētes: Ego sum Chri-
 stus, & cætera. Audistis quia Antichristus uenturus est, nunc
 autē Antichristi multi sunt. Ego reor omnes hæresiarchas An Hæretici
 tichristos esse, & sub nomine Christi ea docere, quæ contraria omnes An
 sunt Christo. Nec mirū si aliquos ab his uideamus seduci, cum tichristi
 dominus dixerit: Et multos seducent. sunt.

Genesis decimo: Porro Chus genuit Nemroth.
 Ipse cœpit potens esse in terra, & erat robustus uena-
 tor coram domino. Ab hoc exiuit prouerbiū, quasi
 Nemroth robustus uenator coram domino. Fuit em̄
 principiū regni eius Babylon, &c. De terra illa egres-
 sus est Assur, & ædificauit Niniuen, &c.

Eadem de Ruben Simeon & Leui, Genesis qua-
 dragesimonono: Et de Ruben & Iuda, primo Paralipomenon quinto.

Hieremiæ quinquagesimoprimum: Operuit ignomi-
 nia facies nostras, quia uenerunt alieni super sanctifi-
 cationem domus domini. Propterea ecce dies ueniūt
 ait dominus: Et uisitabo super sculptilia Babylonis,
 et in omni terra eius mugiet uulneratus. Si ascende-
 rit Babylon in cœlum, et firmauerit in excelsis robur
 suum, ad me uenient uastatores eius.

Ezechielis decimosexto: Viuo ego dicit dominus
 Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa et filie
 eius, sicut fecisti tu et filie tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas
 Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis et abū-
 dantia,

dantia, & otium ipsius & filiarum eius. Et manū egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatæ sunt et fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas sicut uidisti.

Hieremiæ decimotertio: Propter multitudinē iniquitatis tuæ reuelata sunt uerecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ.

Hieremiæ quinquagesimo: Gladius ad Chaldaeos ait dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes et ad sapientes eius. Gladius ad diuinos eius qui stulti erunt. Gladius ad fortes illius, qui timebūt. Gladius ad equos eius, et ad currus eius: et ad omne uulgus quod est in medio eius et erūt quasi mulieres. Gladius ad thesauros eius, qui diripientur. Siccitas super aquas eius erit et arescent, quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.

Bernardus super psalmum: Qui habitat.

Versu sexto.

Multiplicasti gentem domine Iesu, sed non magnificasti letitiam, quoniam multi sunt uocati, pauci uero electi. Omnes Christiani, & omnes ferè quæ sua quærunt, nō quæ Iesu Christi. Ipsa quoq; ecclesiasticæ dignitatis officia in turpem quæsitum, & tenebræ negotium transiere, nec in his salus animarum, sed luxus quæritur diuitiæ. Propter hoc tondent, propter hoc frequentant ecclesias, missas celebrant, Psalmos decantant. Pro episcopatibus & archidiaconatibus impudenter hodie deceratur, ut ecclesiæ redditus in superfluitatis & uanitatis usus dissipetur. Superest ut reueletur homo peccati, filius perditionis, demonium non modo diurnum, sed & meridianum, quod non solum non transfiguratur in Angelū lucis, sed extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur.

Bernardus in sermone de conuersione Pauli.

Heu heu domine Deus, quia ipsi sunt in persecutione tua primi, qui uidetur in ecclesia tua primatum diligere, gerere principatum. Arcem Syon occupauerunt, apprehenderunt mitiones,

Antichri-
stus filius
perditio-
nis dicitur.

tionem, & uniuersam deinceps libere & potestatiue tradit incendio ciuitatem. Misera eorum conuersatio, plebis tuæ miserabilis subuersio est. Atque utinam sola hac parte nocerent. Esset forte qui dominica præmonitus & præmunitus exhortatione daret operam, ipsorum non exempla imitari, sed obseruare præcepta. Iuxta illud: Quæ dicunt facite, & ad opera eorum nolite respicere. Nunc autem dati sunt sacri gradus in occasionem turpis lucri, & questum æstimant pietatem. Copiosissimæ siquidem pietatis inueniuntur in suscipienda, imò accipienda magis animarum cura, sed hæc apud eos cura minor, & de animarum salute nouissima cogitatio est. An uero saluatori animarum grauior ulla esse poterat persecutio? Inique agunt & cæteri contra Christum, multi que sunt nostris temporibus Antichristi, & cætera.

Mores ecclesie deplorat.

Idem Bernardus super Cantica, sermone tricesimotertio.

Videte primitiuam ecclesiam, si non primo peruasa est acriter nimis à timore nocturno. Erat enim nox quando omnis qui interficeret sanctos arbitrabatur obsequium se præstare Deo. Hac autem teneratione deuicta, & sedata tempestate, inclyta facta est, & iuxta promissionem à se factam in breui positam in superbiam seculorum. Et dolens inimicus, quod frustratus esset à timore nocturno, conuertit se callide ad sagittam uolentem in die, & uulnerauit in ea quosdam de ecclesia. Et surrexerunt homines uani, cupidi gloriæ, & uoluerunt sibi facere nomen, & exeuntes de ecclesia, diu eandem matrem suam affixerunt in diuersis & peruersis dogmatibus. Sed hæc quoque pestis depulsa est in sapientia sanctorum, sicut & prima in patientia martyrum. En tempora ista libera quidem Deo miserante, ab utraque illa malitia, sed planè fœda à negotio perambulante in tenebris. Væ generationi huic à fermento pharisæorum, quod est hypocrisis, si tamè hypocrisis dici debet, quæ iam latere præ abundantia non ualeat, & præ impudentia non querit. Serpit hodie antiqua tabes per omne corpus ecclesie, & quo latius, eo desperatius, eoque periculosius quo interius. Nam si insurgeret apertus inimicus hæreticus, mitteretur foras, & arefceret: si uolentis inimicus, abscederet se forsitan ab eo. Nunc uero quæ est ciet, aut à quæ abscondet se? Oes amici, & oes inimici, oes necessarii

Persecutio nesprimi uè ecclesie

Tempora nostra periculossima.

fari

farij, & omnes aduerfarij, omnes domeftici, & nulli pacifici, omnes proximi, & oēs quæ fua funt quærun. Miniſteri Chriſti funt, & feruiunt Antichriſto, honorati incedunt de bonis domini, cui domino honorem non deferunt. Inde is quæ quor tidie uides meretricius nitor, hiftrionicus habitus, regius apparatus, inde aurū in frenis, in cellis & calcaribus, & plus calcaria q̄ altaria fulgent. Inde ſplendidæ menſæ & cibus, & cyphis, inde comeſtationes & ebrietates, inde cithara, & lyra, & tibia, inde redundantia torcularia, & promptuaria plena, eructatia ex hoc in illud. Inde dolia pigmētaria, inde referta marſupia, pro huiufmodi uolunt eſſe, & funt eccleſiæ præpoſiti, decani, archideceni, epiſcopi, archiepiſcopi. Nec t̄m hæc merito cedūt, ſed negotio illi, quod perambulatur in tenebris. Olim prædictum eſt, & nunc tempus adimpletionis aduenit: Ecce in pace amaritudo mea amariffima. Amara prius in nece martyrum, amarior poſt in cōſictu hæreticorum, amariffima nunc in moribus domeſticorum. Non fugare, non fugere eos poteſt ita inualuerunt, & multiplicati ſunt ſuper numerum. Intefſina & inſanabilis eſt plaga eccleſiæ, & ideo in pace amaritudo eius amariffima. Sed in qua pace? Et pax eſt, & non eſt pax. Pax à paganis, & pax ab hæreticis, ſed non profecto à filiis. Vox plangentis in tempore iſto: Filios enutriui, & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Spreuerunt & maculauerunt me à turpi uia, à turpi quæſtu, à turpi commercio, à negotio denique perambulante in tenebris. Super eſt ut iam de medio fiat dæmonium meridianum ad ſeducendos, ſi qui reſidui ſunt in Chriſto, adhuc permanentes in ſimplicitate ſua. Ipſe enim eſt Antichriſtus, qui ſe non ſolum diem, ſed & meridiem mentietur, & extolletur ſupra id quod dicit, aut quod colitur Deus, quem dominus I E S V S interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui, utpote uerus & æternus meridies, ſponſus & aduocatus eccleſiæ.

Deuteronomij triceſimoſecundo: Incaſſatus eſt dilectus & recalcitrauit incaſſatus, impinguatus, dilatatus. Dereliquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutare ſuo. Prouocauerunt eum in dijs alienis, & in abominationibus ad iracundiam cōcitauerunt. Immolauerunt dæmonijs & non Deo, dijs quos ignorabant.

Luxus eccleſiaſtico rum repro batur.

Eſaiæ 38

Eſaiæ 1

Antichriſtus demonium meridianum dicitur.

rābant. Noui recentēſque uenerunt, quos non coluerunt patres eorum. Deum qui te genuit dereliquiſti, & oblitus es domini creatoris tui, & cætera. Ipsi me prouocauerunt in eo qui non erat Deus, & irritauerunt in uanitatibus ſuis, & cætera. De uinea Sodomorum uinea eorum, & de suburbanis Gomorræ. Uua eorum uua fellis, & botrus amariffimus. Fel draconum uinum eorum, & uenenum aſpidum inſanabile. Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis? Mea eſt ultio, & ego retribuā eis in tempore, ut labatur pes eorum. Iuxta eſt dies perditionis, & ad eſſe feſtinant tempora. Iudicabit dominus populum ſuum, & in ſeruis ſuis miſerebitur.

Sophonix primo: Et extendam manum meam ſuper Iudam, & ſuper omnes habitatores Hieruſalē, & diſperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina ædituorum cum ſacerdotibus, & eos qui adorāt ſuper tecta militiam cœli, & adorant & iurant in domino, & iurant in Melchon, & qui auertuntur de poſt tergum domini, et qui non quæſierunt dominum, nec inueſtigauerunt eum. Silete à facie domini Dei, quia iuxta eſt dies domini. Quia præparauit dominus hoſtiam, ſanctificauit uocatos ſuos. Et erit in die hoſtiæ domini uiſitabo ſuper principes, et ſuper filios regis, et ſuper omnes qui induti ſunt ueste peregrina. Et uiſitabo ſuper omnem qui arroganter ingreditur ſuper limen in die illa, qui complent domum domini Dei ſui iniquitate et dolo, et cætera. Et edificabunt domos, et non habitabūt, et plantabūt uineas et non bibēt uinū earum. Iuxta eſt dies domini magnus, iuxta eſt et uelox nimis. Vox diei domini amara, tribulabit̄ ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulatiōis et anguſtiæ &c.

Eſaie

Esaie uigesimalotertio: Post septuaginta annos erit Tyro quasi canticum meretricis. Sume citharam, circumi ciuitatem, meretrix obliuioni tradita.

Esaie sexagesimosexto: Quia ecce dominus in igne ueniet, & quasi turbo quadriga eius, reddere in indignatione furorem suum, & cætera.

Esaie nono: Et disperdet dominus ab Israël caput & caudam incuruantem & deprauatam die una, longæuus & honorabilis ipse est caput, & propheta docens mendacium ipse est cauda. Et erunt qui beatificant populum istum, & qui beatificantur præcipitati. Propter hoc super adolescentulis non lætabitur dominus, & pupillorum eius & uiduarum non miserebitur. Quia omnis hypocrita est & nequam, & uniuersum os locutum est stultitiam, & cætera. In ira domini exercituum conturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis. Vir fratri suo non parceret, & declinabit ad dexteram & esuriet, & comedet ad sinistram, & non saturabitur. Unusquisque carnem brachij sui uorabit, Manasses Ephraim, & Ephraim Manassen, & simul ipsi contra Iudam.

Esaie uigesimalotertio: Quis cogitauit hoc super Tyrum quondam coronatam, cuius negotiatores principes, institores eius inclyti terræ? dominus exercituum cogitauit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret uniuersos inclytos terræ.

Hieremiæ tricesimosecundo: Ecce munitiones extractæ sunt aduersum ciuitatem ut capiatur, & urbs data est in manus Chaldeorum & in manus regis Babylonis qui præliantur aduersus eam à facie gladij & famis & pestilentia: & quæcunque locutus es acciderunt,

runt, ut tu ipse uides. Et tu dicis mihi domine Deus: eme agrum argento, & adhibe testes, cum urbs data sit in manus Chaldæorum. Et factum est uerbum domini ad Hieremiam dicens: Ecce ego dominus Deus uniuersæ carnis. Nunquid mihi difficile erit omne uerbum? Propterea hæc dicit dominus: Ecce ego tradam ciuitatem istam in manus Chaldæorum & in manus regis Babylonis, & capiet eam et ueniēt Chaldæi præliantes aduersum urbem hanc & succendent eam igni, & comburent eam & domos in quarum domatibus sacrificabant Baal, & libabant dijs alienis libamina, ad iritandum me. Erant enim filij Israël & filij I V D A iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua, filij Israël qui usque nunc exacerbant in opere manuum suarum dicit dominus: quia in furore & in indignatione mea facta est mihi ciuitas hæc, à die qua ædificauerunt eam, usque ad diem istam qua auferetur de conspectu meo, propter malitiam filiorum Israël & filiorum I V D A, quam fecerunt ad iracundiam me prouocantes, ipsi & reges eorum, & principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophete eorum uiri I V D A, & habitatores Hierusalem. Et uerterunt ad me terga & non facies cum docerem eos, & erudirem diluculo: & nollent audire ut acciperent disciplinam. Et posuerunt idola sua in domo in qua inuocatum est nomen meum, ut polluerēt eam, & ædificauerūt excelsa Baal, quæ sunt in ualle filij Ennon, ut inuocarēt filios suos & filias suas Moloch quod non mandauī eis, nec ascēdit in cor meum ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Iudam. Et nunc propter ista hæc dicit dominus Deus Israël ad ciuitatē hanc, de qua uos dicitis quod tradatur

datur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste. Ecce ego congregabo eos de uniuersis terris ad quas eieci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi, & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam cōfidenter, et erunt mihi in populum, & ero eis in Deum. Et dabo eis cor unum & uiam unam, ut timeant me uniuersis diebus, & bene sit eis & filijs eorum post eos.

Chrysoftom⁹ in opere imperfecto in Matthæum, Homelia quadragesima octaua, ex capite uigesimo quarto. Et erunt fames & pestilentia, & cætera.

Omnia autem hæc initia sunt parturitionis, id est, pseudo-christi uenientis, & auditiones præliorum, & insurgens gens contra gentem, & fames, & pestilentia, terræ motus. Sicut hæc omnia corporaliter intellecta, initia fuerunt malorum Iudæis, incrementum autem desolatio fuit Hierusalem: sic spiritualiter hæc intellecta, initia fuerunt Christianis, incrementum autem fuit oppressio ecclesiæ. Sicut ergo certamina hæresum initia fuerunt parturitionis, quomodo nō intelligimus, quia ex quo hæreses natae sunt, & discessio facta est multorum, ex eo consummatio cœpit? (Tunc tradent uos in tribulationem, & occident uos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.) Aestimo quòd hic iam deficit expositio corporalis, ut de tempore illo dicamus quo Hierusalem capta est à Romanis. Ex eo quod dicit: Tunc tradent in tribulationem, quoniam Apostoli, & cæteri Christiani tunc cœperunt pati persecutionem, quando illa omnia cœperunt præparari cōtra Hierusalem, & non potius ab initio, ex quo Christus ascendit, sicut Actus Apostolorum testatur? Planè igitur spiritualiter intelligere conuenit, quia quando hæc omnia cœperunt fieri cōtra ecclesiam Christi, id est, quando cœperunt esse dogmata falsa, quasi pseudo-christi, quando cœperunt auditiones fieri, quādo cœpit insurgere hæresis super hæresim, & episcopatus super episcopatum, quādo facta est fames uerbi in populo Christiano, quando comprehenderunt eos pestilentia uitioꝝ multorum, quando facti sunt in eis terræ motus turbationum de rebus diuinis, tunc traditi sunt patres nostri in multas tribulationes

Signa Antichristi ad uentus.

Tempore Antichristi fideles multa patientur.

tationes persecutionum in toto mundo, & occisi sunt, & qui-
 dam odio habiti sunt omnibus gentibus, id est, omnibus hære-
 sibus. (Et tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, &
 odio habebunt inuicem.) Etiam ex his uerbis ostenditur, quo-
 modo hæc non dicuntur de temporibus Apostolorum, quan-
 do Hierusalem fuit capienda: quoniam tunc pauci scandaliza-
 bantur, pauci Christiani inuicem se tradebant, quia nec odie-
 rant inuicem, sed erat omnium credentium cor unum, & ani-
 ma una: Sed de nostris dicit, in quibus plures scādalizati sunt
 & scandalizantur à fide, quàm confirmantur in fide. Nunc al-
 terutrum & tradiderunt, & tradunt, quomodo & odiunt se al-
 terutrum: ita ut nec in duobus synceram inuenias charitatē,
 non dicā in multis. (Et multi pseudoprophetae exurgēt, & se-
 ducent multos.) Prophetæ dicuntur, nō solum qui de Christo
 annuntiauerunt, nec qui omnino futura loquuntur, sed docto-
 res dicunt prophetæ. Ergo pseudoprophetas, pseudodoctores Diuersa ge-
 appellat hæresum diuersarū, aut illos quos modo uidemus di-
 uersis argumentis religionis speciem prætententes. Alij enim sum.
 se dicunt neque manducare, neque dormire, neque algere, ne-
 que æstuari, sed semper pendere in aëre. Alij autem uestiti cili-
 cijs, aut circumdati cathenis, focia sibi dæmonia commouen-
 tes: & quia gratiam Dei non habent, patrocinia dæmonū com-
 mendant. Sed & hæc talia rursus sunt, & si insensatos fallūt,
 per hæc tamen non seducuntur sapientes. Alij autem sunt, qui
 uehementer seducunt, quoniam & si mendaciter, tamen Chri-
 stum prædicant, fidem annuntiant: quoniam sic ecclesias ha-
 bent, sic ordines clericorum, sic fideles, sic lectiones legunt di-
 uinas, eadem dare uidentur baptismata, eadem sacramēta cor-
 poris & sanguinis Christi. Similiter Apostolos & Martyres
 colunt. Per hæc ergo ualde tenebrescere faciunt mentes non
 solum mediocrium hominum, sed etiam prudentum. Quem Opera &
 ex parte nō moueat Antichristus faciens opera Christi, & an-
 te Christianos officia uniuersa explens Christianorum? nisi Antichri-
 ste forte illum qui cōsiderat quod Apostolus ait: Cum enim ipse
 Satanas transfiguratur se in angelum lucis. Quid magnum est,
 & si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitiæ, quo-
 rum finis erit secundum opera eorum, non secundum schema
 ta Christianitatis eorum.

Cap. 24
 Matth. scri-
 bit de no-
 stris tem-
 poribus.

Diuersa ge-
 nera hære-
 sum.

Heretici &
 fideles cas-
 dem sermō
 ceremon-
 nias habēt

Opera &
 miracula
 Antichri-
 sti.

2. Cor. 11

Abdix primo: Superbia cordis tui extulit te ha-
 bitan-

Hh

bitan-

bitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum. Qui dicis in corde tuo, quis detrahet me in terram? Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde detraham te dicit dominus. Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisse? Nonne furati essent sufficientia sibi? Si uindemiatores introissent ad te, nunquid saltem racemum reliquissent tibi? Quomodo scrutati sunt Esau? Inuestigauerunt abscondita eius. Usque ad terminum emiserunt te, & omnes uiri fœderis tui illuserunt tibi. Inualuerunt aduersum te uiri pacis tuæ. Qui comedunt tecum ponent insidias subter te. Non est prudentia in eo. Nunquid non in die illa dicit dominus perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau? Et timebunt fortes tui à meridie, ut intreat uir de monte Esau: Propter interfectionem & propter iniquitatem in fratrem tuum Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternū. In die qua stares aduersus eum, & cætera. Et non concludes reliquos eius in die tribulationis, quoniam iuxta est dies domini super omnes gētes. Sicut fecisti fiet tibi, retributionem tuam conuertent in caput tuum. Quomodo enim bibisti super montem sanctū meum, bibent omnes gentes iugiter, & absorbebunt, & erunt quasi non sint. Et in monte Sion erit saluatio, & erit sanctus, & possidebit domus Iacob eos qui se possederāt. Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula. Et succendentur in eis, & deuorabunt eos, & non erunt reliquæ domus Esau, quia dominus locutus est, &c. Et ascendent saluatores in montē Sion, iudicare montem Esau, & erit domino regnum.

Sophonix secundo & tercio: Hæc est ciuitas gloriosa

riosa habitans in cōfidentia, quę dicebat in corde suo: Ego sum, & extra me non est alia amplius, quomodo facta est in desertum, cubile bestię? Omnis qui transit per eam sibilabit, & non mouebit manum suam. Væ prouocatrix & redempta ciuitas, columba. Non audiuit uocem, & non suscepit disciplinam. In domino non est confisa, ad Deum suum non appropinquauit. Principes eius in medio eius quasi leones rugientes. Iudices eius lupi uespere, non relinquebant in mane. Prophetę eius uasani, uiri infideles. Sacerdotes eius polluerunt sanctū, iniuste egerunt cōtra legem. Dominus iustus in medio eius, nō faciet iniquitatem. Mane iudicium suum dabit in luce, & non abscondetur, & cętera. Quia tūc auferam de medio tui magni loquos superbię tuę, & nō adicies exaltari amplius in mōte sancto meo. Et derelinquam in medio tui populum pauperem & egenum, & sperabunt in nomine domini. Reliquię Israhel nō facient iniquitatē, nec loquentur mendacium, & non inuenietur in eorum lingua dolosa, & cętera. Nugas quę à lege recesserant congregabo, quia ex te erant, ut ultra non habeas super eis opprobrium. Et ecce ego interficiam omnes qui affixerunt te in tempore illo, & saluabo claudicantem, & eam quę eiecta fuerat congregabo. Et ponam eos in laudem & in nomen, & in omni terra confusiones eorum, in tempore illo quo adducam uos, & in tempore quo congregabo uos, & cętera.

Iudicum decimonono: Non ingrediar oppidū gentis alienę, quę non est de filijs Israhel, & cętera.

Hieremię quinquagesimoprimo: Fugite de medio Babylonis, ut saluet unusquisq; animā suam. Nolite tacere super iniquitate eius, quoniam tempus ultio-

nis eius est à domino, uicissitudinem ipse retribuet ei. Calix aureus Babylon in manu domini, inebrians omnem terram. De uino eius biberunt omnes gentes, & ideo commotæ sunt.

Amos quinto: Nunquid non tenebræ dies domini, & non lux sed caligo, & non splendor in ea?

Zachariæ secundo: O, ô, ô, fugite de terra aquilonis dicit dominus, quoniam in quatuor uentos cœli dispersi uos, dicit dominus. O Sion fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis, & cætera.

Esaïæ sexto: Audite audientes me, & nolite intelligere, & uidete uisionem & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, ne forte uideat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertat & sanem eum. Et dixi: Usquequo domine? Et dixit: Donec desolentur ciuitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquetur deserta, & longe faciet dominus homines. Et multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ, & adhuc in ea decimatio, & conuertetur & erit in ostensionem sicut terebintus, & sicut quercus quæ expandit ramos suos. Semē sanctum erit id quod steterit in ea.

Proverbiorum uigesimonono: Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui uero custodit legem beatus est.

Danielis nono: Et post hebdomadas sexaginta duas occiderur CHRISTVS, & non erit eius populus qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce uenturo, & finis eius uastitas, & post finem belli statuta desolatio: Cōfirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio

dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium, & erit in templo abominatio desolationis, & usq; ad cō summationem & finem perseuerabit desolatio.

Chrysofomus in opere imperfecto in Matthæū,
Homelia xlix. ex capite uigesimoquarto.

Cum ergo uideritis abominationem desolationis stantem, & cætera. Hoc est, cum uideritis ea prælia iam stãtia circa Hic rusalem, quæ ante audiebatis. Similiter & in fine mundi, & in Antichristo intelligendū est spiritualiter, quando & hæreses, & fames, & pestilentia, & illa omnia ante præcesserūt, nouissimè autem abominatio desolationis stetit in loco sancto, id est, exercitus Antichristi. Exercitus autē Antichristi sunt omnes hæreses, præcipue ista, quæ obtinuit ecclesiæ locum, & stetit in loco sancto, ita ut uideatur quasi uerbum ueritatis stetisse, cū non sit uerbum ueritatis, sed abominatio desolationis, id est, exercitus Antichristi, qui multos animas reddidit desolatas à Deo. Et hoc est forte, quod Apostolus dicit: Qui aduersatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colit, ita ut in templo Dei, quasi Deus sedeat, ostendens se quasi sit Deus. Et sic omnia illa mala hæresum diuersarum, quæ antea audiebantur tantum, postea steterunt in loco sancto desolantia ecclesiam Christi. Ex quo data sibi licentia, cœperunt oēs publice habere ecclesias. Et nos quidem exposuimus hic auditiones præriorum, & fames, & terræmotus, & pestilentias, auditiones hæresum, & inopias uerbi, & concussiones Christianorum, & corruptiones morum, quæ ante præcesserunt à tempore Constantini usque ad tempus Theodosij. Abominationem autem desolationis diximus esse hæc ipsam hæresim, quæ occupauit sancta ecclesiæ loca, & multos desolauit à fide, & ipsum exercitum Antichristi, & cæteras hæreses, quæ cœperunt publice habere ecclesias, locum obtinentes ecclesiæ sanctum. Si quis autem auditiones quidem præriorum, fames & tumultus, & pestilentias intelligat esse omnia hæc mala spiritualia, quæ facta sunt tempore Constantini simul & Theodosij usque nunc: abominationem autem desolationis intelligat esse ipsum Antichristum, qui postmodum uenire speratur, & obtinere loca ecclesiarum sancta sub specie Christi, & multos fidelium desolare, non irrationabiliter dicit. Nam siue ista hæ

Hæreses
sunt exer-
citus Anti-
christi.

2. Tessal. 3

Antichri-
sti regnū
quale erit.

refis quæ iam tenuit, siue populus ille, qui postmodum cum ipso Antichristo est futurus, recte exercitus intelligitur esse Antichristi. Et sic Prophetæ uerba significant magis de consummatione mundi: prophetia autem, sicut docet Christus, ad utrumque est dicta. Sunt autem uerba illa sic: In dimidio septimi anni auferetur iuge sacrificium, & abominatio desolationis stabit in loco sancto, usque ad consummationem temporis, & consummatio dabitur super solitudinem. Illic exercitus Romanus dictus est abominatio desolationis, quia ad desolationem redacturus fuerat Iudaicum cultum: hic autem Antichristus dicitur abominatio desolationis, quia multorum Christianorum animas facturus est desolatas à Deo. Nam antequam caperent Romani Hierusalem, in dimidio hebdomadis Christus per suam doctrinam tulit de medio iuge sacrificium Iudæorum. Nam dicitur tribus annis & sex mensibus docuisse, qui numerus facit dimidium septem annorum: ut illud sacrificium quod iugiter fuerat in usu, tolleretur de medio, & offerretur sacrificium laudis in uoce, & sacrificium iustitiæ in operibus, & sacrificium pacis per eucharistiam, usque ad finem seculi tumultus est, quia Iudæa consuetudo de sacrificiis offerendis nunquam est reparanda, & cætera. In illo tempore tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes. Id est, qui sunt in Christianitate, conferant se ad scripturas. Sicut enim uerus Iudæus est Christianus dicente Apostolo, non qui in manifesto Iudæus est, sed qui in occulto: sic uera Iudæa Christianitas est, cuius nomen intelligitur confessio. Montes autem sunt scripturæ Apostolorum aut Prophetarum, de quibus dictum est: Illuminas tu mirabiliter à montibus æternis.

Danielis 9

Antichristus quare dicitur abominatio desolationis

Quid sit fuge ad montes.

Psal. 86

Ecclesia Christi non cognoscatur nisi per uerbum Dei.

Et iterum de ecclesia dicit: Fundamenta eius in montibus sanctis. Et quare iubet in tempore omnes Christianos conferre se ad scripturas? Quia in tempore hoc, ex quo obtinuit hæresis illas ecclesias, nulla probatio potest esse ueræ Christianitatis, neque refugium potest esse Christianorum aliud, uolentium cognoscere fidei ueritatem, nisi scripturæ diuinæ. Antea enim multis modis ostendebatur, quæ esset ecclesia Christi, & quæ gentilitas: nunc autem nullo modo cognoscitur, uolentibus cognoscere quæ sit uera ecclesia Christi, nisi tantummodo per scripturas. Quare? quia omnia hæc quæ sunt proprie Christi in ueritate, habet & hæreses illæ in schismate: similiter ecclesias, similiter & ipsas scripturas diuinæ, similiter Episcopos, cæterosque ordines

ordines clericorum, similiter baptismum, aliter eucharistiam, & cætera omnia, denique ipsum Christum. Volens ergo quis cognoscere quæ sit vera ecclesia Christi, unde cognoscat in tantæ confusione similitudinis, nisi tantummodo per scripturas? Item ex moribus ipsius prius intelligebat ecclesia Christi, quâdo conuersatio Christianorum aut omnium, aut multorum erat sancta, quæ apud impios non erat. Nunc autem aut tales, aut peiores facti sunt Christiani, quales sunt heretici aut gentiles. Adhuc autem & maior contentia apud illos inuenit, quibus in schismate sint, quæ apud Christianos. Qui ergo uult cognoscere, quæ sit uera ecclesia Christi, unde cognoscat, nisi tantummodo per scripturas? Sciens ergo dominus tantam confusionem rerum in nouissimis diebus esse futuram, ideo mandat, ut Christiani qui sunt in Christianitate, uolentes firmitatem accipere fidei ueræ, ad nullam rem fugiant, nisi ad scripturas. Alioqui si ad alias respexerint, scandalizabuntur, & peribunt, non intelligentes quæ sit uera ecclesia. Et per hoc incident in abominationem desolationis, quæ fiat in sanctis ecclesiæ locis.

In eadem Homelia.

(Si quis dixerit uobis, ecce in solitudine est, nolite exire) seducere enim uos uolunt. Sed dicat aliquis: Quid enim? Si fideles tunc non exierint in desertum, aut non intrauerint in domos, nunquid per hoc ipsum poterint declinare periculum, maxime cum tunc Antichristus uniuersa ubique contineat, & intus & foris, & in ciuitate & in deserto? Sed uide quoniam hæc dicit ostendit, quia tunc fideles latentes erunt in locis quibusdam secretioribus, Deo eos abscondente potius quam loco, sicut scriptum est: Abscondes in abscondito uultus tui à conturbatione hominum. Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum. (Si quis uobis dixerit, ecce in domibus, nolite credere.) Iniuriam enim facitis diuinitati, si in domibus illam quæritis, quæ implet cælum & terram: aut si latere putatis, qui uenit superbis resistere, & humiles exaltare. Ostendens per hæc, quomodo ex ipsis ecclesiis ueris frequenter exeunt seductores, propterea nec ipsis omnino credendum est, nisi ea dicant uel faciant, quæ conuenientia sunt scripturis. Vos ergo nolite exire, nolite credere. Quia sicut fumus ante ignem præcedit, ante uictoriam pugna: sic & ante gloriam CHRISTI, tentatio Antichristi, & cætera.

In primitiua ecclesia Christiani cognoscebantur ex moribus.

Vnicum consilium domini in nouissimis temporibus est fugere ad scripturas.

Matth. 24

Fideles erunt latentes in nouissimis temporibus.

Psalm. 30

Nulli credendum præter scripturam.

Esaia: uigesimo octauo: Consummationem enim & abbreviationem audiui à domino exercituum super uniuersam terram.

Esaia: decimo: Consummatio abbreviata inundabit iustitiam. Consummationem enim & abbreviationem dominus DEVS exercituum faciet in medio omnis terræ. Propter hoc hæc dicit dñs Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur. In uirga em percutiet te, & baculum suum leuabit super te in uia Aegypti. Adhuc enim paululum modicumq; , & consummabitur indignatio mea & furor meus super scelus eorum. Et suscitabit super eum dominus exercituum flagellum iuxta plagam Madian in petra Oreb, & uirgam suam super mare: & leuabit eam in uia Aegypti. Et erit in die illa, aufertur onus eius de humero tuo, & iugum eius de collo tuo, & putrescet iugum à facie olei, &c.

Ioannis decimosexto: Hæc locutus sum uobis, ut non scandalizemini. Absq; synagogis faciet uos. Sed uenit hora, ut omnis qui interficit uos arbitretur obsequium se præstare Deo. Et hæc facient uobis, quia non nouerunt patrem neque me.

Zacharia: quinto: Et conuersus sum, & leuaui oculos meos, et uidi. Et ecce uolumen uolans. Et dixit ad me: Quid tu uides? Et dixi: Ecce ego uideo uolumen uolans, longitudo eius uiginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est maledictio quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur sicut scriptum est ibi iudicabitur, & omnis iurans ex hoc similiter iudicabitur. Educam illud dicit dñs exercituum, & ueniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur

bitur in medio domus eius, & consumet eā, ligna eius & lapides eius, & cætera.

Theophylactus in Matthæum capite uigesimo-
quarto: Qui autem perseuerauerit usq; in finem hic
saluus erit.

Prædicit euentura mala, animans suos discipulos per hoc
quod prædicit. Nam inexpectata terrere & turbare consue-
uerunt. Præmitigat igitur timorem prædicendo futura gra-
uia odia, inimicitias, offensiones, pseudopphetas, qui præ-
cursores sunt Antichristi, seducendo multos, ita ut in omni
iniquitate obstinentur. Quia autem multiplicabitur iniqui-
tas per imposturas Antichristi, exasperabuntur & efferi erūt
homines, ita ut neq; cum familiarissimis ullum seruent chari-
tatis uinculum, sed mutuum se tradant. Qui autem perseue-
rauerit, & fortiter tulerit, neq; cesserit, his quæ inferretur tūc
saluus erit, & comprobabitur strenuus miles.

Iacula præ-
uisa minus
feriunt.

Theophylactus in Lucam, capite decimo octauo.

Itaq; qui docuit & monstrauit nobis quod in tempore con-
summationis seculi opus sit oratione, ut in futuris periculis
durare ualeamus, subdit: Nunquid filius hominis quum uene-
rit, inueniet fidē in terra? Qua interrogatiōis figura raros di-
cit inueniri fideles. In tantum enim inualescet filius iniquita-
tis, ut possibile sit, quod seducat etiam electos. In raris em̄ so-
let huiusmodi interrogandi figura uti, sicut & quæ dicit: Quis
putas fidelis est & prudens seruus? Atq; hoc loco idem signi-
ficans, quod pauci numero erunt, qui erga Deū & inter se fidē
seruabūt, hac interrogatiōe usus est. Merito autē sermoni de
oratione, sermonē de fide cōnexuit, qm̄ omnis orationis fun-
damētum ac basis est fides. Nisi enim crediderit homo, q̄ hoc
quod petit accepturus sit in suam utilitatem, uana est oratio
quæ facit. Et propterea dominus de oratione docens, etiā fidei
meminit, declarans interim, paucorū fore tunc orare, qñ qui-
dē fides in paucis inueniet. Igitur quū uenerit dominus in nu-
be, non inueniet fidem super terrā, nisi in paucis &c.

Pauci fide-
les inueni-
untur in
nouissimis
tēporibus.

Matt. 24

Fides ora-
tionis fun-
damētū est

Numeri decimosexto: Recedite à tabernaculo ho-
minum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos per-
tinent, ne inuoluamini in peccatis eorum.

DE ANTICHRISTO.

Numeri uicesimo primo: Ignis egressus est de Efebon, flamma de oppido Seon, & deuorauit Arnon Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Væ tibi Moab, perijsti popule Chamos. Dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorreorū Seon, & cætera.

Tertio Regū xxij. Helchias librū legis repperit in domo Domini, & cætera. Scribæ uero legerunt.

Iohelis primo: Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustę comedit brucus, & residuum bruci comedit rubigo. Expergiscimini ebrii & flete, ululate omnes qui bibitis uinum in dulcedine, quoniam perijt ab ore uestro. Gens enim ascendet super terrā meam, fortis et innumerabilis. Dentes eius ut dentes leonis, & molares eius ut catuli leonis. Posuit uineā meam in desertum, & ficum meam decorticauit. Nudans spoliauit eā et proiecit, albi facti sunt rami eius. Plāge quasi uirgo accincta sacco super uirum puberatis suæ. Perijt sacrificium & libatio de domo domini, & luxerunt sacerdotes ministri domini. De populāia est regio, luxit humus, quoniam deua statum est triticum. Confusum est uinum & elāguit oleum. Cōfusi sunt agricolæ, ululauerunt uinitores super frumento, uino, & hordeo, quia perijt messis agri, & cęt. Et clamate ad dominum: Ah, ah, ah diei, quia prope est dies Domini.

Primo Machabæorum septimo: Tu Domine elegisti istam ad inuocandum nomē tuum in ea, ut esset domus orationis & obsecrationis populo tuo. Fac uindictam in homine isto & exercitu eius, & cadant in gladio. Memento blasphemias eorum, & ne dedetis eis ut permaneant.

Ecclesiastici quadragesimoseptimo: In cantilenis & prouerbijis, & comparationibus, & interpretationibus miratæ sunt terræ, & in nomine domini Dei, cui est cognomen Deus Israël. Collegisti quasi auricalchum aurum, & ut plumbum complesti argentum, inclinasti formosa tua mulieribus. Potestatem habuisti in corpore tuo. Dedisti maculam in gloria tua, & prophanaſti semen tuum inducere iracundiã ad libertos tuos, & in cæteris stultitiam tuam, ut faces imperium bipertitum, & ex Ephraim imperare imperium durum. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet nec delebit opera sua: neq; perdet à stirpe nepotes electi sui, & semẽ eius qui diligit dominum non corrumpet.

August. in epistolam Ioannis, tractatu tertio.

Omnes certe qui exeunt de ecclesia, & ab unitate ecclesie præciduntur, Antichristi sunt. Nemo dubitat, ipse enim designat: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si isti sunt, fuissent ex nobis, permãssent utiq; nobiscum. Quicq; ergo non manent nobiscum, sed exeunt ex nobis, manifestum est qd Antichristi sunt. Et quomodo probantur Antichristi? Ex mendacio. Et quis est mēdax, nisi qui negat quoniã Iesus est Christus? Interrogemus hæreticos: Quem inuenis hereticum? qui negat quia Iesus nõ est Christus. Videat charitas uestra magnũ sacramentum. Attendite quid inspirauerit nobis Deus, & qd insinuare nobis uelit. Ecce exierunt à nobis, & facti sunt Donatistæ. Interrogemus eos utrũ Iesus sit Christus, statim confitentur, quia Iesus Christus est. Si ergo ille est Antichristus, qui negat Iesum esse Christum, nec nos possunt illi dicere Antichristos, nec nos illos, quia & nos confitemur & illi. Si ergo nec illi nos dicunt, nec nos illos, ergo nec illi à nobis exierunt nec nos ab ipsis. Si ergo non à nobis exiimus, in unitate sumus: si in unitate sumus, qd faciunt in hac ciuitate duo altaria? quid faciunt diuisæ domus, diuisa coniugia? Quid facit cõmunis lectus, & diuisus Christus? admonet nos, uult nos fateri qd uerum est. An ipsi à nobis exierunt, aut nos ab ipsis? Sed absit ut nos ab ipsis,

Antichristi
sunt. Nam si isti
sunt. Quomodo
cognoscit
antichristus?

Dissensio-
nes & schis-
mata anti-
christianorum.

Pfal. 2

ipsis, habemus enim testamentum dominicæ hæreditatis, recitamus, & ibi nos inuenimus: Dabo tibi gentes hæreditatem tuam &c. Si ergo ex nobis exierunt, Antichristi sunt: Si Antichristi sunt, mendaces sunt: Si mendaces sunt, negant Iesum esse Christum. Iterum redimus ad difficultatem questionis. Singulos interroga, confitentur Iesum esse Christum. Coartat nos angustus intellectus in hac epistola. Videtis certe questionem. Hæc questio & nos & ipsos turbat, si non intelligat. Aut nos sumus Antichristi, aut illi sunt Antichristi. Illi nos Antichristos uocant, & dicunt quod exiimus ab eis, nos illos similiter. Sed designauit hæc epistola Antichristos: Quicumque negat quod Iesus non sit Christus, ipse est Antichristus. Iam ergo quaeramus quis neget, & non attendamus ad linguam, sed ad facta. Si enim omnes interrogentur, omnes uno ore confitentur Iesum esse Christum. Quæscat paululum lingua, uitam interroga. Si inueneritis hoc, si ipsa scriptura nobis dixerit quia negatio eorum non tantum lingua fit sed & factis. Certe inuenimus multos Antichristos, qui ore confitentur Christum, & moribus dissentiunt à Christo. Vbi inuenimus hoc in scriptura? Paulum audi apostolum, de talibus cum loqueretur, ait: Confitentur enim se nosse Deum, factis autem negant. Inuenimus & ipsos Antichristos. Quisquis facies negat Christum, Antichristus est. Non audio quid sonet, sed uideo quid uiuat. Opera loquuntur, & uerba requirimus? Quis enim malus non bene uult loqui? Iam ergo fratres, si facta interroganda sunt, non solum multos inuenimus Antichristos foras exiisse, sed multos nondum manifestos quod foras exierint. Quotquot enim habet ecclesia periuros, fraudatores, adulteros, ebriosos, sceneratores, manegones, & omnia quæ numerare non possumus, sed contraria sunt doctrinæ Christi, contraria sunt uerbo Dei. Verbum autem Dei Christus est. Quicquid contrarium est uerbo Dei, in Antichristo est. Antichristus enim contrarius est Christo. Et uultis nosse quæ aperte resistent isti Christo, aliquando eueniat, ut aliquid mali faciant, & incipiant corripi, quia Christum non audent blasphemare, ministros eius blasphemant à quibus corripiuntur. Vnusquisque considerans conscientiam suam, si mundi amator est, mutetur, fiat amator Christi, ne sit Antichristus &c.

Verbis & factis probatur hæreticus.

Titi. 1

Titus enim se nosse Deum, factis autem negant. Inuenimus & ipsos Antichristos. Quisquis facies negat Christum, Antichristus est. Non audio quid sonet, sed uideo quid uiuat. Opera loquuntur, & uerba requirimus? Quis enim malus non bene uult loqui? Iam ergo fratres, si facta interroganda sunt, non solum multos inuenimus Antichristos foras exiisse, sed multos nondum manifestos quod foras exierint. Quotquot enim habet ecclesia periuros, fraudatores, adulteros, ebriosos, sceneratores, manegones, & omnia quæ numerare non possumus, sed contraria sunt doctrinæ Christi, contraria sunt uerbo Dei. Verbum autem Dei Christus est. Quicquid contrarium est uerbo Dei, in Antichristo est. Antichristus enim contrarius est Christo. Et uultis nosse quæ aperte resistent isti Christo, aliquando eueniat, ut aliquid mali faciant, & incipiant corripi, quia Christum non audent blasphemare, ministros eius blasphemant à quibus corripiuntur. Vnusquisque considerans conscientiam suam, si mundi amator est, mutetur, fiat amator Christi, ne sit Antichristus &c.

Multi antichristi non dum manifesti sunt.

Osee secundo: Dicite fratribus uestris populus meus,

meus, & sorori uestræ misericordiam consecuta. Iudicate matrem uestram, iudicata: quoniam ipsa non uxor mea, & ego non uir eius. Auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio uberum suorum: ne forte expoliam eam nudam, & statuam eam secundum diem natiuitatis suæ. Et ponam eam quasi solitudinem, & statuam eam uelut terram inuiam, & interficiam eam siti, & filiorum illius non miserebor: quoniam filij fornicationū sunt, quia fornicata est mater eorum, & cætera.

Zachariæ primo: Et leuaui oculos meos & uidi, & ecce quatuor cornua. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quid sunt hæc? Et dixit ad me: Hæc sunt cornua quæ uentilauerunt Iudæ & Israël & Hierusalem. Et ostendit mihi quatuor fabros. Et dixi: Quid isti ueniunt facere? Qui ait dicens: Hæc sunt cornua quæ uentilauerunt Iudam per singulos uiros, & nemo eorum leuauit caput suum. Et uenerūt isti deterrere ea, ut deiciant cornua gentium, qui leuauerunt cornua super terram Iuda, ut dispergeret eam.

Hieremiæ decimotertio: Hæc fors tua parasy mensuræ tuæ à me dicit dominus: quia oblita es mei & confisa es in mendacio. Vnde & ego nudaui scæmora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua, adulteria tua & hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ. Super colles in agro uidi abominationes tuas. Non mundaberis post me, usquequo adhuc?

Esaïæ quadragessimosecundo: Descēde, sede in puluere uirgo filia Babylon, sede in terra. Non est solū filiæ Chaldæorum, quia ultra non uocaberis mollis & tenera. Tolle molam & mole farinā: Denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, reuela crura, transi

transi flumina. Reuelabitur ignominia tua, et uidebitur opprobrium tuum. Ultionem capiam, & non resistet mihi homo. Redemptor noster dominus exercituum, nomen illius sanctus Israël. Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldaeorum, quia non uocaberis ultra domina regnorum. Iratus sum super populum meum, cōraminaui hæreditatē meam, & dedī eos in manu tua. Non posuisti eis misericordias. Super semen aggrauisti iugū tuum ualde, et dixisti: In sempiternū ero domina. Non posuisti hæc super cor tuū, neq; recordata es nouissimi tui. Et nunc audi hæc delicata, & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: Ego sum et non est præter me amplius. Non se-debo uidua, et ignorabo sterilitatē. Venient tibi duo hæc subito in die una, sterilitas et uiduitas etc.

Hieremiæ quinquagesimoprimo: Ecce ego ad te mōs pestifer ait dominus, qui corrumpis uniuersam terram. Et extēdam manū meam super te, et euoluā te de petris, & dabo te in montē combustionis: et nō tollent de te lapidē in angulū, et lapidē in fundamentū, sed perditus in æternum eris, ait dominus.

Micheæ primo: Principium peccati est filiæ Sion, quia in te inuēta sunt scelera Israël. Propterea dabis emissarios super hæreditatem Gerh, domus mendacij in deceptionem regibus Israël.

Origenes in Matth. Hom. uigesimanona.

Et primum quidem suscipiamus uerbum de abominatione desolationis stantem in loco sancto. Debet enim qui legit diligens esse, & intelligere, ut nō seducatur à desolationis abominatione. Locus igit̃ sanctus intelligibilis est omnis dictio scripturæ diuinæ, quā locuti sunt sancti prophetæ qui fuerūt à seculo, Moyses, & post eū cæteri. Non solū aut̃, sed etiam dictio euangelistarū, uel apostolorum Iesu Christi. In hoc ergo loco sancto omnium scripturarū, tam ueteris testamēti quā noui, Antichri-

Locus sanctus est, facta scriptura.

Antichristus, quod est falsum uerbum, stetit frequenter, per hoc ipsum quod stare uidetur in scripturis diuinis, ostendens se quasi sit Deus, & quasi ipse sit Christus Dei uerbum, & ipse est abominatio desolationis. Est enim frequenter uidere in argumentationibus impijs dogmatum, apud hæreses hanc abominationem desolationis, id est, Antichristum uerbū falsum abominationem desolantem à Deo omnem hominem, qui receperit eam in se abominationē aduersantē ueritati, extollentē se super omne uerbum, quod est extra eū, quod annuntiatum esse uerbū Dei, extollentē se, & super omne quod uniusquisque hominum colere uult, siue uere, siue mendaciter. Nam unumquodque hæresum dogma, non solum ueritati aduersatur, sed etiam cæteris dogmatibus similiter falsis. Et quoniam sic extollitur, ut etiam in templo scripturarum sedeat, per ipsum templum, id est, per ipsas scripturas uolens se ostendere, quoniam ipse uere est Deus uerbū: semper ergo quod diuinas legit scripturas, intelligat eas, maxime quoniam uiderit abominationē desolationis secundum ea quæ diximus, stantem in eo quem exposuimus loco sancto sanctarum scripturarum. Qui autem intellexerit eū, destruet uera traditione, id est, illuminatione aduentus Christi, qui est ueritas, eum uerbū qui in alieno loco sancto stare uidetur: & intelligens talem abominationē desolationis, irritā faciet eā, & eiciet à loco sancto in quo stare uidetur. Maxime autem destruet eum Christus qui loquitur in eo uerū lumen. Iste autem Christus si in aliquo loquatur, uolenti audire & prodificari, non infirmatur, sed omne falsum uerbū, quod est abominatio desolationis stans in loco sancto, & sedens in templo Dei quod est Antichristus, interficiet spiritu oris sui, per eos qui se præbuerint capaces ipsius. Quod uerbū falsum frequenter non stat, sed etiam sedet in templo, quando quasi rationaliter, & bene constructum uidetur. Qui autem uident hanc abominationem desolationis, ita ut possint de ea dicere: Non enim uersutias eius ignoramus, in eo dum legunt intelligentes quæ uera sunt, fugiant falsum, & recedant ubi eos mendacium comprehendere non ualebit. Non autem potest comprehendere mendacium eos qui ex Iudæa litera fugiunt ad spiritualia, & intelligibilia, & sublimes ueritatis montes & cætera.

Hæretici etiam inuicem contrarij sunt.

Eadē leges in hist. eccle. lib. 5 cap. 28.

Uerbū falsum aliquando sedet in ecclesia.

Ezech. uigesimo octauo: Eo quod eleuatū est cor tuum,

DE ANTICHRISTO.

tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedisti, in corde maris, cum sis homo & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei. Ecce sapientior es tu Daniele, omne secretum non est absconditum à te. In sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinē, & acquisisti aurum, & argentum in thesauris tuis, in multitudine sapientiæ tuæ & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, & eleuatum est cor tuum in robore tuo, & cetera.

In eodem capite: In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti, & eieci te de monte sancto Dei, et perdidisti te ô cherub protegens de medio lapidum ignitorum. Et eleuatum est cor tuū in decore tuo. Perdidisti sapientiā tuam in decore tuo, in terra proieci te, ante faciē regum dedi te. In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiatiōis tuæ polluisti sanctificationē tuam. Producam ergo ignem de medio tui qui comedat te, & dabo te in cinerem super terram, in conspectu omnium uidentium te.

Abacuc secundo: Qui dilatauit quasi infernus animam suam, & ipse quasi mors & non adimpletur. Et congregauit ad se omnes gentes, et coaceruauit ad se omnes populos. Nunquid non omnes isti super eū parabolam sumēt, et loquelam ænigmatum eius? Et dicet uæ qui multiplicat nō sua. Viquequo et aggrauat contra se densum lutum? Nunquid non repente consurgent qui mordeant te? et suscitabuntur lacerantes te, et eris in rapinam eis. Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis, propter sanguinē hominis, et iniquitatē terræ ciuitatis, et omnium habitantium in ea, & cæt.

Quia

Quia lapis de pariete clamabit, & lignum quod inter iuncturas ædificiorum est, respondebit: Væ qui ædificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate.

Amos sexto: Detestor ego superbiam Iacob, et domus eius odi, & tradam ciuitatem cum habitatoribus suis. Quod si reliqui fuerint decem uiri in domo una, & ipsi morientur. Et tollet eum propinquus & cõburet eum, ut efferat ossa de domo: & dicet ei qui in penetralibus domus est: Nunquid adhuc est penes te? et respõdebit, finis est. Et dicet ei: Tace & ne recorderis nominis domini. Quia ecce dominus mandauit & percutiet domum maiorem ruinis, & domum minorem scissionibus. Nunquid currere queunt in petrisequi, aut arari potest in bubalis? Quoniam conuertistis in amaritudinem iudicium, & fructum iustitiæ in absinthium, qui lætami in nihili, qui dicitis: Nunquid nõ in fortitudine nostra absumpsimus nobis cornua? Ecce ego suscitabo super uos domus Israël, dicit dominus Deus exercituum, gentem, & conteret uos ab introitu Emath usq; ad torrentem deserti.

Origenes in Matthæum, Homelia trigesima.

Exurgent enim pseudochristi.

Generaliter enim unus est Antichristus, species autem illius Mat. 24
multæ, tanquam si dicamus, mendacium generaliter unum est, Antichri-
secundum differentias autem falsorum dogmatum, inueni- stus unus
tur multa esse mendacia. Si enim mendacium nihil differt a est in gñe.
mendacio. Puta Basilidis, aut Marcionis, aut Valentini, aut
Apellis, aut aliquorum similibus, unum uidetur mendacium.
Si autem secundum diuersa dogmata mentiuntur, multi sunt
qui exurgunt. Hi enim sunt Antichristi, & quicumq; post eos
surrexerint. Sicut autem ueri christi, & unius facti sunt, qui a
seculo fuerunt sancti prophetæ, pronunciantes Christi passio-
nes, & postmodum glorias eius futuras: sic mihi intellige se- christiani.
Ii cundum

cundum unumquemque pseudochristum multos esse falsos prophetas. Non ergo alicuius unius mendacii doctores, sed omnium pseudoprophetae sunt illius Antichristi, cuius falsos sermones praedicant, quasi ueros & docent. Secundum ergo haec quae diximus, qui ecclesiastice docent uerbum, prophetae sunt Christi: Qui autem Marcionis, uel alicuius eorum praedicant uerbum falsum, prophetae sunt Antichristi, eius qui est secundum Marcionem, id est, illius mendacii quod introduxit Marcion, & alij falsi prophetae sunt mendacii illius quod est secundum Basilidem, alij uero illius quod est secundum Apellem. Similiter dices & de praedicatoribus singularum haeresum. Omnia enim persuasoria quae proferuntur ad defensionem Antichristi uerbi, signa sunt illius Antichristi & prodigia, quaecumque suggeruntur a sapientissimo omnium bestiarum terrae serpente, & a magno sensu principe Assyriorum signa sunt magna & prodigia, ut in errorem inducatur, si possibile est etiam electi Exaggerationis autem sermo est, dicens: Si possibile est. Non enim pronunciauit, neque dixit, ut in errorem mittantur etiam electi, sed ostendere uult, quoniam frequenter ualde persuasoria sunt sermones haereticorum, & commouere potentes etiam eos qui sapienter audiunt. Sed praedicante nobis omnia saluatore, neque in solitudinem exeamus, neque qui profitetur Christum in domibus esse credamus. His autem quae diximus, adiiciamus adhuc, quoniam omnis sermo profitens se esse ueritatem, cum non sit ueritas, siue apud gentiles, siue apud Barbaros, aliquo modo Antichristus est, uolens seducere quasi ueritas, & separare ab eo, qui dixit: Ego sum ueritas. Propterea non debemus attendere eis qui dicunt: Ecce hic Christus, non autem ostendunt eum in ecclesia quae plena est fulgore ab oriente, usque ad occidentem, quae plena est lumine uero, quae est columna & firmamentum ueritatis, in qua tota totus est aduentus filij hominis, dicentis omnibus, qui ubique sunt: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus uitae, usque ad consummationem seculi. Et ubicumque fuerit, quod est secundum dispensationem passionis eius, cadaver eius, qui ideo cecidit, ut erigat eos qui ceciderunt, Illic congregabuntur non qualescunque, sed aquilae discipuli. Et inde quoniam non dixit: Ubicumque fuerit cadaver, ibi congregabuntur uultures, aut corui, sed uolens ostendere magnificos, & regales esse omnes, qui in passio-

Signa &
prodigia
Antichristi
sunt quae sunt.

Ois sermo
falsus anti
christi est.
Mar. 13

Matt. 28
Matt. 24

in passionem domini crediderunt, proprie dixit: Vbi fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ.

Hieremiæ nono: Vnusquisq; se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo nō habeat fidutiã: quia omnis frater supplātans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet, & uir fratrem suum deridebit, & ueritatem non loquentur. Docuerūt enim linguam suam loqui mendacium, ut inique agerēt laborauerunt. Habitatio tua in medio doli, in dolo renuerunt scire me dicit dominus.

Hiere. xiiij. Ecce ego implebo omnes habitatores terræ huius, & reges nostri qui sedēt de stirpe David super thronū eius, & sacerdotes & prophetas, & oēs habitatores Hierusalem ebrietate, & dispergam eos uirum à fratre suo, & patres & filios pariter ait dominus. Non parcā & non concedā, neq; miserebor, ut non dispergam eos. Audite & auribus percipite, nolite eleuari, quia dominus locutus est. Date domino Deo uestro gloriam anteq̃ contenebrescat, & anteq̃ offendant pedes uestri ad montes caliginosos, &c.

Ecclesiastici trigesimosecundo: In uia ruinæ ne eas, & non offendes in lapides, nec credaste uia laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum. Et à filijs tuis caue, & à domesticis tuis attende.

Micheæ septimo: Ab ea quæ tecum cubat caue ne credas ei, quia filius contumeliam facit patri, filia surgit aduersum matrē, nurus contra socrū suam, inimici hominis uiri domestici eius.

Hieronymus in Michæam, tomo sexto,
capite septimo:

Omnis uiri caput Christus est, & Christus caput ecclesiæ, huius sæpe inimici sunt, qui putātur in domo eius esse, id est, in ecclesiā, & à capite quidem non recedunt, sed contra suum

Quidā in
ecclesia cō
tra ecclesiā
sentiunt

sentiunt caput, qui absque magistro, & gratia domini, scientiam scripturarum suo iudicio promittentes, inflati sunt, & nihil sciunt, & languent circa quæstiones, & contentiones pugnasque uerborum, qui uere consistentes in domo inimici sunt ueritatis. Scire autem debemus, quod in euangelio prope eadem uerba sunt, quæ nunc legimus in propheta & iuxta contextum illius loci alterum habere sensum, quæ utrum assumpta sint de propheta, an propria autoritate præcepta, nosse dominus est, qui & in prophetis, & in euangelij locutus est. Ait autem illic dominus: Veni diuidere uirum aduersus patrem suum, & filiam contra matrem suam, & nurum aduersus soctum suam, & inimici hominis domestici eius. His itaque edisseritis: si tamen potuimus sensum attingere scripturarum, sanctus refrigera tam intelligens charitatem, & homines in consummatione mundi non esse amatores Dei, sed amatores sui, alijs credentibus amicis, & ducibus, & uxoribus, filioque & filia, & nuru aduersus patrem & matrem, & soctum confurgentibus, & inimici hominis domestici eius, ipse credit in domino, & omnis contemplatio eius est in Deo suo, & quanquam tribulationibus & pressuris mundi prematur, tamen præter eum qui dicit: Nolite timere, ego uici mundum, in nullo fidutiã habens expectat Deum saluatorem suum: & credens in eo, oculosque suos ad eum semper dirigens, sperat se exaudiendum quotiens eum inuocauerit.

Ioan. 16

Esaia xxiiij. Ecce dominus nudabit terram & dissipabit eam, & affliget faciem eius, & disperdet habitatores eius. Et erit sicut populus sic sacerdos, &c. —

Amos tertio: Leo rugiet quis non timebit? dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Auditum facite in ædibus Azoti, & in gubibus terræ Aegypti, & dicite: Congregamini super montes Samariæ, & uidete insanias multas in medio eius, & calumniam patientes in penetralibus eius. Et nescierunt facere reatum dicit dominus, thesaurizantes iniquitatem & rapinas in ædibus suis. Propterea hæc dicit dominus Deus: Tribulabitur & circumietur terra, et detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ, &c.

Esaia

Mat. 10

Inimici hominis domestici eius.

DE ANTICHRISTO.

501

Esaiæ decimotertio : Ululate, quia prope est dies domini, quasi uastitas à domino ueniet, propter hoc omnes manus dissoluentur, & omne cor hominis contabescet & conteretur & cætera. Ecce dies domini ueniet crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorisq; ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores eius conterendos de ea, quoniam stellæ cæli & splendor earum non expandent lumen suum. Obtebratus est sol in circuitu suo, & luna non splendet in lumine suo. Et uisitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum. Et requiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Preciosior erit uir auro, & homo mundo obryzo. Super hoc cælum turbabo, & mouebitur terra de loco suo, propter indignationem domini exercituum, et propter diem iræ furoris eius, &c. Et erit Babylon illa ciuitas gloriosa in regnis inelyta in supbia Chaldæorum subuersa, sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorram. Non habitabit usque in finem, & non fundabitur usque ad generationem & generationem, &c.

Esaiæ decimoquarto : Contriuit dominus baculum impiorum, uirgam dominantium, cædentem populos in indignatione plaga insanabili, subijcientem in furore gentes, & persequentem crudeliter, &c. Detræcta est ad inferos superbia tua, concidit cadauer tuum. Subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt uermes. Quomodo cecidisti de cælo lucifer qui mane oriebaris? Corruisti in terram qui uulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo: In cælum ascendam, supra astra Dei exaltrabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Verumamen-

ad infernum detraheris in profundum lacu. Qui te uiderint, ad te inclinabuntur teq; prospiciēt. Nunquid iste est uir qui conturbauit terrā, qui cōcussit regna, qui posuit orbem desertum, & cætera.

Ioannis Chryso. tomo septimo, in opere imperfecto, in Matthæum, Ho. xxxiiij. ex capite uigesimo.

1. Ioan. 2

Roma. 13

Nouissima
hora iā est.

Filioli iam nouissima hora est. Apostolus autem dicit iam aliquam partem duodecimæ horæ transisse sic: Nunc enim prior est nostra salus, quā cum credidimus. Puta erat unde prima hora. Nostro tempore iam si non est duodecima hora in tegra, sed sine dubio modicū restat. In duodecima hora sum⁹. Vnde putas? quia candor iustitiæ iam recessit de mūdo, & sol radios gratiarum in se colligens reuocauit, & totam terram nigredo iniquitatum, uel mendaciorum, quasi nox fusca cooperuit, nisi quia iam & ipsa duodecima hora finiatur? Vbiq; tenebras uides, & dubitas diem transisse? Prius etenim in ualibus sit obscuritas, die declinante ad occasum. Quando ergo colles uideris obscurari, quis dubitat quin iā nox est? Sic primum in secularibus & laicis christianis incipit præualere obscuritas peccatorum. Nunc autem quando iam uides, quod sacerdotes positos in summo uertice spiritualium dignitatum, qui montes & colles dicuntur, apprehenderit iniquitas tenebrosa, quomodo dubitetur, quia finis est mundi.

Certissimū
signum nouissimi
temporis.

Numeri uigesimoquarto: Robustū quidē est habitaculum tuū, sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cyn, quā diu poteris permanere? Assur enim capiet te.

Amos octauo: Venit finis super populum meum Israēl. Non adijciam ultra ut pertransēam. Et strī debunt cardines tēpli in die illa, dicit dominus Deus. Multi morientur, in omni loco proijcietur silentium. Audite hoc qui cōteritis pauperem, et deficere facitis egenos terræ dicentes: Quādo transibit messis, & uenundabimus merces, & sabbatum, & operiemus frumentum, ut minuamus mēsuram, & augeamus siclū,
& suppo-

& supponam⁹ stateras dolosas: ut possideamus in argento egenos, & pauperes pro calciamentis, & quicquillas frumenti uendamus? Iurauit dñs in superbiã Jacob. Si oblitus fuero usq; in finē omnia opera eorū. Nunquid super isto non cōmouebitur terra, & lugebit oīs habitator eius? Et ascendet quasi fluuius uniuersus, & eijciē & defluet quasi riu⁹ Aegypti. Et erit in die illa dicit dñs, occidit sol in meridie, et tenebre scere faciam terrā in die luminis. Et conuertā festiuitates uestras in luctū, & omnia cātica uestra in plāctum. Et inducā super omne dorsum uestrum sacco, & super omne caput caluitium. Et ponā eam quasi luctum unigeniti, & nouissima eius quasi diē amarum. Et ecce dies ueniunt dicit dñs, et mittam famē in terram, non famem panis neq; sitim aquæ, sed audiendi uerbum domini. Et cōmouebunt à mari usq; ad mare, & ab aquilone usq; ad orientē circuibunt quærentes uerbum domini, & non inuenient, &c.

Chrysofomus tomo primo, in Matthæum, Ho. quadragesima septima, ex cap. decimotertio.

Matthæi decimotertio: Sinite utraq; crescere usq; ad messem, & cætera.

Dominus autē prohibet, ne forte simul cum zizanijs herbã etiã tritici euellāt, qd dicebat, ut bella & effusionē sanguinis phiberet. Nam si trucidarent heretici, absq; fœdere pacis atq; inducijs bellū orbi inferretur. Duobus igitur rationibus prohibuit: Altera quia frumentis parum nocerent: altera, quia nisi sanarentur, extrema supplicia non euaderent. Quare & si puniri eos uultis, & frumentis nequaquam officere, opportunitas temporis congrua expectanda uobis est. Non prohibet autem conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquēdi concidere, uerum interficere ac trucidare.

Hæreticos
dñs occide
re phibet.

Iob decimoquinto: Ostendam tibi audi, quod uidi

li 4 narra

narrabo tibi : Sapientes confitentur , & non abscondunt patres suos. Quibus solis data est terra , & non transibit alienus per eos. Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius : & cū pax sit, ille semper insidias suspicatur . Non credit quod reuerti possit de tenebris ad lucem , circumspectans undiq; gladium. Cum se mouerit ad quærendū panem, nouit quòd paratus sit in manu eius tenebrarum dies. Terrebit eum tribulatio, et angustia uallabit eum sicut regem, qui præparatur ad prælium. Tendit enim aduersus Deum manum suam, & contra omnipotentem roboratus est . Cucurrit aduersus eū erecto collo, & pingui ceruice armatus est . Operuit faciem eius crassitudo , & de lateribus eius ruina dependet. Habitauit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ. Non ditabitur nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terra radicē suam. Non recedet de tenebris . Ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spiritu oris sui ab eo. Non credat frustra errore deceptus , quod aliquo precio redimendus sit . Antequam dies eius impleantur peribit, & manus eius arefcent. Lædetur quasi uinea in primo flore, botrus eius quasi oliua proiciens florē suum. Congregatio enim hypocritæ sterilis, & ignis deuorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt. Concepit dolorem & peperit iniquitatem, & uterus eius præparat dolos.

Idē capite uigesimo: Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit usque ad cælum superbia eius, & caput eius nu-

eius nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur, & qui eum uiderant, dicent: ubi es? Velut somnium auolans non inuenietur, trāfiet sicut uisio nocturna. Oculi qui eum uiderat non uidebit, neq; ultra eum intuebitur locus suus. Filij eius atterētur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum. Ossa eius implebuntur uitijs adolefcētiæ eius, & cum eo in puluere dormient. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondit illud sub lingua sua. Parcer illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo. Panis eius in utero illius, uertetur in fel aspidū intrinsecus. Diuitias quas deuorauit euomet, et de uētre illius extrahet eas Deus. Caput aspidū suget, & occidet eum lingua uiperæ. Non uideat riuulos fluminis torrentis mellis & butyri. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur. Iuxta multitudinem adinventionum suarū, sic & sustinebit: quoniam confringens nudauit pauperis domum, rapuit & non ædificauit eam, nec est satiatus uenter eius, & cum habuerit quæ concupierat, possidere non poterit. Non remansit de cibo eius, & propterea nihil permanebit de bonis eius. Cum satiatu fuerit, artabitur, estuabit, & omnis dolor irruet super eum. Utinam impleatur uenter eius, ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellū suum. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum. Gladius deductus & egrediens de uagina sua, & fulgurans in amaritudine sua. Vadent & ueniēt super eum horribiles, omnes tenebræ absconditæ sunt in oculis eius. Deuorabit eum ignis qui non succēditur, affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, et terra consurget aduersus eum. Aper tum erit germen domus illius, detrahetur in die furo

ris Dei. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas uerborum eius à domino.

Idem capite uigefimosecundo: Nunquid Deo potest cõparari homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ? Quid prodest Deo si iustus fueris, aut quid ei confers si immaculata fuerit uita tua? Nunquid timēs arguet te, & ueniet tecum in iudicium, & non propter malitiam tuam plurimã, & infinitas iniquitates tuas? Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti uestibus. Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem. In fortitudine brachiij tui possidebas terrã, & potentissimus obtinebas eam. Viduas dimisisti uacuas, & lacertos pupilli comminuisti. Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita. Et putabas te tenebras non uisurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri. An cogitas quòd DEVS excelsior cœlo sit, & super stellarum uerticem sublimetur? Et dicis: Quid enim nouit DEVS? Et quasi per caliginẽ iudicat. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. Nūquid semitam seculorum custodire cupis, quam calcauerunt uiri ini qui, qui sublati sunt ante tempus suum, & fluius subuertit fundamentum eorum? Qui dicebant DEO: Recede à nobis, & quasi nihil possit facere omnipotens æstimabant eum, cum ille impleffet domos eorum bonis. Nõne succisa est eiectio eorum, & reliquias eorum deuorauit ignis? Acquiesce igitur ei & habero pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones eius in corde tuo.

Idem capite uigefimoquarto: Ab omnipotẽte non sunt

sunt abscondita tempora, qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos transtulerunt, diripiuerunt greges & pauerunt eos. A finum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem uiduę. Subuerterunt pauperum uiam, & oppresserunt pariter māsueros terrę. Alij quasi onagri in deserto aggreduuntur ad opus suum, uigilantes ad prædam præparant panem liberis. Agrum non suum demetunt, & uineam eius quem oppresserunt uindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est indumētum in frigore, quos imbres montium rigant, & non habentes uelamen amplexantur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos. Et uulgum pauperum spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque uestitu, & esurientibus tulerunt spicas, inter aceros eorum meridiati sunt, & calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt uiros gemere, & anima uulneratorum clamabit, & **DEVS** inulium abire non patitur. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt uias eius, nec reuersi sunt per semitas eius. Mane primo confurgit homicida, interficit egenum & pauperem, per noctem uero erit quasi fur. Oculus adulteri obseruat caliginem dicens, non me uidebit oculus, & operiet uultum suum. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbrā mortis, & sic in tenebris quasi in luce ambulāt. Lewis est super faciē aquę. Maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per uia uinearū. Ad nimiū calorē trāsiet ab aquis niuiū, & usq; ad inferos peccatū illius. Obliuiscat eius misericordia. Dulcedo illius uermes. Non sit in recordatione, sed cōteratur quasi lignū infructuosum

sum. Pau enim sterilem & quæ non parit, & uiduæ bene nõ fecit. Detrahit fortes in fortitudine sua, & cum steterit non credit uitæ suæ. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbia, oculi autem eius sunt in uis illius. Eleuati sunt ad modicum, & nõ subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur, & cætera.

Idem capite uigesimoseptimo: Quæ est enim spes hypocritæ si auare rapiat, & non liberet Deus animam eius? Nūquid Deus audiet clamorem eius cum uenerit super eum angustia? Aut poterit in omnipotente deletari, & inuocare Deum omni tēpore? Docebo uos per manum DEI quæ omnipotens habeat nec abscondam. Ecce uos omnes nostis, & quid sine causa uana loquimini? Hęc pars hominis impij apud Deum & hæreditas uiolentorum quam ab omnipotente suscipiēt. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non saturabuntur pane. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & uiduæ illius non plorabunt. Si comportauerit quasi terram argentum, & sicut lutum præparauerit uestimenta, præparabit quidem, sed iustus uestietur illis, & argentum innocens diuidet, & cætera.

Idem capite quadagesimo: Ecce Behemoth quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet. Fortitudo eius in lumbis eius, & uirtus illius in umbilico uētris eius. Stringit caudam suam quasi cedrum, nerui testiculorum eius perplexi sunt. Ossa eius uelut fistulæ aris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ. Ipse est principium uiarum Dei. Qui fecit eum applicabit gladium eius, huic montes herbas ferunt: Omnes bestię agri ludēt ibi, sub umbra dormit in secreto calami, in locis humi-

mentibus. Protegunt umbræ umbram eius, circumdant eum salices torrentis. Ecce absorbebit fluuium & non mirabitur, & habet fidutiam quòd influat Iordanis in os eius. In oculis eius quasi hamo capiet eū, & sudibus perforabit nares eius. An extrahere poteris Leuiathan homo, & fune ligabis linguam eius? Nunquid pones circulum in naribus eius, aut armilla perforabis maxillam eius? Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Nunquid figet tecum pactum, & accipies eum seruum in sempiternum? Nunquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis? Concident eum amici, diuident illum negotiatores. Nunquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustium piscium capite illius? Pone super eum manum tuam. Memento belli, neque ultra addas loqui. Ecce spes eius frustrabitur eum, et uidentibus cunctis præcipitabitur.

Idem capite quadragesimoprimo: Non quasi crudelis suscitabo eum. Quis enim resistere potest uultui meo, & quis ante dedit mihi ut reddā ei? Omnia quæ sub cœlo sunt mea sunt. Non parcam ei uerbis potentibus, & ad deprecandum compositis. Quis reuelabit faciem indumēti eius, & in medium oris eius quis intrabit? Portas uultus eius quis aperiet? Per gyrum dentium eius formido, corpus eius quasi scuta fusilia, & compactum scamnis se prementibus. Vna uni coniungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius ut palpebræ diluculi. De ore eius lampades eius procedunt sicut tedæ ignis accensæ, de naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ atque feruentis.

tis. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciem eius præcedit egestas. Membra carniū eius cohærentia sibi. Mittet contra eum flumina, & ad locum alium non ferentur. Cor eius indurabitur tanquam lapis, & stringet quasi malleatoris incus. Cum sublatus fuerit timebunt angeli, & territi purgabuntur. Cum apprehenderit eum gladius sustinere non poterit, neque hasta neque torax. Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum æs. Non fugabit eum uir sagittarius, in stipulam ei uersi sunt lapides fundæ. Quasi stipulam estimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. Sub ipso erunt radij solis, & sternet sibi aurum quasi lutum. Feruescere faciet quasi ollam profundū maris, & ponet quasi cum ungueta bulliunt. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem. Non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret. Omne sublime uidet, ipse est rex super omnes filios superbiæ.

Lactantius libro septimo de diuino præmio,
capite decimoquinto.

Propinquante igitur huius seculi termino, humanarum rerum statum commutari necesse est, & in deterius nequitia inualescente prolabi: ut iam nostra hæc tempora, quibus iniquitas & malitia usque ad summū gradum creuit, insanabilis mali comparatione felicia, et propè aurea possint iudicari. Ita etenim iustitia rarefcet, ita impietas & auaritia, & cupiditas. & libido crebrescet: ut si qui tum forte fuerint boni, prædæ sint sceleratis, ac diuentur undiq; ab iniustis: foli autem mali opulenti sint: boni uero in omnibus contumelijs atque in egestate iactentur. Confundetur omne ius, & leges peribunt. Nihil tūc quispiam habebit, nisi aut quæsitum aut defensum male: aucta & uis omnia possidebūt. Non fides in hominibus, nō pax,
non

non humanitas, non pudor, non ueritas erit. Atq; ita neq; securitas, neq; regimen, neq; requies à malis ulla. Omnis enim terra tumultuabitur, fremēt undiq; bella, oēs gētes in armis erunt, & se inuicem oppugnabunt. Ciuitates finitimæ inter se præliabuntur, & prima omnium Aegyptus stultarum superstitutionum luet pœnas, & sanguine uelut flumine operietur. Tum peragrabit gladius orbem metens omnia, & tanquam messem cuncta prosterbens. Cuius uastitatis & cōfusionis hæc erit causa, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed dicam, quia futurū est) tolletur de terra, & imperium in Asiam reuertetur, ac rursus oriens dominabitur, atque occidens seruiet. Nec mirum cuiquam debet uideri, si regnum tanta mole fundatum, ac tam diu per tot & tales uiros auctum, tantis deniq; opibus confirmatum, aliquādo tamē corruet. Nihil est humanis uiribus laboratum, quod non ab humanis æque uiribus destrui possit. Quoniam mortalia sunt opera mortalium. Sic & alia prius regna cum diutius floruisent, nihilominus tamē occiderūt. Nam Aegyptios, & Persas, & Græcos, & Assyrios proditū est regimen habuisse terrarum: quibus omnibus destructis, ad Romanos quoq; rerum summa peruenit. Qui quāto cæteris omnibus regnis antestant, tanto maiore decident lapsu: quia plus habent ponderis ad rumam, quæ sunt cæteris altiora, & cætera.

De persecutione, & fuga Christi

ftianorum tempore Arianoꝝ hereticorum.

Sapientia secundo:

Circumueniamus ergo iustum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinae nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, et filiū Dei se nominat. Factus est nobis in traductionē cogitationū nostrarū. Grauis est nobis etiā ad uidendū, quoniā dissimilis est alijs uita illius, & immutatæ sunt uix eius. Tanq̄ nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à uis nostris tanquam ab im-

mundi-

mundicijs, & præfert nouissima iustorum, & gloria-
tur patrem se habere Deum. Videamus ergo si ser-
mones illius ueri sint, & tentemus quæ uentura sunt
illi, & sciemus quæ erunt nouissima illius. Si enim est
uerus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de
manibus contrariorum. Contumelia & tormento in-
terrogemus eum, ut sciamus reuerentiam eius, & pro-
bemus patientiam illius. Morte turpissima conde-
mnemus eum. Erit enim ei respectus ex sermonibus
illius. Hæc cogitauerunt & errauerunt, excæcavit em̄
illos malitia eorum, & cætera.

Threnorum quarto: Non crediderunt reges terræ
& uniuersi habitatores orbis, quoniam ingreditur
hostis & inimicus per portas Hierusalē. Propter pec-
cata prophetarum eius, & iniquitates sacerdotū eius,
qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum.

In eodem capite: Appropinquauit finis noster, cō-
pleti sunt dies nostri, quia uenit finis noster. Velocio-
res fuerūt persecutores nostri aquilis cœli, super mon-
tes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

Esaiæ quinquagesimoprimo: Audite me qui scitis
iustum, populus meus lex mea in corde eorum. Noli-
te timere opprobrium hominum, & blasphemiam eo-
rum ne metuatis. Ego ego ipse cōsolabor uos, quis tu
ut timeas ab homine mortali, & à filio hominis, qui
quasi fœnū ita arefcet, & oblitus es dñi factoris tui?

Ezechielis tricesimotertio: Unus erat Abraham,
& hæreditate possedit terram, nos autē multi sumus,
nobis data est terra in possessionem. Iccirco dices ad
eos: Hæc dicit dominus Deus: Qui in sanguine come-
ditis, & oculos uestros leuatis ad immūdicias uestras,
& sanguinem funditis, nunquid terram hæreditate
possi-

possidebitis? Stetistis in gladijs uestris, fecistis abomi-
nationes, & unusquisque uxorem proximi polluit, &
terram hæreditate possidebitis?

Hieremiæ decimo octauo: Venite cogitemus con-
tra Hieremiam cogitationes. Non enim peribit lex à
sacerdote, neq; consilium à sapiente, nec sermo à pro-
pheta. Venite & percutiemus eum lingua, & non at-
tendamus ad uniuersos sermones eius. Attende domi-
ne ad me, & audi uocem aduersariorum meorū. Nun-
quid reddetur pro bono malū, quia foderunt foueam
animæ meæ? & cætera.

Hieremiæ uigesimo sexto: Ego autem, ecce in ma-
nibus uestris sum, facite mihi quod bonum & rectum
est in oculis uestris. Veruntamen scitote & cognosci-
te, quia si occideritis me, sanguinem innocentem tra-
detis contra uosmetipsos, & contra ciuitatem istam
& habitatores eius.

Hieremiæ decimo seprimo: Ecce ipsi dicunt ad me:
Vbi est uerbum domini? Veniat. Et ego non sum tur-
batus te pastorem sequens, & diem hominis non de-
sideraui, tu scis. Quod egressum est de labijs meis, re-
ctum in cōspectu tuo fuit. Non sis tu mihi formidini,
spes mea tu in die afflictionis. Confundantur qui me
prosequuntur, & non confundar ego, & cætera.

Ezechielis septimo: Fac conclusionem, quoniam
terra plena est iudicio sanguinum, & ciuitas plena ini-
quitate. Et adducam pessimos de gentibus, & posside-
bunt domos eorum. Et quiescere faciam superbiā po-
tentium, & possidebunt sanctuaria eorum.

Ezechielis undecimo: Plurimos occidistis in urbe
hac, & implestis uias eius interfectis, propterea hæc
dicit dominus Deus Israël, & cætera.

Ezechielis uigefimotertio: Principes eius in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & perdendas animas, & auare sectando lucra, & cætera.

Ezechielis tricesimosexto: Iuxta immunditiam menstruata facta est uia eorum coram me, & effudi indignationem meam super eos pro sanguine quem fuderunt super terram.

Idem capite tricesimooctauo: Gladius uniuscuiusque in fratrem suum dirigetur. Et iudicabo eum peste & sanguine, & imbre uehementi, & lapidibus imensis, & cætera.

Micheæ secundo: Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus uestris. In luce matutina faciunt illud, quoniam cõtra dominum est manus eorum. Et concupierunt agros, & uiolenter tulerunt, & rapuerunt domos, & calumniabantur uirum & domos eius, uirum & hæreditatem eius. Idcirco hæc dicit dominus: Ecce ego cogito super familiã istam malum, unde nõ auferetis colla uestra, & ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est. In die illa sumetur super uos parabola, & cantabitur canticũ cum suauitate dicentium: Depopulatione uastati sumus. Pars populi mei commutata est, & cætera.

Hieremię quinquagesimoprimo: Fugite de medio Babylonis, ut saluet unusquisque animam suam.

Ezechielis uigefimosecundo: Ecce complosi manus meas super auaritiam tuam, quam fecisti, & super sanguinem qui effusus est in medio tui. Nunquid sustinebit cor tuum, aut præualebunt manus tuæ in diebus quos ego faciam tibi, & cætera.

Coniuratio Prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens,

rugiens, capiēsq̄ue prædam animas deuorauerunt, opes & prædam acceperunt, uiduas eius multiplicauerunt in medio illius. Sacerdotes eius cōtempserunt legem meam, & polluerūt sanctuaria mea. Inter sanctuaria mea. Inter sanctum & prophanum non habuerunt distantiam, inter pollutum & mundum non intellexerunt, & à sabbatis meis non auerterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum. Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas & auare sectando lucra, & cætera.

Ex historia ecclesiastica, quam Tripartitam uocant, libro quinto, capite primo.

Theodoretus.

Breuī autē tēpore elapso, cū uita functus esset Occidētis Imperator Cōstans, Constantiū fautores Arii cōpulerunt, Athanasium illi in memoriā reuocantes, quasi ipse fuisset, qui ei fratrem fecerit inimicū, ita penē ut disruptis nature uinculis usq̄ ad bella descēderent. His incitationibus Constantius motus, nō solum expelli, sed etiā perimi sacratissimū Athanasium imperauit. Et mittens quendā Sebastianū ducem, cū maxima militari manu, uelut erroneū iussit interimi. Quomodo autē & ille cū exercitu uenerit, & iste diffugerit, ipse q̄ passus, & mirabiliter liberat⁹ est, meli⁹ enarrabit. Nā in Apologia sue fugę sic ait:

Veruntamen exquirāt modum etiam discessionis, & cognoscant à suis. Erant enim Ariani cum militibus concurrētes, ut eos accenderent, & ignorantibus nos ostenderent, & licet sine ulla compassione sint, uel audientes tamen confusi quiescant. Erat itaq̄ iam nox, & aliqui populorum ad uigilias uenerāt, expectabatur futura die collectio. Dux autem repente astitit, cum militibus plusquam quinquies milibus, habētibus scilicet arma, & gladios enudatos, arcus, sagittas, & uectes: & ecclesiam quidem ipse circumdedit, statuens milites sibi met cohærentes, ut nullus posset egrediētium de ecclesia eorum manus euadere. Ego uero irrationabile iudicans, in tanta confusione populū relinquere, & non magis ante illos pericula sustinere,

Sicuti ueritas respondens in sede præcepi, ut diaconus Psalmum legeret, populi patoris. responderent. Quoniam in seculum misericordia eius, & sic omnes in domos suas abirent. Sed duce postea ingrediente, & militibus sacrarium circulantibus, ut nos capere possent, clerici quidem qui sunt inuenti simul & populi clamabāt, poscentes ut & nos discederemus unā cum populo. Ego uero magis ē diuerso dicebā, nō nos discedere, nisi omnes sigillatim prius exirent. Surgēs itaq; oratione facta, sic præcepi uniuersos abscedere, melius esse dicēs, me periculo subiacere, quā in quem quam eorum excipere læsionem. Egre dientibus igitur plurimis, & reliquis subsequētib; quidam monachi qui ibi nobiscum fuerant, & aliqui clericorum ascendentes traxerunt nos, & ita testis est ipsa ueritas. Militibus alijs sacrariū circumdantibus, alijs per Ecclesiam discurrentibus, per medium eorum domino iter dante atq; custodiēte, pericula cuncta transiimus, Deum magnifice glorificantes, quoniam neq; populum nec tradidimus, sed etiam ut saluaretur actum est, & manus quærentium nos effugere præualuimus.

Socrates.

Quæ etiam Gregorius eodem tempore in Alexandria gesserit ipsius Athanasij qui hæc passus est uoce narremus. In libro enim quem de fuga sua scripsit hæc ait: Igitur in Alexandria surrexerunt denuo nos quærentes occidere. Et facta sunt nouissima peiora prioribus. Repente namq; milites circūdantes ecclesiam, pro orationibus prælia celebrabāt. Ingrediēte namq; quadragesima Georgius ex Capadocia ab eis missus, auxit mala, quæ illorum calliditate didicerat. Post septimanam itaq; paschæ, uirgines mittebantur in carcerem. Episcopi uincti a militibus ducebantur, orphanorum & uiduarum domus diripiebantur, & inuisiones in domibus agebantur, & noctu Christiani deponebantur, ob signabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula sustinebant. Hæc quidem pessima, sed grauiora postea sunt præsumpta. Septimana em̄ quæ fuit post sanctam pentecosten, populus ieiunās est egressus ad cœmiterium orationis causa, eo quod omnes cōmunionem Georgij declinarent. Sed hoc cognoscens ille nequissimus, ipse concitauit Sebastianū Ducem Manichæum, qui cum multitudine militum arma, gladios euaginos, arcus, sagittasq; ferentium facto impetu in ipso die dominico super populum

Nota modum persecutionis Christianorum aduersus Christianos.

pulum irruit, & paucos orantes inuenit (cum iam plurimi discessissent) talia gessit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio nanque factō statuens uirgines secus ignem, cogebat eas, ut se profiterentur Arianas. Cumq; eas cerneret esse uictrices, & de igne nullo modo cogitare, sic earum uultus lacerauit, ut uix agnosci post tempora potuerint. Tenēs autem & quadraginta uiros tormento nouiore discerpfit. Sectis nanque de palma uirgis, & habentibus suos aculeos eorū dorsa ita uerberibus lacerauit, ut quidā eorū sæpius à medicis incisi sunt propter spinas, quæ eorū dorsibus inhærebant, alij uero dum non ferrent tormēta, mortui sint. Eos autē qui uiuere potuerunt, & quandam uirginem in exilium deportauit in maximam Stasim. Corpora uero mortuorum primo quidem reddi non est passus, sed celauit, insepulta relinquēs ea, ut quasi tanta crudelitas latere uideretur. Hoc autem agunt, qui mentis errore desipiunt. Nam cum parentes mortuorum gauderent equidē propter confessionem, flerent autem propter corpora defunctorum, maiora eorum impietatis indicia personabant. Post hæc autē ex Aegypto atq; Libyis in exilium deportauerūt Episcopos, Ammonium, Muuum, Gauium, & cæteros: & sic eos acerbissime per itinera pepulerunt, ut quidam eorum in ipsi itineribus, alij uero per exilia morerentur. Occiderunt autē Episcopos plusquam triginta, habentes studiū secundum Achab, ut si possent, amputarent penitus ueritatem.

Noua tormentorum genera ab Arianis inueniuntur

Gaudij parentum in persecutione filiorū.

Theodoretus.

Super hæc igitur Athanasius etiam cōsolatorios libros uirginibus illis scripsit, quæ crudelissimas pertulerūt passiones, dicens inter hæc: Propterea nemo uestrum sit tristis, licet & sepulturā uobis denegēt impij, & prohibeāt uos efferi. Nā usq; ad hoc nequitia peruenit Arianorū, ut portas clauderēt, & circa sepulturæ loca ueluti dæmones residerēt, ne quis sepeliretur fidelium dilectorū. Hæc ergo & his similia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autē Athanasius nullū locum munitū cautelæ suæ putabat, cum utiq; aut uiuū eū deduci, aut mortuū decollari, & caput eius Imperator sibi iussisset afferri. Pro qua re præmiū maximum cōpromisit huiusmodi aliquid nūtiāti.

Sepultura Christianis ab hereticis denegatur.

Sapientiæ decimo octauo: Absconse em̄ sacrificabāt iusti pueri bonorum, & iustitiæ legem in cōcordiam

disposuerunt, similiter & bona & mala recepturos iustos, patri omnium decantantes laudes.

Iob duodecimo: Deridetur enim iusti simplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum. Abundant tabernacula prædonum, & audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorum, & cætera.

Esaïæ octauo: Omnia quæ loquitur populus iste coniuratio est, & timorem eius ne timeatis neque paueatis. Dominum exercituum ipsum sanctificate, & ipse pauor uester, & ipse terror uester, & erit uobis in sanctificationem, in lapidem autem offensionis, & in petram scandali duabus domibus Israël, & in laqueum & in ruinam habitantibus Hierusalem.

Hieremiæ undecimo: Tu autem domine demonstrasti mihi & cognoui, tu ostendisti mihi studia eorum, & ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad uictimam.

Tertullianus in Apologetico, capite xxxvij.

Sed absit ut aut igni humano uindictetur diuina secta, aut doleat pati in quo probatur, & cætera. Si non apud istam disciplinam magis occidi liceret quàm occidere.

Idem in Apologetico aduersus gentes, cap. primo.

Omne malum aut timore aut pudore natura perfudit. Denique; malefici gestiunt latere, deuitant apparere, trepidant deprehensi, negant accusati, ne torti quidem facile aut semper consentitur: certe condemnati moerent, dinumerant in semetipso mentis malæ impetus, uel fato uel astris imputant: nolunt enim suum esse, quia malum agnoscut. Christianis uero quid simile? Neminem pudet, neminem poenitet, nisi plane retro non fuisse. Si denotatur, gloriatur: si accusatur, non defendit: Interrogatus uel ultro confitet: damnatus gratias agit. Quid hoc mali est, quod naturam mali non habet, timorem, pudorem, tergiuersationem, poenitentiam, deplorationem? Quid hoc mali est, cuius reus gaudet, cuius accusatio uotum est, & poenitentia fe-

na felicitas: Non potes demētiam dicere, qui reuinceris igno-
rare. Si certum est denique nos nocentissimos esse, cur à uo-
bis ipsi aliter tractamur, quàm patres nostri, id est, cæteri no-
centes: cum eiusdem noxæ eadem tractatio deberet proueni-
re? Quodcunque dicimur cum alij dicuntur, & proprio ore, et
mercenaria aduocatione utuntur ad innocētiae suæ commen-
dationem: respondendi, altercandi facultas patet: quādo non
liceat indefensos & inauditos omnino damnari. Sed Christia-
nis solis nihil permittit loqui, quod causam purget, quod ue-
ritatem defendat, quod iudicem nō faciat iniustum. Sed illud
solum expectatur, quod odio publico necessarium est, confes-
sio nominis, non excommunicatio criminis.

Ex capite secundo: Atqui inuenimus inquisitionem quo-
que in nos prohibitam. Plinius enim Secundus, cum prouin-
ciam regeret, damnatis quibusdam Christianis, quibusdā gra-
du pulsus, ipsa tamen multitudine perturbatus quid de cætero
ageret consuluit tunc Traianum Imperatorem: allegans præ-
ter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud se de sacris eo-
rum comperisse, quàm cæcus antelucanos ad canendum Chri-
sto & Deo, & ad conferendam disciplinam: homicidium, adul-
terium, fraudem, perfidiam, & cætera scelera prohibētes. Tūc
Traianus rescripsit, hoc genus inquirendos quidem non esse,
oblato uero puniri oportere. O sententiam necessitate con-
fusam: negat inquirendos ut innocentes, & mandat puniri ut
nocentes. Parcit & sæuit: dissimulat & animaduertit. Quid tei
psum censura circumuenis? Si damnas, cur non & inquiris? Si
non inquiris, cur non & absoluis?

Idem capite septimo: Dicimur sceleratissimi de sacramento
infanticidij, & pabulo Iudæ, & post conuiuium incestio, qđ euer-
sores luminū, canes, leones scilicet, tenebræ, & libidinum im-
piarum inuerecundiā procurent. Dicimur tamen semper, nec
uos qđ tandiu dicimur eruire curatis. Ergo aut eruite si credi-
tis: aut nolite credere, qui nō eruistis. De uestra nobis dissimu-
latione præscribit non esse, qđ nec ipsi audetis eruire. Longe
aliud munus carnificij in Christianos imperatis, & cætera. Cū
odio sui cœpit ueritas, simul atq; apparuit inimica esse, &c.

In historia Tripartita, libro sexto, capite xxij.

Pars libri Athanasij de satisfactione fugæ.

Verum Athanasius librum de satisfactione fugæ olim à se conscriptum, tunc eis presentibus legit, cuius partes utiles, & quæ profint hic intexens, totum librum multorum uersuum quærere, & legere studiosos admonet. Ait enim: Ecce huiusmodi sunt præsumptiones impiorum hæc agentes, nec erubescentes. In quibus primum contra nos mala sunt machinati, hæctenus accusant quod manus eorum paratas ad necem declinare potuerimus, et amarissime potius ingerunt, quod nos penitus extinguere nequiverunt, & improperant timoris causam: ignorantes, quod dum hoc submurmurant, in seipos magis retorquent culpam. Nam si fugere malum est, persequi multò deterius. Hic quidem ne moriatur, absconditur: hic autem persequitur, ut occidat. Et ut fugiatur quidem scriptum est, qui autem quærit occidere, præuaricat legem, & magis ipse fugiendi præbet occasionem. Si ergo fugam improperat persequentes, pudeat eos potius sui ipsorum. Quiescant insidiari, & quiescunt cōtinuo fugientes. Sed à malitia non desinunt sua, & comprehendere omni uirtute festinant, scientes quia fuga persecutionem patientium, indicium est maximum persequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquādo, sed magis ferocem simul & calidum.

Persecutio
quantum
malū est.

1. Reg. 22. **O**mnis enim qui gemebat & uexabatur à Saul, fugiebat & ueniebat ad Dauid. Sed isti propterea eos qui absconsi sunt, interimere student, ne ipsorum malitiam uideatur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fuga manifestior est, tanto amplius eorum insidijs neces exiliaq; cōmissa omnibus sunt aperta. Nam siue perimant, mors contra eos semper exclaimat: siue rursus exilia minentur, unde quaq; ipsi cōtra se mali memoriam destinare noscuntur. Et si quidem sanā haberent mentem, uiderent semetipfos in his esse constrictos, seq; in concilijs suis offendere. Sed quoniā mentem amiserunt, propterea persecutione decipiuntur, & quærentes occidere, suam non contemplantur impietatem. Nam si derogant eis qui fugiunt quærentes occidere, quid faciant cum uident Iacob fugientem Esau fratrem suum, & Moysem in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfaciēt fugienti Dauid Saul, qui in domū misit ut interimeret eum, dum absconsus esset in spelunca, & mutasset uultum suum, donec declinaret ab Abimelech: ob quam causam inimicorū euasit insidias.

Hæretico-
rū impie-
tas quomo-
do manife-
statur.

Gene. 27

Exodi 2

1. Reg. 21

gentem Esau fratrem suum, & Moysem in Madian descendisse propter Pharaonis timorem? Quomodo satisfaciēt fugienti Dauid Saul, qui in domū misit ut interimeret eum, dum absconsus esset in spelunca, & mutasset uultum suum, donec declinaret ab Abimelech: ob quam causam inimicorū euasit insidias.

fidias. Quid dicant isti, qui omnia proferunt temere, uidentes maximum Heliam in oratione quidem mortuum suscitasse, & tamen absconsum propter Achab, & fugisse propter insidias Hiezabel? Tunc etiam quæsitii filij prophetarum cælati sunt latentes in speluncis apud Abdiam. Sed si hæc tanquam uetera non legerunt, saltem memoriam habeant euangeliorum. Nam & discipuli propter metum Iudæorum, recesserunt cælantes semetipsos. Et Paulus in Damasco, à principe gentis quæsitus, de muro in sporta demissus est, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de sanctis uiris scriptura dicente, quam putas excusationem suæ peulantiæ poterit inuenire? Siue ergo timorem improperent, contra semetipsos tanquã uæfani loquuntur, siue contra uoluntatem Dei hoc dicant fieri, scripturarum diuinarum uidentur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit, ut deputarentur etiam ciuitates ad fugam, ut hi qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari possent. In nouissimo uero tempore seculorũ ueniens, quod Moyfi loquutum est, patris uerbum, rursus hoc dedit mandatum, dicens: Cum persecuti uos fuerint in ciuitate hac fugite in aliam. Et post pauca dixit: Cum ergo uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est per Danielẽ prophetam stantem in loco sancto, qui legit, intelligat: tũc qui in Iudæa sunt, fugiant in montana: qui in tecto est, non descēdat aliquid tollere de domo sua: qui in agro, nõ reuertatur ad tollere uestes suas. Hæc enim scientes sancti huiusmodi habuerũt conuersationis modũ. Quæ em̄ nunc præcepit dominus, hæc etiam ante incarnatam sui præsentiam in sanctis locutus est. Et hic est hominum terminus ad perfectionem ducens, ut qd Deus iubet, hoc faciant. Propterea & ipsum uerbũ prop̄ nos humanatum, cum quæreretur (sicuti nosipsi) abscondi dignatum est: & iterum cum persecutionẽ pateretur, fugit, & insidias declinauit. Decebat enim cum sicuti famem & sitim, ita etiam hoc pati, & hoc modo seipsum ostendere humanatum. Ab initio siquidem mox ut homo factus est, cum esset paruulus ipse per angelũ mandauit Ioseph, surgens sume puerũ & matrẽ eius, & fuge in Aegyptũ. Futurum est enim ut Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoq; Herode, uidetur propter Archelaum filiũ eius in Nazareth fugisse, qñ iam etiam Deum seipsum ostendebat, & manum aridam restituerat sa-

3. Reg. 17

3. Reg. 18

Ioan. 20

Acto. 9

Nume. 35

Iosuc. 20

Mat. 10

Mat. 24

Perfectio

hominis in

q̄ consistit.

Ioã. 8. & 12

Mat. 2

Matt. 12

nam: & pharisei quidem egredientes concilium fecerunt aduersus eum, ut eum occideret. Iesus autem sciens, discessit inde. Nam & quando Lazarum suscitauit à mortuis, ab illo, inquit, die cogitauerunt, ut occiderent eum. Iesus ergo iam non palam ambulabat inter Iudæos, sed abiit inde in regionem iuxta desertum. Deinde saluatore dicente: Antequam Abraham fieret, ego sum. Iudæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent super eum. Iesus autem abscondus est, & exiit de templo.

Ioan. 11

Ioan. 8

Lucæ. 4

Hæretici
non sunt
cōburēdi.

Matt. 14

Et transiens per medium illorum ibat, & ita discessit. Putas hæc uidentes, magis autem audientes, cum non uideant quō secundum quod scriptum est, non debeant igne comburi, quā contraria his, quæ dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Ioannes martyrium sustinuit, eiusque corpus sepeliere discipuli, audiens Iesus, discessit inde in nauem, ad deserti locum seorsum. Dominus itaque hæc faciens, ita dicebat. Sed utinam isti uel sic erubescerent, & usque ad homines suam petulantiam declararent, & non magis ac magis infames uiderentur etiam ipsum arguere saluatorem, contra eum utique blasphemias meditantes. Sed neque uesanorum quicquā eos poterit sustinere, cum arguantur, ne euangelia quidem ipsa nosse. Est enim occasio nostræ discessionis, & fugæ rationabilis atque uera, quam in saluatore quidem euangelista posita memorarunt. Nos autem etiam in sanctis uiris oportet talia cogitare. Nam ea quæ de saluatore humano modo conscripta sunt, eadem cōmuniter humano generi deputantur. Quæ nostra sunt ille suscepit, & passiones nostræ infirmitatis ostendit. Quod Ioannes ita conscripsit: Quærebant ergo eum tenere, & nullus misit in eum manus, quia nondum uenerat hora eius. Nam antequam hæc ueniret, dicebat ipse matri: Nondum uenit hora mea. Et eis qui fratres eius appellabatur ait: Meum tempus nondum uenit. Rursus autem tempore passionis discipulis dicebat: Dormite iam & requiescite. Ecce enim appropinquauit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque antequam ueniret tempus, teneri se passus est: neque cum uenisset tempus, abscondus est, sed etiam semetipsum tradidit aduersariis. Sic & beati martyres in persecutiōibus temporalibus custodiebant semetipsos, & dum quærentur per latibula fugiebant, cum uero inuenirentur, martyrio se subdebant. Hæc de Athanasio retulisse sufficiat.

Eadē eccle
sia nūc pa
titur, quæ
& tunc pas
sa est.

Deutero

Deuteronomij tricesimo secundo: Laudate gentes populum eius: quia sanguinem sanctorum suorum ulciscetur. Et uindictam retribuet in hostes eorum, & propitius erit terræ populi sui.

Ecclesiastici tricesimo sexto: Contere caput principum & inimicorum dicentium: non est alius præter nos.

Esaie quinquagesimo nono: Et facta est ueritas in obliuione, & qui recessit à malo, prædæ patuit.

Ezechielis tricesimo quarto: Et liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam, & cætera.

Amos quinto: Idcirco pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domus quadro lapide ædificabitis & non habitabitis in eis.

Micheæ tertio: Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalém in iniquitate. Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in mercede docebant.

Idem capite septimo: Perijt sanctus de terra, & rectus in hominibus non est. Omnes in sanguine insidiantur, uir fratrem suum ad mortem uenatur, malum manuum suarum dicunt bonum. Princeps postulat, & iudex in reddendo est. Et magnus locutus est desiderium animæ suæ, & conturbauerunt eam. Qui opprimus in eis est quasi paliurus, & qui rectus quasi spina de sepe.

Ozeæ quarto: Non est enim ueritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hæc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea, & cæte. Nocte tacere feci matrem tuam.

Conticuit populus meus, eo qđ nō habuerit scientiā.

Primo Machab. sexto: Sunt uerba regis Antiochi. Et dixi in corde meo: In quantam tribulationem deueni, & in quos fluctus tristitiæ in qua nunc sum qui iocūdus erā, & dilectus in potestate mea? Nunc uero reminiscor malorum quæ feci in Hierusalem, unde et abstuli omnia spolia aurea & argentea quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Iudæam sine causā. Cognoui ergo, quia propterea inuenerūt me mala ista: & ecce pereō tristitia magna in terra aliena.

Ecclesiastici xxvij. Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum, dolor autem consumet eos anteq̄ moriant. Ira & furor utraq; execrabilia sunt, & uir peccator continens erit illorum.

De persecutione & tribulatione Christianorum, qui Chrysofotomo fauebant.

In eadem Hist. lib. decimo, capite uigesimo.

Trāfactis itaq; diebus paucis, Arsadius Constantinopoleos ordinat episcopus, Nectarius frater, ualde longæuus, & plus quam octoginta annos habens, qui mansuetissime admodum regebat episcopatum. Cuius opinioni derogauit postea, quod cum Ioannis fautoribus agebatur. Nam cum Arsadius communicare nollent, nec orationem habere communem, sed (sicuti dictum est) seorsum & per loca secreta ultima ciuitatis, sacra celebrarent, hæc ille renuntiauit Imperatori. Cumq; iussisset ut eos manu militari turbaret, lapidibus atq; fustibus populū conuertit in fugam. Nobiliores autem & magis propensos in amorem Ioannis coniecit in carcerem. Porro milites (ut fieri solet) accepta licentia, prædam circa mulierum ornamenta faciēbāt, zonas aureas, dextralia, monilia, lauatoria, anulos, diademata, & cum ipsis auribus earū auferētes in aures. Ob quā rem turba maxima, & gemitus in ciuitate prouenit. Nec sic tū illi affectum deposuere Ioannis. Verum publice plurimi cōuenire, nec in platea, nec in balneo præsumebant. Quibusdā etiā erat domi quoq; manere periculosum, ita ut ciuitatem declinarent.

narent. Multi siquidē uiri, plurimæq; mulieres nobili genere procreata, uirginitate, atq; uirtute uitæ laudabiles, fugerēt.

Neemię nono: Nunc itaq; Deus noster magne, fortis & terribilis, custodiēs pactum & misericordiam, ne auertas à facie tua omnem laborem qui inuenit nos, reges nostros, principes nostros, & sacerdotes nostros, & prophetas nostros, & patres nostros, & oēm populum tuum à diebus regis Assur usque in diem hanc. Et tu iustus es in omnibus quæ uenerunt super nos, quia ueritatē fecisti nobis, nos autem impie egimus, reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, & patres nostri nō fecerunt legē tuā, & non attendērūt mādata tua, & testimonia tua, q̄ testificatus es in eis. Et ipsi in regnis suis bonis, et in bonitate tua multa quam dederas eis, & in terra latissima pingui, quā tradideras in conspectu eorum non seruierunt tibi, nec reuersi sunt à studijs suis pessimis. Ecce nos ipsi hodie serui sumus, & terra quam dedisti patribus nostris ut comederent panem eius, & quæ bona sunt eius, & nos ipsi serui sumus in ea. Et fruges eius multiplicant regibus quos posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur, & iumentis secundum uoluntatem suam, & in tribulatione magna sumus. Super oībus ergo his nos ipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant principes nostri, & sacerdotes nostri.

Ecclesiastici trigésimosexto: Miserere nostri Deus omnium, & respice nos, & ostende nobis lucem misericordiarum tuarum, & immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, ut enarrent magnalia tua. Alleeua manum tuam super gentes alienas, ut uideāt poten-

potentiam tuam. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis, ut cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est Deus præter te domine. Innotua signa & immuta mirabilia. Glorifica manum & brachium dextrum. Excita furorem, & effunde iram. Extolle aduersarium, & afflige inimicum. Festina tempus, & memento finis, ut enarrent mirabilia tua. In ira flammæ deuoretur qui saluatur, & qui pessimant plebem tuam, inueniant perditionem. Contere caput principum, & inimicorum dentium, non est aliud præter nos. Congrega omnes tribus Iacob, & cognoscant quia non est Deus nisi tu, ut enarrent magnalia tua, & hæreditabis illos sicut ab initio.

Esaiæ uigesimo sexto: Domine dabis pacem nobis, omnia enim opera nostra operatus es nobis. Domine Deus noster, domini possederunt nos absque te, tantum in te recordemur nominis tui.

Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis & cætera.

In eadem Historia libro undecimo capite trigesimo tertio.

Bella & persecutiões christianis profunt. Nam & bella huiusmodi dominus futura, & ecclesiæ uictoriam prædicauit. Nos tamen ipsæ quoque res edocent, quod magis nobis utilia sunt bella, quam pax, quia pax delicatos nos facit, remissos, & timidos. Porro bellum & mentem acuit, & præsentia quasi transeuntia contemnerè persuadet, & cætera.

SEQVVN-

SEQ VVN = 527

TVR HIC QVAEDAM SELECTA

ex Libro diui Augustini de Essentia diuinitatis pro intellectu obscurorum quorundam locorum Bibliorum, præsertim prophetarum utilissima.

¶ Augustinus libro de Essentia diuinitatis.

OMNIPOTENS Deus pater & filius, & spiritus sanctus, unus atq; trinus, unus uidelicet in natura, trinus uero extat in personis, solus inuisibilis, solus immensus atq; incomprehensibilis, solus incircumscriptus, solus immutabilis, incorporeus, & immortalis: ubique præsens, sed latens: ubique totus, sed immensus.

Inuisibilis est, quia in essentia sua uideri omnino non potest, **Deus inuisibilis.** Apostolo attestante qui ait: *Quem nullus hominum uidit.* Et in euangelio: *Deum nemo uidit unquam.*

Incorporeus est quia nullis membrorum liniamentis compositus, siue compactus existit: Sicut ueritas in euangelio ait: **Incorporeus.** Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate adorare oportet.

Immensus est, quia quantitas eius, uel qualitas à nullo ex creaturis metiri potest. **Immensus**

Incircumscriptus est, quia circumscribi nullo modo potest.

Illocalis, quia à loco ad locum alium nequaquam transit. **Incircumscriptus.**

Immutabilis est, quia mutari omnino ab eo quod est non potest, ipso dicente per Malachiam prophetam: *Ego dominus & non mutor.* Ideo autem Deus immutabilis dicitur, quia in natura eius, ira, furor, poenitentia, obliuio, recordatio, & alia his similia nullo modo accidunt. **Illocalis.**

Immortalis quia mori nullo modo potest. Vbi cunq; autem sacra scriptura sparsim per diuinos libros, motus in Deum animæ, seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, & alia his similia, non carnaliter iuxta historiã à recte intelligentibus sentiẽda sunt, sicut à iudeis & plerisque hereticis carnaliter **Immutabilis.** **Immortalis.**

carnaliter sapientibus, qui Deum corporalem ac localem opinantur, sed spiritualiter omnia de eo intelligenda & cofitenda sunt. Si quis autem in Deum humana membra, seu motus animæ more humano inesse credit, proculdubio in corde suo idola fabricat.

Caput Dei Igitur ut dictum est figuratiter in Deo caput cum legimus, ipsam essentiam diuinitatis eius quæ omnia præcedit, & cui omnia subiecta sunt intelligere debemus.

Capilli Capillos uero capitis eius sanctos angelos, seu uniuersos electos typice accipi oportet. Vnde in libro Danielis prophætæ scriptum est: Aspiciebam donec throni positi sunt & antiquus dierum sedit, Vestimenta eius quasi nix candida, & capilli capitis eius quasi lana munda. Hoc enim significatur per uestimentum eius cæcidum, quod & per capillos capitis eius, sanctos uidelicet angelos & multitudinem sanctorum dealbatorum.

Danic. 7 Oculi Oculos habere dicitur Deus, eo quod omnia uidet, & nihil eum latet, in cuius conspectu, ut ait Apostolus, nulla creatura inuisibilis est: Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter uero oculi domini respectus gratiæ eius intelligitur, ut est illud in psalmo: Oculi domini super iustos. Item aliter oculi domini, præcepta eius per quæ nobis lumen scientiæ subministratur, mystice accipiuntur, ut est illud in psalmo: Præceptum domini lucidum illuminans oculos.

Hebræo. 4
Psal. 33
Psal. 18 Palpebræ domini, occulta atque incomprehensibilia iudicia eius, siue spiritualis in diuinis libris locutio innuitur, de quibus in psalmo scriptum est: Palpebræ eius interrogant filios hominum, id est, probant.

Palpebræ
Psal. 10 Aures Aures habere dicitur Deus, propter quod omnia audit, & nihil illum sub silentio latet. Sapi. 1. Auris cæli audit omnia.

Nares. Nares Dei, inspiratio eius in corda fidelium. 2. Regum 22. Ascendit fumus de naribus eius, id est, lachrymosa compunctio pœnitentis per inspirationem illius.

Facies. Facies Dei, est cognitio deitatis eius ad homines. Psalm. 79. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salui erimus. Hoc est, da nobis cognitionem tuam, quæ cognitio hominibus per filium innotuit. Aliter uero facies Dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis filij Dei. De qua ipse ad Moysen per angelum respondens ait: Posteriora mea uidebis, faciem autem

Exodi. 33

autem meam uidere non poteris: Ac si diceret, incarnatio-
nem meam uidebis nouissimis diebus, diuinitatem autem me-
am uidere non poteris.

Os Dei, filius Dei patris, id est, Christus dominus, de quo Os Dei
Hieremias propheta ex persona Iudæorum effatus ait: Quia Thre. 1
os eius ad iracundiam prouocauimus. Aliter uero, os domini
sermo domini, siue iussio eius accipitur. Esaia decimo octauo:
Os domini locutum est.

Verbum Dei, est filius Dei patris, per quod omnia facta sunt. **Verbum**
De quo in psalmo: Verbo domini cœli firmati sunt. Misit uer **Psal. 32**
bum suum, & sanauit eos.

Lingua Dei, mystice significat spiritum sanctum, per quem **Lingua**
Deus pater secretū suum hominibus manifestauit. Vnde psal-
mo quadragesimo quarto: Lingua mea calamus scribæ, uelo-
citer scribentis, & cætera.

Labia domini, utriusque testamenti consonantia intelligun- **Labia**
tur. De quibus duobus testamentis in Prouerbis 16. scriptum
est: Diuinitio in labijs eius, in iudicio non errabit os eius.

Brachium Dei patris singulariter, eius filius accipitur. De **Brachium**
quo Hieremias 32. ad ipsum ait: Et nunc domine Deus meus,
qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti,
& brachio extento. Idcirco autem filius Dei patris, brachium
eius dicitur, quia omnis creatura electa ab ipso continetur.

Dextera Dei patris, id est, unigenitus filius eius accipitur. **Dextera**
De quo in psalmo centesimodecimo septimo, ex persona homi-
nis sumpti: Dextera, inquit, domini fecit uirtutem, dextera
domini exaltauit me. Aliter autem dextera domini gloriam
patris significat, id est, æternam beatitudinem. De qua in Psal-
mo centesimonono ex persona patris ad filiū: Sede à dextris
meis. Dicitur autem dextera Dei etiam omnis electa creatura
in cœlo & in terra, sicut & per sinistram eius intelligitur re-
probra creatura, id est, dæmones & omnes impij.

Manus Dei patris, filius accipitur, pro eo quod per ipsum **Manus**
facta sunt omnia. Aliter uero manus Dei, potestas eius intelli-
gitur. De qua potestate in libro Hieremię scriptum est: Sicut
lutum in manu figuli, ita uos in manu mea domus Israel. Ite-
rum manus domini, flagellum ipsius accipitur. Sophonię pri-
mo: Et extendam manum super Iudam & Hierusalem. Iob
decimonono: Manus domini tetigit me.

DE ESSENTIA

530

- Digitus** Digitus Dei singulariter spiritus sanctus accipitur, à quo spiritus sancto lex in duabus tabulis lapideis in monte Sina scripta narratur. Lu. 11. Si ego in spiritu Dei eicio daemonia.
- Digiti pluraliter** Digitum uero pluraliter sancti intelliguntur prophetae, per quos spiritus sanctus libros legis ac prophetarum sua inspiratione descripsit. Psal. 8. Videbo caelos tuos opera digitorum tuorum. Per caelos libros legis & prophetarum, Per digitos sanctos prophetas accipimus.
- Imago.** Imago Dei patris inuisibilis, unigenitus est filius eius. De quo Apostolus ait: Qui est imago Dei inuisibilis.
- Col. 1** Cor. Cor Dei patris, arcanum sapientiae eius mystice innuit Psalmo 44. Eructauit cor meum uerbum bonum.
- Ala.** Alas habere dicitur Deus, pro eo quod amore auis electos suos tanquam pullos sub se colligit, fouet. Psal. Sub umbra alarum tuarum protege me.
- Scapulae** Scapulas habere dicitur Deus, quia infirma membra patienter quasi in scapulis suis portat, & porrando protegit. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis.
- Venter.** Venter Dei, patris secreta origo substantiae uel scientiae eius accipitur. Psalmo centesimono nono: Ex utero ante luciferum genui te. Aliter uterus Dei incomprehensibilia & occulta iudicia eius mystice insinuat.
- Posteriora** Posteriora filii Dei, incarnatio eius accipitur. Exodi tricesimo tertio: Posteriora mea uidebis.
- Pedes.** Pedes Dei, stabilimentum uirtutis ac potentiae eius sunt, eo quod ubique praesens sit, & uniuersa illi sint subiecta. Esaia sexagesimo sexto: Coelum mihi sedes. Alter: Sicut per caput, ut dictum est, diuinitas, ita per pedes figuratim humanitas eius exprimitur. Psalmo octauo: Omnia, inquit, sub pedibus eius, oues & boues uniuersas. Aliter per pedes domini Iesu Christi, signati sunt sancti praedicatores, de quibus Deu. 33. Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius.
- Vestimentum.** Vestimentum filii Dei, aliquando caro eius quae à diuinitate assumpta est accipit. Esaia sexagesimo tertio: Quis est iste qui uenit de Edom tinctis uestibus de Bosra? Rursum uestimenta eiusdem domini, sancta accipitur ecclesia, quae per fidem & dilectionem ei coniuncta est.
- Pallium** Pallium Dei, antedicta ecclesia recte intelligitur. Gene. quae dragessimono nono: Lauabit in uino stolam suam, hoc est, in sanguine

guine passionis carnem suam, & sanguine uuæ pallium fusi, id est, ecclesiam.

Calciamēta Dei, mystice significant incarnationem suā, quam ex mortalitate humani generis assumere dignatus est. **Calciamēta.** Psal. 59. In Idumæam extendam calciamentum meum, id est, plebi gentium manifestabo incarnationem meam.

Gressus domini, aduētus filij Dei in mundū est, & regressio eius ad patrem. De quibus gressibus Psal. ait. 67. Visi sunt gressus tui Deus, ingressus Dei mei qui est in sancto. **Gressus.**

Ascendere Deus dicitur, cum filius Dei carnem de nobis assumptam in cælum uelut captiuam duxit. Psal. 67. Ascendit in altum captiuam duxit captiuitatem. **Ascendere.**

Abscondere faciem suam Deus legitur, cum quibusdam reprobis eorū exigentibus culpis cognitionem suam abscondit, sicut in populo Iudæorum nunc impletum uidemus &c. **Abscōdere**

Ostendere dicitur faciem suam Deus, cum respectu gratiæ suæ quibus uult, electis scilicet suis, seipsum in corda eorum occulta inspiratione insinuat, & ad diligendum se amorem suum infundit. **Ostendere**

Sedere dicitur Deus, non corporaliter humano more, sed potentialiter super om̄em creaturam rationalem præsidere. Psal. 46. Regnauit dominus super gentes, Deus sedet super sedē sanctam suā. Sedere etiā dominus dicitur super cherubin, q̄d interpretatur plenitudo scientiæ siue multitudo, per quod significantur sancti angeli, siue mentes spiritualium uirorum in quibus Deus inuisibiliter præsidet & regnat. In illis enim sedet, qui sciētia eius & dilectione pleni sunt. In Prouer. quippe Salomonis scriptum est: Anima iusti sedes est sapientiæ. **Sedere**

Descendere Deus in mundum legitur, quando aliquid nouum quod antea non fuerat in creatura humana operatur: sicut Dei filius descendisse narratur, quando ueram carnem ex Maria uirgine suscepit propter redemptionem nostram. De cuius descensione, hoc est incarnatione, de ipso scriptum est in Psalmo: Inclinauit cælos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Cælos inclinauit quia ante aduentum suum prænuntios angelos siue prophetas misit, qui eius aduentum hominibus nuntiarent. Caligo sub pedibus eius fuit, quia impij homines a sua malitia excæcati, eius incarnationem agnosce- **Descēdere.** **Psal. 117**
re non potuerunt, sed neq; nunc possunt.

Stare.

Stare Deus dicitur, cū infirmos, id est, creaturam suam ad penitentiam conuersione uitæ patiēter sustinet. Abacuc tercio: Stetit & mēsus est terram, & dissoluit gentes, id est, stetit ad subueniendum, & dissoluit credentes in se à peccatorum uinculis.

Transire.

Transire dicitur Deus, cum à cordibus quorundam hominum in quibus ante per fidem inhabitare credebatur, postea surrepente perfidia, uel quolibet delicto, ab his recedit, & ad alios transit, quemadmodum à Iudæis ad gentes, & de hæreticis ad catholicos: quod non localiter aut uisibiliter, sed inuisibiliter, occulto iustorūq; iudicio facere consueuit.

Ambulare

Ambulare dicitur Deus, non de loco ad locum transeundo, quod impium est ita credere, sed deambulatio eius est in cordibus sanctorum delectari, sicut scriptum est: Et inhabitabo in eis & inambulabo & ero illorum dominus. Vel certe ambulare Dei, est in sanctis prædicatoribus suis de loco ad locum transire.

Loqui.

Loqui Dei est inuisibiliter sine sono uocis, uel quolibet strepitu occulte in mentibus sanctorum uoluntatem suam atque rectum intellectum inspirare, seu futura sicut sanctis prophetis reuelare. Quæ locutio oris Dei, ut quidam uolunt, tribus modis accipitur. Primo namq; modo per subiectam creaturam, sicut ad Moysen cum rubo & igne apparuit, uel sicut ad Abraham, Iacob, siue ut iam dictū est Moysen & cæteros sanctos, quibus uoluit in angelis apparere. Secundo modo in somnis, sicut ad IACOB & ad Zachariam prophetam & ad Ioseph uirum MARIÆ, & ad alios sanctos quibus uoluit secreta reuelare. Tertio autem modo, neq; per creaturam uisibilem, neq; per somnium, sed occulta tantum inspiratione, inuisibiliter corda sanctorū tangendo loquentes efficit, quemadmodum in libris prophetarum legitur, cum ipsi prophete diuino subito afflati spiritu exclamabant dicentes: Hæc dicit dominus.

Videre.

Videre Dei, est acta bona approbare, sicut illud in Ge. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant ualde bona, id est intelligentibus bona esse demonstrauit. Aliter uidere Dei, est mala hominum sciendo reprobare, sicut est illud in Esa. 59. Et uidit dominus, & apparuit malum in oculis eius. Item aliter uidere Dei, est nos uidentes, id est, scientes facere. Psal. 138. Proba
me do-

me domine & scito cor meum & cætera. Et uide si uia iniquitatis in me est. Iob uigefimooctauo: Tunc uidit illam, & narravit & inuestigauit, id est, uidentes fecit atq; prædicâtes & inuestigantes atq; alijs annuntiantes.

Cognoscere Dei, est cognoscentes facere, sicut ait ipse ad Abraham Genesis uigefimosecundo: Nunc cognoui quòd timeas dominum. Neque enim ille ex tempore nouit qui scit omnia antequam fiant. Sed cognoscere Deus dicitur, cognoscentes facere, ut qui prius de se quales essent incogniti erant, per eius interrogationem, id est, probationē sibi metipsis manifesti fierent. Tale est & illud in lege Moysei de populo Israelitico, Deuteronomij decimotertio: Ut tentem, inquit, eos, utrum custodiant mandata mea, an non.

Nescire Dei, est quosdam reprobos reprobare, sicut in euangelio: Nescio uos unde scitis, recedite à me qui operamini iniquitatem. Nescire.
Lucæ. 13

Zelare dicitur Deus, cum creaturam suam quam non uult perire, sæpe castigat, corripit, atq; flagellat, & flagellando ad se reducit. Vel certe zelare Deus dicitur, cum nullum peccatum impunitum uult relinquere. Zelare.

Iraisci dicitur Deus, non animi motu, uel qualibet perturbatione, quæ illi omnino accidere non potest, sed creaturæ delinquenti, id est, hominibus impijs & peccatoribus iustam inferre dicitur ultionem, hoc est enim illis reddere quod merentur, & sic ultio diuina, & ira & furor eius dicitur. Iraisci.

Pœnitere Deus dicitur, non quòd more hominū pro transactis operibus suis pœniteat. Qui enim omnia nouit antequam fiant, pro præteritis factis suis pœnitere non potest. Sed pœnitentia Dei, est statuta mutare, ut quod prius aliter inchoatum fuerat, in aliud mutare, id est, aut de bono exigentibus culpis in malum, sicut de Saule legitur pœnituisse dominum, quòd constituit eum regem. Hanc uero mutationem de bono ad malum, siue de malo ad bonum, quæ occulto iustorū iudicio Dei, seu per seueritatem iustitiæ, seu per misericordiā eius fiat, pœnitentiam Dei dicimus. Pœnitere.

Non pœnitere Dei, est statuta nullo modo mutare. Ut est illud in Psalmo: Iurauit dominus & non pœnitebit eum, id est, pater ad filium: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sacerdos patris dictus est filius Dei, non Non pœnitere.

secundum diuinitatem, sed propter humanitatem, in qua se pro nobis per passionem & mortem suam acceptabile sacrificiū Deo patri obtulit, ut ipse esset sacerdos qui & sacrificiū.

Obliuisci

Obliuisci dicitur Deus, cum quibusdam impijs & peccatoribus non miseretur, quod utiq; non facit per crudelitatem, que in Deo non est, sed per occultum iustumq; iudiciū suum.

Indurare

Indurare Deus dicitur, quorundam corda, sicut de Pharaone scriptum est, non quod omnipotens Deus per potentiam suam corda eorum induret, quod est impium ita credere, sed exigentibus eorum culpis, cum duritiā cordis quā ipsi sibi mala perpetrando nutriunt, non aufert, quasi ipse eos induraret, quia iusto iudicio indurari finit.

Dormire

Dormire Dei, est cum unigenitus filius patris in assumpta carne pro nobis mori dignatus est. Cuius mors recte dulcis somnus prædicatus est. Aliter dormire dicitur Deus, cum fides eius inter prospera huius mundi in quorundā fidelium corda non uigilat, sed dormit. Hanc dormitionem saluator noster in se significauit, Matthæi octauo: cum in nauī inter fluctus maris dormiuit. Vel certe dormire Dei, est electis suis in tribulationibus huius mundi positis tardius subuenire. Psal. quadragessimotertio: Exurge quare obdormis domine.

Vigilare

Vigilare Dei, in defensionem electorum suorum & in ultionem inimicorum suorum se manifestum demonstrare.

Hæc omnia quæ prædicta sunt, & alia his similia quæ de Deo iuxta historiam sacra scriptura narrat, non secundum literam, sed figuratiua locutione accipienda sunt, quia omnipotens Deus in essentia diuinitatis suæ spiritus est, non caro, inuisibilis atq; incorporeus, nullisq; humanis membris compositus est. Et idcirco non de oculis carnis,

sed de oculis cordis contemplandus est. Beati

mūdo corde, quoniam ipsi Deum

uidebunt. Videre enim Deum,

est recte in illum crede

re, & ex corde il-

lum dili-

gere.

Epilogus libelli unionis. Pro 535

Unitate et Pace Ecclesie.

Romanorum decimoquarto:

Itaq; quæ pacis sunt sectemur, & quæ ædificatio-
nis sunt inuicem custodiamus.

Primo Corinthiorum decimoquarto: Non em̄
diffensionis est Deus, sed pacis.

Secundo Corint. xiiij. De cetero autem fratres gau-
dete, perfecti estote, exhortamini, id ipsum sapite, pa-
cē habete, & Deus pacis & dilectionis erit uobiscū.

Ephe. iiij. Supportantes inuicem in charitate soli-
citi seruare unitatem spiritus in uinculo pacis.

Hebræ. xij. Pacem sequimini cum omnibus, & san-
ctimoniam sine qua nemo uidebit Deum.

Tertullianus in apologetico aduersus gentes, ca-
pite tricesimonono:

Hæc coitio christianorū merito sanè illicita, si illicitis par-
merito damnanda, si quis de ea queritur, eo titulo, quo de fa-
ctionibus querela est. In cuius perniciem aliqui conuenimus.
Hoc sumus cōgregati, quod & dispersi. Hoc uniuersū, quod &
singuli, neminem lædentes, neminem contristantes. Cum pro-
bi, cū boni coeunt, cum pijs, cum casti congregantur, non est
factio dicenda, sed curia. At è contrario illis nomen factionū
accōmodandum est, qui in odium bonorum & proborum cō-
spirant: qui aduersum sanguinē innocentū conclamant: pre-
texentes sanè ad odijs defensionem illam quoq; unitatem, qd
existiment omnis publicæ cladis, omnisq; popularis incōmo-
di christianos esse causam: Si Tyberis ascēdit in mœnia, si Ni-
lus non ascendit in arua, si cœlum stetit, si terra mouit, si fa-
mes, si lues, statim christianus ad Leonem acclamatur &c.

Ex capite quadragesimo primo.

Etiā sequit, ut omnes seculi plagæ, nobis forte in admoni-
tionē, uobis in castigationē à Deo obueniāt. Atqui nos nullo Vnum hoc
modo lædimur, in primis, quia nihil nostra refert in hoc euo, christiano
nisi de eo quā celeriter excedere. De hinc, quia si quid aduer non refert

Ll + si in-

de hoc mū
do q̄ celer-
rime exce-
dere.

si infligitur, uestris meritis deputat. Sed & si aliqua nos quoq̄
perfringunt, ut uobis coherentes, letamur magis recogni-
tione diuinarum prædicationum confirmantium scilicet fi-
dutiā, & fidem spei nostræ. Si uero ab eis quos colitis, oīa
uobis mala eueniunt nostri causa, quid colere perseveratis
tam ingratos, tam iniustos? qui magis uos in dolore Chri-
stianorum iuuare, & asserere debuerant, quos separare debe-
rent à meritis Christianorum.

Lactantius Firmianus diuinarum institutionum
aduersus gentes, Libro quinto, capite uigesimo ad
Constantium imperatorem.

Discant igitur & suarum, & alienarum interfectores ani-
marum, q̄ inexpiabile facinus admittant. Omnia, & cæca de-
mentia. In ijs putatur mala mens esse, qui fidem seruare co-
nantur, in carnificibus autē bona? in ijs ne mala mens est, qui
contra ius humanitatis, contra fas omne lacerant? An potius
in ijs, qui ea faciunt in corporibus innocentū quæ nec sæuissi-
mi latrones, nec iratissimi hostes, nec immanissimi Barbarā
aliq̄ fecerunt? Adeōne etiā sibi mentiuntur, ut uicissim boni
ac mali nomina transferant & immutēt? Quid ergo non diē
noctem uocāt, solē tenebras? Alioquin eadem impudētia est,
bonis malorū nomen imponere, sapiētibus stultorū, iustis im-
piorū: quinimō, si qua illis fidutiā est, uel in philosophia, uel
in eloquentia armēt se, ac refellant hæc nostrā. Si possunt, cō-
grediantur cominus, & singula quæq̄ discutiant. Decet eos su-
scipere defensionem deorū suorū, ne si nostrā inualuerint (ut
quotidie inualescunt) cū delubris suis, ac ludibris deserantur.
Et qm̄ ui nihil possunt (augetur enim religio Dei, quanto ma-
gis premitur) ratione magis, & hortamētis agant. Non opus
est ui & iniuria, quia religio cogi non potest. Verbis potius
quā uerberibus res agēda est, ut sit uoluntas, distringant acie
ingeniorum suorū: si ratio eorum uera est, afferatur, parati
sumus audire, si doceant tacentibus certe nihil credimus, sicut
ne sæuētibus quidē cedimus. Imitent nos, aut rationē totius
rei exponant. Nos enim non illicimus (ut ipsi obiectant) sed
docemus, probamus, ostendimus. Itaq̄ nemo à nobis retinet
inuitus, inutilis est enim Deo qui fide ac deuotiōe caret. Et tñ
nemo discedit ipsa ueritate retinente. Docent isti hoc modo,
si qua

si qua illis fiducia ueritatis est, loquantur, discant, audeant inquam disputare nobiscum aliquid eiusmodi, iam profecto ab aniculis, quas contemnunt, & à pueris nostratibus error illorum ac stultitia irridebitur. Quid igitur sciuunt, ut stultitiam suam, dum minuere uolunt, augeant? longe diuersa sunt carnicina, & pietas, nec potest aut ueritas cum ui, aut iustitia cum crudelitate cõiungi. Sed merito non audet de rebus quicquid docere diuinis, ne à nostris derideatur, & à suis deferantur. Nam forte uulgus, cui simplex incorruptumque iudicium est, si mysteria illa cognoscat, in memoria mortuorum constituta damnabit, aliudque uerius, quod colat, quæret. Hinc fida silentia sacris instituta sunt ab hominibus callidis, ut nesciat populus quid colat. Cum autem nos in eorum doctrinis uerseremur, cur nobis, aut nostris non credunt, qui utrumque nouimus? aut inuident, quia falsis uera prætulimus? Sed defendenda sunt, inquit, publice suscepta sacra. O quam inhonesta uoluntate miseri errant. Sentiant enim nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summa ui oportere defendi: sed ut in ipsa religione, sic in defensionis genere falluntur. Defendenda enim religio est, non occidendo, sed monendo, non scuitia, sed patientia: non scelere, sed fide. Illa enim malorum sunt, hæc bonorum. Et necesse quidem est bonum in religione quidem uersari, non malum. Nam si sanguine, si tormētis, si malo religionem defendere uelis, iam non defendetur illa, sed polluetur, & uiolabitur. Nihil enim est tam uoluntarium, quam religio: in qua si animus sacrificatis auersus est, iam sublata, iam nulla est. Recta igitur ratio est, ut religionem patientia, uel morte defendas: in qua fides consecrata, & ipsi Deo grata est, & religioni addit autoritatem.

In eodem libro, ex capite uigesimo primo.

Libet igitur ex his quærere, cui potissimum præstare se putent cogendo inuitos ad sacrificium. Iisne quos cogunt? at non est beneficium, quod ingeritur recusanti. Sed consulendum est etiam nolentibus, quando quod bonum sit, nesciunt. Cur ergo tam crudeliter uexant, debilitant, cruciant, si saluos esse uolunt? Aut unde pietas tam impia, ut eos miseris modis, aut perdat, aut inuitiles faciant, quibus uelint esse consultum? An uero dijs præstant? At non est sacrificium, quod exprimitur ab inuito: nisi enim sponte, atque ex animo fiat, execratio est: cum homines proscriptione, iniurijs, carcere, tormentis adacti fa-

ciunt. Si dii sunt isti qui sic coluntur, uel propter hoc solum colendi sunt, quod sic coli uolūt, digni scilicet detestatione hominum, quibus cum lachrymis, cū gemitu, cum sanguine de membris omnibus fluente libatur. At nos contra, non expetimus, ut Deum nostrum, qui est omnium creator, uelit, nolit, colat aliquis inuitus: nec si non coluerit, irascimur. Confidimus enim maiestati eius, qui tam cōtemptum sui possit ulcisci, q̄ seruoꝝ suoz labores & iniurias. Et ideo cum tam nefanda perpetimur, ne uerbo quidem reluctamur. Sed Deo remittimus uisionem.

Ex capite uigefimosecūdo: Non ergo ideo aduersus nos infaniunt, quia dii non coluntur à nobis (à multis enim non coluntur) sed quia ueritas penes nos est, quæ (ut est uerissime dictum) odium parit.

Ex capite uigefimotertio: Nempe magna & præcipua uirtus est patientia, quam pariter & uulgi publicæ uoces, & philosophi, & oratores summis laudibus celebrāt. Quod si negari nō potest, quin summa sit uirtus, necesse est iustum & sapientem uirum in potestate esse hominis iniusti, ut capiat patientiam. Patientia est enim malorum, quæ aut inferuntur, aut accidunt, cum æquanimitate perlato. Ergo iustus ac sapiēs, quia uirtutem capit, habet in se patientiam: qua carebit omnino, si nihil patietur aduersi. Cum ergo iniuriam nulli faciat, & nec aliena cupiat, nec sua quoq; si ui auferantur, defendat: cum sciat etiam illatam iniuriam moderate ferre, quia uirtute præditus est: necesse est iustum hominem subiectum esse iniusto, & contumelijs ab insipiente affici sapientem: ut & ille peccet, quia iniustus est: & hic in seruitutem abeat, quia iustus est. Quomodo enim potest imperator militum suorum probare uirtutē, nisi habuerit hostem? Et illi tamē aduersarius exurgit inuito, quia mortalis est & uinci potest. Deo autem quia repugnari non potest, ipse aduersarios nomini suo excitat, non qui contra ipsum Deum pugnent, sed contra milites eius, ut deuotionem ac fidem suorum uel probet, uel corroboret, donec presuræ uerberibus desluentem corrigat disciplinam. Est & alia causa, cur aduersus nos persecutiones fieri finat, ut Dei populus augeatur. Aliqui cupiunt scire, quidnam sit illud bonum, quod ad mortem usque defenditur, quod omnibus, quæ in hac uita iucunda & chara sunt præfertur, à quo nec bonorum nec

lucis amissio, nec dolor corporis, nec uiscerum cruciamenta deterrent. Valent hæc plurimum, sed illæ maximæ causæ nostrorum numerum semper auxerunt. Audit circumstans populus inter ipsa tormenta dicentes, nolle sacrificare lapidibus humana manu factis, sed Deo uiuo, qui sit in cælo. Multi hoc uerum esse intelligunt, et in pectus admittunt. Deinde, ut fieri solent in rebus incertis, dum inter se inuicem quærunt, quæ sit huius perseverantiæ causa, multa quæ ad religionem pertinent, diuulgata, ac per rumorem uicissim aucupata discuntur: quæ quia bona sunt, placeat necesse est. Præterea ultio consecuta, sicut semper accidit, ad credendum uehementer impellit.

Sapientiæ decimo octauo: Digni quidem illi carere luce, & pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiebant sanctos filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen seculo dari.

Idem Lactantius libro quinto, capite uigesimo quarto.

Quicquid ergo aduersum nos mali principes moliantur, fieri ipse permittit. Et tamē iniustissimi persecutores, quibus Dei nomen contumeliæ, ac ludibrio fuit, non se putent impune laturos, quia indignationis aduersus nos eius quasi ministri fuerunt. Punientur enim iudicio Dei, qui accepta potestate supra humanum modum fuerint abusi, & insultauerint etiam Deo superbius, eiusque nomen æternum uestigijs suis subiecerint impie nefarieque calcandum. Propterea uindicaturum se in eos celeriter pollicetur, & exterminaturum bestias malas de terra. Sed idem quamuis populi sui uexationes, & hic in præfenti soleat uindicare, tamen iubet nos expectare patienter illum cælestis iudicij diem, quo ipse pro suis quæque meritis, aut honoret, aut puniat. Quapropter non sperent sacrilegæ animæ cõtemptos & inultos fore, quos sic obterunt. Veniet rabiosis & uoracibus lupis merces sua, qui iustas, & simplices animas nullis facinoribus admissis excruciauerunt. Nos tantummodo laboremus, ut ab hominibus nihil aliud in nobis, nisi sola iustitia puniatur. Demus operam totis uiribus, & ueremur à Deo & ultionem passionis, & præmium.

Hiero

HIERONYMVS.

Hieronymus tomo quinto in Hieremiam,
capite uigefimofexto:

Quòd ueritatis odium fit perferendum, præcipue
sacerdotum.

Si quando igitur propter mandata domini, & fidei uerita-
tē, uel sacerdotes nobis uel pseudoprophete, uel deceptus po-
pulus irascitur, non magnopere curemus: sed exequa-
mur sententiam DEI, nequaquam præfen-
tia mala, sed futura bona ani-
mo cogitantes.

F I N I S.

¶ Errata quæ lectorem remorari possent sic restitue:

Columna 69 linea 4 infirmata

Columna 72 linea 26 forma

Columna 78 linea 1 in margine, pro concupiscen-
tia lege, continentia.

Colonia apud IOANNEM GYMNI-
CVM, Anno M. D. XXXI.
Mense Septembri.

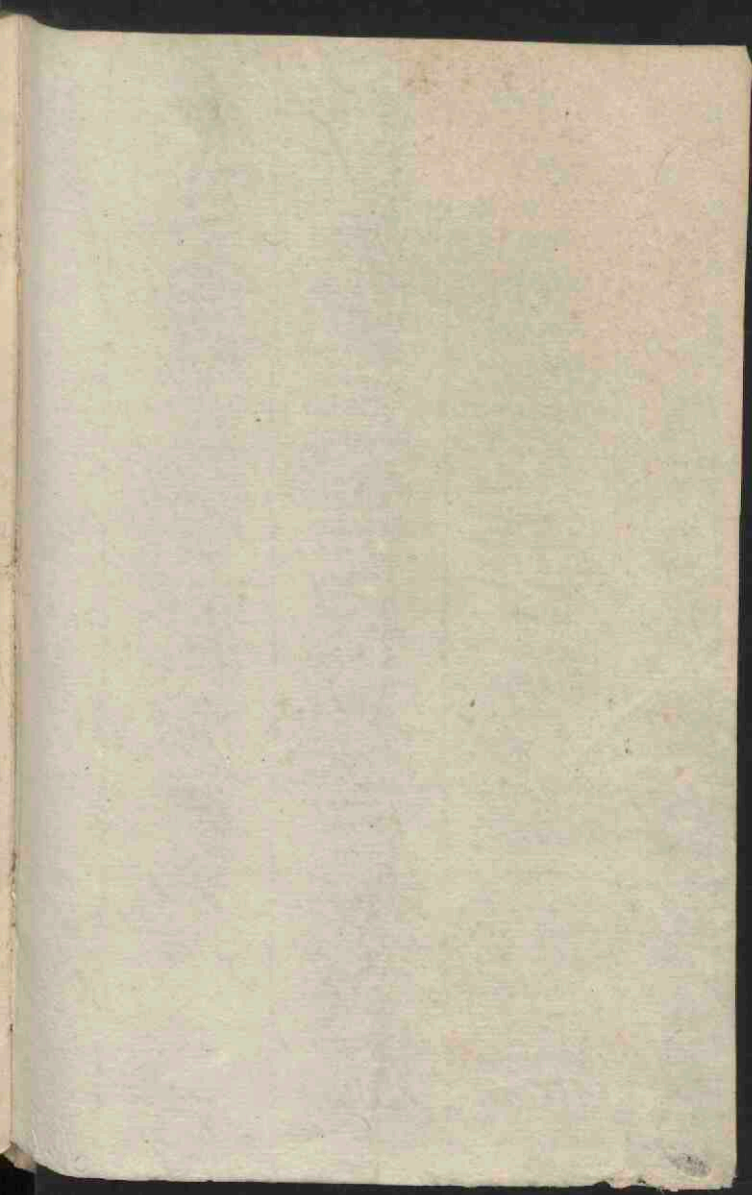
EPISTOLA AD LECTOREM.

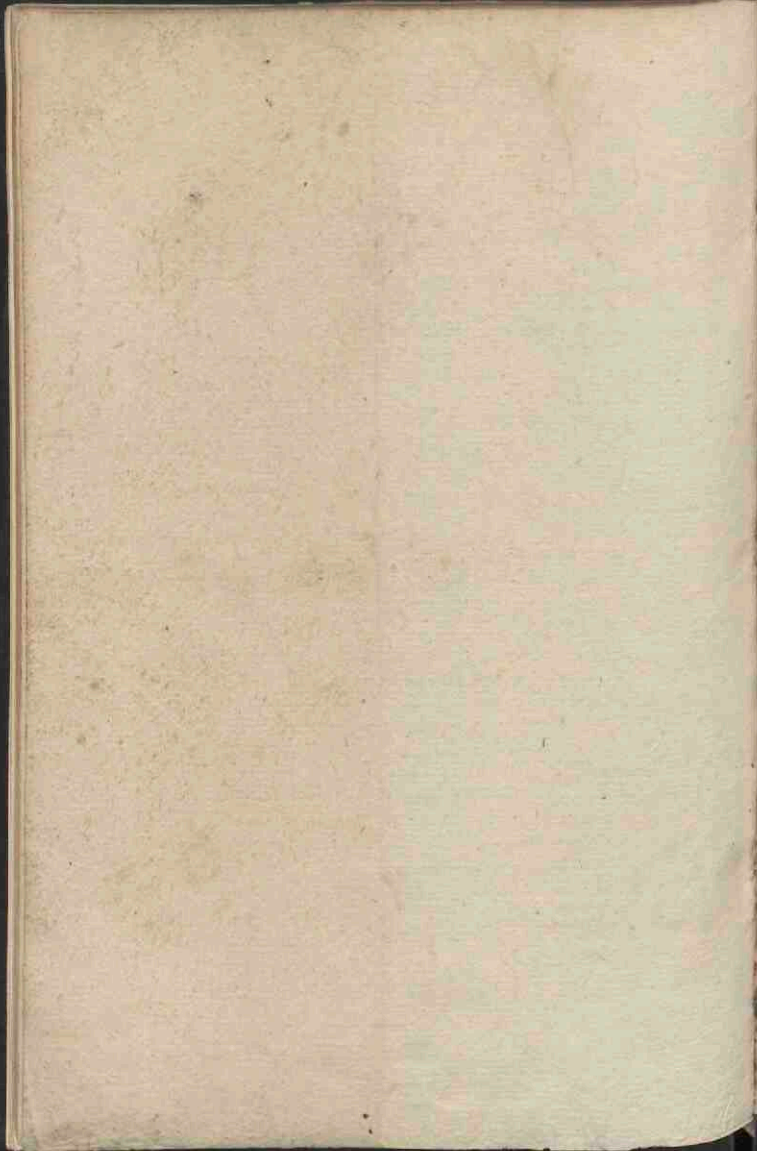

VVM NVNC NOSTRO SECV-
lo luce clarius uidemus optime lector, q̄ plu-
res libellos, innumerabilesq; nouoz; libro-
rum tractatus ac copias in lucem prodire,
qui lectoris animum nō solum obruere, sed
ad schismata ac pestiferas factiones pertra-
here uidentur, ideo mihi præclarius faci-
nus esse uidebatur, ueterum autorum monimēta, temporum
iniuria, scribarumq; temeritate collapsa restituere, q̄ noua ue-
lumina cudere. Quantum em̄ autoritatis in ætatibus senectus
& in exemplis antiquitas, tantum apud nos merentur habere
disciplinæ, præsertim quæ ab insigni stirpe originem ducunt,
à bono saxo scaturiūt, & ab optimo fonte profiliūt. Cuiusmo-
di sunt illæ quæ à promptuarijs antiquoz; catholicorum do-
ctorum prodierunt, quæ sub delecto uerboꝝ flumine, nescio
quod latens numen, uitæq; spiraculum profundunt, quo cun-
ctæ mortalium animæ educatæ, uitæ immortalitatē, boni ma-
liq; agnitionem per facile suscipiunt: & ubi primum uelut ar-
gumētosæ apes, ex delectis istis graminibus floribusq; sancto-
rum patrum rorem ambrosia præstantiorem suxeritis, inq;
uestræ mentis alueum instillaueritis, fient in uobis proculdu-
bio flumina aquæ uiuæ salientis cū impetu in sitibundas Chri-
sti ecclesias. Habet præterea unumquodq; propositū suos prin-
cipes, & quos imitetur duces, qui omnem nostram actionē ad
perfectum gradum citissime expeditissimèq; conducant, quō
uel nunq̄ uel serius q̄ par sit, nostrum ingeniū nos perduxis-
set. Sicut sanè illum callem, qui prætereuntium uestigijs signa-
tus est, certius ambulamus, ita in communi mortaliū uita alie-
nis exemplis promptius inhæremus, atq; (ut dici solet) nostri
animi imaginem uiuis spiritualibusq; disciplinis & uirtutibus
per facile effigiamus. Hinc Hieronymo teste, Romani Camil-
los, Fabricios, Scipiones, duces imitantur. Philosophi Pytha-
goram, Socratem, Platonem, Aristotelē sibi proponunt. Poë-
tæ æmulantur Homerum, Vergiliū, Menandrū, Terentiū.
Historici Thucydidem, Sallustium, Herodotum, Lium. Ora-
tores

The first part of the book is a history of the
 city of London, from its foundation to the
 present time. It is written in a plain and
 simple style, and contains a great deal of
 interesting information. The second part
 is a description of the city, and the
 third part is a list of the names of the
 streets and lanes. The book is very
 useful, and is a good reference work.

LONDON
 1700

2445

